

સોરઠા.

હીધું દિનને દાન, કાં સમરાંગણુ શિરધર્યુ;
 મહિમાં પ્રાપ્ત્યો માન, જે નર કવિને કર ચડ્યો. ૧
 દોલત કહિ દશ લાખ, પડા જેવું પૂદગળ,
 યશો ઘડિકમાં ખાખ, કવી વિણ કિર્તી ન અમર રે'. ૨
 સવૈયા.

વ્યંડળ જન્મ વૃથા જગમાં, નહિ કીમત જાણી શકે વિનતાની,
 સૂમ તણું ધન વ્યર્થ ગણ્યો, જરો દાદ ન લે દિનની દીનતાની;
 આંખ ઉલૂકનો વ્યર્થ જગે નહિ રોશનો ન્યાળો શકે સવિતાની,
 વ્યર્થ ગયો જગ જન્મ અને જર કીમત જો ન કરી કવિતાની.

અર્પણ પત્રિકા.

શેઠજી સાહેબ,

ચુનીલાલ નગીનદાસ શરાદ

શુભ મુ. મુંબઈ ખંદર

ગ્રાંટક ૯૬.

હિત ઉપર ગિત્ય દયા ધરતા,
જનના હીતમાં ચિત્ત વાપરતા;
ઉરમાંહિ' ક્ષમાર વિચાર રડા,
હરનીશ વસ્ત્રા ચિત્તમાં બડુધા. ૧
પરમાર્થ વિશે વિષ્ણુ સ્વાર્થ સદા,
ધસતા, પ્રિતધી, જન સુખિ થવા;
અભિમાન ન અંતર, માન મને,
દિસતું ન લગાડ, સ્વધર્મ ગણે. ૨
પર કાળ દગી નિજ દેહ લતા,
કરતા શુભ કામ સદા સુખદા;
મરજી સમયે ગરિબોનિ પિડા,
ધરિ, વૈદ દયા પરમાર્થ મહા. ૩
જનના સુખમાં સુખ આપ તણું,
લિધું માનિ, મને હું વિશેષ ગણું;
આતિ આતુર આતુર ચિત્ત રહે,
શુભ કામ વિશે સમયાનુકુળે. ૪
અનિ ધસ વાડિ મહાં ફરતો,

શુભ કાવ્ય રૂપી પ્રસંગ વિષ્ણુતો;

બુદ્ધિ જાત તણાં કુસુમો કુમારો, ૫

વિશ્વિતે વૃત્તિ વેણિ પદે ધરિયાં.

કુસુમાકર કાવ્ય તણો કરિને,

શુભ અંથ રવરૂપ કર્મુ મુધિને;

આરપું પ્રિત ધારિ ઉદાર દિશે,

મુનિજ્ઞાન શરણ આપાર પ્રિતે. ૬

અશરણ દિહું ઉરમ્હે નંજરે,

વ્યહવાર વિપેજ શરણ ખરે;

વધુ ભારતિ ઉપર શ્રીતિ ધરે,

કવિ કાવિદ આશ્રય જ્યાયિ લહે. ૭

ગુણની રૂઢિ દોરિ નિષે મુધિને,

કુસુમાકર કાવ્ય તણો મુપ્રિતે;

આરપું પ્રિત ધારિ સ્વિકારિ લિપે,

ગુણ આલક લાયક અંથ રહે. ૮

દોહરો.

મુગ મિત, હરદમ કરો, - દશ તણો દરિયાક,

અર્પે એથી અંથ આ, ચૂનીલાલ શરણ. ૧

લી. રત્નેહાધીન

ઓઝા લલકુભાઈ કાળીદાસ,

પ્રસ્તાવના.

સમ્ય પદ્ધતે બનતી કવિતાનો પચીસ વર્ષનો સંચલ કરી “કાવ્યકુસુમાકર” ના નામથી પ્રજા હચુર મૂકતાં મને આનંદ થાય છે. ગુજરાતી ભાષામાં કવિગોને વાંચવા. ચોગ્ય પુસ્તકો ન હોવાથી કેટલીક અડચણો પડે છે. અને તે માટે હિંદી ભાષાનાં પુસ્તકો વાંચવાની જરૂર પડે છે. ગુજરાતી ભાષામાં સાહિત્યનો વધારો થવા વિદ્વાનોનો પ્રયામ સનન ચાલુ રહે તો બેશક ગુર્જર ભાષાને સ્મૃદ્ધિવાળી બનતાં ચિલ્બ લાગે નહિ. સુભાગ્યે “સાહિત્ય સભા” એ વિષય ઉપર પુરતુ લક્ષ આપશે તો એ દિવસ આવતાં બહુ ચિલ્બ નહિ લાગે. તથાસ્તુ.

ભાવનગર.

ત્રવાડી વેણીરામનો રક્ષો.

જેષ્ઠ સુદી ૧૫ સંવત ૧૯૬૨

} સી. ઓઝા લલ્લુભાઈ કાળીદાસ

સૂચિપત્ર.

ધધર સ્તુતિ.	૧-૧૦
પ્રભુની વ્યાપકતા	૧૧
પ્રભુને ગરીબનો ધાળ	૧૧
અહાર. તેવો ઝોડકાર	૧૨
કાળચિંતામણી	૨૪
પતિવ્રતા સ્ત્રીના ધર્મ	૪૯
કોણ નરકે જનાર છે	૪૭
ખાજે તેનો ધર્મ	૪૮
મારે તેની તલવાર	૪૯
ગદવાળે તે ગોવળ	૫
કરણી તેવી પાર ઉારણી	૫૧
આધુરો ધટ હલકાય	૫૨
જાણુનારીને જૂતી	૫૧
જશને બદલે નેડા	૫૪
કોણે જગતમાં જળમારી	૫૫
ત્રીજીવન કાવ્ય શતક	૧૦
આર્યસિંહ ને અશ્વીણસિંહ.	૮૯
ભાગ ૧ લો.	
એજન ભાગ ૨ ને	૧૦૧
સ્વયંવર વિષે	૧૧૭
લગ્ન સંબંધી આર્યાચાર	૧૨૧
ખાળ લગ્ન વિષે	૧૨૨
તે નરને પ્રિઃકાર	૧૨૩
વ્યભિચારીને શિખામણ	૧૧૫
દેશાટણ કરવા વિષે	૧૩૦
મુરખના રાજ	૧૩૩
સ્વાર્થ વિષે	૧૩૫
લક્ષ્મીને ઠપકો	૧૨૬
લક્ષ્મીનો ઉત્તર	૧૩૬
વસંત ઋતુ વિષે	૧૩૭
સખી પ્રત્યે સખીનું કથન	૧૪૯
લાંચ વિષે	૧૪૦
સ્વદેશમાં સુધારો કરવા	૧૪૧

વિપત્તિમાં હિંમત રાખવા	૧૪૪
ધાર્યું ન થવા વિષે	૧૪૪
અહંકાર વિષે	૧૪૬
સ.યંકાળનું વર્ણન	૧૪૭
દેશીઓને સૂચના	૧૪૮
કન્ય વિક્રય ન કરવા વિષે	૧૪૯
દેશી રજવાડા વિષે	૧૫૦
પરસ્ત્રીની પ્રીતી વિષે.	૧૫૨
સમસ્યા પૂર્તિ	૧૫૩
લાલના દરિ વિષે.	૧૫૫
એતે કવી કે બાંડ.	૧૫૫
લાલના લગ્નના આસ વિષે	૧૫૬
મિત્રતા વિષે	૧૫૭
નદારી સ્ત્રી વિષે.	૧૫૮
લોભ વિષે	૧૬૧
લોભીની કવિતા ધાય?	૧૬૨
કેવા કંજુસની કમાઈને ધીઃકાર	૧૬૩
ધાર્યા કરતાં ઉલટી આશા વિષે	૧૬૪
ભરતખંડમાંથી બહારીર ગયા	૧૬૫
સમસ્યા	૧૬૭
જર ખરચીને જશ લેવા વિષે	૧૬૮
આવ્યો દીવસ ઝોળખવા	૧૬૯
દિપોત્સવી	૧૬૯
કન્યાવિક્રથી વૃદ્ધ પત્નીની વેદના	૧૭૧
કવિ નર્મદાશંકર વિષે	૧૭૪
લલ્લુ સતસાધ	૧૭૭
ખાળાસદુપદેશ બનીશી	૨૩૯
આર્યોપદેશ.	૨૮૭
મુખ રાજ ને પાછુ પ્રધાન.	૨૨૮
કામની શક્તી	૩૨૯
જગતમાં સારી કમાણી કોણે કરી	૩૩૧
લોટ ખાઈને બસવું.	૩૩૨
હાંટગીની સજાગતી શી?	૩૩૩

સંસારની અનિત્યતા	૨૩૩
જીવને શીખામણ	૨૩૪
આખર મોત	૩૩૫
મનને એતવણી	૩૩૬
મનનો શો ભરંસો	૩૩૭
જીવને ઠપકો	૩૩૭
વનનો ભમરો	૩૩૮
ઉઘાનનો ચરો	૩૩૯
શુમાની	૩૪૦
એરાની સંધ્યામાળા શાકામની?	૩૪૧
દશ્વર સર્વવ્યાપક છે એમ	
નહિ જાણુનાર	૩૪૨
ધાત્રણ થયો તો શું થયું?	૩૪૪
મરે દી વિધે	૩૪૫
આશાની સીડી	૩૪૭
ક્યાં વાસો ન કરયો?	૩૪૯
વખત	૪૫૧
પડિત કાણુ?	૩૫૩
મુર્ખનો સરદાર	૩૫૫
કવિનો શો-દોષ?	૩૫૭
એવો કાઠ મિત?	૩૫૮
ઉત્તમ તક	૩૫૯
તૃપ્તિ	૩૬૦
રસ્તાનો મુસાફર	૩૬૧
પ્રભુને શરણે પડેલો પાપી	૩૬૨
ગુરુ કેવા હોય?	૩૬૩
ગુરુનો સમાગમ	૩૬૬
ગુરુનો દરબાર	૩૬૬
આગમથી આગમ્યું	૩૬૭
હું તું છોડ	૩૬૭
સ્વરૂપ માન	૩૬૮
સંસારનું સ્વરૂપ	૩૬૯
કર્મની ખજાર	૩૬૯
આપણા દેશમાં	૩૭૦
પરદેશનાં પંખી	૩૭૦
માયાનો માંડવો	૩૭૧
વરધોડો	૩૭૨

એ રી ને કહ્યો	૩૭૩
બુદ્ધિને વીનતી	૩૭૩
જગતમાં મુખમાં કોણ વસ્યો?	૩૭૪
જીવને શીખામણ	૩૭૫
ભજનાવળી	૩૮૨
મનદરમાળા	૩ ૬
હિતચિંતા	૪૨૭
લક્ષુ સહજી	૪૫૩
એવા સંસારને શું કહું?	૫૨૧
માસીક મગફળા અધિપતિએ	
પુણવેલા પ્રત્યે	૫૩૦
કાવ્ય સંવાદ	૫૩૫
નાયનાં નેણાં	૫૩૮
નયનામૃત	૫૩૮
સુતેલા પતિને	૫૪૦
નાયને વિનતી	૫૪૧
રીસાયલા પતીને	૫ ૨
વિદેશો પતીને	૫૪૩
પરદેશ ગયેલા પતિ પ્રત્યે	૫૪૪
માનવતીને	૫૪૬
વનનો ભંમરો	૫૪૫
કુમુદનું વાદળી પ્રત્યે વચન	૫૪૬
કુમુદ પ્રત્યે ચંદનનું કથન	૫૪૭
કમળમાં બિડા લેલો ભમરો	૫૪૯
પ્રીતમની શોધ	૫૫૧
પ્રેમનો ગુલામ	૫૫૨
કમળનો ભમરો	૫૫૩
પ્રિયને આમંત્રણ	૫૫૯
નિયને સદેશો	૫૬૦
પ્રિયાનું અવલંબન	૫૬૨
પ્રેમીના ઉદ્ગાર	૫ ૪
રાજ્ય દર્શન	૫૭૩
સગર દર્શન	૫૭૫
ધર્મ દર્શન	૫૭૬
મોક્ષ દર્શન	૫૭૯
ધર્મ દર્શન	૫૮૨
શીખાને વરસાદ	૫૮૭

काव्य कुसुमाकर.

भाग १ लो.

धन्वरेस्तुती.

शाईस चिह्नित छंद.

वंदुं कुं जगदीश शीघ्र नमिने, वंदुं सुमीना पती,
वंदुं दुःख विदारनार विभुने, वंदुं सुधारो मती;
वंदुं हे अपिसेस जेस करता, वंदुं कुं विश्वेश्वरा,
वंदुं कुं जगभाण प्रीतिमि सदा, वंदुं कुं सर्वेश्वरा १
वंदुं दुर्मति राजनार विभुने, वंदुं दयाना निधी,
वंदुं वाशि सुधारनार प्रभुने, वंदुं कृपा जे किधी;
वंदुं पाणक प्राणीना सरवदा, वंदुं कुं विश्वेश्वरा,
वंदुं दीन दयानिधी दुःख हरा, वंदुं दयाना ऊरा २
वंदुं मातपिता जनो सकलना, वंदुं कुं माता तने,
वंदुं छो सुप्पकार सर्व जवना, वंदुं पिता आपने;
वंदुं सृष्टि जनावनार धरने, वंदुं महोना पिता,
वंदुं व्यापक सर्वदा सहु स्थले, वंदुं धरी नभूता ३
वंदुं नाथ कुं साथ जेडि तमने, वंदुं दुषो सौ टणे,
वंदुं आप प्रताप सर्व स्थलमां, जेनाथि शांति भजे;
वंदुं दोष निवारनार हरिने, वंदुं प्रभु सर्वदा;
वंदुं राजक ताप आप सहुना, वंदुं टणे आपदा ४
वंदुं नाथ अनाथना अवनिमां, वंदुं विभु प्रीतर्थ
वंदुं कार्य सुधारनार जननां, वंदुं सदा चित्तथी;

વંદું મત્ય તણાજ સ્નેહિ તમને, વંદું હું પાદંબુજે,
વંદું વીનતિ તાત ધ્યાન ધરિને, વંદું મુખે આપજે, ૫

ઉપજાતિ પૃત.

હે દેવ તું જગત નિવાસ વાજો, અનંત છો હે હરિ તું કપાગો;
તું ધર્મ રક્ષા કરનાર ત્રાતા, સદા તમે છો હરિ સખદાતા. ૬
રબૂ વ્યોમમાં વ્યાપિ તમે રક્ષા છો, દિશાન્તરે તો પ્રભુ એક તું છો;
આદી નથી અત હરી તમારો, મરે કુરી જો જન જનમારો. ૭
તું જાણુવા યોગજ તાત મારો, નિર્માણ કરતા હરિ તું અમારો;
છો મોક્ષતું સાધન હે મુરારી, અનંત શક્તી પશુ છે તમારી. ૮
ગિતા તું માતા ચર પુજા જાણું, જુઝાઈ હે તાત તને વખણું;
ત્રિલોકમાં તાત પ્રતાપ તારો, નથી બિજો તુષિ વડો ચનારો. ૯
આશ્રીતનો રક્ષણ હાર ત્રાતા, જનો તણા છો પ્રભુ અતરાત્મા;
રે' અંતકાળે દુષ્ટને હરોછો, સંસારનો નાવિક તું ખરો છો. ૧૦
છો સ્તુતિ થોગે મમ જગન સ્વામી, કરી સ્તુતિ માગું હું ગૂણ ગામી;
પીતા હમેશાં નિજ પુનને તો, કરે ક્ષમા તેમ કરો મને તો. ૧૧
સાક્ષાત હું પ્રેમ થકી કર છું. પાદામુજે શીર હરી ધર છું;
કરે હરી કોટિ તને પ્રણામ, કરો પુરી હે હરિ મારી હામ. ૧૨

ગીતી.

દાતા દીન દયાળા, સુખ કરનારા જયુ' જગત ત્રાતા,
સ્વૈય આપી શેવકને, બય ટાળો શિર થકી પિતા માતા. ૧૩
સરજનહાર અમારો, રક્ષણ કરતા તને તાત જાણી,
ધરે' ધ્યાન-ધરણીમાં, નિરે તારે' હૃદય પ્રીતી આણી. ૧૪
બય ટાળો ઉગારી, શેવક ઉપર મેરે સદા આજો;
સ્તુમતી નિત્ય સુઝાડી, દુરમતિ ત્રાતા દિલે થકી ટાળો. ૧૫
સર્વે ધારા તારા, સારા લાગે મહી વિગે મુજને;
દે સુમતી તું ત્રાતા, નમું નિત્ય કરજોડી હું તુજને. ૧૬
બવસાગર હું બાણું, તોફાની મોગમી ઉછળતો;
સેમા જાડે તણાતો, મુમાર્ગ હે પ્રભુ મને નથી જડતો. ૧૭

- ૮ બનાવ તાત સુ સસ્તો, ધમ્મનો જાડ હુ તેણિ ગમે નિત્યે,
બાવથી ભક્તી ધાર, પ્યાર તારં નામ ધરં ચિત્તે. ૧૮
- સુખતીનો તું દાતા, સુખ ચાતા કર દાસ ગણી દિલભો,
ત્રાસ નિવારણ તુ છો, મેર કરી સુખ આપો આ જગમા. ૧૯
- નિત્ય નિરજન તારી, બકતી બાવધિ કર સુખકારી,
અવિચળ પદ દેનારી, શોક સૃષ્ટિના સદયિ હૃદયનારી. ૨૦
- બાળ ગણી બળવતા, પાળ મને ગણું પાડ પ્રભુ તારો;
અર્પણપતી અપરાધી છુ, પશુ મેર કરીને હંગારો. ૨૧
- આશ મહીને તારો, કુળતો દેખી સૃષ્ટિ સાગરમા,
કૃપા કરી કરજાળુ, બચાવ બાળ ગણી આ અવસરમા. ૨૨
- નથી કર્યા મત કરમો, મરમો જરયા નહે સુખક્તીના;
અંધ બનીને બેડો, કામ ન જાણ્યા તારી શક્તીના. ૨૩

પસંત તિલકાવૃત્ત

- ૨૪ વંદુ પ્રિયેયિ તુજને જગ પાળનાર,
હે તાત મારિ વિનતી પ્રિયથી સિન્ધાર,
તારી શ્વાયિ અતિ થાય સદા સુવાગે,
આ તાપ આપ ભવમાગરના નિરારો. ૨૪
- ૨૫ સસાર સાર નિહુ આ મુજ મન ભાસે,
તે માહિ તાત તુજ નામ વધૂ પ્રકામે,
લીધાયિ નામ જગમા સુખનો પધારો,
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિરારો. ૨૫
- ૨૬ વિશ્વેશ તારિ કૃતિ આ જગમા જણાયા,
તેનો ન પારં કવિરાજ થકી પમાય,
શક્તીગિ મારિ પ્રભુ પામુ હું તે દિનારો,
આ તાપ આપ ભવમાગરના નિરારો. ૨૬
- આ સૃષ્ટિ આપ પરતાપ થમી બની છે,
ખીજ વિશેષ વમુધા દગિ તેં કરો છે,
તેના તું તાત નિત્ય શ્લેષજ દાપનારો, ।

આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૭
ખૂટે ન પાણિ કદિ પ્રાણિ ન દુઃખ પામે, તેથી બનાવ્યું જગમાં જળી હામ હામે; ભયો તળાવ નદિ નીર તણો વધારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૮
આશાધિ તારિ પરજન્ય શુદ્ધિ આપે, દુઃખી ન થાય સુખિ છે પ્રભુ તું પ્રતાપે; વોવોધ સુખ જનને વિશુ આપનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૯
આનંદ આપ અખિલેશ હરિ બળાપો, ત્રાપો તું તાર ગણું હું નિત જત બાપો, હે તાત તારિ દરણાવ મને કિનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૦
સંસાર અધિ અખિલેશ ભયો હું ભાણું. નૌકાનું નામ તુજ વીણું નહીં નિહાણું; તે અધિ માંહિં દુઃખનો ન દિસે કિનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૧
જંજળી જળી પડશે પડતાંજ તેમાં, પામે ન પાર બટકે પડિ જન જોમાં; તેમાં ન ભકિત વિણુ કો ન ઉગારનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૨
તારા પ્રતાપ ચક્રિ સૌજન્ય પાર પામે, દુઃખી ન થાય સુખિ છે જન સર્વ હામે; ત્રાતા તું વીણુ જગમાં દુઃખનો વધારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૩

ગરબી રાગ દેશી.

“અંતકાળે સચું નહીં કાઢનું રે.”—એ રાગ.
નમું નિત્યે નિરંજન નાથનેરે, હાથ જોડી પ્રીતે વારંવાર,

નમું નિત્યે નિરંજન નાથનેરે.

૨૬

સાયો દિમે સગો સંસારમારે, એક અખિલ તણો કરતાર. નમું ૦ ૩૪

દુઃખ દાણી સદા મુખ આપશેરે, જે છે નિર્મુલ્ય નિરાકાર. નમું ૦ ૩૫

જેની ભવ્ય કારીગરી ભૂતજેરે, કદી ગણતાં ન પામું પાર. નમું ૦ ૩૬

વારવાર નમું તે, ધસનેરે, દુઃખ દરિઆ તણો તારનાર. નમું ૦ ૩૭

અણુ સમગ્રુ જાણે નહીં ધસનેરે, ખાપ ખતાને થાય ખુવાર. નમું ૦ ૩૮

હોડે પાણી પ્રભુ ગણી પૂજતારે, કેમ જાયે પછી ભવપાર. નમું ૦ ૩૯

પાપ કીધાં પ્રભુ મેં જગે ધણરે, કરો મેં કરી મને માફ. નમું ૦ ૪૦

ખાપ ભૂલ્યો સદા હું ભૂતજેરે, સાફ કરશો મારો ધનસાફ. નમું ૦ ૪૧

શુભ કલો કીધાં નથી કો સમેરે, ભર્યા કુર્કમના કોઠાર. નમું ૦ ૪૨

સાર લીધો નહીં શુભ ગાનનેરે, કેમ મારો યશો ઉદાર. નમું ૦ ૪૩

શુભ રત્નો મુઝાડનાર તું ખરોરે, જેથી પામે પ્રાણી ભવપાર. નમું ૦ ૪૪

એવા અખિલપતી ઉદારનેરે, વારવાર મારો નમસ્કાર. નમું ૦ ૪૫

દોહડા.

વિશ્વ તણો કરતાર તું, શક્તી તારિ અપાર;

વારવાર વંદું તને, જય જય જગદાધાર. ૪૬

અખિલ વિષે તું એકલો, વ્યાપ્તો ઠારોઠાર;

એકવાર નજરે નથી, પડતો જગદાધાર. ૪૭

તારી કૃતિ ત્રિભુવન વિષે, દીસે મને અપાર;

પાર ન પામ્યા પડિતો, જય જય જગદાધાર. ૪૮

અદ્ભુત શક્તી અખિલમાં, વ્યાપી ઠારોઠાર;

કામ ક્યાં અતિ કૂશળ તે, જય જય જગદાધાર. ૪૯

ભૂમંડળમાં તેં ભલાં, કીધાં કામ અપાર;

નજરે તેને ન્યાળતાં, જય જય જગદાધાર. ૫૦

પરવત નજરે પેખતાં, મૂખે થાય ઉવાર;

વારવાર વંદું તને, જય જય જગદાધાર. ૫૧

શું ખિણુ પરવતમાં કરી, ગુફા તણો નહિં પાર;

શાં જળનાં ઝરણાં ઝરે, જય જય જગદાધાર. ૫૨

વનસ્પતિ તે ઉપરે, દીસે બાર અદાર;

સાર ધણો તેમાં સદા, જય જય જગદાધાર. ૫૩

પશુ પક્ષી તો તે રચે, નજરે પડે અપાર;	
ખાટ જોઈ જન સદૃ દેહે, જય જય જગદાધાર.	૫૪
રમણિય તેના જોઈએ, એક વાર આકાર;	
બવ બધો બુદ્ધાય નહિં, જય જય જગદાધાર,	૫૫
બોમ વિષે પશુ તાહરી, કૃતી તણો નહિં પાર;	
મુખ કરે ઉચ્ચાર મુજ, જય જય જગદાધાર.	૫૬
રવી તણી રચના જુઓ, તેજ તણો નહિં પાર;	
જોતાં ચક્તી તાહરી, અપાર જગદાધાર.	૫૭
અખિલ વિષે અજવાળું તે, કરતો વારંવાર;	
લેશ, નહીં તે કામમાં, કમર જગદાધાર.	૫૮
શયિ રચના જોઈ શરિરમાં, વાધે હર્ષ અપાર;	
અદ્ભુત તારી અખિલમાં, રચનાં જુગદાધાર	૫૯
કો દિન તે અરધો બને, આખો પશુ કોવાર;	
અસ્ત થાય કો વાર તુજ, કૃતિથી જગદાધાર.	૬૦
ઓપાસે ફરતા ફરે, મહ જો નમ મોઝાર;	
તે પૂરે તુજ ચક્તીની, સાક્ષી જગદાધાર.	૬૧
ફરવામાં જો તે મહેલ, કરે સુક કો વાર,	
મહાશુ તણી તેને કરી, શિક્ષા જગદાધાર.	૬૨
ઉદય થાય મહ અવનના, અસ્તજ થાય અપાર;	
દૂટ પડે નહિં તે રચે, જય જય જગદાધાર.	૬૩
મનુષ્ય રચ્યાં તે મહિ વિષે, મહેલ દારો દાર;	
અપાર તારી તે ચક્રી, સાક્ષી જગદાધાર.	૬૪
પાવણ થાવા જન્મતાં, તુજ હર ફિકર અપાર;	
તે માટે માતા સ્તને, પય ધર્યું, જગદાધાર	૬૫
શામ એત મહિમાં તમે, કર્યો મનુષ્ય આકાર;	
તેમાં ખૂબી તાહરી, અપાર જગદાધાર.	૬૬
શીત વધુ કો દેશમાં, કામો ઉષ્ય અપાર;	
જેવું જન તનને સહે, તે કર્યું જગદાધાર.	૬૭
બરફ પડે કો દેશમાં, વારિ પડે કો દાર;	

સાર સૃષ્ટિ જન કારણે, બનાવ્યું જગદાધાર.	૬૮
અરણ્યમા તારી કતી, અતી દિસે તે દાર;	
તુજ હુકમથી ઉછળે, જળધી જગદાધાર.	૬૯
જળચર ભૂચર પ્રાણિયો, પેદા કર્યા અપાર;	૭૦
વારંવાર તું તેહને, પાત્ર જગદાધાર.	૭૧
એવો તું અખિલેશ છે, ચકિત તણો નહિ પાર;	
વરણ્યતા પામું નહીં, પાર હું જગદાધાર.	૭૨
માત તાતને બ્રાત તું, જનના દુખ દળનાર,	
ભવસાગરમાં તાહરો, મરે સો જગદાધાર.	૭૩
ઉગારી અરણ્ય થકી, આપો સૂખ અપાર;	
પાર વિના ઉપકાર તુજ, મુજપર જગદાધાર.	૭૪
વારંવાર બિનતી કરે, પાર દિસે દતાર,	
ભવસાગરના સહુ દુખો, દાળો જગદાધાર.	૭૫

મનહર છંદ.

નમું નાથ જોડી હાથ છે અનાથ તણા નાથ,	
સર્વ પ્રાણી તણા શુભી માહિ પાળનાર છે;	
અનંત બ્રહ્માંડ તણી રક્ષા કરનાર તાત,	
દીન તણા દુઃખ દાઝ લાવી દાળનાર છે.	
સર્વદા મહાળ રાખો પ્રાણી તણી સર્વ રચણે,	
શિક્ષા આપી પાપીને પ્રભુ સુધારનાર છે;	
અવિનાશી આપવાણુ ક્રોધથી જવાય તહિં,	
સહુ પ્રાણી તણા પીતા આપ પાળનાર છે.	૭૫
કોઈ તારા શુભ ગામ અંતરમાં રાજ થાય,	
કોઈ હીણ ભાગી તને કોઈ વાદ ના કરે;	
નાસ્તીક જનીને અયડાય અવનીમાં બે,	
આપના પ્રતાપ વીણુ મુઝાઈને તે મરે.	
આખ છતા અધ જની ધધ તારી સાથ ધારે,	
આવે અંતકાળ ત્યારે આગળ તો તું ઠરે.	

પાપીપર મે'ર લાવનાર હે। પીતાજી પ્રીતે,
પાણી ભેડીને પ્રણામ લેલું આપને કરે
સવેથો.

૭૬

તું સુખકારણ દુઃખ વિદારણ કારણ સર્વતું છે જગમાં તું,
સાગરમાં તુજ શાકત અપાર રહ્યો ફરિ વ્યોમ અને નગમાં તું;
દક્ષ વિષે, કૃષ્ણકલ વિષે નિત વ્યાપિ રહ્યો નદિને નગમાં તું,
તારિ કૃતીયિ હસાયચલાય જીવેયિ રહ્યો જનને ખગમાં તું.

૭૭

૨૧૪૬ માટે પ્રાર્થના.

દોહરા.

ધાર ધરા ધરનાર તું, આ જનની ફરિયાદ;	
મે'ર કરી અનુધો પડે, વરસાવો વરસાદ.	૭૮
સત્તા તારી સૃષ્ટિમાં, પ્રસરી પ્રભૂ અધાગ;	
સધળી સત્તા વાપરી, વરસાવો વરસાદ.	૭૯
વહે વેદ ગુણ તાહરા, કરી શ્લોકના નાદ;	
ધ્યાન ધારી તે સ્તુતિપરે, વરસાવો વરસાદ.	૮૦
મંગળ ^૧ નામ મહેસ તુજ, જપે જનો કરી યાદ;	
સાર્થક નામ તણું કરી, વરસાવો વરસાદ.	૮૧
સન્મતી દાતા સુખકર, સકળ સૃષ્ટિના નાથ;	
દિનજન પ્રતિ પાલણુ પ્રભૂ, વરસાવો વરસાદ.	૮૨
નામ ધરું જગનાથ પ્રભૂ, નાથ ન થાવ અનાથ;	
અકિતની અરજ સુણી, વરસાવો વરસાદ.	૮૩
ધારતી ધરે દુકાળની, આગળનું ધરિ યાદ;	
ધરણીધર ધારતી હરી, વરસાવો વરસાદ.	૮૪
છોડ સુકાઈ અનાજના, બન્યા ખલકપતિ ખાખ;	
રત્નો કરવા રાખનાં, વરસાવો વરસાદ.	૮૫
ખેતરમાં ખોરાકના, છોડ કરે છે સાદ;	
નાદ સાંભળી તેહનો, વરસાવો વરસાદ.	૮૬
ખેડૂ ખેતરમાં જઈ, ઉરમાં ધરે વિપાદ;	

દિલગિરિ તેનિ દબાવવા, વરસાવો વરસાદ.	૮૭
ગત વર્ષો કિરમાં પ્રભુ, આણે છે જન્ન યાદ;	
યાદી એવિ બુલાવવા, વરસાવો વરસાદ.	૮૮
ગયા વર્ષ ભેમાં પ્રભુ, લાગી નહિં જરિ ખાદ;	
એવું આ વરસે કરો, વરસાવી વરસાદ.	૮૯
પીડાહર પ્રાણી તણી, પવીત્ર આપિ પ્રસાદ;	
સુખ આપો સુદોપતી, વરસાવી વરસાદ.	૯૦
દહન થાય રવિ તેજથી, તૃણ કણ મનુષ્ય અથાગ;	
તેજ હરી તેજ કરો, વરસાવી વરસાદ.	૯૧
પીરશી પાત્રે હે પ્રભુ, મુંઠાવો ન અનાજ;	
પરચો દો પિરશેલમાં, વરસાવી વરસાદ.	૯૨
એક ખરિ પીડા ખમે, ગણિ વરસાદનિ ખાદ;	
ખાદ મટાડો ખલકપતિ, વરસાવી વરસાદ.	૯૩
લીલાલે'ર કરો જગે, સુષ્ટિ દિનજનની દાદ;	
યાદ કરે ઉપકાર જન, વરસાવો વરસાદ.	૯૪
ગુજ આથયવિણુ અવનિમાં, જન આથડે અથાગ;	
અથડાતાં અટકાવિને, વરસાવો વરસાદ.	૯૫
સર્વ સ્થળે શોકી રહી, સત્તા તારિ અગાધ;	
સત્તા પ્રેરી સહીપતી, વરસાવો વરસાદ.	૯૬
કષ્ટ હરણુ સુખ કરણુ પ્રભુ, અભરા ભરણુ અગાધ;	
લલલુ વિનતી હૃદય ધરિ, વરસાવો વરસાદ.	૯૭

મનહરે છંદ.

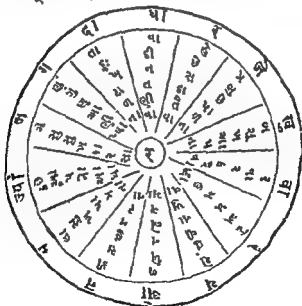
પ્રાણીનો પાળક દુ.ખ ટાળક દયાનિધીતું,	
પાળ ગણી પાળક હે બાપ વિનતી કરં;	
કાપ દુઃખ આપ સુખ સ્થાપ શીર નાથ હાથ,	
હું અનાથ હાથ ભેડી શીથ પાયમાં ધરં;	
આધી વ્યાધી ને ઉપાધી નડે ન, તારી સમાધી,	
લીધી હાથ, નાથ કદી દુઃખથી હું ના કરં;	
સ્નેહથી સ્વીકાર વિશ્વાધાર વંદના આ વાર,	
નોધારા આધાર આપના ગુણો રહે ધરં.	૯૮
તારનાર તાપ તું વીદારનાર વે'મ ભાગ,	

બાળ ગાળી બાપ મારી મતી તું સુધારજો;
 તાર તું દતાર નિરાધાર તું ઉગાર આજ,
 હોજી શીરલાલ મારી ગુતી તું સ્વીકારજો.
 પાપનો ન પાર રાખ્યો ડબો ના લગાર દીલ,
 રેમ દીલ રાખીને અધમને ઉદ્ધારજો:
 બેરો નહીં દોષ રૂકાવ રહે નવ લાવો રોષ,
 રક્ષમનો કાપ રાણી તાત અને તારજો.

૯૫

ધનાક્ષરી છંદ ચૌદ પાંખડો કમળ પ્રખંધ,
 ધાવા દીન તણી વારે રહે છે સદા તૈયાર,
 જે પ્રભુ છે પાળનાર, ખુબ સખ આપનાર;
 વારવાર કરે વાર, રટે અધમ ઉદાર,
 ધશે તું વિના ખૂવાર, ઓળખે ન બે ગમાર.
 નહી સહુ નરનાર, બલાં સુખ પામનાર,
 ભ્યાં છે આપનો આધાર, ભગે સખકાર માર;
 ગણે ગુણ આણી ખ્યાર, દાતા દુઃખ દાળનાર,
 ધારજો ખૂવાર થયો, ન ભન્યા ભગદાધાર.

૧૦૦

મ્રભુની વ્યાપકતા.

મનહર છંદ.

૧ સરિતાને ૨ સરમાં જે, જંગલને ધરમાં જે,
 ઝાડ, પ્હાડ, પાણીમાં, સુર્યને ૩ સુધાકરમાં,
 નરમાં એ, ખરમાં, પશુ પંખીને, વનચરમાં,
 જ્યોતી જિવ જડમાંએ વળી ચાર ૪ આકરમાં;
 ઝેરને સુધામાં સમાન પલે વશી રહે,
 નહીં ફેરફાર મહારાજ શેઠ ચાકરમાં.
 આ કર, સુધાકર, પ્રમાકરમા વ્યાપકને,
 એજ વિશ્વ વ્યાપકછે કાવ્ય કુસુમાકરમાં, ૧
 પોપણ પ્હેંચાડે પ્રીત ધારી પ્રજાપતી એ છે,
 સહુની સંભાળ રાખે વસીને ઘટ ધરમાં,
 કાડીથી કુંજરને વનચરને જળચરને,
 ખેચરને ખેલાવે છે પેસી દરદરમાં;
 પાન પાન ડોલે સહુમાં રહે અખેલાવે,
 વિશ્વ ખેલાવે ખેલાવે વસે જગમાં ને ચળમાં,
 સહુમાં સમાન ભાવ હરમાં નહીં અભાવ,
 એજ વિશ્વ વ્યાપકછે કાવ્ય કુસુમાકરમાં. ૨

મ્રભુને ગરીબનો થાળ.

પ્રેમ ધારી પાળે ટાળે જનની તમામ પીડ,
 ઇચ્છાને આધીન રાખે સુર્ય કે સુધાકરને,
 જેણે પાણી, પાવક, પવન, વન, ઉપવન,
 જન સુખ કાજ કર્યો, ધન્ય એ કપાકરને;
 કેા નહીં જણાણું જેના કામથી અગણ્ય,
 સૌ માણ્યું, જેણે જાણ્યું ના અગણ્યું શેઠ ચાકરને,
 અર્પું શું એને ? જેણે અર્પ્યું જગ જન સૌને,
 “ કાવ્ય કુસુમાકર ” નો થાળ ધરું કાકરને. ૩

અહાર તેવો ઓડકાર.

દોહરા.

- સારું કે નરસું થવા, ખીજનું ચિત આંધ;
તે આપણું તેવું થવા, ઉર ધરશે ઇચ્છાય, ૧
- જો શુભ થાવા કોઈનું, ઉરમાં ઠરિયે યાદ;
તે પણ શુભ આપણું થવા, સદા કરે છે સાદ. ૨
- ખાસિ જમિનમાં કોઈજન, પાડે જઈ પડકાર;
પડછેદો તેવો તુરત, પછી કરે પોકાર. ૩
- ઠરિયે ગુણ જો કોઈને, તે ન કરે અવગુણ;
અવગુણ પછિ અવગુણ બને, ગુણ પછવાડે ગુણ. ૪
- સુવાસ છાંટી હોય તો, સારી મળે સુવાસ;
કુવાસથી સુવામની, ઉર નવ ધરવી આસ. ૫
- લસણ ખાઈને કોઈ જન, બેસે સજ્જન પાસ;
પ્રસરે ગંધ લસણ તણી, એશ્વિની નવ આસ. ૬
- મૃદુવાણી મુખથી વદી, સામાને સંતોષ;
ઠરિયે, તો તે નવ કરે, ઠણવાણી વદિ દોષ. ૭
- ગમાર બનિને ગાળ દધ, વદિયે વાંઘા વેણ;
તો તે આપણને સદા, વદે વેણ દુખ દેણ. ૮
- એરડો વાપી ધરે, ઉર સુર તરની આસ;
મોટો થાતાં આસ તજિ, તે નર થાય નિરાસ. ૯
- જે બી વાળ્યું જગતમાં, એવું ઉગે ઝાડ;
સુર તર વાવે સુર તર, એમાં શો છે પાડ. ૧૦
- જેવું ઠરિયે જગતમાં, એ આપણને થાય;
મુખથી મુખ, દુખ દુખ ચકી, એ ઇશ્વર કંત ન્યાય. ૧૧
- એ ઉપર દ્રશ્યંત દર્શો, તે જન ધરબ્યો ધ્યાન;
તોલ કરી તેનો તુરત, કરો અગુન અજ્ઞાન. ૧૨
- નગર એક રાજિઆમણું, રાજ નગર છે નામ;
રાજસિંહ રાજ રડો, છે સદગુણનું ધામ. ૧૩
- નવતેરી નગરી દિસે, શોભાનો નવ પાર;

રૈયત રાજી રે' સદા, વશિને વરણ્ય અદાર.	૧૪
નહિ' જનપર કો દિન જુલમ, રાજી રાખે રૌજ;	
દુખિયું કો દેખાય નહિ, મન માની લે મોજ.	૧૫
ધમ્પર ધમ્પાથી સદા, ઉત્તમ ઉપજે પાક;	
વસ્તીથી બરપુર નમર, નગર બધાનું નાક.	૧૬
જ્યાં છે રૂડો રાજિયો, જ્યાં નગરીમાં ન્યાય;	
ત્યાં જન કો દિન કોઈની, પીડાથી ન પિડાય.	૧૭
જુલમ કરે નહિ' જ્યાં જસ, કારભારિ કરિ રૂડ;	
રાજા જ્યાં રવિનાં સમે, ધૂળ ધારણા ધૂડ.	૧૮
હાજર થઈ હરનીશ જ્યાં, રૌજ તપાસે કામ;	
રૈયતને ત્યાં નવ રહે, જરી જુલમનુ નામ.	૧૯
જ્યાંનો રાજા આજસ, કારભારિ વધ હોય;	
ત્યાં જોરાવરનો જુલમ, રૈયત માથે હોય.	૨૦
નોકર નરપતિ રામ રહે, પિડે પ્રજા દિન રાત;	
કારભારિના કાપની, ત્યાં નવ કરવી વાત.	૨૧
હુઆ લાંચ લિધા કરે, કારભારિ કરિ રૂડ;	
બરાઈ રે' જૂ પતિ સદા, ધરમાં જાણે ધૂડ.	૨૨
ત્યાં સુખિ હોય ન જન કદી, દુખિયાં સહુ દેખાય;	
રોડીરોડ સમ રાજિયો, ક્યાં જઈ રાવ રડાય.	૨૩
રાખે પૂરી રાખને, એક અવાસે કેદ;	
કોણ કહે રૈયત તણો, જૂપ કને જઈ બેદ.	૨૪
એવું બહુ સ્થળમાં બને, અચરજ નહિં એ આજ;	
સુધરેલાં પશુ ધાન સમ, બને કોઈ મા'રાજ.	૨૫
રવિસમ રાજા રાજસિંહ, એવો નોતો આજ;	
સુધરેલો સહુથી સરસ, સકળ રાજસિરતાજ.	૨૬
પ્રજાતણી પીડા હરી, આપે અતિરાય સખ;	
શાંતી આપે સકળને, દેખે નહિં કો દુઃખ.	૨૭
પુરંપતિને પરધાન શુભ, પ્રેમચંદ છે નામ;	
લાવક લક્ષણવંત તે, છે સદ્યુણનું ધામ.	૨૮
એક દિવસ બેઠા હતા, રામ અને પરધાન;	

આહીર ઝોરત એક ત્યાં, નિકળી ચતુર સુખણ,	૨૯
પ્રભાતમાં પદ્મણિ સમી, માયે મહિનું માટ;	
ચાલી ચતુરા ચોંપથી, પડી પોળની વાટ.	૩૦

ભુજંગી છંદ.

રતીના સમી દીસતી તે રૂપાળી, મુનીંદ્રોતણું મન લોભાપ ભાળી;	
ગણે આમથી ઉતરી કોઈ દેરી, ચતુરા તણી ચાલ છે હંસ જેવી.	૩૧
કટી કેશરી જેવિ દીસે રૂપાળી, ધરી નાકમાં મેલિતીની રૂડિ વાળી;	
ધર્મો ચૂડલો હાથમાં હેમ કેરો, વળે નય તે ભારથી હાથ એરો.	૩૧
અણેણાટ વાગે પગે કાંભિ કેરો, ભુજાપે નહિં ભાળિ જો એક ફેરો;	
રૂડી નાશિકા ઠીરની ચાંચ જેવી, કળી દાડમી દાંતની કાંતિ એરી.	૩૨
પ્રવાળા સમા હોઠ રૂઝ દિપે છે, શશીના સમું મૂળ સારું તમે છે;	
શિરે ચોટલો જાણિયે કાળી નાગ, રલો રોકિને અંગનો એક ભાગ.	૩૪
ધર્મો શોભતાં વઝ સારાં શરીરે, ધર્મ માટ મૈતુ ધરો ધીર શીરે;	
પુરે પેસતાં શરિયે સાદ ભારે, દહીં દૂધ લેવું છ લોકો તમારે.	૩૫
કર્મો સાદ તે કામનીએ વિચારો, ગઈ વૃત્તિ જ્યાં રાપની ઉભિ નારી;	
ધરી પ્રીત રાજ કહે છે પ્રધાન, મહીઆરિ રૂડી દિસે રૂપવાન.	૩૬
મને હેત હેયા વિષે ખુબ આવે, ગણું બેનની જેમ હું નિત્ય ભાવે;	
કલે કારભારી તમે આપળાપ, ગણો છોડું જેવાં પ્રભને જિ આપ.	૩૭
કરે વાત એવી પ્રિતે જ્યાં પ્રધાન, બિજો રાપતું તો ગયું ત્યાંધિ ધ્યાન;	
જાણે શિરે કાષ્ઠનો એક ભારો, પળો પુરમાં કાષ્ઠનો વેચનારો.	૩૮

દોહરા.

કઠિઆરો ત્યાં કારખો, પેડો પુરની માંધ;	
નજર પડ્યો પુર પેસતાં, જ્યાં બેડો રાજપ.	૩૯
રાજ કહે પ્રધાનને, આ કઠિઆરો રાંક;	
કાળ સમો મુજને દિસે, શો છે એનો વાંક.	૪૦
વાંક તણી મુજને નથી, ખજર તેનિ કો વાર;	
પણ તેને પુર પેસતાં, આવે ચીડ અપાર.	૪૧
કઠિઆરાને કાળ સમ, દેખું છું દિન રાત;	
કાષ્ઠ વેચ્યા પુર વિષે, પેસે છે પરભાત.	૪૨

એપર મુજને કોઈ હી, દયા ન આવે લેસ;	
પુશી યાજી હું તો ખરો, તજી જય મુજ દેસ	૪૩
આહિર ઓરત આપણે, ગામે આવે રોજ;	
દુધ વેચવા દિનપણે, એપર આવે મોજ.	૪૪
પેસે જ્યારે પુર વિશે, રાજી રોજ હું યાજી;	
સાદ સાંભળી સર્વદા, હું હંચે હરખાજી.	૪૫
વાંસ વધુ તે પર મને, આવે છે હરલીસ;	
કા ખીડા તેને કરે, તો ઉઘવું ધીસ.	૪૬
ખેન સમી બાગા પરે, ઉપજે મુજને પ્રીત;	
આવે જ્યારે પુર વિશે, રાજી રેંછે ચીત.	૪૭
એવું છે મુજને અધિક, મહિઆરી પર વાંસ;	
કાળ સમો લાગે મને, કહિઆરો કંગાળ.	૪૮
કારણ તેવું શું હશે, ખખર મને ન જરાય;	
સમજે તો મમજાવજ્યો, એમાં નહિં અન્યાય.	૪૯
પ્રધાન કે પુરપતિ સુણો, વાલ ધરો મુજ વાત;	
સંસય છુટે આપનો, દહિં એવું દ્રણત.	૫૦
આપ અંતરે અન્યપર, ઉપજે જેવું વાંસ;	
એવું આપ ઉપર ધરે, ધનવંત કે કંગાળ.	૫૧
ખેનસમી બાળા ગણો, તે દીકે સુખ થાય;	
માયા મહિઆરી પરે, આપ તણા ઉરમાંય.	૫૨
તો તેને તમપર હશે, બાહ સમો મન બાવ;	
તે રામાને રાયજી, તમ દરશનથી લાવ.	૫૩
ઉરમાં એવું વિચારતી, જૂવતિ હશે જરૂર;	
અખંડરાયજી આપવું, વધતું જાજ્યો વર.	૫૪
સંપતિ સાપડજ્યો સદા, પુત્ર અને પરિનાર;	
સહુ રીતે સુખ પામજ્યો, એવું અંતરનાર.	૫૫
હરિ પાસે તે હેતથી, જોડીને જે હાથ;	
હશે માગતી રેં મુખી, આ નમરીનો નાથ.	૫૬
અંતરમાં જ્યમ આપને, એ નારી પર પ્રીત;	
તેમ તમો પર તે રહે, રાજી રૂડી રીત.	૫૭

કઠિઆરો લાગે સદા, કાળ સમે નિરધાર;	
તમને, તો તેને દિવે, એવા હશે વિચાર.	૫૮
પ્રાણ હરણ પુરપતિ સદા, અવનીમાં છે આજ;	
પુરં પ્રણુ જો તેનું બને, યાજિં ખુશી માંસજ.	૫૯
એવા કંઈઆરા તણા, ઉરના હશે વિચાર;	
આપ ઉર એવું બિજા; ના, મનમાં નિરધાર.	૬૦

જુજંગી છંદ.

કહે જૂપ જૂખ્યા તમે કારભારી, નથી આ સમે કામ વૃત્તિ તમારી;	.
હું છું દેશને પ્રીતથી પાળનારો, ન લાગું કદી કોઇને હું નહારો.	૬૧
પ્રજાને કદી રાય લાગે ન આરો, પતી પતિને કેમ લાગે નહારો;	
ગમે તેમ રાજ કરે તોય રાજ, રહે છે પ્રજા તો મણીને પિતાજ.	૬૨
દિવે દુઃખ તે કોઈને સૂખ આપે, ગણી એવું ના રાયને કોઇ આપે;	
કહો છો તમે કાઈનો વેચનારો, પુરં મારં તે છે અને ઇચ્છનારો.	૬૩
કણું માનું ના કારભારી તમારં, પુરં તાકતો હોય ના તેહ મારં;	
કરે ના પુરં રાયનું તે કદાપી, પ્રજા એવિના હોય કે દીન પાપી.	૬૪
કરો ખાતરી તો ખરં માનું ચીતે, પ્રજા આંધ છે રાયનું રક્ત નિત્યે;	
કહે કારભારી સુણો ને જુપાળ, કરી આપણું ખાતરી એકવાર.	૬૫

કોહરો.

ખરી ખાતરી હું કરી, આપું તમને રાય;	
પણ તેને પૃથ્વી પતી, શિક્ષા જરી ન થાય.	૬૬
જો એવો કોલજ દિયો, તો હું માનું વાત;	
દેખાહું દ્રષ્ટી ચક્રી, પરમ દિવસ પરભાત.	૬૭
કોલ દિયો કરમાં પછી, પૂરણ ધારી ખાર;	
જો શિક્ષા તેને કરં, શાક્ષી જમદાધાર.	૬૮
કરિ નકી ખીજે દિને, કરવાને તે કામ;	
નોકર વિણ નરપતિ અને, પ્રીતે પળ્યા પ્રધાન.	૬૯
બદલિ વેશ બને જણા, ચાલ્યા ધારી ધીર;	
રસ્તો જ્યાં આઘ્યા તણો, ત્યાં ઉભા બે વીર.	૭૦
બે ધડિ એમ વહી ગઈ, કરતાં એમ વિચાર;	

- આલ્યો સિર ભારો ધરી, કઠિઆરો કંગાળ. ૭૧
- ઠાપી કાઢ પ્રથમ ખલ્યો, પુરમાં ધારી પ્રીત;
જો વેચું વેલો જાઉં તો વધુ મળશે વીત. ૭૨
- એમ વિશ્વારી આવિયો, મન બુદ્ધ રાજ ચાય;
ત્યાં સામા બે જાય મળ્યા, પ્રધાનને રાજય. ૭૩
- ચરિર ઉધાડું સામડું. માથે ભારે ભાર;
આસ્યો આવે ચોપથી, અંતર હર્ષ અપાર. ૭૪
- કાટ્યાં પેથાં લૂગડાં, વરવો વપુનો વેશ;
દ્રષ્ટે દેખી જન હરે, અંતર ઉપજે કંસેશ. ૭૫
- દ્રષ્ટે દોઢો આવતો, રાજને પરધાન;
ગુરત કરી પરધાનને, ત્યાં રાજયે સાન. ૭૬
- રાજયે રાજ ચાલ, જે પર છે જાદુ ખાર;
પરખાલ્યો પરધાનને, કઠિઆરો કંગાળ. ૭૭
- પ્રધાન કે' પુરપતિ સુણો, સુખયિ ન વદવું વેણ;
જે ઓલે તે સાંભળો, નીચાં દાણા નેણ. ૭૮
- પરધાને પ્રુછી પ્રિતે, કઠિઆરાને વાત;
ચોપ કરી કપમ આસિયો, ઉગમતે પરભાત. ૭૯
- કઠિઆરો કે' માહરે, કાઢ વેચવા આજ;
વેચારો વેલો જતાં, નહિંતર નથી છંડાજ. ૮૦
- પ્રધાન કે' જુજ કાઢ તો, આજ નહીં વેચાય;
કારણ કે આ ગામમાં, થયો અતી અન્યાય. ૮૧
- પુરપતિ આ પુરનો મુઝો, આજે અરધી રાત;
રૈતમ છે રડતી હજી, થયો અણી ઉતપાત. ૮૨
- ભાટે ભારો તાહરો, ખપશે નહિં અહિં આજ;
પુરસુધિ જો પરવરિય તો, ચમંચ નહી નારાજ. ૮૩

રોળા છંદ.

કે'કઠિઆરો આજ, પાદ કું તારો માનું,
સગપણમાં જાદુ શ્રેષ્ઠ, આજ ચકિ ઉરમાં જાણું;
આ નગરીનો નાય, કાજને કાજને જેવો,

- કાળ તણા પણ કાળ, એહને ગણુતો એવો. ૮૪
 દિલનો અતિશય દુષ્ટ, કાળજનો તે કપટી,
 મુઝો નહિં કયમ, પ્રથમ આયુષ્ય કમ ન ધરી;
 બહુ દુષ્ટ કરિને આજ, પ્રાપિયે પ્રાણુજ છોડ્યા,
 મુજ સરખા રાંકનાં, ત્રાસનાં તાળાં તોડ્યાં. ૮૫
 પ્રધાન કે' કયમ ભાષ, રાય મરતાં ઘ્યો રાજ,
 અવશુણુ કે'તું આંહી, શી રિતે રાજ પાછ;
 કહિઆરો કે' સુણો, વાત મારી ચિત ધારી,
 પેટ કારણે જતો, વેચવા કાણની ભારી. ૮૬
 કાળસમે કાળ જે, લાગતો નરપતિ નિચે,
 એનું પ્રભુની પાસ, મરણુ ધજતો નિત ચિત્તે;
 બેશી નિત્ય અટારી, શત્રુ સમ સામું જોતો,
 કરડિ નજરથી નિત્ય, બહુ મનમાં હું ખીતો. ૮૭
 પ્રભુએ માયો આજ, એ અઘી સારું કીધું,
 એ પ્રભુ ગરિબ નિવાજ, સતવન મારું ચિત લીધું;
 વેચી ભારો આજ, ખાજ મારે હવું ખાવું,
 આજ ન લજિં અનાજ, વ્યર્થ મારે ઘેર જવું. ૮૮
 આ પીડા મુજ અંગ, વધૂ વમમી નહિં લાગે,
 શુભ્યો રાખિ દિન એક, કોણુ મૃત્યુ ભય ભાગે;
 માટે જઈશ હું ઘેર, આજ ભારો વિણુ વેચ્ચે,
 એ પ્રભુ પુણે દયાવ, ખંતથી ખાવું દેશે. ૮૯
 એમ કહીને ગયો, લિધો રસ્તો ઘર કરો,
 નાખુશ મન નવ થયો, વ્યર્થ જો કે' યો ફેરો;
 મુરપતિને પરધાન, કહે મન હવું તમારે,
 તેવું તમ પર હવું, એહને મન અત્યારે. ૯૦
 ધરમું જેવું વેરે, આપના મનમાં એ પર,
 એથી અદકું ઝેર, એહને આપનિ ઉપર;
 માટે નિજ મનમાંય, જેવિ ખીજપર પ્રીતી,
 તેથી તે ગળશે, આપણી પર ચિણુ બીતી.

દોહરો.

કરી પરીક્ષા પ્રીતથી, પ્રીતે કહે પ્રધાન;	
આહિરની ઝોરત તણું, હરે રાખ-ઝો ધ્યાન.	૯૨
ઉભા બે 'ઘડિ બે જણા, સસ્તે જોતા વાટ;	
આવી ચતુરા ચોંપથી, માથે મહિનું માટ.	૯૩
નારીને નિરખી કહે, પ્રીત ધરી પરધાન;	
પ્રભાતમાં ક્યમ મરવર્ષાં, શું છે એવું કામ.	૯૪
ભણે ભામની ભાષ મુણ, હું મહિઆરી જાત;	
દહીં દૂધ જાગે વેચવા, ઉગમતે પરભાત.	૯૫
રનેહે જામને શેરમાં, વેચું છું લાઇ વીત,	
ખરિદે દામ દઈ દહીં, મુજ પર ધારી પ્રીત.	૯૬
મોહું જો લાઇ જાગે તો, ધરાક નાખુરા યાવ,	
પડ્યું વહે ગોરસ જાણું, રતિ બર નવ વેચાવ.	૯૭
માટ ચોંપણિ હરનિશે, છે જાવાનિ જરર;	
ઉપજ ચિતની છે વધુ, એથી હરણું ઉર.	૯૮
પ્રધાન કે' સુણ પ્રેમદા, આજ થયો ઉતપાત;	
મહિ તારે અપશે નહીં, વિપ્રીત થઇ છે વાત.	૯૯
રાગ જે આ શેરનો, વિવેકિને વિદ્વાન;	
રોગ રહિત નિજ તન છતાં, 'શેઝુ' છે સમજાન.	૧૦૦
અરધી રાતે આ મજબ, થયો ગામની માંવ;	
ફેંચત છે રહતી અધી, કોને શુધ નવ કાંવ,	૧૦૧
શોક શેરમાં છે બધે, નથી ખુશી કો હર;	
તો ગોરસ ક્યમ મામમાં, અપશે તારે નાર.	૧૦૨
મુણ્યું ન્યાં શામાએ અવણ, મહિપતિ કેરે મન;	
પછાડિ ખાધી પ્રેમદા, ઢળા પડી તે ધણું.	૧૦૩
મુઠા પામે મહિ પડી, દાન્યાં મહીનાં માટ;	
મહિપતિનું મરણું મુણી, અંતર થયો ઉચ્ચાટ.	૧૦૪
માન તજીને ભામની, સજવત પડિ ઘડિ આર;	
અંતરમાં અતિ આપદા, પુરપતિ પર બહુ ખાર.	૧૦૫

માનુનિના મુખપર પછી, છાંટયું પાણિ પ્રધાન;

આન્યું સારે અંતરે, આમનિને ત્યાં જાન.

૧૦૬

બેડી યદ બાળા વદે, શુંડું કથું ભગવાન;

અરર ગજબ આ શો યયો, સંકટ શણિ સમાન.

૧૦૭

લાલિત છંદ.

અરર એ પ્રભૂ આજ શું થયું, સુખ ગરીબનું કયાં જતું રહ્યું;

ગજબ આ યયો ગામમાં અરે, મરણ શું થયું રાયનું ખરે.

૧૦૮

પુરપતી પ્રજા પાળતો પ્રિતે, સકળ જનને પુત્રની રિતે;

અરર રાખતો તે વલ્લો ગયો, ગજબ કાળ આ તૂળથી થયો.

૧૦૯

પ્રભુ ધરે અરે ખોટ શી પડી, અવર અન્યની દેહ ના જડી;

રતન રોળિયું રાયના સમું, મન તને અરે કાળ શું ગમ્યું.

૧૧૦

મરણ રાયનું સાંભળી સદા, ઉર ધરે પ્રજા સર્વ આપદા;

તનિ દયા બધાં તદ્દુઃખિયાં, જન બધાં બન્યાં આજ દુઃખિયાં

૧૧૧

હૃદય તેં દયા લેશ ના ધરી, કુટિલ કાળ તેં આ ખુરી કરી;

દિન તણી દયા દીલ ધારતો, નગરિનો હિરો જે ખરો હતો.

૧૧૨

તદપિ કાંકરો કાળ તેં કયો, મન છુંડા જરી શોક ના ધયો;

હરનિશે દયા હીણ જે હશે, દિલ દયા નહીં તેહને દિસે;

૧૧૩

અરર દૈવ હું શું કરું હવે, ફરિ નહિં મજે રાય આ ભવે;

શશિ સમું રૂડું મૂખ દીપતું, મનજ નિર્ભવા આકળું થતું.

૧૧૪

નિરખિ નેત્રથી રાજિ હું થતી, મહિ તણું લાઇ માટ આવતી;

પ્રથમ પૂરની પોળમાં જતાં, ખુશિ થતી ખરી મૂખ દેખતાં.

૧૧૫

નિરખતી સદા ન્યાળિ ન્યાળિને, બલિ ખુશી થતી મૂખ બાળિને;

પ્રિતિ હતી સદા ભાષના સમી, છળિ ચિતે મને રાયની ગમી.

૧૧૬

મુજ બણી રૂડી દ્રષ્ટિ રાખતા, નિરખનાં બધા તાપ નાસતા;

ફિકર વીણ હું ગામમાં ફરી, નંપતિ જીવતે ના ડરી જરી.

૧૧૭

ભુપ સમો ભલો ભાઇ તો હતો, કદિ નહીં દિલે શોક તો થતો;

ભુપ સમો હવે ભાઇ કયાં મજે, નિરખતાં સદા તાપ સૌ ટળે.

૧૧૮

મરેણુ પામતાં હે મહીપતી, રહિ અભાગણી શું કું જીવતી;
મરણુ માહરે જીવે શું કરે, નિરખિ નેત્રથી કાણુને કરે.

૧૧૯

દોહર.

એ રીતે રૂઢન કરી, રામા રહતી જાય;
દુ.ખ મહિપતિના મરણુનું, અંતરમાં અતિ યાય.

૧૨૦

શામાને સ્નેહે યકી, પૂછયું જઈ પરધાન,
જેન બળાંપા કેમ તું, કરે બની અમાન.

૧૨૧

જૂપતિને તારે નથી, કાંઈ સગાઈ સંબંધ;
તો કકળે કંચન કામની, ધારી મોઝા ધંધ.

૧૨૨

જાતભાત નહિં તાહરે, નહિં પાડોરાનિ પ્રીત;
શોક એ છતાં અંતરે, એ તો ઉલટી રીત.

૧૨૩

ભામનિ કે' સુણુ બાઈ તું, સમજ્યો ના મનમાંય;
પ્રીત અનેક પ્રકારની, તુજને ગમ નવ કાંય,

૧૨૪

માત તાતની પ્રીત છે, સગાં તણી પણ પ્રીત;
પ્રીતી પતી પત્ની તણી, સહુની જૂદી રીત.

૧૨૫

પાડોશીની પ્રીત છે, સથવાસનો સ્નેહ;
એ પણ જૂદી રીતનો, તો જાનો સદેહ.

૧૨૬

પવિત્ર પ્રીતી જેડપર, તેપર મન લગચાય;
સ્નેહ સહોદર જેટલો, છોડ્યો નવ છોડાય.

૧૨૭

જાતભાત જોવા તણી, રે'તી નથી નિરાંત;
પવિત્ર પ્રીતી વટતા, દહે દીલ દિનરત.

૧૨૮

મહિપતિપર મારે હતી, પવિત્ર પૂરણ પ્રીત;
સગાં સગપીથી સરસ, ચાંતી મારે ચીત.

૧૨૯

સુખ જોવા મહિપાત તણુ, બાઈ સમેા ધરિ ભાવ;
મહિઆત્ લખ આજતી, લેગ દગ્ગન લાગ.

૧૩૦

દરદાન તે દરજ ચયા, છૂટ્યો મરે સ્નેહ;
માટે મરણુ માહરે, દહન કરી આ દેહ.

૧૩૧

પ્રધાન કે'છે પ્રેમદા, સાબળ સાણી વાત;
રાજ છે હજી જીવતો, આ કર તારી વાત.

૧૩૨

એમ કહી માડી જયું, કહું મુખે આખ્યાન;

આબ્યું ત્યારે અંતરે, બામનિને ત્યાં બંન.	૧૩૩
આશિષ દીધી અંતરે, બહુ જીવ બાઈ બૂપાળ;	
વંચ વધો તુજ વિશ્વમાં, ટળો દાળની ઝાળ.	૧૩૪
બાવ બાઈ સમ રાખિયો, દેવામાં ધરિ દામ;	
મહિપતિએ મહિઆરિને, દધને ઝાઝું માન.	૧૩૫
પ્રધાન કે' પુરપતિ સુણો, નિજ અંતરમાં જોડ;	
જેવું અંતર અન્યને, એમ છુટે સંદેહ.	૧૩૬
પુરપતિ કે' પરધાનને, સાચી સરવે વાત;	
કરિ આપી તે' દોડથી, દધને રહું દ્રષ્ટાંત.	૧૩૭
પ્રધાન પુરપતિ પુરપણ્યા. ઉમંગ ધારી અંગ;	
આ'તો પુરપતિ ખંડિ ચિતે, જનને ધરી ઉમંગ.	૧૩૮
જુરં જો બીજનું' કરો, તો આપણું' પણ ચાપ;	
જેવું' આપણુ તેવું' છે, બીજના મનમાંય.	૧૩૯
માટે દેશીજન સહુ, ધરો પરસ્પર ભાવ;	
તો સરવે સારં' થશે, દુખના ટગિ દરિઆવ.	૧૪૦
હિત દેશી જનનું' ચહો, લહો સુકિર્તી' રોજ;	
ખ્યાર પરસ્પર ધારશે, તો મનમાની મોજ.	૧૪૧
દુરમન પણ દેશી બહો, જુરં તેવું' કો વાર;	
કરિયે નહિં' કોધી બની, કરતાં બહુ ધીકાર .	૧૪૨
સામાની ચકતી કદી, જુરં કરવાનિ ન હોય;	
તોપણ નદી નવ જીતશે, ઇશ્વર આગળ કોય.	૧૪૩
ધરણીધરની ધાસ્તી ધરી, કરિને સારં' કામ;	
બાઈ બની બહુ' જન તણું, કરવું' ધારી હામ.	૧૪૪
તો ઇશ્વર રાજ થશે, ધરશે સારો સ્નેહ;	
લલકુ કે' સહુ સુખિ થશે, નહિં' એમાં સંદેહ.	૧૪૫

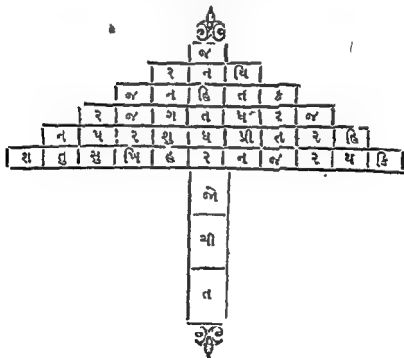
ઉપે'દ્ર. વળા છંદ.

કરો બિજનું' કદિ આપ સારં, નહીં' કરે તે તમને નહારં;	
વિસારશેના કદિ ઉપકાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર.	૧૪૬
સુવેણુથી સારિ મળે સુવાસ, સુખી ચવાની જનમાંહિ આસ;	
કુવેણુમાં સાર નથી લગાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર.	૧૪૭

સહુજનો બાઈ મમાન જાણી, પરસ્પરે અંતર ખ્યાર આણી,
 ચહો બધાને ધરિ પૂર્ણ ખ્યાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર. ૧૪૮
 કદાપિ કોને અહિં ગાગ દેશું, જુડા બહુ વેણુ મુખેયિ ક'શું;
 વદે જુડું તે ન લગાર વાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર. ૧૪૯
 કરો ખુરં જો જનવું કદાપી, ખુરં કરે તે બનિનેજ પાપી;
 બલે બહું ખુરં ખુરે ચનાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર. ૧૫૦
 વિચાર જો ચિત્ત વિષે ખુરાનો, છુપાવતાં તે ન રહેજ છાનો;
 કદાપિ ચિત્તે ન કરો વિકાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર. ૧૫૧
 સમાન છે સર્વ ન કોઈ મોટું, પ્રજૂ તણે ઘેર ન એક છોટું;
 સમાન સૌ તે ધણિને તું ધાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર. ૧૫૨

દોહરો—છત્રપ્રબંધ.

જરનયિ જનહિત કરે જગત, ધર જનપર શુધ પ્રીત;
 રહિશ તું સુખિ હર નમર ચક્રિ, જન હિત ધર જોચીન. ૧૫૩

કાળ ચિંતામણી.

રૂચિરાછંદ.

૨૪. જોતું મેં સિ ધન માલ ખજાનો, જણો જન આ સંસારે
કાળ કરાળ પકડશે જ્યારે, વિડંબના વધશે ત્યારે;
૨૫. નયિ સિધું કદિ નામ હરીતું, દાન દીનને નવ દીધું,
આ સંસારે અવતરીને કદિ, કોતું સારું નવ કીધું. ૧
૨૬. કીધી ફડ કપડની કરણી, ભરણી પાપનિ ભરિ શારે,
જૂઠું બોલ્યો અવતરિ જગમાં, કદી ન પંથ પળ્યો સારે;
૨૭. ગળાં કર્યાં તેં મરિય જનોનાં, દોષ દોષમાં નવ ધાયો,
કાળ કરાળનિ બીજા ધારિ તું, કદી ન કામચિ પાંચાયાં. ૨
૨૮. મુવા મહા મોટા જન મહિમાં, મરદ હતા જે મૂંઝણા,
સક્ષીથી લોભાઇ અતિશય, કરતા ચિત્ત વિગે આળા;
૨૯. સૂતા સેજ સરસ શયુગારી, મખમલની ગાદી કરિને,
તો પશુ નિદ્રા નામ ન આવે, ખુચે એમ કહે ફરિને, ૩
૩૦. તે નર કાળ વિશે સૂતા પશુ બોલ ફરીને નવ બોલ્યા,
જઈને જગ કરતાની આગળ, પેટ તણા પડદા બોલ્યા;
૩૧. મંદીર માલ ખજાના મોટા, રણી રણી કીધા ભેળા,
તે નરને સઘળું છોડીને, મરવાની આવી વેળા, ૪
૩૨. કાગા સખી ખૂબ હતા જે, લડવાને તત્પર યાતા,
ગરિય જનને દુઃખ આપીને, અંતરમાં અતિ હરખાતા;
૩૩. તે નરના કુટુંબ વિષે જન, રહ્યું નહીં પાણી પાવા,
કાળ કરાળે કાપ કરીને. હાલ કિધાં તેના આંચા, ૫
૩૪. મોટા રાજ યયા મહિમાં, જીત મેળવી જઈ ઝાઝી,
જિતાય નહીં તેને જઈ જીતા, એવા યયા મરદ ગાઝી;
૩૫. હવ હાથીની હાર ચાલતી, કેવું જેતું સઘળે પાળ્યું
પકડ્યા કાળે લડી તેહને, જોર જરા ત્યાં નવ ચાલ્યું, ૬
૩૬. રામ કષ્ટ રાજ છે મોટા, પ્રજા વિશે બહુ પૂજતા,
આણુ વર્તેલી જેનિ અબિલમાં, છત પતિ નર કે વાતા;
૩૭. જેનો મહિમા મોટા, કવિજન કવિતા કરિને બહુ ગાતા,

તેને કાળ કરાશે પકડ્યા, ગયા કયાંક ગોયા ખાતા, ૭
 બરચરી ગોપીચંદ્રાય, જે, અમર થવા મરજી કીધી,
 મરણ થકી છુટવા માટે જઈ, ડાલાની દિક્ષા લીધી;
 તેને પણ કાલે સપડાવ્યા, બાર બિજનો શું ઝાઝો, ૮
 માટે પ્રભુતું સ્મરણ કરીને, દુષ્ટ કર્મથી દિવ લાભે,
 ખોટા ખ્યાલ દિશે સંસારે, સાચું લેય ન મન ધારે,
 માટે માનો વાત મારિતો, વિશ્વાધાર ન વિસારો;
 પ્રીત ધરીને નીતી પાળો, દૂર દીવથી નવ ટાળો,
 તો સુખ સદ્ગીમાં અતિ મળશે, કે'શે નર નીતી પાળો. ૯
 ચોખ્ખું અંતઃકરણ કરી, સહુતું શુભ ઇચ્છો સંસારે,
 કામ અધૂરાં જરા ન રાખો, પ્રભૂ બળે વારે વારે;
 ધરણીધરતું ધ્યાન ધરીને, ધરમતણું જળ ઉર ધારો,
 લલ્લુ એ રીને વરતો તો, સ્વર્ગે સુખનો છે આરો. ૧૦

કુંડળિઆ છંદ,

કક્ષા કાળ ન હોડશે, કરતાં કેટિ ઉપાય,
 ચતુરાઈ ચાલે નહીં, જે જાણું તે જાણ,
 જે જાણું તે જાણ, ચાલ નહિ મિથ્યા મરણું,
 તો જન યાને માટે, કાળથી દિલમાં ડરણું,
 દરદ તણું ઉપાય, જડેલો તેની જોડે,
 કરતાં કોટી ઉપાય, કાળ કક્ષા નહિ હોડે, ૧૧
 ખજાના ખલકે અવતરે, તેને કો દિન કાળ,
 અડપે એની જાળમાં, કાળ ધરીને ફાળ;
 કાળ ધરીને ફાળ, જાળ જુદાને મારે,
 સારાં નરસાં સવે, કાળની આગળ દારે;
 કરી ધારણા ધૂળ, ઉપાડે જનને પવકે,
 કો દિન શિરપર કાળ, અવતરે જે જન ખલકે, ૧૨
 જગ્યા ગરિણી નવ ગણે, કો દીન કાળ કરાળ,
 કદાને પણ કૂટશે, એક વખત એ કાળ,
 એક વખત એ કાળ, આ જગે જનને આવે,

- કરતાં કોટિ ઉપાય, ચરમ કોની નવ લાવે;
 મનમાં ઓછું અધિક, કાળ કોને નવ જાણે,
 કાળ કરાળ કદાપિ, કોનિ ગરિષ્થી નવ જાણે, ૧૩
 ધધ્ધા ધર તજીને જવું, ખરે કાળની પામ,
 મંદીર મેડી માળિયાં, તજી કાળનાં દાસ;
 તજી કાળના દાસ, એક દિન નકકી થાવું,
 હુકમે હાજર થઈ, કાળ જોડે છે જવું,
 અનળ દિસે એ શેક, કોઈ કહ્યાટ કરીને,
 એથિ ન છૂટો યાય, જવું ધધ્ધા ધર તજીને. ૧૪
 હં આ અંગ સિધિલ થયે, શક્તિ રે' ન જરાય,
 જાળ જીવાની ને જરા, એમ અંગ પલટાય;
 એમ અંગ પલટાય, જાણ શક્તી સદુ આવી,
 માસ રૂધિર ગળિ જાય, હાડ ચર્મજ રે' ખાલી
 કો બાળક કે પદ, જાણ જીવાન મરીને,
 કાળે માદ્યુ' જાય, અંગ સિધિલતા ધરિને. ૧૫
 અમ્યા તું છો ચતુર' નર, ચેતિયા ધરી ચતુરાઈ,
 પશુ તારં શું ચાલશે, કાળ આગળે ભાઈ;
 કાળ આગળે ભાઈ, કાઈ ચતુરાઈ ન ચાલે,
 મૂરખ કે મતિ માન, ચડપ કાળજ કરે જાલે: ~
 કાળ કાળ ચુકવવા, બહુ નથી ભાઈ ભણતર,
 ચેતિયા ધરી ચતુરાઈ, છો તું અમ્યાજ ચતુર નર. ૧૬
 છઠ્ઠી છોરે વાહરે, વા'લાં ધન જંડારે,
 એ સરવે છોડી જવું, કાળ તણે દરખાર;
 કાળ તણે દરખાર, ચાર જવું કો વેળા,
 વા'લાં વિધુદાં પડે, આવશે નહિં કો ભેળાં
 સ્વારથનાં સદુ સગાં, કોઈ છે નહિં અહિં તારં,
 તજિ જવું છે તરત, એમ છઠ્ઠી હર ધાર. ૧૭
 જજળા જૂડું જગત છે, તારં ન તેમાં કોઈ,
 પ્રાણ પકડશે તે પડે, રે'શે સરવે રોષ,
 રે'શે સરવે રોષ, કોઈ મદદે નહિં આવે

- 'મરત તાલરે માટ, એમ બોલી સમજાવે
 કાળ ચતાં સહુ તણું, હેત હેયેથી છૂટયું,
 તારું ન તેમાં કોઇ, છે જગત સરવે જૂઠું.
 અહીં જાણાં જાણરાં, નહિં ખેતર કે વાડ,
 નહિં ને'શં કે ખાતરાં, કાળનિ આડા પાડ;
 કાળનિ આડા પાડ, નથી એ મનમાં ગણુને,
 મરવું છે મહિ માંવ, એમ ચિત ચણુતર ચણુને.
 હાગ્યાને ન ઉપાય, બેસ કદિ ધર દહ તાગાં,
 નહિં ખેતર કે વાડ, કાળની આડા જાગાં.
 જા આ અવનીનાં જતો, કાળે સહુ ઘેરાય,
 નામ તેહનો નાશ છે, વે'ણું મોડું જાય;
 વે'ણું મોડું જાય, ચાપ ના રસ્તો ખાલી,
 સ્વર્ગ તણી શેરિયે, કંઈક નર જાતા આવી.
 એ રસ્તો કે વાર, ઉજડ પડતો ન જણાશે,
 આગળ પાછળ સર્વ, જતો અવનીમાં જશે.
 દહા ટોપી ગર્વની, પે'રિય નહિં કે વાર,
 લાઇ જશે તુજને લડી, પકડિ કાળ પગવાર;
 પકડિ કાળ પગવાર, ધાર તુજનેજ ઉપાડે,
 સાંજ સવાર બપોર, દોટ દહને કે દાડે.
 જાણ તું રાજ ચાઇ, કે કદી ઉરમાં કોપી,
 પે'રિય નહિં કે વાર, ગર્વની દા ટોપી.
 દહા જે તે અહિં કરી, આ દાલી હકરાઇ,
 કરા કામની તે નથી, કાળનિ આગળ બાધિ.
 કાળનિ આગળ બાધિ, રાઇ હકરઇ ન ચાલે,
 કોડે કાળ કસાઇ, આવીને ગરદન આવે.
 ટોટા પકડી તુરે, ત્રાણ હરિ જામ હરી તે,
 કરી ન આવે કામ, દાલિ હકરાઇ કરી તે.
 દહા ડા'પણુ સાણુપણુ, કરું ન આવે દામ;
 કે આણું પડિ તુજવતી, લે ન કાળનું નામ,
 લે ન કાળનું નામ, કામ દેવામાં ધારો;

૧૮

૧૯

૨૦

૨૧

૨૨

- આપણને છે મરણ, એમ અંતરે વિચારી,
તારી આગળ એક, ચાલશે તુજને છોડી,
ડાંપણ ન કરે કામ, કાળની આગળ કોડી, ૨૩
ઢઢા દાંડી કોઈ તુજ, ના ઉગારે પ્રાણ,
એને પણ લાગે અતી, કાળ તણાં ઉર બાણ;
કાળ તણાં ઉર બાણ, પ્રાણ ક્યમ તુજ બચાવે;
રમે જગતમાં રહી, કાળ ક્યમ નાચિ નચાવે.
ગયા એટલા નથી, દીન જવાના બાકી,
ઉગારે નહિ પ્રાણ, કોઈ ઢઢા તુજ દાંડી. ૨૪
છુછુછા રણકારો નથી, મરતાં થતો જરાપ,
હાનોમાનો સ્થળ થકી, આત્મા ચાલ્યો જાય;
આત્મા ચાલ્યો જાય, જાણ નહિ કોને પડશે,
ક્યાં જઈ એ સંતાપ, એક સ્થાનક નહિ જડશે.
કોટી કરો ઉપાય, પ્રાણ પાછો નવ આવે,
મુવા પછી જન કોઈ, કેણું કશુંએ નહિ કાવે. ૨૫
તત્તા તારા કલ્પનો, કરજે પશ્ચાતાપ,
ડરજે રહિ દુનિયા વિષે, પ્રાણી કરતો પાપ;
પ્રાણી કરતો પાપ, બાપથી બહુધા ખીજે,
ખસક તણો ખાવીંદ, ખાપથી તુજ પર ખીજે.
નાખે નરકે જરૂર, કામ જે કરે નેહારાં,
કરજે પશ્ચાતાપ, કામ જે તત્તા તારાં. ૨૬
થયથા યાવર ને વળી, જગમ મિલકત જેઈ,
પ્રાણ જતાં રે'શે પડી, જીવ જતા ક્યમ દેહ;
જીવ જતાં ક્યમ દેહ, એકલો અહિઆં રે'શે,
જગમ ત્યમ જગમ્યાં, કોઈ નહિ સાથે લેશે.
કરિ મે'નન મેળવી, એહ છોડ્યાનો અવસર,
આવે છે દિન એક, રે' પડી થયથા યાવર. ૨૭
દદા દુનિઆં દેવતા, દાર સમ આ દેહ,
આ અવનીમાં અવતરિ, બળે નહી સદેહ;
બળે નહી સદેહ, એહ નીજ ઉરમાં આણો,

આધી વ્યાધિ ઉપાધિ, દેહના દુસ્મન જાણો
 એ છે અમી રૂપ, દેહ નવ ઉગરે ક્યારે,
 દાર્માં દેવતા, મળેથી કોણ ઉગારે. ૨૮
 ધૃદ્ધા ધાસ્તી ધારણે, કાળ તણી હરનીચ,
 કોણ ઉગારે કાગથી, બજ માટે જગદીચ,
 બજ માટે જગદીચ, શીચ નામીને દાંડી,
 નહિતર નરકે જોઇય, એમ સમજાજો અનાંડી.
 માટે આ મહિ માહિ, બકિત ભાવેથી કરજે,
 વળી કાગની ખીક, રોજ ધૃદ્ધા ધન ધરજે. ૨૯
 નન્દા નારાયણ વિના, મન ખીજો આધાર,
 કાળ પકડશે જે પળે, કો ન શાંતિ દેનાર,
 કો ન શાંતિ દેનાર, પોર કો નહિં કરનાર,
 અવનીપતિ વિણ અન્ય, કોઇ મરતા નયિ તારે.
 દુ.ખ પામિય દિનરાત, ભાઈ ભગવાન બળ્યા વિણ,
 નહિં ખીજો આધાર, 'ધીણુ નન્દા નારાયણ.
 પૂરપા પકડે જે પળે, કાળ ધરિને કાળ,
 તે પગ કો નવ આપણાં, નારી ધન કે બાળ;
 નારી ધન કે બાળ, કાળ કાળની મુકાવે,
 કરિને કોડ ઉપાધ, કાળ મુખથી ન મુકાવે.
 હાય ધસીને રહે, દહે દિલ મૃત્યુ રૂડકે,
 કાળ ધરીને કાળ, જે વખત પાપો પકડે; ૩૦
 કુદકુદ હરિ હરિ અવતર્યો, લખ ચોરાંશી વાર,
 તો પશુ ચારો કાળનો, ઘુજ રહો નિરધાર,
 ઘુજ રહો નિરધાર, વાર એકે નવ ચેત્યો;
 બળ્યા ન તે ભગવાન, મસ્ત મહિ મંડળ રેતો.
 વાર વાર ઘુજ સિરે, કાળ ધરિ કાળજ આબ્યો,
 લખચોરાંશી વાર, આવી કુદકુદ નહિં કાબ્યો. ૩૧
 બળ્યા બહુ બહુ તે દર્શા, પાપ ન રાખ્યો પાર,
 મરણ પછી મળશે તને, કયજ સારો સતકાર;
 અમ સારો સતકાર, બકિત વિણ ઘુજને મળશે,

પાપ તણા પોટલા, અગ્ની પેટે ફળ ફળમે.
 દુષ્પિયાનાં દિલ દહી, બારિ કીધી તે બરણી,
 અવતરિ. આ જગમાંય. જાડુ કિધી જબ્બા કરણી. ૩૩
 બબ્બા બાબ્યાં કષ્ટકનાં, કરેલ સુકૃત કામ,
 દુઃખીતમાં ડૂબી રહ્યો, હૈયે ધારી હામ;
 હૈયે ધારી હામ, કામ તેં ફર્યાં કીધાં,
 કાટખાં ચોર્યાં દામ, દુઃખ જાડુ દિનને દીધાં,
 કાળનિ પાછળ સર્વે, પાપ તાણ છે લાખ્યાં,
 કરેલ સુકૃત કામ, કષ્ટકનાં બબ્બા બાબ્યાં. ૩૪
 મરમા આવી મહિ વિમે, લેશ ન લાવો લીધ,
 મદદ ન આપી કોઈને, દિનને દાન ન દીધ;
 દિનને દાન ન કીધ, કીધી છે જૂરી કરણી
 જર ખરચી જસ નહીં લીવો, બરિ પાપનિ બરણી.
 બહિત તેમ જગવાન, તણી ઉરમાં નહિં બાવી,
 લેશ ન લીધો સાર, મહિ વિમે મરમા આવી. ૩૫
 ચર્યા ચશ તું વોરજે, અવતરિ અવની માય,
 તે તારી સાથે ઘરો, ખીજું ન આવે કાંય;
 ખીજું ન આવે કાય, હાંચ વાજળના જેવું,
 એવું યશવિષ્ણુ સર્વે, તેા શું તે સાથે લેવું.
 સુખકર રવગે યામ, જાણજો યશ તું અંતે,
 માટે અવની માન, વોરજે યશ તું ખંતે. ૩૬
 રેરા રટતા રાનને, કદી ન કરેનો ખૂય,
 કાળ થતાં જન કારખો, એ આવે અનુકૂળ;
 એ આવે અનુકૂળ, ધૂળ જે ખીજું ધાર્યું,
 સરવે અહિઆં રહે, મૃત્યુ યાતાં પરવાર્યું.
 સ્વર્ગ તણો સંધાત, સંગ તું તેનો કરજે,
 કદી કરિશમા ખૂય, રામ રહી તું રટજે. ૩૭
 લલ્લા લાય ન આલશે, કદી કાળની પામ,
 કારબારિ સમ ફૂડિયા, નથી કાળના દાસ;
 નથી કાળના દાસ, પાસ પૈસા લઈ આવે,
 લલચારો ન લગાર, અડપ તુજ કરે લઈ આવે.

સાખોના કદિ માલ, હેમ કે હીરા દે તું,
 કદી કાળની પાસ, લાંચ લક્ષા નયિ લે તું.
 વધ્યા વિશે વોરજે, સદ્યુણનો સણુગાર,
 તેથી કિર્તિ તાહરી, વધશે અહીં અપાર;
 વધશે અહીં અપાર, જનો સહુ મુખે વખાણે,
 મરણુ યતાં પણુ તને, યાદ ઝાઝાં જન આણે.
 એ સુખ અપરંપાર, એમ મરતાં મન ધરજે,
 સદ્યુણનો સણુગાર, વધમાં વધ્યા કરજે.
 શશશા તું સરણે જજે, સુષ્ટીપતિને સાર,
 મરણુ ધનાં તે વૃજજે, મોક્ષ તણે દાતાર;
 મોક્ષ તણે દાતાર, ધાર મનમાં તું એને,
 ભક્તિ સુધારસ પાન, કરી અક્ષય સુખ લેને.
 જન્મ મરણુની ખીક, ટાળિને શરણે લેશે,
 સુષ્ટીપતિ સરવદા, સુખ શસ્ત્રા બહુ દેશે.
 વધ્યા વદ રિપુ તાહરા, દેહ તણા છે કાળ,
 કાળને આગળ તે પડી, બરે તારિપર કાળ;
 બરે તારિપર કાળ, એ વખત રેખ ન આણે,
 બાંધિ ગળામાં બંધ, ચાર કોરે સહુ તાણે.
 તારો શો છે ભાર, યજુ બ્યાં છે હણનારે,
 દેહ તણા છે કાળ, વદ રિપુ વધ્યા તારા.
 સરસા તે સંત્રામમાં, ઝાઝી મેળવિ જીત,
 ઠસરતવાગો કાળ છે, કરે તારં વીપ્રીત;
 કરે તારં વીપ્રીત, જીત મર મોટી મેળા,
 રણુસંત્રામે લડી, સૈન તુજ નાખે ચોગી.
 ડોળા જેવો દેહ, પ્રાણુ હરિ પાછળ રાખે,
 સંત્રામે તુજ ચરિ, કાળ સમ્પા કુટિ નાખે.
 હુજી હય હાર્યા હશે, બચ્ચ રડા બંડાર,
 તે છોડીને સાવણું, સ્મયનમાં નિરધાર;
 સ્મયનમાં નિરધાર, કાલમાં વાસો લેવો,
 મરગિ ન ગોડે જગ, એહને અમી મેવે

૩૮

૩૯

૪૦

૪૧

૪૨

ખાળી કરશે ખાખ, શરિર તારું સહુ સાથી, બળ્ય રડા બંડાર, કે હશે હફા હાથી.	૪૩
ખાળ્યા રોમશે નહીં, કાળ આવિ કો વાર, ચડપ લઇને ચાલશે, વખત નહીં દેનાર; વખત નહીં દેનાર, વાત કરવા નહિં દેશે, દારાને દીકરા, સર્વ તુજ છેટાં રેશે.	
સુકત કે ફુકતો, સાથ સહુ તારાં ચારો, કાળ આવિ કો વાર, નહીં ખાળ્યા રોમશે.	૪૪
સંવત સત ઓગણિયને, ઓગણિયાલિનિ સાથ, આસો શુદની પાંચમે, રચના રચી રસાળ; રચના રચી રસાળ, ખાળ ને બુઢા વાંચે, બોળપમાં ન બમાય, કાળનિ જાળયિ તાસે.	
કરે નિતીનાં કામ, હામ દેવામાં ધારી, આપી દિનને દાન, કરે ભક્તિ સુખશરી.	૪૫

ઉપેંદ્રવજ્રુ છંદ.

મળ્યો તને માતૃપ દેહ રડો, લિધો નહીં લાવ બન્યો તું કુડો; તું લોભ ને લાલચમાં તણુયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૪૬
અતી હશે તુપર મેર કીધી, રિદ્ધિ અને સિદ્ધિ વિશેષ દીધી; તથાપિ તેથી કદી ના ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૪૭
ધરે રડા તેં હથ હાથિ રાખી, સુતો ન સુખે કદિ રાત આખી; તું નિત્ય તે દુઃખ વિષે કમાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૪૮
બગી વિષે બેશ બની તું બેઠો, કદી ન માંડ્યો પગ તેંજ હેઠો; રહ્યો તું સૌનાયિ સદા સવાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૪૯
બનાવિને સેજ રૂડી રૂપાળી, સુતો સુખે તેપર રાત સારી; તથાપિ ચિત્તે કદિ ના ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૦
ઉદાસ તું આઠ પહેર રેતો, કદી સુખી મૂખ થકી ન કેતો; ધંધાયિ તું લેશ નહીં ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૧
કુડું કથી કેક પ્રકાર ખાખી, કરી કમાણી ન ડવો તથાપિ; તું લેખમાં લક્ષપતી લખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૨

દમો દમો દેક વિશેષ દામ, કર્યો, કર્યું ના કદિ રજા કામ;	
ચયો તું શ્રીમંત થકી સ્વાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૩
કરી કુડાં કત્ય કિધી કમાણી, તથાપિ તારી મતિ ના ધરાણી;	
ધરાં વિષે દા દિ ન તું ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૪
ખનાવિ તેં જોશ હવેલિ બાહ, કર્યો અતી ખર્ચ હમેશ ત્યાંહ;	
ન નીમ તેં ખર્ચ તણો રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૫
રૂડિ કરી તેં કુલિ કુલ વાડી, જતો અબીમાન ધરી તું દાંડી;	
ખીસેલ કુલો નિરખિ કુલાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૬
કુલ્યો કુલેલાં કુલ જોઇ જાઇ, કિધો ન વીચાર કદાપિ કાંઇ;	
તું ખીસતાં કુલપરે કુલાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૭
ખિલે કુલો ને ખરિ જાય અતિ, નવી કળી પાછિ થતી પ્રભાતે;	
વિચાર તારે દિલ તે ન આજ્યો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૮
થવું જવું સ્થિતિ રીત જણી, કરો ન કો દી જગમાં કમાણી;	
અસત્ય પથે દરનીશ ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૯
પ્રિતી ધરી તેં ખરનાર સાથે, અપાર નાણાં ખરચ્યાં કુવાટે;	
તું દેહમાં દોગદનો દસાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૦
ગણી ગુણીકા ગુણનાળિ આપે, બલી ગણી મોહિ રહો તું જાને;	
વિશ્વાસ તેનાપર તેં રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૧
હુંદાવિ તેને અતિ સક્ષિમ દીધી, શું જાય તેની ન તપાસ કીધી;	
હામણી કુદ સદા હામ્યો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૨
વિવાહ તેં સત તણાજ કીધા, વેસ અતી વાપરિ ત્યાંજ દીધા;	
પ્રવાહ તું વાહ તણે તણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૩
ચયો ખુશી જડખ માંડિ મોટો, અપાર તેં ખર્ચ કિધોજ ખોટો;	
જુટો ન તે તૂજ મને મનાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૪
વરા કર્યો વીત અપાર ખર્ચો, સુવાત જીભે નહિં કોદિ ચર્ચા;	
તું દીનતી વારં વિષે ન ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૫
જુગારિ જરી તણિ પ્રીત ધારી, અપાર આપે ખરેદા ખુવારી;	
ખુવારિના ખર્ચ વિષે ખપાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૬

સક્ષાદ સારા જનની ન માની, મુધમં રસ્તે ન ધરાયિ પાની;	
અધર્મમાં અંધ જની તું ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૭
ગરીબને દાન દી ન દીધું, કદાપિ કાનું નવ સારું કીધું;	
કિર્તી મુકી કાંજળા ઓધ સાચો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૮
નેહારિ નારી તુંજુપાસ નાચી, ધનામ-આપું દિલમાંહિ રાચી;	
કદી ન વારે દિનની તું ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૯
સુકાયના ફૂંડ વિષે કદાપી, પ્રપંચિ તેં પાછ ન એક આપી;	
લુચ્ચાઇના મોર્ગ વિષે લુંટાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૦
ભંજ્યા ન દોદી ભગવાન બાછ, પુણ્યે કદી પાછ ન તેં અપાછ;	
પરોપકારે ન તું પાપિ ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૧
નિચા ગણીને ગરિઓ તજ્યા તેં, શ્રિમંતને એટ ગણી ભજ્યા તેં;	
ગરીબનો ગૂણ કદી ન ગાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૨
નિરાશ્રિતોને નહિ દાન દીધું, અપિયસ ચાનામૃતનું ન પીધું;	
ન ગૂણના મંથ વિષે ગવાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૩
તું અન્યનું સારું થયેલ જોઇ, બહુ દિલેથી જાગતો તું રોઇ;	
ભંડાર તેં જુડખો બરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૪
મિદાશના વામ્ય મુખે ન ખોલ્યો, જની અતી દુષ્ટ તું દીલ ડોલ્યો;	
સુવેણ કોહાર ન સંધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૫
અધર્મનો માલ અપાર લીધો, સુધર્મનો સંગ્રહ તેં ન કીધો;	
અધર્મથી અંધ તું ના ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૬
વિશ્વાસિને ધાતક ધાત દીધી, કદી ન શબ્દાશિષ્ય કોનિ લીધી;	
જગે ન તેં સજસ સંધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૭
જગે મુલો તું કહિ મારું મારું, વિચાર તેમાં શું દિલેછ તારું;	
ભલો ન તેં ભાગ જગે રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૮
પ્રપંચની જાળ સદા બિહાવી, તું જેસતો તેપર નિત્ય આવી;	
અજાણ્યતે જાળ વિષે ડસાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૯
દગો કરી કેક જતો હણ્યા તેં, મહાન પાપો હલકાં ગણ્યાં તેં;	
ન પાપનો પાર જગે રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૦

અપાર અંકાર દિલે તું લાગ્યો; કુલ્યો તું પાપીજનનો કુલાગ્યો;	
શિરે બહુ બાર ભુટો ભરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૧
ઉમંગ અંગે ન ધર્મો કદાપી, બન્યો કુડાં કત્તે કરી તું પાપી;	
સુધર્મનો બોધ નહીં ચખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૨
ત્રિકાળ સંધ્યા કરિ નેક રીતે, સદા રહ્યો બ્રાહ્મણની તું રીતે	
ન બ્રહ્મનો બેદ કદી બણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૩
હવેલિયે દોડિ હમેશ જાતો, કદી ન તું દર્શન થીય ખાતો;	
તું ચોર ઠાકોર થકી ઠગાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૪
ટિલાં કરીને તું ત્રિકાળ બધ, જતો તું મંદીર હમેશ ધાધ;	
ન બેદ તે દર્શનનો જણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૫
હરામની દાનત દીલ રાખી, પ્રપંચ વત્તી નરિં છોડિ નાખી;	
પ્રપંચ તેં પેટ વિષે પચાવ્યો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૬
ન પાછ પુણ્યે કદિ તેં અપાછ, કપાળમાં પાપિનિ છાપ સાહી;	
ન ડાઘ તેં છાપ તણો કદાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૭
ગરીબને આશ્રય તેં ન આપ્યો, કુપંચ તેં પાપિ ન દોદિ કાપ્યો;	
તું નિત્ય પાપી ગુરથી ઠગાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૮
ન સત્ય તુને મળ્યું કાઈ આંહી, અમત્યમાં તેથિ રહ્યો ભરાધ;	
જુડા ગુરથી નિત બોગવાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૯
ન દેશની દાઝ કદાપિ ધારી, થયો ખુશી ના અરિને વિદારી;	
સ્વદેશ કત્માણુ વિષે ન ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૯૦
બક્યો બહુ જીભ થકી નહાર, અગ્નણુતાં કોનું ન કીધું સાર;	
કરી નહાર ચિત તું કુલાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો,	૯૧
મળ્યા તને લોભિ ગુર લગાડી, બન્યો તું આર્પે અતિશે અનાડી;	
ન સ્વાદ શાંતી સુખનો ચખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો	૯૨
કહે ધરી કાલનિ મોટિ માળા, જતાવવા ભક્તિ તણાજ ચાળા;	
વિચાર ખોટા દિલમાં બસાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૯૩
જતાવવા નીતિ અપાર ગખી, થતો ખરો બાપણ મૂખ બાખી;	
લખાડિ લોકો મહિં તું ગણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૯૪
મુખે થકી રામનું નામ લીધું, ન શુદ્ધ તેં બીતર કાંઈ કીધું;	
ન બ્રહ્મનો બેદ તને જણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો	૯૫

ઇદ્રવિજય છંદ.

કામિ દરામિનિ સોખન ધારિ તું, ફાગટ રોજ ફર્યો બનિ કામી,
 નામિ નવોાર કદિ વસુધા મહિં રોજ રજ્યો રખડી બદનામી;
 હાસ બુડે બટકયો બવમાંહિ કદિ નહિં ગૂણ કથ્યા બહુનામી,
 સેશ સિધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૯૬
 કો દિન ખૂશિ થયો ન ખરો કદિ સંત તણા પગમાં શિર નામી,
 પાપ અપાર કયાં જગમાં નહિં દાનત કો દિન છોડિ દરામી;
 રોજ કુટી કૃયલી સહુની બહુ નીદિત કામ કયાંજ કુકામી,
 સેશ સિધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૯૭
 કો દિન શાંત બન્યો નહિ બ્રાત સુગાન વિદ્વાનનિ પાત્રધિ પામી,
 ધારિ અતી અભિમાન તું અંતરમાંથ ખુરી મતિ કો દિ ન વામી;
 મેલ તન્યો નહિં તેં મનનો ન બન્યા કદિ અતર અંતરયામી,
 સેશ લીધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૯૮
 લક્ષ્મિ મળી મુજને હું રૂડો સહુતો મુજથી ડરશે શિર નામી,
 મારિ અપાર સત્તા હું કરેં બહુ હુયિજ આ જગની સ્થિતિ જામી;
 સર્વ તથું ખુરૂં હું કરેં તો પણ આંખ ઉંચી કરશે ન હું સામી,
 સેશ સિધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૯૯
 જરિ રજ્યો તું કુનારિનિ સાથ થયો ખુશિ તું વિપયા સુખ પામી,
 ફેકનિ લાજ છુટી ધન આપિ ન રાખિજ પાપ વિષે જરિ ખામી;
 અધ બન્યો વિપયા સુખમાં સુખ માનિ સિધું દુખ માંહિ દરામી,
 સેશ સિધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૧૦૦

સવૈયા એકત્રીશા.

શુદ્ધ શિખામણ આપું તે સમજને મનતું ચિત વિચાર,
 આ સંસાર અસાર વિષે નરકો નથિ અમર અહીં રેનાર;
 મિથ્યા મનુષ્યો કરે પ્રયત્નો ગાય નહીં પ્રભુના ગુણ જાન,
 કાણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું બાપ ધરી ભગવાન. ૧૦૧
 બાળાપણ તો ખોણું રમતાં કરી ન તેની કશિ દરકાર,
 જોખનમાં જરેનો મદ આણી ફર્યો ફિકર તજિને તું ગમાર;
 ચટકી ચાર દિવસ જોખનની જાતાં વાર નથી હેવાન,

- ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૨
 યુદ્ધાપણમાં બાન ગણું ન રહી જરિ દેવ તણી દરકાર,
 મૃત્યો મન આ ભવમાં તુંજો બળ્યા નહિં કદિ વિશ્વાધાર;
 મરણ પછી ગતિ શી છે તારી તે વિચાર મન તજિ અભિમાન,
- ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૩
 પૃથ્વી પર જન્મી જોતે પાપો ક્રીધાછે અધના અધાર,
 તારા મનમાં ગણતિ નથી પણ કેમ વિમારે જગદાધાર;
 આખર અવનિ તજિ જનમાં તું હાથે કરિને વૈય હેરાન,
- ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૪
 કષ્ટક તણું છુટી છુટીને લીધું ધન ન લગારી વાર,
 કદી ન તજિયા ગરીબ ગણિને લાખ રીને કરતાં પોક્કાર;
 દયા ન આવી તુજ દિવમાં કરતાં એવા જનને હેરાન,
- ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૫
 જર જગમા જનનું તેં છેતરિ ભાવ ચક્રી ભગિયો બંડાર,
 પર ઉપકાર વિશે નવ ખરચ્યું પ્રીત ધરીને દ્રવ્ય લગાર;
 નથી જાણતો જાણું એકલું મેલી ધન બંડાર નિમાન,
- ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૬
 માફ માફ કરિ ભેગું કર્યું તેમાં તારું નથી લગાર,
 તારે તારું કરવું હોયતો પ્રીતે, કર તું પર ઉપકાર;
 જાણુ જરા જર તારી સાથે કદી નહીં આવે નાદાન,
- ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૭
 મરણ પછી કરશે પ્રણ તારા પાપ પુન્યનો ખરો તપાસ,
 જોર કરી જમડા ગાલીને પ્રીતે લઈ જશે પ્રણ પાસ;
 કોણ ધણી તારો તે વેળા હમણાંથી ધર તેવું ધ્યાન,
- ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૮
 પોણી, છોટા પાપ, પુન્યની જોશે તેમાં તારું નામ,
 પાપ અપાર કર્યાં તે ઉપર્યાં જશે નહિ પુન્યજ કો હામ;
 શિક્ષા કરશે સ્નેહ ચક્રી પ્રણ ત્યારે તુજને ચારો જાન,

ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ ઘું બાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૯

પર ઉપદાર પ્રિતે દર તો મળશે સુખ તુજને અપરંપાર,

પ્રોત ધરીને પાસ રાખશે પ્રભુ અગો કરશે ન લગાર;

બજ માટે ઘું બવ તારણને લલ્લુની વિનતી ધરી દાન,

ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ ઘું બાવ ધરી ભગવાન. ૧૧૦

શાર્દૂલાવક્રિહિત છંદની ચાલ.

ભુંડા કાળ કરાળ આપું કપકો, હું રો તને આ સમે,

હેતુને દિલદાર યાર હરિને, શું લોકને તું દમે;

હીરા ગૂણ તણો હતો અવનિમાં, તેને ભુંડા તેં હથે,

લાખોનો પાળક જતાં દુઃખ યમે, વીચાર એ ના કલા. ૧૧૧

કાળા કાળનિ ઉપમા જન સહુ, આપે તને આકરી,

તે ખોટી તલમાર હું નવ ગણુ, મેં જાણી સાચી ખરી;

કાળાં કલ્પની દેવ કાળ તુજને, જે આદિ છે પડી,

ફેલેલાં કરમાવવા કુસુમ તુ, આવેછ ઘોડે ચડી. ૧૧૨

જેના ઉત્તમ કામથી જગતમાં, જે સર્વ સ્થળમાં છતા,

જેનું સજશ વાન નામ શુધિને, આનંદ સૌ પામતા;

જેની કિર્તિ તણાંજ કિરણો, પૃથ્વી વિષે પાથયાં,

એવાનાં સત કાર્ય ને સજશ તેં, તારે દીક્ષે ના ધર્માં, ૧૧૩

જેના સદ્ગુણથી હમેશ બનતા, સંતોષિ નારી નરો,

હેતુ જાણી હજાર વાર જન સૌ, લેતાં હતાં આશરો;

વિદ્વાનો તણિ વારે સાર કરવા, જે હામ હેયે ધરી,

દેતા દાન ગુમાન કોદિ હદયે, જેણે ધર્યું ના જરી, ૧૧૪

એવા કૈક નરો હજ્યા તર્કપ તું, બૂખ્યો ભુંડા ના મટ્યો,

પામે નિત્ય જીવનિમાં નમિનતા, તારો જીસ્સો ના ઘડ્યો;

જીત્યા તેં સહુને તથાપિ તુજને, કો વીરતો ના મંલ્યો,

કોયે ના જિતનાર યાર મળ્યો, જીસ્સો ન તારો ટલ્યો. ૧૧૫

માન્યાતાદિ મહીપતી મહાપતા, જેથી રિપૂ કાંપતા,

જે યરા સમસંગણે ચમકતા, યુધ્ધે ચતા જે છતા;

એવાને પણ વરમાં કુટિલ તેં, પાપી જની પાડ્યા,

તારા પ્રાણુ હર્યા ન કો શુર વિરે, આધીન તારે થયા. ૧૧૬
 બારે બીમ સમાન બારત વિરે, ખાનાર કો ના હતા,
 રાજ રાવણુ કુંભકર્ણુ સરવે, તે આરંભાં છે હતા;
 સૌએ ખાધું અનાજ ખાજ ગણિને, તો આજ વખણાયછે,
 હીધો ભોગ પતીત તેં મનુષ્યનો, તો આજ નીદાયછે. ૧૧૭
 જ્યારે સુષ્ટિ જનાવી સાર પ્રજુએ, છેલ્લો તને છે ધડ્યો,
 પાપી કલ્પ થયેલ દુષ્ટ તુજથી, વીચાર અતે કર્યો;
 જો હું અન્ય ધડીય આઈ વધતો, તો દુષ્ટ કેસો મને,
 નાખ્યા ધોઈ તને ધડી કર પછી, શુદ્ધ કેલું તને. ૧૧૮

પતિવ્રતા સ્ત્રીના ધર્મ—કવિતા.

વનિતાનો ધર્મ તો વિશેષ કરીને ત્રિવેક,
 પતિવ્રત પશુમાં આતિથે ચિત રાખવું;
 સારા સારા શબ્દ વદી સ્વામીને સુખી કરવો,
 કદી બૂલંથી બામાએ શુંડું નહીં બાખવું.
 સ્વામીતણા બોલ સદા પાળવો પ્રીતે કરીને,
 કંઈ તણું કેલું કોઈ કાળે ન ઉઘાપવું;
 સદગુણ શીખી કરી અતી બોલ અંગ ધરી,
 પતિએ જરૂર અતી પતિ વ્રત પાળવું. ૧
 પતિવ્રત એતો ખરું રૂપ તો છે પ્રેમદાનું,
 પતિવ્રત વિષુ પત્ની તો નહારી જણિયે;
 પતિવ્રત રૂપીતો પોસાક સારો પ્રેમદાનો,
 તે વિના નારી નહારી અંતરમાં આણિયે.
 પતિવ્રત વિષુ પત્ની પૃથ્વીમાં નહારી સદા,
 સ્વામી બક્તિ વિના નહીં સામાને વખાણિયે;
 રૂપે તે અધીક શોભે પતિવ્રતા હોય નારી,
 બૂલણુ બામનીતું પતિવ્રત પ્રમાણિયે. ૨
 પ્રભાતમાં ઉડીને તો પ્રેમદાએ પ્રીતે કરી,
 વાસણુ વગેરે લઈ વાલ ધરી માંજનાં;
 ગોઠવવાં પછી ઘરમાંહી ધરી ધીર અંગ,

શોભે જે રીતે 'સદન' એ રીતેથી રાખ્યાં
 શોભાવવું' સારી રીતે સદન 'શામા'એ રોગ,
 ઝાડી ઝપટી જળમાં જરૂર ઝાડી નાખવાં;
 શરીર અતિશે સાફ રાખનાર રામાએ તો,
 ધર સર સામાન અતિશે સાફ રાખવાં. ૩
 જોણું કે અધીક મળે, કે કો દીન નવ મળે,
 તો કદી અંતર માંહી કોઈ નહીં આપ્તવો;
 ધાર્યા કરતાં જો કોઈ દીવસ વધારે મળે,
 તોય કદી તન માંહી ગર્વ નહીં ધારવો.
 મળે ન માગેથી સ્ત્રીજ કંઈ પાસે કોઈવાર,
 કરી વડવાડ કંઈ ઉદાસી ન રાખવો;
 ઇશ્વર હસ્થાથી મળે કંઈની પાસેથી કંઈ,
 તેમાં અતી વાંછ ધરીને સંતોષ જાનવો. ૪
 ઇશ્વર પ્રમાણે ગણી કંઈને આધીન રે'વું,
 જેમ લક્ષ્મીજી સદાય ઇશની રોવા કરે;
 તેવી રીતે સેવા કરી કંઈ કામ ખુશી રાખે,
 તો તેને સતી કે'વામાં આવ્યકો ન કો ધરે.
 વિશ્વુ ભોલે માંહી જેમ ઇશ સાથે સુખ પામે,
 લક્ષ્મીજી રૂડી રીતેથી પતિવ્રત આદરે;
 તેમ તે અતિશે સુખ પામે. પતી ભક્તિએથી,
 સ્વર્ગ તુલ્ય સદા સુખ આ ભોલમાં તે ધરે. ૫
 ધર તથો સામાન અતિશે સાફ રાખી ઠરો,
 ગોઠવીને શુભ રીતે ગેહ માંહી રાખવો;
 અતુરાઈ ભિત ધરી હર્ષ અતી દેશે આણી,
 નકામો ખરચ ધર માંહી ન આદરવો.
 સાસુ સસરાને નિત્ય પાપ લાગી પ્રેમદાએ,
 જેમ તેને સુખ ધાય તે ઉપાય કરવો;
 કંઈને આધીન રે'વું કામનીએ કોડ ધરી,
 જોઈલાં રે'વાનો ન ઉપાય ઉર ધરવો. ૬

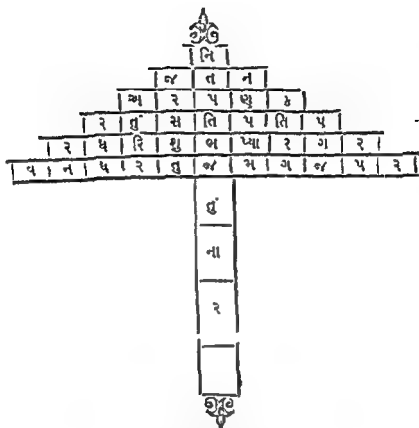
નાનપણમાં નારીએ પીતાની આજ્ઞામાં રે'લું,
 જીવતીમાં પતી તણી આજ્ઞા નિત્ય પાળવી;
 સ્વામી નવ હોય ત્યારે મૃત તણી આજ્ઞા પાળી,
 એકલાં રે'વાની દુર મતી દૂર ટાળવી.
 એકલાં રે'વાથી પતિ પીતા તણા કૂળ બેને,
 સાજ સાજે માટે રાગા એકલી ન રાખવી;
 કાપી કુંડુંબ કુસંપ વિશેષ વધારો સંપ,
 કામતીને કોડથી કુંડુંબ સાથે રાખવી. ૧૭
 પતિની આજ્ઞા સિવાય યજ્ઞરૂત ઉપવાસ,
 દરેનનો ડોળ કદી દીલમાં ન ધારવો;
 પતીતણી પુજા થકી ચામાને તો સ્વર્ગ મળે,
 માટે અંગનાએ ખીજે ઉપાય ન કરવો;
 પતિવ્રત રૂપી વ્રત પાળી નિત્ય પ્રેમદાએ,
 સ્વામીની સેવાનો નિત્ય ઉપાય આદરવો;
 જ્યેથી જગમાં ને સ્વર્ગ માંડી તેને મુખ મળે,
 માટે જીવતીએ ખીજે ધર્મ ન આચરવો. ૮
 શુભ સ્થીતી માંડી સ્વામી શે'ર માંડી વસે સદા,
 કે નહારી' હાલતથી વગડામાં તે રહે;
 હોય શુભ સ્વભાવ કે જો હોય નહારો પશુ,
 કંઈને કહણું કે'ણું કોઈ કાળે નવ કહે.
 પશુ જે પતિને પતી પર પ્યાર હોય સદા,
 તેને તો આ લોક નિત્ય બધી મુખથી કહે;
 આ લોકમાં અધીક આનંદ નિત્ય તેને મળે,
 પશુ પર લોક માંડી ઉત્તમ ગતી લહે. ૯
 સ્વભાવ જરાય સારો હોય નહીં સ્વામી તણો,
 આચરણુ અધીક જરાજી જો વિતે વહે;
 ધનહીન હોય સદા ધીંકારવા જોગ તોય,
 સારી રાગા કોઈ દીન ધીંકાર નહીં કહે.
 નાથ અતી હોય કદી નાદાર શરીર માંડી,
 તોય અતી દૈવત જાણીને ચિતમાં વહે;

બામની બનીનું ચિત સ્વામીની સેવામાં રહે,
 સાબારા સાબારા શામા સર્વ મુખથી કહે. ૧૦
 સારા સારનો વિચાર હોય નહીં સ્વામી માંદી,
 ગુણને ગંભીરતા શરીરમાં ન બાળાયે;
 વિદ્યા કોઈ જાતતણી શીખ્યો નહીં વા'લ ધરી,
 તોય તેને તુચ્છ ગણી કદીએ ન ટાળાયે.
 પર વનિતામાં કરી આરાધ તે કંથ હોય,
 તોય તેનું વેણ કદીએ નહીં ઉઘાપીયે;
 દેવની પેઠે સદાય અંગનાએ આરાધવો,
 ગમે તેવો હોય પણ ^૧તાજ કરી સ્થાપીયે. ૧૧
 સારી નારો તણી પ્રીતી કરવી પતિ જતાએ,
 નહારી નારીની પ્રીતી કદી નહીં કરવી;
 માણસ ધોખજી કે વ્યભિચારણુ હોય રામા,
 તે તણી પ્રીતી કીધાની ટેંશ નહીં ધરવી.
 પાખંડી નારો નહારી દીયે શીખામણુ તેથી.
 તેની પાસે પતીતણી વાત ન ઉચરવી;
 દુઃખ દૂર કરનાર દાઝને દબાવનાર,
 એવી મળે નાર તેની પ્રીતી નિત્ય કરવી. ૧૨
 વિવેકને વાપરી વિશેષ દ્રેષ દૂર કરી,
 સાસુ સસરાની માથે પ્રીતી અતી રાખવી;
 નથુંદની સાથે નેહ વિશેષ વધારી કરી,
 રંગેહતણી શુભ વાત બાર નહીં કરવી.
 વદવી વિશુદ્ધ વાણી જાણે જન જેમ સાણી,
 કુડ કપટની વાણી દૂર કરી નાંખવી,
 પતી સાથે રાખી પ્રીતી પાળવી સદા મુનીતી,
 નહારી નીતી નારીયે દીવમાં ન રાખવી. ૧૩
 પતિ ખુશી હોય ત્યારે પોતે પણ ખુશી રહે,
 ખેદમાં દેખી પતિને ખેદયુક્ત ચાલજે;

ખૂબ ખુશી રાખે સ્વામી મીઠા બોલ મુખ વદી,
 કદી નહીં કયેશ લેશ મુખમાં જણાવછે.
 સંપત્તીમાં અતી સુખ ભોગવે સ્વામીની સાથે,
 વિપત્તીમાં પેલી પોતે પડતી પેખાવછે;
 ૧જગમિનનો સખંધ ધરે દ્રઢ રાખી મન,
 ત્યારે પદ શ્રેષ્ઠ પતિવ્રતાનું પમાય છે, ૧૪
 નીંદા કોઈ તણી કદી કરવી ન કામનીયે,
 કલેશ ને કંકાશ દીલ ચક્રી દૂર કરવા;
 ૨શ્વસરને સાસુ સાથે સંપ રાખે સારી શામા,
 જેઠ છતાં ઉંચે નાદે શબ્દ ન ઉચરવા,
 હાસ્ય કરી હલકાઈ જણાવે ન જન પાસે,
 આશા વિના આશ્વયથી જામ નહીં ફરવા;
 ઉંચા આસનોએ કદી બેસે ન શ્વસર છતાં,
 વદતાં નહાઈં વેણુ લાગે રામા ડરવા. ૧૫
 બાંરથી દેખી પતિને આવતો આશ્વય વિયે,
 બાકી રહ્યું છે શું કામ તે વિચાર કરવો;
 ખાન પાન કરવાં તૈયાર ચતુરાઈ ધરી,
 મુખવાસ તણો યાળ કંથ પાસે ધરવો;
 વદવાં વચન ઋમિટ કામનીયે કંથ પાસે,
 જમ બને તેમ તેનો શોક સઘ હરવો;
 અનેક પ્રકાર તણી સેવા કરી અંગનાયે,
 પતી તણો ખાર નિજ ઉપર મેળવવો. ૧૬

દાહરો— છત્રપ્રખંધ.

નિજ તન અરપણુ કરું સતિ, પતિપર ધરી શુભ પ્યાર;
 ગરવ ન ધર શુભ મગજપર, નિત પતિ બજાવું નાર. ૧૭

છરપા.

શરિર રાખવું સાધ, નાહિને નિત્ય નારી,
 શરિર રાખવું સાધ, ધર્મ પોતાનો ધારી;
 શરિર રાખવું સાધ, લેપ ચંદનનો કરોને,
 શરિર રાખવું સાધ, અંગ સુવસ્ત્ર ધરિને;
 વળિ 'સાધ રોજ ધર આંગણું, રાખે જે પ્રીતે કરી,
 સાધ શરિર તો રાખવું, હૈયે હેત અતી ધરી. ૧૮
 સારાં કામો કરી, કંથને સૂળી કરવા,
 ધરી વિનય ને વાલ, નેહ અતિ પતિપર ધરવો;
 સારા વાક્યો વદી, કંથની શેવા કરવી,
 ખરો ધરીને ગ્રેમ, શબ્દ નીતી આચરવી;
 કદી એક વાક્ય મનમાં ધરે, તો સામા સ્વર્ગે જરો,
 સર્વ રીતે શેવા કરે, તે ઉચુ પદ પામશે, ૧૯

- વનિતા તેનું નામ, મધુ જે પનીનું ધ્યક્ષે,
 વનિતા તેનું નામ, શિવળ પાળે શુભ રીતે;
 વનિતા તેનું નામ, અતી આચારજ પાળે,
 વનિતા તેનું નામ, પતિહિતમાં ચિત ધાલે;
 યગિ વનિતા તેનું નામજે, સેવા સ્વામીની કરે,
 આસોકે કિર્તિ સદા, સ્વર્ગે ઉત્તમ પદ મળે. ૨૦
- વનિતા તેનું નામ, કદી કૂડું નવ જોલે,
 વનિતા તેનું નામ, ગણે પતિ પ્રભુને તોલે;
 વનિતા તેનું નામ, કંથનું સારું જોલે,
 વનિતા તેનું નામ, પેટ પડેલું નવ જોલે;
 વળિ વનિતા તેનું નામ જે, કુડું દેા જોલે કંથનું;
 તજે તુરત તે જનને, નામ ન દે તે પંથનું. ૨૧

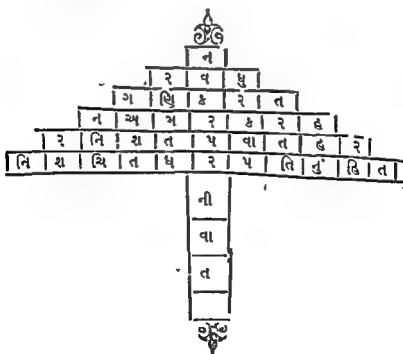
દોહરું.

- તીર્થ કિધાની નરિને, જો પૂજી ઉર યાપ;
 પતિ પાદોદક પાનથી, તિર્થ અધિક ફળ યાપ. ૨૨
- પતિને ગણવેા પૃથ્વીમાં, વિશ્વુચક્રી વિશેષ;
 શંકરથી શ્રેષ્ઠજ ગણેા, હલકેા ગણેા ન લેશ. ૨૩
- હોય નપુંસક નર કદી, ઇધ રોગી કાં બાળ;
 તોપણ આગા તેહની, તોડેા નહિં કો કાળ. ૨૪
- દેવ પ્રગણે દીક્ષમાં, રાખે પતિપર પ્યાર;
 મેવા કીધે સ્વામિની, ઉતરશેા જંવપાર. ૨૫
- શુદ્ધર શબ્દ વદી મુખે, કરે મુખી પતિ આપ;
 તે વામાનાં વિશ્વમાં, પ્રલય યાપ સહુ પાપ. ૨૬
- ૧૫ અને સાવર્ણતા, વાળી નારિ વિશેષ;
 મળશે સોમાં શોધતાં, પતીજતા તો એક. ૨૭
- તકરારી બાળત વિને, તંત ન દરેવો હેલ;
 તંત કિધે ત્રિભુવન વિને, જપજો કલેશ હમેલ. ૨૮
- તરવું સદી સાગરે, મનમાં રાખી ખંડ;
 સ્વામીની સેવા ચક્રી, આવે દધિનો મંત.
 સેવા કીધે સ્વામિની, સખ ધરીરે યાપ;
 હલકી રીતે વર્તતાં, દુઃખ દિશમાં દેખાપ.

- ગોદા પામશે માનુની, પાળે જે પતિવ્રત;
નદિંતર નરકે સંચરે, મરતાં મહિલા તર્ક. ૩૧
- બોજન પતિને બાવળું, કરવા ધરવી હામ;
આણુ ગમતું આગણું કરી, કરવું સારું કામ. ૩૨
- ખરાબ નજરે કો સમું, જુવે નહિ કોવાર;
હબી નવ રે' દારમાં, પતીવ્રતા જે નાર. ૩૩
- મનસુખે એકાંતમાં, કરે નહીં કોવાર;
પતિ આશા પ્રાણે સદા, પતીવ્રતા જે નાર. ૩૪
- ધરિ વિશ્વાસ હૃદય વિશે, સેવક કરે અપાર;
દુઃખમાં દીક્ષા ડોળે નહીં, પતીવ્રતા જે નાર. ૩૫
- સુખ સંપતિ આતિ સાંપડે, દુઃખ દિક્ષામાં નવ થાય;
સ્વામીની સેવા થકી, સેજે પાર પમાય. ૩૬

દોહરો—છત્રપ્રબંધ.

- નર વધુ ગણિ કરે તન અમર, કર હરનિશ તપ વાત;
હરનિશ ચિત ધર પતિનું હૃદય, નવ કર પરની વાત. ૩૭

કોણ નરકે જનાર છે

ઉપેદ્યવન્તુ છંદ

- અધીક ધર્મો હર માંહિ ધારે, બહુ ન કોનું કરેજી ક્યારે;
શુંકાઈ બંડાર વધારનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો, ૧
- કદાપિ કોનું નહીં સારું ભાષે, આટાટનાં આગ ગિરેજ નાષે;
તથાપિ તે ત્રાસ ન પામનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૨
- દયા દિલે દીન તણી ન ધારે, ગરીબ જાણી ચડતો ન વારે;
ખરેખરું તેહનું ખોદનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૩
- અપાર અગે નિન કોધ ધારે, હમેશ કોધી મુખ વેણુ ભાષે;
સકોંપ કુપે આહિ ખૂડનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૪
- હમેશ સારા જનનેજ જાણી, દુખી કરે દુષ્ટ વદી કુવાણી;
સુચાણિયાં જે નહિં શોભનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૫
- ન જપ ટંટાવિણુ દીન ખાલી, નકામિ રાખે હર વાત ઝાલી;
કદી ન ટટો દુર ટાળનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૬
- અબક્ષને બક્ષ તણો વિચાર, કદી ને ધારે દિવમાં લગાર;
અબક્ષ જે ભોજન બક્ષનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૭
- પિયે જઈ મઘ કલાલ હાટે, પડે પછી કેદ કરી કુવાટે;
સદાં પ્રિતી કેદનિ રાખનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૮
- જનો તણી વસ્તુ અપાર ચોરે, મડાવિ લે દાં લાછને જતો રે;
નકી જનોનું પિત ચોરનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૦
- ન દેશનું હિત કરે કદાપી, ધરે નહીં દેશનિ દાઝ પાંપી;
સ્વદેશનું શૂળ ન પાંછનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૧
- ગરીમને દાન જરા ન આપે, કદાપિ કોનું નહિ કષ્ટ કાપે;
અયોગ્ય જે દાનજ આપનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૨
- વદે ન સાચું ડરિ કોઈ વાર, કહે મુખે કેણુ વ્યુદાં હજાર;
અસત્ય જે કો અહિં ખોલનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૩
- ન સોકની લાજ હરે વિચારે, જશે જગે લાજ ન એવું ધારે;
ન બ્યાજખી લાજજ રાખનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૪

કરેલ પાછો ઉપકાર વાળું, ન એવિ જોને દિલ હોંચ ભાળું;	
કરેલ વાળે નહિં ઉપકારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૫
અનીતિથી જે નહિં ત્રાસ પામે, સદા લડે પ્રીતિથી નીતિ સામે;	
ન નીતિથી જે જન વેલેનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૬
જુગારમાં લાભ અપાર જાણી, રમે હમેશાં અતિ પ્રીતિ આણી;	
જો વ્યભીચાર જુગાર વાળો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૭
ફિસે ખરી ખોદણિ રોજ વાંધી, ફુટે સહુની કુચલીજ દાંધી;	
ખરા જોતોનું નિત ખોદનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૮
મ્રેમૂ બજે ના દિલ ધારી પ્રીતી, ભિતી નહોં રાખી કરે અનીતી;	
ન શક્તિ તેની કદિ માનનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૯
વિચાર શુભા શુભનો ન જોને, વખોડતો શુભ કરેજ તેને;	
અશભ જે અંતર ધ્રુવનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૦
રજે નહોં હોંચ ધરીજ અગે, રજેનું બીજ તણું ખાપ રંગે;	
કમાઇ કોડી નહિં લાવનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૧
કદાપિ જે સ્વાર્થ જરા સધાય, કરી જુરં કાકતું રાજિ યાય;	
ન સ્વાર્થ સાધી કદિ લાજનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૨
નિચા જોતો નિત સંગ રાખે, જુગાઇનાં વેણુ મુખેયિ ભાખે;	
કદી ન સ સંગત શોધનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૩
નચાવિ નિત્યે ગણિકા નકારી, ખુશીથી વોરે દ્રવ્ય દે ખુવારી;	
પંરોપકારે નહિં અર્ચનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૪

પાળે તેનો ધર્મ.

શોખાયા.

ઇશ્વરનું આરાધન કરવું, જાણી મનમાં મર્મ;	
ખીક રાખવી મહા પિતાની, પાળે તેનો ધર્મ.	૧
બ્રાહ્મણને આજ્ઞા એવી છે, કરવું નિજ ખટ કર્મ;	
કોઈ કરે કો કરે મર્દો એ, પાળે તેનો ધર્મ.	૨
નાસ્તિક બનિને કો નર હોડે, જરી ધરે નહિં સર્મ;	
મર્મ ન જાણે મહેસ કેરો, પાળે તેનો ધર્મ.	૩
કો જન ઝોટે પામરિ જોડે, કો જન ઝોટે અર્મ;	

કાઠ અડે છોવાઈ જાય છે, પાળે તેનો ધર્મ.	૪
ધર્મતણી નિંદા કરતાં કો, નર બની જાયે ગર્ભ;	
કો નિંદા આપેથી કરતા, પાળે તેનો ધર્મ.	૫
હાકાર પુજા કાઠ કરે છે, કો ન કરે તે કર્મ;	
જે નરને જેવું કાચું તે, પાળે તેનો ધર્મ.	૬
કાઠ ગણે માતાને મોટી, પિતા ગણે કો ધર્મ;	
માતાપિતા જનેને માને, પાળે તેનો ધર્મ.	૭
વેદ પ્રમાણે કાઠક વરતી, નર કરતા નિત કર્મ;	
કાઠ વેદ ઉપાને આંટ, પાળે તેનો ધર્મ.	૮
ચૈત્રવ માંસજોને આપે, જોજન ગરમા મર્મ	
નીતિ અનીતી તેની ન જુવે, પાળે તેનો ધર્મ.	૯
કો જનના અંતરમાં આવે, જૂતતણો તો ભર્મ;	
સાચું માને તે નર તેને, પાળે તેનો ધર્મ.	૧૦
જગમાં જન મરજી પરમાણે, કરતા નિજ ખટ કર્મ;	
લલ્લુ વારે તે નર મૂરખ, પાળે તેનો ધર્મ.	૧૧

મારે તેની તલવાર.

ચોપાયા.

રણમાં ચડિને જાયે લડવા, અંતર કરે વિચાર;	
કાયરતું કંઈ પણ નહીં, મારે તેની તલવાર.	૧
અવનીમાં અવતાર ધરીને, કર વાંસો તુંકાર;	
કાર ખરો કીંમત વાળો, મારે તેની તલવાર.	૨
રાંક જનો કંઈ સડો પાડે, પીડા પડે અપાર;	
કો પીડા તેની ટાળે, મારે તેની તલવાર.	૩
રીબાતા રે' સદા પિડામાં, પામે નહિં કદિ પાર;	
ટળે પિડા ક્યમ પ્રયત્ન વિણ, મારે તેની તલવાર.	૪
જૂપતણા બધથી કે પછિ, સંતાપે જો સરકાર;	
ખરજ કરે આવીને તો, મારે તેની તલવાર.	૫
સુધારાનો જોધ આપવા, કરે અનેક પ્રકાર;	
એક આશ જોશે ન જને, મારે તેની તલવાર.	૬

વિધવા લગ્ન કરોં ને વાંઘા, એમ કરે ઉચ્ચાર;	
વખન પડે સંતાપ બળ્ય, મારે તેની તલવાર.	૭
બગ બગ બોલે છે બોલો, તોણ કરે ન લગાર;	
આપયજી નવ નિપજે કશું, મારે તેની તલવાર.	૮
કહે ખરા પણ્ય કરે નહીં. વદનેથી જે વદનાર;	
અસત્ય એ જનં અવતરિયા, મારે તેની તલવાર.	૯
બાળકગ્નનો બહુ લોકો, ધારે અંતર ધીકાર;	
પણ્ય પોતે તેવું કરશે, મારે તેની તલવાર.	૧૦
અનેક એવા સુધારા, કરવા અંતર વિચાર;	
હીંમત હારે તો ક્યાંથી, મારે તેની તલવાર.	૧૧
શુરવિરનાં હથિઆર ધરીને, રણમાં જે લડનાર;	
કશું કલ્ય તેથી ન બને, મારે તેની તલવાર.	૧૨
રણ વગડામાં આપ એકલો, દુસ્મન હોય હજાર;	
પણ્ય બેદીને પાર જશે, મારે તેની તલવાર.	૧૩
કુદી પડો મર કદ પડે, રણથી નવ હડો લગાર;	
લહલુ વાર લગાડો માં, મારે તેની તલવાર.	૧૪

ગઈવાળે ગોવાળ.

ચોપાયાં.

કદ સહન કરિને કાપાયે, ઊઠે જે તતકાળ;	
રણુશીંશુ જઈ રહે વગાડે, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૧
ધીરજ પમતું પાન કરીને, બુઢા બનિને બાળ;	
કાળ સમા સામા આવે પણ, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૨
જમનો બધ જરિયે નવ રાખે, શું કરે કાળ કરાળ;	
શીશ સમરપણુ કરે ચતુને, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૩
કોઈ પ્રકારે કદ પડે પણ, મોતી ચરે મરાળ;	
મરાળને તો મોતિ મળે છે, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૪
માટે માત્ર દેશી બાઈઓ, ઉઠો તમે તતકાળ;	
ડકો દેશ વિષે ગજવો તો, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૫

બહાજોર થકી ન બને કંઈ, તે નરનું મોં બાળ;	
દેશીને દુખમાં નાખ્યા શું, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૬
બોલેલું પોતાનું પાળે, શિર भर આવે આળ;	
દેશતણા દિકરો થઈ મડે, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૭
નાત જાતનો ભય નવ રાખે, ભય નવં ધરે ભુપાળ;	
દેશ દુઃખમાં શીશ સમરપે, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૮
બેઠ ન જાણે ભાવણનો ને, વોરે બોલ્યાં આળ;	
બાળ એની બુદ્ધિને તે શું, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૯
કરશનદાસે કામિય થઈને, તોડી જમની જાળ;	
માર્ગ ઉપાને મારાજોને, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૧૦
વૈશ્વ જનમાં કાંઈક સુધારો, તેણે કરિ તે કાળ;	
લુચ્ચાનો ભય ટાળ્યો ભારે, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૧૧
નરમદ શરો રણમાં મડ્યો, વાકો ન થયો વાળ;	
રણ સ્થંભ રોપીને રાણે, ગઈ વાળી ગોવાળ.	૧૨
મુવા નરો સુધારા કરા, વૈરી જાગ્યો કાળ;	
લકલુ વીર ઉઠો હાકીતો, ગઈ વાળે ગોવાળ.	૧૩

કરણી પાર ઉતરણી.

ચાપાયા.

અવનીમાં તેં અધે બનીને, કાંધી પાપનિ કરણી;	
અંતે ફળ એ આડું આવે, કરણી પાર ઉતરણી.	૧
સાચી જૂઠી વાતો જનની, વધુ વિશે તેં વરણી;	
તારે હાથે કશું ન આવ્યું, કરણી પાર ઉતરણી.	૨
લુચ્ચાની તેં સોજત રાખી, બરી પાપની બરણી;	
ફળ નીપજશે તેનાં તેવાં, કરણી પાર ઉતરણી.	૩
લુચ્ચી સંડો રાખીને તેં, મારી પત્ની પરણી;	
પાપ કશું તેં દિલમાં ન ગણ્યું, કરણી પાર ઉતરણી.	૪

૧ રાખેલી સંડના કહેવાથી પોતાની પરણીયત્વ સ્ત્રીને એર દબને મારી નાંખનાર એકને મેં જોયેલો છે.

વ્યભિચારને વાલો ગણિને, ક્યો જો જોમ કરણી;	
તને પાપનું પ્રભુ કળ દેશે, કરણી પાર ઉતરણી.	૫
દષ્ટ ગરિખનાં ગળાં કર્યા તેં, સુણિને ધૂજો ધરણી;	
તારા દિલમાં દયા ન આવી, કરણી પાર ઉતરણી.	૬
દિનપર દેવ અતીસય રાખી, નીંદા જૂડી વરણી;	
આખર આડું એક આવશે, કરણી પાર ઉતરણી.	૭
આધું જેનું તેનું જોયું, જનિને દૂરા ચરણી;	
શ્રીહરિ તારું કદી ન સાંખે, કરણી પાર ઉતરણી.	૮
સારું જોઇને ખીજા જનનું, જાજો બજે જ્યમ ચરણી;	
ઉલટું તારું બને નહાડું, કરણી પાર ઉતરણી.	૯
હું છું મોટો મારું આસે, એવી વાતો વરણી;	
પાર ન રાખ્યો જો જુદા તેં, કરણી પાર ઉતરણી.	૧૦
વંશ બિજનો વધતો દેખી, અતિ બાળી આંતરણી;	
જશે વંશ જોયી તારો, કરણી પાર ઉતરણી.	૧૧
સવે જનનું સારું ચાવું, કરવી સારી કરણી;	
લલકુ સ્વર્ગે તો સુખ મળશે, કરણી પાર ઉતરણી.	૧૨

અધુરો ઘટ છલકાય.

આપાયા.

જે જન મોટી ઝત મેળિને, શુરવિર માંહી મણાય;	
પણ એકાર કદી નવ આણે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૧
શરિર વિષે સામર્થ્ય મળે નહિ, કામ જરી ન કરાય;	
પણ મનમાં મગરખી રાખે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૨
સાગરમાં બહુ સલિલ બધુંછે, પાર ન કદી પગાય;	
પણ તે સ્થિર નહિઓ છલકેછે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૩
પંડીત પુરો પ્રવિણ બને પણ, કહિએ કંઈ ન કળાય;	
અર્ધ કાંઈ અચકાય બધે સ્થળ, અધુરો ઘટ છલકાય.	૪
સારાનું નરસું કદિ કરીયે, મન નવ ગણે જરાય;	
પાપી પ્રાણ હરે જોતામાં, અધુરો ઘટ છલકાય.	૫

- લક્ષ્મીવંત જની રે' સાહે, બડાઈ તેથી ન ચાય;
બીખારી બપડો બહુ મારે, અધુરો ઘટ ઇલકાય. ૬
- સકુળ તણી સામાથી મરે, ધણિનાં કામ કરાય;
હુકુળની રામા લડતી રે', અધુરો ઘટ ઇલકાય. ૭
- મોટા જન મન વૈર ન રાખે, ચાંતી ધરે સલાય;
હુકુ ધરે નિત વૈર હલ્યમાં, અધુરો ઘટ ઇલકાય. ૮
- આંખો ફળ આવ્યાથી નિત્યે, નીચો નમતો જાય;
ઝેરડો ઊંચો ફળ આવ્યે, અધુરો ઘટ ઇલકાય. ૯
- પ્રસાદિત કવિ કદિ ન પ્રકારે, નિજ કવિતા જ્યાં ત્યાંય;
ડોળ ધાણુ કવિ લવતો હીડે, અધુરો ઘટ ઇલકાય. ૧૦
- ક્ષમાવંત કદિ ક્ષણમાં કોપર, કોધ કરે ન જરાય;
લલ્લુ કે' તામસિ તપે છે, અધુરો ઘટ ઇલકાય. ૧૧

જલ્પનારીને જૂતી.

ચોખાયા.

- કામ કુણં કીધાં તે' કપટી, ધન લીધું બહુ પૂતી,
સારે રસ્તે કદી ચડ્યો નહિં જલ્પનારીને જૂતી.
- બચો બાયલો બગલિયુ તુંતો, સૈના મારી સૂતી;
શુરવિર સામે કદી ઉઠ્યો ના, જલ્પનારીને જૂતી. ૩
- બ્યભિચારને વાંસો જાણી, રાખી રાડો ફૂતી;
દોષ ન તે' દિલ માંહી ધાયે, જલ્પનારીને જૂતી. ૪
- ચોરી ચાડી ચોરે કીધી, લાજ કષ્ટકની લુંટી;
દયા ન આવી તારા દિલમાં, જલ્પનારીને જૂતી. ૫
- પરોપકારે પાછ ન ખરચી, ચરચી વાતો સૂતી;
દિનની દિલમાં દયા ન ધારી, જલ્પનારીને જૂતી. ૬
- દેરા દુઃખ દિલમાં નવ આણ્યું, યતુ ન ચક્યો ચુચી;
બાધતણું તે બહું કર્યું ના, જલ્પનારીને જૂતી. ૭
- આખો દિન ઊંચાટે ફરતો, રહિ ધધામાં રતી;
કદી સ્મરણ તે' પ્રણુનું ન કર્યું, જલ્પનારીને જૂતી. ૮
- માનામત તણી આણે સહ, તારી મતિ નવ ખુતી;

અત્રાને ઘેરાઇ રહો છુજ, જથુનારીને જૂતી.	
પડકારે તું પ્રથમ ન આલ્યો, રણમાં લડવા રૂતી;	
સૂતો સેજ પક્ષગ પરે છુજ, જથુનારીને જૂતી.	૯
નાત જાતનું બહુ ન કીધું, ખાધી લાંચો ખૂટી;	
વાંલાનું વાંકું બોલ્યો છુજ, જથુનારીને જૂતી.	૧૦
હરણ કર્યું પરદારા દ્રવ્યનું, તૃષ્ણા તારિ ન તૃટી;	
વિશ્વાસીને વધુ વેડ્યાં છુજ, જથુનારીને જૂતી.	૧૧
તનિ સંસાર તું જૂવાનીમાં, બેડો ચોળિ વિજૂતી;	
સાર્યક જરિ સંસારે ન કર્યું, જથુનારીને જૂતી.	૧૨
સત્ય કદી ઉચ્ચો ન નિબેયી, અસત્ય વાતો રચી;	
લડલુ કે' હે ગૂઢા તારી, જથુનારીને જૂતી.	૧૩

જશને બદલે બેડા.

ચોખાયા.

અભાગિયા અવનીમાં ઘુજ શિર, જથને બદલે જોડા.	૮
કામ કસાઈતું હરનિશ કીધું, બરી પાપના ધોડા;	
અવની પતિ તેનું રૂબ દેશે, જથને બદલે જોડા.	૯
ધંધરનું આરાધન ન કર્યું, કો દિન કલાક ધોડા;	
લલલુ કે' ઘુજ કપાળમાં છે, જથને બદલે જોડા.	૧૦

કોણે જગતમાં જખમારી.

મનહરછંદ.

સારી વાત ન્યારી કરી ધારી છે નહારી સારી, સારીને નહારી તણી શોધના ન ધારી છે; વારી વારો જખ હારી તોય રહે નહીં વારી, ધંધા ધારી નહીં ધંધ તણી વાત ધારીછે. વિચારે ન સારી વાત ખ્યારી ધારી અંતરમાં, ઉતારીને અંતરે વિવેકે ન વિચારીછે; શોભા સારી ધારી નારી સંસારી થવાને લાબ્યો, તે નરે હજાર વાર ભાઈ જખ મારી છે.	૧
સાસુ સાથે લડે ચડે સંસારના ચક્ષુ માંડી, પાછી નહીં પડે ધંધ તણી ધારનારી છે; બોલે બોલ તેનો કદી તોલ ન કરે કુનારી, વારી વારી સાસુને સંતાપે જે નહારી છે. પ્રભાત ન થાય ત્યાં લડાઈતું મેઘન જાગે, ધુધકારા કરીને જે ધંધ ધારનારી છે; કાપરનું કરે કુનારી નંકી જણુવી નહારી, ઝોવી જોર લાવનારે જાગે જખ મારી છે.	૨
નણુદને નેહ ચકી કોઈ દી બોલાવે નહીં. ગેહ ચકી છેહ દીયે દેહ દમનારી છે; ભાણેજને ભાડે રોડ કાંઈ ન રાખે કચાશ, મીઠાશ દદાપી મુખમાં ન ધરનારી છે. ભુંડી માસુ સસરો છે નણુદલ છે નકામ, એમ અહોનીશ વદનેથી વદનારી છે;	

હું છું રાંધે તોય મને સંતાપેછે સાસરીયાં,
 એવી જોશ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૩
 જો છે કુપાત્ર પીટયો દેર દરેજ દમે,
 ગમે નહીં મને ધર વર કે નહારી છે;
 પાડોશી છે પાછ તેને દેખીને હું દાજી મરં,
 સહુ શુણી જેવાં મને દાંડી દુઃખકારી છે.
 ભરયારને લગાર બાન નહીં દેહ તણું,
 જીવું થવા પીટયે કદી વાત ન વિચારી છે;
 સારી રીતે રહું તોય ધારી છે મને નહારી,
 એવી જોશ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૪
 શાકમાં તો વારી ઝારી ભરી ઝખકારી દીયે,
 દાજ કરે ખારી દાંડી ધર ખોદનારી છે,
 આપે સુખ સાસરીયાં તોય માને દુખ મને,
 કંથ તણું કાળજી કુવેણે કાપનારી છે;
 ખોલાવે ન ખોલ દીયે રાતદીન રીસ માંઢી,
 કો દીન ન કાયામાંથી કલેશ કાઢનારી છે.
 સંસારમાં રેવા કરતાં શું સાધુ થવે પુરં,
 એવી જોશ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૫
 દલાણીયે દલાણું ધરેણું તો કરાવ્યું મને,
 કાપ દી ન સારે શણગારે શણગારી છે;
 ભોગ લાગ્યા મારા મારું પાતું આ ધરમાં પડ્યું,
 જડ્યું ન ઠેકાણું મને કુપામાં ઉતારી છે.
 સોતું રૂપ કાઢ દીન સરીરે તો સાંપડ્યું ન,
 વાધરણ વેશે મને ધરમાં ખેસારી છે;
 હોળી હૈયામાંઢી મારું અંગ આ અંગારે ભર્યું,
 એવી જોશ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૬
 સારું દેખી ખીમતું તે અંતરમાં બળી જાય,
 ધરમાં શગડી પછી શોકની પ્રબળી છે;
 મોહુવાળી ખેસે તાણે રાગડો રૂપાળો પછી,
 કૃતીને કુટુંબમાં કંકાસ કરનારી છે;

એજે અવતાર ગયો બીજી ગઘ જુમી માંહી,
 મોટી કરી કદી ધરમાંહી ન બેસારી છે;
 ગામ જોવા મળે જળે ધરનાં તમામ જન,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે. ૭
 વાત મને પુછીને ધરમાં કોઈ નવ કરે,
 રાખી ન મોટાઈ મારી એમ ધારનારી છે;
 લુગડું ન લાગ્યો સાઈ હીરચીર જોયું નહીં,
 ખાલી એમ ખેદ બેદ વિના કરનારી છે.
 હોય નહીં નાણું પણુ માગે છે અમુલ્ય ચીજ,
 મળે નહીં ચીજ ત્યારે મોહું વાળનારી છે;
 એવી ધણીને કેમ ગરીબથી જળવાય,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે. ૮
 સાસરીયા માંહી કદી ચાર માસ રહી જાય,
 પીપરમાં પૂછી આખો ભવ ગાળનારી છે;
 સાસરામાં સાઈ નથી માટે હુંતો નહીં જાડું,
 માખાપને રોજ એવું સમજાવનારી છે.
 સાસુનું છે દુઃખ મને સુખ નથી નણ્ણીનું,
 પરણે પતિયે પીટયે ખીજી નારી ધારી છે;
 સાસરે મોઢલશો તો આપધાતથી મરીય,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે. ૯
 કુટુંબમાં કાંઈ વાંધો પડે તો લડાઈ કરી,
 ગળેફાંસો બાંધવા કે કુલે દોડનારી છે;
 મરવું છે મારેતો અત્યારે રેવું નથી અંદી,
 એમ બોલી સર્વને પગે લગાડનારી છે.
 પરનર સાથે પ્યાર રાખી જર કર્મ કરે.
 ફાગટનો અંગમાં ઝામટો આણનારી છે;
 કુલાં કર્મ કરીને કુટુંબને કળજ કરે,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મમારી છે. ૧૦
 ધણી વચ કરવાને વશીકરણો કરાવા,
 ખાવા જુવા સન્યાસીને સ્નેહ શોધનારી છે.

ધરમાં તમામ વાત મને પુછી સર્વ કરે,
 ડરે મારા થકી એવો ગર્વ ધારનારી છે.
 પતીને પગે લગાડે કુટુંબને કવરાવે,
 કંકાસ કરીને જે દાંડી ડરાવનારી છે;
 ખાળ પડતાજે મે પછાડે રોજ પૃથ્વી મંહી,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જળ મારી છે. ૧૧
 રાંડ જો રીસાયતો મનાય નહીં મે'નતથી,
 જેના વેણુ કુટુંબના કાળજીમાં કરી છે;
 મેણું ટોણું મારે માગો બાડે ધરનાં અતી,
 શારડી સમાન વેણુ છાતી બેદનારી છે.
 ખામ ન જોયાર દીન દીન સહુ જન કરે,
 ધરે સહુપર રોપ એવી અવિચારી છે;
 ધાન ધંધકાર વીણુ ભાવે નહીં એક દીન,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જળ મારી છે. ૧૨
 ગાન તણી વાત જેને ગોઠે નહીં અંતરમાં,
 વાતતો અગાન તણી પરીપૂર્ણ પ્યારી છે;
 સારી વાત સુણી બોધ લહે નહીં લેશ માત્ર,
 આજ શીખ આપી તે કાવે વિમારનારી છે.
 સંતોષ ન પામે કદી શામ્ય તણા શબ્દ સુણી,
 અંતરમાં અનીતીનો ઘાટ ઘડનારી છે;
 શીખ દઈ થાકે પણુ શીખ જેને વીખ લાગે,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જળ મારી છે. ૧૩
 ફલાણે ઠેકાણે ન જરાય આપણાથી કદી,
 તેણ તેવે સ્થાનકે ગમન કરનારી છે;
 કરવાનું કહે તે ન કરે કોડ વાત થકી,
 અનીતીનું આચરણુ જે આચરનારી છે.
 છાની રાખવાની વાત સર્વ પાસે જાહે કરે,
 કરે નહીં વાત કોઈ એવીજ નહાતી છે;
 હઠ છોડે નહીં પ્રાણુ કહે પાસ આવે તોય;
 એવી જોડે લાવનારે જગે જળ મારી છે. ૧૪

ભણવાનું કહે ત્યારે બાંડવાને બેસે જુડી,
 કેસવણી નામ સુણી કામ કુટનારી છે;
 શાસ્ત્ર તણી વાત કદી સાંભળે ન શાંત યધ,
 ઓખારણુ સાંભળવા આગે દોડનારી છે.
 સુણી સતીનાં ચરિત્ર થાય ન પવીત્રે કદી,
 દશમ સાંભળવાને હોંશ ધારનારી છે;
 શીખ ધીખ જેવી જેણે જગતમાં જલણી લીધી,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૫
 જણે નહીં કાંઈ પણ જલણુ બની જગતમાં,
 ફાવે તેમ પ્રીતીઆરી ધારી ફરનારી છે;
 આવડતથી અનેક ગાંઠ છેટે હોય પણ,
 મને આવડે છે બધું એમ જોણનારી છે.
 રસોઈ ખરાબ હોય તોય સારી કેવી પડે,
 નહારી કહે તો વાદ કરી વદનારી છે;
 અવળચડીથી આવની માંદા ન સારું જને,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૬
 ઓખખામ રાખે ન કદી ધર માંદા સાફ કરી,
 ગંદવાડ કુવડ વધુ વધારનારી છે;
 અગ ઓખખું રાખે વ્યભિચારની લાલચ થકી,
 ધરમાં તો ગંધ આરે આનિ તે અકારી છે.
 વિદ્યા જાળવણી થણી પડી દીસે દાર દાર,
 વાળવાની વાત જેણે વાંલથી વીંમારી છે;
 વાળવાનું કહે ત્યારે મોડું વાળી રાંડ એમ,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૭
 જાગ જો રડેતો તડે મારવાને તુર્ત તેને,
 મારી મારી જાળકનું મોત લાવનારી છે;
 ખાતાં મારે પીતાં મારે મારે વાટે ચાલતામાં,
 જાળકને મારી ધર માંદાં ધાલનારી છે.
 ગાળોનો હીમ્મણ ગણતરીથી ગણાય નહીં,
 હિંમતો જાળકોનો અંત આણનારી છે;

બાળક નથીને ઉઠરીને મોહું ચાપ પખ,
 એવી જોર લાવનારે જગે જળ્ય મારી છે.
 બજની સગાઈ કરે તો દુસ્ત ધંધ પરે,
 મારા દીકરાની વધુ કરપ ને કાળી છે;
 વેવાઈ તો સારો નથી તે આપણે પાલવે ન,
 વેવાણુ તો વેચ્યા વધુ વાદ વદનારી છે.

૧૮

છોકરૂની સાળાંયો તો સામો મજે બોલે નહીં,
 છોકરાના સાળા તણી નારીયો નહારી છે;
 એવું સગપણુ દરી છોકરો કુવામાં નાંખ્યો,
 એવી જોર લાવનારે જગે જળ્ય મારી છે.
 ગાંડું ગાંડું બોલે પણુ ગાંડું તો કેવાય નહીં,
 ગાંડું જો કહેનો બાંડું વેણુ બોલનારી છે;
 જુડી જો કહેતો બાંડે કાંઈ ન રાખે ક્યાય,
 રાંડ દરી રીસાઈને રાંડ બેસનારી છે
 સગાંથી બોલાય નહીં વીરધમાં એક બોલ,

૧૯

કુટુંબમાં ખીક થકી બધાં કહે સરી છે;
 આપણ બોલાય નહીં અગમ્યાંથી આખો બવ,
 એવી જોર લાવનારે જગે જળ્ય મારી છે.

૨૦

સાચુ સસરો કદાપી માંદા પડે મંદવાડે,
 કાંઈ કાવે આકરી ના તેની કરનારી છે;
 આખો દીન મારે બેસવું પડે બોધીકા પાસે,
 તોય બાઈ મને ધરનાં કહે નહારી છે.
 પળવી છે મને પીટયાં માંદાં પડયાં ધર માંદી,
 છુટક્યો છે મારે એવું વેણુ વદનારી છે;
 મારવાને રાજ્ય હોય તોય બધે એવું બોલે,
 એવી જોર લાવનારે જગે જળ્ય મારી છે.

૨૧

ત્રીભૂવન કાવ્ય શતક.

ધૃશ્વર સ્તુતિ.

કવિન.

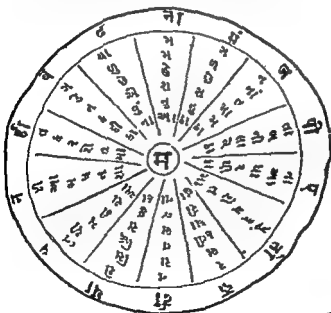
અનર અમર અપિનાશી 'અપ દાળક જે,
 પાળક છે પ્રાણી તણો જેનાં રણ કામ છે;

વેદ બેદ પામી શકે નહિં જેના રૂપ તણે,
નેતી કહી ચાકે નિરંજન જેનું નામ છે.
સારું કામ કરવામા સ્નેહ યજી સમરતાં,
પુરું થાય પવકે રવિશટ કદી કામ છે;
જે બ્રહ્મની છત્રા વડે અનંત બ્રહ્માંડ બન્યાં,
એવા અવીનાશીને લલ્લુ તણે પ્રણામ છે.

ચૈ.૬ પાંખડી કમળ પ્રખંવ.

ધનાશ્રી ૭૬.

નામ મહેશનું આમ મગળ છે સહુ કામ,
જનનાં તમામ કામ પીતા બની લાવે કામ;
એના આધારથી કામ તો પુરું યશે તમામ,
કરે ભક્તિ ધારી કામ દીન રાત ભજ નામ.
થાગે સિદ્ધ સહુ કામ ચત્તથી મંડીય આમ,
નહી આમ ધનશામ હિત કરશે તમામ;
બગડે ન કદી કામ દયાળુ છે એનું નામ,
નામ જપીએ તો કદી થાય નહિં બદનામ.

દર્પણ પ્રબંધ.

દાહરો.

સાર પ્યાર ધરનાર પર, નર વર કર ધરનાર;
તારનાર નર નાર હર, માર દુર કરનાર.

વાણી રૂપી શણગાર વિષે

સવૈયો.

છે શણગાર આગાર શુશોભિત સોભિત તો જન મન ધણે છે,
સોનુરૂપ મણિ માણિકનો શણગાર શુશોભિત તો બમણો છે;
વસ્ત્ર આમુલ્ય હિરામય ને જરિયાન તણો અતિશે નમણો છે,
લલકુ કહેછે ત્રિભૂવનને શણગાર ખરો શુભ વાણિ તણો છે.

વચન પાળવા વિષે.

દર્શિત.

અણિ જાણજીવનના કો વાર સ્થીર છે તથાપી,
મેંદે તણુ મંડળ કોવાર અણી જાણ છે;
તારા તણુ તેજ અર્થે કોઈ વાર ચટ દર્શ,
કોઈ વાર ચંદ્રમા અજાયમાન ચાય છે
મેંદેમાણુ કદી મરજદ મૂકીને ધસે છે,
સ્વર્ગ ધકા કોઈ વાર સૂર્ય તો અજાય છે;
હંધાસર્પી લલકુ કહે સુણો ત્રિભૂવનદામ,
ગોઠાનું વચન સર્વ અજાતાં ખગાય છે.

નીતીરૂપી સુખ વષે.

સવૈયો.

ખાન દોસે શુભ પાન દોસે ધન ધાન દોસે ધરમાદિ વિશે,

મોજ કરો મનમાનિ મહાન દિવાન બની મનમાં બહુ બેઠું;
આંગ ધરો અકડાઈ રહે સરસાઈ થઈ મનમાં અતિ ટેકું,
સદલુ કહેછે ત્રિભૂવનને નિતિના સમુ સખ નથી અહિં એકું.

૧

કુવેણુ વિષે.

સવૈયો.

માર અપાર દિલેધિ રૂઝાવ રૂઝાવ કદી ફટકાનો ઝપાટો,
મા સમશેર તણો શરિરે પિડ મોળા પડે કરતાં કદિ પાટો;
ગામ ગરાસ ઘણી વડવાડ તણો નિહળે કદિયે કંઈ કરા,
સદલુ કહેછે ત્રિભૂવનનો ન કપાય કુવેણુ તણો કદિ કાટો.

૪

આશા અમર છે તે વિષે.

સવૈયો.

જન્મ ધર્યો જગમાં જન ન્યાં પળમાં નિજ દેહ કદી પડવાની,
જાણુ છતાં બનિનેજ અજાણુ પ્રમાણુ ગણે ન ચિદા નડવાની;
દાનવ માનવ સર્વ મરે ન રહેજ જીવાનિ ખરી ખરવાની,
સદલુ કહેછે ત્રિભૂવનને જનની નયિ આદ્ય કદી મરવાની.

૫

પૈસા વિષે.

કવિત્ત.

પૈસા વિના પીતા કહે મારો પુત છે કપુત,
પૈસા વિના ભાઈ કહે મારો દુઃખદાઈ છે;
પૈસા વિના માતા કહે મારે પથ્થરછે,
શ્વસુર કે જરવિણુ કેનો એ જમાઈ છે.
રત્નેર કહે જર વિના નકટા શું કામ પડયું,
શુંગળ વિનાની શુંદી મારે તો બવાઈ છે;
ઉદાસથી સદલુ કહે સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
જર વીણુ જગતમાં કાણુની સગાઈ છે.

૬

સવૈયો.

જે ધન આપણી પાસ હશે જન તો સહુ ચાકરી આપી કરે છે.
 નારિ અતીશય પ્યાર ધરે જન સૌ ગુણ આપ તણા ઉચરે છે;
 માન મળે જનમાંહે જહુ સુખ જ્યાં ધનવાન જનો વિચરે છે,
 હાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને હુકમો ધનથી જન શીર ધરે છે. ૭
 ભાઈ કહે મુજ ભાત ખરો વળિ નારિ કહે ભરથારજ ભારો,
 માત કહે મુજ પુત્ર ઉઠયો શુભ તાત કહે મુજ વંશ ઉત્તર્યો
 તારણ કુળ તણો નિપજ્યો તન એમ કુટુંબિ કહે નિત સારો,
 હાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને ધનથી જનને સુખનો અહિં આરો. ૮
 નાચ થતાં ધનનો ધરમાં થકિ ચાકર ચાકરિ આવી કરે ના,
 ભાત સુણે નહિં વાત કદાચિત નારિ શિરે કદિ બોલ ધરે ના;
 ના સુખપાલ મળે કદિયે જન હુકમ સાંભળી દુઃખ હરે ના,
 હાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને જન સ્વાર્થ વિના શુભ તો ઉચરે ના. ૯

સ્વાર્થ તથા પરમાર્થ વિષે.

સવૈયો.

જે જનને સુખ આપ્યું ધને કરિ તે જન કોદિ વહે નહિ સાર,
 સ્વાર્થ દળ્યો પછી કામ શું છે ગણિ એમ ધ્યે હરનીશ નકાર;
 નીમક ખાઈ કરે હક કોક હરામ અહીં કરનાર બધાં છે,
 હાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને અહિં સ્વાર્થ તણાં સહુ કોષ સંગાં છે, ૧૦
 કવિત.

અવતરી અવનીમા સાર કે નકાર કામ,
 કરે તે તમામ બે પ્રકારનાં ગણાય છે;
 કામ કરવાને ધાય સ્વાર્થ જે જરા સંધાય,
 તેનાથી ન યાવ સાર કામ જે જણાય છે.
 મજ નહિં વિત હિત યાય નહિં પોતા તણું,
 તોય કરે ધણું પરમાર્થ તે મનાય છે;
 હાલુ કે ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,

- એમ કામ સ્વાર્થ પરમાર્થથી કરાય છે. ૧૧
 'યાય હિત પોતા તણું ધણું દુષ્ટ કામ કરે,
 ધરે પાપ મોહિં પાપ જાય ધાર્મ ધામને;
 દોડા લાભ માટે પાપ તણી પાટે બેસે પાપી,
 દેશે દુઝો દિલમાં ન જાણે સગા ભાઈને.
 પોતાનો જો સ્વાર્થ સરે જીભનો બગાડ કરે,
 ધરે નહિં ધ્યાન મોહિં કોઈ દી સગાઈને;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી મુણે ત્રિભૂવનદાસ,
 સ્થાનત હજાર એ લગાડની લુગ્યાઈને. ૧૨
 પર ઉપકારી તણું ચિત ન વિકારી હોય,
 સારું કરવા સહુનું ચિત જેનું આય છે;
 દુઃખી દેખી દીવમોહિ આપણ અપાર ચાપ,
 જાય દુઃખ એવો તો ઉપાય જેથી ધાય છે.
 તનમન ધન ચક્રી તેનું દુઃખ ટાળવાને,
 ધરમને બાને ધોડી ધોડી બધે ધાય છે;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી મુણે ત્રિભૂવનદાસ,
 ગુણીની ગણના ગામેગામ તો ગવાય છે. ૧૩
 સારું કરે સર્વ તણું નહિ અભિમાન ઉર,
 શુરવીર પેઠે સૌની વેદના વિદ્યારે છે;
 કરે ઉપકાર ન નકાર કરે મુખ ચક્રી,
 કરવાને ધર્મ મારો એવું ઉર ધારે છે.
 માન અપમાનની લગાર દરકાર નહિં.
 સહી સહુ સારું કરું એવું એ વિચારે છે;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી મુણે ત્રિભૂવનદાસ,
 પર ઉપકારી એવા નરને પોકારે છે. ૧૪

નઠારી નારી વિષે.

સવૈયા.

ગળિ તણું દુઃખ દૂર જશે જીવ કામ ચક્રી જુજવોજ પડે તો,
 જાય દુખો ભવસાગરનાં બગવાન તણી શુભ ભક્તિ જડે તો;

દઈ થશે દુર ઓસઠથી પિંડની પિંડ ને કદિ વેદ કમે તો,
 લંદ્દુ કહેછે ત્રિભૂવનને દુઃખ દાણુ નારિ નહારી મજે તો,
 ધા કદિ ને સમશેર તજો શરિરે પડશે પણુ તે નદિં કારી,
 જાય કદી ધન ચોર તજે કર તો પણુ દુઃખ ગણુ નદિં કારી;
 ને બટકે થઇ રોજ બીખારિ ધરો ધરતો હજિ દાવત સાંરી,
 લંદ્દુ કહેછે ત્રિભૂવનને દુષ્ટિ ને નરને મણિ નારિ નહારી.
 શાક ખરાબ થકી દિન વ્યર્થ ગયો સમજે મનમાં મમભાઈ,
 ને કદિ થાય અથાણું ખરાબ સર્વત્સર એક રહેવું મુઝાઈ;
 નારિ નહારી થકી બવ તો બગશે મુખ ના મળશે જગ માંડી,
 લંદ્દુ કહેછે ત્રિભૂવનને બવમાં બરધાર મરે બટકાઈ.

૧૫

૧૬

૧૭

સારાને નહારા વિષે.

કવિત્ત

સરસ નરસની તપાસતો તુસ્ત થાય,
 પટ પરખાય શુભા શુભ તેની વાણિયે;
 સારને અસારને વિચાર નદિં અંતરમાં,
 બકે ને અશુભ તો નરસ તેને જાણીયે
 ગ્વાર્થ વિના કરે સનમાન નહિ માન મન,
 સરમ ગણીને તેને વિશ્વમાં વખાણિયે;
 લંદ્દુ કે' ઉલ્લાસ ધરી મુજો ત્રિભૂવનદાસ,
 સરસ નરસ એક જોલમાં પ્રમાણિયે.
 સારાને નહારા પરખવાની નિશાની કશી,
 ઝોળખીયે કેમ ગ્રાસ સારને એધાણિયે;
 શીંગણં ન હોય કદી નફટના શીર પર,
 હોય ન નિશાની બીજી કેમ તેને જાણિયે.
 સારા તણા શીર પર હોય નદિં-સુર્ય-સરશી,
 વશી તેની સાથ કેમ વિશ્વમાં વખાણિયે;
 લંદ્દુ કહે હોય ના નિશાની ત્રિભૂવનદાસ,
 સરસ નરસ એક જોલમાં પ્રમાણિયે.

૧૮

૧૯

આચાર વિષે.

સવૈયા.

નમ્ર-ચતુ' અધિકાર' મળે રહિ ભોળપમાં કદિ ના બરમાવું,
સાધ કરો ધનસાધ સદાય કદાચ ન કોઈ ચડી સરમાવું;
રેવું હળી ગળીને સહુ સાથ અનાથની વારં હુપરે નિત ધાવું,
હલહુ કહેછે ત્રિભૂવનને અધિકાર મળે હિનમત ન ચાવું, ૨૦
જો અધિકારિ જની બહુ અધ મદોન્મત થૈ જન માંહિ ફરેછે,
નીચ ગણે જન નાત તણાં ન ગણો જનિને જન દુઃખી કરેછે;
દીન દયાતણી વાત કરે નહિં ઘાટ કુડા ઘટમાંહિ ધડે છે,
હલહુ કહે છે ત્રિભૂવનને હડિ જાપ અકાર વિકાર રહે છે. ૨૧

પેટ વિષે. સવૈયા.

દેશ તર્જાવિ ભમાવિ વિદેશ અહીંતહિં પેટ સદા પટકાવે,
આકરિ નીચિ પડે દરવી વળિ ભાર આપ સિરે ઉપડાવે;
ગૂણિતણા ગુણને તજવી અવગૂણિતણા ગુણતો ગવરાવે,
હલહુ કહે છે ત્રિભૂવનને ખરિ વેઠ ખરાજની પેટ કરાવે. ૨૨
ભીષ મગાવિ ધરોધર કો દિન ખાજ અખાજ ખરો ખવરાવે,
કાળપ કિર્તિતણી કરિનેજ અકિર્તિતણા નિધિમાં નવરાવે;
જૂખનિ પીડયિ ચોરિ કરાવિ કદી નૃપના શિર માર પડાવે,
હલહુ કહે છે ત્રિભૂવનને ખરિ વેઠ ખરાજની પેટ કરાવે. ૨૩

આગસ વિષે. સવૈયા.

અંગતણું અતિ ચેત હરી પછિ આગસ અંગ અચેત કરે છે,
કાટ કરે જયમ લોહ ખરાખ શરાખ પિધે જયમ શાતિ હરે છે;
જેમ સરાણિ લોહ ખરે ત્યમ આગસથી અતિ શક્તિ ખરે છે,
હલહુ કહે છે ત્રિભૂવનને જનનું અતિ આગમ આયુ હરે છે. ૨૪

મનની વાત ખીજને ન કહેવા વિષે.

સવૈયા.

જે મનમાં ધ્યુ કામ અચાનક જે થકિ આપણું સારું થવાનું,

જાણુ પડે ન જિજ્ઞા જનને કદિ તે રિત અંતરમાં ધરવાણું;
 જો થયું જાણુ જિજ્ઞા જનને તય તે નહિં કામ કદી જનવાણું,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને ન કહો જનને મનમાં કરવાણું. ૨૫

કાતર ને કપાતર વિષે.

સવૈયો.

ઉત્તમ ૧ અંચળ હોય કદિ પણ કાતર આગળ ઝટ કપાશે,
 નોખું પડે કટકા બનિને હાતું તેણું કદાચિત તે નર થાશે;
 તેમ કપાતર પ્રીય તણું ચિત નોખું કરે વચમાં કદિ જાશે,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને ન કપાતર કાતરથી રડું થાશે. ૨૬

આંધળા વિષે સવૈયો.

૨ સોચન જે જનને મગશેજ ધરા તળે જ્યાં અવતાર ધરાવ્યો,
 તોપણ આંખ છતાં બનિ અંધ મહોન્મત રે' જનનેક ભરમાવ્યો;
 નિશ્ચળ નેત્ર વિવેક અને સતસંજ તણી નર જે નવ લાવ્યો,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને નર અંધ બની અવની તળે આવ્યો.

લોભ વિષે સવૈયો.

લોભયિ લાજ જશે જગમાં યુદ્ધિ દાનત લોભિ સદા કરનારો,
 માત ગણે નહિં બ્રાત્ર ગણે નહિં લોભિ ન તાત કદી ગણનારો;
 ખુન કરે ન વિચાર કરે જરિ નારિ કહે ભરથાર ન મારો,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને અતિ લોભયિ નિત્ય અનર્થ થનારો. ૨૮

કવિત્ત.

૩ પૈઆ લાંબને આવ્યો લોભીયો બજારમાંડી,
 અરે એક પાપ શું લોભિથી ખરચાય છે;
 મૂડીમાં ૩ પૈઆ હતા ઉઘાડીને જોયું આંખે,
 તેનાપર પરોવો વગેલો પેખાય છે;
 કહે ૩ પૈઆને અરે આજ શું ઉઘાડી દીસે,
 કેમ આંખે નીર વીર આવેલું જણાય છે;

કહે ફાડું માથું પણ વને નહિં તોડું જાણ,
 લલ્લુ કહે લોભીનાં લક્ષણ એ લેખાય છે.
 ખાય નહિં નહિં ખરચાય કદી હાથ યજી,
 લોભી રહો રહો રોજ માયામાં લોભાય છે,
 કરે કર કસર ન સરસ કરીને ખાય,
 હાથ હાથ જાણે માયા ઝટ ખુટી જાય છે.
 બીજારીની પેઠે બટકીને ગામભાદિં રોજ,
 જેવું મળે તેવું ઉર ખંત ધરી ખાય છે;
 પપામીને રોજ માયા પર નિજ કર રાખે,
 લલ્લુ કહે લોભીનાં લક્ષણ એ લેખાય છે. ૩૦
 સારા પટકૂળ પેરે માયા ઘરમાથી જાય,
 હાથ એવું ધારી ગંદું ગેબરું રેવાય છે;
 સારા માણસોને કદી સંગ નહિ રાખે રસમ,
 જાણે માયા મારી મને ફાસધાવી ખાય છે.
 દાન કરવાથી મારી દોષલ તમામ જાય,
 જરની જળવણીમાં જનમારો જાય છે,
 દમડી તોડે તો દમ નીસરી જર જાય,
 લલ્લુ કહે લોભીના લક્ષણ એ લેખાય છે, ૩૧
 એવી રીતે માયા જોડી જોડી જનમારો જાય,
 તોય તેની માયા એક દીન નાશ થાય છે;
 સોહની પેટીમાં કદી રાખશે સંતાડી લોભી,
 ત્યાંથી તેની માયા પણ એકમા પળાય છે.
 ખાધું નહિં પોતે દીન જનને ન દાન દીધું,
 જાતન કરેલ તોય જાતી તે જણાય છે,
 લલ્લુ કે ઉપાસ ધરી સુણો ત્રિજૂનદાસ,
 આગ ચોર રામ તણે હાથ માયા જાય છે. ૩૨

પર સ્ત્રી વિષે સવેચો.

જો પર નારિની પ્રીત કરી ન કરી જન આજર જાતિ જણાયે,
 માન ઘટે અપમાન મળે ફિટકાર કરે જન જ્યાં નર જશે;
 લક્ષ્મિ ઘટે ઘટશે અતિ આયુષ્ય કાળપ કિર્તિ તણી રહિ પાસે,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિજૂનને પર નારિ યજી પંડમા પિડ યાસે. ૩૩

ખજા વિષે સવૈયો.

જાપ મનુષ્ય તણો છવ જોર કરી કદિ સર્પ તણા કરડ્યાર્થ,
એક મરે બધી વાત વિષે ન અનેક મરે 'સમશેર પડવાથી;
કાન બિગ્ગ જનનો કરડે ખજા ત્યાં દુઃખ થાય વધૂ મરવાથી,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને બહુ મોત બને ખજાની ખજાતાથી.

૩૪

મુરખની મીત્રાઈ વીધે.

સવૈયો.

દુઃખ ખમી દિલમાંથી અપાર બમો કદિ રઘૈલ વિષે પશુ સાર,
સાગરમાં પડિને તજવું તન તો સમજી ગણશે બહુ ખાર;
બક્ષ કરે ફળને જળનો કદિ પાન સુકાં પશુ તે ન અકાર,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને નર મુરખ સાથ રહેવું નહાર.

૩૫

ધોખીના કુતરા વિષે.

કવિત.

ધડીકમાં બોલે આમ ફરી જાપ પલકમાં,
જોને ન વિચાર સારી કે નહારી વાતનો;
સ્થીર મીત નહિં જેવું પલકે પતળી જાપ,
આખો દો શુભામ બની રહે જે ઉચાટનો,
લાભાં લાભ માટે દોડે લલ્લુતા બરેલ લોભી,
એક કામે રે' ન થોભી લોભી બધી વાતનો;
લલ્લુ કે' ઉછાસ ધરી સુણા ત્રિભૂવનદાસ,
ધોખી તણો કુતરો એ ધરનો ન ધાટનો.
કોડી કોડી કરી માયા લાખ કે કરોડ જોડી,
યોડી માની તોય દોડી ફરે દીન રાતનો;
છે તેથી વધારે કરે કોડી કદી વાપરે ન,
હંડી હંડી સંધરે હું હડી મરમાતનો.
દોડે ચારે દિશાએ દમન કરે દેહ તણું,
ધણું કદ પામે શીર હુંગર દુખાટનો;

૩૬

લક્ષ કે હવાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
ધોખી તણો કૂતરો એ ધરનો ન ધાટનો

૩૭

ખરી મોટાઈ શાથી મળે તે વિષે.

સચૈયો.

આસન ઉંચું ગણી મુરખો કદિ બેસિ રહે બનિ ને અભિમાની,
ગાનિ મને ગુણુ ખાણિ બરોબર સહુ નર જે અગનાનિ પ્રમાણી;
મેરપરે કદિ કાગ ચડે પણ હંસ બરોબર થાય ન આની,
લહહુ કહે છે ત્રિભૂવનને નિજ જ્ઞાન યકી મહત્તા મળવાની.

૩૮

કેવા માણસનો વિશ્વાસ ન કરવો તે વિષે.

સચૈયો.

મીઠું વહે સુખ આગળ આપણું બાઈ સમાન પ્રિતીજ નજારે,
પાછળથી છુરં બોલિ કરે છુરં ચડુ બની કોઈવાર હણાવે;
અમૃતના વચનો સુખથી વદિ અંતર ઝેર હજાહજ ધારે,
લહુ કહે છે ત્રિભૂવનને ભરસો કરિયે નહિં જૂનથિ ડ્યારે.

૪૯

સતસંગ વિષે.

કુંડળીઆ.

સતસંગે સદગુણ વધે, દુઃખજ નાશી જાય,
લાજ વધે આ લોકમાં, સુખ બહુ વધતુ થાય;
સુખ બહુ વધતું થાય, જાય સંકટ સહુ સિરથી,
વધુ વખાણે લોક, માન બહુ મળે અગિરથી.
સુધરે પ્રુદ્ધ બહુ, કષુદ્રી કદી ન ફાવે,
એવા અગણિત લાભ, સુજન સગતથી આવે.
પારમ સમ આ પૃથ્વીમાં, સંજન કરે સંગ,
લોહતણું ધાંચન કરે, સંગ પ્રમાણે રગ;
સંગ પ્રમાણે રગ, લાગિરે િયતી સુધારે,
આપી સુખ અપાર, સંપત્તી અતી વધારે;
સાબાશી ચોમેર, મળે બહુ ભલા જનોમા,

૪૦

મળશે સુખ અપાર, સજન સંગે પૃથ્વીમાં. ૪૧
 સાધુ જન ॥ સંગથી, કિર્તી વધે અપાર,
 અપકિર્તી અળગી ખસે, જાણો સહુ નરનાર,
 જાણો સહુ નરનાર, સાર સધળો સત સંગે;
 સુધરે સધળાં કામ, કલંક ન લાગે અંગે,
 ખ્યાર ધરે સહુ લોક, કોઇ કુડું નવ ખોલે,
 જગમાં ખીજું સુખ, નથી સત સગની તુલ્યે. ૪૨

સવૈયા.

સંગત સારિયિ સુખ મળે દુખનો દિલનું નિત દૂરે ટળેછે,
 શાંતિ મળે સત સંગ થકી મહિમાં નિત માન અપાર મળેછે;
 આજમ સંગતથી ન ચડે કદિ દુષ્ટ સદા મનમાંહિં ડરેછે,
 લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને સત સંગિય કામ સદા સુધરેછે. ૪૩
 ૧વારિ પડે વરસાદતણુ ધણું તે જળને સુધરે ૨સરતામાં,
 દૂર યશે ૩મળને જળનો ચિત્ત જો સત સંગ તણી સુરતામાં;
 રનાન કરે મુનિ નિત્ય ત્રિકાળ પવિત્ર યશે પડતાં ૪રસતામાં,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને સુખનો ખરું છે સતસંગ પક્ષતામાં. ૪૪
 સંગત સારિયિ સુખિ થયો જઈ કશ્ચનિ આગળ યાચિ સુદામો,
 મિત્ર પવિત્ર ગણી મન માંહિં દિધું સુખનો વિત આપી વિસામો;
 ૫ બહુ સુખ સદા સતસંગિય કો ગુણુ છે નહિ એહનિ સામો,
 લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને સત સંગ કદી ગણુવો ન નકામો. ૪૫

કુસંગ વિષે.

કુંડળીઆ.

૧પિત્ર સમ ગણી કુસંગને, નાસો સહુ નરનાર,
 દુર્જન કેરા સંગથી, પડશે મોકમ માર,
 પડશે મોકમ માર, સાર ઉરમાં નવ સહે;
 કરે અકૃત્ય અપાર, અધર્મી થઈને ઝુઝે,
 કરતો દુરશે પાપ, છાપ પાપીની લેશે,
 સજ્જનતો સર્વદા, વિપસમ કુસંગ કેશે.

૪૬

ગણો ૧ કનિષ્ઠ કુસુમને, લેય ન તેમાં આર,
 ખાર કરે જન જખલકનાં, ફટફટ ઇધ ફટફાર,
 ફટફટ ઇધ ફટફાર, ખાર સધળાં જન લાવે;
 વાધે દુઃખ અપાર, સખતો કદી ન આવે,
 કરે ન કો વિશ્વાસ, આખર ઓછી યાશે,
 જનશે જગમાં લાજ, કુસંગ કનિષ્ઠ ગણાશે. ૪૭
 વક્કર ઘટશે વિશ્વમાં, કુસંગથી નિરધાર,
 તોલ રહે નહિં બોલનો, નફટ ગણે નરનાર,
 નફટ ગણે નરનાર, પાર વિણ પીડા યાશે;
 યાશે અતિ અપમાન, માન જનમાંથી જાશે;
 કામ ન પાડે કોય, દેખિને જન સહુ નાસે,
 અવની માંહિં અપાર, કુસંગે વક્કર જાશે. ૪૮

સોનું ને સુવાસ વિષે.

કવિત્ત.

હોય બ્યારે ૧ જર ત્યારે કંજુસ તે નર યાય,
 એવાથી શું અજગું યાયક દુખતો ટળે;
 સત્તા હોય ત્યારે કોનું રક્ષણ કરાય નહિં,
 એવા શું ગરીબ દીલતણું દુઃખ તો ઇળે.
 હોય અધિકાર ત્યારે યદ્ ઉન મત દૂર,
 કરે તિરસ્કાર ત્યાં ગરીબ શું રોજી રળે;
 લલ્લુ કે' ઉક્લાસ ધરી મુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 સોનું ને સુવાસ ખાસ ભાગ્ય હોય તો મળે. ૪૯
 હોય જો કુપાત્ર પાસે વિદ્યારૂપી રત્ન રહું,
 બીજો જિવિદવાન દેખી અંતરમાં તે બળે;
 વદકણી હોય વનિતા પછી પ્રસવે પુત્ર,
 વદવાને વારે વારે ધરખાર નીકળે.
 નીચને પનિવાજો હોય રાયે અધિકાર રૂડો,
 અમલનો અમલ અમલથી વધુ ધરે;

લક્ષ્મી કે' ઉદ્ધાસ ધરી મુઝો ત્રિભૂવનદાસ,
સોનુને સુવાસ ખાસ બાપ્ય દોપતો મળે.

૫૦

દુષ્ટ માણસ શાથી બળે તે વિષે

સચે ચેા

સોભિ ૧ અરિ ગણશે નિત માયકને બળશે નિરખી નજરેથી,
ઝોર ગણે રરિપુ આંદનિ શત ન તમ કદી જિતિ સાર ધરેથી;
શત્રુ ગણે અભિયાનિષ્ઠિ નારિ દિગ્ધે પતિને મુખ થાપ મરેથી,
લલુ કહેછે ત્રિભૂવનને બહુ દુષ્ટ બળે શુભ વાત કરેથી.

૫૧

ખાંલ ધર્યા પછી તરછોડવો નહિં તે વિષે.

કવિત્ત.

બોલ મુખે બોલીયે ન બોલીયે તો ડોલીયે ન,
બોલ એવો બોલીયે કે બોલીયે તે કરીયે;
પ્રીતે પ્રીત બેડીયે ન બેડીયે તો તોડીયે ન,
પ્રીત એવી બેડીયે કે સોદ ખાત્રે જડીયે;
ધસીયે ન આગળથી ધસીયે તો ખમીયે ન,
અરવીર સામા જાઠ મારીયે કે મરીયે;
ત્રિભૂવનદાસ મુઝો વચન આ લલ્લુ તણું,
ખાંલ ધરી પછી તેને અગગો ન કરીયે.

૫૨

જગતમાં જન્મ સફળ કેનો તે વિષે.

ચોપાધ.

જે જન કુખિયાનાં કુખ હરે, સંકટ વેડી ધાંતી કરે;
ધરે પીડા દિનની દિલ માંય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૩
દિનને દાન ગમ સમ કરે, અન્ય આગળે ના ઉચરે;
ધરે ન મનમાં ગર્વ જરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૪
પીડા સહિને પર ઉપકાર, કરે ધરે દિલ કુખ ન લગાર;
ચિત વ્રતિ કદિયે ન ચળાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૫

- પ્રીતે પરનારી પરહરે, કદિ કુવિચર ન દિલમાં કરે;
ઠરે ન એવે કામ જરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૬
- જરિ જુગારિનિ પ્રીત ન કરે, સદૈવ શુભ રસ્તે સંચરે;
દામ કુવટે ના ખરચાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૭
- સ્નેહે સહુ જન સાથે રહે, કહ્યું કયન ન મુખથી કહે;
સંપ વિષે સુખ ગણે સદાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૮
- ક્રમેગ કુટુંબ વિષે નવ કરે, વચન વડાનાં શિર પર ધરે;
ઉત્તર ખોટો દે ન જરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૯
- આત્મા માત પિતાની સાર, ઉચકતાં ન લગાડે વાર;
પૂજે પ્યારથી માતે પિતાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૦
- દેશ દાઝ દિલમાં બહુ ધરે, બનતી મેનન હરનિશ કરે;
દેશ દુઃખથી શીર કપાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૧
- કામ બનિને કેને નવ કમે, લાભ છતાં પેણ દિલ નવ ડમે;
દેગો કપટ દુર કરે સદાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૨
- જૂઠું જીવ થકી નવ વહે, અધ બને નહિં મનને મહે;
જે જન સત્યની સોખત સાંચ, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૩
- અહંકારને અગણો કરે, નિત્ય નમ્રતા ઝાઝી ધરે;
નમ્ર બની નમતો નિત જાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૪
- ડોળ ન ડાલા જનનુ કરે, દેગટ ફિશિઆરી નવ ધરે;
જરનો મદ જેથી જીતાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૫
- અધિકારી પણ આંગ ન ગર્વ, સરખાં ગણે જનોને સર્વ;
જેથી જન હલકો ન ગણાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૬
- કલંક કુળને જેથી ચડે, એવું કામ કદાપિ ન કરે;
સુકાર્યને સ્નેહેથી સાંચ, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૭
- પદવા ઉપર જેને પ્રીત, વિદ્યા વોરી ખરચી વીત;
સદ વિદ્યામાં મગ્ન સદાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૮
- આવે પરદેશી મિજબાન, હમંગ ધરિ દે આદર માન;
ગમ સમી ચાકરી કરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૬૯
- ધધર જગમાં જાણે એક, બીજો નહિં એ ધારે ટેક;
બાવે પછી જાણે જગરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૭૦

લલ્લુ કહે ત્રિભૂવનદાસ, જોણે કવિ તેડાબો પાસ;
જાહર જગમાં નામ કરાવ, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.

૭૧

પ્રેતી વિષે.

કવિત.

અંતરમાં હોય જો ઉમંગતો અરણ્ય માંહિ,
આહિ મળે સ્નેહી સહુ પાતે સુખકારી છે;
ભાવ જાણે હોય ત્યારે ધારે તે તુરત યાય,
યાય ન જરાય કાંય વપુજો વિકારી છે.
પ્રીતથી ચહાય એક મેકના અંતર માંહિ,
મટ ધા રૂઆય એવી પ્રીતી જો વધારી છે;
લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
પ્રીતીતણી રીતી બધી વાત ચક્રી ન્યારી છે.
પેદા થાય નહિં ખાર પેપાના ખરચ ચક્રી,

૭૨

ખાર જાય નહિં જર માંહિં લલચાધને;
ખાવે પીવે ખુશી નહિં નહિં બગી બેસવામાં,
સગીર ન રાજ થાય મળે ધાધ ધાધને;
કરતારે મૂકેસો કોડેથી કુદરતી ખાર,
મન મળ્યું હોય, ત્યારે જાય ધસડાધને;
લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
જોતો નથી ખાર કાંઈ સુદિની સગાધને,
જાતભાત જુએ નહિ જુએ નહિં રૂપ રંગ,
મન મળી જાય ત્યારે જુગતો જોડાય છે,
છેતું હોય ગાડ સો તથાપી તે નજર લાગે,
આકાશને આવની તે આગળ ગણાય છે;
પોયજુની પ્રીત જુઓ જળમાં વસે છે તોય,
હોય ખુશી ચિત અતી ચંદ્ર જો જણાય છે;
લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
પ્રીતીતણી રીત એવી ચરવી ગણાય છે.

૭૩

૭૪

ચક્રવાને પ્યાર સૂર્ય ઉપર અથાગ છે તો,
 આથમતાં અંગમાં ઉદસી અતી ચાયછે;
 વીચારીને જુઓ પ્રીતી ખાણી અને પ્યમ તણી,
 પ્રીતી માટે આગમાં પડવા ઉભરાય છે.
 શ્રમર છે બોગી ને કમળ તણી સુગંધીનો,
 ઉડી નમ નહિં કદી કમળ પીડાય છે;
 સદ્ગુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 પ્રીતી તણી રીત એવી ગરવી ગણાય છે. ૭૫
 દાદુરને દૂર વરસાદ છે તથાપી દૂર,
 આવે ભરપૂર ત્યારે હૈડ' હરખાય છે;
 મોર કરે શોર ધન્યોર નેમ પ્રીતી ચક્રી,
 નકી વરસાદ વીણુ ચરીર સુકાય છે.
 સ્નેહીના ચરીરને બુદ્ધાઈને જખમ બારે,
 દારે નહિં અન્ય ત્યારે અંગ અકળાય છે;
 સદ્ગુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 પ્રીતીતણી રીત એવી ગરવી ગણાય છે. ૭૬

વિધા વિષે.

શવૈષા.

ચોરિ કરે ધનની કદિ ચોર કઠોર બની વણિ કાળજી કાપે,
 ભ્રાષ્ટ્ર સિધે ધનમાં નિત ભગ ન ભાગ દિધે અદકું દુઃખ આપે;
 રાય છુટે ધનવાન ગણી મરવું પડશે ધનને પરિતાપે,
 સદ્ગુ કહેછે ત્રિભૂવનને ધન સાચું વિધા તણું ને સુખ આપે. ૭૭

વિધિની વાત ન્યારી છે તે વિષે.

કવિત્વ.

મથી મથી મરે ને મહિમાંહિ મહાન જન,
 બને એક વાત જે વિધીએ નિરધારી છે;
 ન હોય નદીબ માંહિ તે આવી મળે ન કાંઈ,

બનવાની બને હદી સારી કે નારી છે,
 હોય નવટાંકે 'ટાંકે વધતું' મળે ન હદી,
 'ધરામાં' મળેત્રે વિધીએ જે વાત ધારી છે;
 લાલુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુજો ત્રિભુવનદાસ,
 વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વથણી ન્યારી છે. ૭૮
 પકનકે ' ફુરંગે દેવ નદિ 'વસુધામાં' હદી,
 'અખીસ' જનોએ વાત અંતરે ઉતારી છે;
 સુવર્ણનો મૃગ નારાયણે નિરમેશ નથી,
 તોય મારવાની મહા રાખે મતી ધારી છે.
 રામનું ભાગીને ચિત લવચાપું મારવાને,
 સીતાની ચોરી થશે એ વાત ન વિચારી છે;
 લાલુ કે, ઉલ્લાસ ધરી સુજો ત્રિભુવનદાસ,
 વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વથણી ન્યારી છે. ૭૯
 જૂઝારના ખારથકી કેકે તો ખૂવાર થાય,
 જામ બટકામ અંતરે જે અવિચારી છે;
 વક્રર વિશેષ જામ અંતથી ખૂવાર થાય,
 'ગેદમાંથી' રમેલ જામ અતી તે ચિકારી છે.
 એવું જાણ્યાં છતાં નગરામ બને પાંડવોએ,
 રમીને જૂઝાર રાજપાટ નાર 'હારી' છે;
 લાલુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુજો ત્રિભુવનદાસ,
 વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વથણી ન્યારી છે. ૮૦
 મહત જનોની મથકરી મહા દુઃખદાર્ઠ,
 સુંડામાં તે છુટી છુમી માંહે' બધે ધારી છે;
 જાદવને જાણુ નહિં દૂળ નિકંદન થશે,
 રમીને ખીજાબ્યા જે જ્યાં 'વપર્યુક્ટી' વાળી છે.
 આપ પામ્યા આપ પાપ પ્રગટ્યું છે પુર્વ તણું,
 કેકે કરવાની કોડે વાત તો વિચારી છે;

- લ઼લુ કે' ઉઘાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ યદી ન્યારી છે. ૮૧
- રાવણના શીરપર દાળ ન્યારે રમી રહો,
રામ સાથે રાડ કરવાને વાત ધારી છે;
જગતની માતા જેવી સિતા હરી આણી રહે,
શીખ કાઠ તણી નહિં અંતરે ઉતારી છે.
રાજપાટ ગયું રહ્યું નહિ કૂળમાંહિં કાઠ,
વિધિએ યુરું કરવા વાત જે વિચારી છે;
લ઼લુ કે' ઉઘાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ યદી ન્યારી છે. ૮૨
- સેવા કરી રામ તણી હેત યદી હનુમાને,
રામની અનેક રીતે વેદના રવિદારી છે;
અહો રત પાસે રહી દુઃખ અતિ દીપ સહી,
આરે ઉંધ વના દિન રાત તો ગુજરી છે.
વરદાન માંહિ નિભિયણને જલકેશ કીધો,
સિંદુરને તેજ હનુમંત હિતકારી છે;
લ઼લુ કે' ઉઘાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ યદી ન્યારી છે. ૮૩
- રાવણના આત કુંભકર્ણ વર્ણ મેથ જેસે,
તપ કરવાને તન માંહિં વાત ધારી છે;
બહુ વર્ષ સુધી તપ કીધું હર્ષ ધારી હેરે,
દેવે વરદાન દેના વાત તો વિચારી છે.
માગતાં ઈંદ્ર આસન માગી લીધું નિદ્રાસન,
નિદ્રામાં ધેરાતાં રાજગાદી પરવારી છે;
લ઼લુ કે' ઉઘાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ યદી ન્યારી છે. ૮૪
- વસંત રતુમાં બધાં વૃક્ષ તો સુપત્ર પામે,
જામી જાય વૃક્ષ એવી રતુ મુખકારી છે;

ફળ ફલ નવાં આવે મહિ આત શોભા પામે,
તોય પામે નહિં પત્ર ૧કર દુઃખકારી છે.

પત્ર નવ આવે એમાં દોશ શો વસંત તણો,
એથી શું વસંત આ અખીલમાં અકારી છે;

લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી મુણો ત્રિભૂવનદાસ,

વિધિતણી વાત બધી વિશ્વ યકી ન્યારી છે.

૮૫

સુર્યતણા તેજ યકી સહિ તે પ્રદાશ પામે,

૮૭ રતિભિરનો ત્રાસ ખાસ દુઃખકારી છે;

ઉભય અપાર જામે પ્રાણી માત્ર સુખ પામે,

ધુવડને ભેય જામે અખીલ અધારી છે.

ધારા મેધતણી ધરાપર ધબોધળ પડે,

અડે ન આતક મુખ મેધનું જે ઝવારી છે;

લલ્લુ કે' ઉદાસ યકી મુણો ત્રિભૂવનદાસ,

વિધિતણી વાત બધી વિશ્વ યકી ન્યારી છે.

૮૬

રાખતણો રંઠ થાય રંઠતણો રાય થાય,

રાણી દાસી થાય દાસી કામે તે બેસારી છે;

જુઓ હરીશંકરામ રહો નીચ ઘેર જાય,

પાસે રહું નહિં કંઈ દાસી તેની નારી છે.

રાયે કીધું નીચું કામ રાણી દાસી ધાયું નામ,

સાહબી સકળ પલકમાં પરવારી છે;

લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી મુણો ત્રિભૂવનદાસ,

વિધિતણી વાત બધી વિશ્વ યકી ન્યારી છે.

૮૭

વિધારૂંથી ધન વિધે.

સવેચો.

૩૫ ખરું નરનું અલ્લીમહિં જે ૩૫થી નર થાય રૂપાણી,
આત સમાન દિયે સુખ તે ભિડભંજન આત સમાનજ બાળો;

નારિ સમાન કરે નિત આ રિ આત સમાન દુખો દળનારી,

લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને સુવિધા ધન ઉપરબાઈ હું વારી.

૮૮

નાદાન વિષે.

કવિત્ત.

જેણે કાગ તણા રાગ સુણ્યા અનુરાગ ચક્રી,
કામલનો નાગ કાને કાઠી દી સુણાય ના;
બાળી હોય થેંઠ તેને ભેંચની કિંમત કથી,
એવા દુબળાથી દુધપાક તો કરાય ના;
ચડો રાખી હોય તે ન રીકે રામાયણ ચક્રી,
નકરે તેવા નર ચક્રી ચાલતો સુણાય ના;
લલ્લુ કે' ઉલાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના.

૨૫

દોકડા બાળેલ જેણે દા'ડી દા'ડી દેહ દમી,
રોકડા રૂપેઆ તણી કિંમત કરાય ના;
ચોકડા બાળેલ જેણે મોર માટ તણા ધેર,
તીર તણા ચોકડા તેવાથી વધરાય ના.
ચોકડાં બાળેલ જેણે પારકા ખેતર માહિં,
તેણે દાણા દામ ખરચીને સંધરાય ના;
લલ્લુ કે' ઉલાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના.

૨૬

સુડા જેણે સામટા બાળેલ હોય ચક્ષુ ચક્રી,
પોપટનો પ્યાર તેવા નરે પરખાય ના;
ચાખ્યા હોય ચણી બોર ચારી દોર જંગલમાં,
તેથી કેરી કલમની કિંમત કરાય ના.
બોકડા ચારેલ જેણે બાવળના પરગથી,
ચોપડના ચોકડા તો તેથી ફેરવાય ના,
લલ્લુ કે' ઉલાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના.

૨૭

બવાયાને બાડ તણા ચઢ્ઢનો પડેલ ભાત,
સમાગમ તેથી સુ વિદ્વાન તણો ચામ ના;
ગર્ધવના નાદને વિવાદ વેણા તણા સુણ્યા;

તેય થી તો વેદ તજો બેદ સમગ્ર ના.
ભાટાધથી ભાષ જે લોભાધને છુટાધ જાય,
તેથી ખરા કવી તણી કિંમત કરાય ના;
લલુ કે ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના.

૯૨

જગતમાં દુઃખ શું ! તે વિષે.

સવૈયો.

પેલિ દિસે દુખ કારક તો જગમાં જનને નિજની મુરખાધ,
શું કહે હરનીસ અજણુ બની કદિ સુખ લહે નહિ કાંઈ;
તેધિ જીવાનિ ખુરી ગણુવી બનિ અધ સુખી ન યશે મહિ મહિ,
લલુ કહેછે ત્રિભુવનને પરધેર રહેવું અતી દુખદાધ.

૯૩

સ્રીની પ્રીતી કયારે જણાય તે વિષે.

સવૈયો.

કામ કરે મનને ગમતું તપ આકરની ખરિ પ્રીત જણાશે,
સંકટ શીર પરે પડતા ખરિ મિત્ર તણી પ્રિતતો પરખાશે;
હાત તણી પ્રિતતો, પરખાય નહારિ દિસા મહિ રે નિપાસે,
લલુ કહેછે ત્રિભુવનને સ્મિતિ પ્રીત થતાં જર હીણુ જણાશે.

૯૪

અમર થવા વિષે.

કવિત્ત.

કેક મુખ કરી સમરાંગણમાં શીર ધરું,
માન મહિમાં મળશે એવું મન ધારીને;
હઠયા નહિં રણમાંથી હાડા રજપૂત જેમ,
રમદિને આરીને મુવા નામના વિચારીને.
દીનની દયા ધરીને, દુખિયાનાં દુઃખ છેવાં,

બેઠાં જોનાં ચર્ય દુષ્ટ અને દુરાચારીને;
 નામને નિશ્ચાન તોય યાદ રહ્યું નહિં આજ,
 ક્યાં થયા ક્યાં ગયા તે ન જાણુ નરનારીને. ૬૫
 કેકે કરાવ્યા કોડેથી કિર્તી સ્થંભને મિનારા,
 સારા શોભે એવું હરનીચ ઉર ધાર્યું છે;
 નાણાં ખરચ્યાનો કદી લેશ ન હિસાબ રાખ્યો,
 પાપરવા પિત નિજ અંતર વિચાર્યું છે;
 નામ રહે જગતમાં જનો વાહ વાહ કહે,
 લહે સુખ લોકો એવું કામ નિરધાર્યું છે;
 પડી ગયા સ્થંભ દંભ ધારીને ન ટકી રહ્યા,
 કાળે કરી નામને નિશાન પરવાર્યું છે. ૬૬
 સુવા મોટા રાણા તેના રજા ન ઉખાણ્યા કાંઈ,
 કવિ વિના કિર્તી તે કમાણ્યા ન કમાણ્યા છે;
 નાતો જમાડીને નાણાં ખરચ્યાં અથાગ જોણે,
 તે નાણાં શું કિર્તીમાં સમાણ્યાં ન સમાણ્યા છે;
 ભાંડ ભવાયને દેવા દાન દુઃખ દીલ વેઠ્યું,
 દમડાને માટે તે દમાણ્યા ન દમાણ્યા છે;
 ચારણને ભાટ કરે વિત લાઠ ને વખાણ્યું,
 કિર્તી ન કમાણ્યા હગ થકી તે હંગાણ્યાં છે. ૬૭
 જુઓ ભોજરાજ આજ કિર્તીની કમાણ કરી,
 ધરી ગયો નામ રવસુધામાં વિત પાપરી;
 તેડાવી પડિત કવી ઉમંગે ધનામ આખ્યાં,
 કાખ્યાં દુઃખ કવીને કોંવીદનાં મીતલ ધરી;
 થયા હશે એ યદો અધીકારગ અવનીમાં,
 જીવતા કે સુવા તે જગત ન જાણે જરી;
 લલકુ કે ઉશ્વાસ ધરી સુણો ત્રિશુવનદાસ,
 કવિને તેડાવી કો ઉદારે કીરતી કરી. ૬૮
 માયા મળે તારે ભાઈ ભાવથી ઉડાડ યાય,

રાખે રોડા ભાંડો માંદો વેત નાંખે વાપરી;
 જેવા કોડાની કમાણી તે તેવામાં વપરાણી,
 કાણી દોણીમાં ન રહે મૃત જે રાખે બરી;
 માયા ચાલી જાય હાય ચાય દેયા માંય ત્યાંય,
 સંતોષ ન ચાય સારે કામે નાંખી ના જરી;
 લક્ષ્મી 'કે' ઉસ્વાસ ધરી મુણે ત્રિભુવનદાસ,
 કવિને તેજવી કે ઉદારે ધીરતી કરી.

૯૫

ઉદાર વિષે.

સૂચેચો.

નાવણુથી નવ મેલ ગયો જળતો નવ જણવું કે દીન એને;
 સ્પર્ધ થકી થયું સ્થોહ ન સંચયન તો પછિ સંપારસ કે કુણુ તેને;
 કોણુ પ્રભુ મુખથી જપશે ન જશે તન તાપ બજે નિત જેને,
 યાચક દુઃખ ઉદારથી ના ગણું લક્ષ્મી ઉદાર કહે જઈ કેને. ૧૦૦

લક્ષ્મીની અપજાતા વિષે.

કવિત્ત.

જાણ્યો ન માયા રહે રખવાળી તેની રાખે,
 દવ જેમ વાંતી સગ પળશું કુનારીનું;
 વધારે ન શાંતી થાતી ત્રીકાળ પ્રજ્વલે રોજ,
 જીવને મળે શું મૂંઝાં મુખ આપાં જારીનું.
 નોંધ ત્યાં સુવાસ કરે વસતી ન જાણુ પાસે,
 પુરી પ્રીત જાણે ન નકા મન ગ્યો જારીનું;

૧ પી. ૨ લોહ. ૩ સોનું. ૪ જેના અડવાથી લોહનું સોનું થાય
 એવો મણી.

ત્રણ તાપે પ્રાણ જય દાહ દીવ મારી ગાય,
છે દાતાર સુખ સદા માળતા કુનારીનું.

દોહરો.

* જાદવજનો પુત્ર છે, માતા શામ સુગધ;
તારણ ત્રિભૂવનદાસ તે, બલો દિસે કુળ બાણ. ૧૮૨

સમાપ્તી વિષે.

કવિત.

ખેતાણા કવિતને સરેયા જેમાં ચોતરીય,
ચતુર ચોપાદ જેમાં ઓગણીય સાર છે; -
કુ'ગળાઆ દીસે છે 'સંગતની શીખ તણા,
એક સોને એક હંદ તણો એ વિસ્તાર છે;
ત્રિભૂવનદાસનો ત્રિવાપ' સઘરામાં ચતાં,
યાદીની, નિશાની, 'કરી ભેટ આ શ્રીકાર છે;
લલ્લુ રચનાર છે ત્રિભૂવન શતક તણો,
જેને આ અર્પણે ત્રિભૂવનનો આધાર છે. ૧૦૩

દોહરો.

સંવત શત ઓગણિશને, ખેતાગીની સાંધ;
આપાડ શુદ્ધ પુનમ દિને, રચના રચિ રસાર્થ. ૧૦૪

આશીર્વાદાત્મક.

છંદો.

૧ ત્રિભૂવન પતિ આ અરજ, જાણી નિહોંધી મોંરી,
મુપસમ મળજો માન, દયા રહો દરનિય વારી;
વધો લક્ષ્મી દીન દીન, વધુ દિન જન સુખ પામે,

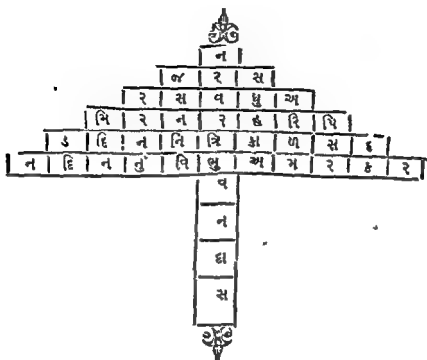
ન રહેા દિલમાં દુઃખ, જીત જયની જગ જમે;
 દા'ડી કુટુંબ કિર્તી વધેા, નર નિદિ બરપુર રહેા,
 સદુ કાર્ય સિદ્ધ એનાં યજ્ઞેા, લક્ષ્મ અરજ વિશુ ઉર લહેા. ૧૦૫

વસંતતિલકા વૃત

આનંદ નિત્ય અખિલેશ વિશેષ આપેા,
 શત્રુનિ જીભ જડ મૂળ યકીજ દાપેા;
 ચક્રિર્તી તેનિ નિત સદિ વિષે વધારેા,
 વિશ્વેશ વિધ્ન હરિ ક્ષેશ સદા નિવારેા. ૧૦૬
 જ્યાં જય માન મહિમાજ સમુ' મળેાને,
 બોલેશુ' વાક્ય હરનીશ બધે પળેાને;
 સંહાર શત્રુ લગ્નૌ સધજો વળેાને,
 શાંતી પ્રતાપ પ્રશુનાધિ વધુ મળેાને. ૧૦૭
 લક્ષ્મી વિશેષ વધતી હરનીશ જય,
 સ્થીતી હમેશ ચડતી, ચડતી ન યાય;
 વિશ્વેશ વિધ્ન હર સંપ કુટુંબ મારેા,
 વેલી સમાન વધુ વંશ વિભૂ વધારેા. ૧૦૮
 નિત્યે શુકાર્ય કરિ જે ખુશિ ચીત યાય,
 ચાન્મેા પ્રભૂજિ શુભ કાર્ય વિષે સહાય;
 હેંશીનિ હેંશ પ્રભુ ખાર ઉતારનારેા,
 આપૂખ્ય ઇશ ત્રિભુવન તણું વધારેા. ૧૦૯

દોહરો—છત્રપ્રખંધ.

નજર મરસ વધુ અભિર નર, હરિ પિડ દિનનિ ત્રિજાજ;
 સદન દનનું વિશુ અમર દર, નરવર ત્રિભુવનદાસ. ૧૧૦

સવૈયો.

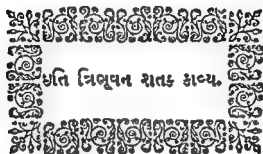
ઉત્તમ કૃણ કપોળ તણે અવતાર ધર્યો કરતાર કપાથી,
સૂકેતથી થઇ મે'ર પ્રભુ તણિ ને વધુ લે'રે થળ્યો નિત આથી;
ધારિ દયા દિનની નિસ દીન કદી ન ડરે જર વાપરવાથી,
ધન્ય ત્રિભુવનને જગ માહિ વિશેષ કરે મહતી પ્રભુ આથી. ૧૧૧

હૃલિણા છંદ.

વંદુ જગદીશ કું શીસ નામી તને, અરજ આ આટલી ધ્યાન ધારો;
વંશ વિસ્તારળ્યો અમરવેલી સમો, દુઃખ દુનિયાં તણાં સર્વ ટાળો.
અદ્વિતિય નવ નિદિ તેને ધરે, સપ લક્ષ્મી વસો જે સમ્મેડે;
લક્ષ્મી માગે પ્રભુ તે ત્રિભુવન થકી, શત્રુઓ સર્વદા હાય જોડે. ૧૧૨

દોહરો.

અંગ વિશે આરોગ્યતા, રાખો નિત અવિનાશ;
ત્રિવિધ તાપ અગા યજ્ઞો, તા'સ ત્રિશુનનદાસ. ૧૧૭

આર્યસિંહ ને અફીણસિંહ.

ભાગ ૧ લો

ઉપજાતિ છંદ.

અશીશુ ને આર્ય તણી લડાઇ, મુણે સહુ સ્નેહ ધરીજ ભાઇ;
અશીશુથી અક્લ રે' ન કાંઇ, જરા ન જાણે ફળ તેહ માંડો. ૧
ઢોહુરો.

અશીશુસિંહ ને આર્યની, પૂર્વે યઇ લડાઇ;
તે દરશાણું તમ કને, ભાવે મુણુજ્યો ભાઇ.

આર્યસિંહનું વૃત્તાંત.

ઢોહુરો.

આર્યદેશનો અધિપતી, આર્યસિંહ રાજન;
અતુર તણે શિરોમણી, જાણે સરવે જનન; ૩
દાતા કરણુ સમો દિસે, અરણુન જેવો થર;
ગંભિરતાદિક સદ ગુણે, દીસેછે બરપૂર. ૪
કામ સમો કાચે દિસે, રૂપ તણે બંડાર;
જોતાં જન જગનાં જાણે, પ્રભુ તણે અવત ર. ૫
સદ્યુદ્ધિ પરધાનને, રાખે નિત્યે પાસ;
વિવેક પ્રત દિસે વડો, ગણે ન કોનો ત્રાસ. ૬
શરસિંહ સેનાપતી, લશ્કરનો અધિરાજ;
બ્યુહ રચનાનું શરસિંહ, જાણે સઘળું કાજ ૭
સમા બરે નિલ સ્નેહથી, આર્યસિંહ અધિરાજ;
સમજાવે સ્નેહે કરી, સહુને સહુનાં કાજ. ૮
બાપણુ બાપિ બલાં બલાં, સહુને આપે સૂખ;
રૈયત સહુ રાજી રહે, દિલ નવ કોને દુઃખ. ૯

સૈન તણા શામત બધા, ખરા દિસે શુરવિર;	
રણમાંથી પાછા કદી, હડેન ધારે ધીર.	૧૦
વિનય થકી વિદ્વાનને, આપે અધિકું માન;	
કરી પરીક્ષા પ્રીતથી, દાંડી આપે દાન.	૧૧
સદ્ગીમાં સધળે રહો, કિર્તી કોટ ચણાધ;	
વાહ વાહ જન સહુ કહે, હમુર ન દીમે દાંધ.	૧૨

અફિયુસિંહનું વૃત્તાંત.

દોહરા.

ગિજડ નગરીનો અપિતિ, અફિયુસિંહ રાજનં;	
૧ અરિ દીસે અક્રમ તણો, રાન જરા નહિ મનં.	૧
પ્રધાન ધારિ કુબુદ્દિને, ચક્રવે નિત્યે રાજ;	
આજસ છે સેનાપતી, તેથી સરે ન કાજ.	૨
ફૂંવર કસુબો છે વડો, બુદ્ધિ ન તેમાં લેશ;	
અવળું નિત્યે આદરી, ખોયો સધળો દેશ.	૩
અણુપણુ અફિયુસિંહની, નિત્યે સખા બરાય;	
નાચે ત્યારે નાચકા, ભાંડ બવાયા ગાય.	૪
કેફ કરે બહુ કોડથી, બને નિત્ય ખેતુદ્ધ;	
જોર જરા નવ અંગમાં, કરી શકે નદીં જુદ્ધ.	૫
સેનાપતિ સેના તણી, જાણે નહી રચનાય;	
ગોઠવતાં નવ આવડે, હાર હરામી ખાય.	૬
કેફ કરી ફરતા ફરે, શરિરે શક્તિ ન કાંધ;	
સૈન દૂબળુ એહતું, કરી નવ શકે લડાધ.	૭
ભાન નહીં નિજ દેહતું, લડવાની શી વાત;	
દિવસ ઉગતો દેખિને, કે'શે પડિ આ રાત.	૮
આગ લગાડી તંબુને, શત્રુ નાશી જાય;	
ખેસી રે' જળતા સુધી, ખણુ ઉભા નવ ચાય.	૯
એવા દીસે આજસ, સૈન તણા સરદાર;	
રૈવત નહિ રાજ રહે, દિવ દુખ સહે અપાર.	૧૦

બનેને લડાઇ થવાનું કારણ.

દોહરા.

બનતો આગ્ર્યો ભાટ ત્યાં, અદિણ્ણસિંહને ગામ;	
આત્રી મળ્યો અશીણને, કીધો ત્યાંજ મુકામ.	૧
સમાચાર દીધા જઇ, અદિણ્ણસિંહની પાસ;	
આર્યસિંહ જે અવનીમાં, તેનો તમને ત્રાસ.	
છે તે મોટો રાજવી, ચતુર શીરોમણી બાણ;	
તેની સખળા દેશના, લોકો માને આણ.	૩
માટે તે ઉપર તમે, ચડો આણીને શર;	
જીતો જે હીંમત ધરી, તે. જય છે ભરપૂર.	૪

ભૂજંગી છંદ.

સુણી વાણિ તે ભાટની ધીરધારી,	
મથાવા મહા જંગ કીધી સવારી;	
સદ્ શબ્દોને કહ્યું આદિ પાસે,	
સજ્જે શસ્ત્ર સૌ શર વીરો ઉઠાસે.	૧
જવું છે માહો યુદ્ધમાં આજ મારે,	
થવું સાબદા સરવીરો તમારે;	
થશે આર્ય ને આપણે જંગ મોટો,	
નહીં રાખવો સૈનનો સાથ તોટો.	૨
થવું સાબદા સર્વને ધીર આણી,	
કરીશું અરીને જિતી ધ્વજધાણી;	
મહારાજ આપણા ચડાવીજ માથે,	
ખુશી છે બધા આવના આપ માથે.	૩
તમે મનમાં લેશ ચીંતા ન રાખો,	
થતાં સાબદા લાગશે મામ આખો;	
દૃષ્ટાને સુણી શબ્દોની સુવાણી,	
સુણી વાણિને અંગમાં ધીર આણી.	૪
કહ્યું ભાટને આજે, અંધાર મૂળે,	

જિતુતો ખરો નીપજ્યો માત કૃષ્ણે;

કરં સાબલી સ્વારિ મારી હું આજે,

હતી રાવને હું કરં દેશ પ્રાજે.

૫

વધારું હું ચોમેર સાબાસિ મારી.

ન આવું. કદાપી હું તેનાયિ હારી;

કરું શુભટે સાબડું સૈન શરૂ,

ન જાણે લગાઈ તણું કામ પુરું.

૬

લિધાં શસ્ત્ર સૈના તણુનો સખવી.

બધા નીકળ્યા બારં ડોકો બગસી;

સખ્યાં વજ્ર સંગ્રામાનાં સૈન અગ્રે,

કરીશું લગાઈ મુખે એમ જાણે

૭

ચોપાઇ ત્રીતાળી.

મધું સાબડું સૈન તૈયાર, મુખે કરતું અતિશે હોઠાર;

સખ્યાં અગ્રે સકળ હથિયાર, બાણ બરછી અને તણવાર.

૧

લીધી કાઠએ ગદા ને કટાર, બીજાં શસ્ત્ર તણે નહીં પાર;

મુશળ ફરશી અનેરે કપાણ, લીધાં લેવા અરીના પ્રાણ.

૨

રજ ઉડ્યાથી આમ છવાયો, સુર્ય રજથી જગ ન દેખાયો;

પેલાં બખતરે કવચ ને ટોપ, આલ્યુ સૈન સકળ ધરી ચોંપ.

૩

કરે મારંથી ગોટા હોઠાર, જાણે સિંહ તણા પડકાર;

જાણું પાતાળે પૃથ્વી જશે, પ્રસેકાળે પડક માંહી યાશે.

૪

બાર ભૂમીથી ન ઝીલાય, નાશી જવાને આકળી યાવ;

એવું સૈન દીસે ભરપુર, જાણું સાગરે આબ્યું પૂર.

૫

લીધા સાથે ચારણ બાટ, કરતા આવે વાતોના કંઠ;

સરવે સૈન આલ્યું એણી રીતે, આબ્યું આર્ય નગર પામે પ્રીતે.

૬

દીગો જગલ માંહી મુકામ, ગાઈ બેઠ રહું લાંથી આમ;

આર્યસોદે જાણું જે વાર, સૈન કરવા સકળ તૈયાર.

૭

ચોંપ આણી શુભટને બોલાવ્યા, પ્રીતે શુભટ પામે આબ્યા;

આવી બોલ્યા શુભટ સહુ આમ, હોય તે ફરમાશોજી કામ.

૮

આગા આપી રાથે તોણી વાર, સૈન સકળ કરોને તૈયાર;

શય લડવા પ્રીતે એક આબ્યો, તેલો મામલો મોટો મચાબ્યો.	૯
માટે લશ્કર કરીને તૈયાર, લડવા નીકળવું ગામ બાર;	
છેજ લશ્કર સરવે તૈયાર, આપો આગા તો નીકળે બાર.	૧૦
આણી પ્રીત આપી આગા રાધે, સૈન લડવાને સામું જાયે;	
સજ્યાં સૈને સુકળ હથીવાર, લડવા નીકળ્યું નગરની બાર.	૧૧
સૈન સામું આબ્યું જોણી વાર, અશીશુસિંહ યથો તૈયાર;	
સૈન શુભટે ગોઠવ્યું આવી, સામા સમી લડાઇ મચાવી.	૧૨

મનહર છંદ

સામ સામાં સ્નેહે જાને સૈન લડવાને આબ્યાં,	
ધસે એક એકપર ધારી ક્રોધ ઉરમાં;	
પોઠાર પાડીને રણ સંજળું ગળવી મુઠ્ઠા;	
ભાન ભુલ્યા દેહનું લડાઇ તણા પુરમાં.	
મારો મારો શબ્દને પોઠાર વારવાર થાય.	
શૂર વીરો સામ સામા લડે બહુ શત્રમાં;	
હઠે નહીં રણમાંથી દાડા રજપૂત જમ,	
પોડી પગ ઉભા જાણે સામરના પૂરમાં.	૧
કેક દાઢ દોઢ જલે કોટ જમ દુસ્મનનાં,	
કરે ભોટ પોટ કોભે માર અતી મારીને;	
કરી ક્રોધ કેક વરવાર તણા ધાવ કરે,	
કેક મારે તીર દુસ્મનને ધારી ધારીને;	
શીર ચગાવાં શૂરવીરનાં મદાના ધાથી,	
લાય પગ કેક તણા નાખ્યા છે વિદ્યારીને;	
એક ખીજને અપાર માર મારે ખાર ધરી,	
પડે પંડપર પણ જીવે ન વિચારીને.	૨
હોઠાર કરી અપાર માર મારે દુસ્મનને,	
પાછા હઠવાની વાત જાણે નહીં ઉરમાં;	
શીર ધડ ઘટી છુટાં પડે શૂરવીર તણાં,	
જટ જમ જમ સાથે ધણીની હનુરમાં.	
વેદના અનલ સહુ ધાવલ યથેન જન,	
તોય નાશી જાય નહીં રણ ઘટી પુરમાં;	

એવા શૂરવીર ધીર ધારી રથ માંહી રહે,
 વખાણ અપાર થાય સામના પુરમાં. ૩
 સામ સામા આવી સ્થાર લડવાને ઉભા રહે,
 'અસી લઘુ શૂરવીર શત્રુને વિદારે છે;
 મારે છે સ્તોખાર આણી ખાર એક એક તણા,
 મરતું અવસ્ય એમ અંતરે ઉતારે છે.
 ખાઠે પડકાર શૂરવીર ધીર ધારી રથે,
 છતવું જરૂર એમ ધ્યાન માંહી ધારે છે;
 ઠરે છે લડાઇ ધાઇ ધાઇ વીર સમ મામા,
 દયા તણ દીનથી અપાર માર મારે છે. ૪
 વાળું વધું જોર માંહી સામ સામાં વાગે લાંઘી,
 સુણી શૂરવી ને લડાઇ બહુ ફાવે છે;
 ભેરીને નંદરીના અવાજ તો અપાર થાય,
 દોલને મદમા શૂર શરીરે ચડાવે છે.
 શૂરવીર સુગ્રી સ્નેહ ધારી રથ માંહી જાય,
 ધડી ન રેવાય ઘેર એવું શૂર આવે છે;
 શુભટો સિનાપતિને સ્નેહથી સાબાલી આપે,
 નાશી જાય તેને આથી કપકો લખાવે છે. ૫

દોહરો.

એ રીતે કરનીશ લડે, સામે સામા રાય;
 હડે ન હોમત હારી કો, જિત કોની નવ થાય ૧
 બહુ દીન એમ વણા, ગયા, મનમાં સદુ મુઝાય;
 બંધ પડે વડવાડ તો, સાઈ સધળું થાય ૨
 અશ્વિજીસીદ આલ્યો પ્રિતે, કુંવર કસુંબા પાસ;
 જોડ્યો લાગે મુજને, આર્થમોહનો ત્રાસ. ૩
 મુત્તા શુભ સામત મધા, હાર યશે નિરધાર;
 મરતું અપયશ વોરતાં, એ ઉત્તમ આચાર ૪
 હાથે લાજ જશે જશે, અપયશ મજે અપાર;

શો ઉપાય કરવો હવે, જીત મળે આ વાર.	૫
વચન સુણી પીતા તણું, વઢે કુંવર મુખ વાણુ;	
ચક્રું રણમાં હું રોહિણી, અરિના લેવા પ્રાણુ.	૬
સામંતને સમજાવીને, કરવું દેણ તૈયાર.	
પકું પ્રીતે રોશનતાં, દુશ્મન દળ મોઝાર.	૭
તાત શિકર નવ રાખશે, રહો ખુશી આ વાર,	
જીતી જશ હું લડિ જંગે, હાણું ન લાગે વાર.	૮
હીમત આપી તાતને, વેગે ક્યો વિદાય;	
સૈન સકળ સજ ધાય તે, માટે કરી આદાય.	૯
ખીજે દિન ઉડી ચક્રું, સૈન સકળ તૈયાર;	
આલ્યો લડવા ચોંપથી, જરા ન લાગી વાર.	૧૦

ત્રીતાળી ચાપાઇ.

આલ્યો લડવા કમુંજો કુમાર, સજ સીધાં સકળ હથિપાર;	૧
ખાણુ ખરખી અને તલવાર, તોમર ત્રીશૂળ સાથ કરાર.	
ખાંને ખાગ ધર્મ નીજ હાથે, આલ્યો લડવા ચક્રું દળ સાથે;	
પે'યા ખખતર કવચને ટાપ, આલ્યો ઉરમાં ધરી બહુ ચોપ. ૨	
આલ્યો આર્જ લશ્કરની આંધ, સેના સજ ચક્રું ઉભી છે ન્યાંધ;	
વાગે ચરણાઈ ઢોલ ને ફેરી. મહેડે દલામા ને નફેરી.	૩
લડ્યાં સામ સામાં સૈન જમારે, સરિતા રશોણિતની વહી લારે;	

મજ ઊંટ ચપેરે તોખાર, તણાણા સરીતામાં તે વાર	૪
કૈક શૂર મીસો પાડી રડતા, શત્રુ ધા ચક્રી પૃથ્વીમાં પડતા;	
વેદના સહે લેહ અપાર, કરે મૂખે અતીશે પોકાર.	૫
જાંડવા રધકના લડતાં પ્રાણુ, આલ્યા સ્વર્ગમાં કરી પરીયાણુ;	
મગી એવી લાં મોટી લડાઇ, ન રહો સ્વર્ગમાં મારગ ક્યાંઇ.	૬
રજ ઉડયાથી આમ છવાયો, સુર્ય દેવ જરા ન જમ્યાયો;	
આર્યસિંહ હાથે છે તે વાર, જીત્યો કોડે કમુંજો કુમાર.	૭
કમુંજો કાંધી જીત જે વાર, સકળ સૈને પાડ્યો પડકાર;	
જીતી અશ્વિનસિંહની સૈનાય, નમારાના ત્યાં ડંઢા દેવાય.	૮

- 'વહેંચી સાકર લસકર માંય, બર માંહી ઉમંગ ન માય;
 દીપ ઉત્સવ કીધો તે વાર, વરત્યો સૈનમાં જય જયકાર. ૯
 આર્યસીંહને કેદ લાં કીધો, બધીસન કરી સાયે લોધો;
 બૂદ્યો બાન શરીરનું તે વાર, આર્યસીંહ યયો તામેદાર. ૧૦
 'કહે કસુ'બો જોટલું પ્રોતે, આર્યસીંહ કરે બધું નિત્યે;
 આગા નિત્યે કસુ'બો જે આપે, સ્તીર કરી નિજ મનમાં સ્થાપે. ૧૧
 આર્યસીંહ અતી અકળાય, કસુ'બાવિષ્ણુ સુખ નવ થાય;
 પ્રીતે રાખે કસુ'બાને પાસે, જાણે નહીં જડમૂળ મુજ જાશે. ૧૨
 કરે દાવરા નિત્યે પ્રીતે, વિચારે ન જરા નિજ ચિત્તે;
 કેશરીઓ કસુ'બો ધોળાય, ધોળા સામ સામા લાં દેવાય. ૧૩
 મારા તમારા સમ લાં ખવાય, અદકું અમલ હમેશ ખવાય;
 રાવણાં હુ'માનાં નિલ થાય, નાણાં કાંકરા સમ વપરાય; ૧૪
 બાટ ચારણુ આવીને બાવે, આર્યસીંહને અધિક કુલાવે;
 બાટ ખોટાં વખાણુ જ્યાં કરે, આર્યસીંહ કુલી નિલ મરે. ૧૫
 ઘેનમાં ધોડું છોડીને આપે, કુળનો બાટ કરીને સ્થાપે;
 એમ ખરચે નાણાં આડી વાટ, એનો અંતર જરી ન ઉચાટ. ૧૬

દોહરો.

- ઉચાટ અગે એહનો, જરા ધરે નવ જાણુ;
 લેખામાં લક્ષ્મી નહીં, નાણાં જોણે પાણુ. ૧
 તોલ કરે ન મનુષ્યનો, આર્યસીંહ મનમાંય;
 કુલણુ યજ્ઞને ફરે, રૂરે વિચાર ન કાંય. ૨
 રોનેહે શિખ સારો કઠી, આપે જન કોવાર;
 કોપ કરે તેના પરે, એવો બન્યો ગમાર. ૩
 સમજો શું એવું કહે, જે શિખ દેવા જવ;
 રજપુતોને અમલ વિણુ, પળ પણુ ખાલિ ન જવ. ૪
 રણુ મધ્યે રજપૂતથી, અરીણુ વિણુ ન મગવ;
 અદિણુ વીણુ રજપૂતથી, પ્રાકમ જરી ન થાય. ૫
 એવું સમજાવે સદા, શિખ દેવા જે જવ;
 સમજે નહિં રોનેહે કઠી, આર્ય નમરનો રવ. ૬

- દશા પડે પડી પછી, સુઝે ન સવળું કાજ;
 ૧ અમલ થકી આર્વે બહુ, તજ્યું તાનું રાજ. ૭
- અમલ ત્રિષે અવગુણ અતિક, બાણે સહુ જન;
 પણ ન વિચારે પેટમાં, આર્વેસિંહ રાજન. ૮
- હારી અરીણ સીંહથી, ખાંતે થયો ખુવાર;
 પણ ન તજ્યું આર્વે અમલ, મલમાં કરી વિચાર. ૯
- અમલ થકી આર્વો ખમે, ખાંતે જે તુકરાન;
 મરહરી ૨ મહિમાં ચાપ તે, કહું ધરજો જન કાન. ૧૦

ચોપાયા.

- અમલ આર્વેસિંહ ત્રિષે પ્રીનથી, દિલ દિલગિર નર ચાપ,
 બને નિલ એભાન અતીશય, પણ ન વિચારે કાંધ;
 એક દિવસ દિન મોર ચડ્યો સાં, ઉઠ્યો આગી પ્રોત,
 ૧ ઘણધુશંકા કરવાને બેઠો, વિચાર કરતો ચીન.
- બેઠો બેઠો બહુ વિચારે, સાં ૨ પટ પડ્યું માવેથી,
 ગભાર ખની ચિતમાં ગભરાયો, શિર ફેરે હાથેથી;
 બાળકને બહુ ભૂમો પાડી, પેતા પાસ બોલાવ્યાં,
 ૨ સ્નેહ ધરીને હોર સરવે, પિતાની પાસે આગ્યાં.
- બાળ કહે બાપા કયમ આજે, ભૂમ અતીશય પાડો,
 બાપ કહે બેટા આ કોતક, દીહું આજ દહાડો;
 પ્રાતઃકાળ ત્રિષે આ બાળક, બગલું કાણે માર્યું.
 બાળક બહુ બહુ હથી પડીને, તાતનિ પાસ ઉમાર્યું. ૩
- નથિ બગલું માર્યું બાપા આ, પાવડું હેમ તમારું.
 અંધ ગંધ શૂંઘા કયમ આજે, જાન ગુમાવી સારું;
 પરતાયો પછિ મનમાં પોને, થયો અતી ઉતપાત,
 બાળકને કરગરિ કહ્યું પ્રોતે, કરગો નહિં કર્યાં પાત. ૪
- અમલ લઈ એભાન બન્યો સાં, બાજર આજ્યો એક,
 હોડા હોંશે ભરિ આપીને, બેઠો ધરી ત્રિવેક;
 આર્વેસિંહને અમલ ચડ્યું પછિ, નહિં નિજ તનનું જાન,

પકડ્યો પ્રીત ધરીને પોને, લાં બાજરનો કાન. ૫
 ખણવા માંડ્યો ખંત ધરીને, બાજરનો લાં વાંસો,
 બાજર બોલ્યો બહુ હથીને, નાંખી અતિ નીસામો;
 શું કરવા માંડ્યું આ બાપુ, બાજર એવું બોલ્યો,
 આર્યસીંહે અતિ દુર્ધિત થઇને, મનનો મર્મજ બોલ્યો. ૬
 બાપુ આવે છે વાંસે મારે, તેયિ ખણ્યું હું,
 તેમાં શી પંચાત પડી તે, વચમાં બોલ્યો છું;
 બાજર બોલ્યો મારો વાંસો, સધળો ધરડી નાંખ્યો,
 ઉજરડા મુજ અંગ થયા છે, બળેછ વાંસો આખો. ૭
 આર્ય કહે મુજને નોતી ગમ, આ વાંસો છે તારો,
 મારા મનમાં એમ થયું જો, આ વાંસો છે મારો;
 અમલ થકી મારા તારાની, ખજર ન પડી જરાય,
 એવી રીને અમલ થકી, ^૧હાંસીજનમાં અરિ થાય. ૮

દાહરો.

હાંમી અનેક રીતથી, હરનિશ જનમાં થાય;
 તોપણ રાજ રે' સદા, દિલ નવ દિલનિર થાય. ૧

કુસુમા છંદ.

અમલ પ્રાશન પ્રિતે આર્ય નિત્યે કરે, રાખી મન માંડીં એંધાણ મોટું;
 છાંયડો છાપરાનો પડે ગેરિમાં, છાપડું છેક દીસેજ છોટું;
 ખોરડા આગળે ખાડ દીસે બહી, પ્રીતથી એજ એંધાણ રાખ્યું,
 અમલ ખાવા તણી થાય જ્યારે વખત, બાનું ખાડે ગયું એમ બાખ્યું. ૧
 એદિ પેડે લલ અમલ ઉઘી રહે, છોકગંને પુઝે રનેહ અણી,
 બાનું ખાડે ગયું કે હજી ખામણે, એવિ રીને કહે રાગ તાણી.
 છોકરાંતો પછી સમજ્યાં મન ત્રિયે, અમલની વખત તો થાય જ્યારે;
 બાનું ખાડે ગયું એમ મૂળે બણે, બા અમલ સાંમગી ખાય સારે.
 વરસ વીલા પછી ટેવ એવી પડી, અમલ ખાવા તમ્મી અંગ એને;
 સ્નાર ઘોડાપરે થાય પ્રાશન કરી, અમલ આવે પછી અંગ એને. ૨
 જો કદી ^૨વાળિપર નવ ચડે રાજ થઇ, તો અમલ તેહને અંગ નાવે;

૧ ખાનું. ૨ ઘોડો. ૩ ખાનું. ૪ ઘોડો.

એન શરિરે જરા નવ પડે એહને, ખંતથી ખાણું તેને ન ભાવે: ૩
 વરસ વીલા પછી વાજી ગજી થઇ, અમલ વેચવું લઇ વેચિ દીધો;
 અમલ ચડશે નહી વાજિ વિશ્વ અંગમાં, પુરણ વીચાર તેનો ન કાપો;
 લીધું જ્યારે અમલ પ્રીત ધારી મુખે, વાજિ ચડતી થયો રાજિ રાજ;
 વાજિ વેચી ત્રિધું અમલ રાજી થઇ, ક્યાંથી લાવે થયા રાજિ વાજી ૪
 અંગલ અકળાય જિવ જીવ વાજી વિના, શિથિલ થઇ સાબલો શોરકીયો;
 માંડો બાળી વધી વાજિ પેટે ગણી, તે.પરે લાં ચયો સ્વાર સીધો.
 હાંકવા મૂખથી શબ્દ હેલે કરે, પગ પછાડે ગતી ખ્યાર આણી;
 શરિરમાં સર્વ સ્થળ બેસિ કાંટા ગયા, પણ નહી દઃડની વાત જાણી. ૫
 અમલ જ્યારે મયું. અંગથી ઉતરી, દરદ કાંટાનું થયુ હીલ લારે;
 ધાર શોણીન તણિ અંગ જ્યારે વહી, શુદ્ધિ આવી શરીરેજ લારે.
 ખંતથી રાજ ખેલું અદિષુ ખાઇને, દામ ન રહ્યો પછી એક જ્યારે;
 વેચિ ધરખાર જ્યારે જરા નવ રહ્યું, મરણ પામ્યો મહા દુષ્ટ લારે. ૬

દિવિ વિજય છંદ.

રાજ ગુમાવ્યુ તથાપિ ન સાન જુસ્વા તન બાણુ અશીલુધિ આજે,
 અથ ગયા મુખ સાજ ગયા મગજાજ અપાજ અશીલુજ કાજે;
 માન મયું ધન ધાન મયું અપમાન થયું હજી કેદ ન છાંડે,
 રાજ તણા પુતતો મટિ જે ધર્મ નામ હવે રાખુત કૂ બાંડે ૧
 આખરુ ઓછી થઇ અવની મહિં કેદ કિરીટ ધર્મો સિર આજે,
 બારિ ઉપાડવી ખ્યારિ ગણી ભૂમિતો પડિ મેલિ અશીલુજ કાજે;
 કેદ કરી કલ મુખ ખરાજ કિધાં તડપી લનમાં નવ લાજે,
 મૂછ ધરી મુખ ઉપર તે પ્રમુ ભુમ કિસે લમને શુભ જાજે. ૨
 આપિ શિખામણુ યાકિ ગયા જન માનિ નહીં શિખતો હિતકારી,
 ધારિ અશીલુનિ યારિ નકારિ ન છાંડિ થઇ તનમાંકિં મિમારી;
 નાશિ મયું શુર આજમ આબુ ગુમાવ્યું સુરાજ તજી સ્થિતિ સારી,
 લાજ નથી જરિ આજ કુકાજનિ દયાનત જી તમને જણુનારી. ૩

દોહરો.

અદિષુ અતીશય. ખાઇને, દેવું કરે અપાર;

માંડી આપે મહિ બધી, ખોને યાચ ખુવાર.

સન્ને તમે સારી મની, તન્ને અશિલુનો સંગ;	
જન્ને તમે ભારતિ સતી, તો રંગે, તમ રંગ.	૧૭
સુખિ થાશે તમ્મતાં અશિલુ, જશે નાથિ સહુ દુઃખ;	
માટે માની માહરં, અશિલુ તજી દ્યો સખ.	૧૮

ભાગ ૨ ને

ગરણી વિષે.

દોહરા.

ગરણીનો આકાર ને, શંકુ જેમ ગણાય;	
તેની કરીએ કલ્પના, તો આ રીત જણાય.	૧
તાજ તાજવી ટોપિયો, પે'સવી છે આજ;	
રાંડીરાંડ સમા બન્યા, હતા જેહ મા'સજ.	૨
શરિન્ધિ શરાતન ગયું, ગયું મુખ તણું તેજ;	
સમજે પશુ નવ આચરે, રાખે એવું એજ.	૩
તજે ન તે તોફાનને, અદ્વિષુ તણું ધર્યું અંગ;	
સંગ ન સારો શોધતા, ધરે ધુતારા દગ.	

મનહુર છંદ.

આકાર મારેછે શંકુ જેવો તે તપાસી જ્ઞેતાં	
ટોપી જેવો લાગે તેવું કામ હું બજાવું છું;	
પ્રથમ બંધાણુ ચત્રા લાલચ અપાર આપું,	
કસુંજા પીનારં પાસે ફાયદા ગણાવું છું.	
નવે બંધાણી કરવા ઉરમાં ઉઠાસ તેથી,	
નવે આવે તેને સારં ખાણું ખવરાવું છું;	
ગરણી રહેછે મુલુ લલુ હું ગરાશીયાને,	
તાજ ઉતારાવી પછી ટોપીયો પે'તવું છું;	૧

- ગરણી કહેછે સુષુ લક્ષુ હું ગરણીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીયો પે'ગવું છું. ૫
ચારણને ભાટ તણાં ખેટાં સાંભળી વખાણ,
સાચાછે તમામ એવું ઉરે ઉતરાવું છું;
સાચા ખેટા દુહા ભાટ ચારણના ભાઈ સુણે,
ધનામ અપાવી કોય ખાલી હું કરાવું છું.
કાંતો ધે.હું અપાવું કે સોજ શોભતા ચૂંગાર,
કાંતો કડાં સાંકળાં હું ચરીરે શોભાવું છું;
ગરણી કહેછે સુષુ લક્ષુ હું ગરણીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીયો પે'ગવું છું. ૬
ભાંડને બવાયા તણા ચખ્દનો પડાવું ભાસ,
કવી કોવીદને એને કચેરી તગ્ગવું છું;
બરાધ જોઈને રીઝી જાય રજવાડાં બધાં,
ભાંડ વાણી રોજ એને ઘેર હું બણાવું છું;
બણેલને ભાળવા કદી હું જૂપતી ન દેડું,
અબણની ઓળખાણ અતીશે કરાવું છું;
ગરણી કહેછે સુષુ લક્ષુ હું ગરણીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીઓ પે'ગવું છું. ૭
તાયકા તેકાવે રોજ નવા નવા નાચવાને,
જાયવાને આવે તેને ધણે હું મરાવું છું;
રાત એકના દુઝાર કે વધારે ધન ઇંધ,
દરબાર માંહી નિલ નાયકા નચાવું છું;
રાગ રાગણીથી રીઝે કેદ કરી રાગજી તો,
પછી પટરાણી કરી જનાને ધલાવું છું;
ગરણી કહેછે સુષુ લક્ષુ હું ગરણીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીઓ પે'ગવું છું. ૮
નાયકા નકારીને બનાવી દેઉં પટરાણી,
પછી રાગજીને એના હાથમાં નચાવું છું;
સારા સારા ફૂળ તણી ખીજ સામા હોય પણ,
અનાંદર એકનો અંતરમાં કસવું છું.

હકદાર વારસને રજ મળતા ન દેડે,
 માયકાના દીકરાને ગાંઠી દેરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લક્ષુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીઓ પે'રાવું છું.
 પટરાણીને કલપી પુત્ર થયો હોય પણ,
 અનૌરસ પુત્ર પછી એહને કરાવું છું;
 રાએલીનાં સર્ગાચ'લાં રાજમાં કરે તે યાય,
 જરી ના બોલાય એવો જુલમ કરાવું છું;
 રાય તણા સાળા તેને કોઇ કહે નહીં ઝળા,
 કાળા મોઢાવાળા પાસે પ્રજાને પીડાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લક્ષુ હું ગરાશીયાને
 તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીઓ પે'રાવું છું.
 પ્રજાનો પોકાર પુરપતી તણી પાસ કહી,
 જવા નવ દેઉં એવો જાપનો રખાવું છું;
 પોકાર કરવા કહી પ્રજા પતી પાસ જાય,
 તેને પછી પાછગથી દંડ દેવરાવું છું;
 આંખ છતાં આંધળો બનાવી દઉં અધીપતી,
 નર હોય છતાં એને ખરમાં ખપાવું છું.
 ગરણી કહેછે સુણ લક્ષુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીઓ પે'રાવું છું.
 રૈયતનાં સુખનાં સાધન બધાં દૂર કરી,
 રાંકડી રૈયતને હું રોજ રગડાવું છું;
 રાયતણી નીતીને તજવી દઉં તરત હું,
 અનીતીના અણુવમાં અધોળ કરાવું છું.
 પ્રજા તણી દાદ ન લગાર સુણે કોઇ દીન,
 રાય હાય રૈયતની આબરૂં હું ટાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લક્ષુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીઓ પે'રાવું છું.
 કસ'પ કરાવું હું કુટુંબમાં કસુબા ચણી,
 માંહેમાંહે વૈરતા વધારીને લગાવું છું;

૯

૧૦

૧૧

બાઈ યુર કરે સગાબાઈ તણું સ્નેહ થકી,
 નકી યુત તણે હાથે પીતાને મરાવું છું.
 કહું ગંધુકારે નહીં કાંઈતું કંડુંમ માલી,
 કંડુંમીની ગાંઢોગાંઢે આગર છુંડાવું છું;
 ગરુડી કહેછે સુષુ લાલુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીએ પે'સવું છું. ૧૩
 મ.ઈની સગાઈ તો છુંસાઈ જાય અંતરથી,
 વેરવાઈ સાચ હું સગાઈ વધરાવું છું;
 વાત બની વેરી પાસે જઈ ધર તણી કરે,
 વેરી પાસે રાજ એવું ધર ગમોવાવુંછું.
 કુંડુંબિમાન છોડી કુળને અરાજ કરે,
 ધરે નહીં લાજ નીરસજ હું બનાવુંછું;
 ગરુડી કહેછે સુષુ લાલુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીએ પે'સવુંછું. ૧૪
 લડ'ઈના મેદાનમાં બાઈ કરે જાય સમો,
 યત્ર તણી ફાજ માંહી એને મોકલાવુંછું;
 મારા બાઈ તણે નાશ થાય કેમ રણ માંહી,
 એવી બધી કુડિત એને મૂખ ઉચરાવુંછું.
 યત્ર તાંડીથી વધુ માન અપાવીને પછી,
 દાડે કરી કુળ નીકંદન હું કરાવુંછું;
 ગરુડી કહેછે સુષુ લાલુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીએ પે'સવુંછું. ૧૫
 આર્ય કુળે તખ્તા હોય દીપક તે એલડીને,
 દીવા તણી પાછળ અંધારું હું કરાવુંછું;
 લાજ તણી ધરે દરકાર ના લગાર ઉર,
 મદનને ધેર એની કન્યા દેવરાવુંછું.
 શરીરથી નસાડી તમામ ચસતન પંડી,
 મસ્તક તણી આમળ હું ઓળખ બનાવુંછું;
 ગરુડી કહે છે સુષુ લાલુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતર ની પછી ટોપીએ પે'સવુંછું. ૧૬

૧૩

૧૪

૧૫

૧૬

કસુંબાને કાજે દાવરા બણી દોઝવું રોજ,
 ધર તળવીને આર રોજ રખાતુધું,
 રાજ હોય ચોટું પળ વખાણ કરાવું વર્ગ,
 પ્રેમદા પછી હું આર પાંચ પરણાવુંછું.
 રાજ પડે કસુંબાના કેદમાં બેભાન બની,
 રાણીયો રૂપાળીને હું જવાને ધણ વુંધું;
 ગરણી કહેછે સુણ લાલુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી રાણીયો પે'રાવુંછું. ૧૭
 રમા જેવી રાણીયોને સૂખ દેખવા ન દઉં,
 આદતાર એકનો આશુ હું કરાવુંછું;
 મેડીયે જવાનો વાગે આઠ દયમાસે આવે,
 એમ રૂડી રાણીયોને વિષતિ પડાવુંછું.
 પારો હોય ત્યારે રાજ મો'લમાં પધારે પણ,
 આશીશ વિશેષ આપી ઝોઝાં ખવરાવુંછું;
 ગરણી કહેછે સુણ લાલુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી રાણીયો પે'રાવુંછું. ૧૮
 રાણી સાથે વાત કરવાની નવરાય નહીં,
 રાજ મંદીરમાં રાતે કસુંબો કદાવુંછું;
 હજુરી ખવાસ કોડ કરીને કસુંબો કાઢે,
 લીધું હોય તોય તેને વધુ લેવરાવુંછું.
 આવી રીતે રોજ રોજ દેવ કસુંબાની રાખી,
 દીન પ્રતીકીન હું વિશેષ પીવરાવુંછું;
 ગરણી કહેછે સુણ લાલુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી રાણીયો પે'રાવુંછું. ૧૯
 રાજગાદી જાગવવા કુંવર ન યાય પછી,
 કેવું રાજ તણે કરે ઝરજ કરાવુંછું;
 જોટા ગર્જ રાણીને જો એવી બધે વાત કરે,
 ખીજના બાળકને વેચાતો લેવરાવુંછું.
 ધાંચી, મોચી, કોળી ને કુંબાર કે કસાઇ દોય,
 તેને લેવરાવી રાજ વારસ કરાવુંછું;

ગરબી કહેછે સુષુ લલુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેરાવું છું.

૨૦

કારભારી તણે વશ કરે રાજાને રોજ,
કારભારી કહે તેવું કામનો કરાવું છું;

રાણી પાસે વાણી કારભારી કહે તેજ બોલે,
રણી તણી વાતો એને મોઢે ડેવરાવું છું.

રાણી કારભારી તણે વશ રહે નહીં ત્યારે,
રાજાને બંબેરી ખીચી રાણી પરચાવું છું;

ગરબી કહેછે સુષુ લલુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેરાવું છું.

૨૧

કારભારી ગમે તેમ કરે રાજા મંહી તોય,
રાય તણે મોઢે એનાં વખાણુ કરાવું છું;

રંકડી રૈયત પર જૂથમ કરે તથાપી,
કરે ફરીવાદી તો હું ચામડી ચીરાવું છું;

રાય તણે મોઢે કોઈ જય ન રૈયતમાંથી,
રાજાને બંગલા રૂંધી ઘણીયે ચડાવું છું;

ગરબી કહેછે સુષુ લલુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેરાવું છું.

૨૨

દાદ ન રૈયતની લગાર સુણે કોઈવાર,
પીડા મંહી રોજ એની પ્રભાને પ્રભાવું છું;

ધકા મુઠ્ઠી ખાઈ કોઈ જય દરબાર ખાગ,
આથ એના અંતરની અંતરે રખાવું છું.

કારભારી સામી આંખ ઉંચી કરે નહીં કોઈ,
કરે જો કદાપી કેદ એકને કરાવું છું;

ગરબી કહેછે સુષુ લલુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેરાવું છું.

૨૩

લાકડાના ઘેડા ઘટ ઘેરવા ન કામ લાગે,
તેમ રાયને હું માત્ર એહું ઠેરાવું છું;

રાજાની તપાસ કરે તો તરત કારભારી,
પાસે એને બાંધવા મારગે ચડાવું છું.

અનીતી કરે અપાર નીતીનેા કરે ખીકાર,
 બારે વાટ હું એ બેવકુફને બનવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું. ૨૪
 નાણા પાણા જોય નાખે વાપરી કુમારગમાં,
 સુમારગ થકી એને વેગજો રખાવું છું;
 રાંડ ભાંડ તણાતો કૌભાંડમાં પડે ભૂપતી,
 રોપ આણી કોપ ખતે ખાલી હું દરાવું છું.
 નાણાં ખુટે ખજાનેથી ત્યારે વાપરવા માટે,
 શેઠ શાહુકાર પાસે વ્યાજ લેવરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૨૫
 વ્યાજ તણો ભાર વધુ ભૂપતીને શીર પડે,
 ત્યારે પ્યારું પરગણું ધરેજો મુકાવું છું;
 ખરચ કરાવીને ખુવારે કરું ખંત થકી,
 ખરચ ઘટાડે તો હું ધર વગોવાવું છું.
 રાજ નાણું હોય પણ જૂઠી નામન ને માટે,
 ગજ ઉપરાંત એને પગલાં ભરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું. ૨૬
 જોછે રાય તણી રીત લાગે વીપરીત પશુ,
 ખીજને હું દાંડી એનો દાખલો દેખાડું છું;
 રાંક રજપૂત પણ હરપંથી બંધાણુ કરે,
 ધરે ન લગાર ખીક નાણું વપરાવું છું.
 ખેતર ઉપર નાણાં વ્યાજ લેવરાવી પછી,
 વંપારીને ઘેર એને રોજ અચડાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું. ૨૭
 અઘાટ ગરાસ માંડી આપવા ગરાશીયાને,
 અશીષના કેદમાં અંતર ઉતરાવું છું;

મંડાવી ગરાસ ચાસ રશું નવ રાખું પાસ,
 આસ પાસ એને હું ઉમંગે અચણવુંછું.
 નાણું નવ હોય પણ અરીણ વીના ન ચાલે,
 ત્યારે એને ચોંપે કરી ચોરીયો કઠાવુંછું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીયો પેરાવુંછું. ૨૮
 ચોરી એ લબાડ કરી માર ખાય મુલકમાં,
 આખર અપાર અખીશમાં ખોવરાવુંછું;
 કોઈ વીસવાસ કરે નહીં પસ રાખી તેને,
 ચોરી જશે એવો ચક અંગે ઉપજવુંછું.
 દાંડીઆણું કામ કરે દાંડી એ કસુંબા માટે,
 એમ બધું ખોવરાવી રાજ રખણવુંછું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીઓ પેરાવુંછું. ૨૯

હોકા વિષે.

હોકાડું.

હોકા લઇને હરઘડી, ચોરે જવા ચાલ્ય;
 ગરાશીયા ગમદાવતા, કેદિ સમાની માંચ ૧
 બજર લીધે દઈ બાજરો, ખાંતે બને ખુવાર;
 બંધાણી બેઠાનને, બાન નહીં તલમાર. ૨
 અકલને અગમી કરે, ધરે ન શિક્ષા પ્યાન;
 વચન રમ સંભળાય ત્યાં, બંધ કરે બે કાન. ૩
 તજ્યું રાજ ને પાટ શુભ, તથા લોકની લાજ;
 સરમ તથા સ્નેહી તણી, ચોરી અવગણ્યા આજ. ૪

મનહર છંદ.

બંધાણી થયા પછી ન ચાલે હોકા વિણ ધડી,
 તડી તડી હોકો એને હાય લેવણવુંછું;
 તમાકુ વિના ન ચાલે, એક પગે પ્રાણ બાવ,
 હાય એને તમાકુની હૈયે વગગાડુંછું.

કેળવે તમાકુ મંડીં બેળવે અફળ એની,
 અફળ પિનાનો અવનીમાં હું બનાવુંધું;
 હુધો દહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાધ,
 દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગમડાવુંધું. ૧
 હોય નહીં પણ એક હુધો પાસે બંધાખીની,
 તો તુરત એને માટે ડોટો દેવરાવુંધું;
 હોદાવાળા પામે સડી કાઢી હોંઠા થકી નય,
 પામે દોહો ત્યારે એને શાંતી હું પમાડુંધું.
 આશીર્વાદો આપડે અવનીમાં નિરાશ થઈ,
 મારા વિષુ મોટી મુશીબત હું પમાડુંધું;
 હુધો દહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાધ,
 દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગમડાવુંધું. ૨
 અલમ ચડા પકડેછે કર થકી કોડે,
 કલમને દુર એની કનેથી કઢાવુંધું;
 તમાકુ બગેછે તેમાં તેમ તેના કાળજમાં,
 અફળની આડો દાંડી દોટો દેવરાવુંધું.
 આગ એ ઉપર માટે તમાકુ બળેછે તેમ,
 તેના કાળજમાં રોજ આગ હું લગાડુંધું;
 હુધો દહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાધ,
 દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગમડાવુંધું. ૩
 ધુંવાણ નીકળે મુખમાથી તમાકુના ત્યારે,
 અંતરમાં ઉમગ હું એહને ધરવુંધું;
 તારે ઝવતર વાના ગોળા પેડે નય વધું,
 એવું એને રોજ રોજ દ્રષ્ટીએ દેખડુંધું.
 ધુંવાણના બાયકામાં હોય ના લગાર સાર,
 તેમ હું અસાર એનાં જીવંતો કરાવુંધું;
 હુધો દહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાધ,
 દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગમડાવુંધું.
 ન્યારે મને તાણે ત્યારે ગડુડ ગડુડ બોલે,
 જુંઓ તેમાં કેવો ચમત્કાર ઉપમવુંધું.

તરું જરતર ગડુડાટ વણું જાળ જાળે,
ચડ્યો વઘોડો મોર વાળ વગડાવું છું.
હાથ નથી હવે ગડુડાટ તારા તનમાં છે,
મનમાં છે તેવું તેને જોલીને બાવું છું;
હુધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાઘ,
દુઃખનાં નિશાન ગડુડાટ ગગડાવું છું. ૫
નીચ તણો હુધો નજ કાઢીને પીયે કુપાન,
ગંદધનો વેળ કાઢી એની વટલાવું છું;
મેત્તી પીયે ધાંચી પીયે કોળીને કુભાર પીયે,
પછી એવો હુધો બધાણીને પીવરાવું છું.
પાણી નવ પીયે હુધાનો ન દીવ દોષ જરી,
ખરી રીતે એહને ખુવાર હું કરાવું છું;
હુધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાઘ,
દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગગડાવું છું.

ખરલ વિષે.

કાહરા.

ખસકે થયા ખુવાર બહુ, પશુ ન તજ્યું તોફાન;
ખંધર સમ ખરલે કપા, વાટે અશિષ્ય અજાણ્ય. ૧
ખડગ તમજ્યું હાથથી, છોડાધ્યાં હથિયાર;
ખુવાર ખસકે કપા, પશુ નવં છોડે ખ્યાર. ૨
લાલ કચુંબા લાલ કરી, ઉઘે આખો દીન;
વેચી અક્ષય બંધમાં, દિન દિન યાદને દીન. ૩
રજ ગયું રજપૂતવું, ન રહ્યું કાલી નામ;
પશુ છોડે નહિ કેદને, બહુ વાંછુ બદ નામ. ૪

મનદર છંદ.

તમવું હું રાજ તાજ તમવુંજ શીર યજી,
નકી એ નકારને હું દોરમાં ખપાવું છું;
બાન ન લે રેઝ યાદને છુડો જોબાન રાજ,
રેઝ જેવો કરી એને રાજ રખાવું છું.

વાપરવા વીત નહીં ઉઘમમાં ચીન નહીં,
 દીતને અહીંનો વિચાર હું તમવુંધું;
 ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
 રાજ તમવીને હાથ ખપ્પર ધરાવુંધું. ૧
 નાણા પાણા જેમ વાપરે નહીં વિચાર ઉર,
 શુર એના શરીરથી સાળડું નસાડુંધું;
 ઝાણાં ખાપ ડાણા જેમ આખો દીન ઉંધી રહે,
 અકલને એના ઘણી આધી હું બેસાડુંધું.
 રીતમાં ન જાણે કરે વીપરીત નિત્ય તિત્ય,
 ચીત એનું ચાક જેમ ચકરે ચડવુંધું;
 ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
 રાજ તમવીને હાથ ખપ્પર ધરાવુંધું. ૨
 રે'વા દઉં નહીં રતીબાર એની પાસે રાજ,
 રાજ કાજ તમવી ખુવારમાં ખપાવુંધું;
 દેહની લગાર દરકાર કરે નહીં કહી,
 ગદી તણી પાસે એનું મરતક નમાવુંધું.
 જાત હોય નહીં ખાવા તોય જાતકર્મ કરે,
 કરે વ્યભિચારી એની લાજ ખોવરાવુંધું;
 ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
 રાજ તમવીને હાથ ખપ્પર ધરાવુંધું. ૩
 દોર જેમ પડ્યો રહે અમલના તોર માંડી,
 આવે બાન ત્યારે હું અમય ખવરાવુંધું;
 અમલથી અંગમાં અચેત થાય ત્યારે પછી,
 ચડાવીને દાર દર વાર પીવરાવુંધું.
 એક ખર્ચ હોય ત્યાં ખીજે હું એની માયે કરી,
 ખર્ચ તણી ખાડમાં ખુવારને બેસાડુંધું;
 ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
 રાજ તમવીને હાથ ખપ્પર ધરાવુંધું. ૪

ચારણ ને બાટ ખોટાં આવીને વખાણ કરે,
 ખરે એને હાથ એને દામ દેવરાવુંધું;

મણવેઠે મને એમ ચીત લાગવા ન દઈ,
સાચું મનાવીને એને રાજ હું રખાવું છું.
સત્તા હોય નહીં પણ વ્યાજે લેવરાવી વીન,
ચીત એને આપવાને દાંડી હું દોરાવું છું;
ખરલ કહેછે એને ખડકે ખુવાર કરી,
રાજ તજવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું. ૫
સુકવીને કોછરી કચેરી રેખવા ન દઈ,
કુકવીનાં વાકય એને કાને સંભળાવું છું;
સાકર તજવીને સોમલને પ્યારો ગણાવું,
ખંતથી ખુવારને હું વિખ ખવરાવું છું.
શીખ સારા જન તણી કદી સુણવા ન દઈ,
અંતરમાં નધરી હું મતી ઉપજાવું છું;
ખરલ કહેછે એને ખડકે ખુવાર કરી,
રાજ તજવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું. ૬

સ્વયંવર વિષે.

કોહરો.

આય સ્વયંવરનો સરસ, તબ્બો આણિને તોર,
લાભ ન લીધો સુખનો, શિરપર દુખનો દોર. ૧
મરજી વિણ્યા આ મહિ વિષે, શુભાશુભ કત યાય;
મન પ્રમેદ પામ્યા વિના, ખરી ખુશી ન જણાય. ૨
પ્રીતે કરે પરસ્પરે, મેળાવિને નિજ મન;
તે દુખિયાં કદિ નવ બને, જગમાં જીવી જન. ૩
સુખ સદી માંહી મળે, જો જોડું જોડાય;
પ્રીતીનો પરિપુરજી જે, પાસ નહીં તોડાય. ૪
કોટિ પ્રકારે કદ જો, પડે તજે નહિં પ્રેમ;
મન મેળાવિ કોષો પ્રથમ, રહે એમનો એમ. ૫
સાકર જો રેખમાં મળે, ધરે મહા મીઠાશ;
વિખમાં વીચરવા ચકી, મિઠાશની નવ આશ. ૬

તેમ સુગુણી સજ્જન મળી, બાંધે પૂરણુ ખ્યાર;	
તે મિહાસ મદિમાં ધરી, ટકી રહે બહુ વાર.	૭
જેહું જગમાં પ્રેમનું, જે બનિયું સાક્ષાત;	
બાંધે પણ બાંધે નહીં, પડી પડોળે બાત.	૮
જલે કસુબાની જુવો, ચટપટી દાંડ સાર;	
ફાટે પણ શીટે નહી, ખરા રંગનો ખ્યાર.	૯
જેહું જગમાં જોઈ જન, બાંધ્યું ધારી ખ્યાર;	
ગમે તેમ ઘાસે પછી, પણ ગમગે નિરધાર.	૧૦
પ્રેમ પાસ બાંધી ધવો, બ્યાં દંપતિ વ્યવહાર;	
એક બીજું બંધિત બને, પણ ન તજે કદિ ખ્યાર.	૧૧
ખોડ ચરીરે થાય પણ, ભાગે નવ લવ લેય;	
ખાંપણુ ડાંપણથી બને, અલંકાર અવશેય.	૧૨
એવાં સખ અપારછે, સ્વયંવરેથી સાર;	
પણ તણિ દીધો અથ તે, આજ કરે ન સ્વિકાર.	૧૩
ત્રિકારનો શીકાર કરિ, ચિકાર વોયો આજ;	
બાળ લગન બળ લીણને, ક્યો શીરનો રતાજ.	૧૪
સરસ તણને નર સમઢી, ખાંતે થાય ખુવાર;	
પિડા પ્રજા પાછળ ખમે, તોય નહીં સુ વિચાર.	૧૫
કરે વિચાર ન કાઢદી, પ્રજાં બલે પીડાય;	
હાય ! બગાવો બાળનો, ન મળે મનમાં કાય.	૧૬
જુઓ પશિ પણ જગતમાં, જેહું બનિ રે રોજ;	
કુખિયું કયું દેખાડશે, ખરી કરીને ખોજ.	૧૭

ઉપેદ્રવજ્ઞ છંદ.

કરો ખરી ખોજ તમે જાણને, જુઓ નરી આંખણિ સ્વસ્થ થાણે;	
દિહું શું પશી કુખિયું તમે કો, દિહું કદી હોય ખુશિયી તે કો.	૧૮
બની કુખી જેહું દિલેલ જેહું, શું સખ સદીનું લિલેલ થોડું;	
વિયોગ કુખે રડતું કદાપી, સુ સ્નેહનું બંધન સઘ કાપી.	૧૯
દિહો શું દેખાવ તમે કદીયે, ક્યો હશે પા'ડ અને નદીયે;	

- તથાપિ દિહું નહિ એવું કાંઈ, સ્વયંવરે સહિતું સુખ બાધે ૨૦
- સન્નેડ બેસે જઈ ઝાડવે તે, ઉડી જશે બેથ ઉડાડવે તે; ૨૧
- ન એક બેસે કદિ ખીજું ભાગે, સન્નેડ હમેશ નિવાસ ત્યાગે. ૨૨
- રહે સુખી જંગલમાં સન્નેડે, ન પ્રેમ ઘેલાં કદિ સંગ છોડે; ૨૩
- અરે સન્નેડે સુખમાં વસીને, અન્યોન્ય મૂખે કણદે હસીને. ૨૪
- સન્નેડમાં એક કહી પિડાય, બિજું પિડાવા નિર્જ ચીત ચા'ય; ૨૫
- કદાપિ ઝાડી જન કોઈ જાય, મરે વિયોગે પગ માંહી ત્યાં. ૨૬
- મરે તથાપિ ન દળેજ પ્રેતી, સુ પ્રેમની એવિ મનાય રીતી; ૨૭
- ન બીતિ સાથે વસતાં જરાય, ચચુ પ્રહારે ચિત ચાંત યાય. ૨૮
- શું પ્રેમ ચુમે અધરોણનો તે, સુ કદપના દેખી તમે કરે તે; ૨૯
- વસે વસ્યા તમમાં સુહાગી, ન પ્રેમિ તેને ગણું નીર બાગી ૩૦
- પથ પ્રમાણે નહિં લા'વ લીધો, સુખ-અગેજ ગુમાયિ દીધો; ૩૧
- ન સૂખ દીકું જન દેહ ધારી, વધ્યા બુખી બાર ચડી વધારી. ૩૨
- સ્વયંવરે લગ્ન અગાડિ યાતાં, પવીત્ર જોડાં તવ ત્યાં જણાતાં; ૩૩
- સિતા અને રામ સન્નેડ શાણાં, સ્વયંવરે એક સમે વરાણાં ૩૪

ચોપાયા.

- સ્વયંવરે પરણીને સીતા ગમ અતી સુખ પામ્યાં, ૨૫
- કિર્તી કોડ ગણી પધિ વિશ્વે જય જનમાં બહુ જામ્યાં, ૨૬
- સ્વતંત્રતાથી લગ્ન કરી જોડ્યો દપતિ વ્યહવાર; ૨૭
- આંત સુધી રાખીયો નબાવિ બને નર ને નાર. ૨૮
- રાવણ રાયે કપટ કરીને હઠિ સુદરિ સીતાને, ૨૯
- વિયોગ કારણ શોક શું યોડે થયો રામ રામને; ૩૦
- પત્ની વિરહે વનમાં બટકી સરે સ્થળે તપાસ્યું, ૩૧
- સીતા સાંઘ સુદરિની શોધે બટકવું ઉત્તમ બાસ્યું. ૩૨
- સગ્રીવ સાથે રોહ કરીને સાગર સન્નિધે આવી, ૩૩
- સૈના પતીને સૈન આપિને સીની શોધ કરાવી; ૩૪
- શોધીને સંગ્રામ ક્યો લડિયો રાવણ શું રણમાં, ૩૫
- શરવીરનાં શીશો છેવાં લડતાં સમરાંગણમાં. ૩૬

- રાવણનું કુળ રણમાં રોળ્યું, નામ નિશાન ન રાખ્યું;
 સ્ત્રીના સ્નેહનિ ખાતર રણમાં મરવાનું અભિલાખ્યું,
 સ્વયંવરે શુભ પ્રીત કરીને પરણ્યાં તોતે પ્રીતે,
 મરવાથી જરિ મન નવ ત્રાશું લડ્યા સ્નેહની રીતે. ૩૧
- દ્રોપતિ સાથે પાંડવ પ્રીતે પરણ્યા મંડપ માંડી,
 સ્વયંવરે જો નારી પરણ્યા શક્યા ન દુષ્ટમાં છાંડી;
 વનવાસે વામાને બેગી રાખિ બધા બરથારે,
 જોઈએ તે આણી દેતા, દુષ્ટિ થવા ન દેતા ક્યારે. ૩૨
- થાકે જો વનમાં વામાતો, પિંડપર પ્રિય બેસારે,
 એ સહુ પ્રેમ સ્વયંવરથી ઉપજતો તેને ત્યારે;
 કીચક શિશ સમચંગણમાં નારીને માટે છેલાં,
 નારી માટે કહુ વચનો દુશ્મનના દિવમાં બેલાં. ૩૩
- એ રીતે સુખ પામે સહુ જો ઇચ્છાવર વરવાની,
 હોય રીત જો આર્યજનોમાં પિડા પડે નહિં અવી;
 જનમી નજરે સ્વતંત્ર જગમાં એવો પ્રભુનો ધારો,
 તો જન આલ સ્વયંવરનો તજિ અહો શું આલ નહારો. ૩૪

લાવણી.

“ઓ કુદરતના કરનાર જગતના સ્વામી, ” એ શબ્દ

- બહુ બાળસગનો દુષ્ટ ધર્મો શું ધારો,
 શુભ થાલ સ્વયંવર તણો તજ્યો શું ચારો. ૨૬
- આખ્યો ઇશ અવતાર મેરે કરી સારો,
 ઉલટા ધારા ધરિ ચાર કિધો શું નારો;
 ખરું સુખ સંસારી લગન વિધે નરનારો,
 તે દીન યજ્ઞ સરવે મગ્ન હર્ષ ઉર ધારો;
 પણ ઉલટા આતો ખરે જન્યાજ પુવારો, ૩૫
- ધણી મરજી છે એમ જોડું જન જોડો,
 પણ આ ઇશ્વરિ કામદો અધ યજ્ઞ તોડો;
 શું આ અપરાધજ તમે ગણ્યો છે યોડો,
 સુત સુતા શીરે સંકટનો ધર્મો હથોડો;
 પહિ દુષ્ટમાંથી શું મને સુખનો આરો, ૩૬

મરણ માફક મદિ માંલ મનુષ્યો આલે,
 અવતાર ધરાવી ઇશ ત્રેરણુ આલે;
 જન રહી સ્વતંત્ર સદા મોજમાં માલે,
 પરતંત્ર કદી નવ પડે છૂટથી આલે;
 પણ આજન ધરિયો શિરે દુખનો ભારો,
 સોબતિ સોધ્યાની છૂટ ઝૂંટાવી સારી,
 સુખિ થઇશું જા'પણ એવું દીક્ષમાં ધારી;
 પણ હાલત આવી આજ બાળની નધારી,
 ધા બાળલખનો ધરે ખુચેછે ભારી;
 દુખિયાં બની દિક્ષમાં રોજ રહે નરનારો,
 ધરધર કળિયા કંકાસ નિત્ય દેખાતા,
 બહુ બાળલખની દુખી દીસે જન ચાતા;
 યમ નાનકડી જે નાર બાળની માતા,
 આવડનું નથી લગાર દૂધ તો પાતાં;
 પીટયા રોયાનો રોજ કરે પડકારો,
 વેંતીયાં દિસેછે બાળ હમ નહિં ઝાઝો,
 દેખી તેનું મુખ ૧૨૨ દીક્ષમાં દાઝો;
 પૂર્વજની કિર્તી કાળિ દેખવા આ જો,
 એ હિંદુભાષ આવાર લગારક લાજો;
 તનિ ઘરમ થયા બેઘરમ ધરી આધારો,
 બહુ બાળલખની વધી વીધવા નારી,
 દુખ અંતર અતિશય રાહે દહે દિક્ષભારી;
 કાષ્ટ નારી કરે છે પાપ આપ અવિચારી,
 કંતો સંગતથી જાને નારિ બચિચારી;
 નિત એવાં અતિ નુકસાન ચાય ત્રચારો,
 બહુ ગર્ભપાતથી મરે બિચારાં બાળો,
 તો પણ આવો ૨૬૨ ચાલ કદી નહિં ટાળો;
 બાળકને હોમી અગ્ની વિષે ભવ બાળો,
 દષ જન્મ જણ્યાંને શત્રુ વડું શું વાળો;

શુભ. ૩૭

શુભ. ૩૮

શુભ. ૩૯

શુભ. ૪૦

શુભ. ૪૧

આ બાળકનનો આલ બાળ હત્યારો,
 આપો 'સંતતિને છૂટ સોબની સારો,
 શોધે, સુખ પામે સદા જીવી જનમારો;
 તો દેશ તણી રહિતી તરો છે આરો,
 નહિં તો ધારથી બળે હમેશ બિચારો;
 ના જે નર પાડે હવે તેજ દિવ્યકારો,
 શુભ આલ સ્વયંવર તણો તજ્યો શું ચારો;
 બહુ બાળકનનો દુષ્ટ ધર્યો શું ધારો,

શુભ. ૪૨

શુભ. ૧૪

દોહરા.

બાળ લગ્ન ફૂઆલથી, થાય અતી તુકશાન;
 બાન બુલે બેભાન ઘડી, થાય નહીં ગુણવાન.

૪૫

પડે નાનિ વયમાં વધુ, પેટ ભર્યાની પીડ;
 સુખ પામે નહિં કે સમે, ભવ આખો રે' ભીડ.

૪૬

વિદ્યા બણતાં શરમ વધુ, લગ્ન થવા પછિ થાય,
 નિશાળીઓ નારી છાં, એ મોટા અન્યાય,

૪૭

એમ કહે લોકો બધાં, પછિ મનમાં મુંઝાય;
 બુલે હોય બણેલ તે, બણવાને નર જાય.

૪૮

કેળવણીના કાર વિણ, કદિ કામી ન શકાય;
 કમિ કેલવણીથી સદા, તુચ્છ પગાર પમાય.

૪૯

પૂરું થાય ન પેટતુ, ખાવાની જ્યાં ખોટ;
 ત્યાં બેચારક બાળકો, હેતાં આવે દોટ.

૫૦

ઓણું રે' જ્યાં ઉદરમાં, ત્યાં શું ખાશે બાળ;
 કાળ સમા લાગે સદા, તે નરને તે કાળ.

૫૧

કમર કરી હરનીચ જ્યાં, અલવે ઘર વ્યહવાર;
 તો પણ પૂરું થાય ના, ધાડતણું નિરધાર.

૫૨

બાળકનથી બાપડો, બને બદ્ બેહાલ;
 તેમાં નારિ નહારિ તો, સામું મોટું સાલ.

૫૩

જોયા વીણ વરાવતાં, થાય કળેડ દરાજ;

બાળે નહિં સુખ ભવ બધો, બને દુખી બહુ બાળ-	૫૪
કહે નાર મુજ બાળને, છે ખાધાની ખોળ;	
દહિં હપકો શો એહને, આપ્યાં દધને દોટ.	૫૫
આ ધરમાં એ અવતરી, સુખ નવ પામ્યાં લેશ;	
પેટ પુરણુ ખોરાક ના, વળી વસ્ત્ર નહિં એશ.	૫૬
અન્ન વસ્ત્રની આખડી, ત્યાં શા બીજા કોડ;	
અહીં અકરમી અવતર્યો, માતો નોતો મોડ.	૫૭
અલંકારની આશ તો, ધરતી ના મન માંય;	
નોજ સમા નામા બમે, એવું સુખ છે આય.	૫૮
વાર વાર એવું વધી, બાળકને દે દુઃખ;	
મેંણાં મારે નાચને, જોનાં આવે મૂખ.	૫૯
સ્વભાવ નવ મળના પછી, માત્ર ધડા ધડિ રોજ;	
બાળલગ્નથી બહુ પિડા, પણ ખરિ ઠરે ન ખોજ.	૬૦
દુહ આસને પરહરો, ધારી મનમાં ધીર;	
સ્નેહે સહુ જન વાંચજ્યો, વિનતી વાંલા વીર.	૬૧

રાગ દેશી.

“લાલ પિયારીનો સાયબોરે” એ રાગ.

વિનતી મુણુજ્યો ડાલા દેશીઓરે,	
ધારી હીતકારી અપાર હો લાલ;	
વિનતી મુણુજ્યો ડાલા દેશીઓરે,	
બાળપણે પરણાવો બાળને રે;	
કાળ થવા તમે તતકાળ હો લાલ.	વીનતી. ૬૨
કાં કળેડું નિપજે કાતમુરે,	
દુખ પડશે ચાખાને શીર હો લાલ.	વીનતી. ૬૩
એવી મહિલા નન મુઝાવજોરે,	
ચરચર બગતું જાય રંગીર હોલાલ.	વીનતી. ૬૪
ટંટા કસેશ દિસે ધરમાં અતીરે,	
દુખ દીલમાં અતિશે દેખાય હો લાલ.	વિનતી. ૬૫

તેથી નારી નાશી જાયછે રે,	૬	
કાંતો વિખ ખાંતેથી ખાય હો લાલ.		વિનતી. ૬૬
આખર એ થકી અગમી ખશી રે,		
નરૂંટ થયા તમે નહોર હો લાલ.		વિનતી. ૬૭
પ્રીતી નીતી તો નાશી ગઇ રે,		
ધરધર પડતા દુખના શોર હો લાલ.		વિનતી. ૬૮
કાં નારી નહારી નીપજે રે,		
તેથી પૂરય પિડાય હો લાલ.		વીનતી. ૬૯
કરવાનું કાણું નહોં મળે રે,		
મરવા મરદો મનમાં આય ટો લાલ.		વિનતી. ૭૦
એથી વિધા નાશી જાયછે રે,		
બણતાં નર મનમાં શરમાય હો લાલ.		વિનતી. ૭૧
તેથી અબણપણું રહે અંગમાં રે,		
કો મ્યાંથી નર કમાય ? હો લાલ.		વિનતી. ૭૨
એથી બને દરિદ્રી બાળકો રે,		
દોહત દેશની ઓછી યાય હો લાલ.		વિનતી. ૭૩
એથી શર બધું નાશી ગયું રે,		
કાયરતા આવી છે કાય હો લાલ.		વિનતી. ૭૪
એડકથી જે નર મનમાં ડરે રે,		
તે કેમ રણમાં લડવા જાય હો લાલ.		વિનતી. ૭૫
શીશુપણથી શામા સાથમરિ,		
રહે તો શામા સમ થઇ જાય હો લાલ.		વિનતી. ૭૬
એથી ફૂંચો દેશજ આપણો રે,		
તો પણુ એતે નહિં ચિત હો લાલ.		વિનતી. ૭૭
ધારાએ ફૂંખાવી છે ધરા રે,		
વયરાવ્યું છે ચિત હો લાલ.		વિનતી. ૭૮
તોપણુ ઊંધણુશી ને આળસુ રે,		
ખત્તા ખાંતે ખાતા જાય હો લાલ.		વિનતી. ૭૯
દિપક લાઇ જે જન કુવે પડે રે,		

તેને શી રીતે રખાય હો લાલ,	ચિનતી. ૮૦
માટે મમત મુકીને મૂરખા રે,	
શબ ચાવે ચઢાવો વ્યવહાર હો લાલ.	ચિનતી. ૮૧
રીસ ન ધરશો ૧૨વે દીવમાં રે,	
મિત્ર મને ગણજ્યો આ વાર હો લાલ.	ચિનતી. ૮૨
૧૨દશ કવિ હીત સાર સર્વને રે,	
સમજી મનેહે દેશી વીર હો લાલ,	ચિનતી. ૮૩
લલકુની પીનતી જન વાલથી રે,	
વાચીને વિચારો ચિત હો લાલ	ચિનતી ૮૪

લગ્ન સંબંધી આર્યાચાર.

સવૈયા એકત્રીશા.

લગ્ન તણા જે હના રિવાજો, તે દરશાવું આણી ધીર,	
પૂર્વે બાળપણે ન પરણતા, વમતા વસુ માત્ર શુરવીર;	
આર્ય પ્રજામા હોનો ન ક્યારે, બાળનગ્નનો ખુરો ચાત,	
આજ કાલ બેહાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૫	
પામી પત્નોપનીત બાળકે, નિવા બણી આણી પ્રીત;	
સર્વ શાસ્ત્ર સંપન્ન થવું એ, આર્ય પ્રજાની અસની રીત.	
બ્રહ્મચર્ય પાળે તે ટાણે, ટેક ન ચૂકે તે ઝે કાળ;	
આજ કાલ બેહાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૬	
વીજ વર્ષનો થતા નિદેશે, વિચરે આણી અંમ ઉવાસ;	
પછી આવિ અકચાત્રમ માડે, કો' પછી તેને કોનો ત્રાસ.	
વય પાડે સહુ સ્વાર્થ સરે પછી, થાય નહી કદિ તે બેહાલ,	
આજ કાલ બેહાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૭	
સતતિ તેની સરમ નીવડે, સદ્ગીમા પામે અતિ સ્થળ,	
બને બાળ બળવાન અતીશે, દુનિયામા દેજે નહિ દુ-ખ.	
તેની પ્રજામાં પ્રાદ પરકમી, બચ્યા બાળકે બહુ તે કાળ,	
આજ કાલ બેહાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૮	
આયુષ અધિક થવું તે અનમર, બાહુમાં બળેનો નહિ પાડ,	
સિંહાર રોર તણે કરના પસમશેર ધરીને રાજકુમાર;	

આજ અરેરે બાળલગ્નથી બાળ બોયું ને થયા બેદાલ,
આજ કાલ બેદાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૫

બાળલગ્ન વિષે.

શાર્દૂલ વિક્રિડિત છંદ.

દેશની અતિશે દિસે દુરદશા, તેનાં કહું કારણો,
સાથી લક્ષ્મિ ધટી દિસે મુલકમાં, વિચા ધટી તે સુણો;
બાળોનાં કરિ મુઠ લગ્ન મનમાં, ખુશી યશે તો ખરા,
દુઃખો આપી પડે અતી અવનિમાં, ત્યારે ધસે પાધર. ૧
બાળો વેશ હશે હજી તનપને, લખો કરે લા'ણમાં,
આપી નરિ કુમારગ કરમમાં, નાંખે જાડી ખાણમાં;
શું જણે શિશુ બાપડાં મન વિષે, આ માનુની મારિછે,
શું આ સૃષ્ટિ વિષે સદા સુખ કરે, કે શું દુખાકારિ છે. ૨
મુઠો લગ્ન કરે અતી શિશુપણે, રોતો હશે બારણે,
કાં ગર્ભે કરિ લગ્નને સુખ ગણે, કાંતો હશે પારણે;
એવી રીત અનેકછે લગ્નની, વીચાર કે' નાકરે,
દુઃખી થાય અતી પછી પુરપને, કાં કંથ કે સ્ત્રી મરે. ૩
સુખો તો પછી સુતને નવ મળે, દુઃખો અતી આપણ,
આપી નાર કુમારગ કરમમાં, નાંખે જાડી ખાણમાં;
ખાવાનું રંગવા તણી ફિકર તો, યાશે પછી એહને,
સારી આકરિ શોધતાં નવ જડે, હીણી જડે તેહને. ૪

હરીગીત છંદ.

ધરિ વાંલને કરી આકરી હીણી સદા પેટજ ભરે,
બણવા તણો તો આવ સાથી યાય એવે અવસરે;
જામર હશે અગિયારની શિશુ ખેલતો બહુ ખાંતથી,
નાંખે સદા સુતને ફિકરમાં બેડિ ધાલી પ્રીતથી. ૫
બણશે નહીં પછી બાવથી શિશુ મુઠ રે'શે મહિ વિષે,
કાયા બળે જણે ન કે જન માનુની મોટી દિસે;
યાશે કળેડું જગતમાં ખાવા પડે મેણાં ધણાં,

મળતાં ન આવે મહિ વિને મન માતુની તે મંનાં. ૬
 કંકાસને કલેશદિ દુરગુણ, ધર વિને વાસો વસે,
 સુખિ થાય નહિં સુષ્ટિ વિને, નર નાર તો મરવા ધસે;
 કાં કામની કૂકર્મ કરશે, છાનિ રીતે સદ્વિમાં,
 કાં નાચો જશે નર લખને, કામની વીદેશમાં. ૭

તે નરને ધીઃકાર.

દોહરા.

કપટ કરીને કામનું, હેતે ધન દરનાર;
 જનુ કરે નહિ તે છતાં, તે નરને ધીઃકાર. ૧
 વિશ્વાસે રે'નારને, આરે મોટો આર;
 સાર ન તેની લે'કદી, તે નરને ધીઃકાર. ૨
 સુખ સંપત્તિને સાલખી, દીસે અપરંપાર;
 પર ઉપકાર કરે નહીં, તે નરને ધીઃકાર. ૩
 ચતુર તણી ચાડી કરે, દુર્બળ દુષ્ટિ કરનાર;
 દીસે નહિં દ્વિષમાં દયા, તે નરને ધીઃકાર. ૪
 જૂઠાં જન મંળણ વિને, વેણુ વધુ વહનાર;
 જૂઠાં તુજને જગતમાં, ધણો ધણો ધીઃકાર. ૫
 જ્ઞાન વિના જ્ઞાની જની, જોષ બદ્ દેનાર;
 આસે નહિં શુભ સમતે, તે નરને ધીઃકાર. ૬
 અસત્ય વાંછું અંતરે, સત્ય તણો શણગાર;
 કદી કરે નહિં ચરિરપર, તે નરને ધીઃકાર. ૭
 અનાદર કરે અન્યને, કરે ન દીક્ષ વિચાર;
 પાછળથી પસ્તાય છે, તે નરને ધીઃકાર. ૮
 લાલચમાં લયગરિને, લાંચ વધુ લેનાર;
 લાંચ લિધે કામ ન કરે, તે નરને ધીઃકાર. ૯
 અન્ય તણી આજીવિકા, હાથે કરિ હણનાર;
 પ્રાણુ હરે પાપી જની, તે નરને ધીઃકાર. ૧૦
 પાજે નહિં નિજ પુત્રને, રઝગાવે ધરી આર;
 ધનેશ્વર પિતા હોય પણુ, તે નરને ધીઃકાર. ૧૧

ધિરના આતીતને, કબુત્ર નહિં કરનાર;	
નાસ્તીક નરને છે ધણો, વાર વાર ધીઃકાર.	૧૨
કુટુંબી બાનિ કુંરતા કરે, ધરે દયા ન લગાર;	
હજો કુટુંબી બાળને, તે નરને ધીઃકાર.	૧૩
ઉગમાં અતી અદાવતે, યુદ્ધ જનનું કરનાર;	
પુરષોત્તમ નર હોય પશુ, તે નરને ધીઃકાર.	૧૪
પ્યાર ધરે તેપર કદી, પ્યાર નહીં ધરનાર;	
નિરખી નાખુશ થાયછે, તે નરને ધીઃકાર.	૧૫
બોલેલા બોલો તણો, તોલ નહિં કરનાર;	
બોલી યુદ્ધ જે કરે તે નરને ધીઃકાર.	૧૬
પ્રિય જનની પીડા કદી, ધ્યાને નહિં ધર નર;	
પ્રિય પીડિત પોતે સુખી, તે નરને ધીઃકાર.	૧૭
અન્યનિ પીડા અંતરે, આણે નહિં કાવાર;	
દાદ સુણે નહિં દીનની, તે નરને ધીઃકાર.	૧૮
બાઈ તણુ બહુ નવ કહે, ઉલટો દુખ દેનાર;	
બાવ બાવ જેને નહીં, તે નરને ધીઃકાર.	૧૯
માત પિતાના પ્યારને, જે નહિં પારખનાર;	
સેવા કરિ સુખિ નવ કહે, તે નરને ધીઃકાર.	૨૦
દાનો દોસ્ત કરે નહીં, હરામિને આનાર;	
ખતા ખાય ખુવાર થઇ, તે નરને ધીઃકાર.	૨૧
લક્ષ્મી બાનિ નવ કરે, દરિદ્રીપર ઉપાર;	
અપકારે આશક બને, તે નરને ધીઃકાર.	૨૨
ગુણવંતાના ગુણની, ગણના નહિં લગાર;	
અવગુણિપર આશક બને, તે નરને ધીઃકાર.	૨૩
૩૫ બેઠને મોહિ રે, ગુણ કદિ નવ ગણનાર;	
ગમે ન ગુણવંતું જરા, તે નરને ધીઃકાર.	૨૪
સરસ નરસની પરખના, અંતરમાં કેા વાર;	
સરસ નરસ ગણિને ગ્રહે, તે નરને ધીઃકાર.	૨૫
કુળની લાજ તણી નહીં, કરે જેહ દરકાર;	
છેટું રાખે ગાંડ સો, તે નરને ધીઃકાર.	૨૬

ખાધું જેનું ખલકમાં, કુહું તેનું દરનાર;
 હોય અભિર પણ અવનિમાં, તે નરને ધીંકાર. ૨૭
 લાજ છુટે પરનારની, નહિં મનમાં દરકાર;
 નર તણા સગદારને, ઘણો ઘણો ધીંકાર. ૨૮
 વાત સાંભળી જેહ નર, આસ પાસ દરનાર;
 સેહુ લાયક હોય પણ, ઘણો ઘણો ધીંકાર. ૨૯

વ્યભિચારીને શિખામણ્ય.

મનહર છંદ.

સાર ન લગાર યાર ધાર વ્યભિચાર માંહી,
 ઉનટો ખુવાર થયો યાર ઉર ધારજે;
 વિકાર અપાર થાય સુરિચાર દૂર જાય,
 સંસારનો પાર ન પમાય તે વિચારજે.
 કરે દ્વિટકાર ન લગાર લાજ રહે યાર,
 જરૂર છું ધાર જાય મેળવેલો કારજે;
 માટે એ સુખણ સાર અંતર આ વાત આણ્ય,
 પ્રાણ જાય માટે વ્યભિચારને ન કારજે. ૧
 જાય લાજ જગતમાં કરતાં કુકાજ આજ,
 નાજ પાડી માટે શાણા મંતે વ્યભિચારની;
 વિશ્વાસનો થાયઠે વિનાશ જનમાંથી જાય,
 આશ પૂરી થાય ન કદાપી સુવિચારની.
 જાય જેને ઘેર કર્યું વેર મોહું માને મન,
 ક્યારે જાય થાય મને શાંતી સૌ પ્રકારની,
 એવી અધીરાઈથી બગાડ તારી બાધ થાય,
 બગાડ જુમાંજ જાય સધળી સંસારની. ૨
 મળે નહીં માન અપમાન તો અપાર થાય,
 સારાં માણસો કદાપી સંગત ન રાખશે;
 સોળતથી સાર ધારે નહીં શુણવાન નાર,
 વપૂમાં વિચાર કરી પ્રીત તોડી નાખશે.
 ગમે તેવી હોય લાજ પણ આ કુકાજ થકી,

નારી જાય લાજ ભુંડું બધા જનો બખરો;
 બાધ ભુડા ભારી વ્યભિચારીને વિચારે જનો,
 એવો અવિચારી અંતે કુર ક્રૂણ ચાખરો. ૩
 વિત વપનાય થાય વિત વીણ નકી નર,
 ખર તુલ્ય પછી એની અકલ પીઠાણુરો;
 ઉડાડે અપાર મનમાં નહીં વિચાર સાર,
 પછી નર નાર તો ઉડાડ એને જાણુરો.
 પટાવી પટાવી પરનારી વિત હરી જાય,
 ખાય ખૂટી જાય એવું અંતરે ન આણુરો;
 ભાગવી પડે જો ભુંડા ભીખ શીખ તને આવી,
 તેણીને શી ખીક એતો ખીજો મોજ માણુરો. ૪
 એછી થાય અખર અપાર તેથી જાણુ બખર,
 ખાધ જશે ખોતરીને તને એક પળમાં;
 જાણુ ન જરૂર હજી દેખુંછું અજાણુ તને,
 જાય તે જણાવું નથી જીવાનીના જળમાં.
 પણ તું નિરાશ થોડી વારમાં તજને આશ,
 યૈશ અનાયાસ પ્રીતે પાટકીને પળમાં;
 અરે પરનારીને શું સારી ધારી મોહી રહો,
 નકી છે નકારી કીડા પેઠે ટળવળ માં. ૫
 અરે વ્યભિચારી જો વિચારીને તું આપ ઉર,
 મટે મોંતું નૂર રોગ ભોગ તો થવાય છે;
 થાય પરમેહ પરનારી તણા નેહ થકી,
 દેહમાં દરદ થયા થકી દમ જાય છે.
 ચાંદીનો મરજ તો મરણનો મરજ જાણુ,
 પ્રાણુ જાય ત્યારે જાય ત્યાંથી છૂટો થાય છે;
 કરે છે ખુવાર દર વાર વ્યભિચારથી તે,
 વાર વાર વૈદ દરબાર તો જવાય છે. ૬
 દરદ કરેછે રદ ધણીવાર મરદને,
 નપુંસક થાય નર એક પળ વારમાં;
 પામેછે પીડા અપાર પાડેછે મુખે પોક્ષાર,

પડદે પડયા રહેછે પોતાના આગારમાં,
 ખરચ કરે અપાર તદ્દપી ખુવાર થાય,
 મટશે દરદ એમ આવે ના વિચારમાં;
 માન મારી કીધી વીધ જેની ગણમાં તું મન,
 રાગ ન લગાર યાર ધાર વ્યભિચારમાં. ૭
 મુઠા મોટા રાય કરી હાથ વ્યભિચાર માંહી,
 પત્તા લાગ્યો નહીં જેનો ગયા એક પગમાં;
 તારો શોછે બાર તે વિચર તું મને ગમાર,
 તોય તું આવાર દોડે જીવાનીના જગમાં
 મુઠો લંઠાં રાય તેની રહી ન નિયાની કાંય.
 વાળી નાશ પામ્યો વ્યભિચારથી વિપજમાં,
 ગૌતમની નારી સાથે રમ્યો વ્યભિચારી દંદ,
 ખોયું માન ખલકમાં ખપ્યો ખરો ખજમાં. ૮
 જીવોને આવાર કરીને વિચાર અંતરમાં,
 કેવો દોસે ન્યામ અંગરેજ તણા રાજમાં;
 મારાજ મલાવરાય રાય નીજ રાજ તણે,
 કેવું તેવું રાજ કેવું તેજ તેના તાજમાં.
 ગણના કરી જે વ્યભિચારની ગાયકવાડે,
 કેવું મળ્યું ફળ જગ કીધું જે કુકાજમાં;
 કીધો કેદ ન્યાય કરી કાજ મદરાસ થયો,
 ગયો કેવો ગાજતો રહ્યો ન નિજ રાજમાં. ૯
 સર્વ શક્તિ માનજે આ સહિતો સરજનાર,
 સાર ન્યાય કરનાર તેના દરબારમાં;
 જનાજ જરૂર લેશે કામ જે કરેલ ફૂલું,
 ધણે તે તપાસ કરી ખાંખે નહીં હાસમાં.
 ધારો વ્યભિચારી નરો બીક મોટા બાપ તણી,
 ધણી સારી રીતે ચાલો આવી આ સંસારમાં;
 સારાં કામ માંહિં અહીં મળશે સાબાશી ખેશ,
 લલ્લુ કહે સેરા સાર નથી વ્યભિચારમાં. ૧૦

મસ્તાવિક દોહરા.

કપિ હાથે તરવાર લે, આપે તો તુકશાન;	
શહને તેમ સ્વતંત્રતા, દિધે જીવનું જનન.	૧
ગર્ધવને સાકરે દિધે, લાગે કડવી ઝેર;	
દેતાં શીખ મુરખ મને, ઉલટું વાઘે વેર.	૨
બહુ બોલ્યાથી જન તણો, યાય સદા ધીંકાર;	
મૃદંગ ને બોલે બહુ, ખાવા જનનો માર.	૩
શત્રુની પણ શરમરા, રાખે રાજ યાય;	
શ્વાન કશડવા દોડતું, રોટલિયો રીઝાય.	૪
ટૂંક પડેલી નવ તળે, કરતાં કાઠિ ઉપાય;	
કાગ તજને લાપશી, અખજ ખંતથી ખાય.	૫
નાતું દેખી નજરથી, નવ ગણ્યું નિરમાય;	
કાપે તો કાપે તુરત, કટારની એ ચાલ.	૬
ગાળ દિને ગાળજ દિધે, સાર કીધેથી સાર;	
જંગલમાં જયમ બોલિયે, તેમ પડે પડકાર.	૭
ચોડાથી ન થઇ શકે, બેલે એમ અગલ્ય;	
પ્રાશન ઝેર જરાકથી, પળમાં નિકળે પ્રાણ.	૮
અખજ પિડા અવની વિષે, હરનિશ સહે અપાર;	
સખજ તણો સહુકો કરે, નિત સારો સતકાર.	૯
અખજ કરે અપરાધ તો, શીક્ષા તેને યાય;	
કાઈ સખજને નવ કહે, એ મોટો અ-યાય.	૧૦
અખજ સખજ સૂઝી પતી, તણે ઘેરછે એક;	
ઓણું વધતું અહિં ગણે, એ મોટો અવિવેક.	૧૧
એક એને આશરે, રાજ નિન રેવાય;	
કંકણથી મણિ મણિથી તે, બેથી હાથ મુલ્યાય.	૧૨
શોભે સરખા જન તણી, સોખન આ સંસાર;	
વનથી સિંહ શોભે અતી, સિંહથી વન નિરધાર.	૧૩
કપટ કરે તો ચપટ જન, તુરત યશે નિરધાર;	
કયું કપટ બે ચંદ્રમાં, વધ ઘટ થયો આકાર.	૧૪
કાજ કુકં ખીજે કરે, માર જિજ્ઞે જન ખાય,	

- રેતી થઈ રે' શીશિમાં, ઝાલરને ઝરડાય. ૧૫
- છત જનની છાની કદી, રેતી નથી નિરધાર;
- ચોખાસે નિર નહિ વિષે, વધે ન લાગે વાર. ૧૬
- હલકો જન છલકાય છે, મોટા નવ મલકાય;
- ગાગર છલકારો છલક, સાગર નહિં છલકાય. ૧૭
- મોટા રીસ ધરે નહીં, કરતાં કોડ બિગાડ;
- ક્ષમા કરે સાંતી ધરી, હલકો બાગે હાડ. ૧૮
- અડતી પડતી સર્વને, માથે છે નિરધાર;
- રથનું ચક્ર ઊંચું નિચું, વારંવાર ચનાર. ૧૯
- દુઃખમાં શોક કરો નહી, સુખમાં ન ધરો હર્ષ;
- કાયમ નહિં કો અહિં, અસ્ત પછી ઉતકર્ષ. ૨૦
- શાંતપણામાં એટ ગુણુ, દીસે આ સંસાર;
- ઉન્મતાઇથી અનિનિમાં, લેશ ન દીસે સાર. ૨૧
- અધીકાર અહકો મળે, પરકપકાર ન થાય;
- ઉડી જાય અ અગ્રથી, ધિકાર અહિં રહિ જાય. ૨૨
- મળે આબર માન ને, ગયું મળે ધન ધાન;
- ગયો વખત ફરિ નહિં મળે, સમજ સમજ નાશન. ૨૩
- કરૂપ રામા હોય તે, પતીવ્રતા કહિ હોય;
- તો તે સે'જ થઇ શકે, અચરજ કરે ન કોય. ૨૪
- ગણુ રૂપવંતી કામની, સહુ કામની સિર તાજ;
- તે જો પતિવ્રત સાચવે, એ અચરજ છે આજ. ૨૫
- ચાજ નિતીમાં કુશળ નર, ચાવે સારી ચાલ;
- તો તેમાં અચરજ નહીં, એ હું કહું છું હાથ. ૨૬
- ધરમાં ખાવા નહિં જરા, વાંચવા નહિ પીત;
- તો પણ અનિતી નવ કરે, અચરજ એહ ખચીત. ૨૭
- એવા ઈંછે અન્યનું, ત્યાં આપણું પણ જાણ;
- લાત લાગશે લોભિને, ત્યારે મન પસ્તાય. ૨૮
- નીચ ઉંચ નહિં થઇ શકે, કરતાં કોટિ ઉપાય;
- કાગ ખાય મર લાપશી, પણ કોયલ નવ થાય. ૨૯
- લાત આપણા મૂખમાં, છે ત્યાં સંધી સખ;

પણ ખીજને મુખ જતાં, દારણ ઉપજે દુઃખ.	૩૦
શુભ રિત મુઠી કુળતણી, ખીજ લેવા ધાય;	
આલ હંસની શીખનાં, કાગ ચાલ ચૂકાય.	૩૧
સારું દેખી કોઈનું, થાવું નહીં ઉદાસ;	
સુખિ પાડોશી હોય તો, આપણ સુખની આશ.	૩૨
દેશાટણ મૈત્રી રૂઢી, સદ્ શાસ્ત્રાનું જ્ઞાન;	
ચન્ન રિયે આવાગમન, એ અહિં સુખનાં સ્થાન.	૩૩

દેશાટણ કરવા વિષે.

સ્લગમ છંદ.

હાથા દેશી વીર વાત વિચારન્યો,	
ધારી મનમાં ધીર, પ્રવાસ પધારન્યો;	
છે સુખ બહુ વિદેશ, વિચરતાં સર્વને,	૧
માટે વિચરો વીર, તજી નિજ ગર્વને.	
મુસાફરીમાં માલ, હાથ દીસે અતી,	
કેમ બન્યા બેહાલ, મુંઝાણી શું મતી;	
જૂઓ સુદૃતી રીત, પ્રીત હૃદયે ધરી,	
એક દામ જો રહે, જાય સરવે મરી.	૨
પણી પણ પરભાત, જંગલે જાયછે,	
આરો સારો શોધિ ખંતથી ખાયછે,	
પૂરણ બરિને પેટ, છેવટે સાંજરે,	
બન્યાં માટે બેટ, ઘેર લાવે ખરે.	૩
જો ઝાડે નિજ દામ, ત્યાં કદી તે રહે,	
ખાય રહી શું ખાજ, મિત્ર તે તો કહે;	
જૂએ ભુંડ હાથ, ચાત તેના ખરે,	
મુસાફરિ સમ આલ, જાણુવો ના ધરે.	૪
વિદેશની શુભ રીત, પ્રીતિ સિખાય છે,	
અકલ વધે અધીક, કીક સહુ થાયછે;	
લોકોની રિતભાત, જેવે બ્યાં બ્યાં હશે,	
તેવી રીત તમામ, જાણવાનું યશે.	૫

કેવાં સુખિયાં લોક, દિસે તે દેશનાં,
 કેવાં તેનાં કામ, દિસે હાંમેશનાં;
 કેવો ત્યાંહે ન્યાય, થાય ધનસાધ ક્યાં,
 કેવો ત્યાંનો રાય, જાય જણાય જ્યાં. ૬
 કેલવણીનો કાર, જનો કેવો ગણે,
 કેવા જન હુશિઆર, બણી બાવે બને;
 કેલવણી કહ રીત, શિક્ષકો શીખવે,
 કેવી પ્રભુપર પ્રીત, જનો મનમા ધરે. ૭
 કેવો જન વ્યાપાર, કરે તે ગામનાં,
 હુતરમાં હુશિઆર, દિસે કે નામનાં;
 સંચાની ત્યાં શોધ, શિ રીતે થાયછે,
 લક્ષ્મી ત્યાંના લોક, સિ પેર કમાયછે. ૮
 એવી અનેક વાત, ધ્યાનમાં આવશે,
 બાંહુર બનશે બ્રાત, વિદેશે જે જશે;
 માત્ર વિદેશી અહીં, કેમ પોસાયછે,
 શી રીતે આપણે, માત્ર ત્યાં જાયછે ૯
 આમાં હાંસલ રહે, ખોટ આમાં જશે,
 વીચરતાં વીદેશ, ખબર એવી થશે;
 એની શુભ રીતભાત, દેશમાં આણવી,
 શી રીતે તે તણી, લક્ષ્મિ અહિં તાણવી. ૧૦
 શુભ ધંધો તે તણે, આપણે આણિયે;
 હુતર તેનો કયો, આ બણી તાણિયે,
 એવા મન વિચાર, અંતરે આવશે,
 જે જશે પગેસ, બણુ એવું થશે. ૧૧
 એક ધણતું ધણા, પિયે જળ જે પજે,
 શાણી નાં હુઈં વાળ, તરસ તો નાં ટજે;
 ખૂનીનો ભગવાન, ધણીતો ધારિયે,
 એમાં શું અજગાય, વિવેક વિચારિયે. ૧૨
 જોડે જમણું નથી, જમ તેને ધરે,
 શાથી તે અજગાય, વિદેશે વીચરે?

- તેની સાથ સગાઈ, નથી નહ જોડી,
ત્યાં જાતીની રીત, નથી કંઈ તોડી. ૧૩
- આડો ત્યાં શો બાધ, આર્થને આવશે,
યાશે ઉલટો નામ, દેશ સુખિયો થશે;
આર્થ આજ અબડાષ, જતાં પરદેશમાં,
શી રીતે સુખિ થાય, રહી નિજ દેશમાં. ૧૪
- જે અટકે અટકાય, શું તેથી કાપદો,
તોડો જન આ વાર, દરેકો કાપદો;
જે શાસ્ત્રાની રીત, પ્રભાણે ચાલવું,
તો વાણે કો વાર, જનો નવ બેસવું. ૧૫
- ભાયા કદિ ન બણાય, જિવ જતાં પારકી,
અજે પમાન માય, અવર ભાયા થકી;
અગ્રેણ ન બણેલ, મળે નહિં નોકરી,
શીખ્યા સ્વાર્થાં થઈ, થાસ આધાં કરી. ૧૬
- માટે સમજૂ ભાત, વાત વીચારિયે,
આ અટક્યાની રીત, પ્રીતિ ગણિ દાણિયે;
અગે ધરી ઉમંગ, વીદેશે વીચરો,
સ્વાર્થ દેશનો ગણી, મૂસાફરિમાં ફરો. ૧૭
- જેને સધળું સુખ, દુઃખ નવ દેખવું,
તેણે ફરેવિ મૂખ, કદી નવ બેસવું;
જો ના હીમત થઈ, બેસિ રેશે ધરે,
કાયર નર કેવાય, વિદેશ ન વીચરે. ૧૮
- કામિલ કરચનદાસ, પ્રવાસ પ્રિતે કર્યો,
તોડી જનનો ત્રાસ, વિદેશે વીચર્યો;
માન ધટે આ વાર, મહીપત રામને,
તોડી બેડે તમામ, કષ્ટે શુભ કામને. ૧૯
- રતો ખુશો કરી, જનાન્યુ આરણ્ય,
તો કમ કાયર થયા, પ્યાર કરિ પારણ્ય;
વિનતી લેલું તણી, ધ્યાનમાં ધારણો,
સ્વદેશના મુખ ગાડ પ્રવાસ પધારણો. ૨૦

મૂરખના રાજ.

દેહરા.

- કરી દેવું દુનિઆ વિષે, દેતાં દિવગિર થાય; ૧
 સજ્જન જાણે સદિમાં, તે મૂરખનો રાય.
- માત પિતા પદને તજી, પૂજે પત્ની પાવ; ૨
 લક્ષ્યે નવ લાગે જગ, તે મૂરખનો રાય.
- વેરે વસ્તુ વિત દઈ, જેનો ખપ ન જરાય; ૩
 નાણાંના પાણા દરે, તે મૂરખનો રાય.
- નાત વરામાં નીશ દિન, દ્રવ્ય ખરે ખરચાય; ૪
 ગરીબને આપે નહીં, તે મૂરખનો રાય.
- જે વસ્તુથી વરસમાં, નિશદિન પોપણ થાય; ૫
 તે નાખે જીંડે કુવે, તે મૂરખનો રાય.
- કાચ ગ્રહે રનો તજી, નવ દિલમા દુઃખાય; ૬
 સોનાતું પીતળ કરે, તે મૂરખનો રાય.
- સદ્ વિદ્યા શીખે નહીં, મંત્રો ભણવા આપ; ૭
 સવળાતું અવળું કરે, તે મૂરખનો રાય.
- કલેશ કરી કુટુંબમાં, લડવા સામો ધાય; ૮
 સંપ ન રાખે સદિમાં, તે મૂરખનો રાય.
- ધન્યરને અળગા કરી, પાખંડ પુજવા ધાય; ૯
 દુખિ થાશે દુનિઆ વિષે, તે મૂરખનો રાય.
- કરિને સારું કોઈનું, રાજ હદય ન થાય; ૧૦
 ખોટું કરિ ખુશી રહે, તે મૂરખનો રાય.
- પરનારીની પ્રીતથી, ખુશ ખુશી દિલ થાય; ૧૧
 નાણાં નાખે નેહથી, તે મૂરખનો રાય.
- પીગ દર પ્રીતથી, દડબડ દોડયો જાય; ૧૨
 પૈસા નાખે પાણિમાં, તે મૂરખનો રાય.
- કમળ અધિક ટો આવડે, પણ ઉલ્લસ ન કરાય; ૧૩
 ભૂમીમાં ભૂખે મરે, તે મૂરખનો રાય.
- ખુદાને દઈ બાળકી, પછિ મનમાં પસ્તાય;

સંડે ત્યારે જહુ રડે, તે મૂરખનો રાય.	૧૪
સાદર છોડી સર્વદા, ઝેર હળાવળ ખાય; સમગ્રે તેને સદ્દિમા, સહુ મૂરખનો રાય.	૧૫
ઊપજા ઉર લેખ્યા વિના, જરગ્યો જહુ જાય; દેવામાં હુખી જશે, તે મૂરખનો રાય.	૧૬
પરનારીનો સંગ જે, સેંજે કરવા જાય; પડે નરકની ખાણમાં, તે મૂરખનો રાય.	૧૭
કુલણુચ ચઢને કૂરે, કરે કમાઈ ન કાંચ; કમાણિ ખાશે કોકની, તે મૂરખનો રાય.	૧૮
મદદ ન કરે ગરીબને, કરે ચોરનો સાંઘ; એવો જે જન અવનિમાં, તે મૂરખનો રાય.	૧૯
સમઠ કરતાં પાપનો, દિલ દિલગિર નવ થાય; પુન્ય કરે નહિ પૃથ્વીમાં, તે મૂરખનો રાય.	૨૦
શિર ઉપર છત્રી ધરે, જોડા નહિ પગમાંય; નગ દેવ નિરખે પગ દાન, તે મૂરખનો રાય.	૨૧
પંજિત પોતાને ગણે, નહિ જિજ્ઞે મનમાંય; આપ વખાણુ કરે મુખે, તે મૂરખનો રાય.	૨૨
અછત અવરની નજરના, નિજ આગુણુ ન કળાય; ગુણુ મય પોતાને ગણે, તે મૂરખનો રાય.	૨૩
દાંત એક ડાચા મહી, જોતાંતો ન જણાય; મન પદમણિ પરવસા તણુ, તે મૂરખનો રાય.	૨૪
વગર કારણે જન પરે, ગુસ્સો કરતો જાય; જય અપજયની ખખર ના, તે મૂરખનો રાય.	૨૫
ખોલાન્યા વિણુ ખોલતાં, લાજ ગણે ન જરાય; ના પાડે પણુ ના રહે, તે મૂરખનો રાય.	૨૬
કામ વિના ખીજ તણી, વાતો કરે સદાય; લામ વિના રખડી મરે, તે મૂરખનો રાય.	૨૭
ઝાગખાણુ વિણુ અન્યનો, જહુ વિશ્વાસ ચાય; દોંગી ધુતી ખાય છે, તે મૂરખનો રાય.	૨૮
દુશ્મન દુનિઆમાં કયો, દોસ્ત કોણુ કેવાય;	

- એવી જેને ખજાર નહિ, તે મૂરખનો રાય. ૨૯
 કારણ વિણ જે અહિં તહિં, અણખણે અથડાય;
 લાભ ન રાખે હાથમાં, તે મૂરખનો રાય. ૩૦
 થોડું સમજે નહિં અને, વિદ્વાનમાં ખપાય;
 ડોળ ધાણ ડાહ્યો બને, તે મૂરખનો રાય. ૩૧

સ્વાર્થ વિષે.

ઉપેદ્રવ છંદ.

- ૧ કુસૂમ સૂગંધ સહીત ધારો, સુગંધિ લેવા અતિ મુંગ ધારો;
 તજે સુગંધી વિણ તેહ જણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૧
 હશે દુઝો વૃક્ષ વિશેજ ન્યારે, વિહંગ દોડી બહુ જાય ત્યારે;
 વિના દુઝો પક્ષિ ન જાય જણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૨
 તળાવમાં પાણિ અતી ભરાશે, બગો કિનારે લલચાઈ જશે;
 તજે સુકાતાં સર પવાર જણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૩
 હશે શુ શોભીત વનો હજારો, કુરંગ જ્યાં ત્યાં ચરતાંજ ચારો;
 યતાં વનો દગ્ધ નદી જવાનો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાજ જણો. ૪
 રણાંગણે દુઃખજ સત પામે, તથાપિ જવું નહિ શત્રુ સામે;
 હશેજ શંકા જન એમ જણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૫
 હશે વિશેષે જર જન પાસે, સગાં સંબંધી મળશે ઉલાસે;
 વહે મુખે મિષ્ટ ન વાલ આણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૬
 હશેજ દર્દી જન જેહ વારે, સહે સદ્ વેદનું કેણુ ત્યારે;
 થતાં સુખી વેદજ વૈરિ જણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૭
 મહે મુણીકા ધનવાન જે તે, હરે રમાડી બહુ દ્રવ્ય પોતે;
 તજે થતાં દ્રવ્ય રહીત જણો, સગાં સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૮
 ધણું પશ દૂગણું હોય ન્યારે, દિયે વિશેષે જન ખાણુ ત્યારે;
 પછી નહિં ખાણુ દિયેજ દાંણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૯
 ગરીબ શ્રીમંત નૃપો વડેરા, પ્રિતીધિ આવે પડતા બણેરા;
 લલકુ પ્રિતી સ્વાર્થ વિના ન જણો, સગાં સહ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણો. ૧૦

૧ કુલ. ૨ ભરો. ૩ પક્ષી. ૪ તળાવ. ૫ પાણી. ૬ હરણ. ૭ બગવું.
 લડાઈનું મેદાન. ■ નપુંસક.

દોહરેલ.

જાણે જન આ જગતમાં, સગપણ સ્વારથ દોષ;

વિણ સ્વારથ બધું વિના, સાંધ કરે નહિ કોય.

૧૧

સહિમને ઠપકો.

વસંતતિલકા છંદ.

હે સહિમ આપું ઠપકો સુણુ ધૈર્ય ધારી,
 મારી તું સીખ ગણુ માતૃનું હીત કારી;
 ધારી તું ધ્યાન પરિ ઉત્તર દે વિચારી,
 તારી અપાર વધશે અહિ કિર્તિ સારી. ૧
 કોડેયિ બેઠિ ક્યમ કાયર કેરિ પાસે,
 નાસે શુરાયિ ક્યમ રક્ષણુ તારું યાશે;
 જનશે તનેજ રણમાં રણડાવિ ત્રાસે,
 શાથી તું નારિ વશ ના શુરવીર પાસે. ૨
 તેં પ્રીત ધારિ ગણિ મુખનિ ચારિ સારી,
 ધારી ન ખીક મિનિ કેમ ન તેયિ નારી;
 તારી ન કિર્તિ કદિ મુખે શકે વધારી,
 હે નારિ કેમ પરિ નૈ વિદવાન ધારી. ૩
 ઉદારનો શું અપરાધ વશોજ અગે,
 સંગે તું કેમ રહિ નૈ ઉરથી ઉભગે;
 શાણી તું મર્મ સમજવ પ્રિયથી તેનો,
 શો છે અગાધ અપરાધ ઉદાર કેરો. ૪
 પ્રતિયિ નિત્ય જઈ બેઠિ તું લોભિ પાસે,
 પ્રાશે ન અજ દિનને નહિ દાન યાશે;
 જશે તથાપિ દિનતો વળશે નિરાશે,
 યશિ ન તેથી કંઈતો તું ન કેમ નાસે. ૫

સહિમનો ઊત્તર.

વસંતતિલકા છંદ.

પ્રીતથી સુણુ તું હકીકત ધ્યાન ધારી,

- સારી નહારિ સુણિ પાત શું જો વિચારી;
તારી તમામ ચિત જાંતિજ ભાગનારી,
સેજે શું વાત મમ સ્નેહ ધરી સ્વિકારી. ૧
- જનક કદાપિ શુરવીરની પાસ પ્રીતે,
નિત્યે ચડેજ રણમાંહિ શુરાની રીતે;
ચીત્તે કદાપિ ન ડરે મરવાની ખીકે,
શી કેવિ પાત વિધવા થઇ રે'વું નિત્યે. ૨
- વિદ્વાન પામ ધરિ આશ કદાપિ જાડે,
મુંઝાડે તેથી મનમાં શું હું દાસ થાડે;
હવાં જાડે ખાંધિ ગુણ પાસ ચકીજ રાખે,
શેવા કદાપિ ન કરે વળિ કેદ નાંખે. ૩
- જાડે કદાપિ ધરિ પ્રીત ઉદાર પાસે,
કિર્તીની આશ થકિ વાપરતાં ન ત્રામે;
તારે શું નાથ તણને પરે ધેર જાવું,
ઉદાર પાસ વસવે દુઃખ ઉજ આણું. ૪
- લોભી કદી ન ખર્યે નહિં ખાવ ખાંતે,
પ'પાણિ રોજ મુજને ધરમાંહિં દાટે;
શેવા અપાર કરિ સૂખ હમેશ આપે,
નામું શું દામ પટરાણિ કરીજ સ્થાપે. ૫
- એવાં અપાર દુઃખ છિ પરવાધિ ખીજે,
રીઝે તમામ જન કે મનમાંહિં ખીજે;
મારે મને ન અપરાધ ગણુ તમારા,
લોભી તમામ જનથી મુજ મન સારા. ૬

વસંતઋતુ વિષે.

હરીગીત છંદ.

સૃષ્ટિ તણું રૂપ હે સખી બદલાય શું આ બહુ વળી,
લીલા જગતની જામી રહિ શું વાત જાયે નહિં કળી;
પદ્મવ નવાં વિટપે દિસે વળિ છોડ સારા આજતો,
આન્યો આત્મી આનંદ કારી વસંતઋતુ રાજતો. ૧

આમે અથાગન મોર ઝૂંતે જન નહિં શોભા કરી,
 રી વન નિ દીમે નિટખને વેનિ થડ વગગી રહી,
 મુગધ રિચનવેજ માગી ઝડપથી ટુલ ઝાડતો,
 આખો અતી આનંદ કારી, વમતઝનુ રાજતો. ૨
 અગણિત તિલા અનની નિપે નજરે પડે છે ન્યામતા,
 પથી જનો આરામ પામે પથ મુઠે આવતા,
 હડસેલ રીમાત તણો વા ટાઢ ટાળી આજતો,
 આ થો અતી આનંદ કારિ વસતઝનુ રાજતો. ૩
 આત્યો સિઆગો ચોપથી કુઠિને રૂઢસ બધી વિરે,
 આતી ઉનામે વમ કીરો રાજ તો તેનુ દિમે,
 દીનમ કના લામો લગારક રાત દુકી પાડતો,
 આખો અતી આનંદ કારી વમતઝનુ ગજતો. ૪
 ગામે રૂપાગી રાગ કાઢી ખેડુ ખેતર ખેડત,
 આનંદ આપો અમનાઓ નિજ તનધને તેડતા
 મધુકર કરે ગુજર વનમા મદ ધની મન ગાજતો,
 અખો અતી આનંદકારો વમતઝનુ ગજતો. ૫
 મધમાખિ મધ મુમે અતી રૂઢુ પાખડી ઉપર રહી,
 જનને બનાવે એમ જગમા વખતતો ખોવો નહીં,
 આગળથી કુઠિરે એરૂઢુ, પાઝગ પડે નહાં આવતો,
 આ થો અતી આનંદમની વમતઝનુ ગજતો. ૬
 ગાયન કરે ગાયક ધણા ધણિ મૂઢો હાથમા,
 હારો હનીજન ગય હારો સજન કેસ સાથમા,
 દીસે અતી દેગ નિરે આનંદ કિસન આજતો,
 આખો અતી આનંદ રિ વમતઝનુ ગજતો. ૭

શાર્દૂલવિર્કિરિત છંદ.

શોભા થી કડુ ચીટના સુખ તણી, શીમા નગી જાયઝે,
 જોતા તો જગમા જમે ઇશ તણી, લીનાજ દેખાન ઝે,
 એના દીન ઇલાગ દુખ હરતા, વિશ્વેશ વડુ સદા,
 આપો સુખ અપાગ દીન જનો, ટાળી અતી આપાટ

એક સ્ત્રી પોતાની સંખી પ્રત્યે રોતાનો પતી પરદેશ
ગયેલો આવ્યો નહીં માટે કહેછે.

વસંતતિલકા છંદ.

શોભા અપાર ખિલિ આજ અખીવ દે-૧,
દેતાં ન પામું કદિ પાર હું કોટિ દેરો;
વૃક્ષો તમામ ફળ પત્ર થકી ઝુકાવ્યાં,
આવી વસંત પલુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૧
આશા અધીક હરનીય ઉરે ધરહું,
આવ્યા ન જાણી મેઘ રવારિ થકી ભરહું;
કે નાથ રોપ ધરિ દીક્ષ વિરે રિસાવ્યા,
આવી વસંત પલુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૨
બેઠા વિદેશ જમ છોડિ રવદેશ પ્યારો,
લીધી ન સેશ ખબરો તજિ રનેહ મારે;
શું નારિ અન્ય થકી નાથજિ ભોળવાયા,
આવી વસંત પલુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૩
કીધો વદાડ શુભ બેસિ અગાશિ સારો,
દીવોછ કોલ કરમાં ઝટ આવવાને;
કોણે ભુલાવિ કર કોલ પતી ભગાવ્યા,
આવી વસંત પલુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૪
શો દોષ કોષ મમ નાથ હદે પડ્યો છે,
શું પ્રેમ અન્ય જનનો મનમાં હત્યો છે;
હે નાથ ભોળપલુમાં કમ ભોળવાયા,
આવી વસંત પલુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૫
પત્રો અપાર લખિ થાકિ ગઈ હું પ્યારા,
આવ્યો ન પત્ર સુણિ આંસુ તણીજ ધારા;
કોણે વિયોગ પ્રિય પત્ર તણા પડાવ્યા,
આવી વસંત પલુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૬
ભૂલી હું જ્ઞાન ભરથાર તમામ આજે,

પ્રીયોગ અગ્નિ થઈ દીવ હમેશે દાઝે;	
થાવે વિચાર ઉરમાં ક્યમ નાથ નાન્યા,	૭
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આન્યા.	
સાથે વિયોગ રૂપિ ખાણુ સદા શરીરે,	
કામાગ્નિ તાપ સહુ નાથ હું નિત્ય ધીરે;	
દાસીની દાઝ દલમાં નવ ન.થ લાન્યા,	
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આન્યા.	૮
આણી ઉમંગ ઉર વાટ વિશેષ બેઠું,	
આન્યા ન જાણિ પ્રિયનાથ મને મુંઝાડું;	
કાણે શુભાવી ભરથાર હજી ભમાન્યા,	
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આન્યા.	૯
આવે સમે ન પ્રિય યેગ વિયોગ ધારો,	
ખારીન અર્જ મુણિ નાથ પ્રિતે પધારો;	
શું નાથ સૂખ સરવે તજિને તમન્યાં,	
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આન્યા.	૧૦

લાંચ વિષે.

ભૂજંગી છંદ.

ધણા જૂલમી લાંચ ઝાઝી લઈને, ખરેખાત ખુશી થતા દુઃખ દૈને;	
પછી થાય તેના જુઓ હાથ કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. - ૧	
અનાતી કરે લાંચ લે લોક પાસે, હરે ના દિલે રાખના કોઈ ત્રાસે;	
પછી ખાય ખતા લઈ લાંચ કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૨	
અતી થાય અન્યાય લાંચે કરીને, છુટે શાદ સૌ લાંચ તેને ભરીને;	
ગરીબો તણા તે પછી હાથ કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૩	
યશે ન્યાય લાંચે કરીને અકારો, જનો સર્વ ધીકારશે ન્યાય ધારો;	
પછી ન્યાય કારોજ કેવા કહેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૪	
ગુનેગાર છુટે દહ લાંચ ઝાઝી, ગરીબો ખમે દુઃખ ને જાય દાઝી;	
પછી તેપરે થાય ધીકાર કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૫	
જનો ના ગણો પાપનો કુંભ નાનો, કદાપી નહીં રે'યતે કુંભ છાનો;	
ભરાતાં કુટ્ટી ક્યમ અલ્પો ન રે'વા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૬	

- કુટુમ્બો કે બડાકો દરો દીશ યારો, સુખીને બડાકો ખુશી સર્વ યારો;
 ન આવે પછી કોઈ પાસે રહેવા, ગણે લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૭
- પછી રાયની પાસ ઇન્સાફ યારો, બધા લોકમાં મૂર્ખ તેતો ગણાશે.
 પછી આપશે રાય ઇન્સાફ એવો, ગણે લાંચિયો ચાંચિયા ચોર જેવો. ૮
- કરે દંડ કાં કેદની તેહ શીક્ષા, જનો પાસ ઉભા કરેછે પરીક્ષા;
 ગણે મુર્ખને ઉચરે ચબ્દ કેવા, ગણે લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૯
- બધા લોકમાં લાંચથી લાજ નશે, વળી રાયથી ખુશ શીક્ષા પગાશે;
 જુઓ લાંચથી હાલ યારોજ એવા, ગણે લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૦
- કરે રાય લાવી દયા એછી શીક્ષા, હજીતો પ્રજાની રહીતે પરીક્ષા;
 જવુંછે હજી ત્યાં ખરો ન્યાય લેવા, ગણે લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૧
- કરે ઇશ ન્યારે તમારી તપામ, ઉભા રાખશે એકલા તેની પાસ;
 કરે સાફ ઇન્સાફ દેવાધિ દેવા, ગણે લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૨
- મુજો વીનતી એ અધીકારિ મારી, અતી હીત કરી યશે તે તમારી;
 નિમાયા નથી જાણજો લાંચ લેવા, ગણે લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૩

સ્વદેશમાં સુધારો કરવા વિષે.

ઉપેદ્રવજૂ ૭૬૦.

- અરે સહુ અંતર પ્રેમ આવો, દુખી થતા દેશનિ દાઝ જાણે;
 વિવેક રાખી દુખને વિદારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૧
- પશ્ચા દુકાળો અતિ દુઃખ આવે, ગરીબનું સંકટ કો ન દાપે;
 અરે થયો દેશ બધો નમેરો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૨
- સ્વદેશ પ્રખ્યાત પુરો મણુતો, મુજે કરી ઉત્તમ તે જણાવો;
 હતો અતી બદ્ધિમ તણે વધારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૩
- કુટુમ્બો અતી સંપ સગાંનિ સાથે, મુત્તા લડી મુર્ખ સળધિ દાપે;
 કયો બધે દેશ અતી અકારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૪
- યયું જુઓ રામનું રાજ દેશે, સંતાપને શોક દિહો ન લેશે;
 હતો અતી ખેની વિષે વધારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૫
- ગયા મહાવીર સ્વદેશમાંથી, કહો હવે સૂખ મળેજ ક્યાંથી;
 નહીજ નેત્રે મુખને નિહાળો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૬
- ધડધે ધણો ધાટજ સૂખ લેવા, યવા જવા દેશ નમદે જેવા;

હવે નથી દુઃખ તણો દિનારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો મુધારો.	૭
લક્ષ્મિ લુંટાઇ ગઇછે વિદેશે, સંતાપ ને શોક સ્વદેશ દીપ્તે;	
હવે મુખો ક્યાંધિ મળેજ યારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો મુધારો.	૮
જરા નથી સપ સગાનિ માથે, પડે મહા કષ્ટ સ્વદેશ માથે;	
કુટુંબમાં કંથેશ તણો પ્રસાગે, સ્વદેશિયો સઘ ધરો મુધારો.	૯
તન્ને તમે કંથેશ કુટુંબમાંથી, બણે બહા બાપ ઉમંગમાંથી;	
યશે મુખી દેશ ખરે બિયારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો મુધારો.	૧૦
મળે મુખો હુમર જે હજારો, ઘણી મુ વિદ્યા મુતને બણારો;	
કૃપી તણો જો કરશે વધારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો મુધારો.	૧૧

વિપત્તિમાં હીંમત રાખવા વિષે.

સવૈયા એકત્રીશા.

અવતી તજ અવતર ધરો પણ અર્જુન આ તરવો સંસાર,	
હીંમત વિષ્ણુ કો પાર પડે નહિ એ નિશ્ચય હરમાંહી ઉતાર;	
મહાન શત્રુ વિપત્તિ વસેછે તરનારા ને દુખ કરનાર,	
ધન્યર દત્ત ગણી મુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૧
કાળચક્ર પેડે વિપત્તિનું ચક્ર બમે છે આ સંસાર,	
એકવાર સરવે પ્રાણી તે ચક્ર વિષે આવી જનાર;	
હીંમતવાન મુંઝાઈ બધ છે ધીરજ કો ચિરંજીવ ધરનાર,	
ધન્યર દત્ત મુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૨
હીંમત છુટે તેમ વધારે વિપત્તિ આવીને નડનાર,	
દુખ આતશ્ય આવી આપેછે હિંમત વિષ્ણુ તે નહિ હંહનાર;	
માટે હીંમત ધરવી દૈયે મુંઝાવું મનમાં ન લગાર,	
ધન્યર દત્ત ગણી મુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૩
મહત જનોને પડી વીપતિ તે તું તારા મનમાં ધાર,	
તારે માથે આજ નવી નહિ એ વિચાર હરમાંહી ઉતાર;	
વિપત્તિથી તે જન કયમ છૂટ્યા એ વિચાર કર વારંવાર,	
ધન્યરદત્ત ગણી મુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૪
હિંમતનાં હથિઆર ધરીને તે વિપત્તિ સામા લડનાર,	
કોઈ પ્રકારે કષ્ટ પડે પણ રખી પાછા નહિ હંહનાર;	

તો તેને અતિ સુખ આપ્યું અદૃશ જતો અગ્નિનો અવતાર,
ઉપરદત્ત ગણી સુખ દુખ ન હીમત વિપત્તિમાં જન હાર.

૫

દોહરો.

હીમત વિષુ હવેલો ગણો, જનને વાર હમર;
ઉત્તમ નર એ નહિ કદી, વાનર નર નિરધાર.

૬

રૂચિરા છંદ.

જે જન સંપત્તિમાં, સુખ માની છડી જતા નથિ સંસાર,
સુખ દુઃખ સરને સરખું ગણીને વિપત્તિમાં હીમત ધારે;
રણક્ષેત્રે રિપુથી લડતાં કદિ ભય ધરી મનમાં નવ ભાગે,
તે નર ત્રિભૂવન તખ્તા તિલકનો દુનિઆમાં દાવો મારો.

૭

દોહરો.

પીનરાઈ પડતી જિંદે, કદી સગા નવ થાય;
વાત વદવિશું અન્યની, કરશે નહિં કદિ સાંચ.
પડે જેહન: પંડપર, એ ભોગવશે આપ;
ખીજા જન હસિને કહે, પેલા ભરતું પાપ.

૮

૯

કુંડગિઆ છંદ.

વિપત્તિમાં હીમત કદી હારો નહીં જરાય,
હીમતથી દુઃખો હડે, સુખ શરીરે થાય;
સુખ શરીરે થાય, જે નહીં હીમત હારે,
દુઃખ દૂર સહુ થાય, હોય મન હીમત ત્યારે;
દુઃખ આવે સહુ શીર, તોય હીમત નવ હારો,
સુખી થાય જગ માંહ, વિપત્તિમાં હીમત ધારો.
પાડું આ પંચાગિયે, હીમત રાખી મન,
ચિર તાણ્યાં ઝોપે કરી, હેતો દુરયોધન;
હેતો દુરયોધન, તોય હીમત નવ હારી,
લાજ ગર્હ નહિ લેય, સતી કૈવાળો નરી;
સાંચ કરી થી કૃષ્ણ, જે મને હીમત ધારો,
લાઇન નાખ્યું લેય, પાડુંની આ પંચાગી.

૧૦

૧૧

દસરથ મુત ગ્રી રાગને, કાટયા વનની માંવ,
 સાથ સતી સીતા લખ, મુંઝાણા નવ કાંવ;
 મુંઝાણા નવ કાંવ, જો મને હીમત રાખી,
 થયું સિતાનું દરણુ, તોય હીમત નવ નાખી;
 માર્યો રાવણુ રામ, હીમતે લીધી નારી,
 હીમત રાખી મન, સુત દશરથ બલિહારી. ૧૨
 હરીશ્ચંદ્ર બ્રૂપાળને, દુઃખ પડ્યું દિવ માંવ,
 રાજ પાટ સરવે ગયું, પાસે ન રહ્યું કાંવ;
 પાસે ન રહ્યું કાંવ, અતી દુખ દીસે આન્યું,
 વેચાણો નિચ ઘેર, નામ નીચુંજ ધરાન્યું;
 મુલો સુત રોહિતાશ્વ, તોય હીમત નવ હારી,
 મુખી થયો જગ મોહિં, હિમત હરિશ્ચંદ્રે ધારી. ૧૩
 નગ નૃપ નિજ નારી લઇ, વશ્યો અરણ્યમાં વાસ,
 દુઃખ દીસે આતિથય પડ્યું, તોય ન પામ્યો ત્રાસ;
 તોય ન પામ્યો ત્રાસ, બટદિયો વનમાં ભારે,
 રહ્યો અયોધ્યા માંવ, તોય હીમત નવ હારે;
 બધી કાળિ થઇ કાપ, તોય હીમત મન ધારી,
 વશ્યો અરણ્યમાં વાસ, લઇ નગ નૃપ નિજ નારી. ૧૪

ધાર્યું ન થવા વિષે.

વશસ્થ ૭૦૬.

અરે અવીચાર થકી શું તું બકે, જીવાનિના જોર મહિં શું તું છકે;
 પડ્યું રહે જોરે ન કામ આવશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે ૧
 તું રોગનો ભોગ થવા ન ઇચ્છે, તું નિત્ય રોગી નિરખીજ નાસતો;
 તને કદી રોગ અપાર પીડશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૨
 બલા બલા જન જતા રહ્યા બધા, અપાર ઉદોગ થકી ન તે બચ્યા;
 શું જોર તારું પ્રભુ પાસ ચાલશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૩
 તું કાળની કાળિયિ નિત્ય નાસતો, બલા મુઆ બાળિ તું કાપ કાંપનો;
 તથાપિ તે પ્રાણુ પજે પડાવશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૪
 મુવા મહીપાળ અમીરતો ધણા, શુભ મુવા તે નહિં દીવ તે ગણ્યા;

- શું ખીકથી કાળ કદાપિ છોડશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૫
- આતી અબીલાપ થયા તને મને, ધડીકમાં ચાક થયા તણા તને;
તથાપિ તેવો નિત રાંક તું હશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૬
- અપાર આંખા અભિલાપના કર્યા, શિંચી સુઆશા જળ તેં ઉઠેરિયા;
તથાપિ તેનું ફળ તું ન આપશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૭
- અધીક આશા ઉરમાં ધરી સદા, તજી ન ઉરે થકિ આશ તો કદા;
ફળી ન જાણી દિલ દાહતો થશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૮
- વિદેશમાં આશ ધરી તું વીચર્યો, અપાર પૈસો કુડથીજ તેં દ્યો;
મને વિચાર્યું કદિ તે ન ખુટશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૯
- તું રાય કે ચોરનિ ધારિ ખીકને, સંતાડિ આખો સ્થળ ધારિ ઠીકને;
તથાપિ સાંધી ધન નાશ પામશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૦
- ધડીકમાં આસ બમેજ જૂતળે, ધડીકમાં બ્યોમ વિગેજ સંચરે;
ધડીકમાં પાછિ નિરાશ થૈ જશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૧
- ગણે ધડી રાય બનું હું દેશનો, બનું હું દાકેમ અથા પ્રદેશનો;
તથાપિ તેવો નિત રાંક તું હશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૨
- તું જાણુ નારી પરણું હું પમની, તથાપિ નારી મળશેજ સંખણી;
ધરી ખરી આશ તુંતો વિમાસશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૩
- બમે કરે આશ મનુખ જૂતળે, ન આશ ઇચ્છીત જગે કદી ફળે;
પ્રજૂ વિના કો નવ પાર પાડશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૪
- દોહરો.

ધાર્યું આ ધરણી વિગે, કોનું કદિ નવ થાય;

મનુખતણું મિથ્યા થશે, ધરણીધરનું થાય. ૧૫

ઇદ્રવજૂ છંદ.

ધાર્યું ધણીનુંજ હમેશ થાય, મિથ્યા મનુખો તણું તો મનાય;
તેમાંધિ કો દી ફરશે ન એક, ફરે ન નિર્માણ પ્રજનું છેક. ૧૬

ઉપેંદ્રવજૂ છંદ.

ન કલ્પના જેનિ કદી થયેલી, ન ચીત વૃત્તી કદિ સાં ગયેલી;
બનાવ એવા બનશે અનેક, ફરે ન નિર્માણ પ્રજનું છેક. ૧૭

ધડીકમાં સ્વર્ગનું સજા થાય, ધડીકમાં તેજ જગું જણાય;
ન પાર દીસે પ્રજુની કૃતીનો, ન તર્ક પોંચે જનની મતીનો. ૧૮

અહંકાર વિષે

જીવંતુ છંદ.

- ગર્વ જન જે કરે મોત વીના મરે, ગર્વથી હાની અતિશેષ યાથે;
 ગર્વથી સારં યાથે નહિં કેષનું, ગર્વથી આગર સવ જાયે.
- ગર્વથી લોક ધેસા બને છે બહુ, ગર્વથી કુળનો નાશ યાશે;
 સદુ જનો ગણ્યજ્યો અંતરે આણ્યજ્યો, ગર્વથી લોકમાં લાગ જાયે. ૧
- ગર્વ કીધો જુઓ કંસરાયે ધણો, બેનનાં બાળકો મકગ માર્યાં;
 દરગરી કંસ પામે ધણા દલેશથી, તોય બાગક કદી ના ઉગાર્યાં.
 છેલ્લ પુત્રો થય વાણી કેતી ગઈ, દૂળ તરા તણે નશ થાશે;
 વેરિ તારો વસે મધ્ય ગોદૂળમાં, તેજ તારો કદી કાળ દરશે. ૨
- કાણુ અવની વિષે મારનારો મને, મનુને શોધિને દાર મારં,
 શોધવા શેરમાં ચોપથી ચાલિયો, ગર્વથી આરજે ના વિચાર્યું;
 પણ મુવો મારતાં શત્રુ પોતા તણો, રાજને દિલ નહોં આંચ આવી,
 કંસ જેવો મુવો રાય મોટો, જરાવારમાં અંતરે ગર્વ લાવી. ૩
- દુષ્ટ દુષ્માંધને ગર્વ આણ્યો ધણો પાંડુને દુઃખ દર્ષ રાજ લીધું;
 ચીર તાણ્યાં સતી દ્રોપતીનાં વળી, બાળવાનું જુરં કામ કીધું,
 એમ અંકાર દીસે અતી આશ્ચિને, પાંડુ પુત્રો પરે કોપ કીધો;
 પણ મુવો મારતાં પાંડુના પુત્રને, રાજનો લાવ જરિયે ન લીધો. ૪
- હંકારાજ ઉરે ગર્વ લાગ્યો ધણો, રામ પત્ની તણું હરણ કીધું,
 વાંદરે હાલ બેઢાલ તેને કપોં, રાજનું સુખ જ રયે ન લીધું;
 ગર્વથી દુઃખ દીસે અતી પામિયો, પુત્ર પરિવાર તો નાશ પામ્યા;
 સુખ લીધું નહોં ગર્વથી રાવણે, કુંગા દુઃખના ચીર જામ્યા. ૫
- ગર્વ આણ્યો ધણો જેમતે જેરથી, કાઈ જીતે ન જન એમ ભાખ્યું,
 રાય રાણા બધા હારિયા તે થકી, અનરેથી અમીમાન નાખ્યું;
 પૂતળાં બાંધિયાં પગ વિષે તો બહુ, રાય રાણા બચીમાન જીની,
 ભોમ સાથે બજા યુદ્ધમાં તે મુવો, જાણ્યજ્યો ગર્વની એજ રીતી;
 ગર્વ આણ્યો જસર્સીદ રાયે ધણે, ગર્વ આણી અતી કોપ કીધો;
 દુઃખ દીધું ધણા લોકને ગર્વથી, રાય રાણા જિતી દંડ લીરો,
 પણ મુવો પાપિ તે ગર્વથી યુદ્ધમાં, ગર્વથી રાજ ને પાટ ખોણ્યું;

દુઃખ બહુ પામિયો દીવમાં ગર્વથી, તોય દીવે ન વીચારિ બેધુઃ
ગર્વ ધારી ધણા મત્ત યોદ્ધા સુવા, ગર્વથી આબરૂ તો ગુમારી,
રાજને પાટ રોબધું બધું ગર્વથી, તોય નહિ દીવમાં શુદ્ધિ આવી;
સર્વથી ગર્વ તો નાચમાં નીચ છે, એમ સમજી સહુ ગર્વ છોડો,
નરક રૂપી નદી ખાડમાં નાંખતો, કૂદિને કારમો ગર્વ થોડો.

સાયંકાળનું વર્ણન.

ત્રોટકે છંદ.

પડિ સાંજ રસી નિરનેજ થયા, ફરિ ગધ થવા દુર દેશ ગયા;
સુખ લાલ દિસે રવિરાય તણું, ઝટ જાવ ધરી દિવ દુઃખ ધણું. ૧
ચંદ્ર તણું દીવ દિમે દુખિયું, સુખ માશુમું રવિ સાથ ગયું,
પણ ધીર ધરે મનમા આતરો, વળિ કાલ રવી ચકિ સૂખ યશે ૨
પ્રસિ થાય ચકોર અતી ચિનમાં, રવિ અસ્ત થયો કિક આ તકમાં;
મળશું પગમાંહિ 'નિશાકરને, કરશું બધિ વાત સુમિત્ર કને. ૩
સુખિ એજ રિતે હરનાથ થશું, રવિ રાય તણું નહિં કામ કરશું;
કમજો કલપાંત અપાર કરે, નિજ મિત્ર વિરોગધિ નેણ બરે. ૪
આતરો દુખ આબુ' ગણેદિલમાં પ્રિયનોજ રિયોગ થતાં પગમાં;
ધુડની ગબરામણુ સર્વ ગઈ, રવિ અસ્ત થતાં શુભ આંખ થઇ. ૫
ઉડિ વૃક્ષ વિષે સહુ પક્ષિ ગયાં, રવિ અમ્મ થવા ચકિ દુઃખિ થયાં.
જયમ રય જતાં હડતાળ પડે, ન દુકાન વિષે જન કોઈ અડે. ૬
ત્યમ અસ્ત થતા રવિરાય સુણી, કારે જંધ દુકાન સુ ઉધમની;
ચરવા ન જવાય ખવાય નહીં, પણ ધીરજ ધારિ અપાર તહીં. ૭
'મૃગનાં' મુથ જે વનમાં ફરતાં, સહુ બંધ થયાં રવિ આયમતાં;
નિજ સ્થાન વિષે વિચર્યાં વનવી, અતિ દુઃખ ગણી રવિનું દીક્ષથી. ૮
અતિ 'ધેનું' તણું યુથ ગામ બંણી, વળેયાં રવિનું દુખ દીક્ષ ગણી;
પ્રગટયો 'સાસિ' પ્રસિ થતો પગમાં, નિજ આણુ ફરી ગણિ બતગમાં. ૯
યધું રાજ નવું સચિરાય તણું, હરખ્યું મન તેયિ જનોનું ધણું;
શુભ ચાંદનિ ખીલે ન્દી સરગે, નિરખી હરખ્યાં જન તેજ પળે. ૧૦

દેશીઓને સૂચના.

શિખરિણી વૃત્ત.

કરું છું છું કોડે, વિનતિ શુભ દેશી જન કને,
 ધરો ધ્યાને પ્યારા, સરસ યશ ધારી નિજ મને;
 છડો દેશી બીરો, પગલું બરવાને પ્રથમથી,
 અરે દેશી બધૂં, કથમ બનિ રહ્યા આગસુ અતી. ૧
 પડીછે આ જૂમી, વધુ વરસથી તો પર કરે,
 સહે દુઃખો દીલે, તદ્દપિ જન ચિત્તે નવ ધરે;
 ગયા નાશિ થરા, રણજિત ગયાછે રજપુતો,
 પિડા પામે પડે, અતિ કરિ બગાપો અણુ છનો. ૨
 દશા આવી ભુરી, બરત ભુમિની આ અવસરે,
 ચયા સત્તા હીણા, જગદિણુ બન્યાછે ધર ધરે;
 કહો કથાંથી દેશી, 'ઉનતિ કરશે આ ભુમિ તણી,
 રહે રોજે ખેશી, સકળ જનતો આગસુ બની. ૩
 બલી જૂમી બાળું, બરત તણીતો આ જમનમાં,
 તથાપી તે છોડી, સરસ ભુમિ ભુટે મનમમાં;
 લડ્યા માંહે માંહે, સ્વજન અતિ મારી ખુશિ થયા,
 શુભાન્ધુ' છે હાથે, સ્વવન જન આવી સ્વૃપ બન્યા. ૪
 ભુલ્યા ફૂળાચારો, તજિ દિધિ બલી જાતિ સતી,
 ગઈ માતા વિદ્યા, સરસ યશ નિત્યે શિખરતી;
 બન્યા હાથે હીણા, તદ્દપિ નવ એતે ચિત વિષે,
 અરે આશુ' આહું, પડળ પેનયનેતો થયું દિસે. ૫
 બલી આ જૂમીમાં, મરસ ફૂલિ બ્યાર નિષજતી,
 ગણાતી સોનાની, બરત ભુમિ બ્યારે સુખિ હતી;
 સદા જણી સારી, સકળ વૃષ લેવા વિચરતા,
 અરે શું તે આજે, જિન બનિ આનિ ખાતિજ ખતા. ૬
 બહુ બધો બાંધ્યા, પિડિત અતિ તેથી જન થયા,

છુટાઈ ને તેથી, શરમ ધરિ તે મૌનજ દલા;
 દશા આવી એથી, કહણ અતિશે આ અવસરે,
 ખમે દુઃખો ખાંતે, તદપિ શુભ ધારા નવ ધરે. ૭
 વિદેશે જવવાનું, અમુજ બનિને બંધજ કર્યું,
 અરે દેશી બધું, નિજ જનનું તેથી સુખ હવ્યું;
 દિહું છે શું દ્રષ્ટે, શુભ ફળ તમે બાળ લગને,
 મરે શીશ કષ્ટે, પણ ન ચિત્તાં તે દુષિ જને. ૮
 અરે આણું જાણી, જન મન કદી ના ધિરધરે,
 પડે આંખે પાણી, તરત સુણિ છતી છળિ મરે;
 અરે એવા ધારા, તરત તનિ દોને સુમતિયી,
 રહો નાશી છેડા, સકળ જન આવી કુંભતિયી. ૯
 તજો ધારા એવા, સરસ મશ તેથી નિપજશે,
 યશે પીડા થોડી, જન મન અતિશે સુષિ યશે;
 વિનંતી સદેહુની, સુણિ જન બધા આગસ તજો,
 પડું પાપે દેશી, સુમતિ નિત જો સૌ ચિત સજો. ૧૦

કન્યા વિક્રય ન કરવા વિષે.

“અહાએ બજન કર્યું ભગવાનનુંરે” એ રાગ.

કન્યા વિક્રય મોહું પાપછેરે, જોતો ગણતાં નાવે પારજો. ૮૬.
 જે પાકી શીક્ષા યશેરે, જશે જરૂર જન જમને દારજો;
 દુખ અતિશય દુનિઆમાં દેખશેરે, ફટ ફટ કરે જોતો દિટકારજો.
 કન્યા વિક્રય મોહું પાપછેરે. ૧
 પુત્રી પેટે જે આવી પડીરે, તેને વેચે પૈસા માટજો;
 મન વિચાર કરે નહિ મરખારે, દામ લખને વાળે દાટજો. ૬૦ ૨
 ૧તનયા તેર વરસની જે હશેરે, એશીનો જોશે ભરથારજો;
 ચેશી નાંખી ધરમાં યાજડેરે, હૈયામાં અતિશય દરખાયજો;
 પણ પાપીને ખખર પડે નંદારે, આ નાણું મૂળધાણી યાયજો. ૬૦ ૪
 દુઃખ અતિશય દિલમાં દેખાડશેરે, મનમાં મુંઝવણ યાય અપારજો;
 જીવે ત્યાં સુધી સુખ ના મજેરે, મરતાં પડે નરક મોઝારજો. ૬૦ ૫

મરને શાસ્ત્ર તણો મિહાંતહેરે, કંન્યા વેચે જન કોનાજ્ઞે:
 પાપ અતી તેને શારે પડે, વણુ મોતે જન તે મરનારજ્ઞે. કં ૦ ૬
 ખીખાં પાપે જો નરકે પડે, તો છે છુટાનો ઉપાયજ્ઞે,
 પણુ આ વિક્રમ પાપ જમાપનોરે, 'શુદ્ધ'નો રત્નો ન જણાયજ્ઞે. કં ૦ ૭
 વેચ્યામા જે વાત વિષે પડે, તે દારૂ ન-કે પડનારજ્ઞે;
 છોડવવાને તેને ત્યાં થકીરે, સમરથ નથી કંઈ સરજનકારજ્ઞે. કં ૦ ૮
 વાત કરે દુ.ખ પડશે એટલુરે, વેચ્યાના દુખનો નહિ પાગજ્ઞે;
 માટે રહો જન એથી વેગારે, તે સુખ મગશે અપખાગજ્ઞે. કં ૦ ૯
 બાળાને આપો સુખ પામવારે, ભાવે બણ્યો ગણ્યો બદ્યારજ્ઞે;
 પણુ પછ સરખી તેની પામવીરે, લલ્લુ લેરી નહિ નિરનારજ્ઞે. કં ૦ ૧૦

દેશી રજવાડા વિષે.

રોળા વૃત.

રાજગણાની રીત, ચાલતી જે આ વેળા,
 પૂરણુ ધારી પ્રીત, બતાવું રાજા ધેના,
 જનાનખાને જામ, પ્રેમદા પામે પ્રીતે,
 ઉર અતિશય અદળાય, ચોર જ્યમ અમકે થિતે. ૧
 પટરાણીની પામ, આશ ધરી નર બેમે,
 ધરિ અંતરે ઉનાસ, વાત મીઠી નર કેરો,
 વિચાર વધુ કોનાર, પ્રેમદાનો નર પૂડે,
 ધમકાને ધી કાગ, નારને નિત્યે દેશે. ૨
 વજરને વસ ગહે, કહે જે મુખથી કરના,
 છુટવાનું નવ ચટે, રહે દાડી દિલ ડરતા,
 લગામ રાજાને રહે, હમેશા વજ્ર હાથે,
 સારું નકારું ન કહે, નડી રૈયતને નારો. ૩
 લોક કરે પોકાર, જીલમની પીડા જણી,
 દાદ સુણે ન લગાર, પડે પીડાના પાણી,
 એવું છે અધેર, વેર વિદ્યાની સાથે,
 જાડું પીતા ઝેર, અરમલી ગોળી હાથે. ૪
 પ્રીતે પ્રાત કાળ દડીને અમવજ માગે,

ચાકર નર તનકાળ, અમલ લેવા ઉઠિ જાગે;
 ગુરત ખસલ ખખડાટ, દાટ વાગેછે દાંડી,
 અશીન્નોઆનું હાટ, વાટતા અદ્વિષ્ણ અનાડી. ૫
 ખોખા ભરતા ખંત, ધારિને અશીઝુ કેરા,
 પીયરાવે કરી તંત, કમુખો બે વણુ ફેરા;
 મીઠાઈ મહિપતિ નિત્ય, મગાવીને ખવરાવે,
 બંધાણીપર પ્રીત, ચિત્તથી નિત્ય ધરાવે.
 પોતે પ્રીતે પીયે, કમુખો કાઢી ઝાઝો,
 નીરખી તેનું નૂર, તરત શુર દિવમાં ઘઝો;
 ઝોકાં ખાત અપાર, બાન કંફેથી શૂંદે,
 પથુ ન કરે વીચાર, રાજ રડું આમાં હુદે. ૭
 દારૂ પથુ ફરજાર, પ્રીતથી નિત્ય પિત્રાતો,
 ગાંડા બની ગમાર, વડી વડિ કરતા વાતો;
 પ્યાલા દારૂ તજા, પઝેપગ તો પીવાતા,
 ઘેસા બનિને ધણા, અહીંથી તહીં અથગતા. ૮
 મોજ મારવા માટ, લાવિને નીચી નારી,
 નાચે નાણાં સાટ, દાટવાળે અવિચારી;
 એવી અવળી રીત, પ્રીતથી નાણાં નાખે,
 વિધા સાટે વીત, વાપરી મુખ નવ ચાખે. ૯
 દારૂબારિ કરિ કૂડ, લાંચ ઝાઝી લાઇ લેતા,
 રૂપત ધરમાં ધૂડ, બિના નવ રે'વા દેતા;
 ખખર પડે નવ ખરી, નરી આખે નિરખે ના,
 જવાળ નવ લે જરી, ભણે જાવ હાએહા. ૧૦
 રૂપત રાજ રોજ, એવિ ખખરો જઈ આવે,
 ખાર કરવાને 'ખોજ, વૃપતિની નજર ન આવે;
 પ્રધાન કે' તે ખરું, માનિને મહિપતી બેસે,
 ઉઠિ હું મુધારો કરું, એવું ધ્યાને નવ લેશે. ૧૧
 પોપટ પરધાનના, યધને રાજ રે'તા,
 કદિ કરતા નવ મના, વજિર જે મુખથી કે'તા;

દીન હોય ને રાત, કહે તો સાચું માને,
 કેા જનનો કકળાટ, કદી નવ ધરતા કાને. ૧૨
 એવું અજબ અધેર, રાજમાં આજજ ચાલે,
 સાચા થઈ સમશેર, કોઈ કરમાં નવ ઝાલે;
 માંહે માંહે વેર, કરીને કનિયા કીધા,
 ઝાઝું આંખે ઝેર, આંધિ નવ ચાલ્યા સીધા. ૧૩
 સાર દીસે ન લગાર, આજ રજવાડા માંહી,
 અનાચાર આ વાર, દેખશે જાશે બ્યાંહી;
 કારભારિનો કોપ, તોપ સમ લાગે તાણી,
 લલકુ કે' ત્યાં તુરત, લેવું રજવાડું જણી. ૧૪

પરજાની પ્રીત વિષે.

છંપા.

પર દારાની પ્રીત, નિત્ય દીલમાં દુઃખ આપે,
 પર દારાની પ્રીત, શોક બહુ રચુજમાં રચાપે;
 પર દારાની પ્રીત, નિત સઘળું વવરાવે,
 પર દારાની પ્રીત, હાથ હમેશ કરાવે;
 વળિ પર દારાની પ્રીતથી, દુઃખ દિલમાં આવે ધણું,
 મુખ પરવારે શરિરનું, મોત આવશે તે તણું. ૧
 કૌરવનું સહુ કૂળ, નારિયો નાશજ પામ્યું,
 ગયું રાજને પાટ, દુઃખ દાવાનજ જામ્યું;
 સાથ મુવા સો જાત, દ્રૌપદીને સંતાપી,
 ન રહ્યો કુળમાં એક, મુવા સઘળા તે પાપી;
 વળિ પરનારીની પ્રીતથી, કૌરવનાં કેા નવ રહ્યું,
 બહુ નાશ પામિયા નરપતી, મુખથી નવ જાયે કહ્યું. ૨
 લંકાનું વળિ રાજ, રાધ રાવણુ તો કરતો,
 હતો બહુ બળવાન, અતી અકારજ ધરતો;
 લાગ્યો સીતા નાગ, હરી જાનો વનમાંથી,
 ખોયું લંકા રાજ, લાવિયો નારી તેથી;

સહુ નાશ પામ્યું પરનારીથી, કુળ રાજ રાવણ તણું;
 પરનારીની પ્રીતથી, પ્રગટ્યું પાપ પુરવ તણું. ૩
 કયા કિયક સો બ્રાત, હતા અતિશે જગજતા,
 ધરતા અતિ અહંકાર, જોખને બહુ મદમાતા;
 મુઠા કમોતે સોય, કરી પરદારા પ્રીતી,
 રહેા ન કુળમાં એક, પાપ કેરી એ રીતી;
 વળી પાપ અતિ પરનારિ છે, ધણા મુઠા પ્રીતી કરી,
 જોખમ યારો જીવનું, વાત સહુ માનો ખરી. ૪
 કિયકદાનું રાજ, વાળી વાનર તો કરતો,
 હતો મહા જળવાન, અતી અહંકારજ ધરનો;
 સુમીવ તેનો બ્રાત, સંપથી સાથે રેતો,
 કરતો તેનું કાજ, વાગિ ને મુખથી કેતો;
 વળિ વનિતા સુમીવની હરી, કપટ કરીને વાળાગે,
 પશુ મુઠો પાપિ તે પમકમ, વપુમાં વાત વિચારીયે. ૫
 ગૂજરાતનું રાજ, કરણી વાધેયો કરનો,
 પ્રજા ખાજતો પ્રીત, નિત્ય નીશાએ રૂતો;
 પ્રધાનની પદ્મની, રજનીએ નીરખી રામે,
 દરશન દેવીતણું, નિત્ય કરવા તે જાયે;
 પશુ હરિ પ્રિયા પરધાનની, કુખ દાવાનજ પ્રમટ્ટીયું;
 બળિ નીચ ઘેર નારી ગઇ, રાજ પાટ સરવે ગયું. ૬

સમસ્તિપૂર્ણી.

કવિત.

“મીન મોટા પવંતના શીખરે ચડી ગયું.”
 રાવણને રાજવાને ગમ લંકાપર ચડયા,
 મકંટનું સૈન માહા સાગર તીરે રહ્યું;
 શી રીતે ઉતારવું સમર્થ સૈન સાગરમાં ?
 એવું મોટા મોટા મારથીએ મુખથી કહ્યું;
 બાંધવીછે પાજ આજ કરો એક કાજ, મહા—
 રાજ રામે એમ સખા માંડી મુખે બાખીયું

મચ્છ-ઉત્થુ" પાણી સાથે પવંતો માંદી" પડ્યાથી,
મીન મોટા પવંતના શીખરે ચડી ગયું. ૧

"લોહની કટારી જુઓ માછલી ગળી ગઇ."

કુરુક્ષેત્ર માંદી" ત્યારે બારમ મંડાયું ભારે,

કૌરવને પાંડવને ત્યારે ચઢે લડાઇ;

મૂવા શરવીર ધીર ધારી રજુ માંદી" ધણા,

મથા નહી સૈના હવ હાથીની રોળાઇ ગઇ;

ચાલીછે "સરીતા" રોણીતની રજુ માંદી" મોટી,

"કટી સરની કટાર સાથે તેા કપાઇ ગઇ,

ચાલ્યો ભાગ મગીતામાં મળી મહા સાગરને;

લોહની કટારી જુઓ માછલી ગળીગઇ. ૨

"જુઓ જનો જગમાં અંધુજ ખીત્યું આગમાં"

રામતણી તરણી સીતાને રાવણે દરી તે.—

કારણે કરી લડાઇ લાવી રૂઢ લાગમાં,

સીતાને મળવા રામ ગયા ત્યારે કામનીયે,

એક ખડકાવી સાચી ધવા એક ભાગમાં;

સુંદર શ્રંગાર શરીરે સજીને સુંદરી તે,

આપી બેઠી ઉમંગથી આગના વિભાગમાં;

આગ થઇ ચિતગ કળગ દાર કંઠમાં તે,

જુઓ જન જગમાં "અંધુજ ખીત્યું આગમાં. ૩

"જંબુકનો રોર આકાશમાં સંભળાયો છે."

કૌરવ પાંડવની લડાઇ થઇ ત્યારે બાઇ,

ધાણ ધણા જીવ તણા તે માંદી વળાયો છે;

હાથી મુવાનો શુમાર થાય ન લગાર માર,

હાથી રૈશળ ચક્રી મોટો ભાગતો બસાયોછે;

તેનું માંસ ખાવાને શીઆળ ગયાં ઉદરમાં,

ખાણું માંસ મીઠું તેમાં જીવ તો બસાયો છે;

બીમે આવી નવતેર હાથીની રમત કરી,

"જંબુકનો રોર આકાશમાં સંભળાયો છે.

હાસના કવિ વિષે.

કવિત્વ.

એકાદ ચરણ કદી હંદુ બનાવી જાણે,
વાટે વાટે ધુલાઈ બને નર બાવરો;
દક્ષ યજ્ઞને દૂરે આદરે એ અવનીમાં,
કવિતા લગ્યાનો આવે અંતરમાં ઉભરો;
વળે ન વિવેકી બની અવિવેક અંતરમાં,
સુઠા કાદ જોમ રાખે અંતરમાં આખરો,
એવા અધમને કમ ઉપમા આપી ચકાવ;
કવી નહીં જાણવો તે હડકાઓ દૂતરો. ૧
બનાવી કવિતા પછી ગાતો દૂરે ગામ માંડી,
કાગળને પેન શીખે ગજવામાં રાખવા;
ભાવે જ્યાં બરાઈ બેઠા હોય બેળાં યજ્ઞ જન,
બહુ શોર કરી જોર યજ્ઞ લાગે બકવા;
ખીરસામાં બરેલ ખુબ કાગળ તે કાદતામાં,
વાથી હુડી જાય જોમ બાળના કનકવા,
એવા કવી રાજ આજ રખડતા ગન રાજ;
આતે ઇન્ડીઆમાં શુ આચારીય હડકવા? ૨

એતે કવી કે ભાંડ ?

કવિત્વ.

એક પતી તથા ત્રીયા જો ખીજને ચીત આપ,
નકી જાણવો તે નકદી તે વ્યભિચારિણી,
સારને નકાર એક કામમાં કુટાઈ જાય,
જોમ સાર નકાર આડી નાખે છે ખાંડણી.
કણુ કરે જૂદા જીણા મોટાને જરૂર જોઈ,
એવી સુખજણુ તો સદા ધરેછે ચાળણી;
કવી નહીં જાણવો જે કણુ કથન કહે,
કવીનું ન કાવ્ય એતો ભાંડ તપ્પી ભાંડણી.

હાલના લગ્નના ચાલ, વિષે.

ગીતી ૭૬.

- હાલ લગ્નના ચાલે, સુણતાં કંપારી ઉપજે કાચે; ૧
 દિલમાં થાય જળતરા, ચિંતા ચિનકું. ચુંટીને ખાચે.
 પરણાવે પ્રીતેથી, શિશુને નાની ઉમરમાં આજે; ૨
 નિરખી સ્વદેશી જનનું, ઘેલાપણું મમ દીક્ર અતી દાઝે.
 બાળક થાય વરસનો, વેવિચાળ કરવાનું મન ધારે; ૩
 મુજ તનું મોટા ચારો, કંઠ્યા તેને નહીં દીધે ત્યારે.
 એવું વિચારી અબળા, પ્રબળા સભિ યદ્ય સત્રુની પેઢે; ૪
 ધણીને નિત ધમકાવે, ધણી બિચારો બોલ બધા વેડે.
 રલો દીકરો મારો, લાડ લડાવ્યાં નહીં તમે કાંઈ; ૫
 આપું સુતને કપડો, શું કરવા આગ્યો આ ધર માંડી.
 બીજા જનનાં છોડ, નાનપણેથી ખરડાઈ જાયે; ૬
 રલો તનય આ વાંઠો, કેખી દિલમાં દાઢ મને થાયે.
 એવું સુણીને ઘેલો, વેલો વેલો જનય સર્ગાં સાચે; ૭
 કંઠ્યા શોધી મોટી, દુખ ધરે દુનીઆમાં શિશુ મારે.
 સમજે નહીં તે શાણા, પાણાં જેવાં હલ્લ કરી બેસે; ૮
 સમજવે કો પ્રીતે, તો પણુ ધ્યાન કદિ ન તે લેશે,
 ખાર વરસનો થાતાં, પરણાવે પ્રીતેથી માળાપો; ૯
 ભવમાગરમાં તેનો, સંપ થકી ચાલે નહીં કદિ ત્રાપો,
 લગ્નના મોટી લાગે, લાગે નાનો નાથ જરૂર તેનો; ૧૦
 મેણાં મારે લોકો, આત્મા બળિતે ખાખ બને એનો,
 પનકટપર સકુ કેશે, નાના નાથ તણી આ છે નારો; ૧૧
 સુણતાં તેના દિલમાં, દાવાનળથી તાપ બળે ભારી.
 મન વિચારે મદિલા, અરે અરે મેં સુખ નહીં માણ્યું; ૧૨
 મિત્યા જિવતર ખોયું, અરે દેહનો અંત હવે આણ્યું.
 માળાપોએ મુજને, મેં તંજ દીધી નાના વરને; ૧૩
 શી રીતે સખ પામું, વામું દુખ મમ સજ નથી મુજને.

મુંડું થાળ્યો તેનું, જેણે નાના વરને પરણાવી;	
સુખ ટાળ્યું સહુ મારું, દુખ વસળ્યો તેને દીલે આવી.	૧૪
મરણુ તેહનું થાળ્યો, જ્યાં અન પાણી મળે નહીં જરિયે;	
ઉપાય નથી અમારો, અજગા જતી તેથી શું કરિયે.	૧૫
એવી રીતે શ્રાપો, માખાપોને હરનિય તે આપે;	
દુખની મારી બિચારી, હરનિય સગાં કુટુંબીને શ્રાપે.	૧૬
એવી રીતે નારી, દુખિચારી અતિ બનેજ અવનીમાં;	
બાળ લગનથી આપાં, દુખ ખમતી વનિતાઓ નિજ તનમાં.	૧૭
બળે નહીં નર જાવે, આવે અતિશય શરમ સદા બચુતાં;	
મળે ન આકરિ સારી, નહારિ કરિને પેટ પડે બર.	

મિત્રતા વિષે.

કવિતા.

સ્નેહીનું સારું કરવા તુરત તૈયાર થાય,	
પાડે પાર પલકે કદાપી કાંઈ કામછે,	
દુખ જોઈ દોસ્તનું હઠન દીક્ષમાંડીં આપ.	
દુખ દૂર કરવા હૈયામાં જોને હામછે.	
પોતાના પડની ન લગાર દરકાર ઉર,	
સદેશે પોત્તે સ્થળે જ્યાં મિત્રનો મુકામછે.	
વસુધામાં વિશ્વનાથ સુખી રાખજે સદૈવ,	
એ પવિત્ર મિત્રને, પ્રીતે મારો પ્રણામછે.	૧
કારછે શીકાર ન લગાર ઉરમાં વિકાર,	
સારને અસાર પ્યાર ધારી જૂદા પાડના;	
હીત કરે વીત વાપરીને પ્યારા મિત્ર તણું,	
જોઈ દુખી અંતરમાં આણુતા ઉદારતા.	
વાત કરે નહીં કદી કદ પડે શીર પર,	
મર મરે તોયે હઠી વાત ન બિચારતા;	
કાયા જૂદી પડી પણ જીવ એક જગનમાં,	
યાવ ન ખુવાર કદી એવો મિત્ર ધારતા.	૨

મારા તારા તણા તનમાંથી તન્મો જોણે તોર,
 ઉરના અકાર અહંકાર તણા આણુતા;
 મારો ધર્મ મિત્ર તણું કરવું પવિત્ર પ્રીતે,
 ચિત્તે મિત્ર તણા ધર્મ ચટ દષ્ટ જણુતા.
 શીરની લગીર દરકાર ન કદાપી ઉર,
 રોહે ભરપૂર, મિત્રને વધુ વખાણુતા;
 પ્રભુ પ્રીતી એવા મિત્ર તણી પ્રીતથી નિભાવ,
 થાય ન અભાવ ભણે ભાવ બાધ રાખતા. ૩
 ત્રિશ્વ માંહી મિત્ર કંઈક લડી મરે કુર જની,
 મ્હસર સાથે કહી પરસ્પર જોવાવતા;
 નાદાન અકળનો દેખાવ આપી ^૧આલમને,
 તથા જેવકુદ સામા સામા લડીને છતા.
 મુખ પામે નહીં રોહ થયા છતાં સાદા માંહી,
 ખીજવીને ખીખી કરી ટપ તાળી આપના;
 થાપડ મારીને સામ સામા ખુશી થાય ચિત્ત,
 એ અજણુ પ્રાણુ જાય મિત્ર એવો ધારતાં. ૪
 તણુ તાપ ઉરણુ કરેછે હિત ધારી દેવે,
 જહુ મિત્ર તણું હિત ચિત્તમાં વિચારેછે;
 કરે પણું પણુ દહી મુખથી કહે ન જરી,
 સાગ સાદું કરવાને પ્ધાનમાંહી ધારેછે.
 લક્ષ મુખ હોય પણુ મિત્ર દુઃખ માંહી દેખી,
 મુખ ^૨નિજ દુઃખ રૂપ ^૩વપૂમાં વિચારે છે,
 એવા સદા મિત્રથી વિચિત્ર સુખ પ્રાપ્ત થાય,
 લલકુ દુઃખ દૂર એવો મિત્રતો નસાડેછે. ૫

નહારી સ્ત્રી વિષે.

રાગ દેશી.

“લાવ પિયારીનો સાથજોરે” એરાગ.

નારિ નહારી જે નરને મળીરે,

તેનાં પુરણુ પાપ હો લાલ,	
નારિ નહારી જે નરને મળાવે.	૨૬.
ઝગડો જગે નિત્યે જોસ્થીરે,	
વરસે શ્રાપ તણો વરસાદ હો લાલ.	નારી. ૧
ક્રોધ ધરે કાયામાં કારભારે;	
રીશે યારો સતી ચોળ હો લાલ.	નારી. ૨
ટટા ધરમાંથી ટાળે નહીરે;	
માથે મોટા પાડે રોળ હો લાલ.	નારી. ૩
બસો બસોસો બાવે બાળાયેરે;	
તેને ઘુઘ ગણે તતકાળ હો લાલ.	નારી. ૪
ચોતાને અક્ષર નવ આવડેરે;	
બચવામાં નવ સખે બાવ હો લાલ.	નારી. ૫
ખાતે સાચા મત્રો મૂરખીરે;	
ખાતે તેથી થાય ખુવાર હો લાલ.	નારી. ૬
ડગ જનથી તે નીલ ડગાયછેરે;	
તોપણ માને મન હુશિઆર હો લાલ.	નારી. ૭
ધણિને વસ કરવાને કારણેરે;	
જ્યાં ત્યાં જોગી પાસે જાય હો લાલ.	નારી. ૮
કાંતો જૂઠા શોધે ભામનીરે;	
જૂઠીમાં અતી બૃહજ થાય હો લાલ.	નારી. ૯
સ્વામીની સેવા કરતી નર્પીરે;	
જાડે જૂઠીમાં ભરથાર હો લાલ.	નારી. ૧૦
સ્વામી શી રીતે સખી થશે ?	
મળશે આવી જો નાર હો લાલ.	નારી. ૧૧.
કલેશ કરે હમેશ કુદુખમારે;	
લેશ ન જપે આ જગમાંય હો લાલ.	નારી. ૧૨
મોટપ એથી માને મૂરખીરે;	
ખજ ટંટા વિણ ખાલિ ન જાય હો લાલ.	નારી. ૧૩
બાળક સાથે નિત્યે બાઝતીરે;	

મારે મોટપ ધારી મન હો લાલ.	નારી. ૧૪
સ્વામી સાથે તે કદિ સ્નેહથીરે;	
બેસી બોલે નહીં વચન હો લાલ.	નારી. ૧૫
જુદાં આપ ચલાવે જૂવતીરે;	
સજવે લોહોની માંવ હો લાલ.	નારી. ૧૬
સમજે નહીં સમજાવી સદીમારે;	
તો નર ક્યાંથી સૂખી થાય ? હો લાલ.	નારી. ૧૭
નારી નારીથી મરવું બહુરે;	
મરવામાં મોડું નહિં દુઃખ હો લાલ.	નારી. ૧૮
નિવતર જૂડું જાણે આ જાણેરે;	
જેને જીવતીનું નહિં સુખ હો લાલ.	નારી. ૧૯

મનહર છંદ.

મજે જો નારી નારી નર ગભરાય બારી,
હામ જાય હારી કારી ધા યથો ગણાયછે,
સુખતો મજે ન લેશ દુખમાં રહે હમેશ,
બાળી બુંડી બામની તે ચિત્ત ગભરાયછે;
અંતરનું પટ ક્યાં ઉધાડી નર વાત કરે,
મનમાં મુંઝાય હાય ચિત્ત માંહીં યાયછે,
વાત કરતાં વધારે નર નિરમાય દીસે,
બિશે તેથી બાપડો અતી દુખી દેખાયછે. ૨૦

ઉપજાતી વૃત્ત.

જેને જરા બાન ન રાધવાનું, ખતિયિ ખાણું ન સુધારવાનું;
તે નાતિ રીતે ધર ના સુધારે, નકારિ નારી દુખદાર્ધ બારે. ૨૧
હડે હમેશાં ધર જન સાથે, પડે પિય તેથી અપાર માથે;
ઝાણી યજો આળસ એયિ અંતે, સંસારમાં સુખ મજે ન રંચે. ૨૨
નકારિ નારી ગણિને નકારી, વિચારી મેં વાત મુખે ઉચારી;
ગણા' દિલે નારિ નકારિ ખારી, કારી ફળો થાય તું જો વિચારી. ૨૩

વસંત તિલકા વૃત્ત.

જેનાં ચરિત્ર અતી દુષ્ટ દલે જણાય

ટંટાદિ કલેસ ધરમાં દરનીશ થાય;
તેથી ન અગ્નિ ગણવો ઉર માંદિ ઉનો.
સંસાર તેવિ થકિ માનવિ માન સુનો.

૨૪

દેહોદારો.

દુઃખ સારું શુણીતણું, છવ જતાં સખ મય;
દિશથી દુઃખ નહારિનું, છવ જતાં નવ જાય. ૨૫
મરણું રણ વગડે બહુ, અન્નોદક નડિં બ્યાંય;
પણ ભામા ભુડી થકી, બગતર નહિં બૂઝાય. ૨૬
વિખ જમણું બહુ વિશ્વમાં, મર દુઃખ દિશમાં થાય;
પણ નહારિ નારી થકી, અધિક ઝેર ઉભરાય. ૨૭
જેણે જન્મી જગતમાં, કીધાં પાપ અપાર;
તેને મળશે મદિ વિષે, નહારી નિઝે નાર. ૨૮
બાળકઅથી બાળકે, બળી થાય બેહાલ;
તેમા નારિ નહારીથી, થાય બાળનો કાળ. ૨૯
ચેતી ચિતમાં ચોંપથી, તુરત તજે આ અલ્લ;
બાળ દાંડવા કાળથી, પડે તુરત દઈ કાળ. ૩૦
તજે નહારા આસને, તરત મહી શુભ આલ;
તો આશિષ અંતર થકી, દેશે તમને બાળ. ૩૧

લોભ વિષે.

દેહોદારો.

લાજ ઘટેલો લોભથી, નિદે સધળા ભોલ;
સારો જગમાં નવ કહે, જિવતર તેનું દેહ. ૧
ભોભે લાજ ઘટે ઘણો, હાંસલ જરા ન હોય;
કિર્તી ઘટશે કારમી, સારો નવ કે' કોય. ૨

કુલિણા છંદ.

લોભથી લાભ જાશે બધે દામથી, લોભિની કિર્તિનો ના થાગે,
કાઈ વિશ્વાસ તેનો જરા નવ કરે, આખરે દામ દામેયિ જશે;

લોભથી સારું નવ થાય કે લોકતું, લોભિ પોતા સર્વું કામ સાધે,
લોભિ અળખામણે લોકમાં યાયછે, લોભિ નહિં જય તણી માંઠ બાંધે. ૩

ઈકવળૂ વૃત્ત.

લોભી સુખી થાય નહીં જરાયે, ખતેથી ખાણું કદિ તે ન ખાયે;
જાણે ખંડું ક્ય જરૂર જાણે, ધારી સદા જોવું દિવે ન ખાણે. ૪

હરિગીત છંદ.

અતિ લોભ દીવે રાખવાથી જન બહુ દુખિ થાયછે,
શુદ્ધિ બાંધી જઈ શરિરની મુખ તેજ તો કરમાયછે;
બહુ આખર જાણે બધેથી લોકતો નિદે સહુ,
અવગુણછે અતિ લોભમાં માટે ન રાખો હું કહું. ૫

દોહરા.

માન મહીમાંથી ધટે, શરિરે પ્રગટે યજ્ઞ;
લાજ રહે નહિં લોકમાં, લોભ પાપતું મૂળ. ૬
પેટ પુરણુ ખોરાકના, દિલ નવ ધરે દુકૂળ;
પોષણુ કરે ન પડતું, લોભ પાપતું મૂળ. ૭
દમડી કારણુ દેહને, દાટે ધરિને ધૂળ;
સુખ નવ સંસારે લહે, લોભ પાપતું મૂળ. ૮
ન કર્યાતું કારજ કરે, જીવે ન ફૂળ અફૂળ;
દામ મહે દુષ્કામ કરિ, લોભ પાપતું મૂળ. ૯
નાણું માટે જઈ નમે, જે નિજ કુળ પ્રતિફૂળ;
શત્રુ પાસે શિર ધરે, લોભ પાપતું મૂળ. ૧૦
સત્ય તજે ચોરી કરે, ગણે ન કે અનુકૂળ;
જૂઠો ચઢ જૂઠું વહે, લોભ પાપતું મૂળ. ૧૧

લોભીની કવિતા થાય ?

મનહર છંદ.

આકડાનું આકોલીયું આકારમાં કેરી સમું,
ખતથી તે ખસકમાં કાઢથી ખવાય ના;

ચોર દૂધ દીસેછે દેખાવ માંહી દૂધ જેવું,
 આ'રમાં અગાધતાં કદાપી વપરાય ના.
 ગધેડી કદાપી ગંગ માંહી અંગ જોણી આપે,
 ગાયમાં કદાપી એના ગુણુ તો ગણાય ના,
 લક્ષ્મીપતી કદી લોભીઓ લખાઇ જાય પણુ,
 કંજુસની કવિતા લલ્લુ ચડી કરાય ના. ૧
 મેમણુ મૂંડાવી કદી દાઢી કાઢી નાંખે કોડે,
 બ્રાહ્મણની ઉપમા તો તેહને બણાય ના;
 ભૂંડી બામનીના ગુણુ ગમાર બનીને ગાય,
 થંગારીનું નામ કદી કવીમાં કઘાય ના
 જામની પદવી લેવા જો કદી હજમ જાય,
 હજમથી જામ તણી પદવી પમાય ના;
 તેમ કદી કંજુસ થયેલ કોડપતી પણુ,
 કવિતા એવાની કદી લલ્લુથી કરાય ના.

દોહરો.

પેટ બાળિ પૈસો રજે, તેથી નવ ખરચાય;
 દાઢી મેલે દામ કાં, રડિ રખવાળી ચાય. ૩
 કર્મ કુડાં કરિને કદી, પૈસો મેળવો પાસ;
 તે કૂડે કામે જશે, સુકતની નવ આસ. ૪

કેવા કંજુસની કમાધને ધીઃકાર ?

દોહરો.

લક્ષ્મી મળિ કદિ લક્ષ્મી, પુણ્યે પાઈ ન અપાઇ;
 લલ્લુ કે' ધિક જગતમાં, કૂડા તણી કમાઈ. ૧

મનહર છંદ.

જર જોઇને લોભાઇ જાય જગ માંહી રોજ,
 અંગ માહી અતીશય રાખે અકલાધને;
 ગવં ધારી ગણે તુઝ ૧દીન નરનારી રોજ,
 જોજ રૂપ ભૂમી માહી રહે જો બરાધને.

જે નરથી ગુણી તણી ગણના કરાય નહીં,
 વપગય નહીં સારે કામે કદી પાછને;
 લલલુ કહે દુનિઆમાં દમડીછે દમ સાટે,
 ધીક એવા કૂડા તણી કૂડની કમાઇને. ૨
 જાણે નહીં જરા પપણુ જરવાજો તેથી મૂરે,
 દ્વાગટ ધરીને કુંદ કાંકડો પુલાઇને;
 કવિને 'કોવિદ થકી ડા'પણુ અપાર ધરે,
 જરવાજો તેથી જાય નહીં સરમાઇને.
 હું છું પિડિતથી 'પ્રૌઢ કવિ કન્તાંય વડો,
 શરવીર થકી કદી જાઉં ન છુનાઇને;
 ડા'પણુ વધારે દોઢ ડાઘો ખની દુનિઆમાં,
 ધીક એવા કૂડા તણી કૂડની કમાઇને. ૩

દાહરો.

ઉદાર વિણુ નર અન્યથી, દાન નહીં દેવાય;
 ગમારથી ત્યમ ગુણિ તણી, ગણના નહીં કરાય. ૪

ધાર્યા કરતાં ઉલટી આશા વિષે.

મનહર છંદ.

ભીખારીની પાસે જે ભીખારી ભીખ લેવા જાય,
 ભીખારીની આશા એ બદામની કે દામની ?
 કામની નહિમેશ કરે કક્ષાટ કંથ સાથે,
 કહો સોડો એહજે નકામની કે કામની ?
 વેશ્યા સાથે રોહ જોડે નકી નામનાને માટે,
 કહો એની આશા બદ નામની કે નામની ?
 મગર પાસે માન મેળવવા માટે જાય,
 આશા એને નકી અપમાનની કે માનની ? ૧
 ગમારને રીઝાવા કદાપી ગુણીયલ જાય,
 ગુણી રાખે આશા શલુગારની કે મારની ?
 કારભાર લેવાને મગુર કને કોષ જાય,
 આશા એહ રાખે કારભારની કે ભારની ?

કુળ કામ કરવાને કોડ થકી કદી પડે,
અવનીમાં આંશા તે નકારની કે નકારની?
ચોર બજારમાં છોટ વાર કદી લેવા બંધ;
ખરી આશા એકને ખુવારની કે ખારની?

ભારત ખંડમાંથી ભડવીર ગયા તે વિષે:

દોહરા.

ભારત ભૂમિમાંથી ગયાં, હાલા તર દાતાર;
કાર ગયો કવિ લોકમો, કયાં ચારો સતકાર.
મનહર છંદ.

કપીને રનિવાળનાર વૃષ પૃથીરાળ ગયો,
એકને આનંદ આપી નામના કરેલ છે;
ભોજ ભારતિનો કલકલકત ભૂમિમાંથી જતાં,
ભારતી માતાએ વેશ બગવો ધરેલ છે.
રખિદાસ ગયો જોણે સામળને સાચવીયો,
ભલો દ્વારબસ સ્વર્ગ ભણી સંચરેલ છે;
વિદ્યાનંતી વારે કરનાર ગયા ભૂમિમાંથી,
લલ્લુ ભૂમી હવે સમ ભૂખાળે ભરેલ છે.

દોહરો.

કાવ્ય બદલ કર્મુઓ લહે, શુણિયલને દેગાળ;
દોંગાથી ડરતાં રહે, આજ સકળ ભૂખાળ.

સમરથાં.

છંદો.

ચતુરાક્ષરની નાર, ભૂખ વિણ શબ્દ ઉચરતી,
બે નર હદર માંધ, પ્રીતથી પોતે ધરતી;
દૂરે નરો ચોમેર, બાર ઠેકાણે અટકે,
ભક્ષા જનોને ઘેર, નેહથી નારી લટકે;
કદિ ખાય નહિ ખાંતે કરી, પીયે ન પાણી તે જરી;
નર ચતુર વિચારે ચિતમાં, સમસ્યાતો ઉત્તર કરી.

હી અક્ષરની નાર, જગતમાં ઉત્તમ જાતી,
ખપ મારો સહુ કામ, ચર સાથે સજ યાત્રી;
રહું આગળે રોજ, નર તણું રક્ષણ કરવા,
યાપ નહિં તુકયાન, રાખું હું નરને નરવા;

વળિ નર પડતાં પરથમ પડું, ચડું આગળથી રણ વિધે;
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, કવણુ નારિ એવી હશે.

૨ ઠાસ.

નારી નામે નામ, ચાર અક્ષરની કું છું,
શુરવીરની પાસ, નેહ ધરિ નિત્ય રહું છું;
અબળા જાતી છતાં, મમયપર થાઉ સખ્યા,
સાંભળિ મારું નામ, નાશિ જશે નર નબળા.

વળિ દરમાં હું દરોજ રહુ, એતો અચરજ વાત છે,
જે સમસ્યાનો ઉત્તર કરે, તે સમજુ સાક્ષાત છે.

૩ તસવાર.

શુવન અક્ષરની નાર, મન્દની પાસે રહું છું,
પડું જોનિપર કુંય, દરક તેને દિલ દઉ છું;
પ્રાક્રમ મોટાં કરું, નાનિ હોમું છું અંગે,
શુરવીર હરનીચ, રનેહથી રાજે સંગે.

વળિ સ્થાનક મારું કમરમાં, શુરવીરના કામની,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, કવણુ દિસે કામની.

૪ કટાર.

એ અક્ષરનો મરદ, દિસે છે મોટો અંગે,
ત્રીશ પુત્ર બળવાન, રહે છે તેને સંગે;
નર કાપે જે વાર, નપુંસકતો એ યારો,
નપુંસકને એ સત, નિરખતું નકી ખાસે.

એ સહુને સાથે ગેળગે, ત્યારે નર એક જ થશે,

સત સમસ્યાનો ઉત્તર કહો, કવણુ વડો એ નર હશે ? ૫ માસ. (મહિનો)

નિગ્ધું નપુંસક એ, પેટ તેને નવ બાળું,

ચરણ ચાર બળવંત, તેથી લાગે રહિઆળું;

શીશ દિસે છે બેથ, પેટ દિણ વાંસો તેને,

હર્ષ ધારિ જન ધેર, રાખવા આહે એને;

પણ પ્રભુ કાગ વિણુ તે કદી, મળે ન જનને મહી વિધે,

સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, કવણુ નપુંસક ? ૬ ચોડીયું.

શુવન અક્ષરનો મરદ, વળા જોતામાં

૧ તણ ૨ પારો

સંતાડી યો છેક, તોય કદિ નવ રે' છાગે;
આવાક્ષર જે દાખ્ય, અર્થ તો મોટો ચારો,
મધ્યાક્ષર જે દાખ્ય, તુરત રસ્તો મગજરો.
વળિ ઉત્પત્તીઝે વર્ધારતો, ખીજી રૂપમાં નવ બને,
ધરિ હોશ પુરણ હૈયા વિષે, ગોટા જન રાખે કને.

૭ કેવડા.

ત્રણ અક્ષરનો મરદ, સરસ દીસેછે અગે,
ધરી પ્રીત અતિ હર, રહે રસિલાની સગે;
મોહું દીસે પેટ, પેટ ઉપરછે વાસો,
હો નર સાથે રતી, અનન્ય કરે તમાસો.

વળિ મુખ વિષુ કરે ઉચાર તે, મીઠા લાગે કાનને,
સન સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, વિનતી કરું વિદ્વાનને.

૮ સતાર.

હી અક્ષરની નાર, ચાર તેને દરવાળ,
નહીં શીઘ્ર નહિં પેટ, તોય પણ રાખે રાગ;
તે નારીપર નાર, સોગ રમતી ઉમગે,
સામા સામી લડી, માર મારે છે અગે;

વળિ ત્રણ પુરવો તે નારિને, નયવે ત્વમ નાચે અતી,
સન સમસ્યાનો ઉત્તર કરે, જેની છે વીમળ મતી.

૯ બાજી.

ત્રણ અક્ષરની નાર, સઠળ જનને મન બાવે,
વિદ્વાનોની પાસ, આશ ધરી નારી આવે,
શામ કૃપમાં તેહ, દેહ કુખાડે એની,
સાખાશી ચોમેર, વધારે પાસે જેની.

વળિ મુખ કાળું નારી તણું, પણ શોભા પામે અતી,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કહે, જે નરની વીમળ મતી.

૧૦ કલમ.

હુવન અક્ષરની નાર, વસુધું જળમાં નિરે,
નિર્બળ છુ પણ હું, વરું પાણીને પ્રીતે;
આવાક્ષર જે દાખ્ય, કેશ લા અર્થજ ચારો,

છેલો અક્ષર દાખ્ય, અર્થ ચાકરીનો બાસે;
વળિ અંગ સિલું છે માહરું, તેથી હું શોણું અતી,

સત સમસ્યાનો ઉત્તર કહે, જે નરની વીમળ મતી.

૧૧ શીવાળ.

હી અક્ષરની નાર, કાળિ દીસું કાન,
અધા બાગડો મને, સ્નેહ ધરીને ચાથે;
રૂતા નર ચોમેર, ચાર આવીને બીઠા,
— થપ મહરે પ્રીત, કદી નવ મેલું હેઠા;

વળિ બેનપત્રી વિણ કોઈને, કામ ન આવું હું જરી,
સત સમસ્યાનો સમજી મકાં, ઘો ઉત્તર ચાંતી ધરી. ૧૨ રૂઝેર.

અતુરાક્ષરનો મરદ, અધર રડુ છું આકાગે,
મુજથી લીલા લેરે, જગતમા જનને યાશે;

‘પડું’ નવ જો કોવાર, તુરત બાકુળ જન યાશે’
આવું જો ધરિ પ્રીત, ચિતથી મુજ ગુણ ગાગે.
વળિ માગણુ માણે સર્વે છે, હું માગણુ કોનો નહીં,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરે, જે નરછે યશ્ના સહી ૧૩ વરસાદ.

વીશ પાન નિજ ઘેર, પ્રીતથી મુજન મગાવે,
વેચો ધરી વિવેક, કહું તે મનમાં લાવે;

નરને આપો દોઢ, નારીને અરધું આપો,
બાળકને પા દધ, પાન નવ બાકી રાખે.

વળિ વીશ પાન વીશ મનુષ્યને, વેચો તો કૌતક અતી,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરે, જે નરની વીમળ મતી. ૧૪

૧૧ પુરુષ. ૫ ઓ. ૪ છોકરાં. ૨૦ કુલ.

મુણુ સમજી લખનાર, પ્રશ્નનો ઉત્તર પ્રીતે,
ધારિ મરદ અગિઆર, વેચજો પાન તું નિત્યે;
પત્ની ધારી પાંચ, પાન અઢિ પ્રીતે આપે,

અર્ભક ધારી ચાર, એક આપી દુધ દાપે.

વળિ સાડસોળ મરદ તણું, મળિ બધાં વીશનં યશે,
વીચારીને વેચીશ તો, તુજ મનનો સંશય જશે. ૧૫

જર ખરચીને જશ લેવા વિષે.

કવિતા

લક્ષ્મી મળે ત્યારે લોભી ધર્મને લલુતા રાખે,
કોડી સારે કામે આપ કરે નહીં ત્રાપરે;

વધે જો પેદાસ તો અંતર અતી રાજી યાય,
જર જોડી જોડી ઉડી ખાણમાં આપે ધરે.
કોઠે ભાગ્ય શાળી ભઠ્ઠી ભાત ચકી વાપરીને,

કીરતીનો કોટ કોડ ચકી જૂનીમાં કરે;

અંતર ઉદારતા અપાર રાખે એવો નર,

જગે કોઈ જર ખરચીને જશ સંધરે

બાનુનો ઉદય જ્યારે યાય ભપકાથી ભારે

પ્રથમ કીરણ પૃથ્વી ઉપર તે પાયરે;

અવિદ્યાનો કાષે અધિકાર આપ તેજ થકી,
આપે અધિકાર, વિદ્યા સુર્ય ઉગતાં હરે.
તેમ સુત પામે જર હચના પ્રતાપ થકી,
કિર્તી કોઠ માટે સદા સારે સ્થળે પાથરે;
મળે વીત ત્યારે ચિત વ્યગ્ર અતી યાચ પશુ,
જરા વંત જર ખરચીને જરા સંધરે.

૨

કોહરો,

જરા મોગો જમમાં જરૂર, છવ થકી જન જાણુ;
વેરે કિર્તી કોઠક જન, આધડી મરે અગણુ.
માયાથી મોંધું સદા, રહું રમાથી હોય;
વાલું પુત્ર થકી વધુ, જરા વીણુ જમે ન કોષ.

૩

૪

આત્મ્યો દિવસ ઓળખવા વિષે.

કવિત,

કેક તથા ચિતમાં વિકાર વધી જાય વધુ,
જાણે મારું જર વાપર્યા થકી ખુરે રળે,
એલું ધારી સારા કામમાં નહિં સામેલ થાય,
ઉદારતા આણી નામ આગળ તે ના લખે.
રણમાં ઉભો રહે તે ખરો રણ વીર ધીર,
હઠે ન લગીર પૂરો નર જે પાંચે પખે;
દીનતી જાણીને દાઝ રંકને નિવાજ નાર,
કોષ ભાગ્યશાળી નર આત્મ્યો દીન ઓળખે.

૧

કોહરો,

સોભી બને લક્ષ્મી મળે સુકેત કદી ન યાય;
આત્મ્યો દીન જે ઓળખે, ભાગ્યશાળી કે'વાય.
પ્રવીણ પૂરો હોયજે, સદવિદ્યા શીખેલ;
તે આત્મ્યો દિન આળખે, નહિં જાગકના ખેલ.

૨

૩

દિપોત્સવી વિષે.

કવિત

દાઢ માઠ ક્યો વજ્ર આશૂપણનો અપાર,
આંગણું ઉજસદાર ક્યો અજવાળિને;
હૈયા તણી જોળીયો હાંડીને યટકતી દીધી,

ચોક શેરી સાફ કર્યા વાલ થપ્પી વાળિને,
નાહી ધોધ વસ્ત્ર નવાં નવાં ધર્યાં અંગ પર,
પુષ્પ જૂદી જાતનાં મગાવ્યાં તેડી માળીને;
ચતુરાષ્ઠ ધરી ચાલી જાય ચોક માંદો ચોપે,
દીવમાં આનંદ થયો દેખી આ દીવાળીને.

૧

રોશનીનો રંગ રાગ રોપ વીણુ કરે રોજ,
ખોજ કરી દોઢીને દુકાન શણગારીઆં;
ફડાકા ફટાકા તણા બાંદુર બાળક કરે,
ધરે નહીં ધાક ગણી બપોરો તો ભારી આ.
જાત જાત તણાં પકવાન પ્રીત ધારી કર્યા,
બગી માંદી બાંદુર નર ફરના નિહાળીઆં;
ખરચે અપાર ખોટ હાંસલ ન એક દામ,
જુઓ લોકો આજ ધ્યાન ધારીને દીવાળીઆ.

૨

અનકોટ ઉત્સવ અપાર થાય ઉમંગેથી,
રંગે રોજ રોજ નર નારીને નીહાળીઆં;
શારદા પુજન વેદ મંત્ર થપ્પી થાય ભાવે,
ભક્ષા ખાલણેને એવા દામ માંદી બાળીઆં;
ધારી શણગાર તરેવાર ફરે ફાજ જેમ,
એમ માની, સુખ અહીં ભોગવવા આવીઆં;
કરે ખર્ચ ખુબ પણ પાછ પાછી પામે નહીં,
જુઓ લોકો આજ ધ્યાન ધારીને દીવાળી આ.

૩

મંદીરમાં ભીડ થાય માટે બટ ઉભા રહે,
કોરડા મારતા ભેંયાજીને દ્વાર પાળીઆં;
કરવા દેદાર દીનાનાથ તણાં દર રોજ । । ।
મોજ માની ભયગ્રતા ભીડમાં મેં જાળીઆ.
શણગાર સુચાય ધરેણાં ગુમ થાય ભીડે,
રડતાં કંઈક નર નારીને નીહાળીઆં;
ગૂમ થાય ગયેલું જડે ન જવાહીર જગે,
જુઓ લોકો ધ્યાન આજ ધારીને દીવાળી આ.

૪

કન્યા વિક્રયથી વૃદ્ધ પતીની વેદના.

ગરબી.

'ઓધવજી છે અળગીરે, વાત એક ત્રેમ તણી.' એ સગ.
 સૈયર મારા દુખનીરે, વાતો તને રીરે કહું;
 દુઃખ દરિઆમાં ડૂબીરે, કહે સુખ ક્યાંથી લહું?
 માત પીતાએ સુજનેરે, સ્વારથ માટે ખાડ વિષે;
 નાંખી નાણાંને લોભેરે, હુંગર દુઃખનાજ દિસે. ૨
 ધર કામ ન સૂઝેરે, ફરં ઘેલી ફકિરી લધ;
 અગ આગ ન બૂઝેરે, વ્યાકૂળ દીસે તેથી યધ. ૩
 પાપી પીતાએ પાળોરે, મારી મારા પેટ વિષે;
 દાઝ મારી ન જાણીરે, રીખાતી રાખી છે રિશે. ૪
 નાણાં લીધાં નાગેરે, મારં સુખ નવ જ્ઞેયું;
 ધરી ઉછળતી આગેરે, દયાણુ હૃદય ખોયું. ૫
 પતી પરણાવ્યો મોટારે, ઉમર મારી અતિ નાની;
 હુંતો દાંઠ ન જાણુરે, હવે રોડધું છાની. ૬
 ધરમાંથી બધું ધનરે, પીતાએ પરગાયું;
 નાથ પાસેથી લધનેરે, ધર માદરં મારું. ૭
 ખાવાને ખુબ લીધુંરે, વિચારી ન જ્ઞેયું ફરી;
 ધરેણું મારં ખાણુરે, દયા તોમ દિલ ના ધરી. ૮
 મારા પતિના ધરમાંરે, બદામ બે ના ગખી;
 પતી છે વૃદ્ધ વયમાંરે, સકટ રહું ક્યમ સાખી? ૯
 રળવાતી સકતીરે, પતીને મળે ન જરી;
 અંગ-શ્ચીથીજ તેથીરે, જપે જીભે રોજ દરી. ૧૦
 દળણાં દળિ પેટ ભરવુરે, ખાવી ખોરી જર સખી;
 એથી ખીચું, શું વસ્તુરે? લેખક ન શકેજ લખી. ૧૧
 શણગાર ચળીનારે, દીસે મારા રેડ વિષે;
 બાપે કરિ બાવણિયોરે, ગળું હવે રોજ રિશે. ૧૨
 મારં જ્ઞેયન જાણેરે, ભવમાં હું બુંડી-ફરં;
 સુખ છોટા ન બાણુરે, સુંઝાધને રોજ મરં. ૧૩
 કાયા કંચની કાચીરે, જ્ઞેયન હવે જાતું રહું;
 કેમ રહું હું સચીરે, સણે નવ સ્વામી દહું. ૧૪

ઘટમાં ધા લાગે, વેરી વપૂમાંડીં દમે;
 દાઝું દ'હથી દિલમારે, સરખી શામા રોજ રમે. ૧૫
 રણવું મારે જાતેરે, કરી વખતરં કોડે;
 મજે તે ખાવું ખાંતેરે, બેથી નાચની જોડે. ૧૬
 ધરમાં ગરીબાધરે, રીબાધને રોજ મરં;
 કહે કહું ક્યાં બાધરે, કરે દુઃખ કાણુ પરં. ૧૭
 ધર વેચીને ધણિયેરે, ધન ધૂળમાંડી ધરું;
 બાપે સ્વારથ સાધ્યોરે, મારં સારં કાંઈ ન કરું. ૧૮
 આધાર ન એકરે, નિરાધાર નકી કરી;
 રહેવું તોય ટેકેરે, છૂડું ન મુંઝાધ મરી ૧૯
 સાસરિઆંની સાથેરે, સંસારમાં રે'વું પડે;
 આઆં કારજ કરવારે, કહે સુખ ક્યાંથી જડે ? ૨૦
 પરવાયું બધું સુખરે, પેલા ભવના પાપે કરી;
 દીલ દાડી દહે દુખરે, શોધું સુખ ક્યાં હું ફરી. ૨૧
 છાપરાપર બાપેરે, વાંસ વળી નવ રાખી;
 છેતરી મુજ સ્વામીરે, દુઃખ દરીએ નાખી. ૨૨
 ધાકડ તેથી દીલમારે, દયા દીકરીની નહીં;
 થયો ફૂડો કસાધથીરે, મારં સુખ જોયું નહીં. ૨૩
 નીચ બાપને પંડેરે, આવે દુઃખ એવું પડયું;
 દામ સાટે વેચીરે, પીટ્યાને પડેલું જલ્યું. ૨૪
 આલ કુળનો ફૂડારે, સેવાં દામ દિકરી તણું;
 કહે તે ક્યમ છોડેરે, લીધામાં થી ગખે મણુ. ૨૫
 જો ફૂલીનના ધરમારે, આવી હોત અવતરીને;
 તો મારં સુખ સાધતરે, કુળની લાજે કરીને ૨૬
 આવો દીન ન આવતરે, મુંઝાવાનો મારે જરી;
 કરીઆવર લાવતરે, કંથ તણે ઘેર ભરી. ૨૭
 તે કુલિન કુળ લાજેરે, શરમ ધારત સારી;
 ઘેર આવત કાજેરે, મેલત ના વીસારી. ૨૮
 દુખી જોઈને મુજનેરે, આપત કંઈ ઉદાર ચઢ;
 પણુ આ પાપીનીરે, દયાતો નાસી ગઈ. ૨૯
 પરજ્યા પછી પાણુરે, પીયર મેં નથી બાળ્યું;

કદી ઓઠણું ઓઠુરે, બાપેતો નથી બાળ્યું. ૩૦
 હોત પતી કદી નાનોરે, ચીંતા ન ધત્ત તેની;
 ચીંતે મજુરી રાખતરે, સુખની આશાએ બેની. ૩૧
 કાવ મોટો આશેરે, ચિંતા પછી અળગી થશે;
 દુઃખ દૂર સહ જાશેરે, માનત સુખ એવે મશે. ૩૨
 આતો ઉડો ખડોરે, દુઃખનો છે દસ્તિઆમાં;
 સુખ સાથ ન આવેરે, નથી જોર તસ્તિઆમાં. ૩૩
 ગદા વૈતરું કરિનેરે, ભડધું પેટ ખરે;
 દયા કોદી ધરોનેરે, બાપે ન બોધાવી અરે !! ૩૪
 સ્વારથ જ્યારે સાધ્યોરે, પરમારથ કોણ કરે;
 પેટમાં જોને પીડારે, મદદતો નેજ સહે. ૩૫
 જોનારાંતો જોરેરે, પૂડે દુઃખ કેવું છે ?
 ભાગ કોઈ ન ખાગેરે, મદદને સહુ સેવું છે. ૩૬
 તે રીતે થયું મારેરે, મારો બાપ બૂરા થયો;
 કાળજનો કસાધરે, દયા છેડી દૂર ગયો. ૩૭
 મોહું ફરી નવં બાળ્યુરે, પરણ્યા પછી પીતા તણું;
 સમાચાર ન પૂછ્યારે, પૂછાવેતો સખ ગણું. ૩૮
 પાપી પીતાને પેટરે, અવતરી એવે અપરાધે;
 સુખ તો રહે છેટરે, જુરો બાપ સ્વાર્થ સાધે. ૩૯
 દીન ઉગે દુઃખાજોરે, રજનીમાં રોજ રહું;
 આપ અંગમા ન મળેરે, ચાલું ત્યારેલથડી પડું. ૪૦
 પેટ બેનાં બરવારે, મેનત કરીને મારે;
 ખાવુંતો રહું ખોટુરે, શક્તી અંગ ક્યમ ધારે. ૪૧
 પાપી જળ પરારીરે, મને મારવા ધારે;
 મન મારું છે કળજોરે, જાણ જાણ છે મારે. ૪૨
 ગણી વૃદ્ધની નારીરે, આશા મારી ઉર ધરે;
 રસ્તે આલતાં લુચ્યારે, નીચાં વચનો ઉચરે. ૪૩
 ચાલી આવું ચોપેરે, જુલુચ્યાઓને લેખું નહીં;
 મન બળિ જાણ કોપેરે, કોને મારે કેવું જાણ ? ૪૪
 વેદના એવી વેઠુરે, પતી વૃદ્ધ પરણીને;
 દોષ દેવો મારેરે, પેલા બચની કરણીને. ૪૫

પાપ પરભવે કીધારે, તેનાં ફળ આજ મળ્યાં;	
દાન દિનને ન દીધારે, વચન વદી દુઃખી કર્યાં.	૪૬
ગાયના વધ કાધારે, એથી દુષ્ટ બાપ ધરે;	
અવતરી અવનીમાં, સારે સુખ કોણ કરે?	૪૭
ભોગવી ભવ છુટ્ટરે, વા'લાછને વિનતી કરે;	
કદી ધાડક ધરમાં, બીજે ભવે નાં હું કરે.	૪૮
દામ લઈને દિકરીરે, પાપી વેચોમાં કદી;	
દુઃખ જોઈને દાઝેરે, દયા ધારે દીલ મદી.	૫૦
તમે તે યજી ફડારે, યયાં દુષ્ટ માળાપો;	
હાલ યાશે જુ'ડારે, નહિં દિકરીનાં દુઃખ કાપો.	૫૧
નિસાસાથી તમારે, સાફ કદી નવ યાશે;	
નક્કી યાશે નાશરે, વશ વિશ્વથી જશે.	૫૨
નીરાધાર બીચારીરે, બાગકીને ચાને કરો;	
કસાઈ નવ યાઓરે, દયા દીલ કંઈક ધરો.	૫૨
પૈસો સેવો છોડીરે, ધારી દીકરીની દયા;	
લલકુ કૂલીન તેથીરે, જગતમાં સૂખી થયાં.	૫૩

૬૫ નર્મદાશ કર વિષે.

રોળાવૃત

નાગર નરતું તુર, સર મારા કામોમાં,	
ભાગતથી ભરપુર, ખ્યાતિ વાંધી ગામોમાં;	
નર્મદથી નર નાર, ખ્યાર ધારીને પરખે,	
ઉમંગ આણિ અપાર, હોંશિ જન ચિતમાં દરખે.	૧
દેશ તરું દુઃખ જોઈ, રોઈ રે'તા કંઈ દુઃખ,	
આબર અધીક ખે.ઈ, કયાયા જનમાં કુડા;	
એથી ઉઘડી રીત, નર્મદા ખ્યાને ધારો,	
સ્વદેશ પર સુખ પ્રીત, ધન્ય તારો જણનારી.	૨
ધન્ય તાહરાં કામ, દેશમાં ડોકા દેતાં;	
ચાલ પવિત્ર તમામ, નામ તારું મુખ લેતાં;	
વધારિ વિદ્યા વીત, ચિતમાં આણું ચાર,	
હિંદ તણુ કરું હીત, તે નથી વીસરનાર.	૩
વિધવાતું જોઈ દુઃખ, દીલ દાઝ્યો તુ દાતા,	

કરવા તેને સખ, ઉર ધારી આતુરતા;
 પુર્ણમનનો રીત, દેસિ જાણે તો સાર;
 બાપણુ તેને માટ, કર્યા તે કદિ ન વિસાર. ૪
 દેસ સુધારા માટ, ધુમતો ઘેલા હાથી,
 લડવા નિકળ્યો ખાર, યદ્ય સુધારા સાથી;
 ડોકો દેશનિ માંહિ, સુધારા નામે માયો,
 તે તારો પરતાપ, કુધારો જ્યો હાલો. ૫
 બકે બસે બહુ લોક, સુધારો કરવા ધારે,
 બાપણુ મોટાં બણે, તોય તે નહીં ઘુજ હારે;
 કહે ખરા કેનાર, કાંઈ વિરથો કરનારો,
 કહો બમ્મે શું થાય, વધે શું વધુ સુધારો. ૬
 કેનારા નીંદાય, નવ કરે સમયો આવે,
 છાના સંતાઈ જાય, કહો તે નર કયમ શવે;
 ધન્ય નર્મદા વીર, ધીર ધારીને કથતો,
 બોલીને બાંદુર, સમય આવે શુર ધરતો. ૭
 હવે સુધારાં તણા, હાલ માલ દેખાતા.
 કેના વાળા ધણા, નહીં કરવાને ધાતા;
 અરે અરે કે હાલ, સુધારો ફૂંક્યો ચાણા,
 રાત રડવડિ ગયું, પછાડી મોટા પાણા. ૮
 દે બીજાને બોધ, કરો સુધારો ભાધ,
 પોતે ન કરે લેગ, કેમ તે વધશે ભાધ;
 જોડે હવે શા હાલ, સુધારા પડેતા તારા,
 શેનક થ્યા નિર્માલ, કેમ દિન આવે સારા. ૯
 વૈજય જનને બોધ, આપવા બાંદુર નર તેં,
 બસે થયો વીરોધ, તથાપી કથી કમર તેં;
 મુડો લઇને વીર, પ્રથમ લસકરમાં આલ્યો,
 ધારી મનમાં ધીર, વીર જયમ રણમાં માલ્યો. ૧૦
 ગોસાંધને ગરમડી, દોટ દધ ડોકે વળગ્યો,
 વિના સુધારો ધડી, થયો નહીં તેથી અજગો;
 કોરટમાં ઇન્સાફ, સાફ ચાના શુરા તેં,
 આપ બની અચરાફ, રહ્યો કરશનનો સાથે. ૧૧

કાષ્ટું ધણાએ ધાસ, ત્રાસ પામ્યો નવ તેથી,
દુર્ગુણ કર્યા વિનાશ, વિશ્વ જય પામ્યો જેથી;
લાયબલ કેસનિ લાણુ, સિધી તેં લાયક થઈને,
દુર્ગુણિને દષ્ટ ડામ, દામ બેસાર્યા જઈને. ૧૨

કવિતા તારો વીર, મરદ કરતી માદાને,
દેતિ અધિરને ધીર, સ્વદેશાભિમાન માને:
દેશ તણું અભિમાન, કર્યું ઉત્પન્ન કાયરમાં,
સદા થયું સનમાન, એ ચક્રી ઉત્તમ નરમાં. ૧૩

અણુસમશ્ચ અબણેજ, ગતી જેને નહિં ઝાઝી,
હીત અહીત નચીત, તેજ દિલ રે'તા દાઝી;
ધોખો તેનો જરી, ધર્યો નહિં નર ધીંગા તેં,
દ્રવતા ધ્યાને ધરો, ડગ્યો નહિં વેવલિ વાતે. ૧૪

મુંબા પુરિના લોક, થોક કવિતા સાંભળતા,
બાંધિ સુધારો વીર, મૂરખા મનમાં બગતા;
તોપણ તારો ધર્મ, તજ્યો નહિં તન પડતાં પણ,
ખડે એ તુજ ખટ કર્મ, મર્મ મનમાં દિલ ડા'પણ. ૧૫

મરણ તાહરું મરદ, દેશને છે દુઃખદાહ,
પૂરાશે નહિં ખોટ, સંચર્યો સ્વર્ગે બાહ;
અક્ષય કિર્તી આંહિં, ઓછી નવ જરિયે યારો,
લલલુ જેવા લાખ, શુણુ વધતા તુજ ગારો.

સંગધરા વૃત્ત.

જેણે આકાશ માંહો યશિ રવિ સરજ્યા, તેજના પુનં તારા,
પૃથ્વી પાણી પદાર્થો અગણિત પશુઓ, જંતુને સર્જનારા;
પાળા પોલી બધાને પિડ હરિ પ્રિતથી, રોજ રક્ષા કરે છે,
લલલુ નિત્યે સુકાર્યે સતત બહું યવા, ખ્યાન તેનું ધરે છે. ૧

જેણે પ્રાણીનિ સાદ પ્રથમ પપ ધર્યું, માતના ઉર માંહી,
ચિંતા જેને વધારે સહુનિ ચિત મહિં, પ્રાણીને પીડ કાંઈ;
સારાં કાંમોનિ માંહો પ્રથમ સમરતાં, દુઃખ જે સર્વ ટાળે,
લલલુ તેને પ્રિતથી હરનિય સમરે, ના ચિતેથી વિસારે. ૨

લહુ સતસાઈ,

ધશ્વર સ્તુતિ.

દોહરા.

૧રિન દુખ હરણુ સરણુ રૂપતિન, તારણ તરણુ તું તાત;
અધમોદારણુ અવનિ પતિ, જગકારણુ જગનાથ. ૧
હહન કરણુ દારણુ દુખો, મહન મતી ગોપાળ;
પ્રેમ આણિ પાયે પહું, શુભ મતિ ઘો હું બાળ. ૨
વાંચનારને.

શાંપણુ ડાંપણુ શાણપણુ, સટીમાં સરસાધ;
ભોગવવાને ભાવતો, આ વાંચો અતમાધ, ૧
કડવું કથન કવિજન તણું, હિત હર ગણો હમેઘ;
દુઝણિ ગુંધની લાત ખમિ, ધરે ન જન મન દ્રેશ. ૧
કહે આપધ વ્યાધી હણે, આપ ઉદર કહિ જાય;
ત્વમ કવિ કથન કરેજ સુખ, જો શાંતીધિ ચખાય. ૨
સમરાંગણુમાં સમર તક, સુમટ તણાં સુણિ વણ;
કહે, પણ કોષ ન જરિ કરે, ચિત ગણિ સહુ સુખ દેણ. ૩
ત્વમ કવિ કથન શુભટ સર્ગા, કહે, પણ શુભ હર આશ;
સહન કરેતો સરસ સુખ,મજે, ન થાય નિરાશ. ૪

કયો વખત પાણીમાં ગયો ?

દોહરા.

સતકિર્તી નવ સંધરી, શબ વખતની માંધ;
વોયો અપવશ અવનિમાં, તે પણ પાણી માંધ. ૧
જીવાનિના તું જોરમાં, મરડાતો બહુ જાય;
ગણતી કોની ગણે નહીં, તે પણ પાણી માંધ. ૨
શિક્ષા સહિષ્ણા તણી, જો ધ્યાને ન ધરાય;
ખાય ખુબ ખતા ખરે, તે પણ પાણી માંધ. ૩
આજસ કયું અભામમાં, હર નવ ઉઘટ જરાય;

રજ્યો બનિને રોઝ સમ, તે પળ પાણી માંય.	૪
નિરખી દુખમાં દોસ્તને, જો મદદે નવ જાય;	
મોજ શોખ માણ્યા કરે, તે પળ પાણી માંય.	૫
પ્રીછે નહિ પોતે કશું, ગણે ગુણી મન માંય;	
અભિમાને અધો બને, તે પળ પાણી માંય.	૬
ઉમંગ નહિ શુભ કામનો, દુષ્કામે દોરાય;	
વખત પુરે પુવાર થઇ, તે પળ પાણી માંય.	૭
જ્ઞાતી પાસે સુખ રહે, સુખ જરિ નવ બોલાય;	
ગૂણહીણ રંગપાછડી, તે પળ પાણી માંય.	૮
પાણી પળા ન પેટનાં, કાચે શક્તિ ન કાંચ;	
નામ ધરે દરિયાવખાં, તે પળ પાણી માંય.	૯
પ્રશ્ન પૂછતાં ક્રોધ કરિ, દે ન જવાબ જરાય;	
બેઠો બેઠો બળિ મરે, તે પળ પાણી માંય.	૧૦
આંખ ન આપી અવનિપતિ, બહુ ધણે જે ધાય;	
ફાંફા ફાંકટ મારતો, તે પળ પાણી માંય.	૧૧
જગ્યો જગમાં તે જુઠ્યા, અદેખાઇ ઉર માંય;	
અગીકારે ભવ બધો, તે પળ પાણી માંય.	૧૨
નરો બનિ નધરોળ સમ, અવગુણ અવર ગણાય;	
વખત ગુમાવે વેવલો, તે પળ પાણી માંય.	૧૩
અપંગની અભિષે દયા, ધ્યાને નહીં ધરાય;	
શક્તી સમ આપે નહીં, તે પળ પાણી માંય.	૧૪
જગમાં જીવી બહુ વસ્ત, જો હરિભજન ન થાય;	
ખટપટમાં ખુચી રહે, તે પળ પાણી માંય.	૧૫
ગુમાર રમવે લાભ નહિ, પણ રમવા લલચાય;	
ઉભય જાટ અવતી રિખે, તે પળ પાણી માંય.	૧૬
જીવ્યો જગમાં જ્યાંસુધી, સુખ કોને ન કરાય;	
અપયશ વો'રી લે જો, તે પળ પાણી માંય.	૧૭
જેનિ કિર્તી વ્યાપી નહીં, જગજન માંહિં જરાય;	
કો' જિવતર શા કામતું, તે પળ પાણી માંય.	૧૮
આવિ ન અક્ષલ અંગમાં, જંદગ ન શબ ધરાય;	

વીતેલી ^૧ વસુધા વિરે, સહુ પળ પાણી માંય.	૧૯
^૨ દર્પતને અતિ દોગ દિલ, લેશ ન સુખ લેવાય;	
જન્મારે ^૩ ઝરડા વિષે, તે પળ પાણી માંય.	૨૦
બવ બાપો બટકયા કરે, કોડિ ન કોદિ કમાય;	
દેહ દમે દાગિદતા, તે પળ પાણી માય.	૨૧
શિયાળ ની શક્તિ નહીં, ^૪ ગજરાજને હણાય;	
ધરે ^૫ વપૂમાં ^૬ વાંછના, તે પળ પાણી માંય.	૨૨
‘વા’લ ધર્યું વ્યભિચારમાં, ખુવાર ખાને થાય;	
ગુણુ હિણુ રે’ ગુણિકા ^૭ શ્રદ્ધે, તે પળ પાણી માય.	૨૩
શબ્ય કર્યું દુર્યોધને, પાંડવ વન અથડાય;	
દુર્યોધનનો વખત શુભ, તે પળ પાણી માય.	૨૪
વસોતવા વા’લે જરો, વારી વસુધા માંય;	
ધૃત ^૮ માખણુ નવ નીપજે, તે પળ પાણી માંય.	૨૫
શિખ દેવી અણુમમગ્નુને, ન ધરે ધ્યાન જરાન;	
ઉંહું ^૯ હરિ આગો ખમે, તે પળ પાણી માંય.	૨૬
બાળાને બી વાવવા, ઉલટ ધરે ઉરમાંય;	
કોળે ^{૧૦} નહિ મુખ પય ^{૧૧} ધરે, તે પળ પાણી માંય.	૨૭
રામપત્ની હરિ રાવણે, મનમા બહુ મલકાય;	
મૂંઝ મરડતો, પણુ મુનો, ગદ્ય પળ પાણી માંય.	૨૮
‘કંજુસના કવિથી કદી, ગુણુ જો જોએ ગવાય;	
ખે બહામ આપે નહીં, તે પળ પાણી માંય.	૨૯
જન્મ્યા પછી જનને કદી, આમહ જો અતિ થાય;	
જીખવિણુ બાવે ના જરી, તે પળ પાણી માંય.	૩૦
સેવા કરિને મર્પની, ધરી સબાળ સદાય;	
દુષ્ટ કરેશે દોટ દષ્ટ, તે પળ પાણી માય.	૩૧
ઉડે ન પડકારે પ્રથમ, ધંધ વિષે નવ ધામ;	
બડાઇ બહુ બહુ માતે, તે પળ પાણી માય.	૩૨
શાસ્ત્રતણા મિહાંતની, જાં વાનો બહુ થા.	
જણે પણુ બોવાય નહિ, તે પળ પાણી માંય.	૩૩

૧ પૃથ્વી. ૨ સ્ત્રી પુરુષ. ૩ હાથી. ૪ શરીર. ૫ છાંય. ૬ ધરે.

૭ ધી. ૮ ઉગે. ૯ દુષ્ટ.

ન્યાં રણમાં ઝગડો ઉઠે, ત્યાં કશું જો નવ થાય;	
ખોણાણું જાગવાન (ને) હું, તે પણ પાણી માંય.	૩૪
ખોણું ખાણું જોઈતું, ગુણ કદિ જો ન ગણાય;	
હિણુભાગી તુજ ભવ તણી, સદુ પણ પાણી માંય.	૩૫
જીવતાં નવ જાણે જરી, મુવે ધડાપિટ થાય;	
ગુણ સંભારી પગાંગરે, તે પણ પાણી માંય.	૩૬
મે'લ તોડવાને કિડી, પ્રયત્ન કરે જરાય;	
ડગણું દૂર ખસે નહીં, તે પણ પાણી માંય.	૩૭
સજ્જનનું વાહું વઢે, નિજ મરસાઈ સાંય;	
એવા મુખે તણી જશે, સદુ પણ પાણી માંય.	૩૮
મુયં સામિ રજ છાંટવા, કાળો કરે ઉપાય;	
દટ દઈ વ્યાંખ બિજિ કુટે, તે પણ પાણી માંય.	૩૯
સહવિદ્યા, સહકર્તિ, સદુ- ગુણ જો નવ સંચાય;	
લક્ષ્મી દહે જીવતર તણી, તે પણ પાણી માંય.	૪૦

સતકિર્તી વિષે.

દાહરા.

સતકિર્તી નવ સાંપડી, જશે ન વાધ્યો રહાર;	
અંગીકૃત અપયસ કર્મો, તો જિવતર ધીઃકાર.	૪૧
ખાન મહીમાં નવ મળ્યું, લીધો નહિ શુભ લાવ;	
કાર બદલ કાળજ અથું, દુષ્ટ કરી દેખાવ.	૪૨
સતકિર્તીથી સદિમાં, નામ ન પામે નાશ;	
અગસ્ત અસ્ત થવા છતાં, અમર રહ્યા આકાશ.	૪૩
જો સતકિર્તી સંઘડી, પાંડુ વ્યાણી પ્રીત;	
કુળ બે.જણ સદુ કૌરવો, અલકે થવા ખચીત.	૪૪
રાણા દમક રમી ગયા, આ પૃથ્વી પદમાંય;	
કાષ ન સાથે લઈ ગયું, સતકિર્તી વિણ કાંય.	૪૫
પુરા પાંચસે પડિતો, બોજ સભામાં રોજ;	
વિદ્યાની કરિ બોજતો, ભલો દયાયો બોજ.	૪૬
દમડી કારણ દેહને, દમી દમી દે દુઃખ;	
તે નર બોગવિ નવ શકે, સતકિર્તીનું સુખ.	૪૭

બહુ બહુ વસ્તુ બખરમાં, પિત સાટે વેચાય;	
પણ સત્કિર્તી મળે નહિ, જે અખિયે અચડાય.	૪૮
અંગે હોય ઉદારતા, દિયે રદ્દીને દાન;	
તો સત્કિર્તી સાંપડે, નહિતર રે' નાનાન.	૪૯
કાર કઠિણ રક્ષાંન થકી, મને ન એ શિરસહુ	
કાર વિના બેકાર બનિ, રજી બારે વાટ.	૫૦
છેદન કરવું શિર સુધળ, કષ્ટ સહન કરિ કાય;	
પાટકતાં પર્વત વિશે, સત્કિર્તી ન સંચાય.	૫૧

ગળવગરની ઉદારતા.

ટોહરા.

ગળુ હોય નહિ ગરિખતું, ધનિ સમ કામે ધાય;	
ખાપ ખાસડા ખતથી, ઉદાર એ ન ગણાય.	૫૨
ખાયા ખોરી જર નહિ, વજ્ર ન વધુમાં કાંચ;	
બાળે લઇને વાપરે, એ નર મુરખ મનાય.	૫૩
આપે હોયે આંધળો, મેત્રે નવ નિરખાય;	
આંખ આપવા અવરને, દોડે મુખ મનાય.	૫૪
શક્તીવિણ આગળ વધી, પિત વાપરવા જાય;	
ખોખા લે આગળ જતાં, મહિમાં મુખ મનાય.	૫૫
હદવિણ વાપરવા થકી, મેટા પણ સુઝાય;	
બળિ હદવિણ દાને કરી, જ્યમ પાતાળે જાય.	૫૬
લાભ ન હદ છોજા થકી, ઉલટું દુખ દેખાય;	
હદ તજિ જય સમુદ્રતો, પ્રલય પૃથ્વીનો ચાય.	૫૭
વર્ષા જળ વરસાવવા, ચાતુર માસ ચલાય;	
એક અનાજ ન પાકશે, સડી સઝળ ઝટ જાય.	૫૮
રજપૂતો રાજ વડા, ગરાસ અતિ ધરમાંય;	
ગળ વગર ઉદારતા, કરિ દુખ બેગા ચાય.	૫૯
દમડી હોય ન ધર વિશે, ઉદારતા ઉર ચાય;	
પૃથ્વી દેવા પ્રિતિ ધરે, એ અજમમળુ ગણાય.	૬૦
બહુ બહુ કષ્ટ સહન કરે, જે તપસી કહેવાય;	

તો પણુ દેવે શક્તિથી, દાન વધુ ન દેવાય.	૬૧
‘વદ્યુ’ પણુ હદમાં બધું, વધુ વદવે જિવ જાય;	
પગતાં લશ્કર પાદરે, ભસિ કુતરી મરિ જાય.	૬૨
કંચનની પાળા પરે, વધુ ધરાશે વાલ;	
પણુ તે પેટે મારતાં, જીવ જશે તતકાળ.	૬૩
ત્યમ ઉદારતા હદ વગર, ગળ ઉપર જો ચાય;	
તો પછિ અપવસ યસ બદ્ધ, જગમાં બધે ગવાય.	૬૪
પ્રિતિમય પદ્માનો કયો, તે વધુ જરિ ન ખવાય;	
ઉદારતાથી ઉદરમાં, નાંખે તો કટાય.	૬૫
પાશોરાના ખાત્રમાં, ઉદારતા ધરિ ઉર;	
નામે જો નવટાંક વધુ, તો હજકાય જરર.	૬૬
હીલાગર લાગે ગળી, પણુ વધુ નવ પીવાય;	
ઉત્તર થઈ જો અધિક લે, તો ગાડો થઈ જાય.	૬૭
ત્યમ ઉદારતા ઉર અધિક, (પણુ) શક્તિ વિચાર કરાય;	
વિણુ શક્તી જો વાપરે, તો મુંઝાઈ મરિ જાય.	૬૮
ઉમદા ગૂણુ ઉદારતા, જનમાં જગે ગણાય;	
સંપતિ સમ શોભા ધરે, ધન વિણુ ધિ:કરાય.	૬૯
શોભા ચંદ્રવા તણી, ધરમાં ધણી ગણાય;	
પણુ નાગા થઈ તે નકી, કો જનથિ ન બંધાય.	૭૦
જોઈ હવેલી હેમની, ધમ્મજ કદિ ઉર ચાય;	
‘રપણુ’કુટી પણુ પમની, આપણી નવ વીંખાય.	૭૧
લાખમાંથિ લાયક રકમ, ઉદારતાયિ અપાય;	
પણુ ખે લાખન દઈ શકે, દેતો ગંડુ ગણાય.	૭૨
ત્રણુયુગ જે તપસા કરે, અન જળ તજિ અથડાય;	
દેવે તેને દાન વધુ, શક્તિથી ન અપાય.	૭૩
જો દેશે શક્તિ વગર, ઉદારતાથી દાન;	
દેવ પછી શંકર સદા, મનાય મુર્ખ સમાન.	૭૪
હાંવા નિત્ય હડિયું કરે, ઠરી ન ખેસે ઠામ;	
નાતવરો કરવા કરજ કરે, મુર્ખ જો કામ.	૭૫
મુંગાને ખોશ્યા તણી, ધમ્મજ ધણી ઉર ચાય;	

પણ ભેં મુખથી બણાયના, ધાજનો શું ઉપાય.	૭૬
ઉરમાં હોય ઉદારતા, પણ પામે નવ દામ;	
કો' શું આવે કામઝે ? ૧ શંદ તણી શુભ હામ.	૭૭
પાવી થાય ન પદમણી, ફેલિ ન થાય ફટીર;	
પામર પડિત નવ બને, કામ થાય નવ ૨ ફીર.	૭૮
બગશે હંસ ન થઈ શકે, ગધેા હાથિ ન થાય;	
હિરો થવાની હોંસ પણ, પથ્થરથી ન થવાય.	૭૯
પતિવ્રતા સમ પરમસુખ ગણિને ગુણિકા નાર;	
ખેમે પણ પાધે નહીં, પતીવ્રતા સમ કાર.	૮૦
જુઠ ધારણુ જગમાં કરી, ફેલી કરે ફિતર;	
જૂઠો નવ સાચો બને, ઉદારતા ધરિ ઉર.	૮૧
કાળપ કાળજની જવા, કાળજ ધારે કોડ;	
થાશે નહિં સાચુ ચકી, કાળજ કપૂર જોડ.	૮૨
કોયલ બનવા કાગડો, કરે અનેક ઉપાય;	
આભે જાય ઉદાર થઈ, પણ કોયલ ન ગણાય.	૮૩
ભોજ થવાને અવર શુપ, હેમે ધારે હામ;	
રાજ્ય દાનમાં જો દિપે, ગણાય મુખ મહાન.	૮૪
દેવું ગણું વિચારિને, ગમ ઉપર નવ થાય;	
વિભિવણને પણ સમથી, લાંઠાં વિણ ન અપાય.	૮૫
અમંદાર ધરમા ધણા, પણ સહુ નવ પેસાય;	
ગમ થકી વધતું ધર્મે, ભારે ભયડાઈ જાય.	૮૬
ધર્મ ધન બાધે બંને, અનાજ સાદ પડાય;	
પણ મિ'કતના દાનનો, કદિ પોકાર ન થાય.	૮૭
શોભે મહુ શક્તિ થકી, સક્તી વિણ ન કરાય;	
મકોડાથી મમત ધરિ, મણુ ઉચકી ન જવાય.	૮૮
શિદ્ધિ પ્રથમ નિજ સકિતને, પછિ વધુ થવું ઉદાર;	
સ'લુ કે' એ નર તણો, જશ વાધે સંસાર.	૮૯

૨૬ વિષે..

દોહરા.

એક ટેક વિણ અવનિમાં, નર નિર્માથ્ય મનાય;

- એક કામ વિણુ ટેક કદિ, છેક ન પુર્ન કરાય. ૯૦
- તનમાં ટેક બણ્યા તણી, જો કદિ હોય મહાન;
- અણુસમજૂ આગળ જતાં, યાય વડો વિદાન. ૯૧
- ટેક કાજ હરિશ્ચંદ્ર જઈ, વરયો નીચ ધર વાસ;
- માન અધિક મહિમાં મળ્યું, કિર્તી ચર્ત પ્રકાશ. ૯૨
- ધરી ટેક ધ્રુવજી ગયો, વન જાવના જામદીશ;
- મહિ મળ્યામાં માનમય, મળ્યા, પ્રભુ આશિષ. ૯૩
- વિશ્વામિત્રે વપુ વિષે, ધરિ રૂપિ યાવા ટેક;
- પ્રભૂ પ્રતાપે યઈ સમ્યા, રાજ કુંવર રૂપિ એક. ૯૪
- દુષ્યંતમાં ટેક તે, નિંદા સુક્ત મનાય;
- ટેક ધરી હરિ જો સિતા, રાવણુ રણુ રેણાય. ૯૫
- કિયાકિચક સમ કુટિલતા, ધરે ટેકથી કોય;
- નાશ પામશે કુળ નકરી, લેશ દૂરક નવ હોય, ૯૬
- ટેક પાળવી દોહલી, પ્રાણુથી અધિક પ્રમણુ;
- દિલને કાચન દે કરણુ, મરતાં મરતાં જણુ. ૯૭
- શક્તી નહિ નિજ શરિરમાં, તોપણુ કર ધરિ બાણુ;
- કરણે ગંગા કાઢિ ઝટ, એ ટેકનું એધાણુ. ૯૮
- ત્રિશંકુરાયે ટેક ધરિ, સ્વર્ગ જવા ચણું ચિત્ત;
- વિશ્વામિત્ર પ્રતાપથી, સ્વર્ગે ગયો ખૂચીત. ૯૯

મમત વિષે.

દોહરા.

મમતે 'મદિલાં તણ' મુખ્ય, દીડે ઉપજે અખં; ...
 પણ ન દુખે મુખસામું ફરિ, મમન એજ મહા દુઃખ. ૧૦૫
 હવેસિ હેમ તણી તણ, વસે અરણ્યમાં વાસ;
 નિધ સિધ લક્ષે નવ લહે, એક મમતને માટ. ૧૦૬
 ધંક જાતિ મમતે મરે, કરે વિચાર ન કાંચ;
 ત્રિમાળિ ટાળા ટાળિ ફરિ, હાથે ધર્મહન થાય. ૧૦૭
 તંત્ર પ્રાણુ પણ નવ તજે, મનનો મમત લગાર;
 જે મેમણુ લડિને મુવા, એછી નવ કે' નર. ૧૦૮
 વંજગ્યા પછી છોડે નહીં, એજ મમતની રીત,
 મગર, મકોડો, મુરખનર, મમતે મરે ખચીન. ૧૦૯
 નજરિ બાળત જગતમાં, મગન કદી બંધાય;
 સાખો થાય ખુવાર પણ, તનથી તે ન તળાય, ૧૧૦

વચન પાળવા વિષે.

હોહરા.

જગમાં જે જન વચનનિજ, પાળે ધારી પ્રીત;
 ચાહે સત્ય થયે સદા, તે સુખિ થાય ખચીત. ૧૧૧
 વચન ગયું તો શું રહ્યું? જીવિતમાં જન જાણુ;
 નાક ગયા પછિ ફરિરનો, ધારે હર્ષ અજાણુ. ૧૧૨
 વચનેથી વસુધા તણે, ચાહે સહુ વ્યહવાર;
 વચન ભંગી નરને કરે, સકુળન જહુ ફિટકાર. ૧૧૩
 જીતસુતાનાં મગપણો, એક વચનથી થાય;
 વચને હારે હોડને, વચનેથી વેચાય. ૧૧૪
 વચનેથી વ્યાપારમાં, કોટી ધ્વજનો કાર;
 પણ જે વચન તજે તુરત, તો મળશે ધીઝાર. ૧૧૫
 મેર ચડવું સેલછે, અહિ મુખ ધરવો હાય;

૧ સ્ત્રી. ૨ જગત્. ૩ એક ખજામાં જરનો દમલો હતો, ત્યાંથી જે
 મેમણુ જતા હતા; જેએ જરનું અનુમાન ફેરફાર રીતે કર્યું, તેથી બંને
 લજા. એજ અનુમાનનાજો પડ્યો, ત્યારે લોડો કહે બાહ કહેને તેની મુજબ.
 ત્યારે તે કહે "સદી કુચો કુચો થાય, પણ હેકડો જુરો ન છડું." ૪ સર્પ.

- એક કામ વિણ ટેક કદિ, એક ન પુર્ન કરાય. ૯૦
 તનમાં ટેક બણ્યા તણી, ન્ને કદિ હોય મહાન;
 અણુસમજૂ આગળ જતાં, થાય વડો વિદ્વાન. ૯૧
 ટેક કાજ હરિશ્ચંદ્ર જઇ, વસ્યો નીચ ઘર વાસ;
 માન અધિક મહિમાં મળ્યું, કિર્તી થઈ પ્રકાશ. ૯૨
 ધરી ટેક ઈવજ ગયો, વન જપવા જગદીશ;
 મહિ મળ્યામાં મા'નપરા, મળ્યા, પ્રભુ આશિષ. ૯૩
 ત્રિશામિત્રે વપુ વિગે, ધરિ રૂપિ યાવા ટેક;
 પ્રભુ પ્રતાપે થઈ સમ્યા, રાજ કુંવર રૂપિ એક. ૯૪
 દુઃખમાં ટેક તે, નિંદા યુક્ત મનાય;
 ટેક ધરી હરિ ન્ને સિતા, રાવણુ રણુ રોળાય. ૯૫
 કિયાકિચક સમ કુટિલતા, ધરે ટેકથી ક્રોધ;
 નાશ પામશે કુળ નકી, લેશ ફરક નવ હોય, ૯૬
 ટેક પાળવી દોહલી, પ્રાણથી અધિક પ્રમણુ;
 દિનને કાચન દે કરણુ, મરતાં મરતાં જાણુ. ૯૭
 શક્તી નહિ નિજ શરિરમાં, તોપણુ કર ધરિ બાણુ;
 કરણે ગંગા દાદિ ઝટ, એ ટેકલુ એધાણુ. ૯૮
 ત્રિશંકુરાયે ટેક ધરિ, સ્વર્ગ જવા ચણુ ચિત્ત;
 ત્રિશામિત્ર પ્રતાપથી, સ્વર્ગે ગયો ખચીત. ૯૯

મમત વિષે.

કાહરો.

- મમત તમે નહિ મુરખ નર, કરતાં કાટિ ઉપાય;
 હારે પણ હોંશે કરી, કણુલ કરે નહિ કાંચ. ૧૦૦
 ખુવાર ખલકે બહુ થયા, તન્યા મમતમાં પ્રાણુ;
 આખર એ છોડ્યો નહીં, એવા કષ્ટક અગ્નણુ. ૧૦૧
 કપાળ્યું કુળ કુલું કર્મે કરી, પળી શુભાચ્યું ગંજ્ય;
 રોમ સાથ પણ રાવણુ, મમત કયો નહિ તાજ્ય. ૧૦૨
 ફોગટ ફાંફાં મારતાં, આંખે હોય અપંગ;
 પણ બીજને પૂછતાં, ધરે દેખતાં દાંગ. ૧૦૩
 બેટો બાપ લડી મરે, કદી વારસા માટ;
 પણ નવ નમે અરસપરસ, વળે મમતથી દાટ. ૧૦૪

મમતે 'મદિલાં તણું' મુખ, દીડે ઉપજે સખ;
 પણ ન યુવે મુખસામું ફરિ, મમત એજ મહા દુઃખ. ૧૦૫
 હવેલિ હેમ તણી તણ, વસે 'અરણ્યમાં' વાસ;
 રિધ સિધ લક્ષે નવ લહે, એક મમતને માટ. ૧૦૬
 ઇક સાતિ મમતે મરે, કરે વિચાર ન કાંપ;
 શ્રિમાળિ ઠાળા ઠાળિ કરિ, હાથે ધર્માહન થાય. ૧૦૭
 તંત્રે પ્રાણુ પણ નવ તજે, મનનો મમત લગાર;
 બે મેમણુ લાડિને મુવા, એછી નવ કે' નાર. ૧૦૮
 વર્ણગ્યા પછી છાડે નહીં, એજ મમતની રીત;
 મગર, મકોડો, મુરખનર, મમતે મરે ખચીત. ૧૦૯
 નહિવિ બાળત જગતમાં, મગન કદી જંધાય;
 સાખો થાય ખુવાર પણ, તનથી તે ન તળય, ૧૧૦

વચન પાળવા વિષે.

કોહર.

જગમાં જે જન વચનનિજ, પાળે ધારી પ્રીત;
 ચાલે સત્ય પથે સદા, તે સુખિ. થાય ખચીત. ૧૧૧
 વચન ગયું તો શું રહ્યું ? હવિતમાં જન જાણ;
 નાક 'ગયા' પછિ. સંરિરેત્ર, ધારે હર્ષ અમણ. ૧૧૨
 વચનેથી વસુધા તણે, ચાલે સહુ બહવાર;
 વચન જંગી નરને કરે, સંકુળન બહુ દિટકાર. ૧૧૩
 જીતસુતાનાં સગપણે, એક વચનથી થાય;
 વચને હારે હોડને, વચનેથી વેચાય. ૧૧૪
 વચનેથી વ્યાપારમાં, કોટી ધ્વજનો કાર;
 પણ જે વચન તજે તુરત, તો મગશે ધીઃકાર. ૧૧૫
 મેર ચડવું સેલછે, અહિ મુખ ઘરવો હાથ;

૧ સ્ત્રી. ૨ જંગલ. ૩ એક ખજાનાં જરનો હગલો હતો, ત્યાંથી બે
 મેમણુ જતા હતા; બેએ જરનું અનુમાન ફેરફાર રીતે કર્યું, તેથી બંને
 લગ્ના એછા અનુમાનરાજો પડ્યો, ત્યારે લોકો કહે ભાષ કહેને તેની મુજબ.
 ત્યારે તે કહે "લઠી કુચો કુચો થાય, પણ હેકડો ખુરો ન છડું." ૪ સર્પ.

- બાથ ભરવિ સિંહને ગળે, નહિ મુસ્કેલનિ વાત. ૧૧૬
 નીજ વચન કદિ મા'ન પણુ, ખડિત કરે ન લેય;
 'ધરણીમાં નર ધન્ય તે, પામે. પદવિ સરેય. ૧૧૭
 વચન પાળિ નિજ વડિલનું, રામ ચયા વનવાસ;
 પણુ નવ તોડ્યું ૧લધુ ગણી, કિર્તી ચદ્ર પ્રદાય. ૧૧૮
 વચને રણમાં જનું પટે, વચને શિર હેદાય;
 રાજપાટ તાજ રાય પણુ, વચને વન અયણય. ૧૧૯
 વચન વડું જે નર ગણે, તેથી મા'ન ચવાય;
 રસરિતા ગંગા આણતા, ભગિરથ ચલ્ન બણાય. ૧૨૦
 વચન ગયું જે વિધમાં, મુવે જીવતો એહ;
 નર નહિ પણુ ખર ખલકમાં, મનાય વિણુ સદિહ. ૧૨૧
 મોટા વચન વધા પછી, પાછો ધરે ન પાય;
 ગજ દંતુસળ નિકળ્યા, તે પાછા નવ જાય. ૧૨૨
 ધરણી દગમગ કદિ ઘસે, બાતું પશ્ચિમ જાય;
 પણુ મોટા જનનું વચન, મિથ્યા કદી ન જાય. ૧૨૩
 નિજ શક્તીને અનુમરી, બોલ્યા હોયે બોલ;
 પાળે નહિંતો પૃથ્વીમાં, તે નર તરણા તોલ. ૧૨૪
 વચન બંગ જેણે કર્યું, કર્યું બોલ્યો બહુવાર;
 ધીઃક જન્મછે એહનો, ભૂમી ઉપર ભાર. ૧૨૫

વ્યભિચાર વિષે.

દોહર.

- પ્રુવીર નર વ્યભિચારથી, થાય જાએ જન જાણુ
 આદર દેન ઉમંગથી, લાજ લક્ષ્મિનિ હાણુ. ૧૨૬
 પ્રયાણુ પ્રાણુ જના તણું, એ જગમાં વ્યભિચાર;
 નાશ પામ્યું કુળ કિચકનું, ધરિ આસા પરનાર. ૧૨૭
 તનનું તેજ ધટી જશે, યશે સુકીર્તી નાશ;
 - વસે વાંછના પાપની, કરે લોક ઉપહાસ. ૧૨૮
 વૃત્તિ કરે વ્યભિચારની, કરવા આવે આપ;
 ત્યાંથી પ્રતિ ડગલે ગણે, ગૌહત્યાનું પાપ. ૧૨૯

શાસ્ત્ર સાખ પુરે સદા, પાપ ન એ સમ કોય;
 નરૂં ગયાની નિસરણી, વ્યભીચાર જન હોય. ૧૩૦
 મોટા રાણા રાજિયા, લાખો રૂબી ફાળ;
 મુત્રા એક વિચારથી, બેગે ગુમાવી જોળ. ૧૩૧
 છેડ સમે અધિપતિ બિન્ને, ઉઘો નહીં ગણુય;
 ગૌતમ નારી સંગથી, પામી શ્રાપ હણાય. ૧૩૨
 વિજયમાળ ધરિ કંઠમાં, અજિત અવનિમાં આપ;
 મુવો વાળિ વ્યભીચારથી, પ્રગટયું બ્યાગે પાપ. ૧૩૩
 બહુ બનેછે દાખલા, આજ અવનિમાં જણુ;
 વ્યભીચારથી કંક નર, ગુમાવિ દેછે પ્રાણુ. ૧૩૪
 સાર લગાર ન ધારવો, ઉલટો થાય ખુદાર;
 કારે જય નિરધાર નર, જગે કરે વ્યભીચાર. ૧૩૫
 હાકમ હતો હજારનો, વડું હતું ધર રાજ;
 મસ્તાવસારે એ ધડી, તજ્યું સજને રતાજ. ૧૩૬
 વ્યભીચારિને ધર વિષે, નિરખિ ન રાજી થાય;
 કપારે એ અહીંથી ટળે, એવી ઉર ધમ્માય. ૧૩૭
 વિકળ ફરે ચિત્ત ચોદસે, થાય જુદિનો નાથ;
 વ્યભીચારથી વિશ્વમાં, તનમાં જળરે ત્રાસ. ૧૩૮
 કારે કાળજી કામજન, ચિંતા ચિત્તમાં થાય;
 વ્યભીચારથી સરિરનું, શોષિત શોસાધ જાય. ૧૩૯
 આયુષ્ય ઓછી થાય છે, રખડે રાત્રિને જમ;
 બળિયાની બિઠ ઉરમાં, સૂવે સખથી કેમ? ૧૪૦
 ચાંદી પરમે આદિ અતિ, દુષ્ટ રોગ દેખાય;
 પાપી પછિ એ પાપથી, સડી સડી મર જાય. ૧૪૧
 નજરે નર નિરખ્યા કંક, મરતાં મેં વિષુ મોત;
 લાજ લક્ષ્મિ લુટાઇ ગઇ, રઝવ્યાં ગવ્યાં સોત. ૧૪૨

કાળ વિષે.

દોહરા.

પડ્યાં રહે આ પૃથ્વીમાં. સંધનાં ધનને ધામ;

અંતકાળ આવે નહીં, એમાનું કશું કામ.

૪૩

ખોળું હોય કુટુંબ પણ, લે ન કાળું નામ;	
લાખો રખવાળો હશે, કશું ન આવે દામ;	૧૪૪
સતો સેજ પલંગમાં, હૈયે ધારી દામ;	
ચરો સંઘામે તદા, કશું ન આવે દામ;	૧૪૫
વિલંબ લાગેના જરી, પકડે પળની માંય;	
કાળ ઝપાટો કારમો, પૂલ કૃત્તિ કરમાય.	૧૪૬
અવસાઈ ચોગણિ સિખ્યો, વિચારવંત વિશેષ;	
હરી શકે નહિ કાળને, ડા'પણ પણ ઉપદેશ.	૧૪૭
ફેલી યદ્યદ્દયો ફરે, અંતર ધરિ અભિમાન;	
તન, જોખન, ધન, તોર તુજ, નકિ ન રે' નાદાન.	૧૪૮
વાડી, ગાડી, લાડિમાં, સુખ માન્યું મન માંય;	
વૈભવ કદિ વેકુંદનો, ફના યશે પળમાંય.	૧૪૯
આશા મોટી અંતરે, ધારી ફરતો રોજ;	
પણ પલકે નિઃશ્વળ જશે, ચડી કળની ફોજ.	૧૫૦
જગત જુહું તું જાણજો, સાચું છે ન જરાય;	
પરપોટો પાણી તણો, ફટ દઈ પૂટી જાય.	૧૫૧
જાયું તે જશે જરૂર, રે' નહિ તેમાં કાચ;	
સાંજે કુલ્યાં ગલ 'કુસુમ, પ્રભાતમાં કરમાય.	૧૫૨
એક ધડીનો છે નહીં, બરસો બવમાં બાષ;	
જમ જમ્યો વાદળ તણો, વાપે જમ વીંખાષ.	૧૫૩
મારૂં મારું કરિ મરે, તારું ન તેમાં દાંધ;	
લાખો હોશે રોડડા, આવે સાય ન પાષ.	૧૫૪
તાળો દીધાં રહિ જશે, કુંચી કડમાં બાષ;	
વાદ પ્રરચિ ગિણ વેવલા, ચનમાં રહિશ મુંઝાષ.	૧૫૫
કદિ સત્ કર્મ કષ્ટું નહીં, ધંધે રે'તો ધાષ;	
મદ્દ ન આપિ ગરીબને, યશે હાલ શા બાષ.	૧૫૬
જમ જગદિશની આગળે, શો દુ' દષ્ટ જવાળ;	
નમ્ર જન્યો નહિ નીચ તું, ખસકે થયો ખરાળ.	૧૫૭
જોખનના મદમાં જરી, ધરિ ન કાળની બીક;	
એતીને માન્યો નહીં, આપે ક્યું અડીક.	૧૫૮

જાણું તે જાશે જરૂર, નામ તેહનો નાશ;	૧૬૬
કરશું પ્રયત્ન કોટિધા, નવ જીવ્યાની આગ.	૧૬૭
વળ ગુફા ગંભીરમાં, બહુ ક્યો તે બોલ;	.
આશા જીવ્યાની જામે, તોય ન મેલે મોલ.	૧૬૮
હીર ચીર ખેંચી જાગે, જીવંત ઝીણું પોત,	.
અમળ ધાર્યા અમુલ્ય પાણી, તોય ન મેલે મોન.	૧૬૯
ફરમાં નર ફેલી થઈ, નાપી રમદન ડશરઠ;	.
નહિતર નર ગાફિલતું, આખર થઈશ ખરાબ.	૧૭૦
જરા લાવો લે જગતમાં, નાવે નાણું કામ;	.
ખરચું તે તારું ખર્ચું, દાટયા રેશે દામ.	૧૭૧
વડવા તારા વહિ ગયા, જશે વનુજ વનુજ જાણ;	.
સાધે કોઈ ન લઈ જશે, અખિલે સમજ અગાળ.	૧૭૨
ભાણું ભવસાગર વિષે, દાન, ગરિજ ઉપકાર;	.
એ ન કર્યું તો જગતમાં, ખર જ્યમ તણો ભાર.	૧૭૩
નવ મહ બાંધ્યા નિજ મહે, કર્યા દેવ વશ સર્વ;	.
રાવણ મૃત્યુ આગળે, ગયો તણ નિજ મર્ગ.	૧૭૪

પ્રેમબંધન.

દાહરા.

બંધન જગમાં પ્રેમનું, સફથી સમણું જાણ;	.
ચમક ખેંચશે લોકને, નથી પડમાં પ્રાણ.	૧૭૫
છાની મોંમત નવ રહે, કુખ થતાં દિલ માંય;	.
પાણી પપ્પ ખાતાં જીવે, આગ વિષે ઉભરાય.	૧૭૬
પ્રેમી પ્રેમી પ્રેમથી, જીવે છે જગ માંય;	.
સારસ જોડે જીવે થતા, જગમાં નવ જીવાય.	૧૭૭
છેલું જરી ગણાયના, ચિત લાગ્યું જે પાસ,	.
જીવો ચંદ્રે ચાંચજે, વસે ચંદ્ર આકાશ.	૧૭૮
પ્રીતી વિયોગ આકરો, સહન જરી નવ થાય;	.
દસરથ રાગ વિયોગથી, પ્રાણ વિદિન પગમાં.	૧૭૯

મોખત જોજ્યો ૧મીનની, ૨સલિલ સાથ સન્જેલ;
 વિષ્ણુ ક્ષ્મારીથી પડી, જગમાં નથિ છવેલ ૧૭૨
 નિરજીવ પણ આ જગતમાં, પ્રેમાધીન થયેલ;
 જુવો જ્ઞાપર વાંઝથી, વનમાં ચડતી વેલ. ૧૭૩
 વ્યર્થ જિન્યું વિષુ પ્રેમજગ, ચિતમાં જાણુ મુગ્ધણુ;
 પ્રેમી જગત બંધ જતાં, પળમાં તમય પ્રાણુ. ૧૭૪
 દેહ તણી દરગાર કદિ, હેતુથી ન કરાય;
 પતંગ જઈ દિપમાં પડે, દહન થાય મરે કાંય. ૧૭૫
 નથી નાતકે જાત કંઈ, નથિ પાસેની પ્રીત;
 પણ રવિ જોઈ આકાશમાં, ખીસે પદ્મ ખચીત. ૧૭૬
 હેતુ હિત કરતાં મરે, પણ મન નવ મુંઝાય;
 લોહ સાંધતાં અગ્નિમાં, ટંખણુ ખાર જળાય. ૧૭૭

અહંકાર.

અહંકાર.

કોટા ઉર અંકારનો, દુખદે જગમાં જાણુ;
 રાવણુ રાયે ગર્વથી, કુળનો કાંડ્યો ધાણુ. ૧૭૮
 રાજા મોટા રાજની, સૈના પતિ શુરવીર;
 ગર્વ મઝી ગાંજ્યા ગયા, પગી ન પામ્યા નીર ૧૭૯
 મહા મુની મહિમાં થયા, પ્રાશન કરે પસંધીર;
 પણ નિજ તપનું તોરથી, શુભાચિ નાખ્યું નીર. ૧૮૦
 પક્ષ ગણીને પ્રજા તણો, ગરડે ધર્મ શુભાન;
 નાત ખાર થાતાં તુરત, તનથી તજ્યું અભિમાન. ૧૮૧
 વાળી સમ શુર નહિં બિજો, વિજય માળ ઉરમાંય;
 પણ ગર્વે માર્યા ગયો, વાર ન લાગી કાંય. ૧૮૨
 ગર્વ બીજ છે નાશનું, જો અંતરે વચાય;
 ફળ ઝેરી નિપજે તુરત, પ્રાણે પ્રાણુ તજાય. ૧૮૩
 નબળો જાણી અવરને, નડે સળંગ કોવાર;
 જુવો દૂત જે મુત મુવો, ઉર ધર અતિ અંકાર. ૧૮૪
 ઉતરતાં અંકારને, જરી ન લાગે વાર;
 રાય સગરના જો મુવા, સાઠ સહસ્ર કુમાર. ૧૮૫

લાખો પતિને રાજની, અહંકાર ધરિ ઉર;
સહુ ગુમાવ્યું સદ્ગિમાં, પીડા પામ્યા પૂર. ૧૮૬
જેબન, ધન, તન, કુટુંબનો, મુર્ખ ધરે અ'કાર;
પાદળ છાયાં વિખરતાં, કો' શી લાગે વાર? ૧૮૭

જાતીવેર.

દોહરા.

જાતી વેર મટે નહીં, કરિયે કોટી ઉપાય;
આન જાય પરશેરિયે, લડવા લાખો ધાય. ૧૮૮
જળા હંડક કારણ જગત, સાંતી એથી ચાય;
પણ તાતે તેલે પડે, તો સળગી ઝટ જાય. ૧૮૯
ઉંદર ઉર અહંકાર તજિ, જેસે જનિને સંક;
તો પણ મિનિ બક્ષણ કરે, જરા જીવે નવ વાંક. ૧૯૦
સલાહ આપી સર્વદા, બેળાં કરવા ચા'ય;
પણ દારને દેવતા, તો, સહવાસ ન ચાય. ૧૯૧
કરિયે કોટી પ્રયત્ન પંથુ, એ કારણ નવ ચાય;
ગુણિકાને સતિ નારિની, પ્રીતી નહિ બંધાય. ૧૯૨
મગ્ધ ગરિબડું મન બની, જેસે સરવર પાળ;
પણ બગસો તે નિરખતા, ભરે ભાવથી દાળ. ૧૯૩

જાતી સ્વભાવ.

દોહરા.

કરિયે કોટી ઉપાય પણ, જાતિ સ્વભાવ ન જાય;
સાકર બરિયે મૂંગમાં, નીંખ ન મીડો ચાય. ૧૯૪
અતરમાં આજોડિને, કરે કપુરમાં વામ;
લાખ પ્રયત્ને નવ તજે, લસણ કદી બદલાસ. ૧૯૫
^૧અંચળ ઉત્તમ આપિયે, અવર અધિક શણગાર;
તોય વલકણી નવ તજે, તનમાંથી તકરાવ. ૧૯૬
અંબાડી ધરિ પીઠ પર, કદિ શણગારું સરીર;
બુકે સ્ખર છુડો યમ, ધરે ન ધીર લગીર. ૧૯૭
^૨બૂજ પાળી પ્રીતથી, દષ્ટિ અમૃત પાન;
જતાં ^૩ઉદરમાં ઘુસત તે, અમૃત ઝેર સમાન. ૧૯૮

સાત પ્રકારની સૂજડી, અથવા અમૃત આરંભ;
કરે, તથાપિ કાગડો, નર્ક ઉપર ઠરનાર. ૧૯૮
ધુટે સાકરમાં સદા, રાખે અમૃત પાસ;
તોષણુ અર્ધિણુ તજે નહીં, આપ તણી કડવાય. ૨૦૦
ખાડો ખણિને દાટિયે, ઉપર પચ્ચઁ બાર;
આન પૂછડી તોય પણ, સિદ્ધી નથી યનાર. ૨૦૧

સમજ્યો ત્યાંથી સવાર.

દાહરો.

અધકાર ઉમેયવા, મેંનત કરી અપાર;
મુંથે કીરણ દીઠાં હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૨
અવર તણું ઉધું કયું, બર્યો પાપનો બાર;
તજ તું જવાબદારહો, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૩
જોર અપાર જુવાનિનું, આડી સમજ અપાર;
મયે કુણં તેથી ક્યાં, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૪
વિષય માર્ગમાં વીચર્યો, ગુણહિણ સંગ ગમાર;
ખત્તા ખ.ધા ૧ખલકમાં, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૬
સોખત સજ્જનની તણ, દુર્જન સલાહકાર;
કરી આપર ઓછી કરી, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૫
ફક્કડ થઇ અક્કડ ફર્યો, જગમાં વારંવાર;
ફક્કડતા શીડી મધ, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૭
લાલચમાં લોભાઇને, કુણં કામ અપાર;
છીધાં પણ મૂરખ હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૮
કુમાર્ગ ગ્રહી કુકામિતે, ક્યાં કુકર્મ અપાર;
રૂતો સુઝ્યો તજ હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૯
અધ જની અવળે પયે, પ્રીતે ક્યાં પ્રચાર;
વળતે સંત સમાગમે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૧૦
સદાચાર છોડી દિધો, કરિ વાલો કુવિચાર;
સારંન નિરખ્યો તો હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૧૧
જગત લાજના ચિત ધરી, ગણી તુચ્છ ધણિવાર;
વહિ ગવ વિચારથી, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૧૨

ધણું કયું કરવા ધણું, ચિતમાં હતો વિચાર;
પડ્યું મેઝ લ'લુ મુરખ, સમજ્યો ત્યાંચિ સવાર. ૨૧૩

મીથ્યા મેહેનત જાય.

દોહરા.

- કિન્નર કરવા કાગને, સાચુથી ધોવાય;
તો પણ કાળપ નવ તજે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૪
- શ્રાવણ પુછડી પ્રીતથી, સિદ્ધી કરવા ચા'ય;
કોટિ પ્રકારે નવ બને, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૫
- જીવ, મતિને સમજાવવા, કોળન કરે ઉપાય;
આખર ઉઠું કહી ઉઠે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૬
- ખરને ગંગામાં ધરી, અધમારવાંને ધાય;
ગાય બને ન ગધેડિની, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૭
- હોંગ વૃક્ષના મૂળમાં, ધરિ કપૂર દુધ પાય;
પણ નવ દુરગંધી તજે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૮
- કુભારન્યા કદિ કંથની, માથ ન સુખે સુઢાય;
કગડો કરતાં જોરથી, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૯
- જતુનીયે જૂઠો જપ્પો, તે સાચો ના ધાય;
સમજાવે સો વરમ તે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૦
- દુર્જનને દાને કસિય, સમજાવવા અઢાય;
નાસે દુર દાનાઈથી, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૧
- મગતી નર છાકેલ સ્ત્રી, કાદ સકું કેવાય;
મરહાશે નવ મરહતાં, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૨
- ઉરકેસાયો આખસો, વઢેલી વનિતાય;
કબજે રહે ન કોઇને, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૩

ઉઘમ વિષે.

દોહરા.

- સકળ જનોને સહિમાં, ઉઘમ તણી જરર;
રૂંક રાજિયા રાજિ ચધ, ઉઘમ ચા'તા ઉર ૨૨૪
- આત્મા છે અખિતેશની, જનને આ જગમાંય;
કરવું કામ ઉમંગથી, નવરા નવ બેસાય. ૨૨૫

સાત પ્રકારનિ સૂખડી, અથવા અમૃત આર; ૧૯૯
 કરે, તથાપિ કાગડો, નર્ક ઉપર દરનાર.
 ધુરે સાકરમાં સદા, રાખે અમૃત પાસ;
 તોપણુ આદિલુ તજે નહીં, આપ તણી કડવાસ. ૨૦૦
 ખાડો ખણિને દાદિયે, ઉપર પથ્થર બાર;
 આન પૂછડી તોય પણ, સિદ્ધી નથી થનાર. ૨૦૧

સમજ્યો ત્યાંથી સવાર.

દોહરો.

અધકાર ઉભેયવા, મેનત કરી અપાર;
 સુર્વ કીરણ દીકાં હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૨
 અવર તણું ઉઘું કર્યું, બપો પાપનો બાર;
 તજ છું જવાબદારછો, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૩
 જોરે અપાર જીવાનિતું, આડી સમજ અપાર;
 મપે કુડાં તેથી રૂપાં, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૪
 વિપ્લવ માર્ગમાં વીચર્યો, શુભલિલુ સંગ ગમાર;
 ખતા ખ.ધા ૧ખલકમાં, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૫
 સોખા સજ્જનની તણ, દુર્જન સલાહકાર;
 કરી આખર ઓછી કરી, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૬
 ફક્કડ થઇ અક્કડ ફર્યો, જગમાં વારંવાર;
 ફક્કડતા શીટી મધ, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૭
 લાલચમાં લોભાઇને, કુડાં કામ અપાર;
 છીધાં પણ મૂરખ હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૮
 કુમાર્ગ ગ્રહી કુકામિતે, કર્યો કુકર્મ અપાર;
 સંતો સુઝયો તજ હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૦૯
 અંધ બની અવળે પયે, પ્રીતે કર્યો પ્રચાર;
 વંજતે સંત સમાગમે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૧૦
 સદાચાર છોડી દિધો, કરિ વાલો કુવિચાર;
 સારં ન નિરખ્યો તો હવે, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૧૧
 જગત લાજના ચિત ધરી, ગણી તુચ્છ ધણિવાર;
 વડિ મવ વિચારથી, સમજ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૧૨

ધણું કયું કરવા ધણો, ચિતમાં હોતો વિચાર;
પડ્યું મેવ લ'લુ મુરખ, સમજ્યો ત્યાગિ સદાર. ૨૧૩

મીથ્યા મેહેનત જાય.

૧

દોહરા.

જિનુજ કરવા કામને, સાધુથી ધોવાય;
તો પણ કાળપ નવ તજે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૪

શ્રાન પુછડી પ્રીતથી, સિદ્ધો કરવા ચા'ય;
કેટિ પ્રકારે નવ બને, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૫

જડ મલિને સમજવાયા, દોજન કરે ઉપાય;
આખર ઉહું કહી ઉઠો, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૬

ખરને ગંગામાં ધરી, ૧ધમારવાને ધાય;
ગાય બને ન ગધેડિની, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૭

હોંગ વૃક્ષના મૂળમાં, ધરિ કપૂર દુધ પાય,
પણ નર દુરગંધી તજે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૮

કુબારજ્યા કદિ કંથની, માય ન સુખે સુધાય;
અગડો કરતાં જોરથી, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૯

જલુનીયે જૂઠો જણ્યો, તે સાચો ના ચાય;
સમજાવે સો વરય તે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૦

દુર્ગનને દાનો વસિજી, સમજાવ્યા ચહાય;
નાસે દુર દાનાધથી, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૧

મમતી નર જાકેલ સ્ત્રી, કાષ્ટ સકું દેવાય;
મરણશે નવ મરડતાં, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૨

ઉત્કેશયો આખયો, વઠેલી વનિતાય;
કપજે રહે ન કોઈને, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૩

ઉધમ વિધે.

દોહરા.

સંકળ જનોને સૃષ્ટિમાં, ઉધમ તણી જરર;
રંક રાજિયા રાજિ ચઈ, ઉધમ ચા'તા ઉર ૨૨૪

આસા હિ અખિલેશની, જનને આ જગમાંય;
કરવું કામ ઉમંગથી, નવરા ના જોસાય. ૨૨૫

હિસાળ પળ પળનો પ્રભુ, છે આખર લેનાર;	
વખત જશે આળસ વિશે, એ દુઃખ અધિક ગણાય.	૨૨૬
પ્રભુના ઘર પૃથ્વી વિશે, જન સધાં જો અવતાર;	
વસે યધ જો આળસ, ગુનેગાર થાનાર.	૨૨૭
જીવો પદિને જગતમાં, અની અંગમાં રાન;	
પ્રજાતમાં નિત્ય પરવરે, ઉઘગ કારણ રાન.	૨૨૮
નિરધમી નર જે રહે, કશું કરે નહિં કામ;	
આશા રાજે અવરની, તે પર રહે રામ.	૨૨૯
જેગી થઈ ઝોગી ધરે, કરે ન ઉઘમ લેશ;	
કમી કમણી દેશને, નિર્ધન થાય હમેશ.	૨૩૦
એવા જનને જો કદી, મદદ કરે મહિમાં;	
એના પર ઇશ્વર લલો, આખર કોપ કળાય.	૨૩૧
ઈચ્છાથી ઉલટું, આપે એને દાન;	
માન ન મજે મહેશનું, આખર આર્તો અપમાન	૨૩૨
મસ્ત શરીરે હોય પણ, કશું કરે નહિં કામ;	
ખાશે ખાસી રીતથી, ધર ધર ધૂતી દામ.	૨૩૩
એ ધૂતારાને મદદ, દીધે પ્રભુનો ખ્યાર;	
કદીન જેએ ખસકમાં, ઉલટો થાય ખુવાર.	૨૩૪
ચોરી જે નર જાઈ કરે, ધરે અવરને હાથ;	
તેને ખમણો દંડે, દુનિયામાં નર નાથ.	૨૩૫
તેમ નિરધમિ ચોર છે, પ્રભુનો પૃથ્વીમાં;	
કરે મદદ જો એકને, તો પ્રેમ નાખુશ થાય.	૨૩૬

જાતકજાત.

હોહરા.

છાની નરરે' સદિમાં, કદિયે જાત કજાત;	
હાથી નવ હોંશે હણે, ગદાની સમ લાત.	૨૩૭
જાત કજાત ન યધ ચક્રે, પડે કદ મર કાય;	
તપે તાપમાં તદ્દપિ તે, કાંચન કથિર ન થાય.	૨૩૮
સ્વાંગ ધરીને સીંહનો, જાંબુક જંગલ માં;	
એસે, પણ જનશે નહીં, પ્રાક્રમ તેથી કાંચ.	૨૩૯ -

કરવા જાત કમલની, કરીએ કોટી ઉપાધ;
 ખરપર જિન ખાસુધરે, પણ તેજ નવ થાય. ૨૪૦
 પ્રયત્ન કરતાં કોટિધા, ટળે ન જાતિ સ્વભાવ;
 'પતંગ' મુખ રૂપ સીચિતાં, વિષનો થાય ઉક્ત. ૨૪૧
 ઉચી કીધા કર્યા યજ્ઞી, જાતિ ફેર ન થાય;
 દેઃ શુર દીધાં કરે, પણ બ્રાહ્મણ ન ભણાય. ૨૪૨
 સુખત શબ્દ ઉચારતાં, અંતર કરે વિચાર;
 કુખત વાંકું ખોલતાં, શરમ ન ધરે લગાર. ૨૪૩
 જાતી રંગ ટળે નહીં, ભલે ગમે ત્યાં જાય;
 ધુવે સાચુથી કોયલા, પણ ઉજવળ નવ થાય. ૨૪૪
 જ્ઞાન સુખત થવા 'ધરે, અંતરમાં અભિલાષ;
 પણ ભસતું ભમતું ફરે, જગમાંહી ચોપાસ. ૨૪૫
 કનકાસનમાં કાગને, ખેમારે દષ માન;
 અમૃત ફળ આરોગતા, ચાપન કીર સમાન. ૨૪૬
 ખે વસ્તુ નવ જગતમાં, તજે તન તણે રંગ;
 કળત કાળી ઉનને, ભલે હોય સતસંગ. ૨૪૭
 સોખત નીચી રાખતાં, લાજ જગતમાં જાય;
 ગદ્ગદી સોખત કરો, ગય લાકડી ખાય, ૨૪૮
 કળત સાય સળત રહે, કળત માહિ ગણાય;
 બગલા સંગ ચેરાળ વણિ, બગ ઠય સમા જણાય. ૨૪૯
 વહે વાંકું વિષે કદી, જાનનું જુડો કળત;
 એથી કશું ન થઈ શકે, શિર જુદાને લાત. ૨૫૦
 ખે સાચાની મધ્યમાં, જરિ જુડો જો જાય;
 છેડું પાડે ગાઉસો, જુડો જુડો જણાય. ૨૫૧
 પારસની પથરો કદી, કરે અવગા અપાપ;
 પાથરને પારસનણી, કદી મળે નહિ છાપ. ૨૫૨

સમયવિના ન શીભે.

દોહરા.

તાપ તપે તન બળે, બહુ બધરો થાય;

કશું હોય કપડું ગરમ, એ સમયે ન સહાય ૩૫૦,

દિસાળ પણ પળનો પ્રભુ, છે આખર લેનાર;
 વખત જશે આગસ વિશે, એ દુઃખ અધિક ગણાય. ૨૨૬
 પ્રભુના ઘર પૃથ્વી વિશે, જન લઈ ને અવતાર;
 વસે યમ ને આગસ, ગુનેગાર થાનાર. ૨૨૭
 જુવો પક્ષિને જગતમાં, અતી અંગમાં માન;
 પ્રભાતમાં નિત્ય પરવરે, ઉઘમ કારણ રાત. ૨૨૮
 નિરંદ્રી નર ને રહે, કશું કરે નહિં દામ;
 આશા રાખે અવરની, તે પર રહે રામ. ૨૨૯
 ભેગી યમ ઝાગી ધરે, કરે ન ઉઘમ લેશ;
 કમી કમાણી દેશને, નિર્ધન થાય હમેશ. ૨૩૦
 જોવા જનને ને દહી, મદદ કરે મદિમાંય;
 એના પર ઇશ્વર તણો, આખર કોપ કળાય. ૨૩૧
 ઇચ્છાથી ઉલટું, આપે એને દાન;
 માન ન મળે મહેશનું, આખર અતી અપમાન ૨૩૨
 મસ્ત શરીરે હોય પણ, કશું કરે નહિં દામ;
 ખાશે ખાસી રીતથી, ઘર ઘર ધૂતી દામ. ૨૩૩
 એ ધૂતારાને મદદ, હાથે પ્રભુનો ખ્યાર;
 દહીન ખેંચે ખસકમાં, ઉલટો થાય ખુતાર. ૨૩૪
 ચોરી ને નર જમ કરે, ધરે અવરને હાથ;
 તેને જમણો દંડે, દુનિયામાં નર નાથ. ૨૩૫
 તેમ નિરંદ્રી ચોર છે, પ્રભુનો પૃથ્વીમાંય;
 કરે મદદ ને એકને, તો ગ્રેહ નાખુશ થાય. ૨૩૬

જાતકજાત.

દોહરા.

છાની નરરે' સૃષ્ટિમાં, કદિયે જાત કજાત;
 હાથી નવ હોંશે હણે, ગદાની સમ લાત. ૨૩૭
 જાત કજાત ન યમ શકે, પડે કદ મર કાય;
 તપે તાપમાં તદ્દપિ તે, કાંચન કથિર ન યાય. ૨૩૮
 સ્વાંગ ધરીને સીંહનો, જાંબુક જંગલ માંય;
 જેસે, પણ બનશે નહીં, પ્રાકમ તેથી કાંય. ૨૩૯ -

કરવા જાત કળતની, કરીએ કોટી ઉપાય;
 ખરપર જિન ખાસુંધરે, પણ તેજ નવ યાય. ૨૪૦
 પ્રયાત્ન કરતાં કોટિધા, ટળે ન જાતે સ્વભાવ;
 'પદ્મ'ંગ મુખ 'પદ્મ' સીંચતાં, વિધનો યાય ઉઠાવ. ૨૪૧
 ઉઝી કીયા કર્યા યજ્ઞી, જાતિ ફેર ન યાય;
 દેઠ ગુર દીલાં કરે, પણ બ્રાહ્મણ ન બણાય. ૨૪૨
 સુખત શબ્દ ઉચારતાં, અંતર કરે વિચર;
 કુળત વાંકું બોલતાં, ચરમ ન ધરે લગાર. ૨૪૩
 જાતી રંગ ટળે નહીં, ભલે ગમે ત્યાં જાય;
 ધ્રુવે સાણુથી કોયલા, પણ ઉજવળ ના યાય. ૨૪૪
 શ્વાન સુખત થવા ધરે, અતરમાં અભિક્ષાય;
 મણુ બસતું બમતું ફરે, જગમાંહી ચોખાસ. ૨૪૫
 કનકાસનમાં કાગને, બેસારે દધ માન;
 અશ્રુત ફળ આરોગતાં, યાયન છીર સમાન. ૨૪૬
 બે વસ્તુ નવ જગતમાં, તજે તન તજો રંગ;
 કળત કાળી ઉનને, બધે હોય સતસંગ. ૨૪૭
 સોખત નીચી રાખતાં, લાજ જગતમાં જાય;
 ગદ્ગદની સોખત કરો, ગય લાકડી ખાય, ૨૪૮
 કળત સાથ સજાતમણે, કળત માંહિ મણાય;
 બગલા સંગ વેમરાજ વણિ, બગ ફગ મમા જણાય. ૨૪૯
 વહે વાંકું વિશ્વે કદી, જાનનું જુડો કળત;
 એથી કશું ન થઇ શકે, સિર જુદાને લાત. ૨૫૦
 બે સાચાની મધ્યમાં, જરિ જુડો જે જાર;
 છેડું પાડે ગાફિસો, જુડો જુડો જણાય. ૨૫૧
 પારસની પથરો કદી, કરે અવગા આપ;
 પાંથરને પારસનણી, કદી મળે નહિ છાપ. ૨૫૨

સમયવિના ન રોએ.

દોહરા.

તાપ તપે તન બજે, બહુ બફારો યાય;
 કશું હોય કપડું ગરમ, એ સમયે ન સુદાય. ૨૫૩

મૃત્યુ નિપજો મનુષ્યનું, શોક સદન દેખાય;	
ગાવાં ગીત ગિવાહનાં, એ સમયે ન સુદાય.	૨૫૪
ગ્રાયાં બે બેશી ગયાં, દાંત ન મુખ દેખાય;	
ગુણિકાના ઘરમાં ગમન, એ મમયે ન સુદાય.	૨૫૫
તૃષ્ણા તજિ સંસારની, ત્રોણી વિજીતી કાય;	
લોભ જોરે જર જમિનનો, એ સમયે ન સુદાય.	૨૫૬
વાંક અદારે અંગમાં, કૃષ્ણ દીસે કાય;	
વરણાગી કરવી વડી, એ સમયે ન સુદાય.	૨૫૭
અક્ષર એક ન આવડે, મદ અધીર મન માંય;	
પડિત પાસે એ પતિત, સભા વિને ન સુદાય.	૨૫૮
ગુરુ સ્થાનનું મહણુ કરિ, વ્યભિચારી જો થાય;	
નિષિ નારી બોલાવતી, એ ગુરુને ન સુદાય.	૨૫૯
વિપ્ર થઈને વિશ્વમાં, અણુ અપતી ચીજ ખાય;	
કરે ટિલાં ટપકાં બહુ, એ સમયે ન સુદાય.	૨૬૦
માગી ખાવું મહિ વિગે, કોઈ ધારવો કાય;	
લોટ ખાઈ બસવું ભુમાં, એ સાથે ન સુદાય.	૨૬૧

એ જીવતરને ધૂળ.

- હાહારા.

રહ્યો સિદ્ધો ધરમાં ભરી, સમય સકળ અનુકૂળ;	
ખાય પિયે પેરે નહીં, એ જિવતરને ધૂળ.	૨૬૨
દમ નીકળે દમડી જતાં, જે રસ્તો સુખ મૂળ;	
ખરચે નાણાં નાચમાં, એ જિવતરને ધૂળ.	૨૬૩
નામ બાપનું બેળિને, કુળમાં નિપજો મૂળ;	
ધનજતને અગમી કરે, એ જિવતરને ધૂળ.	૨૬૪
છાંડીને નિજ સંખ્યતા, થાય અજ્ઞ પ્રતિકૂળ;	
જગમાં નર નીંદાયતો, એ જિવતરને ધૂળ.	૨૬૫
કામ કુણં કરિ કોડિધા, કુહું લગાડે દૂળ;	
પણ મનમાં પસ્તાયના, એ જિવતરને ધૂળ.	૨૬૬
પરણુ પ્રિયાને પરહરી, દે ન અનાજ દુકૂળ;	
વિણુ વાકે દે દુઃખતો, એ જિવતરને ધૂળ.	૨૬૭

વગ વિષે.

દાહરા.

વગ વિષુ વગ પેસે નહી, ખગ હડે આકાશ;
 વગ ન હોય જો પક્ષની, તો ખગ થાત નિરાશ. ૨૬૮
 બસો બસેસો હોય પથુ, જો ન હોય વગ એક;
 તો ન મહાન થઈ શકે, મરે કુટી મર છેક. ૨૬૯
 જીવો વગેથી જગતમાં, યાચ કેટલું કામ;
 તપ કરી રૂપિ વગ મેળવી, કમો ઈંદ્રને કામ. ૨૭૦
 ચાકર કરતા ચાકરી, વેપારી વેપાર;
 વિષુ વગ વધુ ચાલે નહીં, સરસ કામ સંસાર. ૨૭૧
 કવિજન રૂડિ કવિતા રચે, અમૃત સમી અમુલ્ય;
 વિષુ વગ તેને નહિ મળે, મળ પ્રભાણે મૂલ. ૨૭૨
 પુરાણ બાળને પડિતો, વગ વિષુ ગાથાં ખાંચ;
 હોય સુ વગતો નિમિષમાં, માન પુરાણિ મનાવ. ૨૭૩
 જંગલમાં જઈને જીવો, તો કષ્ટે દેખાય;
 વેલ ધરી વગ વૃક્ષની, હાથે નજ ચડી જાય. ૨૭૪
 સુવર્ણ હોશે શોભવું, પથુ વિષુ વગ ન સુહાય;
 મહિપતિ, કર બની મુદ્રિકા, હીરા સાથ જડાય. ૨૭૫
 મહિપતિની વગથી જીઓ, ન્યાલ કષ્ટક નર થાય;
 ચાકર એક બદામનો, હજુરનો લેખાય. ૨૭૬
 ચોરી જારી ખુન કરિ, ગુનેગાર બની કોય;
 નિરપરાધિ પલકે બને, જો વગવાળો હોય. ૨૭૭
 રૂઈદુ મૂખ મૂગ નયન શુભ, વાળી નારી હોય;
 પતિના ખ્યાર વિનાં જગે, જરીન જાણે કોય. ૨૭૮
 પક્ષકેશે વિભિષણ તજ્યો, કીધો દેશ નિકાલ;
 રામ વગેથી થઈ શક્યો, લંકાનો જૂપાળ. ૨૭૯
 વાનર જાતી વિશ્વમાં, મનુષ્ય સમ ન મનાય;
 હરિ વગથી હનુમાનજી, પૃથ્વીમાં પૂજાય. ૨૮૦
 જીઓ મચ્છની લાળનાં, મુક્તા બને મહાન;
 બેધિ વગથી વશી વિશ્વમાં, શુભ પામે સન્માન. ૨૮૧

રખિદાસ જગમાં જુઓ, ગણાય કણુખી જાત;
 સામળી કવિની વગ થપ્પી, વસુધામાં વિખ્યાન. ૨૮૨
 આ દુનિયામાં અવતરી, મુગા કષ્ટક મહિપાળ;
 કવિ વગ વિણ કે બોજસમ, જુગિમાં થયો જુપાળ? ૨૮૩
 રાગ રામ મનાય છે, વિશ્વ પ્રભુ અવતાર;
 પણ વાનરની વગ વગર, લાવતના ધરનાર. ૨૮૪
 પાંચ પાંડુઓ એકલા, સામે રઘુરી સમાગ;
 હોત ન વગજો કનની, તો નવ પામત રાજ. ૨૮૫
 વિણ વગ નવ દાવી શકે, પેગંબર કે પીર;
 જુવો વગધિ સતિ દ્રૌપદી, પેરણ પામી ચીર. ૨૮૬
 શુરવિર વગ વિણ વિચરતાં, રણ માંહી રાજાય;
 જુઓ એક મન જમુતો, વેરાટે મરિ જાણ. ૨૮૭

કંદરદાન વિના કળા ન શોભે.

કોહર.

કંદર દાન વિના કળા, કદી ન પામે માન;
 મઠ ન પામે દીનજન, રૂદન કરેજો રાન. ૨૮૮
 બીલ પાસ જાહેને બહે, રાત્ર તણા સિદ્ધાંત;
 દોષીને દોષારતે, લગાવિ દેશે લાત. ૨૮૯
 ગજગારો ધરિ સુંદરી, રમણા સમ ધરિ આલ;
 પશંદ પારા જે સંચરે, તો શું થાશે ન્યાલ. ૨૯૦
 રીઝાવાને રાગ શુભ, ગુન તણું ધર્મુ રાન;
 બેરા પાસે જઈ બકે, તો શું મગે સનમાન. ૨૯૧
 ગામડિયા પાસે ગા, શુશ્રૂષા કરવા ગન;
 પાડા સમ રાગી પ્રિયી, હામ દધા નાદાન. ૨૯૨
 શણગારો સોના તણા, માણકે વિરે મહેલ;
 કાદ પૂતળી પર ધર્મ, સુણવા નથી શોભેલ. ૨૯૩
 સાચો જાહેને સર્વદા, દે જુદાને રાન;
 બેલકેના બોધક, જગે જુદો નાદાન. ૨૯૪

બ્રિજશ વાનાં થાળમાં, અમૃતસમાં બાલ;
 ગુણિયલનર ધારે કદર, પણ નવ ધારે ખેલ. ૨૯૫
 બાળક હાલરમાં ચક્રી, રાજ હલમાં થાય;
 પણ હાલરમાંની ખલ, કવિતા કદિ ન કયાય. ૨૯૬
 સમજીને તિખ આપતાં, ઉર વિચારે વાત;
 ગદ્યાને સિક્ષા દિધે, હજે હેનથી લાત. ૨૯૭
 હીરો કદિ કુંભારને, હાય પડે કોવાર;
 ખર કોટે લટકાવિને, માને મોજ અપાર. ૨૯૮
 ગુણ હીણાને ગુણ કયો, કરી ચોરને સાંવ;
 જુગારિ હાથે હેમની, કદી કદર નવ થાય. ૨૯૯
 અત્તર જામી જાતનાં, ધર્યો કદી ચોપાસ;
 બંધ કરે જો નાસિકા, ક્યાંથી મળે સુવાસ. ૩૦૦
 ખાખીને ગામે કદી, ધોખી વસવા ધાય;
 કહો કામ તેને કશું, કદર થાય નહિ કાંય. ૩૦૧
 પાસે હોય તથાપિ તે, ઉપયોગી નવ થાય;
 ગદ્યાપર અંદન ભર્યું, કદર ન થાય જરાય. ૩૦૨

કીંમત કમી ન થાય.

કોહરા.

સજ્જન કદિ કોયોગથી, દુરજન પાસે જાય;
 તેથી તેની જગતમાં, કીંમત કમી ન થાય. ૩૦૩
 મુરખ સાથ મતિમાન વસિ, માને સુખ મનમાંય;
 મુરખથી મતિ માનની, કીંમત કમી ન થાય. ૩૦૪
 અક્ષર એક ન આવડે, જહુ રિદ્ધી ધરમાંય;
 પાછ ન પડિત પાસ પણ, કીંમત કમી ન થાય. ૩૦૫
 ગાડી ધોડામાં સદા, મુરખ દેરવા જાય;
 વિષુ જોડે વિદ્વાન પણ, કીંમત કમી ન થાય. ૩૦૬
 અલંકાર ધરિ અંગપર, ગુણિકા મન મકલાય;
 સતારી સાદી રહે, કીંમત કમી ન થાય. ૩૦૭
 હાથની સાથે ખય વશી, દધિમાં તુરત ગણાય;
 ઉદરે માંખણુ ધૂત તણી, કીંમત કમી ન થાય. ૩૦૮

- કમળ ૧ કુસુમ સાથે કદી, આનળ કુલ ખડિ જાય;
તેથી કદી કમળ તણી, કીમત કમી ન થાય. ૩૮૯
- નીચી નારી બહુ લડી, મેણાં દેવા ધાય;
ચંદીમાં સનારિની, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૦
- ગદાતણી ગગાણીમાં, દાથી કદિ બધાય;
પણ તેની ગદા થકી, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૧
- હીરો હોય અમુલ્ય તે; રંગોળી કર કદિ જાય;
બાંધે કોરે બહરિની, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૨
- કુંદન^૩ ઉંચી જાતનું, કાંટામાં જોખાય;
પુંજ^૪ સાથે પણ કદી, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૩
- ૧૯ મુખે કદિ અવનિમાં, ગુણિની નીંદા યાય
તેથી ગુણિના ગુણતણી, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૪
- કેરિ પકવવા પાકમાં, કાંદા માથ નખાય
પણ કેનીની નેધિ જરિ, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૫
- વન ગંજીર રિમે કદી, કોયલ કાગ વસાય;
સાથે, પણ કોયલતણી, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૬
- બગલાના ટોળા વિને, હંસ સરોવર જાય;
સમાન પણ કદિ લસની, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૭
- સસવાન સાથે કદી, જૂડો, આરિ બરાય;
સાચાની જૂઠા થકી, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૮
- પારસ સમ કદિ પૃથ્વીમાં, પથરો મર જેખાય;
પારસની પથરા થકી, કીમત કમી ન થાય. ૩૯૯
- કેશર સમ હળદી ધરે, પીત રંગ નિજ કાય;
પણ કેશરની તે થકી, કીમત કમી ન થાય. ૪૦૦
- કુળહિણ મુખ કદિ કુલિનની, જૂડી નીંદા યાય;
લલ્લુ તેથી કુલિનની, કીમત કમી ન થાય. ૪૦૧

તારું કોણુ છે ?

જાહેરા.

પ્રપંચ કારિ પૃથ્વી વિને, કીધાં બેળાં દામ;

પાપતણો ધણી તું ખરો, થયું દુષ્ટ તું જ નામ; ૪૨૨

ખાનારાં ખલકે મળી, તુજને લુટી ખાય;	
છવ જતાં તુજ ભેરથી, સર્ગ કોઈ નવ થાય.	૩૧૩
ગરિબ તણાં કામ્યાં ગળાં, રેખ્યા તે કમ રાંક;	
યાદ રાખ અવની પતી, આદ નરે નહિ વાંક.	૩૧૪
આબ્યો છો તું એકલો, જમણ એકલો જાણ;	
પાપ પ્રુન્ન સાથે થશે, જગશે બ્યારે પ્રાણ.	૩૧૫
કપટ કરી તેં કૈકને, ઝપટ લગાવી ઝોંક;	
અપટ કર્યા તેં ગરિબને, નકટ મુકાવી પેઠક.	૩૧૬
ખાધ ખસે કોરે બધાં, પેગ તું કરનાર;	
પાપ પોટલો તુજ શિર, અવર ન ઉચકનાર.	૩૧૭
મન જાણ્યું મરવું નથી, સહિય અમર જગમાંય;	
તેથી કરતાં પાપ તે, પાછો ધણે ન પાપ.	૩૧૮
તુજ નજરે તેં જગતમાં, નિગમ્યા રાણા રાય;	
જાતાં વાટે સ્વર્ગને, કોયિ ન રાખિ સકાય.	૩૧૯
તું વાલો ઝુજને બહુ, વહે એમ ધરનાર;	
સ્નેહ તજી સંસારનો, તે સાથે ન થનાર.	૩૨૦
સત સુતા મા ખાપ સહુ, મિત્ર જાત તુજ જાણ;	
રાખે પ્રીતી તુજ પર, પંડ વિષે બ્યાં પ્રાણ.	૩૨૧
હંસ ઉડી ચાલ્યા પછી, હેલુ ધસશે હાય;	
ખતાવવા સહુને પ્રીતી, પણ નવ આવે સાય	૩૨૨
રોતાં કે' માતા પિતા, મરત તાહરે માટ;	
પણ મન મૂરખ માનજે, વસમી લાગે વાટ.	૩૨૩
લડે જગતમાં મનુષ્યો, કુટુંબિ લડવા ધાય;	
કાળ લાતને કોણથી, અહીંયાં અટકાવાય.	૩૨૪
સત્ય પયે ચાલીશતો, ધરશે પ્રભુજી પ્રીત;	
સુખ પામિશ સ્વર્ગે જઈ, નહિતર દુખી ખચીત.	૩૨૫
સત્ય ધર્મને દીનતા, કરેલ પર, હપકાર;	
તે તારી સાથે થશે, બીજું નહી લગાર.	૩૨૬
કોટી નાણાં ધર વિષે, હશે ન આવે કામ;	
પણવાડે કે તાહરો, દેશે નહી અદામ.	૩૨૭
હાયે તે સાથે થશે, બાકી રેશે આદિ;	

દેહ દમીને દુખ મળું, એ વિણ નાવે કાંઈ ૩૩૮
 ધર્મ નિતી સત્ સંગને, કરિ ભક્તી ભગવાન;
 તે વિણ સાથ ન આવશે, સમજ સમજ નાદાન. ૩૩૯
 તું જાણે તારું સગાં, તારા ધન ભંડાર;
 લાલુ આ અવની વિષે, ધરના આશ લગાર. ૩૪૦

ગુરૂ વિષે.

દોહરા.

ગુરુદિણ ગુરૂ ગણાયના, દિત એથી નવ યાય;
 ગુરૂ થઈને એકા સહીત, જરૂર નર્કમાં જાય. ૩૪૧
 શિષ્યનું છોકરાં સમ ગણી, શુભ દષ્ટી જો જીર;
 બેશ બોધ દે બેધદક, તો તરિ જાય જરૂર. ૩૪૨
 પણ એવા ગુરૂ આ સમય, મળવા છે મુશ્કેલ;
 સુઝ્યા ગુરૂથી શ્રેષ્ઠજ્યો, ભક્ષા ધ્યાયિના બેલ. ૩૪૩
 શિષ્ય તણી નારી સુતા, સાથે કરે કુકર્મ;
 ધરે નામ ગુરૂ ગાંડિયા, જરી ધરે નહિ ચર્મ. ૩૪૪
 નિજ નાહ્યા જળને બરી, ધરે આરણ્યા માંધ;
 દોડે શેવક દરશને, આંગળું પીવા આંલ. ૩૪૫
 ખાન ખિડીની પચરફી, ગુરૂ મુખ થકી તમ્બ;.
 શિષ્ય અંડાળો આટળાં, ચિતમાં નહિ ચરમાય. ૩૪૬
 એ નહિ ધર્મ ગૂરૂતણો, કરે નાયકા નાય;
 ત્યાં દમડા દોડી દિયે, અંતર ધરી ઉશ્કાસ. ૩૪૭
 શિષ્ય પાસેયે દબાવિને, દાડિ દાડિ લે દામ;
 એવા નિયા દામમાં, ખરયે ગૂરૂ તમામ. ૩૪૮
 પૈસા પાપી શિષ્યના, ફૂડ કપટયિ કરેલ;
 તે એવે કામે જશે, જે ગુરૂ પગે ધરેલ. ૩૪૯
 ગહન ધર્મ ■ ગુરૂ તણો, ગુરૂથી કો ન અધીક;
 પણ ગુરૂ ગુણ નહિ કોઈમાં, આજે સકળ અકીક. ૩૫૦
 સાગર આ સંસારમાં, નૌકા^૧ ગુરૂ નિરધાર;
 ખુડે બેઠો તારવા, તો શું તરે તરનાર. ૩૫૧
 ગૂરૂ તારવા શિષ્યને, જો ચિતમાં કદિ આંલ;

પણ ગુર કઠે કાળગિંડ, પથર, કેમ તરાય. ૩૫૨
 ગુણિ ગુરના ગુણ ગણિ ગણિ, અભિવંદુ અહોનીય;
 પારસ સમ પારસ કરે, એ ગુર ચરણે સ્થિય. ૩૫૩
 બમરી બટકી એળને, નિજ ગ્રહમાં લઈ જાય;
 પછી કરે પોતા સમી, એ મહા કલ્પ મનાય. ૩૫૪
 એ રીતે ઉપદેશ દઈ, શિષ્યને સૂચી માંય;
 તારી આપે ગુરતો, એ ગુણિ ગૂઝ ગણાય. ૩૫૫

દેવ લાંચિયા છે ?

દોહરા-

દેવ નથી કાંઈ લાંચિયા, કરે લાંચ લઈ કામ;
 જો દેવો દમડા ગ્રહે, તો નાર જાય તમામ. ૩૫૬
 એકાદશિ કે અષ્ટમી, કરો ભક્તે શિવસત;
 મક્ક ટળે નહિ મન તણો, ત્યાં સાધ નવ નીરાંત. ૩૫૭
 પૈસા લઈ પ્રભુ જો દિયે, સદુને અક્ષર ધામ;
 તો રાગ દઈ રોકડા, ખેસત તેજ મુકામ. ૩૫૮
 અધિપતિના એ અધિપતિ, અવનીપતી ગણાય;
 લાભી થઈ લે લાંચનો, કરે કનીષ્ઠ કયાય. ૩૫૯
 જો ભેટે જૂએ મરે, ભાવ સહીત ભગવાન;
 તો આપત નાહ અવાનપાત, દુનિયાને અનદાન. ૩૬૦
 દુઃકળે કષ્ટકળ મરે, વિના અનાજ રિખાઈ;
 તેને સ્વર્ગ શું સાંપડે, ત્યમ અપવાસે ભાઈ. ૩૬૧
 હૃદય આપું અપવાસથી, યાપ અજીરણ નાશ;
 પણ તેથી નવ ધારશો, અંતર સ્વર્ગની આશ. ૩૬૨
 કરશું પરઉપકારતો, કરશે મે'ર મહેશ;
 નહિતર આપણપર કદી, દયા ન ધારે લેશ. ૩૬૩
 ધરશું ઈન જનની દયા, વા'લયિ કરશું વારે;
 રમાપતી રાજ થઈ, સુખ આપે સંસાર. ૩૬૪
 કપટ ઝપટ હર ચંચિલી, અવર ચપટની આશ;
 થાપ પચાચું પેટમાં, તો શું કરે અપવાસ. ૩૬૫
 અપવાસે ખાપો જાણે, એ ન ન્યાયની રીત;
 ખાન ખસડે અપવાસથી, પ્રજ્ઞાન ન ખેલે પ્રીત. ૩૬૬

બૂલાવ્યા બહુ બ્રાહ્મણે, મતી બનાવી મુંદ;	
સત્ય કથા સૂત્રે નહીં, વેળે હયે આરૂઢ.	૩૬૭
દ્રવ્ય પુત્રને મોક્ષ ને, એકાદશિધિ અપાય;	
તો જગમાં જન કોજરી, દુષ્પિયું નવ દેખાય.	૩૬૮
નિયમ નિયંતાનો જગે, ને શુભ કામો થાય;	
દાન દયાને દીનતા, ધરતાં મોક્ષ પમાય.	૩૬૯

સ્વયંવર.

હોહરા.

સ્વયંવરેથી સુદિમાં, ઉપજે અતિશય સખ;	
વિના સ્વયંવર હીંદમાં, આજ સકળ છે દુઃખ.	૩૭૦
માલ ખરિદવો હોય તો, ખીજથી ન જવાય;	
જે ખીજે ખરિદી દિયે, મન માન્યો ન મનાય.	૩૭૧
અસલ હતો સહુ આર્યમાં, ખરે સ્વયંવર ચાલ;	
યવન રાજના અમલથી, તમ્બો આપણે હાથ.	૩૭૨
ખરી મિત્રતા ખલકમાં, જાંને હર્ષ અપાર;	
નહિતર હીંદી લખનસમ, ખાસ્તા થાય ખુવાર.	૩૭૩
તપાસતાં શાસ્ત્રો સકળ, મજે દાખલા હાલ;	
અસલ હતો આ દેશમાં, શ્રમ સ્વયંવર ચાલ.	૩૭૪
જુઓ જનકી જનકની, સુતા ^૧ સ્વયંવરમાંય;	
વરિ વરનિજ મન માનતો, કટ ન પામી કાંય.	૩૭૫
માખાપો પણ બાળને, વસાવતાં ધરિ વાલ;	
આનંદ અરજુનને, વરી સુભદ્રા હાલ.	૩૭૬
વિહવળ થઈ નળ થકિ વિમળ, દમયંતી દિલમાંય;	
વરી સ્વયંવરથી સુખે, તથા દેવને ત્યાંય.	૩૭૭
દ્રૌપદ રાજ્યે રૂડો, મંડપ માંડી ઘેર;	
મહાવેધનથી પાંડુને, સુતા દિધી શુભપેર.	૩૭૮
ખીજથી ન કરાય કદિ, સંસારી એ કામ;	
પણ આજે ખીજ કરે, તેથી દુખી તમામ.	૩૭૯
કળિયા થાય કુટુંબમાં, દંપતિ સે'તાં દુઃખ;	
ભુડે હાથે બવ પુરા, કરે, ન ખાગે સખ.	૩૮૦

મન મળતાં આવે નહીં, અંતર થાય અભાવ;
 કે' જોડું ક્યમ લાઈ શકે, સંસારી શુભ લાવ. ૩૮૧
 આંખો વીંચી આંધળાં, પગલાંવે મા બાપ;
 નખતે ત્યારે નાનિર, આપે શ્રાપ અમાપ. ૩૮૨
 ચાંદરણું સસાર આ, ચાર દિવસનું ધાર;
 એ પણ દુખમાં કાઢવા, ધિના સ્વયંવર હાલ. ૩૮૩
 સોળતિ શોધ્યાની ખજે, જીવે છૂટ સંસાર;
 મરણ માફક મહિ વિષે, વતે સહુ નરનાર. ૩૮૪
 જતાં વિદેશે ચારદિન, જીવે શુભ સંગાત;
 જોડી જન્મનિ શોધતાં, જીવે ન એ ઉતપાત. ૩૮૫
 ધિના હર્ષે જોડું જગે, રે' એ મોટો રોજ;
 ખંધ નિપજે આ સમયમમ, પ્રજા સકળ નિધરોજ. ૩૮૬
 સેજે સુતાં દંપતી, દિવમાં દાહ જણાય;
 ઉત્તર દક્ષિણ ખેતણાં, મોઢાં રહે સદાય. ૩૮૭
 અભાવતા પર ભાવતે, ધરે લોકની લાજ;
 પણ ભીંતર બડકે બજે, એનો કશો ઇલાજ. ૩૮૮

વિચારીને કરવા વિષે.

દોહડા.

કરવું કામ વિચારિને, એથી લાભ અધીક;
 વણસે નહિ વિષે કદી, કામ, કહે જન ઠીક. ૩૮૯
 કરતાં કાર્ય પ્રથમ ચકી, કરવો ચિત્ત વિચાર;
 નહિતર મગશે મહિ વિષે, ફટ દધને ફિટકાર. ૩૯૦
 વગર વિચાર્યું જે કરે, તે પાછળ પરતાય;
 પાછું નય સુધરી શકે, જ્યમ શુંકયું ન ગળાય. ૩૯૧
 કામ કર્યા આગળ કરો, વિચાર અંતર માંય;
 પરીણામ શું આવશે, તો બગડે નય કાંય. ૩૯૨
 ઉતાવળથી જે કરે, કામ ન વાધે કાર;
 ઉલટો અવનીમાં મળે, અપયશ અપરપાર. ૩૯૩
 કેવો વખત હું કેણુ છું, શી મારી ચુંજસ;
 એમ વિચારી જે કરે, તો તને નહિ ત્રાસ. ૩૯૪
 વગર વિચાર્યું કામ કરિ, કમઠ યથા હેરાન;
 લાજ ગુમાવી લોકમાં, અતિ પામ્યા અપમાન. ૩૯૫

વિદ્યા વિધે.

દોહરા.

વિદ્યા ધન વિધે વડું, ઐથી અધિક ન કોય;	
ધનિ કરતાં વિદ્યાનની, વિધે ખ્યાતી હોય.	૩૯૬
ખર્ચ કરે ખુટે નહોં, ભાષ ન માગે ભાગ;	
રાય ચોર છુટે નહિ, જાણી ન શકે આગ.	૩૯૭
એવું અમુક્ય દ્રવ્ય એ, અવર ન એ સમ કાંય;	
વિદ્યા વિષુ મૂરખ બની, અવનીમાં અધકાય.	૩૯૮
સમાવિધે શોભે નહીં, નર કદિ વિદ્યા હીન;	
લાખોની દોલત છતાં, બપ્પાવિના નર દીન.	૩૯૯
વાપરતાં આ વિશ્વમાં, સહુધન ખુટી જાય;	
વિદ્યા વાપરતાં વધે, એ અચરજ કેવાય.	૪૦૦
અલંકાર અગે ધર્યા, અમુક્ય વસ્ત્ર અપાર,	
શોભે નહોં સમાવિધે, વિદ્યા વિષુ શણગાર.	૪૦૧
લક્ષ્મી અપજ ગણાય છે, જતાં જરી ન વાર;	
વિધે વિદ્યા ધન કદી, નવ ખુટે નિરધાર.	૪૦૨
માન મજે વિદ્યા થકી, રિદ્ધી સિદ્ધી સર્વ;	
નમ નૃપાત વદ્ધાનને, તજીને તનનો ગર્વ.	૪૦૩
સમા વિધે વિદ્યાનને, સારું દે સનમાન;	
મત નવ માગે મુર્ખનો, ગણે સક્ષ્મ નાદાન.	૪૦૪
વિદ્યા દેવિ વિદેશમાં, મોટું અપાવે માન;	
રાજદ્વારમાં એ થકી, સારું મજે સનમાન.	૪૦૫
વિદ્યા વિષુ શોભે નહોં, તનનો ખાલી ટેક;	
જ્યમ રાગવું નામ ધરિ, ગામ ધરે નવ એક.	૪૦૬
રમત ગમત સહુ જાતની, બેજણુ વિના ન થાય;	
પુરતક વાચી પડિતો, રાજ હદયે થાય.	૪૦૭
રસ વધુ રમત થકી પડે, વિદ્યામાં જન જાય;	
વિદ્યા વિષુ વિધે મણી, જનને અતી અજાય.	૪૦૮
મોતા સમ પાવન કરે, સ્ત્રી સમ કરી સેવાય;	
લાડ લડાવે તાત સમ, કલ્પ વૃક્ષ કેવાય.	૪૦૯
જાણ સમી જારતિ થઇ, આપે મદદ અપાર;	

પારસ મણિથી પ્રીછજે, એનું મૂલ અપાર. ૪૧૦
 લક્ષ્મી ભાળ કદિ લક્ષ્યા, જે વિદ્યા નવ પાસ;
 તો ફરે કામે થશે, ઘુરત લક્ષ્મીનો નાચ. ૪૧૧
 વિદ્યા વિષુ કદિ વિશ્વમાં, કોટયાધી પતિ હોય;
 પશુ પશુ સમ એ પૃથ્વીમાં, નામ ન જાણે કોય. ૪૧૨
પત્રના અધિપતી.

હોહરા.

શુભરાતી ભાયા વિશે, પત્ર તણા અધિરાજ;
 દીડ જેમ ઉત્તરાધને, બાર નીકળ્યા આજ. ૪૧૩
 આક્રમ એક બદામની, ન મળે નિજ વપુ માંય;
 શક્તી નહીં લખાણની, અધિપતિ આજ ગણાય. ૪૧૪
 વર્ષારુમા નીપજે, જમ જંતુ જમ મૂંઝ;
 એ રીતે અધિપતિ થયા, એ પિંડ કયમ સેવાય. ૪૧૫
 વેશ કાંકડો રાખિને, ફરે કરી બહુ ફેલ;
 અવર ગણે વિદ્વાન પણ, ખરે ધાંચીના જેવ. ૩૧૬
 દાગળ લખતાં નાવડે, વળી વાંચ રચનાય;
 જાણે નાહ પણ મનરિશે, અભીમાન નવ માય. ૪૧૭
 બીખારી પેડે ભમે, ચારે અવગની એક;
 બહુ કરે શું દેશનું, વિશ્વ વધે એ વેક. ૪૧૮
 શું મારું કતોચ છે, એ વિચાર નહિ ઉર;
 ફેલી થાય ફળેત પછિ, જૂમીમાં ભરપૂર. ૪૧૯
 કિંબેલિ જેવું લધુ વદન, મદ ન માય મતમાંય;
 તદન જેવકુદ હોય પણ, અધિપતિ આજ ગણાય. ૪૨૦
 દબાવિ દેશી રાજ્યને, કે કરિ વડાં વખાણ;
 ખુશામત ખતકે કરી, માને સુખ અજાણ. ૪૨૧
 મા, બા, જૂપા, શીખિને, છોડી હોય નિરાજ;
 જાણે નહિ જરિ જોડણી, એવા અધિપતિ હાજ. ૪૨૨
 આખ વિચીને કાંકરો, કદિ મારે જન કોય;
 પડે જઈ અધિપતિ શિરે, અવર શીર નવ હોય. ૪૨૩
 જાહેર લેખકનો જાણે, ધર્મ ન જાણે લેશ;
 દેશ હીત દિલ નવ લહે, ધરે ખુશામત વેશ. ૪૨૪

હિંદતણી પડતી વિગે, આવા અધિપતિ હાથ;
 નિપજ્યા ત્યારે ક્યમ રહે, હિંદિ રાજશિર તાજ. ૪૨૧
 ધંધો જ્યારે નવ મગે, ત્યારે ધારે ધંધ;
 દોરે આખા દેશને, આજ અધીપતિ અંધ. ૪૨૨
 કો રાખે નહિ ચાકરી, વળિ મજૂરિ નવ યાય;
 ત્યારે અધિપતિ પત્રના, જરૂર જનવા જાય. ૪૨૩
 ઉત્તમ શકિત મધ્યમ ગણો, વિધ વિગે વ્યાપાર;
 રનદ ચાકરી નાવડે, અધિપતિ યાવા ધાર. ૪૨૪
 દેશદીત દિલ નવ ચહે, લહે ન સાચી વાત;
 ખુશામત ખલકે કરે, એ અધિપતિ શિર લાત. ૪૨૫

સંપ વિષે.

દોહરા.

જંપ જગે નહિ સંપ વિષુ, મળે મનુષને જાણ;
 સંપે શોભે સકળ જન, વિના સંપ અતિ હાણ. ૪૩૦
 જેના ઘરમાં સંપ નહિ, તે ઘર માર્યું જાય;
 જાય આખરૂ જગનમાં, ફળેત ફાકટ યાય. ૪૩૧
 સંસારીને સંપ વિષુ, ચાલે નહિં જરાય;
 વિના સંપ વિષે વસી, ખચિત ખાસડાં ખાય. ૪૩૨
 સંપવિના સંસારમાં, મળે નહીં જરિ માન;
 જુવો સંપ વિષુ સદ્ધિમાં, લડી મરે છે આન. ૪૩૩
 પુરાણિ પાકો હોય પણુ, ન મરે સંપ લગાર;
 માન ઘટે જનમાં જરૂર, ખાસ્સો યાય ખુવાર. ૪૩૪
 વિના સંપ આદર નથી, લાજ લક્ષ્મિનો નાશ;
 એકલ યજ્ઞ રે' સંપવિષુ, પગમાં યાય વિનાશ. ૪૩૫
 સંપ વિનાનો એક નર, પડ્યો ઉડા જળમાંય;
 કહો દયા ધરિ એહને, કોણ કાંડવા જાય. ૪૩૬
 જુઓ હિંદનું હાલમાં, વળિયું સત્તાનાશ;
 મંપ વિના લડિ સકળ નૃપ, ક્યો રાજનો નાશ. ૪૩૭
 બાધએ બાધ લડી મરે, દયા ધરે નહિ લેશ;
 અરસ પરસ શિર છેદવા, દિલમાં ધારે દેશ. ૪૩૮

સપવિના ગેજાતણુ, પાણી શોસાધ જાય,	
તમ આવરદા સર્પાનણુ, જરૂર ઓછી યાય	૪૩૯
શોભે નહિ નિણુ સપ કદિ, હોય વડો શુભીર,	
રણુમા રજાણે મરે, પગા ન પામે નીર	૪૪૦
મપે વિના સર્પ વિરો, દાગજ કશુ ન યાય,	
બે હાથે તાળી પડે, એક થકી ન પડાય.	૪૪૧
રાવણુ સમ રાગ મુવો, જો નર સાસા સપ,	
કૌરવ કુળ નિણુ સપથી, જરા ન પામ્યુ જ પ.	૪૪૨
દેવ સમા પણુ સપરિણુ દિનમા દુષિના યાગ	
ધરમા બે ગોરી લડે, મહેશ મન મુઝાય	૪૪૩
સપે સમુ સુખ છે નડી, ચાતુ સદિ માય,	
દેવ લોકથી દશમણુ, ઉત્તમ એજ મનાય	૪૪૪
ધરમા સપ રડો દિમે, નારિ પુત્ર શુભ હોય,	
તો પઠિ સ્વર્ગની સદિમા, કરે ન ધગજ કોય.	૪૪૫
જુઓ સપથી જગતમા લઘુ પણુ મોગ યાય,	
મળી યાગિયો સર્પને, નિજ ધર ધસડી જાય.	૪૪૬
સપે વસતા સળગથી, નાગ કદિ ન લેવાય,	
ભાગે લાકડિ એકલી, ભાગે નન જગાય	૪ ૭
સપ સાથ સપતિ વમે, ખમે ન જરિયે દૂર,	
માન સપથી મનુષ્યને, જગના મજે જડર	૪૪૮

નાતવરા વિષે.

દોહરા.

કરજ કરી કગતા વરા, ખગ મુગખ એ ખાસ,	
એક રાતના વાળુમા, કરે દ્રવ્યનો નાગ	૪૪૯
કે'તા કે' એ નાતનો, અસલ અમારો આન,	
નવ દરિયે તો નાતમા રે' ન આખર વાન	૪૫૦
ધરમા પાધ ન હોય પણુ, કરવો વરો ખચીત,	
દા ધર, ખેતર, મેચિને, કે વ્યાજે લધ વીત	૪૫૧
રાતીમા શ્રીમત સમ, ગરીમ ધસણાધ જાય	

દેખીને કરવું પડે, એ મોટો અન્યાય. ૪૫૨
 ગમ ઉપર પગલું ભરે, એ નર મુરખ મનાય;
 અનળા આત્રા ચાવથી, મદુજન મન મુંઝાય. ૪૫૩
 ગળું ન હોય ગરીબનું, કે'વા ખીજ જાય;
 પણ દુખમાં પડવા પછી, કોઈ સહાય ન થાય. ૪૫૪
 જોઈ દુખિ પછિ સહુ હસે, જે કે'નારા હોય;
 અતી બગે એ'માં પછી, જન ખીજ જ્યમ જોય. ૪૫૫
 વ્યાજ ભરીને વિશ્વમા, રંક ભોગવે બીડ,
 જાણે નહિ ખીજ જરી, દૂખે એને પીડ. ૪૫૬
 માટે સંપત વિણ જગે, ભરો ન ડગલું એક;
 વ્યાજે નાણું લઈ વરો, કરતાં ધરો વિવેક. ૪૫૭
 ખાડામા હડસેયના, ધરિને દોષ દગે,
 આવે, પણ નન કાંડવા, લલ્લુ આવે એક. ૪૫૮

સ્વસત્તા.

દોહરા.

જોર પારકું જગતમાં, કશું ન આવે કામ;
 રણમા છત મળે નહીં, શુરનું લીધે નામ. ૪૫૯
 જાતે જે નર કરિ શકે, તે ન અવરથી થાય;
 આપ મુવા વિણ કોઈથી, સ્વર્ગે નહીં જવાય. ૪૬૦
 નિજ સત્તાથી કષ્ટક નર, પામ્યા છે પદ મા'ન,
 જુઓ મુવ વનમા જઈ, પામ્યો રાજ નિદાન. ૪૬૧
 અનર તણી સત્તા આધિક, તે શુ આવે કામ;
 કૂળ ઉગારી નવ શક્યો, સવણુ ધારી લામ. ૪૬૨
 કે'વા આવે કષ્ટક જન, કરવા નાવે શોર,
 પરણાવી આપ્યા પછી, ઘર નન ચલવે જોર. ૪૬૩

પેહેલું દુઃખ તે પાછળ સુખ.

દોહરો.

શરૂઆતે શુભ માર્ગમાં, સંકડાશ બહુ હોય;
 હીમતથી આગળ વધે, પોજો રસ્તો જોય. ૪૬૪
 સતતતા શરૂઆતમા, મેળવવી મુશ્કેલ,

પણ મળવા પછિ મહિવિષે, દે આનંદનિ રેલ. ૪૬૫
 જૂના ચાલો તોડનાં, પ્રભ સામિ દિદિ યાવ;
 પણ સમજ્યા પછિ પાછળે, સહુ તે ચાલ ચઢાય. ૪૬૬
 નવો ચપવવો ચાલ એ, ખરે પ્રથમ દુખદાહ;
 દ્યુધર ને ગેલીલિયો, પ્રથમ રહ્યા પીડાહ. ૪૬૭
 સુધરેલા દેશો વિષે, ચાલ્યા આવે ચાલ;
 પ્રથમ સમજીને તોડતાં, છે મુશ્કેલી હાલ. ૪૬૮
 આગળ દુખ ખમવાવિના, પાછળ ન મળે સુખ;
 ધ્રુવો ખમી રાંધ્યા પછી, જમતાં ભાગે જૂખ. ૪૬૯
 રિઘા વેલ વધારતાં, પ્રથમ દુઃખ દેખાય;
 મળે પ્રતીક્ષા પાછળે, ત્યારે ચાંતી યાય. ૪૭૦

શુરવીર વિષે.

દાહરા.

શુરવીર સૃષ્ટિ વિષે, સાચો એહ ગણાય;
 દિનન્યાં દુખ દળવાતણી, ચીંતા બહુ ચિતમાંવ. ૪૭૧
 નબળાપર સબળા થયા, સકળ ચીતમાં ચાંવ;
 પણ નબળાને મદદ દે, તે શુરવીર ગણાય. ૪૭૨
 જીલમી બહુ જગમાં થયા, કાપર કીધા લોક;
 પણ તે શર ગણાય ના, નિવતર તેનું ફોક. ૪૭૩
 રાજ યદ રૈયત પડે, દરે જીવમનું જોર;
 શુરવિર તેને ના કહે, ખરેખરો કમજોર. ૪૭૪
 ધરી ધીર આગળ ધસે, ભરતું જરી ન ભાન;
 શત્રુને સંહારવા, તનમાં ઝાઝું તાન. ૪૭૫
 અસી હમ્મરી કમરકસિ, ધસી ધીંગાણે ધાય;
 ખસી હસાવે નહિ અરી, કશી ન બિઠ મનમાંવ. ૪૭૬
 અરી તણી આગળ ધરી, ખરી ધિરજની હાલ;
 જરી ન પગ પાછો ભરે, ધરિ રણ મરવે માલ. ૪૭૭
 પડકારે પગતો પ્રથમ, રક લાઇને રણ માંવ;
 કેશરિયાં કુદી કરે, એ શુરવીર ગણાય. ૪૭૮

ત્રાસે ના તનમાં જરી, બાસે ચારી અગણીત;
 યાસે શું એવું કદી, વીમાસે નવ ચીત. ૪૭૯
 બડકે ના ભીર યદ્ય, ફડકે ના ભોધ ફોળ;
 ધડકે શુરવિર તણું હૃદય, ધરે ન અરિનો બોળ. ૪૮૦
 દેખી દૂખી અવરને, અંતરમાં અકળાય;
 જુલમગાર સામે જવા, ચિતમાં નિત્ય ચલાય. ૪૮૧
 કરવા પર ઉપકાર જે, પ્રથમ પગ ધરી ધાય;
 પ્રાણ જતાં જરિ નવ ડરે, એ શુરવીર ગણાય. ૪૮૨
 કામ ક્રોધ ઉપર કરી, રીસ, મળવે જીત;
 લાત લગાવે લોભને, ખલકે શુરો ખચીત. ૪૮૩
 રહે મોખરે સૈન્યને, નાશી ન ખસે દૂર;
 અરિને પીક ન દાખવે, એ છે સાચો શર. ૪૮૪
 અળખાની વારે જવા, અંતરમાંહિ ઉમગ;
 હોશે હણી નાખે ચારી, રણમાં રાખે રંગ. ૪૮૫

પ્રસ્તાવીક.

હોહરા.

નિજ નારી નાગી બમે, દે ગુણિદાને દામ;
 એવો હોય ઉડાઉ તો, જન કે' મુખ તમામ. ૪૮૬
 શાસ્ત્ર ભણ્યો વિણ બેદ તો, સરે ન એકે અર્થ;
 અપભ્રંશ કંઠના આંચળો, અપય વિણ જેવા વ્યર્થ. ૪૮૭
 સમજણ વિણ સંસારમાં, લા'વ નહિં લેવાય;
 ખચ્ચરપર ચોખા ભર્યા, તણાય, પણ ન ખવાય. ૪૮૮
 અનીતિથી અતિ આપદા, વધે વિશ્વમાં જાણ;
 દેત્રે કરી અનિતિ તો, કુળનો નિશ્ચયો ધાણ. ૪૮૯
 બહુ બકવે જે આજર, જગમાં જલદી ધાય;
 ખર પડકારે બોલતાં, ધન દધ ધોડા ખાય. ૪૯૦
 અતિ સહવાસે અવનિમાં, તરત અનાદર થાય;
 ઘેર બેસિ રે' ધરધણી, અહિલા મન મુંઝાય. ૪૯૧
 સાથે વસતાં સર્વદા, થાય ત્રાસનો નાશ;
 રાજાથી રૈયત ડરે, રાણી ધરે ન ત્રાસ. ૪૯૨

અભિમાને અવનીપતી, નો, પણ કોષ કળાય;
 શ્રીક્રમે શિશુપાળ શિર, હેવું મભાની; માંય. ૪૯૩
 ગળ યદ્રી વધતું વરે, તો ન ટકે પળવાર;
 દિવાળું કાઢે દેવતો, બીજનો શો ભાર. ૪૯૪
 ઉદારતું વાંકું વદે, તેનો કશો ઉપાય;
 વરો કરે વિત વાપરી, ખાઈ મોળું કથાય. ૪૯૫
 સાખારી શુભ કામવિષ્ણુ, જે નર લેવા જાય;
 અપવસ મળે અવનિમાં, પઠિ તે નર પસ્તાય. ૪૯૬
 વેસ્થા પ્રીત ન પગ ટકે, પૈમા સાથ પગાય;
 ધાસ તણી જ્યમ તાપણી, પગમાં ભુજાઈ જાય. ૪૯૭
 સ્વાડપથી આદર આતી, મળે સભામાં માન;
 કાગ રાગ અનુરાગ નહિ, કોયસ શુકન સમાન. ૪૯૮
 કોટિ પ્રકાર કર્યા છતાં, જાતિ સ્વભાવ ન જાય;
 ગાથાગામાં બાધતાં, ખર ભુંકણુ ન તજાય. ૪૯૯
 નમજો કદિ નવ કરિ સહે, સપળા જેવું કામ;
 નેરણિયી લેવાયના, સિરના વાળ તમામ. ૫૦૦
 મૂલ પ્રમાણે મહિ વિરે, કરે સકળ જન કામ;
 જે આનાનો દાડિયો, ધરે ન રણમાં દામ. ૫૦૧
 ટેક તજે ના મહત જન, સધુથી ટેક તજાય;
 શ્વાન બસે 'કરિવર પુઠે, પણ ગજથી ન બસાય. ૫૦૨
 નિચજનની નીદ યદ્રી, નવ મોટા મુંઝાય;
 'શશિ સામા ભશિશ્વાનરે', શશિયિ ન નાશિ જવાય. ૫૦૩
 નિજ શુણુ ઉત્તમ મન ગણી, જે નર બહુ કુલાય;
 બગદ સમો બનવા જતાં, 'મેડક જ્યમ મારે જાય. ૫૦૪
 પુરાણ વાંચે પડિતો, વળો વેદિયા વેદ;
 પણ તે સુખ મનાય છે, જે નવ જગે બેદ. ૫૦૫
 જતાં મુસાફરિમાં સકળ, લે જાતું સંગાય;
 વિકટ મુસાફરિ સ્વર્ગની, પણ ન બજે જગનાય. ૫૦૬
 કોડીબુ ને નીંજ ફળ, પાકે ધરે મિઠાશ;

પણુ દુર્જન નિજ વૃદ્ધવયે, મુખર્યાની નવ આરા. ૫૦૭
 દેવ પડી છુટે નહીં, કરતાં કોટી ઉપાય;
 દુર્જનને નીંદા તણી, દેવ કદી નવ જાય. ૫૦૮
 શુભ સ્થળમાં વિચર્યા થકી, દુર્જન સંજન ન થાય;
 શ્વાન કાચ અંક પેસતાં, બસવા ચિતમાં ચા'ય. ૫૦૯
 શુભ કરવું સહુથી વિકટ, મહિમાં સદા મનાય;
 નાક કાપવું 'સે'લ પણુ, નયડી ન ઘડાવાય. ૫૧૦
 દુર્જનપર ઉપકાર તે, ઉલટું દુષ્પ રૂપ થાય.
 ક્ષાર ક્ષિતીમાં બિજધરે, મહેનત મિથ્યા જાય. ૫૧૧
 ક્ષમાવિયે ઉત્તમ ગુણો, અવર ન એક સમાન;
 ક્ષિતિપર મળ મૂતર કરે, તોપણ દે કણુ દાન. ૫૧૨
 જ્યાં નિજ હર બરાવતા, ત્યાં જતથી ન જવાય;
 ખાખીને ગામે ખચિત, ઘોખીથી ન વસાય. ૫૧૩
 લોભી પાસે લક્ષ્મિ જન્મ, ચાંદ પાસ સતિ નાર;
 વિવેક દિન પાસે વધે, વિના મળે ન સાર. ૫૧૪
 કુળની રીત તળવના, કરતાં કોટિ ઉપાય;
 સિંહ હરથી નીકળી, ગજશિર હણવા ચા'ય. ૫૧૫
 બોળપર આધાર કદિ, શરાથી ન રખાય.
 અવર હણ્યું સિંહ નવ આડે, કુતરાને નવ કાંચ. ૫૧૬
 નાશું વચન ન કહિ શકે, તેથી ન નજાળું મનાય;
 ગુણિકા સમ સતિનારિથી, ભાંડ ન વેણુ બખાય. ૫૧૭
 ઝેર સંગ દયો તણું, છે ઉતરવું 'સે'લ;
 પણુ દુર્જન વિષ દિવ ચડ્યું, ઉતરવું મુસ્કેલ. ૫૧૮
 નિજ દેશે ન બરે હર, તો પરદેશ પગાય;
 કુવે ખાખતો બહુ સરસ, પણુ નવ હુબિ મરાય. ૫૧૯
 બહુ બકચે ખાંદરમાં, જન કદિ નાંહ અણાય;
 ઢોલ ઢબક વાગ્યા કરે, મૃદંગ સમ ન મનાય. ૫૨૦
 ટેકી ટેક તજે નહીં, પગમાં પ્રાણુ તળાય;
 હરીશ્ચંદ્ર હેરાન પણુ, ટેક ન તરછોડાય; ૫૨૧
 નાનો નિજ લક્ષ્મી વધે, ત્યારે મન મક્કલાય;
 ચોમાસે છઠકે નદી, નિધિ નિર નવ છલકાય. ૫૨૨

જ્ઞાન વિના જ્ઞાની થઈ, સમા જીતવા ચા'ય;
 કંઠ ધરી પાપાણુ કદિ, નિધિ નિર નદિ તરાય. ૫૨૩
 અરેખાઈ કરનાર નર, હાથે જાણ હજીયાઈ;
 જેમ જવાસો જગિ મરે, સુણિ વર્ષાનિ વધ-છ. ૫૨૪
 દેશી દેશ તજે નહિં, કરિયે કોટિ ઉપાય;
 ઉંદર જઈ પગમાં પડે, તેવ બિલાડી ખાય. ૫૨૫
 મોટા મનમાં નવ ધરે, નિજ ગુણ તણું ગુમાન;
 પારથ રથ હાંક્યો પ્રભૂ, ગણિ નિજ મિત્ર સમાન. ૫૨૬
 મોટા સાથ બરાબરી, ક્યેં ન મોટું થવાય;
 ન બરે સુવર્ણસમગુંજ, મર સાથે તોગાય. ૫૨૭
 નિજ બાહુના બળ થકી, જગમાં જીત પમાય;
 રણમાં લડવું હોયતો, બધું ન બોલાવાય. ૫૨૮
 સ્વાર્થ વિના કો સહિમાં, કરે ન એકે કામ;
 દેશે જાહેર ફંડમાં, નામ કારણે દામ. ૫૨૯
 શરમાવે તો રકમવડિ, ફડે બરે પુલાઈ;
 દિન સુખ કારણુ ના દિયે, પ્રીતે એકે પાઈ. ૫૩૦
 જ્ઞાન તાનમાં માન ગણી, બાન બૂલે બેભાન;
 સાન વગર સનમાન કરિ, દે ગુણિકાને દાન, ૫૩૧
 હાલ કાળ બહુ શેઠિયા, રે' બનિ રંડીબાજ;
 બાઈ બટકતા ગંડમાં, નિજ નારી કદિ ^૧તાન્ય. ૫૩૨
 બચ્ચાને બાળક વયે, જે સદગુણુ સિખવાય;
^૨શાખા જ્યમ લધુ વૃક્ષની, વાળે તેમ વળાય. ૫૩૩
 સમજણુ વિણુ મોક્ષ્યા થકી, હાથે હજવું થવાય;
 ઢેં ઢફ વાગી પીંજરની, પિંજણુ પગેડા ખાય. ૫૩૪
 ધાકડ ધાકડ શું કરો, ધાકડ ધળ પરખાય;
 વેએ દામ લઈ સુતા, પછિ ધર બેડો ખાય. ૫૩૫
 શાણો સર્વોવ ન હોયતો, ખચીત ચાય ખુવાર;
 નાશ પામશે નૃપતીનું, રાજ, ન લાગે વાર. ૫૩૬
 ધર શીટ ધર ધરણિનું, ધણિથી અદકું જોર;
 ઉર અતી અકાર ધરિ, તરણી તજે ન તોર. ૫૩૭

સંપતિ મળિ પણુ શુભ ન થયું, પરાપકારી કામ;	
નદ સમા નૃપતી તણું, રહેલ દાટયાં દામ	૫૩૮
મૂરખને મધમાખથી, નિજ સંચુ ન ખરાય;	
મૂરખ હાય કરી મરે, મધ ભિલ લુંટી ખાર.	૫૩૯
સાન વગરનો સચિવને, કુબારજી ઘર નાર;	
એ બેથી નવ ચાલશે, નિજ ધણિનો બ્યહવાર.	૫૪૦
મૂરખ મા ખાપો બને, બણે ન ભારતિ સત;	
અભિલ ત્રિપે અપ કિર્તિ લે, ગણાય પૂત કપૂત.	૫૪૧
સો 'સંતતિ નખળી થકી, મરસ એક બે હોય;	
અમર રહે કુળ અવનિમાં, વદે ન વાકુ કોય.	૫૪૨
સગાં સદ્ધિમાં સસ કો, પટ જાશે પરખાઇ;	
ભીડ પડે ભાગે નહીં, બણો એહને ભાઇ.	૫૪૩
ભાઇ તણું ભવમાં ભલું, કરવું એ નિજ કામ;	
નહિનર ઐરંગજેખ સમ, વિગે નિમક હરામ.	૫૪૪
સારા દુષ્ટ ન થઇ શકે, દરિયે ડોટિ ઉપાય;	
ક્ષમાવંતને ખિજવતાં, કરે ન રીસ જરાય.	૫૪૫
ગુણિ અવગુણિ સાથે વસે, ગુણિને લાગે પાસ;	
પુષ્પ સાથ રે' હોંમતો, ધરે પુષ્પ એ જાસ.	૫૪૬
બહુ બોધ્યાથી જગતમાં, લઘુપદ તુરત પમાય;	
ખાના પેસે ધર વિષે, રે' પડધમ ધર ખાર.	૫૪૭
સત્તા નવ છત્રી રહે, સમય પડે પરખાય;	
મજ વેધન વખતે તુરત, અરજીન ઉભો થાય.	૫૪૮
દયા ધર્મની ટેવ તે, કદ પડે ન કદાય;	
હિજ સુત માટે ધરિ દયા, લડવા અરજીન જાય.	૫૪૯
પ્રીતીની ખારખ ખરી, દુઃખ સમયમાં થાય;	
છતાં પ્રતિજ્ઞા કશજી, ચક્ર ધર્યું હરમાંય.	૫૫૦
નિજ આશ્રીત ઉગારવા, મોટા ચાહે ચિત;	
અંગદને આશ્રય દિધો, પ્રભુએ ધારી પ્રીત.	૫૫૧
ખાધું જેનું નિમક તે, કદિ ન હરામ કરાય;	
ખાંધિ જતાં વૈરાટને, પાંડવ પાછજ ધાય.	૫૫૨

ફાંદા માંહિ ફસાવવા, ધારે દુષ્ટ હિપાય;
 પ્રભુ રસ્તો દે ખંચરો, લેશ ન અડચણ થાય, ૫૫૩
 શરાતન સિંહ સૂતનું, રાખ્યું રે' ન છવાઈ;
 અન્નિમન્યુ કોઠા વિષે, ગયો ધખાકે ધાઈ ૫૫૪
 માન્યું મન જે ઉપરે, ગમે તેણું તે હોય;
 કુખળા હતી દરેક પણુ, તજી ન કંઠે તોય. ૫૫૫
 નસિળ વિના જરા નવ મળે, રખાડિ મરે મર રાન;
 હનુમંતે પર્યંત ધર્યા, પણું નહિ કંઠ મમાન. ૫૫૬
 સાયવાદિ જૂઠું બણે, પછી વિભાસણ ચાય;
 નરો કુંજરો વા દહી, ધર્મ રાય પસ્તાય. ૫૫૭
 આંટિ ન છૂટે અવનિમાં, ભણે પ્રાણુ વહિ જાય.
 રેશમની પાડિ ગાંઠ તે, છોડી નવ છોડાય; ૫૫૮
 એક સરસ ગુણુ અવનિમાં, પામે માન મહાન;
 હજાર અવશુણુ રોય પણુ, માન સિમે વિદ્વાન. ૫૫૯
 અવનીમાં એકારથી, ખરી ખરાથી થાય;
 રાણુ દૈરવ કૂળમમ, ગર્વે નાશ પમાય ૫૬૦
 તન, ધન, જોખન, કુળ, અગલ, તણો ન ધર અકારે;
 વાવાઝોટે વાઙ્ગાં, કે' ખસતાં શીવાર? ૫૬૧
 કપટ વિષે નિર્દોષને, કરે સ્થિર્ધત સાય;
 લાધ્યો લાખા ગ્રહવિષે, પણુ પાંડુને હિપાય ૫૬૨
 ગુભનું અગુભ ન દિદિ બને, બણે અરી મરિ જાય;
 મુવા જળી દૈરવ બધા, પણુ પાંડુ જરા થાય. ૫૬૩
 એક પુરુષથી લાભ મય, બે કામો ન કમય;
 નદિના મુખને મૂળનું, જગ સાથે ન પિચાય. ૫૬૪
 આસ્તે આસ્તે વધિશકે, પગમાં ધનિ ન થવાય;
 અવનીને આકાશ બે, હજીમાં ન ધલાય. ૫૬૫
 ઉપદેશ અણુ સમજીને, દેતા દેહ તમય;
 રાવણને ઉપદેશ દધ, લાત વિભિષણુ ખાય. ૫૬૬
 રૂપ મળતું દેખાય પણુ, હોય ગુણુ નહિં કાંય;
 સાકર સમ દેખાય પણુ, પથ્થર કદિ ન ખવાય. ૫૬૭
 સુમ ઘરમા માયા ઘણી-નાચે કોને કામ;

નિરિમા નીર અથાગ પણ, પીના ધરે ન હામ. ૫૬૮
 મન શીતળ જે સ્થળ યશે, વસો ત્યાજ વસાય,
 આનગને થડ બેનકુદ્ધ નિણ, કોથી ન બેસાય. ૫૬૯
 સહન કઠ્ઠુ મુસ્કેન છે, નહિ બાગકના બેન,
 વડુ નામ ધારણ કરે, પડિ જઈ તાતે તેલ ૫૭૦
 સમજીને સોપણ કર્યા, રિના ન અનર ઉપાય,
 જ્યમ નિધિ ૧તરણી તાપથી, માગે સોપાઇ જાય. ૫૭૧
 રૂખડે નહિ ગત્તા રિપે, જશના ગાગ જણ્ય,
 માથાથી મોગે મગે, જગમા જશ પરમાણ્ય. ૫૭૨
 માગ્યો મળે ન જશ જગે, મળે ન બર્વાળ બજાર,
 કજીમને જશને બદલ, પગમાથી રૂપેજાર. ૫૭૩
 મોઢાની મોઢાઇ કદિ, છાની ગહે ન છેક,
 ચોમાસે નહિ નિર બગે, પણ ન તજે નિધિ ટેક. ૫૭૪
 ગજ દત્તરાજ સિહમુછ, બૂજગમણિ નિધિ અંત,
 મેળવવા મુસ્કેન નહિ, ખરી ધરે જે ખત ૫૭૫
 પણ નિજ કિર્તી પૃથ્વીમા, ઉદ્ધરિ સમ ઉઠગેલ,
 જોયી એ આનદ પણ, નહિ બાગકના બેલ. ૫૭૬
 પ્રીતી નન છાની રહે, સો કોશે સતાય;
 નિરખે જનબમા મુર્ચ ત્યા, પદ્મ પ્રકુનિત થાય. ૫૭૭
 નીચ મનુષ્યના સરિરમા, શીંગ પુછ નન કાય;
 જોસે જોલ દોર ત્યા, તરત નીચ નરતાય ૫૭૮
 મીલનપણ્ય મતિ હીનતા, મહત્તા ઉર અંગાર,
 બઝવા બગવાખોરપણ્ય, એ જીતીતું જોર. ૫૭૯
 જે વસ્તુ કદિ જગતમા, પ્રાણ્ય જતા ન પમાય,
 એનિ વાછના ઉર ધરે, તો ખાસલ ખવાય ૫૮૦
 પ્રીતી નન રસ્તા રિપે, રઝળ્યા કરતી રોગ,
 ઇછો શુભ જે અનરુદ્ધ, તો આપણને મેળ. ૫૮૧
 મિત્ર દુખે દુખિયો બને, તો પ્રિતિ વવતી જાય,
 પાણી બગતુ પેખિને, પથ ઉભરાઇ પગાય. ૫૮૨
 શરમ વગર સટિરિયે, મતિ હિન મનુષ્ય મનાય,

રિસામણી પણ અડાતાં, સઘ સમેટાઈ જાય. ૫૮૩
 આશ્રય વિષુ આ અવનિમ્બો, ગુણિયલ ગોથાં ખાય;
 પડિત ભણે પુગાણુ પણ, પારણુ એક ન થાય. ૫૮૪
 વિદ્યા વિત નહિ ઉદરમાં, સભા જનવા આ'ય;
 ગિરિ ધરિ રાખે નિજ કરે, તો ક્યમ નિધી તરાય. ૫૮૫
 ધરમાં હોય ન વિત કશું, કોટિનિ વાત કરાય;
 નામ ધરે દરિયાવખાં, ઉદક ન ઉર જરાય. ૫૮૬
 જોરે જરા નવ શરિરમાં, શુગવિર સામો ધાય;
 જોડુક જગજ સામો જઈ, મુઝો તેમ મરિ જાય. ૫૮૭
 શ્રીમંતની જોરોબરી, કરવા ગરોજ જાય;
 છોટો મોટા સાથ જઈ, મરે ન, મોઢો થાય. ૫૮૮
 મોટા પણ સંકટ સમય, મનમાં બહુ મુંઝાય;
 કાળ પવનથી નાશિને, કજ દારિદ્રાં જાય. ૫૮૯
 શબ સમયને માન છે, નહીં મનુષ્યને માન;
 અર્જુનને કાખે હુંદયો, એ ધનુષ્ય એ બાણુ. ૫૯૦
 મોટોના આશ્રય થઈ, પામે પાન અધીક;
 વિષ્ણુ સાથ વસ્ત્રા થકી, શબ મનાયો હીક. ૫૯૧
 દેખ! દેખી જે કરે, ખતા ખમકે ખાય;
 ખાતાં શીશુ જિંઘાણુ સમ, કિરની ચાંચ બરાય. ૫૯૨
 મોટાની વચમાં જતાં, જો ન વિચાર:કરાય;
 જ્યમ ચીંચોડે શેરડી, પિત્તાય ત્યમ પીડાય. ૫૯૩
 લોખે લક્ષણુ લક્ષધા, પળમાં નાશી જાય;
 મૃગ ગાયનના લોભથી, મૃત્યુ મૂખ પળાય. ૫૯૪
 આશ્વાકિ ન છાની રહે, અવર ધરે મરખાર;
 દ્રોણુ પામ અર્જુન શિષ્યો, વિદ્યા વાગિ ન વાર. ૫૯૫
 બાંધ મહાને નવ નજે, એ મોટાની રીત;
 બીરમે આખર તન ચર્તા, કૈરવ પર ધરિ પ્રેત. ૫૯૬
 ધનુર નચિ નિપજવતો, જાતી કર્મ અંડળ;
 કર્મ કુલ કરતા તુરત, હલકો ગણાય હાલ. ૫૯૭

શુભ વૃત્તિ હોય શુભમમા, જય આપે નમુ જાણ,	
સાધી દિના ગામિના, ગણા ગયે ॥ પ્રાણ	૫૮૮
કેદર તે બે અકલ, જરૂર જગતમા થાય,	
યાદન કુળ કેદર કરી, પ્રત્યથ થયુ પગ માય	૫૮૯
મોટા નિજ પળ નર તજે, પડી નય મગ પ્રાણ,	
સીંહ મરે પળ ઘાસને, અડે ન એ એધાણ	૬૦૦
કામ કેના છે અગમ, ગમ ન પડે શુભાન,	
અથ દુઃખ નારિ ચિત, રડે ન તેનુ જાન	૬૦૧
નમુ ત્યજ નર જાડી શરે, નેરલી હાથ મુખાણ	
મોઘારિ મેતો મળુ, એની માત્ર અગ્નણ	૬૦૨
શુદ્ધી પોતે પણ કદી, તર્ક કરે નહિ નય	
લાભ ખોઈ રખા કરે, શુદ્ધી બગે શુ થાન	૬૦૩
ગઈ લક્ષ્મી પાછી મગે, પગે સુર્તિ પમાય,	
સત છોડયુ મગનાતજે, અનિમા ન ઉપાય	૬૦૪
નીચા સાથે નીકળી, પાછુ ન મ્યગે જવાય,	
નિધિતિર મછ સાથે મગર, આવે તો મગિ જાય	૬૦૫
કળત જાત ન થઈ શરે, કરિયે કેવલ ઉપાય,	
અબાડી ધરતા પિંડે, ખરે મરિયર ન ગણાય	૬૦૬
નીચા સાથ વચ્ચા થકી, શુદ્ધ હાન મર ચીત,	
કાજળા મગડિ સમ હુગત, લાગે હાગ ખચીત,	૬૦૭
નારી હોય કુમાગ્ન, વસણુ શ્વસર ગામ,	
એ જેણુ દુખ અનર નહિ, દાઝયા ઉપર હામ	૬૦૮
સમજો થયુ મારના, કશ નિચારે હાન,	
મારિ લાત મુચકદી, મળ વનનનો મગ	૬૦૯
સેના કરેનિ જાવના, પડે જે સમે પીડ	
દ્રૌપદિને ચિર દષ્ટ મરમ, કંપે ભાગી જોડ	૬૧૦
ધશ્વ મેની મરગો, અગગો રે' ન જતાય,	
હરિશ્ચંદ્રને સત્યથી, પુન પ્રાપ્તિ સુ થાય	૬૧૧
વચને ગજશિર પગ્યડે, દુખી વચાથી થાય,	
બાપ વડુને મા જહ, એથી ફેર જણાય	૬૧૨

- છાનુ' રત્ન રહે નહિ, વિંટયું ચિંચન માંધ;
નગ બાહુક દમધંતિયે, તરન પીંગાણો ત્યાંધ. ૬૧૩
- શુદ્ધી નિજ બોધ્યા થકી, અતિ ચાસે અપમાન;
આન બસીને લાકડી. મુખપર ખાવ નિદાન. ૬૧૪
- એક સ્થાનકે ઉપજ્યા, બને ન એક સ્વભાવ;
રાવણને વિભિષણ તણો, શુભો જગત દેખાવ. ૬૧૫
- નામ ઉચું ધારણ કરે, પદ ન મદાન પમાય;
નામ કપુર દે ગંધ હિંગ, કેમ કપુર કેવાય. ૬૧૬
- પડતીતી કદિ પ્રથમથી, સૂઝ પડે નવ કાંધ;
શુભો રામ રાગ ચવા, બદલ ગયા વનમાંધ. ૬૧૭
- નિચ પાસે દયિવારથી, હંચને દૂખ અપાર;
કેકે પાસે વચન બે, એથી રામ ખુશર. ૬૧૮
- વનિના વશ નાહોણિયો, એ સમ દુખ નવ કાષ;
દશરથ દીક દહન થયું, રામ વિયોગે રોષ. ૬૧૯
- તન સાથે નર ટેક જો, રાખે પામે માન;
સાચવીં કણે વિપ્રને, દષ સુવર્ણનું ઘન. ૬૨૦
- લુલાય નહિ ભવમાં કદી, ચડી જોનપર પ્રીત;
નગ દમધંતિ શુદ્ધાં સયાં, પશુ નગમુખે ખચીત. ૬૨૧
- એ બે વાનાં પ્રસરતાં, કાણું ન લાગે વાર;
મંદવાટ મોટા તણો, નાનાનો વ્યભિચાર. ૬૨૨
- પાળે પીતાતણું વચન, એ સુત સપુત મનાય;
જિભે પાળી પિતૃ વચન, તજિ દિધું રાવ્ય સદાય ૬૨૩
- આકૃત અવધી અધિક, વધે વિશ્વમાં માન;
પિડા સહે કુણુ પૃથ્વીમાં 'ક્રોધિદ' દનક સમાન. ૬૨૪
- સમજૂતે પીડા સકળ, નાગાને ન જરાય;
સાધ લૂગડે ડાગ પણુ, મેલે પડે ન કાંધ. ૬૨૫
- સારો કામ વિયે કદી, નહિ વય વખત ગલાય;
જમદિશ જમવા જંગલે, લધુ વયમાં ધુન જાય. ૬૨૬
- નૂંટ જન નિજ અંતરે, શરમ ધરે ન જરાય;
ભાંડ વચન દસી ભણે, રાણીથી ન વઘાય. ૬૨૭

લડતા દુરમન સાથપણ, નિયમ બા'ગ ન જવાય;
 મારા જનથી સ્પર્ધા, અધર્મિત નન ઉચરાય ૬૨૮
 શરમ સકળ ગુણથી સરસ, ગુણ જગમાહિ ગણાય,
 પણ જગતી નાને ધરે, તો બૂખ્યો ધર જન ૬૨૯
 સ્વચ્છ 'સદન હસતું' વદન, મન જરી મનમાય,
 તમન મોક વસતો પરો, રમા રસે જઈ ત્યાય. ૬૩૦
 શીકર બધી સસારની, જગન પતીને જણ,
 કીડીને કણ હસ્તને, હોશે દિયે હજાર ૬૩૧
 પડતી વખતે પરખિયે, પ્રસિદ્ધ જનનો પ્યાગ,
 સગા સહોદર મિત્ર સ્ત્રી, તણી પરખ ને વાર. ૬૩૨
 જો અમૃત વટી કરે, તો ન ફળે પપાણ
 બ્રહ્મા ગુરુ શત હોય પણ, મુખ ન શીમે જ્ઞાન. ૬૩૩
 સમયે સકળ મુદાયછે, નિષ્ણ વખતે ન જગાય,
 અપાવસ પડે શિશિર રતે, તો માનકું મનાય. ૬૩૪
 સગદોષ જગમા સબગ, મણે નર ગુણવાન,
 ચોખા સાથે દાળ પડે, ખિચડી બને નદાન. ૬૩૫
 લક્ષ્મી અપમાને નિશ્ચ, અચળ અતુરા ધાર,
 જતા વાર નવ લાગશે, હોય ધણી હુશિયાર. ૬૩૬
 અણુસમગ્ર આખો વિચી, ગણે ન દેમે કાપ,
 સામો નીજ શિક્ષા રથી, આખ વિચીને જોન. ૬૩૭
 મોટા સાથ કુર્મમા, નાનો માયા જન,
 ઇદ્ર સાથ પેઈકુ જતા, જ્યમ ક્ષય રોગી યાય. ૬૩૮
 મનદ મૂખપર લાજની, ધરી પ્રભુએ મૂગ;
 જો ન ધરેતો જગતમા, પુત્ર બરેબર મૂજ. ૬૩૯
 દુષ્ટ દુષ્ટતા નવ તજે, કરિયે કોરિ ઉપાય,
 અમૃત ધગિયે મૂગમા, નીબ ન મીકા યાય. ૬૪૦
 ગાડી દુનયા હાય નહિ, સકું ચીન એવુ મનાય;
 'સ્વાગ (પણ) ધરે નાટક નિયે, નગ, પણ નારિ કથાય. ૬૪૧
 રંગેહ કુદરતી કો ચક્રી, તમય નહીં લગાર,
 પુત્ર કરે કદ અદિત અતિ, પિતા તજે નહિ પ્યાગ ૬૪૨

ન્યાયી જગે મનાય તે, જરા ધરે નહિ પક્ષ;	
નોશરવાન આ દીવનું, જુઓ ન્યાયમાં લક્ષ.	૬૪૩
ઉચ્ચ ચડ્યા આગળે, નીચું પ્રથમ જનાય;	
જૂઓ કુવારે જળચડે, ઉચે, નિચેથી જાય.	૬૪૪
લલકાંને બોલાવતાં, લેશ ન નિકળે સર;	
કોઠી ધોવે નીકળે, જન કચરો નિરધાર.	૬૪૫
શક્તિ ઉપર કર્યા જતાં કામ, જગતમાં હાસ્ય;	
ગજ હણવા જાંબુક જતાં, ઉલટો ચયો વિનાશ.	૬૪૬
જો શિવ સારો નવ જને, નજળો ગુરુ નિરધાર;	
લોહ સ્પર્ધિ ન હેમતો, પારસને ધીઃકાર.	૬૪૭
જખરાથી જગ જન ડરે, નજળાને દુખ થાય;	
ખમે સખજનાં ખાસકાં, દેવ ન જળને ખાય.	૬૪૮
સકળ ધાવ રૂઝાય છે, કરતાં સવ ઉપાય;	
કટારિ કટુ વચનો તણી, મે'નતથી ન રૂઝાય.	૬૪૯
બોલો બોલ વિચારિને, પરતાવો નવ થાય;	
બોલેલું ખેચાય ના, થુકેલું ન ગણાય.	૬૫૦
આભક્ષાયા ધરિ માનની, લેવા દોડ્યો જાય;	
મરકરિ થાશે મહિ વિને, માન ન લેશ પમાય.	૬૫૧
તિરસ્કાર નિજ શાંતિનો, એ નવ ઘટિત ગણાય;	
ખગેશ પ્રભુ વાદન છતાં, શાંતિ વિરહ ન થાય.	૬૫૨
અવમર વિશુ શોભે નહીં, બક્ષે સરસ લેખાય;	
ગાવા બેમે મરણમાં, તો રિત ગાડિ ગણાય.	૬૫૩
જે સમયે હાજર નહીં, ત્યાં જન કરે ખડાઈ;	
દામર શરૂ થાય છે, વીત્યા પછી લડાઈ.	૬૫૪
જ્યાં જોતો ઉપયોગ નહિ, ત્યાં નવ પામે માન;	
સ્કૃત્વિદ વશિ કાનન વિને, નવ પામે સનમાં.	૬૫૫
દુર્જન ઉપર કરિ દયા, કદી કરે ઉપકાર;	
બેશક બડ્યો આપગે, ઉલટો કરી અપકાર.	૬૫૬
સંગત મોટાની સરસ, તેથી સ્વપ્ન પમાય;	
ભાર ભીંત ઝીલી થકે, ટાટાથી ન જિજ્ઞાસ.	૬૫૭

મન તુટયા પગે ટોદિને, માથું દગિ ન શકાય;
 તુટયું મોતિ અમુચ તે, ગેગે કરિ સનાય. ૬૫૮
 વિનય તણી રિવા વડી, જગમા જુઓ મણાય;
 હ્રમ વસે હંતો વચે, છુ નર અડચણ થાય. ૬૫૯
 ફર વચન કહુ વિષ થકી, અવનીમા જન વનણુ,
 દેઢેના ફર વચનવી, તત્ત્યા દશરથે પ્રાણુ. ૬૬૦
 બોલેણુ બાહુ વચન, મુખમા ફરિ ન નખાય,
 તોપ હડાકો યુંકયું યુક, પાણું ન મુખે ધનાય. ૬૬૧
 નિજ પ્રજા મુખ કારો, ખચે કરે ન જરાય,
 લક્ષ ખર્ચતા રથા બિજે, તે વૃષ મુખ મનાય. ૬૬૨
 સમજૂ જનના ચિત્તની, મેને વાન કથાય,
 જેમ કુરાની છાપડી, દુવામાય મમાય. ૬૬૩
 આર્થ તણી દુનિયા સગી, વિના રાર્ય નહિ ટોય;
 વૃથ વિષે પક્ષી વસે, પણુ ફળ વિણુ નર રોપ. ૬૬૪
 અનટિત શગ્મ નકામની, લાભ ન ઐથી થાય,
 દોણી સંતાડી દિધે, છાશ મગે ન જરાય. ૬૬૫
 કુળ ઉચાની કામની, શરમ નર ધરે ચીત,
 લાજ ઓછિ લાખો ટકા, ખચકે થગે ખચીન. ૬૬૬
 સતોપી વૃષતી અને, અસતોપિ દિવ રાજ,
 લાજ વાગિ સુલિકા નરસ, કશું ન આવે કાજ. ૬૬૭
 જગામ વિણુ જોખન જગે, કરે ખરામી જાણુ,
 રૂપિને ખિજની યાદવે, કાવ્યો કુળનો ધાયુ. ૬૬૮
 મહન ગતી ગોરીદની, પડે નર્કા ગમ કાય;
 મિથ્યા મનુષ્ય પ્રયાતન છે, ધણિનું ધાર્યુ થાય. ૬૬૯
 આડિ રાતની અરનિમા, જરી ન કરી વાત,
 રામ ગજ છોડી રણે, પત્યા ઉડી પરમાત ૬૭૦
 એક કશું ન કરી શકે, એમજ વદે અમણુ,
 મીઠ અરણ્યમા એકબો, લેહે પશુના પ્રાણુ. ૬૭૧
 મોબો મોટા જન તણો, નાનાવી જળાય,
 મોટા માહમા દેવનો, પૂજારથી થાય; ૬૭૨
 અણુસમજુ બહુ આચડી, હરે હાગનો કામ,

જ્યમ ધાંચીનો બેલે રે, ફરિને એજ મુકામ.	૬૭૩
બકવા પંડિત નવકરે, મુખે કરે બકવાદ;	
હેમહાર બોલે નહીં, ઝાંઝરનો ઝણકાર.	૬૭૪
નીચું નામ ધર્યા ચકી, ચૂણ હીણ નવ હોય;	
માળા નિરખી મુઘરિના, ચકિત થાય સહુ કોય.	૬૭૫
ધીરજથી ધારો સકળ, ધારેલું શુભ કામ;	
ઉતાવળથી આચડી, મરશે મનુષ્ય તમામ.	૬૭૬
આગળથી અવની વિષે, પડતિ દશા પરખાય;	
જુઓ નગ રમિ જગદુ, અરણ્યમાં અથડાય.	૬૭૭
હોય કામ મુશ્કેલ પણ, ઉદ્યમથી જટ થાય;	
બિમારિથી કૂઠા વિના, શીકે નવ પો'આય.	૬૭૮
સ્વાર્થ તણાં સહુછે સગાં, વિના સ્વાર્થ નહિ કોય;	
માત, તાત, સુત, બ્રાત, સ્ત્રી, પ્રિતિ પિતવિણુ નવ હોય.	૬૭૯
શક્તી વીણુ સંજી વિષે, ઉચું પદ ન ખમાય;	
ઉડે ગરૂડ આકાશમાં, કુર્કટથી ન ઉડાય.	૬૮૦
ખસ મિત્રનું ખારખું, અવસર પડે જણાય;	
મુદામાનિ દાદિદત્તા, કશવિના ન કપાય.	૬૮૧
સતવાદી છોડે નહીં, પ્રાણુ જતાં નિર્જં ટેક;	
હેતે હરિશ્વરે જુઓ, સંકટ સલાં અનેક.	૬૮૨
ધન મદ નવ જિરવી શકે, હોય બલે ઉસ્તાદ;	
કનક ધનૂરે નામ ધર્યું, પ્રાણે વધે પ્રમાદ.	૬૮૩
નથિ સાચી વગ વિશ્વમાં, જોતાં એમ જણાય;	
અર્ચુવ અમસ્ત પી ગયા, કોથી થયું ન કાંચ.	૬૮૪
અવર આશ અંતર ધરે, તે નર મુખે મનાય;	
બળદ માંસની લાલચે, શિયાળ જ્યમ અથડાય.	૬૮૫
મર્યાદા મોટા જનો, તજે ન કદી જગાય;	
નિધિ છોડે મર્યાદતો, પૃથ્વી પ્રલય ચઇ જાય.	૬૮૬
નાનું જણી નવગણો, સત્તાહીણુ લગાર;	
વીંછી ચઢેલો વિશ્વમાં, પડાવશે પોકાર.	૬૮૭

બે મોટાનિ લડાઈમાં, નાનાનો જીવ જાય;
 વિશ્વામિત્ર વસિષ્ઠ લડિ, હરીશ્ચંદ્ર પીડાય. ૬૮૮
 પ્રીતીનું પ્રાણી ચૂકી, માપ કદી ન કરાય;
 લાગે તો લેખું નહીં, ઘટે ટાંક ન થાય. ૬૮૯
 મૃતલવણ વિણ મહિમાં કદી, ઉભો ન રાખે કોય;
 મળે મતલબે ચૂરમાં, વિણ મતલબ નવ હોય. ૬૯૦
 અંતર અવર બલાતણી, ધમ્મી હોય અધીક;
 તો તે બહુ આપણું કરે, નહિતર કરે અડીક. ૬૯૧
 રાગનાં પણ કામ સહુ, આકરથી ન કરાય;
 સુખમાં આપે કોળિયો, પણ તેથી ન ચવાય. ૬૯૨
 વૈવિશાગને લગનમાં, વચ્ચે ગોર નખાય;
 પણ ફળિયો ઘરમાં થતાં, પંજાને ન પુછાય. ૬૯૩
 શુકન શુકન સહુકો વહે, તેમ ન કોયિ અસાય;
 અર્ભક જણ્યું અવયોગમાં, કાં ક્યમ પ્રાણું નખાય? ૬૯૪
 જગત નાશિય સુખથી કહે, પણ તે સુજળ ન થાય;
 હાય જોડી જોથી રહે, તો ખાલું ન ખવાય. ૬૯૫
 જગત આંધ છે પુત્રને, પિતા ટાળવા માટ;
 કુખાત લડિ કળિયો કરે, ઉલટો ઉર ઉચાટ. ૬૯૬
 રામનામ સમ અવનિમાં, અવર પવીત્ર ન નામ;
 પણ વિવાહમાં વદનથી, રટાય નહિ કદિ રામ. ૬૯૭
 શોભે સદુના સમયમાં, વિણ સમયે નહિ માન;
 વૃદ્ધ વયે ધરણાગિ નર, ધરે થાય નાદાત. ૬૯૮
 અવનીઆં ધન્સાકમાં, પક્ષપાત નવ થાય;
 જુઓ સુધન્વા પીરને, ધર્યો કદાની માંધ. ૬૯૯
 રણ શત્રુને રોગ એ, નાનાં ચિત નવ ધાર;
 કાપ તેહને ઉગતાં, નહિતર દુખ દેનાર. ૭૦૦
 છઠ્ઠા રે' મનની મને, વણ મુચ્છ્યું ચર્ધ જાય;
 આ અવનીયાં મનુષ્યનું, પાંક્યું ન પૂરણ થાય. ૭૦૧
 ધણિમાં હોય ન દંગતો, ત્રીયા ઉઘાડે અંગ;
 જામે ભટકતી ભૂતડી, ઉર જરિ નવ ઉછરંગ. ૭૦૨

ભલાઈ છાનિ રહે નહીં, કટ પડે મર કાય;
 ટંકલુખાર આપે બંજે, પલુ લોહું સંધાય. ૭૦૩
 નિર્લજ કામ નિયું કરે, છતાં જરિ ન ચરમાય;
 હુતાશનીમાં ખર ચંડો, મૂરખ મન મલકાય. ૭૦૪
 હોય ન તૈયારી કશી, કરવું મોટું કામ;
 સંચ વિષે હોય આંગળી, વહાં કર્યાની હામ. ૭૦૫
 જેમાં અક્રમ જેટલી, આપે તેટલિ શીખ;
 ઘોજો શું ધરવો પછી, પ્રાપ્ત કરીને વીખ. ૭૦૬
 ભલાઈ જે ધરિયે હરે, મોર્મો ભલો જણાય;
 સામો જન હુઆધથી, આપ સમોવડ થાય. ૭૦૭
 ધર કુટયા વિલુ કોઇદી, નાશ ન ફૂળનો ચાય;
 હાથો મજે કુવાડિમાં, પક્ષો વહાં કપાય. ૭૦૮
 વ્યભિચારિ નરે કામ સમ, તૃપ્ત ન કોઈ ચાય;
 સંરિતા તટમાં વારિ શુભે, જળ ઘેટ પીવા ચોખ્ખું ૭૦૯
 ડોહા હગમગ હગમગે, શીથીજાં ચાય, શરીર;
 તો પલુ ઉભો નાચતો, તૃષ્ણા નહિને તીર. ૭૧૦
 પારસને પરસી થઇ, કાંચન મમ તથવાર;
 તોય ત્રણ શુણ નવ તજે, માર ઘાર આકાર. ૭૧૧

અર્પણ પત્રિકા.

પ્રિય મિત્ર ત્રંબકલાલ નથુભાઈ પારેખ.

. સુ. પાટડી.

શાર્દૂલ ચિકિરિત છંદ.

પ્રીતી પૂર્ણ દિસે વસી મન વિષે, લીધી દયા લીધની,
શી રીતે સુખિ થાય જાય દુખશે ઉત્પત્તી માનાઈની;
આર્ષાટત તરોજ અબુદય જે યાતાં અતિ આંતરે,
ભાયાં ભારતની ન ભારતિ બહુ એ ચત્ય છે બીંતરે. ૧
શામાની સ્થિતિ છેક છે દુખ બરી એ જાણું સતસંગથી,
અમાની અખળા પરે અતિ દયા દર્શાવના દીક્ષથી;
વારંવાર વિવાદ એજ કરતા જ્યાં મિત્ર આવી મજે,
ખાળા ખોધ.શિ રીતથી ચિત્ર ગહે ઉર્મી ઉરે ઉછરે. ૨
ચિત્તે છે સુવિચાર સાર સરવે જલો મુધારા તણા,
પ્રીતીની રિત વીસરી જગતમાં જાતા યુવાનો ધણા;
જલો રનેહતણું સદૈવ રૂપશું એથી હું આનંદ છું,
ખાળા ખોધ તજો સુચંચ અરખી મિત્રાષ્ટમાં મગ્ન હું. ૩

હું છું.

તમારો મિત્ર.

લલ્લુભાઈ દાગીદાસ ઓઝા.

*વાળા સદુપદેશ વત્રીશી,

વાંચનાર, બેનોને.

સોરઠો.

વાલી બેની વાત, વિવેકની કહુ' અવલુ ધર;
હલુ જડ મતિને લાત, સદવિદ્યાતણુ' આખસુખ.
હિંદ તણો ઉત્કર્ષ, ધારી હર્ષ તું ધર હૃદય;
કરિ સદવિદ્યા સ્પર્ષ, આર્થ આર્થોદય તુ કર.

*આ પુસ્તક સરકારી ફેલવણી ખાતાએ ધનામ માટે મંજુર કર્યું છે.

No. 3139 of 1896/97.

Poona Office of the Director
of Public Instruction.

19th August 1896.

To,

Mr. Lallubhai Kalidas Oza,

Bombay.

With reference to.....
and that the Curator Government Central Book De-
pot Bombay has this day been requested to enter the
Gujrati Book called "Bala Sadupadesh" Batrishi in
the list of books sanctioned for prizes.....

I have the honour to be

Sir,

Your most obedient servant.

K. M. CHATFIELD,

Director of Public Instruction.

ઇશ્વર પ્રાર્થના.

ગરબી, ૧

“ હારે તમે નંદશ્ચ ગોકુળ સાંચર્યારે. ” એ રાગ.

- પ્રભુ ૫૬ સેવો જેની પ્રીતથી, એ છે નોધારા આધાર ને;
સાથ કરે સેવક ગણીને સદારે, જેના મૂલ્ય તણો નહીં પારને. પ્રભુ ૫૭ ૧
કૃદ કપટથી દુર રહેયું સદારે, તજી મૂખથી જૂડી વાત ને.
આખર એ યજી વધશે. અતીરે, દરશે મેં જગતનો તાતને. પ્રભુ ૨
આ સંસાર અસારજ જાણવો, તેમાં સાર હરીનું નામ ને;
જણો જગમાં ખીજું પ્રભુવિનારે, દરવાનું નથી નિશ્ચય કામ ને. પ્રભુ ૩
સધળે સુધીમાં વ્યાપી રહોરે, જેની શક્તિ તણો નહિ પાર ને;
એવા અવનિપતિ ઉદારનેરે, પ્રીતે બજવો વારંવાર ને. પ્રભુ ૪
જૂતગમાં જેની. શક્તિ તણોરે, વણવતાં પામે નહિ પાર ને;
પર્યંત પાણી નજરે પેખતારે, મૂખથી થાય વખાણ અપાર ને. પ્રભુ ૫
અદ્ભૂત શક્તિ જેણે, વાપરીરે, જગ રચનામાં દારો કાર ને;
નિવ જંતુ પેદા કીધાં જગેરે, જેનો જાણતાં નાવે પાર ને. પ્રભુ ૬
મોટા પર્યંત નજરે પેખતારે, ધારણ કદી રહે નહિ ધીર ને;
શી રીતે બનિયા તે તે રચણેરે, તેનો કર્તા કણ મહાવીર ને. પ્રભુ ૭
એવો થાય ઉચ્ચારજ મૂખથીરે, જગ કરતાનાં નિરખી કામ ને;
જે વિષુ ખાલી નહિ જગમાં જગારે, બળવું હરનિશ તેવું નામ ને. પ્રભુ ૮
જનમ. થતાં પહેલાં, સહુ છવનીરે, જહરાથી લીધી સંભાળ ને;
પોષણ થાવા પાણું પીંડતુરે, તાણું દૂધ ક્યું તૈયાર ને. પ્રભુ ૯
ચાલિકા શક્તિ. વાપરિ સૂઝવાંરે, હાથે માથે બોલે વાણ ને;
વળિ. ધબ દબને તે ધરણી ઢળેરે, બ્યારે છડે પંડથિ પ્રાણ ને. પ્રભુ ૧૦
વ્યોમર વિષે શી શક્તિ. વાપરીરે, તારા મંડળ ક્યું તૈયાર ને;
અહ ગગને ફરતા કીધા બધારે, ફરતાં ચુક ન થાય લગારને. પ્રભુ ૧૧
એવી શક્તિ વાપરનારનેરે, પ્રેમયજી કરવો પ્રણામને;
સાચો સદિમાં તે છે સગારે, લેવું હરનિશ તેવું નામ ને. પ્રભુ ૧૨
પ્રીતી કરવી. પરમાત્મા પરેરે, જેથી દુઃખ દિલમાં નવ થાય ને;
રાંકટ જણો સર્વ સરિરનારે, મટશે જમના સિરથી માર ને. પ્રભુ ૧૩

કાંઈ માયે ફળ મળશે નહિરે, કરશે કોટિ બલેહિત્રાય બે;
વિનવી લક્ષુની લક્ષે ખરીરે, બજવો હરનિશ જાનો રાયજો. પ્રભુ ૧૪

કરતારની કુદરત.

ગરબી ૨

“અધમેલીરે અબેમાત જેવાને નહયે.” એ રાગ.

સુણ સજની ચાણી આજ, કુદરત કેવી છે,
એ છે પ્રભુ ગરીબ નિવાજ, મતિ એ દેવી છે, ટેક.
પ્રભુ રચનાનો પાર ન મામે, ગણતાં કો ગુણવાનરે;
તોપણ કંઈક ગણી દેખાડું, ધરજો તેપર હમાન. કુદરત ૧
બ્રહ્મા બની બ્રહ્માંડ સજાવ્યાં, અનંત કોટી આજરે;
તે બ્રહ્માંડની સહ શક્તીનો, પ્રભુ સિરપર છે તાજ. કુદરત ૨
ગૃહમંડળ ગગને દીસે છે, શોભાનો નહિ પારરે;
તે પરમાત્મા પરમ પિતાનો, જણનો છે ખંડાર. કુદરત ૩
ચંદ્ર ચક્રચકિત રહ્યો શોભતો, આપે આજ ઉગસરે;
એ તો.છથરની શક્તીનો, પૂરણ કરે પ્રકાશ. કુદરત ૪
તારા સારા શોભિતુરહ્યાં, તે ગણતાં ના ગણાયરે,
સકળ ગૃહે બ્રહ્માંડ રહ્યાં, એ અનુમાનજ થાય. કુદરત ૫
કંઈક અસ્તને ઉદય થાય છે, કંઈક એક સ્થળે રેતારે;
ધ્રુમકેતુ દોડી આવીને, ફરિ ફરિ દરચન દેતા. કુદરત ૬
છોગાગો ને પૂછડીવાળો, ધ્રુમકેતુ કેવાયરે;
જ્યારે ઉદય થાય આકાશે, ત્યારે અચરજ થાય. કુદરત ૭
કંઈક ખરે તારાં તેપરથી, પડે પૃથ્વીની માંયરે;
કંઈક અધરને અધર રહેછે, શક્તી કળાય ન કાંપ. કુદરત ૮
વળિ પર્વત પેખાય સશીમાં, એતો અચરજ સરખારે;
વધે ઘટે સશી^૨ શુદ્ધ વદ તિથિમાં, નિરખી ચિતમાં હરખું. કુદરત ૯
ઘણા વર્ષથી ત્યાંથી આદ્યું, છે, તારાનું તેજરે;
પણ હજી પૃથ્વીપર નથી પોંચ્યું, અજબ કુદરત એજ. કુદરત ૧૦
હુકમ પ્રમણે બરે હાજરી, ગૃહ ગગને ગુણ વાળારે;
સુક કરે નહિ એતી આવે, દળ ન ત્યાંથી દાખ્યા. કુદરત ૧૧

૧ પૂછડીએ તારો; ૨ ચંદ્રમાં;

સૂર્યતણી રચના રૂપાળી, રચી પિતા ગુણુ વાજેરે;	
પ્રકાશ રોજ પ્રભાતે આપે, તીમીર ^૧ સરવે ટાળે.	ફૂદરત૦ ૧૨
રચના જે અવનિમાં રચિછે, જોતાં અચરજ થાયરે;	
કામ નિરખી ફૂદરતનાં બારે, ઇશ્વર શક્તી કળાય.	ફૂદરત૦ ૧૩
માગર તરફ નજર કરનાં તો, વિવિધ દૃષ્ટના થાયરે;	
ભરતી ઓઢ તણા નયનો, નિરખી હૈયું હરખાય.	ફૂદરત૦ ૧૪
સાગરની મર્જના સુણીને, પ્રભુ મહિમા પરખાયરે;	
જાણે જગજ્ઞાના જગમાં, જગ એ રિતે જપાય.	ફૂ૦ ૧૫
પર્યંતમાં પણ પ્રભુની લીલા, સર્વ રચણે જણાયરે;	
વૃક્ષો પ્રભુ હજદંડ ધર્યાં, ઉપમા ઝેરિ અપાય.	ફૂ૦ ૧૬
પર્યંતમાં ઝરણાં સમ ઝરતી, સ્ત્રિતા ^૨ દીસે સારરે;	
પ્રભુના યશનો પૃથ્વી મા આ, પ્રવાહ છે નિરધાર.	ફૂ૦ ૧૭
જાત જાતનાં ઝાડ બનાવ્યાં; ઝાઝાં જોવા જેવાંરે;	
જાણે ગૂણુ પ્રભુના ગણેછે, ધરી સૂતીરૂત એવાં.	ફૂ૦ ૧૮
ગંભીર ધણી ગુણો ગિરિમાં, બહુ બહુ રચણે જણાયરે;	
જાણે આ કરતાના જગમાં, જગ બંડાર બળાય.	ફૂ૦ ૧૯
પ્રાણી ગણુતાં પાર ન આવે, જાત અનેક જણાયરે;	
તેના મૂખથી પણ પ્રભુજીની કિર્તી પૂર્યું કળાય.	ફૂ૦ ૨૦
શબ્દ ઉચારી કરે પ્રાર્થના, પ્રભુનીવાર હજારરે;	
કંઈ પક્ષીઓ માજે બેસી, ટુંછી ટુંછી કરે પુકાર.	ફૂ૦ ૨૧
જન્મ થતાં પેલાં જહંગમી, સારી કરી સંભાળરે;	
પ્રસવ થતાં માતાના સ્તનમાં, તાણું દુધ તૈયાર.	ફૂ૦ ૨૨
જન્મથી જગમાં મરણ સુધી, ટુંજ આશ્રય વિણ ઉગારરે;	
ગૂણુ ગણે ગુણુવંત પીતા ટુંજ, માની પાડ હજારો.	ફૂ૦ ૨૩
ઝડપ તણી રચના રૂપાળી, મેઘતણું મંડાણરે;	
શીત હૃણુ વર્ષાઝડપનું, અમૂક કંઈ એધાણ.	ફૂ૦ ૨૪
મહિ મંડળમાં મહાન પિતાવિણુ, અન્ય નથી આધારરે;	
સહુ વિનતી હૃદય ધરી, પ્રભુ, બળવા વારંવાર.	ફૂ૦ ૨૫

માખાપની આજ્ઞા પાળના વિધે.

ગરબી. ૩

“હારછો હારછો હારછોરે, તમે હરી હૈતાના હારછો.” એ રાગ.

પાળવી પાળવી પાળવીરે, બેની આજ્ઞા મા ખાપની પાળવી.	
દૂર મતી દૂર નિત્ય ટાળવીરે, બેનો આજ્ઞા માખાપની પાળવી.	ટેક. ૧
ધ્યાન ધારી શીખ તેની સાંભળવી, એ પછી ઉરમાં ઉતારવીરે.	બે. ૨
આહું ન થાવું એની આજ્ઞાથી, લેશ નહીં ઉરથી ઉઘાડવીરે.	બે. ૩
સોંપેલું કામ શુભ રીતે, બળવવું, લેશ ન વાર લગાડવીરે.	બે. ૪
આખી ઉમરનો આધાર એ પર, તે શીખ ઉરથી ન ટાળવીરે.	બે. ૫
સારું થવાની શીખામણ સુણીને, ચિત્તમાં નિત્ય ચોંટાડવીરે.	બે. ૬
કડવી શિક્ષા સદા માતા પિતાની, મીઠી મનેથી લગાડવીરે.	બે. ૭
ઉલ્લેખથી નહીં આજ્ઞા એવણી, બાંહુર યદને બળવવીરે.	બે. ૮
એથી અપાર માન મળજો મનુષ્યમાં, વીજળીની માળ ઉર ધારવીરે.	બે. ૯
માખાપ રાજી થાય તે રીતે, તે રીત ધ્યાનમાં ધારવીરે.	બે. ૧૦
કહેવું કથન કહી તેને ન કહેવું, સારી વાણી મંબળવવીરે.	બે. ૧૧
સામું ન વધવું વેણ નહત યજ, આધીન થતી ઉર આણવીરે.	બે. ૧૨
માત પીતાના પવીત્ર ચરણમાં, તાબેદારી તો બળવવીરે.	બે. ૧૩
એવો નિયમ હરનીય રાખીને, લજ્જુ વિનંતી ઉર ધારવીરે.	બે. ૧૪

વિદ્યાના કાયદા વિધે.

ગરબી. ૪

“અચકો મચકો કારેલી” એ રાગ. એક દોડ નાસ્તી છે.

આ સાધન સુખનું વિદ્યા બણો, જગમાં જનને મોહું બેન;	
ભાવ સહીત વિદ્યા બણવી	ટેક. ૧
વિદ્યા વિણ જનમાં માન મજે નહીં, વિદ્ય વિણ સુખ જોહું બેન.	ભાવ ૨
આ અંગ ઉમંગ હમેશ ધરીને, બણતર ભાવે બણવું બેન.	ભાવ ૩
આ જીવિત સફળ કરો બણતરથી, મેહેનતથી નવ દરજું બેન.	ભાવ ૪
સદગુણ સધળા આવે વિદ્યાથી, દુરગુણ નાશી જશે બેન.	ભાવ ૫
આણુ સમજણ મટશે અંગ થકી, સદગુણનો સર્વ પ્રકાશ બેન.	ભાવ ૬
આ વિવેક અતિ વધશે વિદ્યાથી, હું પદ ટળશે જોડી બેન.	ભાવ ૭
આ સફળ થશે ભવ બણતરથી, વળિ કિર્તી વધશે મોટી બેન.	ભાવ ૮

વિદ્યા ધન ગણતું મહત્તી મોહું, જેનો નાશ ન થાશે એન.	ભાવ ૯
હુંટારાથી નવ જરિ હુંટારો, ચોરથી નવ ચોરાશે એન.	ભાવ ૧૦
દંડારો નહિ કદિ તે નૃપતિથી, ભાંડુ ભાગ ન માગે એન.	ભાવ ૧૧
પાવક કે પાણીનો પૃથ્વીમાં, જેને સ્પર્શ ન લાગે એન.	ભાવ ૧૨
વિદ્યા રોકાય કદી નવ ખુટે. વાપરતાં અતી વધશે એન.	ભાવ ૧૩
આ વિદ્યા ખરો ખજનો જાણો, તે કદીયે નવ ઘટશે એન.	ભાવ ૧૪
વિદ્યા વિણ જનનું વસુધામાં, જિવતર ફાગટ જાણો એન.	ભાવ ૧૫
આ અમણ ઉપર અવનીમાં એની, વહાલ કદી નવ આણો એન.	ભાવ ૧૬
માત પીતા શત્રુ સમ જાણો, ભાવથી જો ન બચાવે એન.	ભાવ ૧૭
તો સંતતીને કદિયે સદીમાં, સૂખનો દિન નવ આવે એન.	ભાવ ૧૮
આ લાભ અધિક વિદ્યામા લેખી, બહુતર ચિતમાં ધાસો એન.	ભાવ ૧૯
લક્ષ્મીની વિનતી ચિતે ધારી, અદ નિશાને આસો એન.	ભાવ ૨૦

જૂઠું ન બોલવા વિષે.

ગરબી ૫

“ સુણજ્યો સજનોશરે. ” એ રાગ.

જૂઠાનો એની જગમાંથી, વકર ઘટશે જાણોશ;	
જૂઠાનો વિશ્વાસ કરે નહિ, જે જૂઠો કહેવાણો,	
જૂઠું ન વહિયેશરે.	૧
જૂઠામાં અવગૂણ છે ઝાઝા, તે નહિ ગણ્યા ગણાયશરે;	
જૂઠા બોલો જગમાં નિશ્ચય, ફુખિયો અતિ દેખાય.	જૂઠું ૨
એકવાર જન જૂઠું બોલે, તે તરણાને તોલશરે;	
તેનું નવ જન સાચું માને, જે કહે સાચો બોલ.	જૂઠું ૩
નિત્ય નવાં તુકશાન થશે, જૂઠું બોલ્યાથી જાણોશરે;	
ખરેખરો ખુવાર થશે નર, જે જૂઠો કેવાણો.	જૂઠું ૪
અજાણતાં પાંડુ વૂઠું ન વહું, તેથી સાચે પાપશરે;	
નરકની ખાણે પડશે તેથી, શાસ્ત્ર વિષે છે છાપ.	જૂઠું ૫
હરીશ્ચંદ્ર જૂપાળ ભલાને, દુઃખ અતી ઉર આગ્યુંશરે;	
તોપણ જૂઠું કદી ન બોલ્યો, સજપાટ ગૂમાવ્યું.	જૂઠું ૬

- જો તે આંતે અતિ સુખ પામ્યો, મળ્યું સજ્જનો પાટશરે;
 સમ્યાધી સ્વર્ગે સુખ પામ્યો, ટળ્યા બધા ઉચાટ. જૂઠું ૭
- એ રીતે પૂર્વેના રાજા, સત્ય ચક્રી સુખ પામ્યાશરે;
 જેના જરા આ જગમાં ઝાંઝા, પુસ્તકમાં પંકાયા. જૂઠું ૮
- પ્રીત ન રાખે કો જૂઠાપર, ખાર અતી ઉર આણેશરે;
 જૂઠાને જગનાં જન સરવે, પાપી પૂરો જાણે; જૂઠું ૯
- જૂઠા જનને રાજા દડે, જૂઠું બોલ્યા માટેશરે.
 પરમેશ્વર તેને મોકલશે, નિશ્ચય નર્કની વાટે. જૂઠું ૧૦
- એ રીતે જૂઠું બોલ્યાથી, દુખ અતિસય દિલ ધારીશરે;
 ચોર હરે પરમેશ્વરનો, વળિ જરા જનમાંથી જશે. જૂઠું ૧૧
- એવા તો અવશ્ય અધિક છે, જૂઠામાં જન જાણેશરે;
 લાલુની વિતતી ઉરધારો, સત્ય સદા ઉર આણો. જૂઠું ૧૨

ભણતરનો ઉપયોગ કરવા વિધે.

ગરબી ૬.

- “માથ તું પાવાની પટરાણી, ભવાનીમા ‘કાળકારે લોલ’એસગ
 નથી જગમાં વધા સમ કાંઈ, વિચારો ચીતમારે લોલ;
 સુખ સાધન સૃષ્ટિની માંહી, જનોનાં હીતમારે લોલ. ૧
- કરવો તેનો ક્યમ ઉપયોગ, બતાવું બેનીએરે લોલ;
 ધરબો ધ્યાને ધારી ધીર, વીચારી વહેલીયોરે લોલ. ૨
- ભણતર છે જગમાં સુખકાર, વિકાર ન બાળીયેરે લોલ;
 મળેછે મહિમાં માન અપાર, નજરથી ન્યાળીયેરે લોલ. ૩
- સ્થાપો મંડળી માંહો માંલ, સધારો કારણેરે લોલ;
 બાપણ ભક્ત કરો તે માંલ, સદા સુખ કારણેરે લોલ. ૪
- સરખી સાહેલીયો તમામ, આમ ભેગી કરીરે લોલ;
 સુધારો સ્થિતી તેની આજ, હામ હેયે ધરીરે લોલ. ૫
- ભામા જે ભણતી નવ હોય, તેને સમજવડીરે લોલ;
 ભણાવી તેને ભાવે બેન, સદા સુધારવીરે લોલ. ૬
- પુસ્તક લખવામાં બહુ માન, ધરી તે ધ્યાનમારે લોલ.
 મહેનત કરો તમે મહિ માંલ, અતી સુખ એહમારે લોલ; ૭
- નામ અમર રહેશે જગમાંલ, યશે કીરતી ખરીરે લોલ;

- હાલત ટાળી નહારી હાલ કરો તે પાંથરીરે લોલ. ૮
- દેશી બેન તમે આ વાર, સાર ઉરમાં ગણીરે લોલ;
પુત્રક લખવા ધાગે પ્રેમ, બહુ ભાવે બણીરે લોલ. ૯
- નીરખો દેશી ઓનાં કામ, કરેલાં આગજેરે લોલ;
નાશ કદી તેનો નવ થાય, બર્યા જે ભૂતજેરે લોલ. ૧૦
- હૈયે તમે વિચારો હાલ, બનેલા દાખલારે લોલ;
“દુઝી દહાણી” તણી જે વાત, બનાવી એકલાંરે લોલ. ૧૧
- બાપાંતર પરબાપાતુંજ, બનાવ્યું બહુ બણીરે લોલ;
બળવી દેશની સેવા આજ, માન સાથે ખરીરે લોલ. ૧૨
- અમર રહ્યું દેશી જનમાં નામ, માન સાથે ખરેરે લોલ;
ઠોંધાછે અપાર આ ઉપકાર, ખરે નહિં વીનરેરે લોલ. ૧૩
- એવી બાંદૂર બનજ્યો બેન, સમય સધારવારે લોલ;
વચન આ લક્ષુનાં નિત્ય બેન, હૃદયમાં ધારવારે લોલ. ૧૪

વેહમ તજવા વિષે.

ગરબી. ૭

“લાલ પીયારીનો માયબોરે.” એ રાગ.

- વહેમ તજોને વહેલાં બહાલથીરે, બણી સધળું વૃતેવૃત હો બેન;
વહેમ તજોને વહેલાં બહાલથીરે. ૧૬ ૧
- એમાંનું એકે સાચું નથીરે, બહો બૂઠું જગમાં ભૂતહો બેન. વહેમ ૨
- જૂન નથી સાચાં જમડોરે, સરખાં નહિ સગ્ગનહાર હો બેન. વહેમ ૩
- જોને બાન નહોં નિજ દેહનુરે, તેને જૂત ગણે સંસાર હો બેન. વહેમ ૪
- એવિણુ ખીજું જૂન નથી જગેરે, બમના બહો જૂન સમાનહો બેન. વહેમ ૫
- બમના બાજેઠે વિદ્યા વડેરે, બ્યારે આવે અતર માન હો બેન. વહેમ ૬
- મંત્રો ખોટા મદિમાં માનજ્યોરે, એથી લાલ જરા નવ થાય હો બેન. વ૦ ૭
- ધૂનાએ ધૂની ખાવા જગેરે, શોધી કાઢ્યા છે ઉપાય હો બેન; વ૦ ૮
- માંડ પડેલું હોય મનુષ્યજેરે, તેને ઔપધથી મુખ થાય હો બેન. વ૦ ૯
- મંત્રે સુખ ન થાય મનુષ્યજેરે, મંત્રે માંડું તો મર્યો જાય હો બેન. વ૦ ૧૦
- જોતિય ખોટું જગમાં જણજ્યોરે, દેગને કાગવાના ઉપાય હો બેન. વ૦ ૧૧
- મહ ક્યમ ગગનેથી આવી નડેરે, જોતાં જૂઠું તેજ જણાય હો બેન. વ૦ ૧૨
- અનુમાને એકાદ ખરું પડેરે, તેને સચું કેમ મન થ હો બેન; વ૦ ૧૩

તેન પર વિશ્વાસ ન રાખવો, જાણો તેને જૂઠું મદાય હો બેન; વ૦ ૧૪
 ચોટ નજર પણ જુદા જાણવરે, તેમાં સાચું નહિ લગાર હો બેન; વ૦ ૧૫
 નિયમ નિયંતાનો એવો જગેરે, માંડુ મનુષ્ય પડે કાવાર હો બેન; વ૦ ૧૬
 એને આપધ કરવું ચોપથીરે, એ વિષુ અન્ય નહિ ઉપાય હો બેન; વ૦ ૧૭
 નજર પડે જેની મનુષો પરે, તેને ઘેર ન જીવે કાચ હો બેન; વ૦ ૧૮
 બહાલ થઈ વીચારે અંતરેરે, નજરથી એવું કદી ના યાય હો બેન; વ૦ ૧૯
 માટે ચોટ નજર જુદું જાણુચોરે, સાચું તેમાં નહીં જરાય હો બેન; વ૦ ૨૦
 ટાકું ખાવું નહિ શીઘ્ર સાતમેરે; તેથી રોગ શરિરમાં યાય હો બેન વહેમ ૨૧
 આજોટે નવ શીતળા આગમારે, એતો ખોટી ગપ ગણાય હો બેન વહેમ ૨૨
 નિજ તન વહાવું સર્વ મનુષ્યનેરે, દાઝે દિલમાં ખુશિ નવ યાયહો બેન વ૦ ૨૩
 પતિ વશ નવ યાશે મનો થકીરે, વિનયથી પતિ નિત્યે વસ યાય હો બેન વ૦ ૨૪
 એવા વહેમ અપાર અખીયમારે, ખોટા ગણુવા અંતર માંલ હો બેન વ૦ ૨૫
 સજ્જનની વીનતી હૃદયે ધરીરે; સાચો ગણુવો જગનો રાય હો બેન વ૦ ૨૬

નાતીથી વર્તવા વિશે.

ગરબી ૮

“ ઝોગ આવો શિવ શંકર બોળા ” એ રાગ.

બેનો તમે નીતી પ્રીતે પાળો, અજે થકી અવગણુ સહુ ટાળો;
 તો નવ જીવો દહાડો દુખવાળો, બેનો ટક ૧
 નીતી થકી લાજ વધે જગમાં, મજે બહુ માન મહા જનમાં,
 નીતી થકી દુખ ન આવે તનમાં બેનો ૨
 નીતી સમું સખ નથી દાંધ, વિચારી જીવો નિજ ચિત માંડી;
 શે ભે બની નીતી વાળી બધ બેનો ૩
 નીતી તણી સાડી અધિક શોભે, જેઠ જન મન અતિશે લોભે;
 ખીજું પટ એ સમું નહિ શોભે. બેનો ૪
 આમૂયણ નીતી તણા ધારો, કદી નહીં ઉરથી તે ઉતારો;
 મદ્દળ થશે તેથી આ જનમારો બેનો ૫
 શોભે સહુ નીતી થકી નિત્યે, એથી જન માન દિયે પ્રિત્યે;
 વીચારી જીવો બેની ચિત્તે. બેનો ૬
 અનીતીથી લાજ વધે જાશે, જગે અતી ફટ ફટ તે યાશે;
 પ્રભુ તેના પર ખરો ખીજશે. બેનો ૭

માટે નીતી પાળવી હિત ધારી, કદી નવ મૂકવી વીસારી;
 હૈયે હર્ષનશ ગણવી પ્યારી. બેનો ૮
 પ્રભૂ રીઝે રાખ્યાથી નીતી, અયાગ ધરે જન પર પ્રીતી;
 સ્થાપે જે હૃદયે સુનીતી. બેનો ૯
 એવા નીતીથી નિત્ય લાભ મળે, સંસરના તાપ તમામ ટળે;
 વિનંતી જે લક્ષ્મીની ચિતમાં ધરે. બેનો ૧૦

સારી સોખત રાખવા વિધે.

ગરબી ૯

“ જાપ્યું જાપ્યું હેત તમારું જાદવાળે ” એ રાગ
 સોખત સારી કરવી બેનો સ્નેહથી જો,
 તજવી તનથી હોય નહારી હાલજો;
 એથી સખ અતીસય સદ્ધિમાં મળે જો,
 સુજન વ્યતીશે આણે તમપર બહાલજો; સોખત ૧
 પારસ સમ જાણે શુભ સંગત સદ્ધિમાં જો,
 ટેક ન મૂકે પડે ગમે તે દુઃખ જો;
 અડતાં લોહનથું કાંચન સેંજે કરે જો,
 ભાગી નાખે ભવ સધગાની જૂખજો; સોખત ૨
 કિર્તી વધશે સારી સોખતથી અતી જો,
 મળશે મહા જનમાં નિત્ય જનને માન જો;
 શુભ સંગતથી કો કુડું બોલે નહિ જો,
 કરશે નહ કો શુભ સંગે અપમાન જો. સોખત ૩
 કુસંમત કરવી નહિ આ અવની વિધે જો,
 જેથી જાશે જગમાં જનની લાજ જો;
 ફટ ફટ કરશે જન સધમાં કુસંગથી જો,
 દિલમાં યારો દાના જનને દાઝ જો. સોખત ૪
 કહેવત ધરડાની આ જગમાં ઘણી જો,
 “સંગ પ્રમાણે લાગે રંગ” નિજ અંગ જો;
 કાળા સાથે ઘેલો ઘેરી જો ધરે જો,
 રંગ ન લાગે પણ લાગે છે સંગ જો. સોખત ૫
 એ કહેવતને અનુસરીને ચાલવું જો,
 કુસંગને તજવો આણી ઉર ક્રોધ જો;

સન્નિવે સંગ સરમ જનનો સૃષ્ટિ વિષે જો,	
શુભ સંગતથી સારો મને સુખોદ જો;	સોખત ૬
સારી સોખતથી શુભ ગુણ સહુ આવશે જો,	
નાશી જશે અંગ થઈ અવગુણ જો;	
મમતા ખેડી મટી જશે શુભ સંગતે જો,	
એવા અધિક દિસે એમાં ગુણ જો;	સોખત ૭
કલાલ ધરે જેવી કુસંગત જાણુજો જો,	
દુધ પીતાં પશુ મદિરા સમું મનાય જો;	
હોય વસા સોડું જન પશુ હીણું પડે જો,	
શત્રુ સંગતથી કુંડું ન જશે કથાય જો.	સોખત ૮
એવા લાભ અધિક છે સારી સંગતે જો,	
ગૃહણ કરે શુભ સંગત ગણિ ગુણવાન જો;	
લક્ષ્મીની વિનતી ધ્યાને ધરશે સદા જો,	
તો તમપર રાજ રહેશે ભગવાન જો.	સોખત ૯

ફટાણા ન બોલવા વિષે.

ગરબી ૧૦

“ મારા દાદાને આંગણ આંગણે ” એ રાગ.

મેની ફટાણા ન બોલીયે, લાજ જગતમાં જાય જો;	
હાલતાં નજરે હાંચું કરે, જાત નીચી ગણાય જો.	મેની ૨૬ ૧
તોલ તુરત કરે આપણે, બોલ સૂણીને કાન જો;	
લાજ જશે મેની લોકમાં, મળશે અતિઅપમાન જો.	મેં ૨
ઉત્તમ વરણમાં આપણે, ભણવું નહિ છુંડું વેણ જો;	
પણ જે ભાભારે છુંડું ભણે, તેને ગણી દુખ દેણ જો.	મેં ૩
કિર્તીને કાળપ લાગશે, ઝાખે જરા થઈ જાય જો;	
કલંક લાગશે કૂળને, એવું વેણ વદાય જો	મેં ૪
નારી જે નીચી જાતની, જેવું કૂળ હોય નીચ જો.	
છુંડું ભણે એવી ભાગની, બરી સમાની વીચ જો;	મેં ૫
મરજાદ હીન થશે માનુની, છુંડું મુખથી ભણનાર જો;	
સોખત તેની કો કરશે નહિ, સૃષ્ટિમાં નર નાર જો.	મેં ૬
તાતને માન જે નારનાં, પુરાં પાછ પેખાય જો;	

- એ સુખ થકી એવું ઉચરે, ખીજીથી ન જોવાય ને ૭
 ' કાળીનોળીની કામમાં, નથી આપણે આજ ને;
 તો ક્યમ પૂરું મૂખે જોણીયે, લાગે જોણતાં લાજ ને; ૮
 આપણો ચાલ એવો નથી, જેતાં નકી જણાય ને;
 સારા નહારે કામમાં, છુંડું કદિ ન બણાય ને. ૯
 ' તે ચાલે તોડી ક્યમ આપણે, એવા જોણ જોણાય ને.
 તે છનાં જે જેની જોણશે, નીંદા જનમાંથી થાય ને; ૧૦
 બાંડ બવાયાની ભામની, એથી એવું જોણાય ને;
 લાજ નહીં જેને લોકની, વદતાં તે ન સરભાય ને. ૧૧
 આપણે ઉત્તમ કૂળના, એથી એવું ન થાય ને;
 મરવું ઉત્તમ એવું જોણતાં, મનમાં માનો સદાય ને. ૧૨
 અવગૂણ એવા અધીક છે, ગણતા પામું ન પાર ને;
 માટે દુટાણારે માનુની, વદ્યે નહિ કોઇ વાર ને ૧૩
 ' ટેક તમે જે એવી ધારશે, તો સુખ થશે અપાર ને;
 આશીય લ'લુ એવી વદે, નિય સુખ આપે કરતારને, ૧૪

સંપીને ચાલવા વિષે.

ગરબો ૧૧

રામ સીતાજીના મહિનાને.

- સુણો શીખ ચાણી તમે એક, વિવેક ધરી અતી;
 કરિયે નહિ કદિયે કલ્પમાં, રડી ધરીને મતી ૧
 ' જે ન કૂળ કંકાસમાં લેય, બેની જગે જાણુજ્યો;
 માટે તજ્યો તેને હમેશ, એવી મતી આણુજ્યો. ૨
 ' વસવું વસુધામાં સંપી સદાય, કરવે ન પીડા કોઇને;
 ચોખ્ખું કરવું અંતર હરનીય, કપટ બેની ધોઇને. ૩
 ' સાસુ સસરાની સાથે હમેશ, સંપી બેની ચાલવું;
 કૂડું તેને ક્યન કદી બેન, કોથે ન સંભળાવવું. ૪
 ' સંપી રેવું સદા તેની સાથ, પ્રીતી ધારીને અતી;
 કરવી ચાકરી તેની સદાય, વીમળ ધરીને મતી. ૫
 નણુદી સાથે રાખો વધુ નેહ, ચાલી સદા સ્નેહથી;

કલેશ ટટા કરે બધો દુર, બેની નીજ એકથી ૬
 દેરાણી જેણીપર આવ, બસો નિત્ય રાખવો;
 ટટા તેની સાથેથી તનામ, બેની ઠાઠી નાખવો. ૭
 પાડોશીપર રાખવી પ્રીત, હરનિય બેની હોયથી;
 તેની સાથે સંપીને સદાય, રહેવું, ન કદી રોયથી. ૮
 ટંટામાં નથી સાર લગાર, જાણો બેની જમતમાં;
 એથી લાજ લોકમાં જાય, હલકાં થઈને ખલકમાં. ૯
 કેવલ ધરડાની જે બેની હોય, તે કદી ના વીસારવી.
 'વારી' ટંટાથી ખુરી જાય, " ધરવું" તે ઉરધારવી. ૧૦
 લાભ ટટે નથી લવચેય, એવું ઉર આણવું;
 લાજ જાશે લોકોમાં વિશેષ, હરનિય તે વીચારવું. ૧૧
 નીચા ફૂળ તણી જે નાર, કળિયો બહારો તેહને
 જેને લાજ લોકોની ન હોય, કેવું શું બેની એકને ૧૨
 જેના ધરમાં ટટા હરનીય, બેની આવીને વસેય;
 તે પર પ્રભુ કરશે નહિ પ્રીત, જે સંપ આધો. ખરો, ૧૩
 ફૂસપે અવગુણે અધીક, લેશ ન ગૂણ બાળીયે;
 લક્ષુ વિનંતી સણીને કાન, ટંટાને દુર ટાળીયે. ૧૪

પારકી શેરીયે ગરબા ન ગાવા વિષે.

ગરબી ૧૨

• " અંતકાળે સગું નહિ કેલિયું, એ રાગ.

બેન ગાવા જાણે ન પર શેરીયે જો; એથી આખર આછી થાય. બેન ૧
 ગાય ગોરી મળી પરશેરીયેજો, ભુંડા મરંદો જોવાને ભરાય. બેન ૨
 થઈ નિર્લજ ન દ્રિયે કુદીજો, કરીયે નહિ મૂખ ઉચ્ચાર;
 લાજ લાગે નહિ જેને લોકનીજો, તેનો ધીક સદા અવતાર. બેન ૩
 બહુ વીધે બાળા ગવણવતીજો, બીજા બાળા સીધીને ગાય;
 મરદ ન્યાજે મોહાં ઉભા રહીજો, બલે જેક કે સસરો થાય. બેન ૪
 ગાય ગોરી ગરબા શ્રંગારનાજો, જે છેક ઉઘાડા જણાય;
 આપ બાઈ તે બેઠા સાંભળજો, સુણી ગરબા ખુશી દિલ થાય. બેન ૫
 માને માન મોહું ગાવા થઈજો, ગવરાવનારી વખણાય. બેન ૬

કરે હાસ્ય ઉભા મરદો મળીજો, બલે જોડ કે 'સસરો થાય.	બેન ૬
લેશ લાજ નહીં ગાતાં ધરેજો, જાણે આવી ગુણિકાની જાત.	બેન ૭
સાખાશી નથી ગાવા ચકીજો, ગાનારી ગણાય કમ-જાત.	બેન ૮
નીચા કુળતણી નારી જે હશેજો, તે તો પરધર ગાવા જાય.	બેન ૯
ઉંચા કુળની હશે જે અંગનાજો, વાટ ઘાટે ગાતાં ચરમાય.	બેન ૧૦
ગાવું બંધ કરવે હું ખુશી નથીજો, નથી ગાવાની પાડતો નાય.	બેન ૧૧
ઘેર બેઠાં બલે સહુ ભામનીજો, ગુણવંતીઓ ગરણા ગાય.	બેન ૧૨
એકાંતે ગાવું ખોટું નથીજો, જ્યાં મરદો એકે ન બરામ.	બેન ૧૩
ત્યાં સરવે સાહેલીયો સ્નેહથીજો, ગુણવંતીઓ ગરણા ગાય.	બેન ૧૪
એથી ઓછી યશે નહિ આખરજો, મળે મહત્ત જનોમાં માન.	બેન ૧૫
સાખાશી તેથી એમરથી જો મળશે, ન યશે અપમાન.	બેન ૧૬
ગાવા જઇયે ત્યારે પરશરીયેજો, ત્યારે આખર ઓછી થાય.	બેન ૧૭
માત તાતને બદો લાગશેજો, કુળમાંહી કથંક ગણાય.	બેન ૧૮
પરશરીયે બેની પ્રીતથીજો, ગાવા ગરણા ન લેવો લાગ.	બેન ૧૯
લલુ વીનતી ધારીને ધ્યાનમાંજો, પરશરીયાં મેલવી આગ.	બેન ૨૦

કોધ ન કરવા નિષે.

ગરબી. ૧૩

“અચકો મચકો કરેલી” એ રાગ

'શિખ શાણી માનો મારી બેન કોધ કદાચિત્ત કરશેમાં;	
જે છે તમને હિતકારી બેન.	કોધ ૧
સાસરીયાં મેણાં બોલે બેન, કોધ૦ નચુદી મર મોં મચકોડે બેન.	કોધ ૨
કનિયો ધરમાં નવ કરિયે બેન, કોધ૦ સાંતી ચિત્તમાંહીં ધરિયે બેન.	કોધ ૩
સાસુ હરનિય સંતાપે બેન, કોધ૦ દુખ દુષ્ટ બનીને આપે બેન.	કોધ ૪
સાસરિયાનું દુખ સહિયે બેન, કોધ૦ ખીજીને તે નવ કહિયે બેન.	કોધ ૫
ખીખરમાં જ્યારે જઇયે બેન, કોધ૦ એ દુખની પાત ન કહિયે બેન.	કોધ ૬
કો ધર શ્રીમંતનું દેખી બેન, કોધ૦ દીન ધર પોતાનું લેખી બેન.	કોધ ૭
ખીજના જોઇ સણગારો બેન, કોધ૦ ધરમાં ટટો ન વધારો બેન.	કોધ ૮
ધાંધણ શણગારને સારૂ બેન, કોધ૦ કરશે તો એજ નહારૂં બેન.	કોધ ૯
પરણ્યા પતિને પજવો ના બેન, કોધ૦ કનિયો કરીને લજવો ના બેન.	કોધ ૧૦
કમી કંથ કમાણી વાળો બેન, કોધ૦ તોપણ નવ દેવો ટાળો બેન.	કોધ ૧૧

૭ રળાને લાવે સ્વામી બેન, કોધ૦ બોગવતું શાંતી પામી બેન. કોધ ૧૨
 પણુ ટંટા ન કોદી કરીયે બેન, કોધ૦ શાણું ચઘ સુખમાં ફરીયે બેન. કોધ ૧૩
 ને હોય ન ધરમાં સંસાર બેન, કોધ૦ તોપણુ ધર ગણવું ખાઈ બેન. કોધ ૧૪
 કળિયો કરી કંચની સાથે બેન, કોધ૦ છો દુષ્ટ વચન કહ્યું નાથે બેન. કોધ ૧૫
 સહુ દુખમાં શાંતી રાખો બેન, કોધ૦ ભુંડું મુખ વેણુ ન બાખો બેન. કોધ ૧૬
 ધર કળિયાથી ઘણી નારી બેન, કોધ૦ બની કુવે પડે અવિચારી બેન. કોધ ૧૭
 કો જીવતી એહરજ ખાતી બેન, કોધ૦ કોધેથી બનીને તાતી બેન. કોધ ૧૮
 એ દુષ્ટ કરમ નવ કરવું બેન, કોધ૦ શાંતીનું વચન મન ધરવું બેન. કોધ ૧૯
 કદિ આત્મધાન નવ કરવી બેન, કોધ૦ શાંતી શરીરે બહુ ધરવી બેન. કોધ ૨૦
 તો દુખ દુનિયાનાં જાશે બેન, કોધ૦ લલ્લુ દવિતા કરિ ગાશે બેન. કોધ ૨૧

રસોઇ શીખવા વિષે.

ગરબી. ૧૪

"નહિ આપું હો નંદજીના લાલ રે, મહિલું હરી મારાં રે" એ રાગ.

શીખ આપું હું શાણી બેન, ધ્યાને તે ધારો રે;

એકે વીસારશો નહિ વેણુ, વાંચીને વિચારો રે. ૧

અશે સાર્યક આ સંસાર, સુણી-શીખ મારી રે;

દેખશો નહિ દુખ કોઇ વાર, થશે હીતકારી રે. ૨

સ્નેહ ધારીને બેની શાણી, રસોઇ કરવાને રે;

શીખો અંતર ઉઘટ આણી, ભાવે બાંધવાને રે. ૩

ખરું બણતર આ બવમાંહી, રાગાને રહું રે;

ચુક તેમાં પડે જો કાંઈ, કથાય તે કુકું રે. ૪

ભાત ભાત તણાં પકવાન, ઉલટ હર આણી રે;

શીખો ધારી તે મહી ધ્યાન, જગે જગ જાણી રે. ૫

પાકયાઅ તણી સહુ રીત, અંતરમાં ઉતારો રે;

અજમાવો ધરીને પ્રીત, લીયો જગ સારો રે. ૬

રાજ ચારો કુટુંબીઓ રોજ, દેખી આવિ ડાહી રે;

બહુ વધશે બધે માર બોજ, કહે ન કોઇ કાંઈ રે. ૭

જે વસ્તુ આવડતી ન હોય, પૂછે ખીજતે રે;

બધે પડે કડાકૂટ તોય, ન છોડે ખીજને રે.

બધે મગડે કદી બહુ વાર, ધરો ન કંટાળો રે;

મારે શીખવું એ નિરધાર, ઉલટ એમ ધારો રે.	૯
ધરો હોંસ એવી ઉરમાંહી, શીખો ઝટ ચાણી રે;	
જય રેશે જગે પયસાદ, વદે ધન્ય વાણી રે.	૧૦
જે નારી ન તે દામ જણે, ગણુશો માંડી રે;	
વગોવાશે બધે ઉખાણે, દેવાશે દાંડી રે.	૧૧
આવડત વેણી કહી આમ, બોલો ધીઃધારે રે;	
ફૂલડ તણું ઉપનામ, જગતમાં પ્રસારે રે.	૧૨
તેની માતા તણું પણુ નામ, ગણુશો સાથે રે;	
જણે શીખવું ના દાંધ દામ, પુત્રીને હાથે રે.	૧૩
માટે બેની રસોઇની રીત, બાળાપણે પ્રીતે રે;	
ધારી તેમાં તમારું હીત, શીખો રૂડી રીતે રે.	૧૪
જે પુત્રી પોતાને હોય, શીખવવું તેને રે;	
જેને ફૂખી કરે નહીં કોય, મળે માન એતે રે.	૧૫
સાસરીયામાં સુખ પામે, અધીક જય જામે રે;	
વેદના સહુ તે વળી વામે, સૂખી થાય કામે રે.	૧૬
અહોનીશ તે આવડત વાગી, ગણુશો ગોરી રે;	
જેને આપદા આ ભવમાંહી, ન આવે ઝોરી રે.	૧૭
સમાંચાંબાં કરે વખાણુ, પાડોથી વખાણે રે;	
ધરે ગોરી છે ગુણુની ખાણુ, સાસરીયાં જાણે રે.	૧૮
તેની માનો સદ્ગુણ અવતાર, બધે વખણુશો રે;	
ગુણુ ગણે બધો સંસાર, સદ્ગુણ ભવ યારો રે.	૧૯
એન સીખો ધારીને ખાર, રસોઇની રીતી રે;	
જેથી ગૂણુ ગણે વારવાર, બલ્લુ ધરી પ્રીતી રે.	૨૦

સાસરે સંપીને રહેવા વિષે.

ગરબી ૬૫

“ રામ લક્ષ્મણ પનમાં સીધાવતાં ”

એ રાગ.

સાસરે સારી રીતથી ચારવું, એથી લાભ અધિક બેની થાય;
સંકટ સહુ જાય, સંપી આજે સાસરે.

ટેક. ૧

કનિયો કદિ કરવો નહીં કોઇથું, આવો સંપીને બેન સદાય;

જેથી સુખ થાય.

સંપી. ૨

- સાસરે શાણી માતા સમી ગણો, ઝેની આજ્ઞા માનો હરનીયઃ
નમાવીને થીય. સંપી. ૩
- સાસ સાચી માતા જણો સાસરે, લાવો નહિ' તેનાપર કદી રીમ;
રૂઠે જગદીય. સંપી. ૪
- પ્રાતઃકાળમાં પ્રીતથી ઉઠતું, બોલતું આ રીતે સાસ સાય;
જેડીને બે હાથ. સંપી. ૫
- આજ્ઞા આપો જે આપ ઉમંગથી, ચોંટાડી સોહે ચીતની સાય;
પ્રીતે પાણું માત. સંપી. ૬
- સસરાનેતો આપ સમો ગણો, શુક્રં બલ્યુનું નહીં તેને વેધ્યુ;
દીસે દુઃખ દેણુ. સંપી. ૭
- શાણી આજ્ઞા પાળો સસરા તણી, ઉઘાપો માં તેનું કંથુ' કે'થુ;
પ્રીતે પાળો વેણુ. સંપી. ૮
- નણુદીને બેતો જેવી જણુની, આણુવી ઝેનાપર અતી પ્રીત;
રાખો રૂડી રીત. સંપી. ૯
- બાધ જેવા જણો દેર જોડે, રાજ રાખો તેને રૂડી રીત;
આજ્ઞા પાળી નિત્ય. સંપી. ૧૦
- પરણ્યા પતિ સાથે ટટો ન કીજીયે, ખીજીયે ન ધરી ઉર ખાર;
રહિયે ધારી ખાર. સંપી. ૧૧
- આજ્ઞા ઝેનીને નિત્યે અનુસરો, કરો જેમ કહે બરથાર;
પૂરો ધારી ખાર. સંપી. ૧૨
- સુખ આપો આજ્ઞા પાળી ઝેહને, માયુ' સ્વામીનું સગપણુ માગ;
છે મોક્ષતું દાર. સંપી. ૧૩
- જેથી જગદીય રૂડી રીતે રીઝશે, ખીજશે ન ધરી કદી ખાર;
સુખ આપે અપાર. સંપી. ૧૪
- પર પુરૂષ સામું નવ પેખતું, લેખો બરથાર વિણુ બાધ બાપ;
લેજો સતી છાપ. સંપી. ૧૫
- પર પુરૂષની સામું પેખતાં, લાગે પાપ જગતમાં અમાપ;
ઝેવી શાન્તે છાપ. સંપી. ૧૬
- પાડોશી સાથે પ્રીતથી વસ્તવું, તેની સાથે વટો ન કોવાર;
મજે શીટકાર. સંપી. ૧૭

- કાષ્ઠનું સારું દેખી રોક ના ધરો, ઘોટા લોભ કરો ન લગાર;
એમાં નહોં સાર. સંપી. ૧૮
- ગમ ઉપર ધરેલું મગવવા, ટોટા કરો નહોં દેલ વાર;
ધરમાંથી લગાર. સંપી. ૧૯
- દેવાની ખાડમાં ન કુખાવવો, ચણુગાર માટે બરધાર;
બેની કાષ્ઠ વાર. સંપી. ૨૦
- ધરની વાત ખીજે જા ના કરો, કરો એથી અયુગ્મમ્મ અપાર;
ધીધારે સંસાર. સંપી. ૨૧
- પેટ મોટું રાખો ખ્યારી બેનીયો, રૂડી કે જુડી બેન લગાર;
ન કો' વાત બાર. સંપી. ૨૨
- સંતોષી બની સ્વામી સાથે વસો, ભોગવો જે આપ્યું ભગવાન;
કપા ને નીધાન. સંપી. ૨૩
- શિક્ષા શાણી ને લલ્લુની માનરો, પામરો સખ સ્વર્ગ સમાન;
રીઝે ભગવાન. સંપી. ૨૪

બાળક ઉછેરવા વિષે.

ગરબી. ૧૮

- “રમવા આવોનેરે, નરબે થયા નંદલાલ, રમવા આવોનેરે” એ રાગ.
વિનતી ધારોને રે, વાંલી બેની ધારો ધ્યાન, વિનતી. ટેક
- જો ન ધારો તો નાદાન, વિનતી ધારોને.
બાળ ઉછેરવાં કેવી રીતે, કેમ ખાળીપોષી રાખવાં પ્રીતે;
ચોટાડો કહું તે હું જિતે. વિનતી ૧
- નિત્ય બાળકને પ્રીતે, નવરાવો, ધ્યાન રાખી શૈયામાં સુવરાવો;
કોપીને નહિ કવરાવો. વિનતી. ૨
- ચોખ્ખું સરીર હમેદાં રાખો, જેની તેવી શય્યામાં નવ નાંખો;
ભાંડણુ વેણુ ન બાખો. વિનતી ૩
- પેરાવવાં મટકુળ નિત્ય સારાં, સાફ કરો ધોષ લાગે નહારાં;
સુખ પાગે બાળ જિયારાં. વિનતી ૪
- હેત દેયે ધરિતે ધવરાવો, બૂખ્યું થયું એમ મનમાં લાવો;
પણ એમાં નિષમ બળવો. વિનતી ૫

- ખંત ધરી ખવસાવવું ખાવું, પણ ન એમાંથી નિયમ બારે જાવું;
ખવગતતાં ન ખીજાવું. વિનતી ૬
- હઠ કરે એરી ન ચાલ ચલાવે, માગે જે સારી જણુય તે મગાવે;
એ રીતે બાળ રીઝાવે. વિનતી ૭
- જો કદી માગે તે જણુય નહારી, તો તેને ઠપકાથી રાખવું વારી;
પણ રોવસાચે ન મારો. વિનતી ૮
- કજ્જો કરે એવો બાળનો ધારો, અનુભવી ઉપદેશ આપેવો સારો;
ખીટ્યો કદી ન પોકારો. વિનતી ૯
- મારવાવી બાળ કહૂર મારો, ઉપડું ધરી ઉર ખેદ ખીજારો;
રીઝાવતાં ન રીઝારો. વિનતી ૧૦
- મારશે એવુંજ ગનામાં તે ધારે, ખીક ખીજાન ગણે કોઈધારે;
કકાસ કરતાં ન હારે. વિનતી ૧૧
- માટે બેની નહિ બાળને મારો, સાંતીથી મનવી સુબોધ વેા સારો,
સુખનો તો આનશે આરો. વિનતી ૧૨
- ધરમા છું કદી વેણુ ન બાળે, દેખી શીખે બાળ એ ઉર રાખો;
બળડે બાળક ભવ આખો. વિનતી ૧૩
- બાળકને ટેવ બોલેહું બોલે, પેટને પડદો બધે જઈ બોલે,
બોલનો તોલ ન તોળે. વિનતી ૧૪
- રમત નીતીની રમે બાળ નિત્યે, ઉપદેશ એવો ઉત્તરવો પ્રિત્તે;
ચોરાડી રાખે ચિત્તે. વિનતી ૧૫
- બાળક રમત રમે જો નહારી, તો તેને ધમકાથી રાખવું વારી;
નહિતો હાલત છે અકારી. વિનતી ૧૬
- માતાનો ઉપદેશ હોય જો સારો, તો બાળ ઉદ્યોગ ન કરે નહારો;
સુખમાં કાઢે જનમારો. વિનતી ૧૭
- પાઠ નીતીનો અહોનિશ આપો, મન તણો એલ કળે કરી કાપો;
સુખેવ શાંતીથી સ્થાપો. વિનતી ૧૮
- ગાળ નહારી કોને નવ દેવો, નિત્ય શિખામણુ આપવી એવી;
હાજરી હરનિશ સેવી. વિનતી ૧૯
- ચોરી ચાડીમાં પાતક ભારી, ટેવ એવી નવ રાખે મહારી;
ઉપદેશ દેવો વિચારી. વિનતી ૨૦

- ઉડી સવારમાં દાતણ કરવું, માતા પિતાનું વચન શિર ધરવું;
પછિ નિશાળે પરવરવું વિનતી ૨૧
- નિશાળે જઈને નીતીથી ચાલે, આજ્ઞા ગુરૂની અદ્વાનિશ પાળે;
ઉત્તરી રીતે ન કો કાળે. વિનતી ૨૨
- શીખે નવું નવું સ્નેહ ધરીને, ઘેર આવે ત્યારે પૂછો ફરીને;
તો જાણ નહિ વિસરીને. વિનતી ૨૩
- નિશાળથી છુટીને ઘેર આવે, રમવાનું બે કદી મનમાં તે લાવે;
પણ આજ્ઞા માગીને ભાવે. વિનતી ૨૪
- એવી રીતે બાળને બેની રાખો, તો બાળનો સુધરે ભવ આખો;
લલ્લુ કહે સુખ આખો. વિનતી ૨૫

સતતિ સુધારવા વિષે.

ગરમી ૧૭

- “હાલો હાલો કે’છેરે પ્રભુજી મારી વારે ચડો રે” એ રાગ.
સતતી સુધારા રે ચાણી બેના સ્નેહથી રે,
એથી તમને લાભ છે અપરંપાર;
સૂખી અતી યાશો રે એકને સુધારવેરે,
લેશ બેની તેમાં નથી ફેરફાર. સંતતી. ટેક ૧
- પ્રીતયજી પડવા રે શુભ નિશાળે પાઠવો રે,
બણે ભાવે બણતર આણી ઉમંગ;
શીખ એવી દેવી રે હરનાથ હોંશથી રે,
કરવા દેવો નહીં નહારો સંગ. સંતતી ૨
- વિવેકની વાતો રે તેની પાસે વધુ કરો રે,
જેથી બને વિવેકી પોતાતણાં બાળ;
સૂખ અતી પામે રે સૃષ્ટિમાંહી સર્વદા રે,
દુઃખ દેખે નહીં બાળક કોઈ કાળ. સંતતી. ૩
- ચોરી ચાડી કરતાં હરનિશ તેને વારવાં રે,
બણવા દેવું નહિ જુઝું સુખ વેણુ;
સાબાશી ચોમેરે વધશે તેથી તમતણી રે,
સંતતીને શીખ યાશો સુખ દેણુ. સંતતી. ૪
- નમ્રપણું નીતી રે પ્રીતી યજી શીખવો રે,

- અનીતીથી ઠાઠો બેની તેને બાર;
સાર સગ જાણે રે છોકરાનો મર્વદા રે,
તેથી કુખી બનશે નહીં કોઈવાર. સંતતી. ૫
- કાઠો વેંમ કરો રે મૂળ ઘાલી જે રજો રે,
જોરો તેને જાણે તમારાં બાળ;
એવી પાનો પ્રીતે રે લેહની પાસે કરો રે,
છુટાં કરો કાપીને વેંમની બાળ. સંતતી. ૬
- વિદેશે જાવાનું રે સમજાવો સ્નેહથીરે,
અડચણ એમાં જાણે નહીં લવલેણ;
સુખી અતી ધાણે રે ચિતરતાં વીદેશેમાં રે;
એવો હરનિશ દેવો એને ઉપદેશ. સંતતી. ૭
- જાતી ભેદ થકી રે રૂળ જાણે છે નહીં રે,
હોય હાની ઉત્તરી અપરંપાર;
સાર શુભ તેમા રે જડતો નથી શાધતાં રે,
એવા એના મિત્રમાં ચોંટાડો વિચાર. સંતતી. ૮
- ધમર ઉપર આસ્થા રે જમમ બેસે એકને રે,
એવો એને ઉપદેશ કરવો અપાર;
સાચો જમમાં જાણે રે જમ કરતારને રે,
એ વિષુ જાણે જમમાં જૂડો જબાળ. સંતતી. ૯
- આપણે જે કર્યે રે સાક્ષી તેનો સર્વદા રે,
લેશ નવ જાણે તેમાં ફેરફાર;
નકારાં કામોની રે ચિક્ષા સદા આપશે રે,
અંતર એવા ઉછળે શુદ્ધ વિચાર. સંતતી ૧૦
- અવિનાશી અવતારી રે કદી અહીંયાં નથી રે,
આપે કદી લેતા નથી અવતાર;
સ્થિતી ઉત્પત્તિને રે પ્રવચ પામ્યાં કરે રે,
એના ચક્રિતમાન છે સરજન હાર. સંતતી ૧૧
- એવી રે તે બેની રે સુધારો નીજ બાળને રે,
સૂચ તેથી પામરો દેશ અપાર;
આધાર તમારો રે બેની આ દેશને રે,

જણી બાવે દોંશ તેની ખાટા પાર.
 સંતતી સંવરતાં રે આયુ' સુખ દેશને રે,
 માટે મે'નન કર્યો બેની દરનીય;
 આપે સુધરીને રે સધારગો છોડને રે,
 લક્ષ્મી એથી દેશે ઉમંગે આશીય.

સંતતી ૧૨

સંતતી ૧૩

પારકે ઘેર ન જવા વિધે.

ગરબી ૧૮

“ અક્ષમેલી રે અંગે માત, જોવાને જાહે. ” એ શમ.

ચિનતી દરે વાલી બેન, પરધર નવ જાહે,
 નિજ ધરમાં ગણી સુખચેન, ડાહ્યા થઇ રહ્યે. ચિનતી. ૨૬.

જો પાટકવા પરધર જાહે, આખરે એછી યાગ્રે રે;

માન ઘટે અપમાય મળે વાગે, જશ જનમાંથી જશે. પરધર. ૧

ખરી ખખર નવ હોય જરીજે, ધર આ આખરેદાર રે;

તેને ધર જાવાથી જનમાં, ધણા મળે ધિકાર. પરધર. ૨

કુળને લાગે ખોટ ખરી, એવાને ઘેર વિચરતારે;

માટે ખરી ખખર વિષુ પરધર, જતાં રહેવું ડરતાં. પરધર. ૩

નીચ તથુ' ધર હોય તથાપી, ખખર પડે નહિ એની રે;

શુભ જાણી સંચરિયે પણ, ધટી જાય આખરે બેની. પરધર. ૪

કુલટા કાળજડાની કપડી, બોળવિને ભરમાવે રે;

દગો કરી દિલ દરણુ કરેને, લાજ નકી છુટાવે. પરધર. ૫

એવાં કામ હજાર બનેલાં, સાંભળવામાં આવે રે;

આખરે એછી થાય અવનિમાં, જરૂર પરધર જાવે. પરધર. ૬

સારું આખરેદાર વિવેકી, ધર કદિ કોનું ગણાય રે;

ત્યાં પણ દારણુ વિષુ વીચરતાં, જનમાં નીદા થાય. પરધર. ૭

કામ બને તે ધરમાં કરવું, રહીને પતિની સાથે રે;

પરવારીને કામ થકી, પુત્તક લેવું નિજ હાથે, પરધર. ૮

વાંચ્યાથી સદ્યુષ્ઠ સધાગાનો, થાય વધારો ઠીક રે;

ખીક ન રે' જનની નીંદાની, આવે કિર્તિ અંતીક. પરધર. ૯

એ વિષુ વધુ નવરાજ મળેતો, સ્નેહે કરવા જાવું રે;

તનુદસ્તી તુરત સરમ થઇ, પચે હવાથી ખાવું. પરધર. ૧૦

પુનઃકથાના કે કન્યાસાગ્રામાં, હરનિશ જાતું રે;	
વીવિધ રીતિનું જ્ઞાન મેળવી, હરનિશ ચિત્ત હરખાતું,	૫૨૫૨ ૧૧
સુખોષ દેવો સહુ કંન્યાને, ધર્મ ઉર ખરો ધારી રે;	
પોતા સમ પડિત બને ત્યમ, શિક્ષા દેવી સારી.	૫૨૫૨ ૧૨
એવાં કામ કરે નનસ યથા, અત્ય નહિ આચરવું રે;	
ગાવા ગીત પુનેમનિ રાતે, પરધર નય પરવરવું.	૫૨૫૨ ૧૩
ગીત બીજાસ તથાં ગાવાંતે, ઉગ્રમરો અતિ કરવો રે;	
આ થકિ આર્ય પ્રજાનો બીજો, ચાલ દિસે શું વરવો.	૫૨૫૨ ૧૪
થેર બીજાને જાહેને ગાવું, સરમ ચિત્ત નહિ ધરવી રે;	
મેળાકત એવરત તણીએ, દુષ્ટ રીત પરહરવી,	૫૨૫૨ ૧૫
વે'બી હાથ બનેલી બાળા, તેને સમજણુ દેવી રે;	
વગ્ત કરે ના વે'બી બનીને, કરવી પોતા જની.	૫૨૫૨ ૧૬
પતિ આઘા વિશુ ક્યાંઈ જવું ના, એવું ઉરમાં રાખો રે;	
તો દુનિઆમાં દુખિયાં કે દિન, બેન જસ નવ થાશે.	૫૨૫૨ ૧૭
ચાએ શામા ધરમેણ છે, એમાનો આ મર્ષ રે;	
પરવર નવ પરવરે પ્રેમદા, એ ધરમેનો મર્મ.	૫૨૫૨ ૧૮
પિયગ પતી આઘા વિશુ જાતાં, ઉરમાં અતિ અવકાશું રે;	
નમ્રપણે વિનતી કરિને પછે, આઘા માગી જાતું.	૫૨૫૨ ૧૯
હરવા હરવાની છુટી પતી, આસે માગી લેવી રે;	
નીતિ સહીત વસો સંસારે, લલુ વિનતી, એવી.	૫૨૫૨ ૨૦

દાન કરવા વિધે.

શરણી ૧૮

“લાવ લાવ સખી કમળ એક, લલપથે હરીને રે.” એ રાગ.	
બેની મારી થીખામણુ એક, ધ્યાનમાં ધારો રે;	
વાંચો રાખી હૃદયમાં વિવેક, વાંચીને વિદ્યારો રે.	૧
પુણ્યદાન કર્યા તણી રીત, ખતાવું હું પ્રીતે રે.	
સુણો ઝોંટાડી તેમા ચીત, ચાલો રડી રીતે રે.	૨.
દમા લાવીને કરવું દાન, ધ્યાન એ ધારો રે;	
કોણુ છે દાન દેના સમાન, વિવેકે વિચારો રે.	૩
જેનો છે મજબુત શરીર, રોગ ન કાંઈ રે;	

પૃથ્વીમાં કાઢે પાટુચે નીર, તેને ન દેવું ખાઈ રે.	૪
કામે ઉઘમ કરીને જો ઉર, તો તો અતી રણશે રે;	
પણ આજસ અંગ ભરપૂર, બીખારીમાં બળશે રે.	૫
મળે મદતનું જ્યારે હમેશ, મે'નત કરે ચાનેરિ;	
રાખે વેરાગી કરો વેશ, દુનિઆં એને માને રે.	૬
એમ કપલ જેના અંગમાંય, દરનિશ હોયે રે;	
તેને દેવાથી પુણ્ય શું થાય? વીચારીને જોઈએરે.	૭
ત્યા લાવીને દે કો અનાજ, કાજ ન કરશે રે;	
એથી ઉઘમની દેશમાંજ, ખાધ તો પડશે રે.	૮
દુરબળ થાય બીખારીથી દેશ, દરનિશ જાણો રે;	
શત્રુ છે દેશના તે હમેશ, એવું ઉર આણો રે.	૯
ખાઈ નિત્યે હરામનું ખાજ, મત્ત બનેછે રે;	
ભરતખડે બિખારીઓ આજ, એવા બમેછે રે.	૧૦
નથી ધૃશ્વરની મરજી એમ, ભમ્યામાં બીખારી રે;	
તોડે તોય બીખારી તે નેમ, ગણી બીખ પ્યારી રે;	૧૧
દાન એવાને દેવામાંય, શુનો તો ગણુયે રે;	
ફળ છે નહિ તેમાં કય, જોતાં તો જણાયે રે.	૧૨
કરે કો'ય સદા કરતાર, આપ્યાથી એવાને રે;	
જર નાંખશે જમને દાર, પ્રભુ એ બાને રે.	૧૩
પૈસાદારને દેવું દાન, નહિ ફળ તે માંહી રે;	
તેને મન દાન કોડી સમાન, ગણાય ન કાંઈ રે.	૧૪
થાય સાગરમાં વરસાદ, તે શું જણાયે રે;	
દેલમાં તવડાનો નાદ, ન લેખે ગણાયે રે.	૧૫
વાચું હોય જે ખેતરમાં અનાજ, ખીજું તેમાં પાયે રે;	
વાવનારનું સરશે ન કાજ, નીપજ નહીં આવે રે.	૧૬
લેખે લાએ નહિ તે જરાય, નહીં તમે જણાવેરે;	
ધનવાનને દેવું ન દાન, એવું ઉર આણોરે.	૧૭
દાન દેવાને પાત્ર છે કોણ, જેની હું બતાવું રે;	
ગળ સંપત આપીને દાન, તેને ખુશી થાવું રે.	૧૮
આંધળાં છુટાં જે જેની હોય, રસ્તામાં આચરતાં રે;	
વે.નાથી વ્યાધૂળ થઇ રોય, જે આલતાં પડતાં રે.	૧૯

માત તાત વિનાનાં બાળ, રઝળતાં દીઝે રે;
 જેને જેતાં ઉઠે હર ઝાળ, દયાથી અતીશે રે. ૨૦
 અશકતાર્થ જેના અંગમાંય, કામ ન થાયે રે;
 જેને આધાર અવનીમાંય, જેતાં ના જણાયે રે. ૨૧
 એને દીધે અની પુણ્ય થાય, બેની તમે જાણો રે;
 હરનિશ તે પર હૈયામાંય, દયા તમે આણો રે. ૨૧
 ખાનપાન આપો તેને સાર, દયા ધરી તનમાં રે;
 આપે આશિષ હરથી અપાર, ખુશી થઈ મનમાં રે; ૨૧
 રોગીને દવા આપીને રોગ, તેનો તમે કાપો રે;
 સારું થ્યા પછી કામ્યાનો જોગ, તેને કરી આપો રે; ૨૪
 નિરાશ્રિત બાળકોને નિયંત્ર, માંહી બચાવો રે;
 સૂખ આપીને કીર્તિનો કોટ, જગતમાં ચણાવો રે, ૨૫
 એવા જન છે દયાને પાત્ર, તેની દયા ધારો રે;
 બીજાને ન દેવું તલમાત્ર, એ હરમાં ઉતારો રે. ૨૬
 રાખો એવી જો હરનિશ રીત, તેાં તેા સારું થાશે રે;
 ખોટા બીખારી કેરી બીડ, અહીંથી મટી જાશે રે. ૨૭
 નિરાશ્રિત બિખારીજ ગણાય, બીજા ન ગણાવે રે;
 બીજાને દીધે બેની દાન, પુણ્ય ન થાશે રે. ૨૮
 પ્રભુ રાજ થશે દીધે દાન, ગરિબ ગરબાને રે;
 સૂખ આપશે સ્વર્ગ સમાન, પ્રભુ એવે બાને રે, ૨૯
 માટે દેવું ગરિબને દાન, એવું હર ધારો રે;
 બ્રહ્મ વિનતી ધારીને ધ્યાન, પાંચીને વિચારો રે. ૩૦
 સૌ કેળવણી ન હોવાથી થતી અડચણ વિષે
 પતિની મહત્તા વિષે.

ગરબી ૨૦

“વૃત્તરે રહિયે રે એકાદશી, જળ જમુનામાં નાહિયે” એરાગ
 સમજે શાણી શીખ સાનમાં, યાનીમાંનો ગણાશે;
 રહો ન ખોટા અબીમાનમાં, તૃણમાં ન તણાશે. ૧
 ખોટી લાલચ હણે લાતથી, ફૂડી વાતથી હરબો;
 યાએ ના દુઃખી ઉતપાતથી, સેવા સ્ત્રામીની કરબો. ૨

- નિજ કાલપણુ દેખાડતાં, બને આ'વરી બાળા;
માંડી છતાં કાલી યામ છે, ઉપજે એથી જ્વાળા. ૩
- અધિક મારાથી બીજી નથી, એવી કરી દ્રશિઆરી;
જ્યાં ત્યાં કુડાં કથનો કથી, મન માનતી સાણી. ૪
- પતીથી અધિક અમે પ્રેમદા, એવું ધ્યાનમાં ધારે;
નાથ નમેરો અમે બધાં, એવું જ્યાં ત્યાં ઉચારે. ૫
- પતિમાં પડે બૂલ કે દુરત, શીખ દેવાને દોડે;
ગુરુ બની જાય ધડીકમાં, લાજ પડે છેડે. ૬
- જોજો નહોં કાંઈ જગતમાં, સઝા માટે આવું કરીયે;
પૃથ્વીયે પ્રેમથી નારિને, આગે પગ પછી ભરીયે. ૭
- જો મને પ્રથમ પૂછ્યું હતે, તો હું સમજણુ આપત;
આ દીન આવત ના કદી, આવી કે ના સંતાપત. ૮
- ભરત બૂમી તણી આ દશા, જ્યાં છે ભાગની બોળી;
અક્ષલ લઈને આધી ખશી, પછી ધૂળમાં ટાળી. ૯
- હાથ નથી હવે આવતી, બગ્ન ભરી બધે જાહે;
સત્ય સ્વામી નીજ હોય પણુ, રહે ના જરી લજ્જે. ૧૦
- એવી બૂડી ભાગની ભરી, આજે ભરત બૂમીમાં;
મરદ મહા મુઝાય છે, દુઃખની નહી શીમા. ૧૧
- ધારી એવું મુજ ધ્યાનમાં, શીખ આપવા સાણી;
બોલ ઉચાર' બે કાનમાં, બેની તે લેશે જાણી. ૧૨
- દ્રિશિઆરી ફોક ન મારવી, કાલાં પતીથી ન યાવું;
અભિમાન દુર કરવું સદા, સદ્ગાનને સાવું. ૧૩
- નિજ સખી હોય ઉઠાંછળી, શીખ તેમને દેશ;
ટૂંક તજવણી તીલાજરી, મીડી વાત બે કંઠી. ૧૪
- પતી પુજ્યછે પ્રેમદા તણે, આ સંસારમાં જોજો;
અવગૂણુ તેનો કદી ધણે, તો ન અંતરે આજો. ૧૫
- બૂમે કદી બરથાર તો, શિક્ષા ગુરુ યદ્ય ન દેવી;
સાંત રીતે સમજાવિને, ઘસી રૂપ થવું દેવી. ૧૬
- જોજું લાગે ન પતી ઉરે, જો વિચાર' હોયતાં,
રાખવો ઉરમાં સજ્જ યદ્ય, એથી વધુ-સખ-આશા. ૧૭
- પતિ પાલણુ કરનાર છે, પ્રેમદાનો જગતમાં;

રક્ષણદાર સૌભાગ્યદા, જેથી છો રહ્યાં જનમાં.	૧૮
એથી અધિક ખીચું કાણુ છે, વિચારો જ્યાં બિને;	
કરવો નાખુશ પટે નહીં, રે'વું' પંતિ સાથે પ્રીતે.	૧૯
સદ વિચારો તણું મૂળીમાં, એના અંતરે નાખો;	
જાણું ને સદગુણી છો તમે, વેણુ એવાંજ બાખો.	૨૦
પ્રીતી કરે વધવા તમે, સ્વ વચન રૂપી વટી;	
કરજો કથની આગળે, કરી નેહની ધ્રુવી.	૨૧
સજડ પ્રીતીતણી ગાંઠ શુભ, દંપતી ઉર પાડો;	
તો પછી કે દીન દેખશો, જેની ઘડો દુખાળો.	૨૨
અતુલ્ય અવનીનો ઘરો, સખ દાયક શાણી;	
પૂરી પ્રીતીથી વાચશો, જો આ લક્ષ્મીની વાણી.	૨૩

વિધાહીન સ્ત્રીની વિપત્તી વિષે.

ગદ્યબંધ ૨૨

“મુગટયા શ્રોકશ્ચ મન ભાવતા રે લોલ ” એ રાગ.

શુદ્ધ શીખામણુ સાંભળો રે જેન, જે છે અતી હીતકાર જો;
કાર વરે એથી કારખો રે જેન, ધરામાં મળે નહિ ધિકાર જો.
શુદ્ધ શીખામણુ સાંભળો રે જેન.

ટેક. ૧

આગસને અગશું કરો રે જેન, સાહો ઉઘમ સખકારજો;
વિદ્યા વેલીને વધારવા રે જેન, તજવા ભૂડી તકરાર જો. શુદ્ધ ૨
વિદ્યા હીણી મણો વેવલી રે જેન, સમજણુના ચિત્તમાં લગાર જો;
સારૂ નરસું ન સમજી શકે રે જેન, ભૂમીમા નવ રહે ભારજો. શુદ્ધ ૩
કજીયો કંઠાસ વાલો કરે રે જેન, નં કરે આનંદ અગિકારજો;
રે'તી રીસે બગી રોષમાં રે જેન, કડવાં કથનો કરે ઉચારજો. શુદ્ધ ૪
શું છે સારું જીવનમાં જો રે જેન, અંતરમાં એ ન આભાસજો;
વિદ્યા થઈ વિખુટી પડી રે જેન, દૂલ તણો કરે કેમ કયાસ જો. શુદ્ધ ૫
ચીવટ નહીં ધર કામમાં રે જેન, ગોરી છતાં રે' ગાંદેલ જો;
બેલ પડે બધે પાટકે રે જેન, બાળા શીખે બદેલજો. શુદ્ધ ૬
ધર્મ સારો ન ધારી શકે રે જેન, અધર્મ કરે અગિકાર જો;
લુચ્ચા ગુરૂમાં લપટાયછે રે જેન, આપે કમી કરે કારજો. શુદ્ધ ૭
જાનની સાત ન ગોઠતીરે જેન, આણુ અજાનમાં આનંદ જો;

પાણી પ્રભુ ગણી પૂજતી રે જેન, સુકે સદિપતી સુખદંદ જો; શુદ્ધ ૮
 બાળા એ બાળના, સુધારણે રે જેન, વીંટાળે વે'મતણી જાળજો;
 આપે વીંટલી વીંટ છોકરાં રે જેન, દેશનો શું કરે શકે ઉદ્ધાર જો. શુદ્ધ ૯
 કંથને નિત્ય કવચવશે રે જેન, વવગાશે વધુ વીત જો;
 નાણાં નખાવે નીચા કામમાં રે જેન, સમજે નહીંત કે અહીંત જો. શુદ્ધ ૧૦
 સરખી સૈયરો તણા સાથમાં રે જેન, નયનેથી જોઈ નવ રંગ જો;
 ઝગડો કરે ધરે જોરમાં રે જેન, ધારી ધુતારાના ઢંગ જો. શુદ્ધ ૧૧
 સંતોષ કોષ ન સંધરે રે જેન, ઉર અસંતોષ અપાર જો;
 વૈભવ આશ્રૂપણનો વધુ રે જેન, ધારી દુઃખી કરે બરધાર જો. શુદ્ધ ૧૨
 કુટુંબી સાથ કુલજો કરે રે જેન, આપે અકારી બરે યાવ જો;
 પતી તણી લાજ પાછની કરે રે જેન, સપ ન શાંતિ ધરો સાલજો. શુદ્ધ ૧૩
 ડા'પણ દીવમાં મળે નહિ રે જેન સમજી જાણે નીજ ચિત્ત જો;
 અક્ષય દધુ' કરે આપની રે જેન, પાડોશી સાથ નહીં પ્રીત જો. શુદ્ધ ૧૪
 વિદ્યા હીણી જે વનીતા હશે રે જેન, પામે નહિ મહી વિશે ગાન જો,
 અક્ષય વિનાની આથડે રે જેન, નાથ સાથ લડે ચંદ્ર નાદાન જો. શુદ્ધ ૧૫
 સમજાય વિનાની સુંદરી રે જેન, જુ'ડણુ જોડી ભગાય જો;
 પશુ પેરે પ્રીતના આધુ'રહે રે જેન, શીંગને ધુ'ંછ ના સુધાય જો. શુદ્ધ ૧૬
 વિદ્યા વિવેક વધારવા રે જેન, અમરું કરવાને અચાન જો;
 જ્ઞાન હીણીના ગુણ ઉચરી રે, જેન, લક્ષુ દે શીખ ધરે ધ્યાન જો. શુદ્ધ ૧૭

વૃત્ત ઉપવાસ ન કરવા વિષે.

૧૭	કંઈક નારિયોં કરે છે બેગી પાંદડી રે લોલ	૪
૧૮	સૂર્ય પાંદડાં કરે છે સ્નેહથી અતી રે લોલ;	
૧૯	વહેમને વશે થઈ જોની મતી રે લોલ.	૫
૨૦	ન દેખાય સૂર્ય તે દીને જામે નહિ રે લોલ;	
૨૧	કરે ગામમાં દુશાઈ વૃત વાળી થઈ રે લોલ.	૬
૨૨	મોળા કત વિષ કુમારિકા બૂંચ મરે રે લોલ;	
૨૩	ખાઈ મોંજી એક ટાણું સ્નેહથી કરે રે લોલ.	૭
૨૪	એવરત તો દીવાસને દીને કરે રે લોલ;	
૨૫	પેરી ઓઢી ગામમાં કરે કરે રે લોલ.	૮
૨૬	મળી માનુની જોજે છે આખી જામની રે લોલ;	
૨૭	ગીત ગાય મળી મોરી આખા ગામની રે લોલ.	૯
૨૮	કનૈયા વિના બીજાં ન મીત આપડે રે લોલ;	
૨૯	ગીત વિપરી ગાય મોરી કાંજે રામડે રે લોલ.	૧૦
૩૦	ટાળી મરઘની ઉભી રહે પાસે મળે રે લોલ;	
૩૧	તોય બંધ ગાતી થાય નહીં તે બરીરે લોલ.	૧૧
૩૨	ઉભા મગ્ધ કરે દાંત કાઢિ મસ્કરી રે લોલ;	
૩૩	તોય ન શરમાય દેળી બરકસી રે લોલ.	૧૨
૩૪	બધે બાથ સાંધી બાજતી જાડુ જાડી રે લોલ;	
૩૫	ધરે નહીં લેલ લાજ મતમાં છુટી રે લોલ.	૧૩
૩૬	જોના શબ્દ સૂચી લાઈ મરે જન સહુ રે લોલ;	
૩૭	ઉચરે એવા ઉચર તો જાડુ રે લોલ.	૧૪
૩૮	શરમ માંત તાત તાંબી દોલે નાં ખરે રે લોલ;	
૩૯	આંદલ ખુરની પેઠે કરે રે લોલ.	૧૫
૪૦	એવાં વૃત કરે વીવીધ પ્રકારનાં રે લોલ;	
૪૧	છેક જો જણાય મટાપારનાં રે લોલ.	૧૬
૪૨	માટે વિનતી કહું જેની મારી સંભળો રે લોલ;	
૪૩	અનીતી તણો તેથી છુટી જશે રુબો રે લોલ.	૧૭
૪૪	એવી નારી સાથે સ્નેહ નહિ સંખ્યા રે લોલ;	
૪૫	પુસ્તકો વાંચી નીતી રસ આખણો રે લોલ.	૧૮
૪૬	સારી નીતી તણા અંધ નિત્ય વાંચવા રે લોલ;	
૪૭	વેગી ચાલને વિચારી અટકાવવા રે લોલ.	૧૯

કોઈ જન તણાં પ્રત કરવાં નહિ રે લોલ;	
ફળ તો તેમા જરા દોસે નહિ રે લોલ	૨૦
નથી પુરુષ એવાં જતથી સમારમા રે લોલ;	
જનું પડે જરૂર નહિ દારમા રે લોલ	૨૧
એનાં જત ક્યેં પ્રભૂ ખુશી યશે નહિ રે લોલ;	
બકિતથી પ્રભૂ ખુશી યશે સદી રે લોલ	૨૨
મોક્ષ દિવા સાધ્ય કદી નહીં જાણવો રે લોલ;	
કૃપા સાધ્ય મોક્ષ નિયમ એ પ્રમાણવા રે લોલ	૨૩
બકિત કરવી નહિ કનૈયા લાલની રે લોલ,	
દિસતી એ બકિત દુષ્ટ ચાલની રે લોલ	૨૪
પ્રભૂ તેહને કદિ ન જશે જાણવો રે લોલ;	
તેની બકિતનો વિચાર નહિ આણવો રે લોલ.	૨૫
નહિ અવતરે પ્રભૂ કદી સંસારમા રે લોલ;	
વાત એની રાખવી વિચારમાં રે લોલ	૨૬
અવીનાશી જેનું નામ વિશ્વમાં ખરે રે લોલ;	
તે કદાપિ આહી નહિ અવતરે રે લોલ.	૨૭
મુંઢ જો મુખે કદાપિ કહે અવતરે રે લોલ;	
નિશ્ચે તર્ક નહિ નિષ સચરે રે લોલ	૨૮
અવિનાશી વિનાશી કદી ચાપ નહિ રે લોલ;	
ધ્યાનમાં એ વાન ધારવી સદી રે લોલ.	૨૯
માટે ધ્યાન અવીનાશી પ્રજુનું ધરે રે લોલ;	
સદિ મહિં તેજં છ સર્ગો ખરે રે લોલ.	૩૦
નીતિ રાખી તેની બકિત કરવી અતી રે લોલ,	
દયા રાખવી ને રાખની વીમળ મતી રે લોલ.	૩૧
લક્ષુની વિનંતી ધ્યાન બેની ધારણો રે લોલ;	
સ્વર્ગ વિષ સચરી સર્જી યશે રે લોલ.	૩૨

પાતને મદદ કરવા વિષે.

ગરબી ૨૩

સજ્જન સાંભળારે, હરીનો જાણ લીલા કંઈ ગાથું એ રાખ
બેનો સાંભળારે, દિલ શિશુ આપું હું પ્રેતે,

આપને તે ધરો રે, ચોટાડી રાખો નિજ વિતે.	૧
આ સંસારમાં રે, સમજાવો જન્મ-પ્રભુએ આપ્યો;	
સમજાવો સદા રે સારા રોપ મગજ સ્થાપ્યો.	૨
કળ તેના અતી રે, નિપજો અમુદા આ જગમાંડી;	
સુખ જળ આપતાં રે, મળે એવું ન મળે જન કયાઈ;	૩
તે સુખ આપતાં રે, અતિથય હોય ધરો અંતરમાં;	
માન મળે અતી રે, એ રીતે ચાલે આ જનમાં;	૪
આ અરની વિષે, મરદને માનુર્નોની બે જાની,	૫
તે બોલી યનાં રે, પતીપત્ની ઉપમાજ આપાતી;	
પતિ સંસારમાં રે, ધરનો રાજ છે તે જાણો.	૬
પતિ પ્રધાન છે રે, તે સમજો મોમતિ યાચો;	
રાય પ્રધાનથી રે, આપું રાજ અહોનિશ ચાલે,	૭
લગામ રાજ્યની રે, હમેશાં રાજ કરમાં ગાયે.	
ધર સંસાર તે રે, રાજ્ય ચલાવો જેવું જાણો;	૮
પ્રધાન છે તમે રે, એવું સ્નેહ વિતમાં આણો.	
મદદ કરો તમે રે, હમેશાં કામ તમારું જાણી;	૯
હરજ અદા કરો રે, ચોખી સુવિધા બેની ચાણી.	
સંખી સ્વામીની રે, સાથે હરનિશ બેની રેવું;	૧૦
કહવું કયન કદી રે, બેની તેને સુખથી ન કેવું.	
રસો જો કરી રે, આડો પકડે અણુમમજાણી;	૧૧
તુરત તમે કહો રે, મીઠે વચને શુભ સમજાણી.	
ફાળવેલા સદા રે, ધીરજ ધરિને સથે રેવું;	૧૨
સુખ જન્મ ઉપજો રે, એ રીતે સમજાણી કેવું.	
કહવું તો કદી રે, કયવું નહોં કયન નિજ સુખથી.	૧૩
કંચનિ સરયમાં રે, સામિલ રેવું સુખ કે ફાળથી.	
સાગર સંસારમાં રે, હમેશા નગર યજો વસવું;	૧૪
ગાગર યજ કદી રે, ઉરે ઝલઝલ ન આપું વસવું.	
સન મત્રો સમુ રે, વસવું વાલથી સ્વામી સાથે;	૧૫
નહારની પટે રે, બાંગી પડવું નહિ દિ માયે.	
કિર્તી મેળવો રે, મરદને મદદદાતે બેની;	૧૬

- ‘પછિ સંસારમાં રે, કહેને રે’શ પીઘગેની. ૧૬
 ધરમ છે ગિલેનો રે, મદદ એલીને રનેહે કરવી;
 ‘સુખ ઉભવણું’ રે, દુખ દોરી નિજ માથે ધરવી. ૧૭
 સોખન એવીથી રે, હમેશાં સદિ પતિ સુખિ યાશે;
 એની મેહેનથી રે, દુઃખ દુનિઆનાં દુર ખસી જશે. ૧૮
 તરશે એ ચકી રે, સે’ગે બવસાગર આ બારે;
 ‘લાભ થશે ધણી રે, દુનિઆં ગણાં દિદિ પોદારે; ૧૯
 વિનતી ધ્યાનમાં રે, લલનુની બેની નિત્ય ધરત્યો;
 ‘ફરજ ગણી સદા રે, મદદ મરદને રનેહે કરવે. ૨૦

હુનર શીખવા વિષે.

ગરબી ૨૪.

“ મોહન વિરા મોક્યોને મોચાળાં ” એ રાગ.

- શાંતી ધારી હુનર શીખો શાણી બેની, મુખ કામમાં અડચણ રોની. શાંતી. ૨૩.
 હુશીઆરી હુનરથી વધે છે, એવી કહેવત આજ બધે છે. શાંતી. ૧
 શીખો શીવણું તમે સારી રીતે, બરવા બરત શીખો શાણી પ્રીતે; શાંતી. ૨
 એથી અમતીનાં યાશે કજાઈ, વાહ વાહ કહે બાઈ બાઈ. શાંતી. ૩
 વિત નિત્યે હુનર માંહી રાખો, તેનો સ્વાદ સરસ છે તે આખો; શાંતી. ૪
 રાખી હીમત મડો તે માંહી, છેડો હીમત કદી ન. શાણી બાઈ. શાંતી. ૫
 મેહેનત ખાલી ન જાય કદાપી, એવી કહેવત જગમાં અધાપી; શાંતી. ૬
 તમ સરખીના દાખલા દોષી, શીખો રનેહે ફરજ નિજ લેખી; શાંતી. ૭
 હુનર કામ અતીસવ. આવે, કદપ જલ આ-વિચમાં કદારે; શાંતી. ૮
 ત્યારે માગે ત્યારે ફળ આવે, કદપ જલને કો’ કોણ ના કે’. શાંતી. ૯
 એવો ગણ્યો હુનરને શાણી, માટે શીખો ઉપદેશ હર આણી; શાંતી. ૧૦
 જશે ત્યાં ત્યાં મગશે તમને માન, આવડન વિષુ પ્રશુની સમાન. શાંતી. ૧૧
 આવે શીખી ખીજીને શીખાવો, કોઈ કિર્તિમાં જગમાં ચણાવો; શાંતી. ૧૨
 આવે બરત બરો બપડાળાં, ત્યારે શીખો ચણાં રૂપાળાં. શાંતી. ૧૩
 ‘શિવો કપડાં બાળકનાં રાણી, ધરમાં ફરજ એ અ. પની જણી; શાંતી. ૧૪
 દોમે કંઈ મહત કમ અપાઈ, કાંઈ ઉપયોગી ધરમાંહી ચાઈ. શાંતી. ૧૫
 ‘હોંશ’ ધારી ધર કામ સજુ કરવું, ધારી ખોટી મોટા નર ફરવું; શાંતી. ૧૬
 ધંધા વીણુ ફરતી શીખે ફેલ, જેમ રાજે, અકેયો બેલ. શાંતી. ૧૭

રાગ કષ્ઠક ગંધી નવ જાણે, પતિને જેવું તેવું દે પસંજે;	શાંતી. ૧૮
નાય સંસારનું કષ્ટે તો ખીજેછે, બેસી રેવાની વાને રીઝેછે.	શાંતી. ૧૯
શીખ દે કો તો વિષ્ણુ જેવી લાગે, આગમ ક' તો વડમાડ જાગે.	શાંતી ૨૦
એવી આગમ અંગના હોય, તેની મંમન નત કરો; કોષ;	શાંતી ૨૧
આગમ અનીતીમાં ફસાવે, જેને યાદ ઉધોગ ન આવે.	શાંતી ૨૨
નીચું, કમ ધીમે મેલું મોડું, કહે ઉધોગમાં કોણ મોડું;	શાંતી. ૨૩
એથી તમને જગતમાં માન, વળી રીઝે શ્રી ભગવાન.	શાંતી ૨૪
સ્નેહે સાહેલીઓને બોધાવી, કરો કાખીંધ હુનર શીખાવી;	શાંતી. ૨૫
બણી ઝટ બનો બાંદુર. બાધ, કરો દેશની કંઈ મરસાધ.	શાંતી. ૨૬
દયા દેશ તણી કંઈક ધારો, સિખવા હુનરસાગમાં પધારો;	શાંતી. ૨૭
હુનર શીખી ઉદય ઝટ કરજ્યો, લખ્યુ વિનતી ધ્યાને બેની ધરજ્યો.	શાંતી. ૨૮

વિનય વિષે

ગરબી. ૨૫

“ રાગ. ભોમ ભમતના આજકાનો ”

ચણગાર વિનયતો કરો, બેની ચણગાર વિનયનો કરો;	
હ્યો સુખનો અનુભવ ખરો, બેની-૨૬.	
વિશ્વ વિષે સુખ મળે વિનયથી, જગો નારી નરો;	
વિનયવિના જગો વસુધામાં, પ્રાણીને પામરો.	બે. ૧
રીસ ન ધારી કાને લડવું, એવું ધ્યાને ધરો;	
મનવસે એથી મનુષ્યોમાં, રીત, એવી. આદર.	બે. ૨
કડવું કથન કેવું નહિ કોતે, દ્રઢ નિશ્ચય એ કરો;	
લડવું નહિ કો સાથે જગમાં, પક્ષપાત પરદરો.	બે. ૩
કડવું કથન કદિ કોઈ કહે તો, ખેદ ન પામો ખરો;	
રીમ લદયમાં જગ ન લાવો, કામા તેની પર ધરો.	બે. ૪
પાડોશી સાથે કો દડાડો, કલેશ લેશ નવ કરો;	
દણીમુગા હેતે રો' હસ્તીયં, સંપ સુયશ, સંધરો.	બે. ૫
સંપ કુટુંબની સાથે રાખો, માહિ લડી નવ મરો;	
કુમપણી કઠવાણ નં યારો, મૂરખ મહિમાં કરો.	બે. ૬
જેમ બને તેમ વિનય ધરીને, ચૂંધ એકા દુઃખ;	
વિનયયથી આ વિશ્વ વિષે છે, ખરો સુખનો કરો.	બે. ૭

- પતિ ઉપર અતિ વાલ ધરીને, બક્રિત બાવે દે; ૧
 દિદિ દડવાં બે દંધન દહે પબુ, ઉગ ન ધરો ખરખરો. બે. ૮
 પતિ નાખુરા જે થાપ રીતથી, તે રીતી પસંદરો;
 બાલ ધરો ગીદાં વચનો વદિ, પ્રીતિ મંપાદન કરો. બે. ૯
 વિનય વિશે ઉત્તમ ગુણ માટે વધુ વિનય સંધરો;
 જ્ઞાપ ધરો લલ્લુની વિનતી, ધ્યાને બેની ધરો. બે. ૧૦

સ્વામી સાથે શી રીતે વર્તવું.

ગરબી ૨૬

- “માતા કિર્તીજી પૂતે રે કુરો ક્યાં ગઈ રે” એ રાગ.
 બેની શિખ આપું તે ધ્યાને તમે ધારજ્યા રે;
 એથી અગણિત તમને અવનોમા છે માન,
 મારી વાલી બેની વીનતી રે. ૮૬.
 શાણી એથી સૂખી થશો સંસારમાં રે:
 કો નવ કરશે કો દી આપતાણું અપમાન. મારી ૧
 બેની સ્વામીને નો ખારો ગણવો પ્રાણથી રે,
 શાણી કો દિ ન એને કેવું કડવું કેવું. માં
 સ્નેહે સ્વામી તણી સેવા કરી સર્વદા રે,
 એ છે પ્રતેદિન તર્પને દુનિઆમાં સુખદેણ. માં ૨
 સંપી આલવું હમેશાં સ્વામી માથમાં રે,
 કો દિન કોપીને કરવો નહિ કસેય; માં
 શાંતી રાખી સદા બોલ બધા સાંખીયે રે,
 કો દી સ્વામી સામું વદિયે નહિ લેય. માં ૩
 કદી ક્રોધ ધરી કંથ કડવું કહે રે,
 તોય તેને ગણવું અમૃત સમાન; માં
 કંથ દંધનની રીસ ન ચડાવવી રે,
 ગૌરી ગણજો એને અતી ગૂણવાન. માં ૪
 કો દી વાંક વધુ સ્વામીનો સંસારમા રે,
 તોય ક્રોધ કરીને એને ના કેરાય; માં
 પાત વાલ ધરી કરી એની બાગલે રે,
 જેથી સમજણ પામે સ્વામીજી સદાય. માં ૫

- પતી હુકમ કરે તે પ્રીતે પાળવો રે, .
- બાર તેમાં ન લગાડો તન બાર; માં
- પડે મુખમાથી કે કામ વૃત્ત તે કંગારે,
- એથી નાથ દેશે સારો સતકાર. માં ૬
- બહુ બોલવાનો ટેવ ન રાખવી રે,
- વિચારો વિષુ કાદી વહવું ન વે'લ; માં
- કંથને જો માહું કંથનથી લાગશે રે,
- તો તે તમને અતી દુખ દેણ. માં ૭
- સગાં સાસરીઆનાં સાથે સારી રીતથી રે,
- મીઠા વચન વદિને કેરવી મુખથી વાત; માં
- કોદી કોની સાથે બહુ નહિ કોધથી રે,
- નહિતર સાસરીઆમા ગણારો કમત. માં ૮
- કંઈકે કોંધી નારી સહુ સામે બહુ લડે રે,
- અંતરે વીચારે નહિ બહુ કરે બકવાદ; માં
- તેનો તોલ વૃત્ત કરે છે સહુ માણુમો રે,
- માટે કોની માથે કરશે નહિ વિખવાદ. માં ૯
- ચકિત સ્વામીની પ્રમાણે નિત્યે ચાલવું રે,
- મોઢા મનુખ તણો નવ કરવો કો દી વાદ; માં
- સ્વામી હોય ગરિબ તે શ્રીમંત ક્યાથી બને રે,
- નિત્યે અંતરમા એ રાખી લેવું માદ. માં ૧૦
- ધરણુને માટે ધરમાં લડવું નહિ રે,
- ધરણુમા શોભા ગણવી નહિ લેય; માં
- સાચી શોભા છે સિયળ વૃત પાળવે રે,
- ખીજ શોભા સ્વામી આગા પાળો બેચ. માં ૧૧
- નીજ પતીથી ખીજને રૂડા જોધને રે,
- અંતરમા નવ કરવો કો દીને વિકાર; માં
- પ્રભુ વૃત્ત માગે પ્રાણેય આ પૃથ્વીમાં રે,
- એનો અંતરમાહો રાખવો વિચાર. માં ૧૨
- લોભ લાલચમા કદી લપટો નહિ રે,
- ઉરમા ઈશ્વર કેરી રાખી બેની ખીક; માં
- સાચી દાનતથી ઇશ્વર સર્વે આપશે રે;

પ્રભુ રાખશે રાજ'યજ્ઞ તમને દીક. માં ૧૩
 આત્મ સમપણુ સ્વામીતું સંસારમાં રે,
 એથી અગનાને કો નયો અધીક; મા
 લક્ષુ સ્વામી સાથે સપી નિત્યે આલજ્યો રે,
 બેની પરમેશ્વરની અતર રાખી બીક. માં ૧૪

સાસરે જતી દીકરીને માતાની શિખામણ.

ગદ્યી રૂઝ

“આજા ધુંધટ તે વડુને વાણેરા લાગે” એ સમ
 સાસર શાણી તારે આજણું સમજ,
 માનુ મસરની સંપાદન કરવી મરજ;
 લિનાથી કરવી હાલી અરજ હો દીકરી. સાસરે. ૧
 આજાને અનુસરીને કામજ કરવું,
 સ્વનંત્ર કરતાં તારે દિલમાલિ હરવું;
 ધરવું ન કામ ચિનમાં ધરવુ હો દીકરી. સાસરે. ૨
 આજ સુધી છું તો અડીયાં પોચાણી,
 માતા પીતાએ તારી છોકકમત જાણી;
 પણ સાસરે ચાતું થટે શાણી હો દીકરી. સાસરે. ૩
 ‘થુંહો નજરો અંમે આજજ કરતાં,
 દિકરી બંણીને સિક્કા; કરવાથી ક્રતાં;
 ઠપકો મુધરવાને ઉચરતાં હો દીકરી. સાસરે. ૪
 કહવું વચન સેવું સાંવીથી સણી,
 વદવું ન સામું અંતર અલકાર આણી;
 નહિતર જિનતર છે ધુળધાણી હો દીકરી. સાસરે. ૫
 માસરીયામાં કામ-શુભ, રીતે કરવું,
 બૂલી ન બગડે કામ એવું આદરવું;
 ‘રમે બગડે એમ પેલમાં હરવું હો દીકરી. સાસરે. ૬
 પ્રીતી પ્રીતેથી રાખે જોમ છું મર એ,
 કહવું કચન કચતાં દિલમાં કરજે;
 કાન્નના કો દી કુકું કન્ને હો દીકરી. સાસરે. ૭
 ‘દેરાણી જોઠાણીથી સપીને રેવું,
 લડવા લાવક કોંઈ વચન ન કેવું;

સે'વું કો મેરે જેવું તેવું હો દીકરી.	સામરે. ૮
ગંભીર યદને ગુણવાળી ગણાવે,	
લ ૧૪ ટંદાસી હરિને વેગળા યાજે;	
સદ્ગુણ શાળીથી શાળી સા'જે હો દીકરી.	સાસરે. ૯
પતિથી અધીક બીજું ગણિયમાં ક્યારે,	
કરજે દુરત શમ મુખ જે ઉચારે;	
હુકમમાં રે'વું લાલક તારે હો દીકરી.	સાસરે ૧૦
ઉઝાંઝળી યદને કોષ વારે,	
ઉચ્ચાર કરીશમાં સામે લગારે;	
કોષ કરે જો કંઈ ક્યારે હો દીકરી.	સાસરે. ૧૧
સ્વામી વૃત્તિને રોજ અનુકુળ રે'વું,	
પુન્ય મણિને વચન હથકું ન કે'વું;	
ના ખુશીનું ન કારણ રેવું હો દીકરી.	સાસરે. ૧૨
સંસાર સમુદ્રમાં નાનીક એ છે,	
તેને શીરે વૃંથી બોજ વધુ છે.	
તેના મદદગાર વૃં હો દીકરી.	સાસરે. ૧૩
અમે અત્યાર સધી વળને પાળી;	
પરમા પછી છે સામરીયે વળાવી;	
બરથારને છે બળાવી હો દીકરી.	સાસરે ૧૪
તેને સખે દુઃખે તારે રીમાવું,	
એલી ઇચ્છાને આધિન આખો ભવ ચાવું;	
સારું સદીમાં તેલું ચલાવું હો દીકરી.	સાસરે. ૧૫
સ્વામીની સાથે કો દી દલિયો ના કરવો,	
બોલ કદાપી બોડો મુખ ના ઉચરવો;	
સાગર સંમાર સાથે તરવો હો દીકરી.	સાસરે. ૧૬
કલિયાણીમાં ન ખપવું કચની બેડે,	
આબૂષણો ન માગો અવરની હોડે;	
અધટિત લાલચ સ્નેહ તોડે હો દીકરી.	સાસરે. ૧૭
અવરનું સારું જોઈ ધરમા ન લડવું,	
ઝનુનમાં કંદાસણી યદને ન ચડવું,	

પતિનું ગળું મુજી થઈ ગયું હો દીકરી. સાસરે, ૧૮
 પાડોશી સાથે પ્રીતી રાખવી સારો,
 વાણી ક્યારની મીઠાશ વાળી;
 જે રીતે કિર્તી વધે તારો હો દીકરી. સાસરે ૧૯
 અમારે શિખ આપીને છેડે રે રે'વું,
 મુખ દુખ સારું નરમું છે તારે સે'વું;
 સંસ્કૃતી શિખને અનુમરિ રે'વું હો દીકરી. સાસરે. ૩૦

સાત વાર વિધે.

ગરબી. ૨૮

“ રમવા આવોને રે, નવો તો નંદીની આણુ;
 રમવા આવોને રે. ” એ રાગ.

આપુ શીખામણુ સાર, શાણી સમજેને રે,
 છે તમારી હીતકાર, શાણી સમજેને રે;
 દુખ નહિ દેખો લગાર, શાણી સમજેને રે. ૨૩.
 સોમવારે સુધી પતિને ભજવો, દુરગુણ દોષ યકી જેની તજવો;
 સુનીતીનો રાણુગાર સજવો. શાણીં ૧
 મંગળવારે ધ્યાન ધરોને, પ્રીતે પ્રજ્ઞે પ્રણામ કરોને;
 ભક્તિ તેનીમાં કરોને. શાણીં ૨
 બુધવારે વિદ્યા ભણી બુધ યાતું, શિખતા મુરિદા નિરાગમાં જાતું;
 વિદ્યાતું અમૃત ખાતું. શાણીં ૩
 ગુરુવારે શિક્ષા ગૂઝની માનો, ભણવા માંડો સહુ બેઠ વિદ્યાનો;
 સૂખ તેમાં સહુ જણો. શાણીં ૪
 શુક્રવારે સેવા સ્વામીની કરવી, સાસુની આજ્ઞા શિરપર ધરવી;
 સસરાની શિખ માનો ગરવી. શાણીં ૫
 શનીવારે સ્નેહ નણુદીશું કરવો, દુખ લાગે એવો ન જોત ઉચરવો;
 સંસાર સાગર તરવો. શાણીં ૬
 અતવારે ઉર ચોખ્ખું કરીને, નિત્ય અનીતીથી રે'વું ડરીને;
 સંસાર નાવે ધરીને. શાણીં ૭
 સાત વારે એમ સ્નેહથી કરવું, મુખિ જનો થાય એ કૃત્ય આદરવું;
 લાડુ વચન દાને ધરવું. શાણીં ૮

પંદર તિથી વિષે,

ગરબી. ૨૬

“ હરીજન સાચારે જે ઉગ્રમાં હોમત રાખે ” એ રાગ.

પડે પ્રીતી રે, પરમાત્મા ઉપર મારે,
ધારે ધ્યાને રે, શક્તી વિભુશણી વિચારે;
ચાગે ચરણે રે, નીતીના નિયમ પ્રમાણે,
માણે તે સુખ રે, જગ કરતાંને જે જણે. ૧
ખીજે ખીજ રે, વાતો તનિદેવી કાની;
વાંલી કરવી રે, નીતી મનુષ્યે ચાલી.
કાલી કાળ રે, તનિ દેવો તનથી અગગા;
વગગો વાંલે રે, આગમમાં ગાળો ન પગ ક્ર. ૨
ત્રિજે ત્રિપાને રે, પતિવ્રત પર ધરતી પ્રીતે;
રીતી રૂડી રે, રાખીને તજવી અનીતી.
નીતી નિયમ રે, સ્વામીની સેવા કરવી;
વરવી વાતો રે, કોની કાને નવ ધરવી. ૩
ઘોષે સ્વામી રે, સમ અદ્ભુત નયિ ક્ર આંહો;
જ્યાંહો સુખ છે રે, મહિયાને પનિવ્રત માંહો.
માહી શાણી રે, રાખા નિજનાથ રિઝાવો;
આવો અવસર રે, બોરી એજે ન સુમાવો. ૪
પાંચમે પતિને રે, પ્રજા સમ જાણીને પ્રીતે;
હોને વસન્તો રે, વસુધામાં વાંલી રીતે.
વિતે વાંલજ રે, સ્વામીનું કદી નયિ મળતું;
મળતું બાવે રે, શુભ વચને વાંલજ વળતું. ૫
છડે શાણી રે, શોભા પતિવ્રતમાં સારી;
ધારી ધ્યાને રે, શિક્ષા હિતકારી સારી.
કારો કરારી રે, કદુ વચ્ચેનાથી નવ ધોગ;
ધારો ન ધાંધલ રે, કંકારી કુટવ મુધારો. ૬
સાતમે શાખા રે, સાસુ સમરાની સાથે;
સપે વસન્તો રે, શીખ ધારી, કહિ જે નાયે.

- હાથે કરિને રે, દારા દુખ્યાં નવ વેરિ;
 સંતાપી યદ રે, રહો તે સુખ આરો ઓરે, ૭
 આહમે અદકું રે, સ્વામીથી છે નવ કાષ્ઠ;
 જોડ જગમાં રે, રે'વું દુખી થય ન કેષ.
 રોષ રાખા રે, સ્વામીને નવ સંતાપો,
 તાપો દરિને રે, સુખસાંતી શરિરે આપો. ૮
 નોમે નારી રે, વચનો વદિ મધુર સુખેથી,
 જોથી જગમાં રે, નરનારી રહો સુખેથી;
 વચનો વાલે રે, પટદરને પત્ની પાજો,
 ટાજો તનનો રે, અહંકાર અતિ દુખપાજો. ૯
 દશમે દિવમાં રે, સાસરીયાપર શુભ પ્રીતી,
 ખોતી તજને રે, વિનમાં ધરવીજ પ્રતીતી;
 પીતી વાતો રે, ઉરમાં ફરીને નવ આજો,
 ટાજો તનથી રે, જરી દુખ દિવમાં વવ જલો. ૧૦
 એકાદશી ઉત્તમ રે, ઉરના સહુ ક્રોધ શમાવો,
 સાવો સંપજ રે, સઘનાં લેવા શુભ સાવો;
 સાવો લેવો રે, સુખ આપી સાસરીયાને,
 મીઠો મેવો રે, સાસરીયાં વચને માને, ૧૧
 બારશે બાળી રે, કદિ શલુખાને સાર,
 નવ સંતાપો રે, સ્વામીને જલ્પી નદારં;
 વાર વિતજ રે, કદિ હોય નહિ પતિ પાસે,
 રહેશે એથીયે, ઉરમાં નિજ નામ ઉદાસે. ૧૨
 તોરશે તરણી રે, સંતાપ ધરી સ્વામીને,
 રહો ધરમાંહી રે, પ્રરણ સુખ્યાં પામીને;
 જોરી જનથી રે, અદકું નવ કારજ કે'વું,
 એવું સુખ દુખ રે, શાંતી તાપીને સે'વું. ૧૩
 એકદશે ચતુરાં રે, ક્યાંથી બને કંથ શ્રીવાજો,
 વાજો ન મોહુ'ં, અનના શલુખાર નિદાજો;
 ટાજો તનથી રે, સહુ તોર તરણિ તોદાની,
 ફાળી ફુનિયાં રે, મરી જાવું એમન માતી. ૧૪

પુનમે ખ્યારી રે, પતિનું સુખ ચિતમાં આ'વું
આવ્યું નિ દુખ રે, ઓછું કરવા સજ ય.વું;
પંદર તીર્થી રે, પૂરણ સુખવાળી જણે,
લક્ષ્મીની શીખ રે, વાંચી અંતરમાં આણે.

૧૫

૫૨ માસ વિષે.

ગરબી ૩૦

‘શું’ કીજે સહિયર શું કીજે, દોલવા દહાડ કેમ જાય, મારી સમ્મની એવા ઐગદ”
કારતક માસે ખુશી કરતારની, સાચી અંતરમાં ઉતાર, મારી બેની.
હાપતી સ્થીતી અને લય પામે, જેની ધમ્મથી સંસાર; મારી બેની,
એ અવીનાશીયે અકલ આપી, તરવા આ સંસાર. મારી બેની,
તો શાને ભૂધી બટકી આ ભવમાં, એજે ખૂવે અનનાર, મારી બેની. ૧
માગથરે આઠા છે મહા પિતાની, વિદ્યા બણી યા વિદ્વાન, મારી બેની,
તજજે નકારી ટેર તુજ તનમાં, મનમા ખોડું ન ધર માન, મારી બેની
મનુષ્ય જાતીનું બધું કરવાને, સરખવી છે આ સંસાર; મારી બેની.
શાને ભૂથે ભુંડી આગસુ થઇને, ધન ધારો ચિત ધાર, મારી બેની. ૨
પોપ માસે પરવસ કાં અડાને, બેડીમાં ગઇ શું બંધાઇ, મારી બેની.
ગ્રાન ગતી ગ્રહી તોડજે બંધન, નિશાને વાંલથી સાહી મારી બેની;
પોતા જેવી ખીજને દેખી દુખમાં, અંતર કરજે નિચાર મારી બેની. ૩
માહા માસે માહુની તુજ મનમાં, કેશ સ્થિતિ જે નિચાર; મારી બેની.
તુથી થતી પ્રજા કેવી દુખી છે, છે ન જે તુજ સ્વીચાર, મારી બેની.
વૃક્ષને વિદ્યા ચવારી નથી પાકું, ફળ તેનાં નળમાં નિરધાર, મારી બેની.
તારે અગાનેથી અર્ચકો તારાં, ખાસા બનેછે ખુચાર, મારી બેની. ૪
ફાગથુ માંહો ફાગટ કાં ગુમાવે, હાંસલ કરિયું હરામ; મારી બેની.
પોટાઇ રહિ શાને વેવલી વાતે, લેલ કયું નહિ કામ. મારી બેની.
નીતીવાળી તે પ્રજા નથી કીધી, દેશની દિલમાં ન દાઝ, મારી બેની.
દેશતણું ભર દરિઆમા ડોલે, તારા અગાનેથી અજાઝ. મારી બેની. ૫
ચૈત્રમાં ચતુરાં થઇ શાને ચૂકે, ચતુરાઇને દે ચિતાર; મારી બેની.
અર્લક અંતરમાં તું સમાગમે, પ્રગટે સહ સચિચાર, મારી બેની.
દેશની દાઝ જાણે એના દિલમાં, શીખે વિવાથી વિવેક; મારી બેની.

૧ પાણી. ૨ છોકરાં. ૩ વહાણ.

- વેળા બની બાળકો આથડે ના, તનની શુભાવીને ટે. મારી બેની. ૬
- પૈશાદે વાંલ વેપૂમાં ધરીને, સદશુભ ચિત્તમાં ઉતાર; મારી બેની.
- જેગ બને ઝટ બાળ વિવેકી, તોછડાં નહિ તત્તમાર મારી બેની.
- અવિવેકી બાળથી અવનીમાં તુજને, આખર છે અપમાન, મારી બેની.
- રાહપણ તાર તેના દિવમાં ધર, મારી તછને શુભાન, મારી બેની. ૭
- જેકે સદા જરા લેતું જગતમાં, સિદ્ધ કરી શુભ કામ. મારી બેની.
- હુલતાથી ફર રહે જે ડરીને, તજને તું તોર તમામ મારી બેની.
- સત સગનો રંગ અંગ લગાડી, માડી તું બન મસ્તાન; મારી બેની.
- લાભ દે રૂડો ખીજ લક્ષનાને, મહિમાં તું મેળવ માન; મારી બેની. ૮
- અપાડે આથી જાજે અનીતીથી, નીતી કપીધુપ કર પાન. મારી બેની;
- કાંકા અનીતીનો કાઠ કળેથી, જ્યારતોથી લઈ માન; મારી બેની
- નાશો છે નીચ નીતી રીતી ઉંચી, મમજાજે આ સંસાર. મારી બેની.
- નીતી વિના ધર્મ રીતીઠે ઢોંગી, સમજ સાચી વાર વાર; મારી બેની. ૯
- આવણમાં સુટીપતિ શોધવાને, જૂરીને કાં બટકાય. મારી બેની.
- સ્વામીશ્રી પસેન છે તે જડપાને, કાં અરણ્યે અગ્રણ્ય ? મારી બેની.
- સંપસાદી સ્વામી સાથે નીતીથી, કે'તો પ્રભુ નથી દુર; મારી બેની.
- ગગા ગઈ દુરશુભના તજ્યા તો, જેખમ જગમા જરૂર. મારી બેની. ૧૦
- બાદરે બન્ધ જરૂર જૂમીમાં, લાભની ભણતર હીણ; મારી બેની.
- એથી પ્રભુમાં અજાન અધિક છે, દેશ દુષ્ટી મતીદિન. મારી બેની.
- પરતંત્ર પુરુદેશી હાથે બન્ધો તો, ચૂક તમારો સદાય; મારી બેની.
- શડ મનુષ્યોથી દક્ષ ડગે ના, છો વાપરો વડૂ વાંચ. મારી બેની.
- આસોં મામે આયોદ્ય થવા આપું, શીખ સાચી ધરો ધ્યાન.
- સંપસાદી નીતી રીતીથી આસો, શુણિષ્ઠ થઈ મહો જ્ઞાન; મારી બેની.
- દેશની દાઝ ડાહી દીક્ષધારો, બાળ કરો બહાદુર. મારી બેની.
- લશ્શુ લાયક લલના જે બને તો, આર્થ હિલ નથી દુર; મારી બેની. ૧૨

પ્રતિષ્ઠિત પાળવા વિધે.

ગરબી ૩૨.

“ સુલો શામળા હું તુજ માટે બેલી થઈ જે ” એ રાગ.
પ્રતિષ્ઠિત બેન પ્રીત થકી પાળાઓ જે;

૧ શરીર ૨ પૃથ્વી. ૩ અમૃત. ૪ વિદ્યા. ૫ પાત્રસડક.

દુઃ સતી બાદ દુર નિય ટાળજો ને	પતી૦ ૨૬.
બાપા અહગ્નીય પતી તણી પાગની ને,	
કદી ઉર થકી એ નહિ વીસારી ને	પતી૦ ૨
શુભ ચાનથી નિજ નાથને રીઝાવો ને,	
કુટ ચાલ મહી કથ ન ખીજાવો ને	પતી૦ ૩
સેના કરતી સ્વામી તણી રનેહથી ને	
ટપો કનેસો દુર તપ બેની ગેહથી ને	પતી૦ ૪
વચન મિષ્ટ વદી વહાન ઉપજાવુ ને,	
રીઝે તે રિતે નીતીથી મન રીઝાવુ ને	પતી૦ ૫
રનેહ રાખવો સખધી સાચમા અતી ને	
એથી ટાળશે સિર થકી બધી વિપત્તી ને	પતી૦ ૬
બાદ દાખયા બનેલ યાદ આણીને ને,	
પછી પતિ તણા મહત્વો પિછાનીયે ને	પતી૦ ૭
સતી સીતા આદી સર્વ થઇ ને સતી ને,	
વેઠી કથ સાચ વશી વડી વિપત્તી ને.	પતી૩ ૮
હૃદય વજ્ર કરી વાત ઉરે ધારીયે ને,	
ચિત્તેથી આમિ ભક્તિ ના વસારીય ને	પતી૦ ૯
એથી મળશે અધીક માન મહિ વિશે ને,	
દુઃ વાસના દિનેથી દુર ખસી જશે ને	પતી૦ ૧૦
એના લાભ છે અથાગ પતી ભક્તિમાં ને,	
કામ સેલ છે તમારી બેન સમિતમા ને	પતી૦ ૧૧
ભતો ભાન ભરથાર પરે રાખીયે ને,	
દુટ વચન મદી તેહને ન બાખીયે ને	પતી૦ ૧૨
સ્વામી સેનનાથી સુખ મળેછે સ્વર્ગમા ને,	
એવી વાતો વદાય પડિત વર્ગમા ને	પતી૦ ૧૩
એથી લાભ છે નિરોધ તે નિચારજ્યો ને,	
લગુ નયનો પ્રીનેથી ઉરે ધરજ્યો ને	પતી૦ ૧૪

શ્રી શિક્ષા

ગરબો ૩૨.

“ શિવજી બિગળે છે, નય આદે સગીત ના” એ રાગ.

રાગી પુ સામગ કાન, આ શી મ મારી,

તજ તત્તુ' અભિમાન, નાદાન યામાં તુ' નારી. ટેક
 આ' સંસાર જૂલી ભગ્યતામાં, કાં અરણ્યે અગ્રણ્ય; આ શીખ.
 પૂર્વ તણું ફળ લઈ અર્ધી આરી, કાં શોધ્ય કર ચિતમાંય; આ શીખ.
 શાને સંતાપે કૃત્યન વદીને, પાપની બાંધ કાં પાળ; આ શીખ.
 દુઃકર્મમાં સૂખ કોઈએ ન દીકું, દીકું તો આગ પંપાળ; આ શીખ.
 શિર જોને સદિ પતિનો સદા ભય, મરણે નથી ફટકાર; આ શીખ.
 બીચ જનમ લેવા કામ નીચાંથી, પામવું દુખ પારાવાર. આ શીખ.
 શો શયુગારમાં પ્યાર ધરે છું, કાંતો છે સ્થુળને બાર; આ શીખ.
 મ મળે બળે જીવ, દુઃખ અવરને, જુઠાં લાગે બરવાર. આ શીખ.
 જ્વાલ સૂખડિનો શો છે? આજુપણમાં, ફણુ કાં તું દેખાડ? આ શીખ.
 મહા મૂલો મનખો મહિમાને, વિત સાટે કાં વણુ સાડ? આ શીખ.
 નાથનો નેહ નભાવવાની રીત, સત્ય તારો સણુગાર; આ શીખ.
 બેડી કદી બરી બાર આઠરણુનો, પતિપ્યાર વિણુ એ જાગર. આ શીખ.
 શાને બીજની શીખવણીથી બોલે, નાથને વચન નાદાન; આ શીખ.
 ભોગવવું નથી દુઃખ અવરને, તું દુખવું છો નિશાન. આ શીખ.
 સ્વાર્થ વિચાર સાંભળતાં અવર શિખ, અંતર પછીથી ઉતાર; આ શીખ.
 કાંયા ઉતાવળી અણુસમજી બની, બગડે તારો સંસાર. આ શીખ.
 કામ અવર તારે હાથે કરાવે, જોવા તારા જુરા લાલ; આ શીખ.
 સસ્ટુ બીજને શું તારું બગાડતાં, ન્યાણે થયાં ગણી ન્યાત્ર. આ શીખ.

છાજ્યાં લેવા વિષે.

ગરબી ૩૩

“ એ અરદેશર, તારોરે ડકો રે સુરત શેરમાં ” એ રાગ
 શાણી બેની, ચોરે ચોટે શાને લોહો બાજિયાં?
 બધું બધું કરો, લલના ના લલકારે રસ્તે રાજિયા.
 કુટલાયી કાપામાં દુખ છે, વગિ ચાલ નહારો નિંદક છે;
 પણુ મતિહિનને મન મહા સુખ છે. શાણી. ૧
 નવ ફેદી બણે કો નારી, બીજ હસશે કુવડ ધારી;
 નયિ કંઈ બણુતી કે' લલકારી. શાણી. ૨
 સાસુ' ચાતાં નયિ આવડતું, ત્યમ અધુરું બેલિ મૂકે પડતું;
 એ બધિઓને મન અણુગમતું. શાણી ૩

- મરણે ફૂટતી ફૂદી ફૂદી, હાંનલવિણુ જઈ હેવાપ્રતી;
એની તો દુનિયાં છે જૂદી. સાથી ૪
- કુટવું છે પ્યાઈ નિજ મતમાં, જયપણુચિ પડે એ ખટપટમાં;
એવરત અને મોગાકતમાં. સાથી. ૫
- સાળા ફૂટયાની મંડારો, ચોરે ચૈટ મજી ફૂટારો.
આવડતો મનમાં મકધારો. સાથી. ૬
- સાળા સામારિ-વરસ દિને, ફૂટનાને દાખલ સિય કરે;
થઈ ગ્રેડયુએટ ગુમાન ધરે. સાથી. ૭
- કો હોંશ ધરી કુટવા જાતી, પછિ ઝંપણુવાળી કે'વાતી;
હેવાપ્રતી જાતી રાતી. સાથી ૮
- હજીવો પડતાં કર સુખ ઉચરે, નયિ લ.કડું ભાગ્યું મન્ય ખરે;
હાપ હાપ કરે ઉંચી ઉછળે. સાથી. ૯
- ને કમ ફૂટે બીજી નારી, કહે પટેલ થઈ કો' પડકારી;
ઢરડી કાઢયાનિ ગિતિ ધારી. સાથી. ૧૦
- ફૂટયાથી સ્વર્ગ ન સાંપડવું, સુખરેણું પાણું નયિ વગવું;
ખોડું શાને મૂકો પડવું. સાથી. ૧૧
- બોતર જેવું બેણું મરણે, તેવું અંતર અંદરથિ રહે;
કો' પાવધને પનો શું અડે. સાથી ૧૨
- કુટનારી છે વિણુ મગપણુની, શું દાઝ ધરે એ અંતરની !
આ ઘેમાઈ સી છે ધરધરની સાથી. ૧૩
- ફૂટયાથી દિલમાં દુખ થાવું, જાતીવું રવિર ભગડી જાવું;
બાળક પય પી દરદી થાવું. સાથી. ૧૪
- છુંદારો નમ નકર મારે, ફૂટવું રવિર અટકે ત્યારે;
મરિ જય અયાનક કો વારે. સાથી ૧૫
- જગદિણુ બાળક પય પીનામાં, પણુ મ'તુનું સુખ ફૂટયામાં!
બાળક મરતાં નાતો વયમાં. સાથી. ૧૬
- દમ થાય ફૂટે કમ તો નિકળે, જમધામ જશે ન વિચાર ધરે;
લ'ગુ છે સત્ય સુખે ઉચરે. સાથી. ૧૭

સામાન્ય બોધ.

“ આવી મોટા ધરની જાન વેવાઈઓ. ” એ રાગ.

શીખ આપી ધારો ધ્યાન, સાણીબા, મકિમાં પામે મોડું જાન, સાણીબા. ૧

- વાંચી વિવેકે વિચારો, શાણીઆ; હુબતા દેશને તારો, શાણીઆ. ૨
- ચટકો લાગે ઠદી ગીત, શાણીઆ; કડવું ઓસડ કરે હીત, શાણીઆ. ૩
- મતથી વિદ્ધ કદાપી, શાણીઆ, લાગે, જોજો ગૂણ માપી, શાણીઆ. ૪
- જોનો તમેજો આધાર, શાણીઆ; તેજે તમેથી ટદાર, શાણીઆ. ૫
- પણ ખરી કોરે ન બેમો, શાણીઆ; અગાનનિધિમાં ન પેમો, શાણીઆ. ૬
- તજ ઘો નદારી જો દેવો, શાણીઆ; સૂક્ત કરી જય લેવો, શાણીઆ. ૭
- ઓસડ કડવું માખાપ, શાણીઆ; દે સીશુ હણવાને તાપ શાણીઆ. ૮
- જો કદ્ પણ હોતકારી, શાણીઆ; શીખ વિવેકે ઉચારી, શાણીઆ. ૯
- હોતો તજ અપીચાર, શાણીઆ; દેશનો કરવા ઉદાર, શાણીઆ. ૧૦
- જંહુમને આપે વીદારો, શાણીઆ; ચન્નવિદ્યા કર ધારો શાણીઆ. ૧૧
- કાપવું કુમતીનું રાજ, શાણીઆ; સુમતીનો ઘિર ધરો તાજ, શાણીઆ. ૧૨
- વાંચીને કરજો વિચાર, શાણીઆ; ખોટું લાગે તલભાર, શાણીઆ. ૧૩
- તો તું વિચારીને જોજો, શાણીઆ; સંશય મનડાનો ખોજો, શાણીઆ. ૧૪
- દેશની ધરજો તું દાઝ, શાણીઆ; તારવા કરજો ઇલાજ, શાણીઆ. ૧૫
- નાવીક સંસાર માંહી, શાણીઆ; તારાથી અવર છે નાહી, શાણીઆ. ૧૬
- હોય નાવીક નહાર, શાણીઆ; વાંચનું શું પછી જોર, શાણીઆ. ૧૭
- અમણ આધાજીત માંહી, શાણીઆ; બાળા સૂકાન રહિ સાહી, શાણીઆ. ૧૮
- બામની બણતર દીન, શાણીઆ; દેશદશા દીસે દીન, શાણીઆ. ૧૯
- શુધરવા આ શીખ સારી, શાણીઆ; વધવા વિવેક ઉચ્ચારી, શાણીઆ. ૨૦
- અવસરે શીખ ન દઈ આજ, શાણીઆ; લક્ષુ લાખો ટકા લાજ, શાણીઆ. ૨૧

અર્પણ અત્રિકા.

શેઠ આંપશી ભાઈ પરખત લખા.

શ્રી મુંબઈ.

શ્રવૈયા એકત્રીશા.

ભારત ઉપર ભાવ વધારે કવિના વેલિપરે વધુ વ્હાલ,
દશ તણાં પુસ્તક વાંચ્યોનો અંતર અતિશય છે ઉત્સાહ;
ભારતમા કુચાલ થકી જે વધતો રોજ વિરોધ જણાય,
સમજીને અંતરમાં સધળું ચિતમાં તેને હણવા મ્હામ. ૧
બાળસગ્નથી થતી ખરાબી બાળક શાં બનતાં બેઠાલ,
નિર્ભય થાતા આર્ય તનુજન બળ બુદ્ધીમાં રહે પછાત;
પાપણુ ન કરે પંડતણું ત્યાં પત્ની જઈ પરણાવે બાપ,
અવર ઓછથી ઉછરે અભિક એ જાણી ચિતમાં સંતાપ. ૨
બાપ થયાનો વખત ન આવે બચ્ચાં જેવો રખડે ખાર,
તે ટાણે બાપો થઈ બેસે બાળ લગ્નથી નાનો માળ;
પોપણુ કરવાની નહિ શક્તી ત્યાં લાગે પત્નીનો પાસ,
શાસો શાસે જાય છંદગી આખર ચાતી પ્રભાવિનાશ. ૩
એ નુકશાની જાણે અંતર દેશ ઉન્નતી ક્યારે થાય,
એવી ચિત ચિતવણિ હરનિશ યોગે ધટતા સદા ઉપાય;
કવિતા વાંચ્યાનો નિજ અંતર નિરંતર નિરખું ઉત્સાહ,
વશિક ખરા વિદ્યા વેપારી એથી મુજ અતર અતિ ભાવ. ૪
દશા ઓશચાગનિ જ્ઞાતીમાં જન્મ ધર્મો ઉત્તમ કુળ ગાંધ,
પરખત લખા તણા સપુત મુત આંપશી મુસજનો ચિતચાંચ;
વ્યગ્ન વિહતા તણું વધારે પુસ્તક વાંચન પર બહુ ખાર,
મથ ખરખીને મથ ખરીદો આશ્રય શુભિજનને દેનાર. ૫
ભાવ ધર્મો મારી કરિતાપર સદા ધારતા શુદ્ધ વિચાર,
વ્હાલ અધિક મુજપર દર્શાવે પ્રતિદિન પૂરણ રાખી ખાર;
એમાં થવા અતીક ઉમેરો અર્પે મરૂં પુસ્તક આજ,
આપશી શેઠ વધે મુજ મૈત્રી સ્વિકારશે નહિ પારોનાજ. ૬

દોહરો.

સ્વચ્છ બુદ્ધિ સાદાઈ ચિત, ચાર નિત્ય ચરિત;

આર્યોપદેશ ઉત્સાહથી, અર્પું આંપશી મિત્ર.

ઓજા લલ્લુભાઈ કાળીદાસ.

મથ કર્તા.

આર્યોપદેશ.

ધશ્વર સ્તુતિ.

ઉધોર ૭૬.

વંદુ હાથ બેડી નાથ, દિન ^૧ શિર નાથ રથાપો.	
અખિરે આપનો આધાર, સૃષ્ટિતણા સરજનહાર.	૧
સરવે સૃષ્ટિનો મહિમાય, નાયબિ આપથી મુકાપ;	
વિધ વિધ સકળ પામે સૂખ, રંચ ન દીલ તેને દુઃખ.	૨
એ સહુ આપનો પરતાપ, સહુ પ્રાણી તણા માળાપ;	
સાક્ષી સર્વનો તું એક, ઠાલી ઠામ તુંધિ ન છેડ.	૩
વ્યાપક વિશ્વમાં મહારાજ, સહુ પ્રાણી તણા શિરતાજ ^૨ ;	
રક્ષા સકળની કરનાર, દિનનાં દુખ તું કરનાર.	૪
મરણ તારિ એ મારાજ, તો ખગડે ન એકે કાળ;	
અધો ધાય અક્ષુવાન, મુગો ધાય મહાવિહવાન.	૫
પગૂ પર્વતે અડિ અથ, ગુગો ગાન સરવે ગાય;	
કહુપ ધાય કામ સમાન, એ તું મે'ર કર બગવાન.	૬
કરણ તારિ છેજ સમર્થ, એ વિષુ એક ન સરે અર્થ	
દિનને ચિર દબે નિત છત, આગા વિષુ ન આપે પત.	૭
દોટી ^૩ બાનુના કરનાર, વિનતી ધ્યાન મારીધાર;	
અમૃત દ્રષ્ટી કરજે નાથ, મુગ શિર નાથ યાપો હાથ.	૮
આર્યાવૃત તણું અખિરેશ, કરવા તાત ધારો બેશ;	
જેથી દેશિ શુખિયા ધાય, મન કદિ તે નહીં મુંઝાય.	૧૦
એવી કર કૃપા જે તાત, સાંમળ દીન જાણી ધાત,	
મારા દેશિઓ દુખ મોહિં, દુબેલા દિસે જ્યાં ત્યાય	૧૦
ચાતા તહેમના શીકાર, ખાતે સર્વ ધાય ખુશાર;	
વે'મ સમુદ્ર મોહિં તણાય, તેને કોણુ લેવા ધાય.	૧૧
બાળ્યાં બાળણને બાળ, આપ્યો ^૧ કારમ્યો તો કાળ;	

- ચિતમાં મુણી ઉડે નવાજ, રાખ્યો ઝાલિ રવિપત્ર ૨ વ્યાંઘ, ૧૨
- કરડે પ્રાણ પગમાં જાય, તેણે દોડિ તેને સ્થાય;
હાથે કરીને હેરાન, બાળ બનાવિયા બે ભાન. ૧૩
- દિલ તેની દયા નહિલેય, કકળે તેથી આખો દેશ;
કાચી કેરિ વેડી ખાય, સરને સ્વાદ સોપાન જાય. ૧૪
- કાચાં બે ફળો વેડાય, તેનાં બીજ કાચાં થાય;
વાંચે ઉલટો પીનાય, બિજમાં પુરુષ હોય ક્યાય. ૧૫
- તેથી પ્રાન નમળી થય, દુખિયા દેશીઓ દેખાય;
મરિ જ્યમ મરે નાનાં બાળ, આવે અવધ વિણુતો કાળ. ૧૬
- પ્રભાતે જે બિલ્કુ ગૂવાળ, તોડે તો ધવાનું ખરાળ,
પાકે સાંજરે બરપૂર, છે તુકશાન ચિંતા દૂર. ૧૭
- આપે ઉલટો સુવાસ, પ્રીતે રહી સજ્જન પાસ.
ત્યમ ગૂલાબ સમ છે બાળ, તેને લગ્ન તો વિકાળ; ૧૮
- જે વય પકવ તેની થાય, લગ્ને ના જરી ચિંતાય;
વય વિણુ લગ્ન જે કદિ થાય, બળિને બાળકો મરી જાય. ૧૯
- કરમાધ જાય કુલની જેમ, કો'તે જીવશે પ્રભુ કેમ;
અગણિત મરે આથી બાળ, ખાંતે થાય દેશિ ખુવાર. ૨૦
- તો પણુ તજે નહિ તે રીત, એ લાગે મને વિપ્રીત;
તેને શીખ દેવા કાજ, નિકળ્યો માર્ગ હું મારાજ. ૨૧
- હણુવા વે'મની જડ રેખ, તેમાં મારવાને મેખ;
હરમાં એવી મુજ ધમ્માય, તેમાં નાથ યાશો રહાય. ૨૨
- બંધન તોડવા બગવાન, દેવા આર્થ જનને જ્ઞાન;
જ્યમતે તજે ઝટ કુચાલ ધારે સુધરવાને હાલ. ૨૩
- એવું જ્ઞાન દેવા માટ, નિકળ્યો છું વિજૂ હું વાટ;
અભિવંદન કરું અખિવેશ, મારું કાર્ય કરજો બેશ. ૨૪

વાંચનારને

સોરઠા.

કાર કરિ આ કરિયાદ, હેતુ સુચ્યો હોદના;
બાળકની બરબાદ, બાળવળ્યો જલિ જાંદની.

૧

દેવી દીસે દુષ્ટ, હતભાગી આ હિંદમાં;	
પૂરણ યદ્ય છે પુષ્ટ, શિશુ શોણિતનું પાન કરી.	૨
બકરાં ક્યાં પોકાર, કસાઈ સાગે જઈ કરે;	
ત્યમ બાળક બેકાર, રે'સાતા રોવે કીર્તિ.	૩
શાણા સમજ્યો ચિત, હિત ગણી નિજ બાળનું;	
તનિ દો અનુચિત રીત, ઉદય થવાને આર્યનો.	૪
પ્રભ ઉપરજો પ્યાર, દેશિ બધુ દિલમાં ધગે;	
તગિ દઈ સહુ તકરાર, બાળ લગ્ન બંધ કરો.	૫

આર્યની અધમ સ્થિતિ.

હાહુરા.

અધમ સ્થિતિ જોઈ આર્યની, આખે બરતાં નીચ;	
પ્રભ પતિત પ્રતિદિન થતી, નથી ધરાતી ધીર.	૧
નર નિરમાય દિસે સદા, નખત્રે નખત્રે યાય;	
સાય સૌર્યતા છુપિ ગયાં, એ ક્યમ દેખિ ખમાય.	૨
વડના જેના ભવમાં, પુણ્ય હતા પ્રખ્યાત;	
તનુજો તેના આ સમય, સે'તા સહુની લાત.	૩
નાથ હોય નિરમાય તો, નારી વિધવા વેશ;—	
જિવતે ધણિયે ભોગવે, એ ગણાય ક્યમ બેશ ?	૪
ઉંચ તુખમ ^૨ આયોતણું, અધમ આજ દેખાય;	
હાયે કરિહાની ઠરી, અવર કરે શું ઉપાય ?	૫
પણ હજી એ છે હાથમાં, જોજરિ ધરિયે ધ્યાન,	
બાળ લગ્નની બાથમાં, આબ્યાનું આ બ્યાન ^૩	૬
બાથ તોડિ બા'દર નર, નિકળે જો કદિ બાર,	
તો પછે ઉદ્ભવ થશે, આયોજતનો બહાર ^૪	૭
મા'જન મહત દયાળુ થઈ, આપે દિનને દાન,	
પ્રાણી સહુને પાળના, એ છે ઉમદા માન.	૮
પ્રાણીના પાળક થયા, તનુજો ટાળક તાત,	
આદર આપે અવરને, હજો સ્વજનને લાત.	૯

કાંએ કયમ સોખી શકે, જે સાચા મર શર.
પ્રાણિ પાણિ બાળક હજો, કેમ ન કહિને દૂર.
બાળ લગ્નથી બાળ સહુ, હાથે જાય હણાઈ.
તોયે માંજન મનવિષે, દયા ન ધારે દાંઈ.
બાળક ઉપર અતિદયા, આવે આ ઉર માંય;
હું તેથી કહું કરગરી, અરજ માંજન માંય.

૧૦

૧૧

૧૨

સોરઠા.

અરજ ધરજ્યો ઉર, પ્રતિપાળક પ્રાણી તથા;
ચિતમાં ધારી ચર, ચિશુ સંકટ સહુ હેદવાં.

મનહર છંદ.

હિત ચિત ધારીને ઉચારી તે વિચારી જુઓ,
પ્રજા હિતકારી કરી કષ્ટ હરનારી છે,
પ્રજાને છે પ્યારો નારી, ન્યાયથી જરાય નહિ,
સ્મૃધી સારીને વધારી સુખ આપનારી છે;
દુશ્મનું ડરાવનારી શાનને ધસવનારી,
સૌર્યતાને સ્થાપનારી, ક્ષેત્ર કાપનારી છે,
બહાનને વધારનારી સુખી જેથી નરનારી,
સહુ એમ ધારી સારી અરજ ઉચારી છે.
બાયલા બનાવ્યા બાળ લગ્ન ચક્રી બાળકોને,
સૌર્યતાને સ્મૃધી બધી એ ચક્રી બગી.ગઈ,
નર નિરમાત્ર્ય દિસે કૌવતન કાંય દિસે;
દેગટ લંગાવ દિસે નસમાં નરમ ચમક.
પ્રાંઠ પરાક્રમી થવા પ્રજાને અશક્ત કરી,
બકરી સંભાન બળહીણુ તો બની ગઈ,
બાળ્યો બવ બાધો તેને શી રીતે મળે સુ સંધિ,
લસણ લાંબો વાંધો દેશ કમાણી કમી ચમક.
જીવાનીનું જોર ત્યારે દોર બાળલગ્ન તણો,
કર્તા કમજોરે નાનાં બાળકોને મારીને;
ઉચ્ચો બ્યાં ઉમંગે છોડ બવનીથી ઉપર ત્યાં,
કાપવા કોશિય કરી છરી હાથ ધારીને;

કરો વૃક્ષ જેમ કેમ ફેલાય એ છોડ, હોડ,—
કરો શકે કેમ જુઓ વપૂમાં વિચારોને,
છોડવો સુધાય તેમ જાળ મરો જાય, લક્ષુ—
હિસે દુખી થાય ત્યારે કે, તાય ખુખારોને.
પુત્રનો પ્રસવ થાય અંગ આનંદે બરાય,
ધન્ય જન્મ તો ધરાય જાળ ન્યામી નામીને,
વંશનો એ અંશ રહ્યો આપણી પછાત તેનો,
કરો કેમ ધન્ય જાળ લગ્ન થકી જાળીને;
નથી નુકસાન કર્યું ધન ધર્યું નથી કર્યું,
મારવાને મન કર્યું છરી કાપ ધારીને,
ભેસ નથી લાભ ખોદનો ખરો વેપાર, ખવાર,—
લક્ષુ નર નાર જુઓ વાલથી વિચારોને.

માખાપને શું સત્તા છે ?

દોહરા.

જોડું જે શુભ પ્રેમનું, આ જગતમાં જોડાય,
આપ પ્રીતિ વિણ અનરથી, સાનું એ સધાય ?
પાપન કરવું પુનનું, માત તાત અધિકાર;
જન્મ સુધી કારાયેહે, ધરિ નવ શકે ધરાય.
લગની નહીં લણુ મનની, જના લગ્ન જે થાય;
પન્થગતીઓ લગન તે, દારક કયમ લેખાય ?
કસાઈ રે સે કોટિયા, પ્રાણી પૃથ્વી માય;
પણુ દુખિ કરોને મારતા, એ પણુ દિવ કમાય,
કસાઈથી પણુ ફરતા, ધરે આજ માખાપ.
જે વેઠે દુખ સુત સુતા, તેનો નહિ પરિતાપ
રીમાતા દેખી કહે, પુરે તજો સંગેગ;
પણુ આપે કર્યું નવ કહે, એ ગણાય નહીં યોગ.
કરે લગ્ન જાતે જાઈ, માખાપો ખતિમાન,
એ વખતે હોતી નથી, અનંકને જરિ સાન.
સાર નહાર ન શિશુ જુઓ, સમજે નહિ મુ લગ્ન,

પે'રી ઝોટી અર્જુનકો, મનમાં થાતા મુગ્ધ.	૯
પણુજો હેતુ પરણુવે, પડશે તેનો પાર;	૫
તે નાણી જરિ નવ શકે, તો કથમ કરે કરાર.	૧૦
કરાર કરતાં કોડથી, બાળ વતી માળાપ;	૧૧
દુખિયાં દેખી કે' પ્રજી, પૂર્વ તણાં એ પ્રાપ.	૧૨
પાપ રૂપ પોતે ખરાં, પૂર્વ મુત્રથી દોષ;	૧૩
તે પુર્વજના પાપથી, બળે બાળ સહુ ક્રાપ.	૧૪
પૂર્વ તણાં પાપો બંધા, માળાપોથી થાય,	૧૫
તે પાપોથી પાછળે, પુત્ર પુત્રી પીડાય.	૧૬
જન્મ દુખી જે જન કરે, પિતાં છતાં પેન્નર.	૧૭
ધરે મારવી મુંડકે, બાળ કરે જે પ્વાર.	૧૮
ત્રેમિ ઝરો જે પીડમાં, પડિયો પડદાંમાં,	૧૯
ત્રેમી પડદો પાડશે, અવર થકી ન ઉચ્ચકાલ.	૨૦
પડદો નયિ પ્રીછતા, અંધ આજ માળાપ;	૨૧
પણુ પડનો તોડી પ્રાણુ લે, બદો અધરમી આપ.	૨૨
જોડું જોડયા આગળે, કરે વિચાર ન કાંધ;	૨૩
નજરો કે તડતર થશે, એ જરિ નહી ઉરમાં.	૨૪
એક ખીજના ત્રેમનો, એ લખેથી નાર;	૨૫
બેસે નહિ કો રંગનો, કાળે કપડે પાસ.	૨૬
લોક લાજથી મન ડરે, નહિ પ્રીતીની લાજ;	૨૭
એથી હસમી આ સમય, કાળાં થાય કુકાજ.	૨૮
જન્મારો જ્યાં જોડવો, મન નવ મગે જરાય;	૨૯
જોડી દીધે જોરમાં, કથમ સુખ શાંતી થાય.	૩૦
પણુ એ શા સાર પ્રિછે, જે લાવો લેનાર;	૩૧
સતી બળે જ્યમ ચે'નિવે, અવર કરે ઉચ્ચાર.	૩૨
દાવાનજ સંસારમાં, ચિતા ઉપર ધરિ બાળ;	૩૩
હોરે હવે હિન્દુઓ, કેમ થાય છે કાળ.	૩૪
વિણુ હકથી વચમા પડે, કરિ ડાપણુનો ડોળ;	૩૫
બાળકને બેહાલ કરી, રે'સી પાડે રોળ.	૩૬
અવર તણો અધિકાર શો, કરે અવર કણુલાત;	૩૭
લાલુ એ કરનારને, લાયક હણુવી લાલ.	૩૮

મનહર ૭૬૬.

અબંકને હાડેરવાં આણીને હમંમ હરે,
ભારે ભરખું રાજે રાજ રાજ રાખવાં,
દેલરણી તણે હરે શ્રીકાર સદૈવ જાણી,
પૂરી રીતે દગવો પીયૂષ રસ આખવાં,
વે'મતણી જાગ્યા વીંટાળનાં સમાજ ગખાં,
સુધારાના સાર બંધી રીતે ગૂખો બાખવાં,
સપસાહી સમારમા સારી રીતે સખી રહે.

૧

દહે દીલ દાહ એવાં હુ ખમા ન નાખનાં
પ્રજાપર ધારી પ્રીત હીત ચીત આર આહી,
ઠહી વીપરીત રીત અતર ન રાખવી,
વારસો વહાળ ધરી વધુ વિદ્વાનો દહી,
અવિદ્યા આધિન જીતિ પેસી, કાઢી નોખવી,
'ભારતી ના આંકે થકી પારતી પઠાત' નડો,
રિવેક જીતીની વેધી વધતી વધાની,
ધારવી ધરામાં ધ્યાને પીડાપુન પુત્રી તણી,
સજીતિ વધારીને સંગતી સધારવી.

૨

૩

વસંતતિલકા ૭૬૬.

ધારે વિવેક વપુઆ જીતિ સારે રાખે,
આનંદ યુક્ત સુન વાણી સદૈવ બાખે,
બાખે સુનેદ સમજે સધળા રિતીને,
પ્રીતે સુપૂત ચિત આહિ રહે નિતીને.
રાખે સદૈવ શુભ માન મહાન કેરે,
સાતિ ધરેજ ચિતમા ન વદે ધણેરે,
ધારે પ્રયાસ નિજ સ્થિતિ સુધારવાને,
દુષ્ટદૃષ્ટ સત સમિધિ આરમાને.
રાજ હમેશ રમતો રહિ 'રજિ' રાજ,
કાઢી ન આવી વદતો' હુ ખીણુ પિતાજી,
તાજ તમામ જીતિ બીરેતિ બીરેતે છે,

૨૬

૨૭

શાને પિતા સુત તણું શુભ તો કહેછે. ૨૮
 પામે વિશેષ વહિવાઈ વસે સુમપે,
 જપે જરીનું આરિ, ત્રાસિ હમેશ કંપે;
 છે જીવનવાન વિદ્વાન વિદેશ માંડી,
 પામે અધીક મગમાઈ કરે કમાઈ. ૨૯
 પીતાધિ પુત્ર વધતી ધરિને પ્રતિષ્ઠા,
 પ્રાણાંત યાવ તજી ન કરે કુનિગા;
 નીતિ તણા નિયમમાં હરનીશ ચાલે
 જાલે કુપંથ કદિના તન દુઃખ સાથે. ૩૦

દોહરા.

આપ થકી અધિકોળને, એ વિચાર હગ્માંય,
 રાખે માળાપો રૂંતાં, પણ નવ રેશિશુ રેસાય. ૩૧
 ઉત્પત્તિ પ્રજા તણી કરે, પામે ધારી ધ્યાર,
 પણ તેને નવ દષ્ટિ રહે તાત છતાં તલવાર. ૩૨
 સત્તા સુત વધારના, ધારે ચિત માળાપ,
 પણ પરતંત્ર ન કરિ શકે, કરતાં પાપી છાપ. ૩૩
 પ્રેમ સ્વતંત્રજ પ્રાણિનો, પેખી જો પરખાય,
 આપ વગર નર અવરથી, કોને કદિ ન અપાય. ૩૪
 મિશ્રત ખીજ મનુષ્યની, નિર્બંધ ધારી મન,
 આપે જઈ એ અવરને, તો ન ગણાય સગ્ગન. ૩૫
 સગ્ગનતા હેડી વરી, દુર્જનતા નવ ફર,
 જેથી ખનિયાં આ સમય, માળાપો બહુ ફર. ૩૬
 મરજીનો મલીક નર, મહિમાં સદા મનાય,
 માલીકી હક હેતુથી, દુર નર કરી રાક્ષાય. ૩૭
 આ સમયે માળાપ બહુ, ધરે ન સુખ દુખ ધ્યાન,
 પરણાવીને સુત સુતા, માને મોટું માન. ૩૮
 લીધો લાગે તે ખરો, કેણે દીડી કાલ,
 આજ દેખવા કાલને, કરે જાણતો કાળ. ૩૯

રોળાવૃત્ત.

કરે બાળનો દાગ ધર્મ બૂચે પડ્યું 'ધાતે,	
કર્મ વશે રે' બાળ, ભાવિ પીતા મુખ ભાષે;	
બાવી માંડીં બેઠ, આપ કુરીને દેખાડે,	
કરે બાળને કેદ, ભાવિ વચ ભાવે પાડે.	૪૦
સત્તા બાવી માંડી, આવી વસતી ન જત્યે,	
આપ કુહાડી ધરે, પગે બાવી નર વારે,	
ત્યમ શીયને તાન, હણી હથિયારે નાખે	૪૧
આપ રહે અજ્ઞાત મરે, બાવી શિર ભાષે,	
અપકવ બીજક બોધ, નિપજ સારી લેવાને,	
ધારે તે રે' રોષ, સારું ન બને છે બાને,	
પુત્ર ન પ્રીતે પ્રેમ, પ્રેમદા કેમ પછાડી,	
કથ કથાયો કેમ, તે ન જણે જરિ ભાડી.	૪૨
હમય પક્ષ મળિ સાથ, હાથ લીધા શિશુ કેમ,	
હસન મિલાપક કરી, દુરાવી દીધા દેરા,	
જન્મ જોડવા તણો, એટલો ગરો કુટારો,	
નહિ મેળવવું મન, પછી ભાનીનો વારો.	૪૩
વ્યાપારી વ્યાપાર, ભાગમા કેજન સાથે,	
કરતાં કરે કરાર, સાર શુભ ચાવા માટે,	
જન્મ જોડયો જનન, મન મોટું નવ જણે,	
સર્વથી હવડું કર્મ, વીણ કિમતી હર આણે.	૪૪
વર કન્યાની રસ, આશ સારી ધારીને,	
પૂત્રે જ્ઞેશી પામ, પાશ ધરતા મારીને,	
જ્ઞેશી જ્ઞેડી તણી, કહે મળતી જો રાશો,	
પ્રીતી આણો ઘણી, લગ્નનો કરે તમાસો.	૪૫
રાડે રામા તોમ, જ્ઞેશી જન જરીને જૂઠા,	
પડતા નવપેખાય, દેશપર રામજી રક્ષા !"	
બચ્યાં થઇ બે હાલ, ખુપારીમાં મર ખેવે,	
વર વહુને નવ વાલ, તોલ તે ચાવ ન મેતે.	૪૬

ધરે ચિત માળાપ, શવણુ યોડું નંગનમાં,
 લાવે લ્યો અભિલાત, ઉજામાં થતું સંજનમઃ
 ફાળે બાળી કાલ, છોકરાં વાંસે કેવાં,
 એવો આણી ખ્યાલ, મોર છોર કસો દેવાં.

૪૩

અનંદર છંદ.

કાપવી કુમતી બંને આપવી વિદ્યા વિજ્ઞાન,
 સુનીતીને સ્થાપવી ઉધાપવી અનીતિને!
 જુડી બીતી બાખવીન મતી' વેમે સંખવીન,
 રેમ કાઢી નાંખવીન પુણે રાખે પ્રોતીને.
 આપવી કીમત હેમે કાપવી કાવરતાપ,
 ઉમતી ઉધાપવીને સ્થાપવી સુમતીને;
 આપવી વિવેક બુદ્ધિ સ્થાપવી સ્વતંત્રતાપ,
 સારા યુષ્મે રે છવાઇ સખી અણે સ્થીતીને

૪૬

કાલુરો.

એ રીતે માળાપનો, ધર્મ ધુરધર ધાર,
 મનાય નહિએ માવતર, લે અધળો આચાર.
 અમર બને અમૃત મહી; અમૃત અમૃત ગોણું,
 પળે પ્રાચતાં પ્રાણું પંચમે, અમૃત નહિ અધગૂણું.
 નિરાધાર નાની વધે, માંતે તાંતે ઉપકાર,
 અધિક છતાં આખર હણે, એ ઉપકાર ન ધાર.
 અંતરનો આવેશ જો, વધે જરૂર વધે યાવ
 પ્રેમ પુત્ર પર વધુ મતાં, પ્રેમ અપ્રેમ જણાય.
 નિયમ એક છે નજરમાં, વધુ વધે વિસ્તાર.
 કલમ ડાળને કાપીને, ધરે ધરે મોં ધાર.
 ફાડી અપકવ કુળ-ધરે, બીજા ધરે મોં ધાર.
 અપકવના યોગે કરી; પકવ ન નીપજનાર.
 અપકવનો નહિ પંકજ સંગ, સ્વાંદ જડી સંસાર.
 અપકવ પ્રારો અનતો, યશે અજીણે એસાર

૪૭

૫૦

૫૧

૫૨

૫૩

૫૪

૫૫

ખરત જુસીને આ સમય, સમસાધ્ય વાળો રોગ;	
અપકવ પ્રગ્ન અશકતથી, અંતર તણિ આરોગ્ય.	૫૬
સયથી કે નજગાધથી, ખરત છુતીનાં બાળ;	
બસન વિવાહ તણું ધરું, એથી બહુ એ હાલ.	૫૭
બસન ન છટે વશ રહે, વસતાં બસન વિશેષ;	
વસન રહ્યાં નહિ બસનથી, દુર્બળ બનિયો દેશ.	૫૮
સીંદ મટી સતી છતાં, ફેર નવ સકે સ્ત્રીવાળ;	
સીંદ સુતો સમસાનમાં, હાંચી કરે અવાળ.	૫૯
તન નરવાં નહિ મન નહિ, નરવ નરત્રી તુલ્ય;	
નરવાનર આ અવસરે, એ ભારત નર જૂલ.	૬૦
વાનર જો નર થાયતો, વાનર વાનર થાય;	
વાનર થી વાન ન રહે, નરવાથી ન નસાય.	૬૧
અગરું કરી અહાનને, તજો સાવની સાવ;	
સહુ સાવક વાવનું, સાવનું સાવક સાવ.	૬૨

મનહર અંદ.

સાવની સાવચ સાગી જાગી બધું બાન ગધું;	
નીતીને અનીતીનો કે' આજ કયાં વિચાર છે.	
બાળક બેહાલ બને તેનો નહિ ખ્યાલ કરે,	
આપે તો ખુશાલ રહે સાવો જો લેનાર છે;	
પાછના હાંસલ માટે લાખો તુકશાન કરે,	
ધરે ન ધરામાં દાઝ મંદુ એ ગમાર છે;	
તેમ સાવ સૂકી સાખો પૂલ કરમાઈ બચ,	
હાય દયા નહી દીશે સાવો જો લગાર છે.	૬૩
દાઝ દીઝમાંથી દૂર થઈ તેથી બન્યા ફેર,	
સ્વદેશનું ચર તો સરીરમાં નહીં જરા;	
બાળક નાદન બને નકી બાળલગ્ન થકી,	
જાણે ■ જરૂર હર આણે કેમ લાંબરા;	
ખત્તા ખાય ખલકમાં પણ ખસી ખુશી રહે,	
ફાંતે મૂખે ફેલે ફેલું ખાઈ મૂખમાં બન્યા;	

મોટપ મહીમાં માની આપ અવગૂણુ જાણી,
તોય રહે તંત તાણી એવા ચિતના રચના

૧૪

પ્રેમશુ !

દોહરા.

પ્રેમ તહાં પડો નહિં, પડો ત્યાં નહિ પ્રેમ;

પ્રેમ વિષે પડો પછી, પ્રેમ કહિયે કેમ

૧

શર સાંધી સગે હણે, નિરખી સામે નેણ;

પણ શર પૂરે નેણથી, મરે સ્પષ્ટિમાં શેણ.

૨

પ્રાણુ ઠકે છે પ્રેમથી, પ્રેમિ વસે મર દર,

પલ પલ પલ તલસે નવન, બધો પ્રેમ બરપૂર.

૩

પ્રાણુ ફીકિન પ્રેમી બને, જે પ્રેમી પીડાય,

સરિતામાં સ્નાન જા, સાથે જ્યમ શેવળ.

૪

પ્રેમી પિડમાં પ્રાણુ દે, ખરી ખુશી ધરિ ખંત,

ધિક ધિક પ્રેમ ધરતજે, તાણુ છે જે તંત.

૫

દેવ હણે તાનિન હણે, પ્રેમ તણો એ ન્યાય,

આપે સહે અધીક પણ, પ્રેમી પિડ નવ ચાલ.

૬

ખમ આકરો અવરનિશ, ઉડતાં રૂપાપાસ,

પણ પ્રેમીના પ્રમનો, કામ કરતાં કયાસ;

૭

રમે અરણ્યે એકણું, નાનું હરણું હોય,

પણ પ્રીતનું પરિપુરણ, લક્ષણ તેમાં જોય.

૮

અંકુર જ્યાં ઉદભવ થયો, પ્રેમતણો ઉરમાંય,

ફટકણું ફરે ફટરે, સમ, નિરખે સુખ નવ ક્યાય.

૯

મહિ મંડળ મતિ જ્ઞાન જની, કરી સકે કહિ નાશ,

પણ તંત્રન તોડી સકે, પડો પ્રેમનો ખાશ.

૧૦

દારને કાતે ટસી, પડતો પેલે પાર;

પણ બેઠે નહિ પથને, મધુર મનમો પ્યાર.

૧૧

ફરે પુષ્પમાં દર પગે, ખસે ન બેમે દામ,

એવો ચંચળ મધુપ પણ, ફરે કમળ વિશ્રામ.

૧૨

૧ જાણુ. ૨ ગાંધા. ૩ જાણુ. ૪ આશુ.

૫ ૬ કોમલ. ૭ કોમલ.

૮ લાકડું. ૯ બમ.

તરણિ તપે તન વનદે, પ્રાણી પશુ પીડાય,	
પશુ શીતળ ગણિ પ્રેમિપ્રિય, પદ્મ પ્રદુષિત યાય.	૧૩
અતીભાળ્ય એ પ્રેમને, વંદુ ધરી વિવેક;	
શેવક હું એ પ્રેમિનો, જોને તનમાં ટેક.	૧૪
પ્રેમ નેમ ધરતાં પછી, નાસે સરવે નેમ;	
નેમ રહે જો પ્રેમમાં, કહો નિમે કયમ પ્રેમ.	૧૫
આખે નહિજો નર રસુધા, કે' તેને શો સ્વાદ;	
પ્રેમ પ્રસંદા પાત્ર નહિ, બધિ જાશે બગ્યાદ.	૧૬
પ્રસવ વિષે પડતી પિડા, પ્રજ્વલીથી પ્રીજાય;	
વંજાને આ વિશ્વમાં, એ અનુભવ નર યાય.	૧૭
સ્વપ્નમાં સદુ સ્મૃતિ મળી, સ્વકળ વસ્તુ સુખકાર;	
વિષુ જીએ કયમ વર્ણવે, સુખનો સકળ પ્રકાર.	૧૮
પડ પૃથ્વીત્વ પ્રેમમાં, ઉત્પનને લય યાય;	
એ વચ્ચે સદુ પ્રાણિની, જીવંતિન ઝડપાય.	૧૯
પ્રેમ ઉત્પત્તી મન કરે, જેથી નાંખે પાસ;	
ચૂસે સ્નેહ સહીત ચિત, જ્યાં સંદેહ સ્થગન.શ.	૨૦
પ્રેમ દમાડે રંગમાં, સંગ સરસ ચિત આ'ય;	
અવની માંહે અખંડ સુખ, એ પ્રેમીધિ અપાય.	૨૧
લાભાલાભ ન લેખવે, હિત અહીત ન ચીત;	
શીત કરે વિપ્રીત ઝંઢ, જો ચિત સાચી પ્રીત.	૨૨
પ્રેમી ચિત ધરે નહોં, દેહ તણી દરકાર;	
પ્રવાણ પ્રેમી પ્રાણુ ત્યાં, જ્યમ સજગે સતિનાર.	૨૩
મચ્છ વસે મહાસાગરે, ક્ષાર જળે જો ખ્યાર;	
મેલો જઈ મીડે જળે, તો પળ નવ ટકનાર.	૨૪
ખ્યાર પડો પડખે ન કદિ, શુદ્ધ સ્નેહિ જે હોય;	
ખ્યારો પડો યથો પ્રિછી, સુણ્ય ન જીવ્યું કોય.	૨૫
એવા ઉત્તમ પ્રેમને, પ્રીતે કરી પ્રમાણ;	
લલ્લુ લાયક અદરનિશ, એ ગુણુ તણો ગુવામ.	૨૬
જો જીવે ખ્યારો પળે, શોચન લગિરે ચીન;	

જોકશ રે' આવની વિગે, ખરો ન ખાર ખમીત.
 મોટ નજરને જાદુના, ઉપાય, આ જમમાય;
 પશુ પ્રીતી જાદુતણો, પ્રેમી પામ ઉપાય.
 પામ્યો નાચ નખીદીસે, કપતિમાથી પ્રેમ;
 નીર મુકાન નિરજ જયમ, જમમાં જીરી રહેન.
 વાલપન્ને વપુમાં વચી, તે કયમ અજગી યાય;
 પ્રાણુ જાય પશુ પ્રીતિ નહીં, અંતર જોડી યાય.

પ્રીતી કયાંછે ?

ટાલુના.

કપતિના દિલમાં દિસે, દાહ નહીં ઉત્સાહ;
 વાહન માહ ન કરી શકે, વરના આ વીવાહ.
 લગન તણો લાયક અરથ, જોતાં જો જણાય;
 સંબંધ જો હૃદય તણો, સાથે જો સંધાય.
 સાંચો કરવા આગળે, જો સામો આતર.
 સાધો કરવા હોય તો, સાંચે સાચું શર.
 લોહ તણા લાખો કરો, કલકા લઈ કરમાય;
 ટંકણુ ખાર જગાવિ તન, સાંચે લોહ સઘાય.
 આંચે જો અકેકને, પ્રેમ એમ ઉર માંચ;
 અંતર કેમ સંધાયના ? સાચું નહિ સરજાય.
 અજગાં અંતઃકરણ રે', ધરે લગનનું આજ;
 નામ ધરે ધનપાજણા, મટે કેમ કંગાળ.
 પ્રીતી જો જોડી ચિતે, તો વીપ્રીત ન યાય;
 વિપ્રીત યદ્ય વિચ્છેવસે, તો કયમ પ્રીત કયાય.
 જો જણને બોધારિને, કે'શે કરિવો પ્રેમ;
 પ્રેમ એમ કયમ અછ શકે, નહિ જો નીતી નેમ.
 પારખ છે નહિ પ્રેમની, કાળે ગઈ ધૂટાઈ;
 દેવા ધૂટા હાથમાં, રાખી ન સમ્યા પાઈ.
 'દક્ષ એક દક્ષિણ ગયો, ઉત્તર રૂઝવ્યો એક;
 કેદી જો સાથે મળે, નિરખો ધરી વિવેક.

ઉપજતો વૃત.

૨૮

- ક્યાં છે પ્રિતી પત્નિ વિષે વસેલી, નથી પીયુષમાં જઈને દેખેલી,
અરેતિ ઉભી હય ઉર ખીલી, કદી ન કાપે રિઝ ધારિ જીવો. ૧૧
- જીતે શું? ના બે મન એક ક્યારે, ઝુરે જુદાં બે મનિ પ્રેમ બારે;
ન એક ખીલ' બાઝાવિ પ્રેમ, બનેન વ્યાપારિ, રહેજ એમ. ૧૨
- વ્યાપાર શું તે વપુમાં? ન જાણે, દુઃકાનમાં બે ધરિયા પરાણે;
બાહુતિ ક્યાંથી વિકસી વિકારો, બાગે નિર પાછળ સૈન્ય બાગે. ૧૩
- તું પ્રેમદાએ પિયુ છેજ તારો, છે જન્મ જોડયો જગમાં તમારો;
વહે બધાં પક્ષ તણાં ગિચારાં, જોડી દિધાં જીવન છે તમારાં. ૧૪
- ખીલતણું કાર્ય શિશુ વચેથી, ગણી રહું આપણું હર્ષ એથી;
છે પ્રેમ પેટી હાથે ધરેલી, કુચી વિના બંધ બંધે પડેલી. ૧૫
- વિકાશનું સ્થાન પત્ની ન પ્રીતે, નાની વયે નાથ વડી વડુ છે;
પત્નિ શું? વિકસે લધુ નાથજ છે, મમાનના છેડે વસેતિ દીમે. ૧૬
- લાની લધુતા લલના ચિનેથી, વડો થતાં ના ખસતી કનેથી;
છે પ્રેમ પેટી પડેલા લગુતા, વડી ગણાણી ગણુતી ગુરતા; ૧૭
- છે બુદ્ધિ મોટી વયમાં વધું હું, હું નાથજ નાનકડે નથું શું, ?
ન ચોખ્ખ એ આપણને રિચારો, પ્રયુક્ત પત્ની ન બને ગિચારો. ૧૮
- ક્યાં પ્રેમિ પત્ની પતિ પ્રેમ ધારી, મરી વિયોગે હણિને કઠારી,
જીવે ન જુદી પડી જે પ્રિતેથી, વરલ' છે જીવન એક તેથી. ૧૯
- સંગેથી આનંદ રહે જવાઇ, પ્રીતી તણી જાવણિ પંડ માંદી;
સાદી શુદ્ધતી જતિ નીચિ છોડી, છોડી મરી, કેમ ધરે પિછોડી. ૨૦
- આનંદ નાદે ઉભરાઇ જાય, પીયુષ પીયુજિ પિયા ચહાય;
જવાઇ આનંદ વિષે હાંખી, છે હીમતી ના જરિએ દહીલી. ૨૧
- પત્ની તણા મુંખ તણી પ્રભાથી, ખાચો રહે પક્ષ પ્રભાકરેથી^૩
રીઝી સદા રંગ સિંચે રમે છે, શુણી જનોની ગણના ગમે છે; ૨૨
- દુર્ગણને અંગથિ દુર કાઢે, તમામ કુમારગ બંધ પાડે,
સાનંદ સામી સમતા ચરીર, વહે રહું ચીત રિષે રમીરે. ૨૩
- કાકીલ કંઠી કઠતી ન કોને. મોતી સમાં શોભિત વેણુમેયે:

એકલ રે' આવતી નિમે, ખરો ન ખાર ખચીત.
 ચોટ નજરને જાદુનાં, ઉપાય, આ જગમગ;
 પશુ પ્રીતી જાદુતણો, પ્રેમી પામ ઉપાય.
 પામ્યો નાચ નકીલીસે, દંપતિમાંથી પ્રેમ;
 નીર સુકાન નિરજ જમ, જગમાં છૂરી રહેન.
 પા'લપન્ને વપુમાં વધી, તે કયમ અગમી યાય;
 પ્રાણુ જમ પશુ પ્રીતિ નહીં, અંતર ઓછી યાય.

પ્રીતી કયાંછે ?

દોહડા.

દંપતિના દિવમાં દિમે, દાહ નહીં ઉત્સાહ;
 વાહન આહ ન ઠરી શકે, વરવા આ વીરાહ.
 લગ્ન તણો લાયક અરથ, જોતાં જો જણાય;
 સળધ એ હલ્યા તણો, સાથે ને સંધાય.
 સાંચો કરવા આગળે, જો સામો આપૂર.
 સાથો કરવા હોય તો, સાંચે સાચું શર.
 લોહ તણા લાખો દરો, કડકા લઈ કરમણ;
 ટંકણુ ખાર જગાવિ તન, સાથે લોહ સદાય.
 આવે જો અકેકને, પ્રેમ એમ ઉર માંય;
 અંતર કેમ સંધાયના ? સાચું નહિં સંજન.
 અગમી અંતઃકરણુ રે', ધરે લગ્નનું આજ;
 નામ ધરે ધનપાળયા, મટે કેમ કંગાળ.
 પ્રીતી જો જોડી ચિને, તો વીપ્રીત ન યાય;
 વિપ્રીત થઈ વિસ્ત્રેવસે, તો કયમ પ્રીત કયાય.
 જો જણને જોવાનિને, કેશે કરિયો પ્રેમ;
 પ્રેમ એમ કયમ થઈ શકે, નહિ એ નીતી નેમ.
 પારખ છે નહિ પ્રેમની, કાળે મઈ ધૂટાઈ;
 દેયા ધૂટા હાથમાં, રાખી ન શક્યા પાઈ.
 દક્ષ એક દક્ષિણ ગયો, ઉત્તર રૂઢ્યજ્યો એક;
 કેદી જો સાથે મળે, નિરખો ધરી વિવેક.

ઉપજતી વૃત.

- ક્યાં છે પ્રિતી પત્નિ વિષે વસેલી, નથી પીયુમાં જઈને હમેશી,
અરેતિ ઉભી દય ઉર ખીલી, કદી ન કોણે રિઝ ધારિ ઝીલી. ૧૧
- ઝીલે શું? ના બે મન એક ક્યારે, ઝુરે જુનું બે મળિ પ્રેમ ભારે;
ન એક જીમ્ બદલાવિ પ્રેમ, બનેન વ્યાપારિ, રહેજ એમ. ૧૨
- વ્યાપાર શું તે વધુમાં? ન જાણે, દુકાનમાં બે ધરિયા પરાણે;
લાડુતિ ક્યારેય રિક્તી રિક્તી, ભાગે બિર પાછળ સૈન્ય ભાગે. ૧૩
- તું પ્રેમદાએ પિયુ છેજ તારો, છે જન્મ જોડ્યો જન્મમાં તમારો;
વહે બધાં પક્ષ તથાં બિચારાં, જોડી દિધાં જનન છે તમારાં. ૧૪
- ખીમતણું કાર્ય શિશુ વયેથી, ગણી રડું આપણું હર્ષ એથી;
છે પ્રેમ પેટી હૃદયે ધરેલી, કુચી વિના બંધ બે પડેલી. ૧૫
- વિકાશનું સ્થાન પતી ન પ્રીતે, નાની વયે નાથ વડી વહુ છે;
પત્નિ શું રિક્તે લગુ નાથજ છે, સમાનતા છટિ વસેતિ દીમે. ૧૬
- લાની લગુતા લગના ચિતેથી, વડે થતાં ના ખમતી કનેથી;
છે પ્રેમ પેટી પડે લગુતા, વડી ગણાણી ગણની ગુરતા; ૧૭
- છે ભુલિ મેટી વયમાં વધું હું, હું નાથજ નાનકડે નમુ શું, ?
ન ચોખ્ખ એ આપણને નિચારો, પ્રયુક્ત પત્ની ન બને બિચારો; ૧૮
- ક્યાં પ્રેમ પત્ની પતિ પ્રેમ ધારી, મરી વિયોગે હણિને કટારી,
જીવે ન જુદી પડી જે પ્રિતેથી, વરેલ છે જીવન એક તેથી. ૧૯
- સંગેયિ આનંદ રહે જ્યાં, પ્રીતી તણી જાણિ પડે માહી;
સાદી સુરતી વૃતિ નીચી છેડી, છોડી મરી, કેમ ધરે પિછોડી. ૨૦
- આનંદ નાદે ઉમરાઈ જાય, પીયુષ પીયુજિ પિવા ચલાય;
જ્યાં આનંદ નિમે જળિથી, છે હીમતી ના જાણે હઠીલી. ૨૧
- પત્ની તથા મુખ તણી પ્રભાષી, ખીતી રહે પદ્મ પ્રભાકરેથી^૩
રીઝી સદા રંગ દિશે રમે છે, ગુણી જીનોની ગણના ગમે છે; ૨૨
- દુર્ગુણને અગાધિ દુર કાઢે, તમામ ક્રમારગ જાંવ પાડે,
સાનંદ સામી સમતા ચરીરે, વહે રડું ચીત વિષે રમીરે. ૨૩
- કોણીલ કંઠી કઠતી ન કોને, મોતી સમાં રોમિત વેણુમેયે;

- સૂણી મદાવિત વિષે રમી રે, 'અમી નમીને દુર તે થકી રે'. ૨૪
- ૨૬મા સમી ચીત વિષે રમે છે, પ્રભા પતીની ચિતમાં ગમે છે;
જે નાથના પ્રેમ તણી પ્રતીતી, પત્ની બની પ્યારિ જણાવી દેતી. ૨૫
- છવે ન જાણા પડતાં જીવોનો, વહે કદી કો ગણતી મદીનો;
'ઓજો નહીં' અંગ થકીજ જિનન, દેખાવ દ્રષ્ટે સદુ પ્રેમિ ચિન્હ. ૨૬
- સદ્સચિતીમાં સુખથી વસેછે, આપસિમાં ના પચાગમી ખસેજો;
છે 'ભીંતરે પ્રેમ બસો બરેસો, પતી રૂપી પેટી મિયે પડેસો. ૨૭
- સતી ગઈ ક્યાં દમયંતિ ડાહ્યો, પતી દુખે જે પિડમાં પિડાય;
શ્રુધી તછરે પતિ વીપતીને, વિશોકિ આપે રહિ દુઃખિ દીને. ૨૮
- વશ્યો હતો પ્યાર વડો વપુમાં, ગણ્યુ'ન ચિત્તે સુખ નાથ વીના;
પ્યારા તણી પારખ થાય માટે, વસી વધુ પીયરમાં ઉચાટે. ૨૯
- ચાટે તળાં જે પિયુને બતાવે, બની દુખી નાથજી ને આમાવે;
તથાપિ ત્યાજ્યો નહિ પ્રેમ પ્યારી, શોધી વિષો શામ મુસ્નેહ ધારી. ૩૦
- સન્સ્યતે મડન મીઠા નારી, પીયુ જિતાશે દુખ થાય ધારી;
ઉભી પ્રિને શંકર સમી બાળા, જીવે પતી પ્રેમ તણા ઉઠાળા !! ૩૧
- 'ધારે થયા નાથ સદા શ્રિકાર, ખડી રૂં શંકર સામિ દાસ;
ગઈ શું' મેરી ગુણજતી આજે ? અભાગણીથી અતિ પ્રેમ લાજે. ૩૨
- લાજે રહે લેક વિષે હવેતો, વે'તું ગયું પ્રેમતું' નેમ એતો;
ના નાથમાં પ્રેમ ન નારિ માંહો, માડી બની દેશ તણી દયાઈ. ૩૩
- સ્વયંવરે પ્રેમ સદા વસેસો, તજ્યાયિ છેડા દિસતો ખસેસો;
વીવાહમાં વાંદ લગાર નાંહો, રૂપીતી બની બ્રાહ્મ અનીષ્ટ આહો. ૩૪
- યતું દિસે આર્પ છુમીતું' આજે, લપોડ ચતા તતુજે ન લાજે;
ન પ્રેમ ઉર્મી ઉછળે રવાટાં, મડા સમાં મૂખ રલાં શું રાટાં. ૩૫
- નાશી ગયો દર્પત માંચિ પ્રેમ, નાખુશિમાં તે બન્ન ભવ કેમ ?
હમેશ જાગે અમડા અપાટે, કાંડી મુક્યો પ્રેમ હણી ચપાટે. ૩૬
- ચપાટ કાંધી ભુમિ ભર્ત કેરી, વસાવતાં બાળ પ્રિતી ધણેરી,
થતા ખુવારો તદપી ન લાજે, સ્વેચ્છ વરે તો ગુણ હીણ ગાજે. ૩૭
- વહે 'કળાનો મહિમા વધારે, ધારે ન ધારા સમવાનુસારે;

સાચો તણો સાર કહી ન કાંડે, અસાર લાગ્યો હિલુભાગિ દાઢે.
આથી વધુ કો' કળયુગ કેવો, વઢે બધોવંશ ન સાર લેવો;
કળી તણું રૂપ કુમાર્ગ ધારો, પ્રતીદિને છે વધનો ધસારો.

જોડું પ્રેમ કયાં બાણુ છે?

હાલરો.

બાળપણે બાળાવરે, બાળા કે' વર બાળ,
બાળકને બાળા દેથી, બાળા બાળક કાળ,

૧

મનહર છંદ

સચરનો નથી સત સંસારના ચક્રમાંડી,
ચક્રમાં સંચારવાતું કાર્ય સહુ કલ્પ છે,
તનવરે-મંડપમાં મનમાં આનંદ માને.

મનના લગનમાં વિધન વધારાય છે,

લોક લાજ ફૂળલાજ સકળ સંમાર લાજ,

લાજ તણા રાજ તણી ધોસરી ધરાય છે;

સહન સજોડું કરે દહન ગહન^૧ ચક્ર,

જુઓ આ જોડામાં જગે પ્રેમ પયરાય છે.

૨

ખીલવણે ખેનનાર આનંદે ઉછળનાર,

આનંદ સિવાય^૨ અગે અવર કયાં સ્થાન છે,

ભારતીમારે ભાવ અન્ય વૃત્તિમાં અભાવ;

પુરો ખીન્ચો બળ ભાવ ખીન્ચું વિશ્વ આ વેરાન છે,

ખાવું, પીવું, ખેલવું, હસવું, જવું, આવવુંને,

આવવું, અવેણું, એવું ચિતમાં ચોગાન છે,

લાલુ એડી લાયકીને લાત હણી લાડી બાપે,

ધનસાન સાન^૩ નહીં હાય એ હેવાન^૪ છે !!!

૩

મંદાકાંતા છંદ.

બાણુ જેવું જર ન જરીયે પ્રેમતે હોય કેવો,

જોડે જોડાં જમન દુખનો દપતી દાહ સેવો;

પ્રીતે શાને પતિત થયવો બ્યાલ ધારે-સેવો,

બુદ્ધિ હીણો પ્રજા રૂઢીના બધને બધવેલો.

૪

પ્રેમી ઉર્મી ઉર ન ઉછળે દંપતીને કદાપી,
 જતી વીના મનશું મળગે એ વિચારે ન પાપી;
 કન્યાદાને મનદરખતું દોષતું નાણું લેવા,
 પોતા માટે સકળ બનતું દંપતીને કશું ના. ૫
 લાવે લેવા જન સમુદયું શુભ ચાસે કહેવા,
 આપ્યો એથી ઉમથ જનને દુઃખનો ખાર વેવા;
 માફી જશે અટકિ પડશે આગળે અંટવાશે,
 જતિ જૂદી રહે ઉમથની વાલનો ભંગ થાશે. ૬
 જ્ઞાની પેલો સકળ સમયે શુભ કામે મચેલો,
 અજ્ઞાનીના પ્રબળ દળથી ચિત દુખી થયેલો:
 કંટાળેલો 'કુર જુલમથી હાથ ખીજે નકામો,
 સૌની પેઠે હિણતી મુખથી શોચશે એનિ મામો. ૭
 નાનો દીસેનુર વગરનો બોલના બોલી જાણે,
 રૂપી તેને દિકરી પછી શું પૂછવું દુઃખ ટાણે;
 બોલે પાછી દિકરિ દુખીઠે પાંક માટે વધારે,
 નાનો છે આ જમણ મુજને દીઉછેલો ઉરધારે. ૮
 તેવે ટાણે રતનય રતનમા પામ્ય બેઠા હશેતો;
 વીચારે શું ? મુરખ જનશાં ! પાણિ પીને પુઠે કા ॥
 બેધું જાતે 'દિકરિ ધરિઠે દુઃખની ખાડ માંહી,
 જાણ્યું તોયે રૂઢિ પ્રબળને લાલચે દોરવાધ. ૯
 નાંખી ખાડે મુરખ શું જુએ એ મરે કે જિવે છો ?
 લાવે લેવા પ્રબળ ચિતડું તો હવે દુખ શું છે ॥
 સત્તા તારી પ્રબળ નહતી આવવા લખ નાણે,
 તોયે તેને પકડિ કરચી અધ આપી પરણે. ૧૦
 બાળા દુખો બહુજ ખમશે એ ન વીચરતારે,
 તે ટાણે તો મન ન વશિયો, મુખ શેએ અલ્પારે ॥
 લદમી માટે દિકરિ દિધિજે જલને વેવનાતે,
 રાડે લારે દુખ શું મુરખા અંતરે આપધારે ? ૧૧
 ડાજે બેરો મરખ જન જો કાપતો અમ્રભાગે,

પાડે રાડયો અસહ્ય દુખમાં ડાળ સાથે પછાડે;
નાણાં લીધાં નવન ઝગકયાં પેટિમાં પ્રેમધારી;
મેલ્યા સારી દિકર તું કરે દીકરીના દુખોનાં ॥ ૧૨
ખાનાહેના જરિક ધરમાં વૈતરું દીકરીને—

આખો દાડો કરવું, જરવું પેટ, રેવું જમીને;
આ પીડાથી અધિક જનને અન્ય પીડા ન લાગે,
વેચી, નાણાં દિકરિ દુખમાં તે ન વીચારતારે. ૧૩

ગુલામીનો પ્રજાળ શ્રિદિશોએ કર્યો બધધારો,
તોયે ચાલે જરા ભુમિમાં ચાલ આયો નયરો;
લેવાં નાણાં મનુષ્ય રિક્તે એજ શુભામિ ધધો,
એવી રીતે દિકરિ દષ્ટને દામ લે બાપ અધો. ૧૪

ચાલે એવું તદ્દપિ ન કરે રાજ્ય જો નેક ધારો,
શાને ક'ના જન હિતક એ આર્થ બધુ વિચારો ?
પામે પીડા તનય તનયા બાળ લગ્ને વિચારાં;
સોસહ જાતા કવચ વયમાં ફટી મારે મરેલાં. ૧૫

શક્તી છે ના તુર ન મુખમાં ફૂમળાં ફજ્જ જેવાં;
છે કમીતા બિઠણુ જનિયા આર્થ રહેદાર કેવા,
જેના વીરો પ્રજાળ મુખમાં પાદુ મારી પડેલા;
તેના આજે તનય દિમતા શામ રંગા સડેલા. ૧૬

જગ્જાની દીસે મહાળ મુખમાં શાંતિ છે ના હવાઇ,
દીમે નાના બટુક સરખા મુઠ્ઠિમાં રે' સમાઇ;
દીકે જેને અરિ ન ડરતા મારતાં શુ મરે કો,
ત્રામ પોતે અરિયિ ડરિને એ બહુ શું કરે કો. ૧૭

નાહું લોહી નજરે ન રહી ક્યાં ગયું આર્થ કેરું,
બાળનાં બાળો સ્વકર સહના ધારિ કીધું ધણેરું;
દેવી ફટી પ્રજાળ દિમતી દંડ દે દડ માહી,
ક્યાંથી છુદી, અલગ કરિ છે બાપડી બુદ્ધિબાધ. ૧૮

હાહર.

પ્રેમશું તે પગ્યા પગી, જોડું ન જાણે લેય;

પ્રેમ આપેશ પ્રવેશના, કરે કારમો દલેશ.	૧૫
એકમેકના હરમાં, આવે રોજ અભાવ;	
નબે ક્રમ સસારમાં, ઉંચો ચતાં ઉઠાવ.	૨૦
માખાપો પરણે જાણે, નહિ અર્ભક ^૧ ને આશ,	
અર્ભકને ઉડળ ^૨ મહી, નાંખે પાવક પાસ.	૨૧
અભાવતું બાબુ ^૩ મણી, દેખાડે જગ માંલ;	
ખાસ ^૪ કરીને ખાસ પણ, ઉદર ^૫ ચકી ઉભરાય.	૨૨
વૃથો દંપતીની દલા, સંપતી છતાં મહાન;	
પ્રેમ ગરીબીપર ક્રુષ્ણે, જાણે સારી જહાન ^૬	૨૩
હય ! એક ઉદગાર પણ, પ્રેમ તણો નિકળે ન;	
વાતોમાં વટવાડિણ, અરર મૂખે ઉચરે ન.	૨૪

મનહરે છંદ.

કુદરતનો કાયદો તુટતાં રૂઢાની ખરાબી.

મનહરછંદ.

૧ પ્યારી ધરી પ્રભ આગળે કઃ પોકાર થવા—

પાર દુરાચાર પારાવાર પીડનાર છે,

૨ કા'ડોળે હાથ તોય આપે બનતા અનાથ;

૩ રૂઢી સાંખા હાથ કરી બાય બીડનાર છે,

૪ બડકે રીતે બનીને હડકે ફાગડ ચિત;

૫ ઉડકે અંતરમાં ઉચાટ અપાર છે,

૬ કા'ડો ઉચાટ વળો દાટ, દાટ હાટ, દિમે;

૭ બાળ ભગ્ન બંને બારેવાટ આ બખર છે.

૮ પ્રભાગ્રંથી પ્રજાગી ગઈ છે પરાક્રમટી;

૯ થક છે અધમ દસા આર્યે તણા દેગની,

૧૦ રીમાતી રમાને રીઝરી ન આણે રડી રહે;

૧૧ કમ કુટે મહે નોસરણી મહી રહેયની,

૧૨ પમમાં કુલાડી ધરે પામવા પરીત્ર નામ;

૧૩ પરાક્રમી પૂર્વિયે સત્તાન પ્રવેશની,

૧૪ નાટક ખેનાડી ઉભો રહે જાણ આગડી;

૧૫ તાળી તોરમાં વગાડી પશુ વાત એનો વેગની.

દોહર.

૧ પીડે રૂઢી પ્રભા થક, વણે સરવે જાન,

૨ પશુ તજવાની વાત નહિ, ખોડી મોટપ મન.

૩ આગવમમી બાગને, કાગ કરાળ કપાળ,

૪ ચોટ ચતુરાં રૂપ થક, બાપ કાર્ય એ બાગ.

૫ વીરા વર્ણની વય વિના, નર મુતાન ન મણાય;

૬ પૈદક વાંચે વહલવી, તો સહુએ સમગ્રાય.

૭ જર નહિ જોને જો, કુદરત તણો દરા,

૮ તોડે અણમમણુ જનો, સહિ શાલીવી માર.

૯ મુસા મુખ્ય ઉપલ્યા વિના, કળિદા ! કળિચિયે કપાય !!

૧ ધણો ૨ બીડણ ૩ લહમી ૪ પડી ૫ કમણુ.

કળી ધરે ખીજક રૂપે, નાચ કળી તતકાળ.	૭
યઇ ખીજ કળિ કર્ણ થકી, તે કળિ નજળી દોલ;	
આપકવ કળિ આરોગ્ય નહિ, સુન કળિ નજળી સોલ;	૮
ગરજ નથી જોને જરા, તે કયમ ગરજુ થાય;	
ગરજ વિના ગોરી તણી, કીમત કેમ કરાય.	
તરણી વયે તેરમાં, આવે જોગન અંગ;	૯
નર વીશે વયે બને, દેશ તણે એ રંગ.	૧૦
સાત વર્ષનો છે ફરક, કુદરતનો એ ધાટ,	
જોને ફરક તજ થતા, કીક ગણિ નિજ કાક.	૧૧
રૂઢી આંખે મિરખતાં, અંતર આંખો શુન્ય,	
જટ પરણાવું બાળતો, પામું મોટું પુન્ય.	૧૨
પુન્ય થયું શું ? પૂછનાં, સમજે નહિ નિજ ચિત્ત;	
રૂઢી આધીન આપ થઇ, ગણતા પુન્ય ખચિત.	૧૩
પુન્ય તણે અહલે મળે, પાપ તણે પોકાર,	
તે જાણે કયમ જંગલી, ખમે બાળમે માર.	૧૪
કુદરતનો કાનૂનને, તોડે આણી તોર,	
તો કુદરત કયમ નવ કહે, પ્રજા પછી કેમ જોર.	૧૫
રૂઢી ગામી નર નારીજ્યાં, વસતાં પ્રથમ વિશેષ,	
ત્યાં રૂઢી આધિન પ્રજા, કોયે પામે દશેશ.	૧૬
આવે નહિં યુવાનિ ત્યાં, યુવાન કરવા ઉર,	
ગમત ખાતર ગાંડિયાં, બાળક નાંખે પૂર.	૧૭
વાર હશે વયમાં તદા, તરણી દે લઇ તંબ,	
તરણી તરણી સમતણે, મહત પાપ રૂપમંદ.	૧૮

વસંતતિલકા છંદઃ.

પામે યુવાન પદ છે ન યુવાનિ આવી,
 લાગ્યો સુઝાડિ નિજ સુત પ્રીતે વસાવી,
 આ છે આગેઅધ પશુ બુદ્ધિ બંધી શુભાવી,
 મૃયુનિ બાળ કરનીરૂઢી અપાવી.
 બાળા ન થોગ્ય વર બાળ રીઝો રમેના,

૧૯

- ૬૧ થાનાં યુવાન વર બાળ, ચિતે ગમેના,
તારણ્ય તેર કદિ બાળ વરે નમેના,
સંતાપ તાપ તન સુદેરને સમેના. ૨૦
- ૬૨ ના બિચારિ બાળા વર શું દશે તે,
બંધે નમેશ ચિત્તમાં ધરિ ધોસરીને;
ના માફ કેમ પરણી વરણી શકેને,
રેરાય હાય ! અણુ હાય શરે હલેજો ! ૨૧
- ૬૩ પાપીય પુર ગર્વીષ, મમર ગંદા,
શી દાઝ હેત્ય દિલમાં રહીમાર અમર;
શાશ્વા હશે અવર તોત્ર સુશ્રી વીચારે,
બાળા બિચારિ જિવતી પડિ દુઃખ ખાડે. ૨૨
- ૬૪ રંગવું શું પરણવું શું ન જાન જેને,
બાળે લઇ અશીધી ફેરવી છેજ ફેરે;
શીછે જરૂર ધરિ આપ મતી ધરાગ,
નહાન બાળ વસિ આપ કરે કરાર. ૨૩
- ૬૫ પામે પીડા તવ કહેમુખ મુખ બાપ,
છે પૂર્વ યોગ જનમનરનાં અમાપ;
આ છે અમાપ અપર અવી નડયાં અમેને,
છે દેખવિ દિહરિ પીડ રહી અમેને. ૨૪
- ૬૬ છે એરંનિજ મુખ ચપ સદા હચરિ,
સંસાર ભાવ મળવા હજિ મન ધારે;
દામેન નેત્ર દુહિતાર દિલમાં દહેના,
છે જૂવ મારી કદિ મુખ મુખે કહેના. ૨૫
- ૬૭ છે સાત્ર સાર પરણાવવિ અગિબાળા,
જે યાવ વર્ષે મધુ પાપ તણા લિખાળા;
હાધુ ન દાન દિહરિયું દરોક પ્રયે,
આયે હું મોડ ધરિને નવ ચાલિ હયે. ૨૬
- ૬૮ એવો વિચાર કરિ વાલ ધરી વરાવી,
છે યોગ્ય ના તદવિ રહિ વિચાર લવી;

કળી ધરે બીજક રંગે, નાશ કળી તતકાળ.	૭
યદ બીજ કળિ કળિ યદો, તે કળિ નજળી હોય;	
અપકવ કળિ આરોગ્ય નહિ, સુન કળિ નજળી સોય;	૮
ગરજ નથી જેને જરા, તે કથમ ગરજુ થાય;	
ગરજ વિના ગોરી તણી, કીમત કેમ કરાય.	
તરણી વર્ષે તૈરમાં, આવે જોગન અંગ;	૯
નર વીરો વર્ષે જને, દેશ તણો એ રંગ.	૧૦
સાત વર્ષનો છે ફરક, કુદરતનો એ ઘાટ,	
પ્રજેન ફરક તજ યસા, હીક ગણિ મિજ કાક.	૧૧
રૂઢી આંખે નિરખતાં, અંતર આંખો શુન્ય,	
ઝટ પરણાવું બાળતો, પામું મોટું પુન્ય.	૧૨
પુન્ય થયું શું ? પૂછનાં, સમજે નહિ નિજ ચિત્ત;	
રૂઢી આધીન આપ થઈ, ગણતા પુન્ય ખચિત.	૧૩
પુન્ય તણે અહલે મળે, પાપ તણો પોકાર,	
તે જણે કથમ જંગલી, ખમે બાળકો માર.	૧૪
કુદરતનો દાનુનને, તોડે આણી તોર,	
તો કુદરત કથમ નવ કરે, પ્રજા પકડી કેમ જોર.	૧૫
રૂઢી મામી નર નારીજ્યાં, વસતાં પ્રથમ વિશેષ,	
ત્યાં રૂઢી આધિન પ્રજા, કોયે પામે દશેશ.	૧૬
આવે નહિં યુવાન ત્યાં, યુવાન કરવા ઉર,	
ગમત આતર ગાંડિયાં, બાળક નાંખે પૂર.	૧૭
વાર દશે વયમાં તદા, તરણી દે લઈ તંન,	
તરણી તરણી સમતણે, મહત પાપ રખમન.	૧૮

વસંતતિલકા કંઠ.

પામે પુવાન પદ છે ન યુવનિ આવી,
 સાચો સુગ્રાહિ નિજ સુત પ્રીતે વસાવી,
 આ ૭ અયોગ્ય પશુ બુદ્ધિ બધી મુખારી,
 મૃમુનિ બાળ કરનીરૂરણી અપાવી.
 બાળા ન યોગ્ય વર બાળ રીઝો રમેના,

૧૫

- આનાં યુવાન વર બાળ, ચિતે ગમેના,
 તારણ તેર કદિ બાળ વરે નમેના,
 સંતાપ તાપ તન સુંદરેને ગમેના. ૨૦
- નાની બિચારિ બાળા વર શું હશે તે,
 બનશે નવેશ ચિત્તમાં ધરિ ધેંસરીને;
 ના યાદ કેમ પરણી વરણી ચક્રેને,
 રંગાય હાય ! અણુ હાય ધરે હૃદયે ॥ ૨૧
- યાપીછ પુરે ગર્ગીષ્ઠ, મમર ગંદા,
 શી દાઝ હેતુ દિલમાં રઢીમાર અંધા;
 સાચા હશે અવર તોળ સુણી બીચારે,
 બાળા બિચારિ નિવતી પડિ દુઃખ ખાઢે. ૨૨
- રંગવું શું પરણવું શું ન બાન જેને,
 બાળે સઘ અશીયી ફેરવી છેલ ફેરે;
 શીકે જરૂર ધરિ આપ મતી ધરા,
 નાદાન બાળ વતિ આપ કરે કરાર. ૨૩
- પામે ખીડા તર હલેમુખ મુખ બાપ,
 છે પૂર્વ યોગ જનમાનસનાં અમાપ;
 આ છે અમાપ અધર અવી નડ્યાં અમેને,
 છે દેખવિ દિહરિ પીડ રહી અમેને. ૨૪
- છે ઝેરનિજ મુખ મુખ સદા હિચારે,
 સંસાર સાંવ મુગવા હજિ મન ધારે;
 દામેન નેહ દુહિતાર દિલમાં દહેના,
 છે જૂન મારી કદિ મુખે મુખે ફરેના. ૨૫
- મે સાઅં સાર પરણાવવિ બાળિબાળા,
 ને યાચ વર્ષ વધુ પાપ તણા દિલખા;
 દિલ ન દાને દિલનિર્મુ છોડે પર્વે,
 માથે હું મોડ ધરિને નવ ચાલિ હર્વે. ૨૬
- એવો વિચાર કરિ વાંઘ ધરી વરાળી,
 છે ચોખ ના તર્પિ રૂઢિ વિચાર લવી;

કળી ધરે ખીજક રૂપે, નારા કળી તતકાળ.	૭
યદ ખીજ કળિ કળિ થકી, તે કળિ નખળી હોય;	
આપકવ કળિ આરોગ્ય નહિ, સુન કળિ નખળી સોય;	૮
ગરજ નથી જોને જરા, તે કયમ ગરજુ થાય;	
ગરજ વિના ગોરી તણી, કામત કેમ કરાય.	
તરણી વયે તેરમાં, આવે જોખન અંગ;	૯
નર નીશે વયે બને, દેશ તણો એ રગ.	૧૦
સાત વર્ષનો છે ફરક, કુદરતનો એ ઘાટ,	
૫જોન ફરક તજ થતા, કીક ગળિ મિજ કાઠ.	૧૧
ફટી આંખે મિરચતાં, અંતર આંખો શુન્ય,	
ઝટ પરણાવું બાળતો, પામું મોહું પુન્ય.	૧૨
પુન્ય થયું શું ? પૂછમાં, સમજે નહિ નિજ ચિત્ત;	
ફટી આધીન આપ થઇ, ગણતા પુન્ય ખચિત.	૧૩
પુન્ય તણે બદલે મળે, પાપ તણે પોકાર,	
તે જાણે કયમ જાંબલી, ખમે બાળકો માર.	૧૪
કુદરતનો કાનૂનને, ^૧ તોડે આણી તોર,	
તો કુદરત કયમ નવ કરે, પ્રજા પછી કેમ જોર.	૧૫
રત્ન ગામી નર નારીજયાં, વસતાં પ્રથમ વિશેષ,	
ત્યાં ફટી આધિન પ્રજા, કામે પામે કસેસ.	૧૬
આવે નહિં યુવાનિ ત્યાં, યુવાન કરવા ઉર,	
ગમત ખાતર ગાંડિયાં, બાળક નાંખે પૂર.	૧૭
વાર દશે વયમાં તદા, તરણી દે સદ્ય તંન,	
તરણી તરણી ^૨ સમતપે, મદત પાપ રૂપમંન.	૧૮

વસંતતિસિકા છંદ.

પામે યુવાન પદ છે ન યુવાનિ આવી,
 સાવ્યો સુઝાડિ નિજ સુત પ્રીતે વરાવી,
 આ છે અયોગ્ય પેણુ જુદિ બધી શુભારી,
 મૃ-યુનિ બાળ ફરનીરૂપી અપાવી.
 બાળા ન યોગ્ય વર બાળ રીઝો રમેના,

૧૯

- માનાં યુવાન, વર બાળ, ચિને ગમેના,
૮૧ તારૂંપ તે.ર કદિ બાળ વરે નમેના,
સંતાપ તાપ તન સુંદરને ગમેના. ૨૦
- નાની બિચારિ જાળા વર શું દશે તે,
૮૨ જનને નવેશ ચિત્તમાં ધરિ ધોંસરીને;
ના પાદ કેમ પરણી વરણી ચહેને,
રંગપ દાપ! અણુ દાપ ધરે હૃદયેં !!! ૨૧
- પાપીટ પુર ગર્જીત, મમર મંદા,
૮૩ શી દાઝ દેવ દિલમાં રડીમાર અધા;
સાધુ દશે અવર તોણ સુચી વીચારે,
બાળા બિચારિ બિવતી પડિ દુઃખ ખાડે, ૨૨
- રંગલું શું પરણું શું ન જાન જોને,
બાળા લઇ ખુશીથી દેરડી છેજ દેર;
૮૪ શીઠે વર ધરિ આપ મતી ધરાગ,
ન.દાન બાળ વલિ આપ કરે કરાર. ૨૩
- પામે પીડા તવ હૃદયે મુખ બાપ,
૮૫ છે પૂર્વે યોગ જનમાંનરનાં અમાપ;
આ છે અમાપ અધર અતી નરનાં અમેને,
હૃદયેં વિહારિ પીડા રહી અમેને. ૨૪
- છે એરંનિજ મુખ મુખ મદા હિયારે,
૮૬ સંસાર ભાવ મુગવા દલિ મંન ધારે;
દામેન નેહ દુહિતાર દિલમાં દેના,
છે બૂવ આરી કદિ મુખ મુખે કહેના. ૨૫
- છે શાઅં સાર પરણાવવિ ગળિબાળા,
૮૭ ને યાવ વર્ષ વધુ પાપ તણા હિયારા;
દીધુ ન દાન દિલરિતું દરોઝ મળે,
માયે હું મોડ ધરિને નવ ચાલિ દરે. ૨૬
- એવો વિચાર કરિ વાંલ ધરી વરાવી,
છે ચોખ ના તદ્વિ રફિ વિચાર લાવી;

ના નાથ દય દદિ પેન ગીરેટ જાંતે, ૪
 નેને બનવિ વર મંડપમાંલિ ધાસે. ૨૦
 રે 'તહ દેક સુધિ પ્રાણુ જતાં ન વટે;
 બાવેલ બધ વધુ બાપ તગો ન છૂટે,
 ના બાન વઅવણુ કેમ ધરાય તેનું,
 ના મોગ નરિ નિદખ્યા તણું ચિત્ત જેનું. ૨૬
 ૧૧ એવા અયોગ્ય સમયે શિર શિશુ કેસાં,
 છેટે તમામ સજનો મન માન લેવા !!
 બાળે બગેથિ' ધર આપ તણું આનજે,
 માને છ મુદ પણુ કલ્પ રહુ પરાજે !! ૨૫
 ૧૨ દોડી દમાઈ શકજે ક્યમ દામથી તે,
 તેના રિચાર લિધિ કારણે કામની તે,
 ના કામની તદિ કામનિ કામ શું છે ?
 છે લોભવા'ન ક્યમ અધ હરે મુએએ. ૨૭
 ૬૬ દાસી વયે કરમ બાપ તગા કુડાંડી,
 પાગે આઘાહ દુખ બોલ ન મૂખમાથી;
 ઉચ્ચારિ કોદિ ન શકે રદિ માર માપો,
 છે આસપાસર દવ બાં ક્યમ રે' ઉગાલો. ૩૧
 ૪૬ કામ્યાનિ રોજ કુચળીશશુનો વધારો,
 ના મોખ્ય ખાતું, સુખનો વધતો ન વારો;
 તેમાં દલાપિ' મગિ જત કુસટાં કુગમી,
 તે.યે રિજાઈ વસતો પિડ-પંડપામી. ૩૨
 ૫૬ બીજું ધરાય નહિ ડાપ પિતાનિ ડાગી;
 બાળા બગેથ વચરીણુ વરેલ તેથી,
 નિર્ગાત્ય બાળ વય નાનિ વરે વરેથી. ૩૩

મનહરે હંદ.

૧૧ આર્ય દેશતપ્ત્યો આંધંકી લોધી છે આંડીનતા,
 પસધીનતામાં લેય રૂઢી બંજે પામીવા;
 શુદ્ધિ તારવાને દરે કોડીયાં પ્રયત્ન પણે.

- ૧૩ રૂઢીએ લગામ હઃય ધરી તેથી હરીયા;
બુદ્ધીમા બગાડો પશુ રૂઢીમાં સુધારો લાગે,
રૂઢી રાજમાંડી રાત દીવમ રચ્યા ન્હા;
લાગે ઉપદેશ દેશ ઉપજે અનીતી પર,
નીતી ર દેગ કેમ અટકે અનીતીઆ.

૩૪

શિખન્ધી છ છ.

- વિખૂટી બિચાતે પવકમહિં કયાથી ઉભિરડે,
અભિયા આધીને સકળ બનિ કૂડો પથપહે;
૧૪ રૂઢી સહેલી છે સકળ જગનો મંદાર કરા,
રૂઢી છે ફેલાઈ બરતનર ભુડા નિરખવા.
દયાની દીધાહે દુસહ દરમોથી હર્ષનશે,
પ્રજામાં પીડાદે હસતિગુરુદિ.છેટે કિંક યશે;
૧૫ અભાગી બુધેટે નિરખિ શક્તા ના કાર્ય નિચને,
રહાહે લોભાઈ કરમ ગતિ ધારી રૂઢિ પદે.
પિડા પમે તોયે અક્ષમ ખસતા ના દુખ ધરી,
મને માને મારું ઉદરપર નાંખી કર છરી;
૧૬ કપાળાં કોટીધા સમગ્રુ જન જોતાં ધરિ દયા,
તથાધી તેમાંથી સમજિ જરિ છુડા નવ યયા.
દિધી આશા મોટી સ્વરગ ફળની ને મોક્ષ ગતિની;
૧૭ દરાવે બાળાજો પરમ કળ પામે નાનિવાની,
છત્રીદેહે સ્વર્ગે ગમન તણિ હજી ઉર ચિરે;
હમેશાં દેખાતી રૂઢિબળ અને કુર નજરે.
૧૮ યવા પોતાનીએ, ઉગમતિ ગુણી જાણિ ચિત્ત માં,
વિહારે બાળાને અગમ જનના સ્થાન ઉરમા;
૧૯ કદી પાંચે વર્ષ, હરય ધરિ દીધું દાન દિકરી,
યશે સૌથી મેટા, સ્વરગ જઈ બેસા બરનરી.
વદે લોભ વાહવાક પરમપદ પામ્યોજ મોટા,
બકે છે બેભાને રૂઢિ મદ યડી મસ્ત બનિયા;
કિંધા કમો રૂઢાં કવણુ તમ જોડું જગનમાં,

૩૫

૩૬

૩૭

૩૮

૩૯

- શકે કેદી કાઠ અવળું કરિ આપે ખુશિ થયા. ૪૦
- જમાડી નાતોને બહુ જરા મળ્યો રેલિ નદિયાં,
તણાયો તોરી ત્યાં ઘસડિ લઇ જાશે પુર કિયાં;
મને માને મોટો નરક મહિ જોકો સાર્થ નિરખે,
કરેલાં કુકર્મો, દુષ્કર્મ નિરખીને ચિત્ત હરખે. ૪૧
- પણે સંડેલી જ્યાં ફરતિ દુહિતાઈ' ધર વિગે,
તથાપી પોતાની કમ્પર જરિ પીતા નચિનલે;
કરેલાં કર્મો છે પર બવ તણ્યાં ચંડ દુહિતા,
અપેલું વિધાત્રી કરશું કયમ આગ જનું કિયાં. ૪૨
- દયા દીલે આની નિરખી બવ નાની વય યકી,
બજેલો બાળાનો ઉજડ ઉર ધારે કયમ નકી;
રહે રાજ પોતે વરણુવ કરી કાર્ય નિજનો,
વડાવી બાળાજી લઘુવય વિગે એજ જયનો. ૪૩
- જિવે ત્યાં સુધીતો સ્વરમ સ્તમ પોતે સહુ મળે,
કરેલાં કામોને નિરખિ નજરે ના નિચ દહે;
રિખાતી જોનોરે' દિહરિ દિલમાં શું દુષ્કર્મકે,
આમે તો પદ્માવી કરમ ગતિ તારી નબળિ તે. ૪૪
- કહો શું એ આંહો' જનક જનની ને કરિ રાકે,
વિધાત્રી જીરના દિવસ મહિ લેખો સમજનો;
આમે જાણી દીધી કરમ ગતિ તાણી સહ જરો,
નિરપાયે સર્વે અનુભવિ બની એમ વહરો. ૪૫
- રહેવું સંતોષી હું સ્તમ ધમ્મી સંડી રજળતી,
કરે છે સેનાથી અત્રિક સુખ હું અમ યકી;
કહી એવું રોજે નિરજ ધત્તાને શિખવના
તથાપી કોદીને અવગ્રહ જણેના સ્વમતના. ૪૬
- હું મારી પુત્રીછો જિજન કુળનું જો અગતમાં,
રહી ને હું ખાસે ખુશિ થવું બટે આપ ઉરમાં;
પડાયો જતાં કે' અવગ્રહ કરો આપ ક્ષરમાં;
હું જીવે છે પુત્રી અવદિત નથી કાંઈ સ્વજનમાં. ૪૭

સહુમે સંડે છે નવિન નથિ પુત્રી તુજ તણું,
 બહુ તાગ જેવી રખ.તિ રહી શું મુખ કહું;
 નથી ખાવા પીવા વસન ન મળે કાંઈ વપુરિયે,
 દુઃકાગ ખાવાના સ્વજનદેનચિને બળિ જશે ૪૮
 તને તેવી પીડા લગિર નથિ તારા બર વિશે,
 રહું ખાતું પીતું તું સમ બિજિ સંદેશિ ન હશે;
 ધરું તારે મારે વિતહેત ધરી જન્મ ચુકરે,
 વિચારું તારું મેં સકળ સમયે શુભ હદયે. ૪૯
 તમાપી પોતાની સકળ દુખ સેતી નિજ સુતા,
 વિચારે ના મુખોં શિશુત્વ વિષે લગન દુખ આ !
 વખાણે મોઢેથી કરમ નિચ તો ઉચ્ચજનમાં
 વડો માને આપે મુરખ સમના લાજ મનમાં. ૫૦

દોહરી.

એ રીતે ઉધી મતી, આપે બાપ અમણ્ય;
 આપ એજ હોંકે મુરખ, કરનો વડાં વખાણ્ય. ૫૧
 પથ્ય કુદરન્ના કાપેને, કરી શકે શું બાપ,
 ખાવ પિયે તદ્દથી દિયે, દુષ્ટ બાપને શ્રાપ, ૫૨
 સમજે શિશુપથ્યું છુટતાં, બાળા મટતાં બાળ,
 બેરકુશી જોઈ બાપની, ચડે કારમો કાળ. ૫૩
 નાણાપાણ્યા સમ ગણે, પડે સહિ પરિણાપ;
 પાવકર્મા પીડા વધુ, સહે સુતા દિન રાત. ૫૪
 રમ્ભતિ પરણ્યાની પર હરે, રહે સંડ્યાતું બાન;
 નાની વયમાં અણસમજ, મન યતું પછી મસ્તાન. ૫૫
 જોઈ બોંછ સાહેલિને, પરણી સાસરે જાય;
 તારે પુઠે માન્યે, શાં હું થી ન જવાય ? ૫૬
 માત કહે સંડીછ તું, ધણી તારો પ્રજા ધામ;
 ખા પી આ ધરમાં રહે, પેરમના રટજે રામ. ૫૭
 અવ્યતા આ અગત્યને, મળે મોરિ મન કાળ;
 બગતી રે બાળા સગા, આંખે આંખ ધાર. ૫૮

એ નીતીના નિયમમાં, રહે બાપડી રાજ;
 તો પશુ તેને સિર ધર, અખુરતનો અર્તિ જોજ.
 સદુ સંસારી કામમાં, કરિ નવ શકે પ્રયોગ;
 શુભ કામે ક્યમ સચરે, વધુ વિધવ નો વેશ.

૫૯

૬૦

આર્ય વૃત્તની નિરમાલ્યતા.

દાહરા.

મેઠાં મેઠાં સમ જુઓ, નહી શકે નુર,

જેએ છરિ ધરતાં કરે, માયા તથા મજૂર.

મુખપર જેસે માંખને, ઉઠડવાનિ ન આપ;

એશુ અધિક કરી શકે, હાય હિંદુ બુમિહાય.

મનહર છંદ.

શરનહીં શરીરમાં નુર નહીં મૂખપર,

ધર્મ તણો દેગ પશુ આપે અનાયારી છે;

શાયેનું ન કાર્ય થાય હર જોષ નાશી જાય,

હાલપક જુરસા ગયા રહી જ્યાં લાયારી છે;

મહી જેવા મનુષ્ય રહેછે રાજ મંદવાડે,

પ્રભુ દુખ ખાડે બીર જેમ ભાગનારી છે;

જાગી છંદગીને રાખું ત્રીજતાનું તેજતન,

જાળ લગન દિંદમાં આતારી બલીદારી છે.

લાભ જોષ વેપારી કરેછે રોજ રોજગાર,

જેને જગતમા લાજ પ્રાપ્ત થકી ખ્યાળી છે;

નાદારી દેખાય ખાટે અરી સામે લડીમરે,

દેશની નાદારી દેખી કાપાને પ્રજાળી છે;

શ્રુતસત્તા દુઃખી દેખી ટાંન હડે માતતાત,

ધરમે અધર્મ થઇ મતી એવી રાણી છે.

હાલ જોષ હિંદુ તથા હેલુ દોગ હડી ગયા,

શુરવીરતાને સાટે નાદારી વધારી છે.

રૂઢીનો જૂસમ માત તાનનો જુસમ મહા,

જૂહી આખરની કાધે ધોસરીઓ ધારીડે;

૬૧

૪

- દોષ જો સુધારો તો કુધારો માને અંમતી,
કુમતી પ્રહારે જોયે સુમતી વીધારી છે;
ગૂરૂએ અધારાં માર મોડીં હડસેત્યા હવે,
નરકના કીડાને નરક સુખધારી છે;
- ૧૦ શીખ આપે શાણા ત્યારે વીખ જેવી માને મન,
હાંદની કાચના સારી ક્યારે આવનારી છે ! ૫
નાનાં બાળકોને પરણાવવાનું મહા પુન્ય,
આવી હાંધી મતી હુમ્યા ગૂરૂએ ઉતારી છે;
- ૧૧ આપ તણા લાભ માટે પાપ પ્રભ છેડે બાંધ્યું,
સ્વર્ગની નીસરણી ગુરૂને ઘેર ધારી છે !!!
પતીત પ્રભ બને તો ગુરૂનું ગુમાન નબે,
ધુતી ખાપ દોંગી બની આપે વેળધારી છે;
- ૧૨ અક્ષરે ચડાવી શીર છેદન કરેછે રોજ,
જોજ કરીજો ગુરૂની ફનીઆં ધુતારી છે. !!! ૬
ગૂરૂ કહે. તેજ જ્ઞાન ગુરૂકહે તેજ માન,
હુ છ ગૂરૂ બંધન અતીશે દુઃખધારી છે;
- ૧૩ ત્રાસે તો છે દોષ વળી ત્રાસે તો વિશેષ દોષ,
વીમાસ^૧ તો વધતી પ્રભ વડલનારી છે;
ગુરૂ દુષ્ટ વચન તે વેદ ભેદ જોયું માને,
ગુરૂ જ્ઞાતી^૨ કે અજ્ઞાતી મતીને ન ધારી છે;
ગુરૂ નાંખે નરકમાં ગુરૂ નાંખે સ્વરગમાં,
ગુરૂના ગુમાને બાન સાંનને વિસારી છે. ૭

અણુ બનાવનો અંકુર.

દોહરા

- ૧ મન મગતાં નથિ રમહિ વિને, જે જોડે ઈ જોડાય;
અણુમનાવનો એ ચડી, અંકુર ઉદ્ભવ થાય. ૧
અંકુર વધતા આગળે, વડું વૃક્ષ ધણ જાય;
દંપતિ એ રહે ચડી, અણુસમજૂ અથડાય. ૨

૧ ખાડો. ૨ તપાસ. ૩ સાચું ખોટું માનવાનું કરે. ૪ પૃથ્વી.

રેાળા વૃત.

પ્રથમ ન પ્રીતે પ્રેમ, નેમશું ધરવે જામે,
 દરો પછીજન કેમ, મુખ દંપતિ દિલ પામે;
 મન જુદા પડિ જાય, મળે નહિ મન લખેથી,
 વડાધમાં વીટાવ દંપતી દ.ય । મનેથી. ૬
 નર આ છે નિર્મલ્ય, નાનકો નમવું શાને,
 વડી એ થકી હુંજ, એમ ખમદિલા મન માને;
 દ્રષ્ટે નિતરિદેશ, સ્વામિની હોકરવાદી,
 મોટપમાંથી કુદે, નારિ સામરિયે આવી. ૭
 વધુ વધુ શુભવાન, બાપડીને વર બાગકાં
 એ વચનો સદુ તણાં, પ્રેમ દોરીને દાહકાં!!
 સમજૂ શાળી નાગ, નાનકો નાથ દિસે આ,
 દુઃખ તજો નહિ પાર, એમ નર નાર દહે જ્યાં. ૮
 સાસરિયામાં નાર, સમ્મતા ચિત્તમાં ધારે,
 પિયર થકી શિખસાર, સમજુ થાતા સદુ આસે;
 રે'વું સારી રીત, પ્રેત સાસરિયાં કેરી,
 ખરિ ખેંચવી ખચીત, એ અમર ઉર ધણેરી. ૯
 તેથી તરણી તજે, બધી ઉઝાંઝળિ ટેરો;
 જલુ' સાસરે થયું, વધુ દાલ્યાં જ્યા લેવા
 આ હેતુ વિષુ અવર, હેતુ નહિ નારી મનમાં;
 જોરી ગંભીરાધ, એ'થ ધારે નિજ તનમાં
 નાથ હોય નજ ધેર, નાનકો જાય નિસાએ;
 સમજો નહિ દંધ પેર, ધેર ટટે કિત્વ બાજે
 પજવે નિત્ય માળાપ, શરમશી નરને નિજ ધર ।
 પત્નીને પરિતાપ, નાથ આપુ સમજુએ જિહા
 આગપેદિ જે અસર, ખસે નહિ અંતરમાંથી;
 એયિ નારિની નજર, નાથ ગમ નળગી યાત્રી
 હું શાણી સમજેજ, એવું ચિત ચલુસં ધારે;
 જોરી ધેર મજેજ, "સમજુ વડુ" એવું ઉચારે.

એ અંતર અભિમાન, અંગનાને આખો બદ;
ખમે નહીં કો વાર, એજ અંકુરનો ઉદ્ભવ.
બાણી બને બરધાર, પછી સમજૂને શાણો;
નેહ રહે નહિ નાર, પ્રથમ મતડે બધાજેઠ. ૧૦
શામા શિક્ષા મહે, નીજ જેવી નારીની,
બિચાર ના ઉર લહે, વધુ મમજાણુ વિગાની.
ધાપ સ્વામિ સમજેલ, પછી સ્ત્રી મૂરખ બાગે;
ખાપે થઇ આગેડ, કેમ મત તરણી ત્યાગેગા! ૧૧
સાચુ સમગ તણુ, કરી સંપાદન પ્રીતી;
એજ મને ગણિ ધણી, મહેના સમજૂ રીતી.
નિજ મતનો રે' નાથ, એવું નારી ઉરધારે;
બાળા બીડે બાથ, વાલધી પછિ વદનાડે ૧૨

નરમ ઠપકો.

માસિની વૃત્ત.

દિપક કરમહીને, કાષ્ટ કૂચે પડે છે;
જન સહુ પછિ તેને, ખુદ માડો ગણે છે,
ચિત સુખ ગણિયુએ, અધકૂચે બિચારો,
ત પિ ન યશ પામે ન્યાયનો નેક ધારો, ૧
ત્યમહિણુ મતિધારી, બાળવખે વધારી,
શિશુ હલિ ઝટ નાખે, કારિ ધારી કટારી,
ચિતજરિ નહિ ચંકા, રે'સતા શિશુ હાથે,
પરમદિન દયાળુની ધરી છાપ માથે. ૨
હલ થઇ હિણુ બાગી, જગી જોતાં જણુ સૌ,
મુરખ સુધ રહે તો, આખરે માર ખાશે,
ત્યમ ચયુ દિલ્લોસે, ઉઘ આતી અતિશે.
ધર બળિ બધુ જાશે, તોલના સાર લેશે,
મરત જુમિ દિસે છે, ભવ્યતાએ બરેલી,
તદપિ તણુબધાની, નીચ ધારે કરેલી.
બળહિણુ જનતારા, બાળવખેથી બાળો;
નિરમુગ સહુ થાગે, છેક લેવા ઉઠાગે. ૩- ૪.

જિવન જગત માંડી, જીવ સાથે જડેના;
 ગુણહિન બની આજે, આર્ય ગૃમાવતાહા III
 જિવન જલું રણું છે, જર્જરી ભૂત દેહ,
 સુખજન કયમ યાશે, નીચનો ધારિ નેહ ?
 મરણ જન કહે છે, આપ શાષ્ટા ખનો છે.
 પથ શુભ ધરવાની, વાર આડી ચહેા છે,
 કરમ શુભ નથીને, શુભની ધારિ આચા;
 મૃગજન નિરખીને, આખરે છે તિર.શા.
 તદ્દપિ નયનની છે ભુલ એ બાળતા ના,
 ધસલું મૃગજને એ, વાંઠ વીચારતા હા III
 કુપથ સ્વપથ માંડી મધ્ય રસ્તે પડેલો,
 કરણ સુણ્યું નથી જે, હોડી સીચો ચડેલો.
 તમ યયું મમદેશી, લોક ભુચા પડ્યા છે,
 સુપથ તનિ રવદેશી, નીચ રસ્તે ચડ્યા છે,
 કદિ નહિ અટકે એ, પુણ્ય યાક્યા વિનાના;
 બંધિર નનિક જૈને, શંખ દુઃકપા નક્રમા.
 નયન નિરખવાનાં, નાશ પામ્યા દિસે છે,
 નિરખિ દિપ શિખાનેર, શું ખતગો પડે છે ?
 ચિત શુભ યયું ધરી, વેદનાને વિસરી,
 તદ્દપિ વધતિ દીસે, બાળલએ ખીચારી ?
 દુરબળ દિસતા શા, આર્ય દેહાર બાણું.
 ભરત રણ ભુમીના, વીર ક્યાં યાદ આણું ?
 સરપ વહિ ગયાને હાથ દીસે લીસોટા ?
 નકર જન જાવાથી, ખોખલા જોડે ખોટા.
 દમડ તણિ દિસેના, દેડમાં સકિત સામી,
 ફટ દધ કુટિ જાતા, ફલડી હોય કાચી;
 પર વરણું ન પ્યારે, કોદિ વિદેશ માંડી,
 મયન તણિજ લપા, શીખતી કેદી નાહી.
 દિસનિન દિલમાંડી, સકિત, એ સુચને છે,

૬

૭

૮

૯

૧૦

૧૧

- જડ મતિ જન માંડી, ન્યાય આના વસે છે,
 આર જન કદાપિ, નિરખે ન્યાય આનો;
 ૧ વદ્યુ' શું યુખ એને, હો પશુના સગાઓ, ૧૨
 પશુ થકી પડતીમાં, દીસશે આંખ એને,
 શિંગ પુછ તણિ ખમી, ચીન વિચારશે એ;
 સકળ જમત માંડી, ભારતીની^૧ સુકિર્તી.
 ૨ ઉજળતિ ઉ.ધીની,^૨ હોગ જેની સુમુર્તિ ૧૩
 જનકે જગ દિયે છે, પુરુષ પ્રખ્યાત પ્યારા.
 રુરક્ષ શ્રદ્ધિ રહ્યાતા, ન્યાયના નેક ધારા;
 તતુજ તુરે વિનાના, એ પિતાના બન્યા છે,
 ૩ ન્યમ દિપ પછવાડે, અધતાં આવી દિસે ૧૪
 પ્રખળ મતિ દિસે શું,^૩ કાળને કૂદવાની,
 ચડતિ પડતી દીમે, રંકને રાજ્યાની;
 પડતિ પુરણ પેષુ' આર્યની આ સમામાં, ૧૫
 ચિનહ ન મડનીનાં છે નહીં ન્યાયવામાં; ૧૫
 ચડતિ કયમ થવાની આર^૪ કામે તજ્યાં છે,
 કુમતિ વધતિ ધારી વે'મ જળે કસ્યા છે;
 નિકળવું ગમતુંના કાડ'નારા નદારા,
 ૪ વિપ^૫ મહિં વસનારાનુશ્વ છે બોલનારા! ૧૬

ભરતભુમીને આશ્વાસન.

દોહરા.

- સમજણની સંસારમાં, જન્મ્યા પછી જરૂર;
 ૧ વિદ્યા અમૃત આપવા, સહુને ધરૂં હર. ૧
 સમજણ વિણ સંસારમાં, મનુષ્યન મહિમાં^૫ ખાન;
 ૨ જ્ઞાન વિના નાદન નર, ત્યમ ગોગ્નિ ગુણવાન. ૨
 ખલક^૬ રિને ખોરાડતુ, જૂળ સમયમાં જાન;
 ૩ વિણ જૂળ ને ભક્ષણ કરે, યાય અશ્વર્ય નિદાન. ૩

વસંતતિલકા વૃત.

હે ભૂમિ ભારત તણી તજ શોય ચિત્ત,

જાગે ન મુર્ખ મન હીન અને અહીત;
 ચિંતાસિ વૃજ ચિત શાંત રહે ચતુર્ગં.
 બાપુ મુજાન જરિ, છે વિધિ કાર્ય એવાં ૪
 ન્યાં માનવાનનરનાર તતં વધારે,
 સંધી સદૈવ વસતાં ધસતાં મુધારે;
 જાવિક બારતિ તણા તનુએ હતા તે,
 પામ્યા પ્રકાશ લય સ્વર્ગ વિરે જતાં તે; ૫
 કિર્તી ન આદિ ચિત દેશનું હીત આણું,
 એવા મુવીર થકિ આંહિં નહી વમાયું;
 કાળે થપાટ હણિ છે પડતી થવાને,
 તે શોચ કેમ ચિત માત્ર ધરે અત્યારે, ૬
 ન્યાં પ્યાર સાર નર નાર મહીં વસેયો,
 દોડે કોદિ નહિ ચિત થકી ખમેસો;
 તે પ્યાર જોડિ કરે દંપતને હરેથી,
 દોહીન દૂર ખસેનો વસેનો પ્રતેથી. ૭
 છે પ્યાર રીત જન બે પડકે મુખાવે,
 નાસેન કોદિ અતિ શાંત દિસે સ્વભાવે;
 એવા સુશીલ પુર હીતકરને તથને,
 બેઠા કુસંપ કુમતી રૂઢિને સથને. ૮
 છો પ્યાર જય પથ ના રૂઢિને તળશે;
 શાસ્ત્રોનિ સ્વાર્થિ નજરે જરિના જણાશે;
 પૂરે ન પ્યાર પરખે પતિ પતિ ચિત,
 જણે ન આપ તણું છે હીત કે અહીન. ૯
 વાતસલ્ય જાવપિગુમાત તણા ધરે ત્યાં,
 કો' કેમ ગ્રેમ વમશે જમ દંપતિમાં;
 છે ના જરર ઉર ગ્રેમ તણી પ્રસંશા,
 માંડી દુકાન શિશુ^૩ ! શું વકરા^૪ની આશા !!! ૧૦
 જણે ન પ્યાર પથ પ્રાણ તણી ધરે છે,
 આદતિ અગ્નિ મંદ^૫ હાડ હવે જળે છે;

જાન્યકમાન સુખના સુખના મરી;	
ના પ્રેમ નેમ જરિ ભારત માંહિ દીમે.	૧૧
દેવી થની દહનગે પતિ પ્રેમ ધારી,	
જાણી સદૈવ શુભ શુ' ગણ તે બિનારી !	
છે જ્ઞાન નાશ ક્યમ પ્રીતે ઝરે વધે કો,	
ક્યાંથી થવાય સતિ ? નાશ થતાં પતિ કો.	૧૨
સંસાર સ્ત્રાવ બહુ સાર, નધાર લાગે,	
કો' કેમ જાણિ જગવાણિ વૃત્તીનગ્ગે ?	
જામેન જોર કરિ વૃક્ષ વડું વપૂમાં,	
છે જ્યાં નવૃક્ષ કસિવાર ઉડી જવામાં ?	૧૩
જ્યાં પાક ખ્યાર પણ પ્રજાણિ જાય પ્રાણ,	
રેવાય કેમ શરિરેતજિ જાય પ્રાણ,	
પ્રાણાંત થાય તુટે જાય કદાપિ પ્રેમ.	
કાઠે વિયોગી દિન, જીવન, મૃત્યુ જેમ ! ! !	૧૪
જોડાંન પ્રેમ અહાં ઉરરે ઉદાસી,	
રેકેમ જીવ મળતા ? પ્રિતના પ્રકાશી,	
છે ના વિકાસિ કણિ ત્યાં શુ' સુગંધ જામે ?	
તેનો ન યોગ્ય ઉપયોગ મળે કટાણે,	૧૫
ટાણા સિવાય ખરિના ખુબિઓ જીજુલી,	
પ્રીતી તમામ ઉપયોગ વિનાની માતી,	
રે' વાંસના ઉર વધુ મુત વંશ રે'વા,	
દાદો બની દિલવિગે સુખ સર્વ સેવા.	૧૬
ત્યાં તું હિંડયો મુગ જામે ન થયો પિતા જ્યાં !	
ચાતા યુવાન સમયાન મુતો જઈ ત્યાં ! ! !	
તારાં કરેન તુજને નડવાં નકી છે,	
આથી અધીક મુજરે મુજને વકી છે.	૧૭
માટે તું જાણિ નર જે તનમાં તપાસી,	
આ દીસતી શું વધુ આર્ય પ્રજા ઉદાસી,	
ના મુર મૂળ શર વેણ જુદાં ઉચારે,	
રૂઢી વિરહ વદતાં દિલ રેદેશ ધારે.	૧૮

એવા થયેલ મતિ હીલુ મિથ્યાભિમાની,
તારી તમામ મુગ વૃત્તિ દિધી મુખાવી;
હે માત તેધિ 'તનુજો નમન દિસેઆ,
સંસ્કાર થાય સુ'રે ભવિ 'ભારતીના.
જાણે કદાપિ હુકસાન પછી રનિવારે,
તે દીન ચીર મડ ભારતને સુધારે;
આદીન વાણિ વડુ' તે સુણે ભરતીને,
હ્યો સાહિ, ભાષ તજિ કૃડિ રડી વૃત્તીને.

૧૮

૨૦

બાળકોને શામાટે કટારે મારવાં ?

રાગ ઢેશી.

“નહિ વિદ્યારિયેરે, આ રૂદિયામાંથી રામ.” એ રાગ.
નહિ વિદ્યારિયે રે, કટારિયે નાનાં બાળ, નહિ વિદ્યારિયે. ટેક.
આવે ઘરે મીઠજાન^૧ તેને, ખાનપાન દધ્યે શબ રીત;
બાળ પોતાનાં બાળિયેરે, બાળ લગ્ન ઝાળે વિપ્રીત^૨ નહિ. ૧
પાળક બાળશી ટાળક થાવું, ન માખાપની એ રીત;
વાડ બ્યારે સીમડાં ગળે, ત્યારે દોણુ કહે એ પ્રીત. નહિ. ૨
વસ્ત્ર વપૂ પર પહેરી શકે નહિ, નહિ ખાવાનું જાન;
એવા સમયમાં વસવિયે રે, ત્યારે બાળ પુરાં હેરાન. નહિ. ૩
ખ્યાર શું તે તકમાર ન જાણે, શી આણે તકમાર;
કુરે માખાપ કરાર કરે ત્યારે, હજારવાર ધિઃકાર. નહિ ૪
પેટ પુરું કરે આથ અવરતી, નહિ જંજળતી જાળ;
એવેસમે પાપી પારધીરે, જાળ પાયરે એને જાળ. નહિ ૫
માણી ન જાણે રૂઢ માખાપો, સારી રીતે સંસાર;
મારસો આપે વેવલારે, ખરી રીત જાણવી ખ્યાર. નહિ. ૬
શેણીત^૪ સોપાઇ જાય સરીરથો, તેજ જતાં તતકાળ;
અડવડીયાં એને આવતાં, વિશ વર્ગમાં આવે કાળ, નહિ. ૬
બાળપણમાં બાળને સંગત, બાળની નહો' બેશ;
બાળા જેવા બાવલારે, બન્યા આજ નરો વિશેષ. નહિ. ૭

૧ સસ્વતી. ૨ દુર કરે. ૩ મેગાન ૪-ઉચ્ચકુ. ૫ લે હી.

અવતે મુચા જેવા જન્મતને, બાળવગનથી બાળ;

વર્ણસંકરની દેશનેરે, આખર ચોટાડી ગાળ.

નહિ. ૮

બાપલા ખીકણુ બાળકો થાતા, મુખપર ખેસતી માંખ;

આયે જમિની આ દયા તું, શીલરી થાને માંખ.

નહિ. ૯

દેશ તરો ઉત્કર્ષ થવા દીડી, હર્ષ ધરો જન કોઈ.

સસ્તુ સાત લગાવજ્યોરે, બાળવગનને રેશો ન રોઈ.

નહિ. ૧૦

બાપનો ધર્મ શું ?

રાગ દેશી.

ધ્યાને ધારિયેરે, માબાપ, ધર્મ માબાપ, ધ્યાને ધારીયે

ટેક.

પોપણ કરવું બાળનું એછે, ધર્મ સકળ સંસાર;

રોપણ કરવું સોરિનું રે, એવો ક્યાંઈ નથી કરાર.

ધ્યાને ૧

અર્ચક ઉછેરવામાં ઉમંગને, સંજયી શાંતી થાય;

ખસેડી દેતાં ખાડમાં રે, કરો માબાપ વિચાર કાંઈ.

ધ્યાને ૨

દેલવણી પૂરા કોડથી રેની, ખાનપાન રૂપરીધાન;

રીઠમાં ને રખડાવશો રે, તો બાળ પૂરાં હેરાન.

ધ્યાને ૩

જેને માટે ખુબ જેહમત વેડી, અવનીમાં એક વાર;

જૂજંગ પેઠે બક્ષારે, કેમ આપણે આપણું બાળ.

ધ્યાને ૪

લાડસડાવવા લક્ષધારે, કરો ઉપાય આણી ઉમંગ;

તાતે તેસે ન નાખવારે, એવું આગળી જરો અંગ.

ધ્યાને ૫

ખીલતા ફુલને ખીલવા દેવું, એછે બગેજર ન્યાય;

અણ પાકવું તોડી પાડતાંરે, એતો આપે સુકાઈ જાય.

ધ્યાને ૬

જાતન રાખી જોગવર કરતાં, પંદરવાં રાખવાં રાજ;

રોગમાં રીખી ન રાખીયેરે, એને બગણો નાખી બોલ.

ધ્યાને ૭

નામ રાખે નિજ ફૂળનું એતો, કરશ ચાહો સત;

ફુળ બોળણુજો નીકળ્યોરે, તો તમેજ પુત કપૂત.

ધ્યાને ૮

નાજૂક નાનકા દોડતાં દીસે, બાળકો બાગે વેશ;

કારમ્યાં એને કેટારે, ના નાખવાં પકડી ડેશ.

ધ્યાને ૯

શિક્ષણ શુદ્ધ વિવેક વિધાનું, છંદ કરો ડાપલુદાર;

પ્રણ હણો નહી હોયથીરે, બાળવગન તણી તજવાર.

ધ્યાને ૧૦

૧ છોકરો. ૨ છોકરી. ૩ મુશ્કેલી. ૪ સર્વે ૫ નંગેળી,

મુખ સંસારમાં મામડું આપે, દુખ દેખે ન કોવાર;
લક્ષ્ય લાપક દેખામરે, લખે બાળગનને બાળ.

ધ્યાને ૧૧

ધ્યાર પરદેશમાં કાં ગયો ?

મનહરછંદ.

વરવા કાઢીને વરઘોડા ઘેર ઘોળા જેવા,
ઉઠા ઉઠા જેવા વર રાગ તથા વેશમાં;
ધ્યાર તલબાર પરખાય ના પતીત રીત,
હીતનો ખચીત ખસે વએ ભુલ વેશમાં;
નેમ નદી પ્રેમ બાધ્યો જેમ તેમ નભે દેમ,
રહે આખો ભવ એમ દેખીતો તો દેશમાં;
પળનો પેળીને પતીયાર પ્રજામાંથી પછી,
ધ્યાર પરવારી પરવર્યો પરદેશમાં.

મનમળવા શિવાય મહોખત શી ?

મનહરછંદ.

ઝોળખાણ વિના ન ઉમંગ ઉર માંહી આવે,
બારે નહીં વસવું ભવો ભવ એ વેશમાં;
પ્રાણીને પકડી પાંદી ધરેછે પાંજરામાં,
ધ્યાર વિના, પીડાથી વસેછે એ પ્રદેશમાં;
ઉડવાને ઉરમાં ઉત્સાહ પણ અપંગ છે,
નહિતો વસન નહીં વાંલાથી વિદેશમાં;
ધ્યારનું કીપીયુશ પીતાં પતીત પાવન થાય,
જોડું ન જોડાય કંઈ કામની રે' ક્ષેશમાં.

લગ્નનો કાયદો એવો કાં ?

મનહરછંદ.

બાળકને દધને જનમ જામ દરી લેવાં,
કરી ખુશી તોય કુર ગણેછે એ કાયદો;
કુંદમાં ફસીને કાંમી ફાગટની ખાય, પુલી—
કુલમાં કુલાય કાંમીખોર ગણી કાયદો;

વેદના સહેછે વંશ વેદના વિચાર વિના;
વરાવીને વાવતા વિનાશ તણે વાયદો,
ફાયદો ફાંસીનો લ્હાવો લેવા તણી લાલચગેછે;
હડે તેમ કરે ક્રોધ કાયદો ઇલાવદે.

કસાઈને હિંદુ માખાપોમાં શો ફેરફાર ?

મનહર.

પાળી પોશી પ્રીત ધારી ધારી કરમાં કટારી,
નાંખતા વિદારી પ્રાણી જાણી જોઈ જોરમાં;
પાઈ પય પોતાતણું પાળતાં રાખીને પ્રેમ,
શાણું બની લગ્ન કરે સીધું તણું શોરમાં;
હાથે હથુતા ન હથુવાતું હથીયાર રાખી,
અવગને હાથ આપી રેખી નાંખે રોળમાં;
હાંસલ ન હોય પણ હર્ષ આણી લણી નાંખે,
શોછે ફેર ફાર હિંદુને હલાય ખોરમાં ?

બાળ લગ્નથી થતી વિધવાઓ.

દોહરા.

બાળાને પરણાવતાં, મનમાં માને દા'વ;
સંડે રાખા લા'વથી, ઉધો થાય ઉલાવ. ૧
લાવ ધડિક લેવા જતાં, આખા બવતું સાલ;
વિધવા યદ્ય ધરમાં વસે, બુરા થાય હવાવ. ૨
સ્થિતિ વિધવાની દુખદ ગણિ, દાઝે ચિત માખાપ;
આખો ભવ ઉભું કરે, પેટ પાળિ હણિ પાપ. ૩
પણ પોતે પરતાયના, જોઈ વિધવાનો વેરા;
આપ કાર્યથી અવર દુખ, તોય ન દિલમાં દેવ. ૪
કુચાલ બાળલગ્ન તણો, જે વિધવા કરનાર;
તેને ન તજે કોઈ દિન, ગ્રહે ગુણિ ગણિ માર. ૫
બાળા સંડે બાળ પણ, છતાં તેનિપર દેવ;
ધરે, ધગર ધરા પરે, નીદે ચાલ ન લેશ. ૬
કારણ વિણ કારણ કદી, આ જગમાં નવ ચાલ;

હનિ આંખે અંધા બને, પચ્છ દારણુ ન તજ્ય.	૭
બાળસગ્ન દારણુ થકો, બનતી વિધવા બાળ;	
વિધવા પર પડેનો જીવનમ, પણ નવ તજે કુચાલ.	૮
નાની વયનાં લગ્નથી, વિધન વીધવા રૂપ,	
નિરખે પોતે નજરથી, તોપણ એસે ચૂપ	૯
આપે મહું અદિલ છતાં, અમન માનિ અમન;	
પ્રાણન ^૧ જે પ્રીતે કરે, કેમ ન નિકળે પ્રાણ?	૧૦
આપતણી ઉધી મતી, માને સરસ અમન;	
કબુલ કરે નહિ બૂલનિજ, ^૨ કરડી દાગા પાડુ ^૩	૧૧
કદિ ન વિચારે ચિત્તમાં, બાણે મરી બૂલ;	
પણ ફગતા રે' બેરકુલ, ફેગટ કરના કુલ. ^૪	૧૨
વિશ વર્ષ સુધિ બાળને, વ્યાધી અધિક પ્રકર;	
આવે દાગ સમી સદા, મહુ બાળક મગ્નર.	૧૩
મામાપોતી બૂલને, સમજણુ નહિ શિશુ ચીત;	
એ વયમાં વ્યાધી અસહ્ય, અવે ગણું ખચીત.	૧૪
વરે બાળ બાળા બહુ, નાનિ વય નિરધાર;	
એક મરેતો અવરનો, બગડે મહુ સસાર.	૧૫
બાળક નાની વય વિશે, પરણાવે ધરિ પ્રીત;	
મરતાં બાળા બવ બળે, હિતમાં યાચ અહિત.	૧૬

હરિગીત છંદ.

નાની મધે બાળક મરે બવ બાળકીનો બળિ જશે,	
થયું જે પતીનું મૃત્યુતો, અપશુકનિ સુહુ મુખ બોધશે;	
બગડે બિચારીનો બંધા બવ દોહુ રૂઢી જીવનથી,	
પણ તે ન ગણતાં કાજર અપશુકનિ માને ચિત્તથી,	૧૭
દોશો અમે પરણાવિયો જ્ઞાતી વિશે ઉગળા થવા,	
ખુબ ખરમ્યું વિત હિત જાણિ ચિત આ દુષ્ટ દિવસો દેખવા;	
પરણાવિયો બાળક અમે લીધો રૂડો લાવો ધણો,	
અવતાર બગડ્યો છે અમારો દાગ ચાતાં તે તણો.	૧૮

વહુ આવી પગલાંની નકરી દામ દરિ બેઠા નહી,
 વિવા કર્યા ત્યાં જરિક સુખ આજીવનમાં દીકું નહી,
 ઉલટું અમારું બગડિયું આવી વહુજ અમાગણી,
 એથી થયું અનિશે અનીષ્ટ અમારું એવું ચિત ગણી.
 મેણી હમેશાં મારગાં સાસુ ન ચિત ચંકા ધરે,
 પજવે પુરી, વિવા બીચારી, કાળ આગળ શું કરે?
 ઘરમાં થયું જરિ જ્યાન^૧ તો વહુ રાંડ ચર્મ નીંદાય છે,
 લાખો તણું નુકસાન નિન વહુથી થયેલ મનાવછે.

૧૫

૨૦

પણ ના વિચારે પાપિયો કુદરતિ આગળ શું કરે,
 પ્રભુ માર જ્યાં લાગે અસલ ત્યાં કોણ કર આડા ધરે,
 કુદરત નિમમથી ઉલટા આત્મા તણું કળ આ મળ્યું,
 એવું કદી ગણતા ન ચિતથી પાપ વૃક્ષ ખરું રાખું.
 જોજો જનાવરમાં જો વિણ વય ન વાગા સંગમાં,
 પક્ષી પશુ પડતાં નથી પણ એથિ નરતા^૨ ઢંગમાં,
 આજીવ તમે આયો અધમ સ્થિતિમાંદિ^૩ ઉલટા ચાલિને.
 તો કયમ સગ કુદરત કરે ના હાથ સભા ધારિને.

૨૧

૨૨

મૃત્યુ તણું ધરી સભ કુદરત આપ આપનપર ખડી,
 નિરખે તમાસો જગતમાં, વારે^૩ ન જરિ આડી પડી;
 પણ તે તણા ઉમદા નિયમથી જરિક આડા ચાલિને,
 આઢંકાર આણે ઉરમાંનો કરતિ સિક્ષા આલિને.
 વય પકવ વિણ કરતાં લગન ખોલે ન મુખથી આપડી,
 છે રૂઢી અધા ભાવ નહિ પુછના બિચારી ક્યાં પરી,
 સંભાળ તેના નિયમની અધર્મ આખેથી જરી,
 સુઝતી નથી આયો ઉરે મૂકે નિયમ પર તે છરી.
 નાની વયે નર નારિને ઉપયોગ યોગ્ય ગણાના,
 પણ લાવ લાવની નજરથી નહીં જન્યા નિરખાયના;
 માળક બિચારો બાર વર્ષની વયવિશે સંસારમાં,
 પડતો દિસે હા ! જીલમથી ઉનાકના અંગારમાં !!!

૨૩

૨૪

૨૫

કો' ક્યાં સુધી કાનુન^૧ બંગ થતો જુએ નિજ આંખથી,
કુદરત ન કોપે કેમ તેપર, ને ચિતે ગણના નથી;
પણ ક્ષય અને નજાણાનું અતી તિત્ર સન્ન વાપરી,
રે'સે ચિચને હાથ કુદરત દાગ ઉઘટાં ચિત ગણી. ૨૬

દોહરા.

હલકાં કામોથી સદા, કુદરત ક્રોધ બરાય,
બાળક મરનાં તેથી બહુ, પણ ચિત નવ સમજાવ^૨. ૨૭
કો આવીને આપણુ, જરા કરે અપમાન,
ક્રોધ ચડેને ચિત ચહે, કંવા વહું નુકસાન. ૨૮
તો કુદરતનો કાયદો, તોડો આશીતાન;
તો' ક્યમ તમને નવકરે, કુદરત પણ નુકસાન. ૨૯
અધમ તમાગ દાર્વય^૩, અર્બક^૪ મૃત્યુ થાય;
પાપ તમારે શીર એ, હાથે કરું ગણાય, ૩૦
દેશ વિષે વિચવા કરે, મડે દુખનો ભાર,
ફટ ફટ મહુ કંતા તમે, બળી જતાં મંસાર. ૩૧
પરણાવી છે પણ તમે, રંગણી તમ હાથ;
ફટફટ તમ હાથે થતી, આપે બની અનાથ. ૩૨
અમળા ઉપર અહનિશ, અનુકોપ^૫ ધર ઉન્ન
પણ એ બુદ્ધિ બળિ ગણ, થયા હલના દૂર. ૩૩
સામુ નણુંદ મેણાં વડે, ખાવા નવ દે જર;
આખો બવ રહતી રહે, રિધવા જન્મ અમાર. ૩૪
સાસરિયાં હિણુમાગિ કે' પડી પિયરમાં જાય,
માણાગો પણ માનથી, ચિતમાં જરિ નવ ચાંચ. ૩૫
બાઈ અને ભોજાહઓ, ગણે ચિતથી પાપ;
મડે મેણાં મારે જગે, રિધવા દુઃખ અમાપ. ૩૬
નિચ પગલાંની આ નણુંદ, ક્યો માસરે નાથ;
ભોહિ પિવા આ જોગણી, આવિ હવે અમપાસ. ૩૭
વચન માર જે તરફના, પિયર માસનામ વ;
કહો રિધવાનો જન્મ સહુ, કેમ સુખમાં જાય. ૩૮

આપ કૃપથી આ ચયું, તે ન ગણે માળાપ;	
ઉલટાં નીકે કર્મને, ગણે પુર્વ કર્યું પાપ.	૩૯
આરે મુખ ઉઘી મતી, ઉપજી ક્યાંથી આજી	
આપ હાથ અવળું કરી, મુખથી કહેતા નાજી	૪૦
જૂઠા બોલા જગતમાં, અવર ન તમથી અપીક;	
કરો નીચ કામો છતાં, આપ ન ગણો અડીક.	૪૧
“હડમાં પમ કર મુંહપર” ઉઘી મતી અમાણ,	
“તમે કર્યું ન કર્યું કહો,” પ્રમુ કયમ રે પ્રમાણ.	૪૨
આવી વિધવાની દશા, અધમ આર્યમાં ચાય;	
દેગ વિદેશે આ સમય, હિંદ જોય નીંદાય.	૪૩
“હિંદુ વિશે હા ! બહુ જુલમ, વિધવા પર હમેશ;”	
થાય, વિદેશી મુખ કહે, તેપર ખારો દેશ !	૪૪
નીચ તમારાં કામ પણ, નીચ ન મૂખ કયાય;	
ખરું કહે તેપર રદા, અણુ સમજી પીઝાય.	૪૫
અણુસમજી કરતાં અધિક, અધમ હાલને આજ;	
સ્નેહ શૌર્ય છટાં કર્યો, નિચ ધાગને કાજ.	૪૬
વિધવાને કહુ વચન કહી, નિત્ય જણાવે ખાર;	
સાસરિયામાં સહુ જણ્યાં, વિધવા સહે દુખમાર.	૪૭
આખર કંટાળી જતાં, બાળા બળિને ચીત;	
અમુર અહેથી પિયર જઈ, વિધવા વસે અચીત.	૪૮
નાનિ વચે વિધવા મધ, જુલમ સાસરામાં;	
ખાવા નવ દે રોટલો, આખર બહુ મુંઝાય.	૪૯
પિયર કદાપિ ગરીબ કે, વખતે કો નવ હોય;	
નિરાધાર વિધવા મદા, ખુણે પડિને રોય.	૫૦
શુભ કામે માગેવ નવ, કરતાં જન કાવાર;	
વેચી વીધવાનો વર્ણ, જોઈ કરે ધીકાર.	૫૧
સકેન ના જોતાં કી, માને મન દુખ રૂપ;	
વિધવા શિર સંકટ પડે, આયો માહિ અનુપ.	૫૨
બળિજળિ વિધવા બાપડી, જન્મ પુરો કરનાર;	
શુભ આલે માળાપતી, આખર સાચવનાર.	૫૩

મરે આખર મહિત, ધણી, કરે નીચાં નિત કર્મ;	
જેથી હુણે દેશમાં, આપે સનાતન ધર્મ.	૫૪
બાળકની હલ્લા અધિક, દેશ વિષે દેખાય;	
યતિ દર વરસે તે છતાં, આંખ નહિ ઉપડાય.	૫૫
પણ વખાં આપે તણી, આંખે દિમે આજ;	
ધારાથી ધગતાં હલ્લ, સુખનો જરિ ન આવાજ.	૫૬
એ સદુ બાળવગન તણી, ખરી દિસે મોકાય;	
આપ લખે મેલા પછી, કરમે માડે દાય.	૫૭
કંઈક રિધવાને ન દે, ખાત્રા પૂર્વે અનાજ;	
પેટ બળે પાપો કરે, આખર થઈ નાગજ.	૫૮
એ ફળ મહુ વિશુ લગ્નના, ગડે નાની નાર;	
જિયને મુઠં જગમા મળે, દુગધાર વનનાર.	૫૯
નિત ઉપર મારે દયા, ‘જીવ દયા પ્રતિ પાળ,’	
ધરે નામ મોહું છતા, હજી હાથનિજ બાળ.	૬૦

બાળલગ્નથી પ્રેમમાં પડતા વિભાગ.

દાહરા.

સત્ય પ્રેમ સ્વરૂપનો, બાળલગ્નથી નાશ;	
ટાંચન હૈયામાં જરી, કાયમ ગહે કંદાસ.	૧
હૃદયગીત જંદ.	

- શીખેલ સાસુ ધીઃકારવા અધિકાર ઉમદા આપનો;
માની મને, હરદય રહે પગ ધર વિષે સંતાપનો. ૪
- સારું કરે વહુ કામ પશુ સાસુયિ ધીઃકારાય છે,
સુખ રૂપ તેયિ ન “સાસર” ચૂળે સમાન” ગણાય છે;
આરી બિયારી નાનિ દુહિતા તાતધર રમતી હતી,
આનંદમાં ઉઠેલ જીને લેશ ગતિ ખીજ ન હતી. ૫
- એ કેમ શીખે અવર ધરતું કામ આવી પહોંચતાં,
માહિત થતાં લાગે વખત તમ સાસુ ચિત દુખિયાં થતાં !!!
મેણું હમેશાં મારતી વહુને હૃદય દુરતા ધરી,
ના બાપ ધર દીકું ‘કશું’ એવાં વચન સડ ઉચરી. ૬
- નથિ માલ વહુમાં દોડિનો મીઠું ન માયે જરિ ધરું,
આ મુજ ધરે પોપાય પશુ ખીજ ન ગાયે આ કથું;
સાસુ તથી નાખુશિ ખોટીની કરે દરિયાદ ક્યાં,
નાનો બિયારો નાથછે રડવું જીને દુખકિયાં. ૭
- વસ્તારિના ધર કામથી નવરાય ના દિનમાં મને,
રાતે થતી નવરી ખીયુ સુવા વખત એ શું કરે !!!
બાગા બિયારી બળિ રહે ના કોઈ ધરમાં આપતું,
આવી અજણવા ધર વિષે સુખ માઁ કરતી બાપતું. ૮
- તેમાં નકારી સાસુઓ સમજાવતી નિજ સતને,
વહુ તારિ જી બેઠા નકામી તે ન અમને પરવડે !
નહિં ઢંગ વહુના કામમાં ધરમાં બગાડ બધો કરે,
ચિથુ નાથ તેથી માતનું સુણિ મારવાને મન ધરે. ૯
- સહેતી બિયારી મક્કળ દુખ ક્યાં વાત પીનક જઈ કરે,
પતિ સાથ ના બોસાય દિનમાં નાથ નાનો શું કરે !
મા બાપના પુર દાખમાં દરિયાદ ચાની સાંભળે,
લાલો કરે જી દિવસના લો લાજ હિથુ ધરમાં કરે !!! ૧૦

દોહરી.

- માત તાતની રખર, કરે દંપતી વાત;
નીતી છતાં વિરદ એ, ગણાય મહા ઉત્પાન !!! ૧૧
- નિર્વજ મારો દીકરો, વહુ તણે વસ આજ;

મરે આખર મહિત, ધણી, દરે નીચાં નિત કર્મ;	
જેથી હુએ દેશમાં, આપે સનાતન ધર્મ.	૫૪
બાળકની હસા અધિક, દેશ વિષે દેખાય;	
મતિ દર વરસે તે છતાં, આંખ નહિ ઉઘડાય.	૫૫
પણ વળ્યાં આપો તણો, આંખે દિસે આવજ;	
ધારાથી ધમતાં હૃદય, સુખનો જરિ ન આવજ.	૫૬
એ સહુ બાળસગન તણી, ખરી દિસે મોંઢાણ;	
આપ લખે મેલા પછી, કરમે માંડે કાણ.	૫૭
કષક વિધવાને ન દે, ખાવા પૂરું અનાજ;	
પેટ બળે પાપો કરે, આખર થઇ નારાજ.	૫૮
એ ફળ સહુ શિશુ લગનનાં, રાડે નાની નાર;	
જિયને મુઠ જગમાં ગણે, દુગધ્યાર વધનાર.	૫૯
જિત ઉપર હારે દયા, “જીવ દયા પ્રતિ પાળ,”	
ધરે નામ મોહું છતાં, કહ્યું હાથનિજ બાળ.	૬૦

બાળલગનથી પ્રેમમાં પડતા વિલાગ.
હાહરા.

- શીખેત્ર સાસુ ધીઃકારવા અધિકર ઉમદા આપનો;
માની મને, હરદમ રહે પગ ધર વિષે સંતાપનો. ૪
- સારું કરે વહુ કામ પણ સાસુધિ ધીઃકારવા છે,
સુખ રૂપ તેધિ ન “સાસરું” શૂળી સમાન” ગણાય છે;
આરી બિયારી નાનિ દુહિતા તાતધર રમતી હતી,
આનંદમાં ઉછરેલ જેને લેશ ગતિ ખીજી ન હતી. ૫
- એ કેમ શીખે અવર ધરતું કામ આવી પહોંચતાં,
માહિત થતાં લાજે વખત તમ સાસુ ચિત દુખિયાં થતાં !!!
મેણું હમેશાં ભારતી વહુને હૃદય દુરતા ધરી,
ના આપ ધર દીકું કશું એવાં વચન શક ઉચરી. ૬
- નયિ માલ વહુમાં કોડિનો મીકું ન માયે જરિ ધરું,
આ મુજ ધરે પોષાય પણ ખીજે ન માત્રે આ કપું;
સાસુ તણી નાખુશિ ખોટીની કરે હરિયાદ ક્યાં,
નાનો બિયારો નાથછે રડવું જાહેને દુખક્રિયાં. ૭
- વસ્તારિના ધર કામથી નવરાય ના દિનમાં મળે,
રાતે થતી નવરી પીયુ સુવા વખત એ શું કરે !!!
આગા બિયારી બળિ રહે ના કોઈ ધરમાં આપતું,
આવી અગણ્યા ધર વિષે સુખ માડ કરતી આપતું. ૮
- તેમાં નકારી સાસુઓ સમજાવતી નિજ સતને,
વહુ તારિ છે ખેટા નકામી તે ન અમને પરવડે !
નહિં હંગ વહુના કામમાં ધરમાં બગાડ બધો કરે,
શિશુ નાથ તેથી માતવું સુધિ ભારવાને મન ધરે. ૯
- સહેતી બિયારી સકળ દુખ ક્યાં વાત વીનક જાહે કરે,
પતિ સાથ ના બોધાય દિનમાં નાથ નાનો શું કરે ?
મા આપના પુર દાખમાં હરિયાદ શાની સાંભળે,
વાતો કરે જે કિવસના તો લાજ હિંસુ ધરમાં કરે !!! ૧૦
- દાહરૈ.

- માત તાતની રૂબરૂ, કરે દંપતી વાત;
નીતી છતાં વિરૂદ્ધ એ, ગણાય મહા ઉતપાત !!! ૧૧
- નિર્વજ મારો દીકરો, વહુ તણે વસ આજ;

અમે છતાં એ બોલતાં, લેશ ન ધરતો લાજ.	૧૨
જુઓ હિંદના ગ્રેમની, આજે દશા મલીન;	
વાત કરે હિતપાત ગણિ, કયાં ગ્રેમને દીન?	૧૩
દેખતિ શુભ વાતો કરે, તે ક્યમ નિર્લજ હોય,	
અટકાયા આતુર બને, પ્રણય જંગ ત્યાં હોય.	૧૪
નાની વયમાં અણુસમજ, માત તાતની ખીક;	
વહુ સાથે વાતો કરી, કરવી એ નહિ ઠીક.	૧૫
બાળક જેવે બાળમાં, વહુ ઘરમાં બેઠેલ;	
છોકરવાદી જોધને, ચિત અગની સંગમેષ.	૧૬
ગણે નમાસો નાથને, શ્વસુર સાસુ આધીન;	
રહેતા ડાહી ગણાય છે, એ વિચારમાં લીન.	૧૭
પતિ પરવા ન કરે પછી, સાસુને ચિત આ'ય;	
સાસુ મત આધીન વહુ, તો સાસુ પુરિ થાય.	૧૮
વદે પછી લોકો કને, વહુ છે ડહાપણદાર;	
નથી સમજતો છોકરો, પણ છે સમજુ નાર."	૧૯
મોટી બનાવે સાસુ ત્યાં, વહુ વડાઈ બીંટાય;	
અણુસમજણ જે આપની, તે પણ શુભ મનાય.	૨૦
નાથ તરફ નેહજ ઘટે, મટે મનમાં માન;	
શી મોટપ શિશુને હશે, વર મારો નાનાન.	૨૧
પિયર તણો ચિત પ્યાર છે, સહે સાસુનું દુઃખ;	
તો ક્યારે તાત ધર, જઈ પામું જ્યાં સુખ.	૨૨
આરથો ગ્રેમ શ્વસુર અહે, કરી ન બેસે ઠામ;	
પીયરમાં પુરણ પછી, કરે ગ્રેમ વિશ્રામ.	૨૩
નાથ નારિને કે બખત, મળવાનો નહિ લાગ;	
"મળતાં નિર્લજ થાય" એ ગ્રેમ દોરિને લાલ.	૨૪
વળિ સરખી સાહેલિયો, પિયર તેમ માળાય;	
મસ્કરિમાં વાંકું વદે, ખરું માનિયે આપ.	૨૫
સાસુ સસરો બેનનાં, કરે વહુ વડવાડ;	
નિર્લજ એ બેનણાં, કરે વહુ વડવાડ;	૨૬

સાસુ તુજને માત્રો, છે બહુ કઠિયા ખેર;	
તું તેને પોંચીય કયમ, જો નહિ ચખીય જોર ?	૨૭
પર જી ગાડો બેનનો, નાનો બપ નિશાળ;	
પોતડિ પેરી નવ શકે, રખકુ ને નિરમાય્ય."	૨૮
આવાં મરકરિનાં વચન, બાળા મહતી ઉર;	
અકસ નહિ અંતરવિષે, ચિત ગણતી એ શૂળ.	૨૯
હલકી સાસરિયાં તણી, વાત પિયરમાં થાય;	
તે સાચું માને સતા, પછી સાસરે મુંઝાય.	૩૦
અરાબ આખે પ્રથમથી, જોવા શીખે બાળ.	
પછિ સારું સહુએ હશે, પણ ચિતમાને ઠાળ.	૩૧
ખરો પ્રેમ પાડો ખસે, જ્યાં આ વાતો થાય;	
કો' આ ભાંચા પ્રેમને, કેમ દેખતી સાંચ.	૩૨
નાથ કદી નારીઅહે, નારી ન ચહે નાથ;	
અંતર જૂઠાં પ્રથમથી, આખે બને અનાથ.	૩૩
બાળકઅનથી પ્રેમતું, વળતું સત્તાનાથ;	
ખરો પ્રેમ ખાડે પડ્યો, ક્યો અપ્રેમી પાથ.	૩૪
એ પારો દેખતિ તણાં, દિયનું છે બાંધેલ;	
છુટે કયમ ચાહન થઈ, થતાં મોડું સુસ્કેલ.	૩૫
અવી જ્યાં માબાપની, વાતો સુણતી કાન;	
પછી વસ્તે અશુર અહે, નારી ચઈ નાદાન	૩૬
ડાઘાં મુજ માબાપ છે, વહે ન જૂઠું જરામ;	
પિયર થકી હલકું સદા, અશુરઅહે સમજામ.	૩૭
માટે હે માતા પિતા, કરો વિચારી વાત;	
જેથી તનમ ^૧ તનમા ^૨ બને, ઉદત ^૩ નહિ, પણ સાંત.	૩૮
વડાઈમાં વીંટાય જો, મુણે તમારી વાત,	
માત તાત સજુરે, ટર્કે ગણુ કિતખત.	૩૯
એવા નિયની દુહિતા ^૪ , ફાટી બોલે બોલ;	
તમ આજ્યો તમ જીમથી, તનમાં કરે ન તોલ.	૪૦
સામરીમાં સંકટ સગી, ગણે વહુ ધરમાંય;	
ધણિથી ધિઃકારાય છે, પછિ પોતે ખસ્તાય.	૪૧

નિત્રિ જન્મારો દુખમો, કાઢે છે કરિ હાથ;
રાંડી હાં છાંડી રહે લાંબ તણી એ લાંબ.

૪૨

માખાપની વાતોથી થતી અસર.

સવૈયા એકત્રીસા.

પિયર ધરે મોટી ચઢ દુહિતા પરપયા પછિ સાસરિયે જાય,
મનમાં મોટું માન પિયરનું સસુ સસરાયિ ન સુહાય;
બાપ ધરે શ્રીમંત પણાથી કરવું પડતું લેય ન કામ.
શ્વસુર ધરે સાધારણ હાલત તેથી કરવું પડે તમામ. ૧
માખાપો પાસે માગે ત્યાં મોટે માગ્યાં આપે દામ;
શ્વસુરે ધરે પૈસો પણ ન મળે ગણે સાસરું દુખનું ધામ;
નાથ હોય નાદાન સદા દિવ જોને હોય ન માન જગાય,
માગી ચિજ લાવીદે કયંથી ? કંથ એથિ નિષ સમ વરતાય. ૨
માખાપોની વડી વાતથી સમજ નહિ જેના ચિતમાં,
તે ચિતડું દિંઓળે ચડતું માને દુખ સાસરિયામાં;
પિયર આત્મી આનંદ ઉરે લે સાસરિયામાં સદા કલેશ,
કરતી રેંતી વીણુ મક્તની તાત વાતથી દિલમાં દેશ. ૩
બને ન કોની સાધ સાસરે પતિ સાયે પૂગણુ નહિ પ્રીત,
પાડોશી પીટ્યાં પાછા છે એમ વિચારે હરનિશ ચીત;
આવી પિયરમાં શ્વસુરમહ દણું રોજ કાંડતી સત્પાનાય,
કયાંથી મારે કહે આપું આ સાસરું, કયમ થયું ન નાશ ? ૪
છંછા પૂરી પડે પિયરમાં માન તાત ધર રહે મર દુઃખ,
સાસરીયું શળી સમ લાગે ગમે તેટલું દે કહિ મૂખ;
૧૬૫૫૫ વચ્ચે વચન આંટથી બંધ પડે સરવે બપહવાર,
એક બીજા સામું નવ ન્યાળે તનમાં વાંલી કરી તહાર. ૫
શામા જતી નથી સાસરે સ્થગરિયામાં દુઃખનું સાધ,
સદળ દુઃખ માને અંતરમાં નિજ સ્વામીમાં જરા ન માધ;
૨૨૨૨૨૨૨ નથી સાસરિયામાં કોડ ઉપાય કરે જન કોઇ,
પુત્રી તેથી હાથ દયાથી માત તાન મુખ સામું જોય. ૬

૧ એ પુરુષ. ૨ ધણાજ નજીક કરણુ માટે સાસરે નહિ જનાર
ત્રીજો ધણી છે, અને તેનું કારણ તેનાં માખાપજ છે.

ધણી તમણી બહુ રંગણી જાણી જોઈ સાસરે ન જાય,
જાંદગી કાંડે બધી પીયરમાં તોપણ પોતે નવ ધરનાય;
ધણી જો રોડેલી જેની પિયર પડી રે' દીવમ રાત,
ત્યાં પણ ચલવે હુકમ આપનો રાજ ચઈ જોતાં માળાપ.
બવ બગડે છે આપ સુનાનો જમણ માથે થાતું વેર,
તે નવ ગણના મુર્ખ બાપ ચિત ઉત્તરું સહુ પર રાખે ઝેર;
ધરડી યાતી તોય સાસરે જ્યાં ન ચિતમાં કોઈન ચાલ,
હાય જીવમ એ બળવગનો બાપ આબર ઓછી થાય.

દોહડા.

ધણિ તજિ સાસરં પિયરરે', ધણિ રાંડી ધરમાંય;
ધણી તમણી ધણી થકી, આ જુમિમાં અથડાય.
રૂઢીનો જીવમ ધણો, અકલ હીણ માળાપ;
એથી દુઃખ અર્ભક સહે, સજિમાં સંતાપ.

સમગ્ર નુકશાન.

ઉદ્ગવિજય છંદ.

બાળ વયે વરતાં શિશુઓ થતું એથી અનિષ્ઠ અધીક હું ધરું,
આયુષ્ય હુંકું થતાં દુઃખ રૂપ દિસે જગ જીવિત માનિ અકારું;
કાં ક્ષય કે નબળાઈ થકી મરતાં શિશુઓ ચિનમાં હું વિચારું,
તે જળ આજ અનિષ્ઠ થયું ગણું બાળ વયે વરતાં શિશુ ધારું. ૧
ભારતિમાં પડે જાય પછાત સહે નિત લાત કૃત્યદિ વધારી,
શાંતિ સિધાવિ અશાંતિ રહી સ્થિર દેશ દયા પ્રતિદીન નકરી;
હાય કુચાલ મુગ દરિ હાલ એ જમમ બ્યાલ મરે વિગ ભારી,
મૃત્યુ વિના છુટકો ન બિચ્છે શિશુની નિત હાલત યાતી નકરી. ૨
ચાર પ્રજા પરથી વધુથો ન રહો તલમાર કુમારમ જાતીં,
સ્વર્ગ મજે ચિત જેલ મજે અવિદ્ય દુઃખમાં અતિશે અથડાતાં,
પાળેક પ્રાણ તથા ગણતા ચિત લેશ દયા ન શીશુ વધે આંખાં,
માન દવાળુ થવાનિ જતી પણ કામ કસાઈ તણાંજ કરતાં. ૩
પ્રાણી તણી પ્રિત જો જગમાં જરિ બાળક કાલ ખુવાર બને છે,

જાળ વિશે સપડાય કદાચિત તો તતકાળ અગાડિ પડે છે;
 બાળક સાથ ચહે મરવું પણ એકલું ના જરિ દર કરે છે,
 હાય મનુષ્ય છતાં ન દયા જરિ જાનવરોથિ અજાયુ કરે છે. ૪
 પાંખ ન બાળકને ન બને પુરતી પ્રિતથી કણ મૂખ ધરે છે,
 દો તરમાં ઉડું આપ તણું ધર બાંધિ નિશ્ચિંત સિશુજ કરે છે;
 બાળ ન મારિ શકે નિજ બાળક રક્ષક ચે હરનીચ રહે છે,
 હાય જનાવરથી હલકાં જન લાવની લાવયિ બાળ હણે છે. ૫
 કાલું વહે મુખનિષ્ઠ અહોનિચ જોલ સુધા ચક્રી એટ ઝરે છે,
 હિમ દિરાયિ વધુ કિમતી ઉચરે મુખ સાંનળિ ચિત કરે છે;
 અમૃતની ઉચતા હરીચે મુખ ચંદનથી સિન શબ્દ કરે છે,
 હાય અમુલ્ય સિશુ સિર મૂરખ હાય કરી તથાનર હણે છે. ૬

પ્રેમની ઉદાસી.

રાગ દેશી ગરબી.

“કુવાને કાંડે કેવડો ગોવાળીયા” એ રાગ.

આયોથી દોષે આ વાર રે, પ્રેમ પુરો ઉદાસી.

તેહ વિના નર નાર રે, દેખિ વિદેશવાસી. આયોથી. ૮૬

શીશુની સાથ ખેલવણે ખીલાવે,

તનમાં જુવે ના તપાસીરે—પ્રેમ. ૧

હાય હૃદયમાં હોંશ મળે ના;

કરમે પુરી છે કયાશી રે—પ્રેમ. ૨

તેહ નગરના બંધ બે દાર છે,

આંગણુસે રૂઢી રાશી રે—પ્રેમ. ૩

વ્યક્તી^૧ કદાપી એક બને ના;

બને ગણે છે બલાશીરે રે—પ્રેમ. ૪

બીંતર બહકાને ઉપર ધુંવાડા;

ખામી કળાય કેમ ખાશી રે—પ્રેમ. ૫

મોહું જોવું ત ગમે મનમાંહી;

સાજ કાજ રહે મ્હોં વિકાશી રે—પ્રેમ. ૬

ખીજનો વચને વ્યાં બહાવ વસે ત્યાં,

પ્રીત કેમ રહેજે પ્રકાશી રે—પ્રેમ.	૭
ખંધ કપાટ બતાવીને પૂછતા;	
આમા શું? ન જુવે તપાસી રે—પ્રેમ.	૮
સદિ જૂદી કેમ સંગાત સંભવે;	
હડસેલા ખાચ થાય હાસી રે—પ્રેમ.	૯
નાગર નેહ શઠ સાથે ન સંભવે,	
અંતર અવગ રહે નાશી રે પ્રેમ.	૧૦
નાશ થયો અત્ય પ્રેમ નજરથી;	
આપે અસત્ય ઉપાસીરે—પ્રેમ.	૧૧
અંતર અંતરમાંડી દેખાણુ;	
મળ્યા વીના છે મળહ શી રે—પ્રેમ.	૧૨
જાણે ન તેમ જરૂર દીસે ના,	
હસાવી દેવી શું હામી રે—પ્રેમ.	૧૩
સ્વતંત્રાને સૌર્ય મસાડે;	
હેતુ બની કરે હાસી રે—પ્રેમ.	૧૪
સદ્ધુ અણુધણુ રીતમાંડી શું રાગે;	
પરદેશનો થયો પાસીરે—પ્રેમ.	૧૫

આયોપદેશ સમાપ્ત.

મુર્ખ રાજ ને પાછ પ્રધાન.

ઉપજાતી વૃત્ત.

- ન્યાં ન્યાય અન્યાય સમાન દીસે, વિના ગુને ભૂપ ભરાય રીસે;
તથાપિ કે'લું' મુખ હાજિ હાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧
- હજૂરિયા ન્યાં જનમાં હજાર, કુડાં કરે કર્મ કરો ન પાર;
રાજી સદા રૈયત યાય રાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૨
- અયોગ્ય છે આપ પ્રજા પિછાને, તથાપિ અધિકારિ તણેજ કાને;
કુડું વદે તો કરતા ધળ ધ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૩
- વિધાનિ વાતો વધતી ન રહે, પ્રજા યવા પુણ્ય ન વાત પૂજે;
સુકાર્ય સાદી, કરવાનિ નાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૪
- ન્યાં યોગ્યનો ન્યાય અયોગ્ય યાય, બલા મરે દુષ્ટ યજી દમાય;
સારાનિ ના આખર હોય સાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૫
- મુજે ન કે દીન પ્રજા પુકાર, કરે અધીકારિ કળ હજાર;
દિવાનની વાતધિ રાજિ રાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૬
- સલામતિ ન્યાં સચવાય ના ત્યાં, ઉભા ન રે'લું' પગ એક એમાં;
સે'લું' બધું, મૂખ કહેલું' નાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૭
- પ્રજાપતી રૈયતનું ન પૂછે, જનો સુખી કે દુખિયાં હશે એ;
પૂછે મુખે હોય હજૂરિ હાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૮
- આરં નહારં સહુ એક ભાવે, આજ મહીપી રૂપ એક માને;
ના ફરે ચિત્ત લેશ કુકર્મી કાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૯
- રાણી હશે એક તથાપ અન્ય, કરે નૃપો જીવિત ધારિ ધન્ય;
રાજ રહે એક પરે કુરાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૦
- બ્યાપારિ બ્યાપાર ત્રિષે રજે ના, જગાતની છુટ જરી મજે ના;
પેઢી ચલાવે પછિ ભાગિ સાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૨
- સ્વતંત્રતા રૈયતની છિનાતી, રહે ગુણી રોજ વધુ રિખાવી;
પીડી પ્રજાને ગુણ ગાય ગાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૧
- બલા જનોથી અવજો બ્રમાવે. અધીક આડા પથમાં ઉતારે;
સુમાર્ગ જવા વૃત્તિ રે'ન સાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૩
- હરામિને માન મજે હમેશ, નિવાજતા નીચ સદા નરેશ;

- વિદ્યાર્જવિત્ત દે વૃષતી ન રાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૧૪
જ્યાં પાછનું કામ ન ત્યાં હજાર, ઉડાવિ દે ઉધિ મતિ અગમ્ય;
- રહે ન રાજી દિનને નિવાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૧૫
ભણ્યા ગણ્યાને જુપ દૂર કાઢે, વિદ્યા હિન્દાનાં વચનો પ્રમાણે;
- જડે જડોમાં પ્રિતિ હોય ઝાઝી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૧૬
કુકર્મ ક્રમે વૃષને ઉતારી, માને હજારી મન કીધું ભારી;
- દબાવિ નિત્યે વૃષ ચિત્ત રાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૧૭
રોડો અને ભાંડ વિષે ભ્રમાવે, દાર તણા તોર મહી રમાડે;
- રે'વા ન દે અક્ષય લેશ માજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૧૮
વિદ્યા શિષ્યો તે વિસરે નિરાજે, ગણે પ્રજા "જૂપ ભણી પધારે;"
- : ભણ્યો અવિદ્યા કુમતીધિ રાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૧૯
મેલે નહિ જૂપ જરાય વીલો, મળે ન કાઢી વૃષને રસીલો;
- વિદ્વાન ક્યાંથી મતિ હોય સાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૨૦
અપાર નાણાં ખરચે કુકામે, જ્યાં નાયક નર્ત માન પામે;
- ગુણી જનોથી નિત્ય રે' નિજજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૨૧
લાખો તણી દોલત દાંડ લેના, જુ'ડા જુપો આપ ઉડાવી દેતા;
- પ્રજા મુખે પાછ ન આપતાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૨૨
ભાગે નિયા એક દિયે હજાર, નિદાનને ના મળતું લગાર;
- અયોગ્યને આપિ અપાર રાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૨૩
નાણાં નહી કેલવણી વિષે જે, દેતો ન ધારી દિલમાં ખુશી તે;
- કુટ્ટિ રાખે ધરિ દ્રવ્ય તાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૨૪
આપે અધીકારિ અયોગ્ય રીતે, પ્રજા સ્થિતિ આવી જગાડિ પ્રીતે;
- તથાપિ સારા વૃષ મૂખ હાજી, મહીપ જ્યાં મુખે પ્રધાન પાછ. ૨૫

કામની શક્તી.

જુજંગીવૃત.

- તું સામે કદી કોનિ ના હામ આવે, હમેશા વિના દેહ સૌને તું સાથે;
રહો કોઇ ના તૂજ પીડા નિવારી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૧
- વડા ધર્મ જેણે હજા ધર્મ ધારી, વડી શક્તિ મેળી દિનેને ઉગારી;
નહી તે શક્યા શક્તી તારી નિવારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૨
- જરાયે કદી જગરી જૂત દેહ, યશે, તોય તુને ન દેકનાય હેહ;

કરે દષ્ટ આપી વપૂને વિકરી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૩
 દહી દૂધ ધીના જમ્યાનું નામ, જમો એક ટાણું પિંડે પીંડ આમ;
 તથાપી ગ્રહે યોગ્ય તુને વિચારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૪
 ગણે જ્ઞાનિ સંસાર આ છેક જોટો, ખરે જાણીને દુઃખનો સિંધુ જોટો;
 શકે ના કદી તોય તુને વિચારી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૫
 થયા જોગિ ભોગી મટીને મદાન, તજી સર્વ માયા જઈ સેન્યું રાન;
 અન્યું ચિત્ત તાનું ચરિત્રો નિહાળી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૬
 તું માટે નિઝાં વેણુ દુઃખદેણુ સાંખે, બુદ્ધી ભાન કાલો થઈ કાલું બાખે;
 ન. કૂકાજમાં લાજ સેશે વિચારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૭
 સુણી વેણુ શાણા જને ના ખમાય, ખમો તેહ, રે' દેહ માંડી દમાય;
 થતા તુજી તરણા થકી યોગ્ય ધારી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૮
 વડા હુકમે જ્યાં હજૂરી હજાર, ધસે પાસના લાગતી લેશ વાર;
 તું માટે ખમે તે ખુશીથી ખુવારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૯
 રણે શત્રુ સામે જઈ રંગ રાખે, નહી બાવલું વેણુ મૂખેથી બાખે;
 રહે દીન થે હાથ સામા પસારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૦
 વડો હોય વિદ્વાન બુદ્ધિ નિધાન, નકો બારતીમીમાં દિસે એ સમાન;
 ખપે મુખમાં જ્ઞાન સર્વે વિચારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૧
 મળી લક્ષ્મિ લાખો તથાપી ન રાજી, ગુમાવી ઘડીમાં તું સાટે નિવાજી;
 ધરી હોરા ધારી ખરીદી ખુવારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૨
 તજે લાજના લેશ દિસે વિચાર, પ્રતીદીન તું માં ધરે પુણ્ય પ્યાર;
 નહી રોજગારે ધરે ધ્યાન ધ્યારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૩
 જરા વેણુ સાંખે નહીં જે નકારાં, કુદા કામનીના સહે તે દુઃકારા;
 મને મન રે' જે વદે નીચ નારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૪
 જરા રોગતું જે નહીં નામ જાણે, દુખેલો રહે રોગની રોજ ખાણે;
 તથાપી ન તુંથી બિજી ચીજ પ્યારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૫
 વસ્યા જે અરણ્યે ખશી વસ્તિમાંથી, વિચાર્યું ચિતે પીડશે કામ ક્યાંથી;
 મળી ધારણા જે જગે ધૂળ ધણી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૧૬
 શ્રુતીને સ્મૃતીના સદા જાણનારા, ભલાં વેદનાં બાળ્ય જે જાખનારા;
 ખરી પ્યારથી તું પરે દ્રાણ ભારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૭
 શિવે વામે કેલાસ કેરો નજીને, વશ્યા વાસ જે જંગલે સ્વસ્થ થીને;

જગાડપા જાંઘે જાંઘે બાળુ મારી, અરે કામ આશી દિસે શકિત તારી. ૧૮
 શરીરે નહીં ઉઠવાનીજ આપ, ન ખીન્ને રથજે પડેથી તો જવાય;
 તથાપી તું સામે ધસે ચેલ્ય ધારો, અરે કામ આશી દિસે શકિત તારી. ૧૯
 રૂપીમૂન ખેડા લગાવી સમાધી, અકારો ચતાં સૃષ્ટિની આ ઉપાધી;
 મમાધી વિરે વ્યાધિ જૈ તે વધારી, અરે કામ આશી દિસે શકિત તારી. ૨૦
 ધરી ક્રોધ શીવે ક્રિધો છે અનંગ, તથાપી ન તેતો તજ્યા ધૂત ઢંગ;
 ધરી આપ મારે અતુરાઈ સારી, અરે કામ આશી દિસે શકિત તારી. ૨૧

જગતમાં સારી કમાણી કેણે કરી ?

ઉપભતિ વૃત્ત.

બહુ દુર્લભ સર્વતું ભાવ ધારી, તમામ કુમતી તનથી વિહારી;
 શાંતી ધરી, બહાલિ કરી સચાઈ, જીવેજગે શુભ કરી કમાઈ. ૧
 પરાપકારે પગ ધારિ પહેલો, ધસે ખમે ના ચિતનો કરેલો;
 મુર્ચ્છિત જેના ચિતમાં સમાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૨
 આધો ખસે ત્રાન્નિ અનીતિથી તે, રહે સુખે સદગુણ મંત્રહોને;
 દુર્ગુણ તજે દૂર ન કરે કંઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૩
 વિવેક વધતો તનમાંહિ ધારે, શાંતી તણા સખ્દ સદા ઉચારે;
 કુદૈણિથી ના મચવે લડાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૪
 પિતા તકી કિર્તિ વધુ વધારે, કુદંબની હામત જે કુધારે;
 કંતિ કુધારે ચિતમાં સચાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૫
 બહુ કરે, ના મગ પાપ માંહી, કદી ન ચાલે કુડી ચોસ ક્યાંઈ;
 પરાક્રમે રે' વૃત્તિમાં જગાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૬
 સ્વતંત્રતાથી શુભ કાર્ય ધારે, ખીજ તણે હાથ જ્યાં વિચારે;
 કુકર્મ કોડી ચિતથી કદાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૭
 બોલે કદી કો જન બાંકુ આવી, તથાપિ બોલે નહિ ક્રોધ લાવી;
 ધરે ન કોદો તન તોછડાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૮
 ખીજ જિવોને નિરખી રિવાતા, વ્યાધી વધુથી વધતા પિડાતા;
 પેખી પિડા પડ રહે પિડાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૯
 સુકાર્ય જે સ્વાર્થ વિના કરે છે, મંદિનાં દુઃખ સદા હરે છે;
 લગાઈ છે પડ વિગે લગાઈ, જીવે જગે શુભ કરી કમાઈ. ૧૦

- સુકામમાં દામ અપાર આપે, પ્રભ તણાં સંકટ સર્વ કાપે;
પ્રભ પિણથી નર રહે પિણાઈ, જીઓ જગે શુભ કરી કમાઈ. ૧૧
- સુકામમાં દામ અપાર આપે, પ્રભ તણાં સંકટ સર્વ કાપે;
ન રંક સાપે વસતો રિસાઈ, જીઓ જગે શુભ કરી કમાઈ. ૧૨
- વિધા તણી વેલ વધારવાને, સ્થીતી પુરી દેશ મુધારવાને;
અધીક લક્ષ્મી ધરથી અપાઈ, જીઓ જગે શુભ કરી કમાઈ. ૧૩
- કોડી ન ખર્ચે દહિયે કુકામે, રહે સદા દૂર, અસત્ય નામે;
સોડી રચો સત્ય તણીજ સાહી, જીઓ જગે શુભ કરી કમાઈ. ૧૪
- મહાન વિદ્વાન અપાર માન, સદૈવ પામે ધરના શુભન;
લશ્તુ વધુ લાપકિ છે લખાઈ, જીઓ જગે શુભ કરી કમાઈ. ૧૫

લોટ ખાઈને ભસવું.

ચોપાયા.

- મગર સંગાથે કરવું ફસણું, વળી દરિઆમાં વસવું;
એ બે સાથે બને નહોં જે, લોટ ખાઈને ભસવું. ૧
- પોતે કોતું બ્હેણુ ન સાંભે, જઈ અવરને હસવું;
એ બે સાથે બને યિ રીતે ? લોટ ખાઈને ભસવું. ૨
- આપ વિષે અગણીત દુઃશુણો, છતાં અવરને કસવું;
નિજ દુર્ગુણ કેમ રહે અંધારે ? લોટ ખાઈને ભસવું. ૩
- નેર વિના દુશ્મનની સામે, ધાડામાં જઈ ધસવું;
પંડ સલામત કહો રહે ક્યમ ? લોટ ખાઈને ભસવું. ૪
- અક્ષર એક ન જાણે જગમાં, વળિ પંડિતમાં વસવું;
સંભાજીત ક્યમ થવું સકળમાં? લોટ ખાઈને ભસવું. ૫
- આપ હર અભિમાન અતીશય, માન મેળવવા મથવું;
અભિમાનીને માન મળે ક્યમ ? લોટ ખાઈને ભસવું. ૬
- સાહસની ધમ્મજા ઉરમાંહીં, પણ ભયથી દુર ખસવું;
એવા નરથી કર્મ બને ક્યમ ? લોટ ખાઈને ભસવું. ૭
- મકમક સાથે લાઈ લોદાને, ધર્મણથી પછિ ધસવું;
કહો શી રીતે અટકે અત્તી ? લોટ ખાઈને ભસવું. ૮
- દુર્ગુણ અધિક બર્બા દિવબોતર, શુદ્ધિ ધરમાં જઈ વસવું;
કરો અકારો કેમ ન લાગે ? લોટ ખાઈને ભસવું. ૯

પતીવ્રતા ધર્મ પાળવો, વેસ્થા સાથે વસવું;

કહો આખર કેમ બચાવે ? લોટ ખાઈને બસવું. ૧૦

ધંધો સર્પ પકડવાનો ઝઠ્ઠિ, ડખ થકી દુર જમ;

લક્ષુ કેમ બને બે સાથે ? લોટ ખાઈને બસવું. ૧૧

જી દગીની સલામતી શી ?

ચાલખા.

વેનખા વેસો લેજે વિચારો, જીંદગી કાલે જશે જખખારી. ૨૬.

જીંદગી ત્યાં સુધી જાંપી ન બેઠો, વીધવીધ વાત વિચારો;

હાડિ હાડિ કરતા હોડ્યો ખલકમાં, આપે બનીને આચારી. વેવ. ૧

શાંતી ન રાખી કામ ન સાધ્યું, તનમાં વાત તકરાયો;

આડો થકી તુંતો આથડ્યો આપે, ખાંનેથી વેરી ખુવારી. વેવ. ૨

મોટપ લેવા મધ્યે તું મહીમાં, લાડે બોલ્યો લલકારી;

સ્વાર્થ સાધનમાં ચૂક ન આણી, પીણ બોલી પડકારી. વેવ. ૩

વિધવા સુખનો વાસી છોડો, આપે બન્યો અનાચારી;

પર ઉપકારે પાછ ન ખરચી, ચરચી વાતો નહારી. વેવ. ૪

ઝાંઝવા આડે જળ નવ બેધું, અથડ્યો થઇ અહંકારી;

લક્ષુ તમે લાભ વાતની રચી, પડ્યો મરણની પથારી. વેવલા. ૫

સંસારનો અનિત્યતા.

ચાલખા.

મુરખ તું ચિત્તમાં લે એતીરે, માયાની મોટી નદી બહેતી. ૨૬.

ધન દોલત ને દારા દીકરા, માતું એ જીભ મુખ કહેતી;

આખર એ તને કામ ન આવે, રણની વ્યમ રેતી. મુરખ. ૧

ગરીબ તણાં ગળાં કરવા હમેશાં, છરી મેલી વહેતી;

દીલમાં પાપથી જરા ડયો નહીં, ફોમટની બોરી ફેળેતી. મુરખ. ૨

દોડી ધસ્યો તું દારાની આગળ, કુલં વચન મર કહેતી;

મીઠી સાકર જેવી માની મનેથી, અતે દુખી થયો એથી. મુરખ. ૩

હાથે દીવો લઈને હત ભાગી, કુવે પડ્યો તું કોડેથી;

કિકિઆરી પાડનાં કોણ કાઢે તને, છૂટકો દુખી મુવેથી. મુરખ. ૪

માયાની જાળ પથરાઈ છે મોટી, તે તને જાળમાં લેતી,

બરાયા પછી ખાર તારો નથી કાંઈ, છૂટકો થાય મુવેથી. મુરખ. ૫
સ્વારથને માટે આવીને સરવે, બણતાં બાધ મુખેથી;

લક્ષ્ય કહે છાત મારે પડ્યાપર, પણ નવ કાઢે કુવેથી. મુરખ ૬

ચાખખા.

મુરખ શું મોઢો સંસારે, ખાસડાં તને ખલક મારે. ૮૬.

સાફ દેખીને ચિતમાં ચળિયો, લાભ બાળ્યો તે બારે;

પાછો ફરી પુઠ્ઠાનર પછડાયો, ખાસડાં ખાધાં ત્યારે. મુરખ. ૧

દીકરો કે થયો બાપલીયો ગાંડો, ડબડબ વેંણુ ઉચારે;

ધડો ફરે નહિ તારા બોડ્યાનો, તોય અરવ તને બારે. મુરખ. ૨

સગાં સંબંધી કે' મરતો નથી, હવે માંચડો મેલશે ક્યારે;

ચૂપ બેઠાના તેં સોગન ખાધા, આડું આડું ઉચારે. મુરખ. ૩

બાયડી કહે મને બાવણુ કરો પીટયે, પાછ પેદા ન કરી ક્યારે;

દળણાં દળી પેટ પીટયાનું બરવું. દુખી ભુડે બરચારે. મુરખ. ૪

ખાતાં તે તારું બોદવા માંડ્યાં, હાથ ત્રીકમ લઈ બારે;

ખોદી ખોદીને ખુશી થતાં બહુ, ભુડો ગણો તને બારે. મુરખ. ૫

કુંગળીને ખાસડાં તારા કપાળમાં, માથે છે તે કાણુ ટાળે;

લક્ષ્ય લાલચમાં લોભાયો પછી તને, આવીને કોણુ ઉગારે. મુરખ. ૬

શબને શિખામણુ.

ઉપજાતિ વૃત.

વેચારિ જો સાર નથી અભાગી, સુખંચ જીને નર થા સુદાગી;

દારૂપનો તોર તમામ ત્યાગી, તરું નથી જો ઉધમાંધિ જીગી. ૧

પારાં ન નારી ધનને સુધામ, છે આખરે જંગલમાં મુકામ;

કામ રાણી પડ ના પડત, તૈયાર થા કાળગિ ધારિ લાત. ૨

કેસિ 'હમે' જાડોગો દિયોગો, ગ્રાણી કરે પેખિ સુખંચ પ્હોગો;

જીવ નર નોઢર ન્યાણિ રહેશે, થપાટ બ્યારે મુખ કાળ દેશે. ૩

કરકણે રોજ રહે સિંચાઈ, દરાવિને વજ્ર હવેલિ માંહિ;

૧ ત્રાસ કેનો મર સીંહ ત્રાડે, તથાધિ ખેંચી 'દર કાળ કાંડે. ૪

મેસે તું મ્યાને વદતા ખમા જો, સદૈવ સાથે પગતજ ખ્યાદે;

મજાધિ નેત્રો તથા નુર સત્યો, ફરે નહીં કાળ તણો તમાચો. ૫

- ૧ રહે, ખુશી છે અરિને વિદારી, સુનામના ચક્ર વૃત્તિને ધારી;
તથાપિ તામે નર કાળને તું, નરેશ છે આધિન કાળને તું. ૬
- ૨ મુસાફરી મંડળ મોંઢિ આવ્યો, ફાવ્યો ખરો તું સહુથી સવાયો;
સાહેબો ન રસ્તો શુભ કાર્ય ધારી, ખુચે તુંને કાળ તણી કટારી. ૭
- ૩ તું તારી દ્રષ્ટે જિવતા મુવાને, જીવે તથાપી રિત ના પિછાને;
લાલુ સહા એત તું વાંચિ છંદ, પડે ગમે આખર કાળ ફંદ. ૮

આખર મોત.

ગરબી.

- “અક્ષમેસિરે અંગે માત, જોવાને જાણે”. એ સહ.
જીવડા કાં કર જાંજળી, આખર છે મરવું,
દુસ્તર આ માયા જાળ, મુશીબત નીકળવું. ટેક.
- જન્મ મરણ સુધીતું આ દુખ, જિવને અંગે લાગ્યુરે;
વિના ભોગવ્યે ક્યમ છુટારો, કામ ન લાગે ભાગ્યું. આખર. ૧
- હર્ષ શોક ઉરમાં અતી થાતો, ભતો ધ્રુવ ધતખારે;
હું કરનારો એમ ગણીને, ધોડા કરતો અપાર. આખર. ૨
- હું ને મારું ત હું ગણીને, પામે દુખ અપારે,
પણ એ સહુ જવાતું અતે, ચિતમાં એ ન વિચાર. આખર. ૩
- નીતિ નિષમમાં લેશ ન ચામે, આપે અનીતિવાનરે;
દુષ્ટ કર્મ દિશમાં ભરિ રાખ્યાં, નહિ અવસાનનું જાન. આખર. ૪
- કાપાતી માયા ધારીને, સાચવતો શુભ રીતરે;
હંસ ઉડી ચાક્યા પછિ તે પર, કોઈ ન ધારે પ્રીત. આખર. ૫
- બાળ મુવા વૃદ્ધા વસ્થામાં, આશા અતી લંબાયરે;
સ્થિર નવ થાતાં મરણકાળમાં, દુખનો હેતુ જણાય. આખર. ૬
- ભેદ બુદ્ધિથી ભર્યો અહરનિશ, અભેદ આપે ગણતોરે;
દુનિઆમાં ડાહ્યા દેખાઈને, ભેદ ભવાબ્ધી પડતો. આખર. ૭
- કાયા માયા જૂદી કથીને, બોધ બહુ વિધી દેતોરે;
પણ જ્યારે પ્રીતિત થાતો ત્યાં, દુઃખ ઉદ્ધારો કહેતો. આખર. ૮
- તન ધનમાં તે ધરી ધારણા, અધિક થવાની આશેરે;
આખર ખોવા વારો આવ્યો, દુખી બનિયો તે ત્રાસે. આખર. ૯
- છુટી નહિ મમતા મનમાંથી, આશા ઉર લંબાણીરે;

પરમાવનું કારણ એનાથી, ગોટી કાચ મંડાળી.	આખર. ૧૦
દયા દાનની વાતો થાતી, બહેરા કરતો કાનરે;	
દિનતામાં તું દોષ જનાવી, મન થાતો મસ્તાન.	આખર. ૧૧
વ્યવહારે વીંટાછ રહેશે, પરમારથ પંથ જૂઓરે;	
વિશ્વ વિને વેપાર કરીને, દીવાળામાં રૂઢ્યો.	આખર. ૧૨
નોકર યજ્ઞને આલ્યો અહીં તું, શેઠ જનીને બેઠોરે;	
વડવા તારા વણા ગયા પળ, તું નવ બેઠો હેઠો.	આખર. ૧૩
હાથે કરી મમતા બાંધીને, વ્યાધી યદમાં જનોરે;	
અંતકાળમાં છુમે પાડી, અંતર અતી અકળાતો.	આખર. ૧૪

મનને ચેતવણી.

સરવો.

જનું છે જરૂર મનવા કાંઈ તું કરી લે,	
કાંઈ તું કરી લે હરિનું નામ સ્મરો લે.	જનું છે. ૧
આ ભવ સાગર માંહિ તું તણાણોરે,	
જણાણો લેવાણો નીતી ના'વે તરી લે.	જનું છે. ૨
મહા પુણ્યશાળી મનુષ્યા દેહ પામ્યોરે,	
સત વસ્તુ જોરો તારે સંગ સંમદી લે.	જનું છે. ૩
અનણ્યો રોકાણો, રાતવાસો રહો તું;	
શાને તું છુટાઈના બંદાર ભરી લે.	જનું છે. ૪
પંજરે તારું ન્યારે સમુજું વિખાશેરે;	
માન, તાત, દારા, દોસત, દીકરા અહોરે.	જનું છે. ૫
કપાંથી તું આબ્યો, ખારા કાં તું જવાનોરે;	
અરણ્યે ઉગરે તારો પંથ તું અહીં લે.	જનું છે. ૬
જોડીમાં ખવાયો લોભ લાલચે લેવાયો તું;	
આખરે અભાગી જગી ત્યાગ પરી તે.	જનું છે. ૭
રાગ દ્રેષ તુજને પીડે, રંત રી રદ માંહી;	
રૂડી રૂડી ધારી, સારી મતી ક્યાં રમાવિ તે.	જનું છે. ૮
તુતો સદુચી ન્યાયે તારો બેદ અનણ્યોરે;	
કેડથી તું ન્યારો રહિને, આપ મુખ સાહિ લે.	જનું છે. ૯.

દાણીકે આનંદ માંલી' ચાહીને ખુરમે કાંતું :

લાલુ તારી લગુનાને લાન લગાનિ દે. જાતું છે ૧૦

મનનો શો ભડ સો

“ નાથ તમે નિરવનિયાતું છે નાથું ”, એ રાહ

કહો ભાઈ કયા મેં કહું એહિ મનકું;

એનો નવીન બનત દાન દાનકું. કહો ભાઈ. ૨૫.

જાગત તમ નવ દેખન આખે, મત્ય સમજી આ સ્વપનકું;

રાત્રી રહન સુખ ભીંતરે માની, કાચુ કાચુ એ તન ધનકું. કહો ભાઈ. ૧

આપ કંઈ તમ રૂખ ગયા હે, રૂખ્યા દેખન હે ઓરનકું;

ઓપકી ખોજ આપ નહિ કરતા, દુખ પવન નીજ તનકું. કહો ભાઈ. ૨

આપ કુદરત કુદરાતકું માનત, કુદરત કહન હે ઓરનકું;

ઓર આપ નિત્ય શહ બનના, ઓર કહન હે શાહનકું. કહો ભાઈ. ૩

ઐયાર ઠગાગ મેં સખસે શુભ, એસી પ્રતીતી હે તનર;

ઈંમીપ ઉરનમેં દુષ્ટ કોવા હે, કહન હે દુષ્ટ ઓરનકું. કહો ભાઈ. ૪

આપકી આંખી દુમરડી કીણઈ, નિત્ય દિખાત જનકું;

દુખકે ગારમેં ઘર દિયે પીરે, લાગન આપ અલનકું. કહો ભાઈ. ૫

નિયમમેં દુખ હેસો સુખ દિખાવાન, સ્વાસ્થ શાન્ત મગનકું;

મૃસ્ત રહે ભોગી વિષવનકું, આપ ખેતન હે અવગનકું. કહો ભાઈ. ૬

આપ બહિરા અવરકું સુનેના, આપ મુનવે ઓરનકું;

આપ અડીક, હીરા સન માનત, પથ્થર રત્ન સમનકું. કહો ભાઈ. ૭

સ્વર્ગ દિખાઈ અલાત નરકમેં, નમના મેં આમા સનનકું;

જીંધુ લગાડી દિખાતકે આપુન, તોખી રખન હે બરખકું. કહો ભાઈ. ૮

જીવને ઠપકેડ

સવેયા.

પોટલિ તેં મમનાનિ ધની શોર, પોટલિ મુત્રિ કુખી ચતુનલ;

આદરિ કામ ઉધા, કુમતી સુમનોથો કરા નહિ ને સરમાઈ;

ભાઈ બપાઈ ન મલક કહી ઉઘડી કુન્નતઈ મંદાઈ કરાઈ,

હાંમત્ર પોટ ખજે ન તપામિ ઘઝામિ અનીત તચ્ચા પયમ લો. ૨

પોઈ મની સુમની કરિ દૂર બનો કુર કાર્ય કર્યા અતે ફાં,

રોજિક દિ રમનો ન જગે મનડો! અત બોદ અર્થ બહુ બુઝ;

પરમવનું કારણ એનાથી, મોટી કાવ્ય મંડાણી.	આખર. ૧૦
દયા દાનની વાતો ચાતી, બહેરા કરતો કાનરે;	
દિનતામાં તું દોષ બતાવી, મન ચાતો મસ્તાન,	આખર. ૧૧
વ્યવહારે વીંટાઈ રહેલો, પરમારથ પંથ બૂબ્યોરે;	
વિશ્વ વિશે વેપાર કરીને, દીવાળામાં રૂથો.	આખર. ૧૨
નોકર ચઢને આવ્યો અહીં તું, શેઠ બનીને બેઠોરે;	
વડવા તારા વલ્લભ ગયા પળ, તું નવ બેઠો હેઠો	આખર. ૧૩
હાથે કરી મમતા બાંધીને, વ્યાધી ગ્રહમાં જનોરે;	
અંતકાળમાં બુધો પાડી, અંતર અતી અકળાતો.	આખર. ૧૪

મનને ચેતવણી.

સરવો.

જાનું છે જરૂર મનવા કાંઈ તું કરી લે,	
કાંઈ તું કરી લે હરિતું નામ સ્મરે લે.	જાનું છે. ૧
આ બવ આગર માંહિ તું તણાણોર,	
જણાણો લેવાણો નીતી નાંવે તરી લે.	જાનું છે. ૨
મહા પુણ્યશાળી મનુષ્યા દેહ પામ્યોરે,	
સત વસ્તૂ બોરો તારે સંગ સંઘલી લે.	જાનું છે. ૩
અજ્ઞણો રોકાણો, રાતવાસો રહો તું;	
શાને તું છુંડાઈના જાંતર બરી લે.	જાનું છે. ૪
પંજિર તારું જ્યારે સમુજું વિખાશેરે;	
માન, તાત, દારા, દોષત, દીકરા અહીંરે.	જાનું છે. ૫
કપાંથી તું આવ્યો, ખારા કાં તું જવાનોરે;	
અરણ્યે ઉઝડે તારો પંથ તું ગ્રહી લે.	જાનું છે. ૬
ખોટીમાં ખવાયો લોભ લાલચે લેવાયો તું;	
આખરે અમાગી જગી ત્યાગ પરી તે.	જાનું છે. ૭
રાગ દ્રેષ તુજને પીડે, રાત રી રદા માંહી;	
ફૂડી રૂડી ધારી, સારી મતી ક્યાં ચમારિ તે.	જાનું છે. ૮
તુજો સહુથી ન્યાય તારો ભેદ અજ્ઞણોરે;	
કપાંથી તું ત્યારે રહિને, આપ મુખ સાહિ શ્રે.	જાનું છે. ૯

‘દાશીક અં.નંદ માંહી’ આલીને ખુચ્ચે. કંતું:

લઃલુ તારી લખુનાને લાન લગાવે. જવું છે ૧૦

મનનો શો ભડ સો

“નાથ તમે નિરવનિયાનું છો નાણું”. એ રાહ

કહો બાંધ કયા મેં કહું એહિ મનકું;

એનો નવીન બનત કાન કાનકું.

કહો બાંધ. ૨૫.

જગત તમ નવ દેખન આંખે, મત્ત સમજી આ સ્વપનકું;

રાત્રી નહન સુખ ભીંતરે માતી, ક્ષય ક્ષય એ તન ધનકું. કહો બાંધ. ૧

આપ કંઈ તક દૂખ ગયા હે, દૂખા દેખત હે ઓરનકું;

આપકી ખોજ આપ નહિ કરતા, દુખ પવન નીજ તનકું. કહો બાંધ. ૨

આપ કુદર કુદરાનકું માનત, કુદર કહન હે ઓરનકું;

ચોર આપ નિત્ય શહ બનત, ચોર કહન હે શાહનકું. કહો બાંધ. ૩

ચોર ઠગાગ મેં સખસે શુભ, એસી પ્રતીતી હે તનર;

આપ કિરનમે દુષ્ટ કીયા હે, કહન હે દુષ્ટ ઓરનકું. કહો બાંધ. ૪

આપકી આંખી દુમરકી કીકાર્ક, નિત્ય દિખાવત બનકું;

દુખકે ગારમેં ઘર દિયે પીરે, લાગન આપ ચલનકું. કહો બાંધ. ૫

વિશ્વમેં દુખ હેસો સુખ દિખાવન, સ્વાસ્થ્ય કાજ મળનકું;

મૃત રહે બોઘી વિશ્વનકું, આપ ખેતન હે આરનકું. કહો બાંધ. ૬

આપ બહિરા અવરકું સુનેના, આપ સુનવે ઓરનકું;

આપ અકીક, હીરા સન માનત, પદ્મરે રતન મમનકું. કહો બાંધ. ૭

સ્વર્ગ દિખાઈ અલાત નરકમેં, નમના મેં આપા સનકું;

લ્હુ લ્હાકી દિખાતકે આપુન, તોમી રખત હે બરનકું. કહો બાંધ. ૮

જીવને ઉપકેશ

સંવેચા.

ચોટલિ તેં જમનાનિ ધરી શીર, ચોટલિ મધિ કુળી ચનુમહ;

આદરિ કામ ઉધાં, કુમતી સુમનોયો કરા નદે ને સરખા;

બાંધ બાંધ ન મતલ કદી ઉઘડી કનમતલ મંપલ કરાઈ,

હાંસલ ખેટ ખજે ન તપામિ ઉજામિ અનીત તસ્યા પથમલો. ૨

ખોઈ મતી સુમતી કરિ દૂર બનો કુર કાર્ય કરી અને ફાં,

સૌજિક દિ રમતો ન જમે મનશે અત બોદ અર્થ બહુ બુઝ;

પરમવતું કારણ એનાથી, મોટી કાચુ મંડાળી.	આખર. ૧૦
દયા દાનની વાતો ચાલી, બહેરા કરતો કાનરે;	
દિનતામાં તું દેવ બનાવી, મન ચાતો મસ્તાન.	આખર. ૧૧
વ્યવહારે પાંદાઈ રહેતો, પરમાર્ય પંથ જૂઠ્યોરે;	
વિશ્વ વિશે વેપાર કરીને, દીવાળામાં રૂથો.	આખર. ૧૨
નોકર થઇને આવ્યો અહીં તું, સોઠ બનીને બેઠોરે;	
વડયા તારા વહા ગયા પણ, તું નવ બેઠો હેઠો.	આખર. ૧૩
હાથે કરી મમતા બાંધીને, વ્યાધી ગ્રહમાં જનોરે;	
અંતઃકાળમાં ખુમો પાડી, અંતર અતી અડગાતો.	આખર. ૧૪

મનને ચેતવણી.

ભરપો.

જાતું છે જરૂર મનવા કાંઈ તું કરી લે,	
કાંઈ તું કરી લે હરિતું નામ સ્મરો લે.	જાતું છે. ૧
આ બવ સાગર માંહિ તું તણાણોરે,	
જણાણો લેવાણો નીતી નાંવે તરી લે.	જાતું છે. ૨
મહા પુણ્યશાળી મનુષ્યા દેહ પામ્યોરે,	
સત વસ્ત્ર બેઠારી તારે સંગ સંમતી લે.	જાતું છે. ૩
અજાણ્યો રોકાણો, રાતવાસો રહો તું;	
શાને તું જુલાઈના બંદાર બરી લે.	જાતું છે. ૪
પાંજર તારું બ્યારે સમુજું વિખારોરે;	
માન, તાત, દારા, દોઢત, દીકરા અહારે.	જાતું છે. ૫
ક્યાંથી તું આવ્યો, ખારા કાં તું જવાનોરે;	
અરણ્યે ઉઝડે તારો પંથ તું ચલી લે.	જાતું છે. ૬
ખોટીમાં ખવાણો લોભ લાલચે લેવાણો તું;	
આખરે અમાગી જાગી ત્યાગ પરી તે.	જાતું છે. ૭
રાગ દેવ તુજને પીડે, રાત રી રદ માંહી;	
ફૂડી રૂડી ધારી, સારી મતી ક્યાં ચમાયિ તે.	જાતું છે. ૮
તુંતો સહુથી ન્યાગે તારો ભેદ અજાણ્યોરે;	
ક્યાંથી તું ન્યારો રહિને, આપ સુખ સાદિ લે.	જાતું છે. ૯.

‘ દાણીક અનંદ માંહી’ ચાલીને ખુચે. કાંતું:

લસુ તારો લગુનાને લાત લગાવે છે. જાતું છે ૧૦

મનનો શો ભર સો

“ નાથ તમે નિરખનિયાતું છો નાથું ”, એ રાહ

કહો ભાંધ કયા મેં કહું એહિ મનકું;

એનો નવીન બનત ક્ષન દાનકું.

કહો ભાંધ. ૧૨

જાગી તમ નવ દેખન આંખે, મત્ય મમજી આ સ્વપનકું;

રાચી નેહન સુખ ભીંતર માની, ક્ષય ક્ષય એ તન ધનકું. કહો ભાંધ. ૧

આપ કંઈ તક કૂમ ગયા છે, રૂપ્યા દેખન હે એરનકું;

આપકી ખોજ આપ નહિ કરતા, દુખ પવન નીજ તનકું. કહો ભાંધ. ૨

આપ કુદર કુદરોનકું માનત, કુદર કહન હે ચોરનકું;

ચોર આપ નિત્ય શહ બનના, ચોર કહન હે શાહનકું. કહો ભાંધ. ૩

ચોર હાગા મેં મમએ શુભ, એસી પ્રતીતી હે તનકું;

ચોપ કુદરમેં દુષ્ટ કીયા છે, કહન હે દુષ્ટ ચોરનકું. કહો ભાંધ. ૪

આપકી આંખી દુમરકી કીણાઈ, નિત્ય દિખાત બનકું;

દુમદે ગારમેં હાર દિશે પીઝે, લાગન આપ ચક્ષનકું. કહો ભાંધ. ૫

વિયવમેં દુમ હેસો સુખ દિખાવાન, સદાય કાજ મમનકું;

મૃત રહે ભોગી વિયવનકું, આપ બેઠન હે આગકું. કહો ભાંધ. ૬

આપ બહિરા અવરકું સુનેના, આપ સુનવે ચોરનકું;

આપ અડીક, હીરા સન માનત, પથ્થર રતન સજનકું. કહો ભાંધ. ૭

સ્વર્ગ િખાઈ ચક્ષાત નરકમેં, નમના મેં ચેમા સનકું;

સહુ લગાડી દિખાતકે આપુન, તોખી રખન હે બરમકું. કહો ભાંધ. ૮

જીવને ઠપકેડ

સવંયા.

ચોટલિ તેં મમનાનિ ધરી શીર, ચોટલિ મધિ કુખી ચનુનાઈ;

આદરિ કામ ઉધા, કુમતી સુમનોથો કરી નહિ ને સરમાઈ;

ભાઈ લવાઈ ન ગાંઠ કહી ઉપડી કમતઈ મંગઈ કરાઈ,

હાંમલ ખેટ ખજે ન તપાસિ ઉઘામિ અનીત તથા પથમલો. ૯

ખોઈ મતી સુમતી કરિ દૂર બનો દુર કાર્ય કરી અતે કદા,

સૌજિક દિ રમતો ન જગે મનશે અત ભેદ અર્થ બહુ બુદ્ધ

- મોખત નિગનિ નિત્ય કરી દનમાં અતિશે અનિતી પથ ઉંઘ,
 લાજન દાજ અકાજ કર્યું સુખ સાજ ગણી નિતમાં નિત્ય ભુંઘ. ૨
 તોય તપામ લગાર કરીન બગાડ બ । તુજ દાર્થથી યાતો,
 આપ મ્માન બને મરણે બનતા નિરખા ઇચનમાં હરખાનો;
 ન્યાય નિતી મરિં શ્રેષ્ઠ મુખતનુ મળે તું અગ્નય અતિ અકળાતો,
 ત્યાં તું વડાધનિ વાત કરો, નકરી અનિતી દરિ તુ ચરમાતો. ૩
 તુચિ નિયા જન ન્યાયિ મન 'નરમાધ્ય ધિકાર કરી ન ધરાતો,
 દાસ હવાસ યુગ નિરખો ખમિ જય અહંથી તું એ ઉર ચ્હાતો;
 તારિ પ્રભા પ્રગટી ચિતમાં દિનતાન છર્ગો ગિરખો દુર ધાનો,
 એત અએનન ખેત રિખેધર બાગિમિઠાં ચિતમા હરખ તો. ૪
 તું સમ દષ્ટક થયાજ થશે વર્ગિ કોણુ દિમાખ જગે સત્તાગે,
 મેલિ મતા મમતા ધરતા પચુ કડી ગયા તુર જેમ હમરો;
 મારિખમાં સહુથી ચડતા ડંતા અગિચ્છિત, ન દેખ ઉગારો,
 તેનૃપતી ચહ ચાલિ ગયા ન રહ્યા નર એન પયે તુ જનારો. ૫
 લાખ મળે દશયાખ મળે તું કરોડનિ કીંનતથી ન ધરાતો,
 જેમ વયે વધતી તુજ આશ નિરાશ થઈ ન મળે ચરમાતો;
 મેળવવા મતિમદ રચ્યા બહુ દુઃદ અનીતિ તણા તું કુલાને,
 કોટિ પ્રકાર પ્રયત્ન કર્યા નમટી બિનિ આખર તું અકળ તો. ૬
 તુધિ ન શ્રેષ્ઠ જિજ્ઞે નિરખ્યો આહિં આપ વિષે સહુ આવિ રહ્યું છે,
 દાનય દેવ દિમાખ નહીં ચિત માનવિમાન મળેથિ અચ્યું છે;
 લાલચથી લપટાઈ જતાં સહુ તું શુભ એમ મુખે ઉચ્ચું છે,
 જાગિ વિચાર અખાગિ તું ચિત અહીત અખીલ જગેજ કર્યું છે. ૭

વનનો ભમરો.

કોળાવૃત.

પુખ્તો ધરે પરાગ, બ્રમર બે.ગી ત્યાં બમતો,
 પલ તુડમાં વસી, પુષ્પમાં નાચી રમતો;
 હરે ધંડક નાં ચિર, ત્વરિત શી ગતી વપૂતી,
 ચુંગરવ ગંબીર, કરે, હક લાગી તરની. ૧
 દેખે પુષ્પ અનુપ, તોય ધંડ હરીને માગે,
 મુઝાળને મુવળસ, તિયે ન વગે અનુરૂપ;

- જાણ જુઘની ધરા, કેતપ્રી મોગરો ડોતર;
આપે અધિક શુવાસ, તોય ત્રિય ન હરે ધરિભર. ૨
- અરે આમ ઉદાસ, મધુકર શાને મદાસે,
કરે પ્રીત જહુ પુષ્પ, તોય ન હરે કો ડાળે;
મુર્ચાસ્તે અસિ અરે, આત્રિયો અંબુજ આગે,
વિકસેલું વીશાળ, તમાવ પ્રીતીભરમાં જો. ૩
- જાણ જોડો ત્યાં અલી, અનુપમ પદ્મ પેળી,
ઢોલો ચોંટી ને હામ, અવર મુકામ ઉવેળી;
મહિરા મોહ તણો શુ ? મસ્ત આ પ્યારી પાયો,
હ્યો નહિં કો હામ, આમ અંબુજ શું બરાયો. ૪
- દિનાંત મોહિ કૃતાંત, કાળ સમ પદ્મ પ્રભાતે,
દાણુ દાણુ થાતા દીણુ, પાંખડી વિકરી બિડાતે;
મધુકર મધ્યે રહે, અહા આસક અંબુજનો,
બધું બિશર્ધ જાણ, સમય મુંઝાણ સુવાનો. ૫
- અસિ ધર ઉર હિસાહ, આહ તજિને ઝટપટ કર,
નિઃશ જહાર ગમખવાર, રીજાઈ અંદર કાંમર;
તું જેવા કંઈ પાર, મુવા આશક દરમારે,
તારો કશો હિસાબ, એક વધનો નોંધાયો. ૬
- ગયો ગળાઈ અરે, મધુકર મોહ મહેથી,
ખીતે પદ્મ પ્રભાત, જિવે તો ફરે મજેથી;
પણ પડિયો જે પાશ, નેહનો શાને તરે,
વિસ્મરિ સહુ દુખ જાણ, વળી પથ ત્રિયરે ઉડે. ૭
- વિષન રૂપ વિશ્વમાં, કરૂણ નિરખીને સાંજે,
રહે યુગ્મ લપટાઈ, બમર જિત મરે ન ત્યાગે;
ફરિ ફરિ જાણ મુકામ, પ્રાણુ ઘાંટામાં તોળે,
ક્યમ મધુકર રૂપ મનુષ્ય, આપ આનંદ ન ખેળે.

ઉદ્યાનનો ચપો. *

રોષ્યાવૃત.

ચપો અરે ચતુર, ઉભો થઈ ચપક વનમાં,
પુષ્પે વસે પરાગ, રાગ યુગધે જનમાં;

- આવે અનિય લહેર, બેઠતી સહજ કાળીને,
 એ તુજતે અથડાય, જાણ દૂર ક્યાંઈ ઉડીને. ૧
- એ મિશ્રબુધી મનુષ્ય, મગજ, જાતી જાનો માતો,
 અનંદાન દર્મિમાં, અંગવિણુ જાણ અથડાનો;
 એ અનીસ પેગામ, ખરે થંપા તુજ ચારઃ
 કીર્તી વિસ્તરે જાણે, હું પણ ચિત્ત ધન્ય પ્રમદું. ૨
- તદાપી તારી પાસ, આસ ધરી આસિ આવે ના,
 મોગમ તારી સુવામ, પામ જાગૂ જરે ના;
 નાસે તુથી દૂર, કદી બોગી પૂરો પણ,
 તુજ ગમનદિ ડોકાપ, એજ રિમમય રાકુને મન. ૩
- કહો અલી શું કામ, ગણગણે ધામ રહીને,
 ધટિક દરી વહિ જાય, વળી આવે ત્યાં ફરિને;
 ચિત્ત ધટિકના ત્યોર, પલકનાં પગે પતિજ થઈ,
 પ્રાત્ન ચીત નવ ગણે, કહો લલુની પ્રીતી શી. ૪
- ખરે ગગનનો વાર, જમર બોગી નહિ રોગી,
 વ્વાધી વશમો થયો, ખરે, કો પ્રીય કરે નહિ,
 અસ્ત થતાં અમ તેજ, સુકાતાં પાંખડિ કુળા,
 ઉડી જાય એ સમે, નહી ઉર નેહનિ ઉર્મી. ૫

શુભાની.

સવૈયા.

- અન્ય તણું નિગળી નગરે ખુરં હાંસ ધરી હાંડે હુક્તે છે,
 લાલ ન સેશ તથાપિ કરે અહુ મેનત તે પછિ દૂર ખમે છે;
 ન્યાય નિતી રિત જૂલ જઈ અનિમાન તણા કિચમાં લપસે છે,
 લાલુ સુમત્ર સુણે જગમાં પરના અપકાર અપાર વસે છે. ૧
- મૂખ મિહું વદતા દરનીય પછી પુઠ પાછળ ખુરં કરે છે,
 નીચ ચમાર ગમાર સમો જને ચિત્ત શુભાન અપાર ધરે છે;
 હુચિ નવી જન દોષ અધીક ગણી નિજ હીક કુપંથ પળે છે,
 સજ્જન લ'પુ મહુ જન એ નરથી ઇરિને અજગા રિચરે છે. ૨
- સ્વા થમાં સન-પુ કમો શહ પુઠ દિધી પરમારથમાં,

રથમાં ચડિયે અદંકાર તણા ઉલ્લસે વિચર્યો અનિતી પથમાં;
 પથમાં પડિયો બહુ પાપ તણા મુખ ચાખિ શક્યો ન વધારથમાં,
 સકશે નર કેમ હોશે રદિ આગળ જ્ઞાનર મંગ, ખખો ખગમાં. ૩
 આપ મતી વિચરે જગમાં ન કંપાનું કરે કરવાનું વિસારી,
 પારિ કરે નિયતી નિત નિત્ય દી ન મતી મુનિનીયો મુધારી;
 ધારિ નહીં પિત દી. દયા જરિ ખોઈ મનુષ્ય તણી તક સારી,
 ભાંજુ મુખિ મુખો જગમાં નિય એ નરની કરી કંપન ધારી. ૪
 પવ મિંચુ પનગ તણે મુખ પ્રોતથિ ઝેર તણો શું સ્વભાવ વિસારે,
 દદિ શ્વાન વસે જાળો સ્વરગે ભક્ષવાનું ભુખે નહિ જાન સુવારે;
 જરિ હોગ કપૂરની સાથ ધન નહિ વાસ ઘટે મુશ્કે અન્ય ન ધારે,
 ભાંજુ મુખિ દહે નર દુષ્ટ ન સર્જન સંગથી સદ્ગુણ ધારે. ૫

એવાની સંક્યામાળા શા કામની ?

“ અહિ આઠ્યાં વાદજ્ઞ કાળાં ” એ રાહુ.

શું થયું કરી સંધ્યા માળા, શું થયું કરી સંધ્યા માળા;
 અંતરમાં અજ્ઞાન ભરેલું, અશુભ ઇચ્છાવાળા. શું થયું ?
 દીમાં ટપાં કરતો ઉપર, અંતર અશુભ ઉછાળા;
 બગ ધ્યાની બની બેસતો નિત્યે, ચતુરાઈના કરી આળા. શું થયું ?
 આયોગ અંતર ઇચ્છતો સહુનું, આપનું શુભ ઇચ્છનારા;
 અન્યનું શુભ જોઈ આપે બળતો, પ્રભુ પ્રજને નહિ ધ્યાના. શું થયું ?
 ઉપરથી શુભ સહુને બતાવ્યું, બીતર ભરિયા અંગારા;
 જ્યાં નીકળતી જીંહા વાટે, ચતૂર ચેતિ જનારા. શું થયું ?
 અભેદપણું ઉપરથી બતાવી, રહેલું સહુથી ન્યારા;
 પર પીઠાયે રાજ થનો ચિત, (મે) દુરગુણ જાણ્યા તારા. શું થયું ?
 કુટુંબી ઉપર દૂર જાયો નિત્ય, અનિષ્ટ ઇચ્છાવાળા;
 બાઈ બાંકુ તુ યી દૂર થયા, મુખ પામ્યાં સાળો સાળા. શું થયું ?
 તારું શુભ તેમાં તુ રાજ, બીજનું જોઈ બુઝનારા;
 વિભૂતી ચોળી વઢેજ બનીને, દેગ મેં જાણ્યા તારા. શું થયું ?
 બાહીર શુભ બતાવી સહુને, કોડ કંપટ કરનારા;
 શ્રી હરી જરીયે સાંખી શકેના, પટ દઈ પારખનારા. શું થયું ?

નિત ખાટે વારમના દહનું, ઉચ્છેદન કનારા;
 હુરં નમ નામેથી વળ્યું શુ, નગધમ કૃત્ય તાનં શું થયું ?
 વિધાના વીરોધ વિચુરથી, અગ્ને પથ પળનાગ;
 કુવમ મનુષ્યા દેદ ગુમાવ્યો, બુદ્ધ એ ક્યું બમગા. શું થયું ?
 ગામી મુડી અંતર નીચુ, નીચ સગે ચડનાગ;
 લાલુ લાગી વાતો કરે પણ, તુથી કમળો સારા. શું થયું ?

હૃદયર સર્વ ઓપક છે એમ નહિ જાણનાર.

ગળી.

ઓ દિલુભાગી, જાગી જો મુરલીમા શું મન માન્યું ?
 અતિ ક્યાં ત્યાગી, ઉખેલ્યુ આ કદ પોથીનું પાનું ? ટેક.
 તું દોડિ નિત્ય દરશન જાતો, અથડતો પડતો ફટાનો;
 વાળ લોભ લાવચમા લુટાતો. ઓ દિલુભાગી. ૧
 નિત્ય એને એ નિરખ્યું નજરે, નવું જણ્યું ન તોય તું રે'ન ધરે;
 તારી બધી ભક્તિ નાપી મજરે. ઓ દિલુભાગી. ૨
 પથ્થરને ધડિયો ધડનારે, ધાતુ ત્યમ ટીપી કંઠારે;
 તું ધડતે કેમ તને તારે ? ઓ દિલુભાગી. ૩
 વેવસો ચઢને જુસો જુસો, દોડી જાનો મંદીરમાં ઘેરો;
 જોતો અજાને હરોશ્યો ? ઓ દિલુભાગી. ૪
 ક્યાં પ્રભુ પેડો એમાં કહેને, તુ ગણે જગતમાં પ્રભુ કેને ?
 એ ઉત્તર ઉધણી દેને. ઓ દિલુભાગી. ૫
 જડને કમકોરી માફ કરો. વજ્રાજ્ઞાણ મનપર્મદ ધરો;
 પ્રભુ માન્યો તુજ બુદ્ધિ ચિદ્ધી. ઓ દિલુભાગી. ૬
 ના ખાય તથાપી તુ દેખારા, ન મુલ્યે તોયે તું જ ગાવા;
 તુજ દંગ થયા ક્યાથી આન્યા ? ઓ દિલુભાગી. ૭
 નથી જરૂર તુ કર રોચા તેની, ચૈતન દિનને ગેના કેવી ?
 જડ થાય ન દેવ અને દેવી ? ઓ દિલુભાગી. ૮
 તાગોટા પાડે પામ જઈ, મૃમ આરડતો જરમ જગત ગઈ,
 જો, જડ તારો સૂતિ માને નહિ. ઓ દિલુભાગી. ૯
 તુજને જે પેદા કરનારો, આંન વસ્ત્ર આખર દેનારો;
 આગીવાગો ના યાગે, તારો ? ઓ દિલુભાગી. ૧૦

દેહાં કરા દુઃખના જામને, પાણીનું કંચુ પાન
 પોતીયુ નીચો-ચુરે, તે જાળ પીધુ ફરીર ફરે દીના ૮
 જાળ પાથરી મિશ્રારી માટે, સિદ્ધારી ગૂઝજી સુખભા,
 માળન જેમ મદિવાઓને પડી, પીધુ અનુ પા ,
 જાન તો જુનારી, મદિવાને માલીન કરી. દીના ૯
 લાજ હુટે માથે લક્ષ્મી ભાગે, જે મારે કેમ બને બાધ,
 એવા એ પશુ બગતો મગે બારિડ, શુઝને થાય છે દગાધ,
 બાધ નન જુનારે, લવુ કહે લલ ધને દીના ૧૦

બ્રાહ્મણ થયો તો શુ થયુ ?

હરીમીન છંદ.

દીના કરી તુ ત્રિકાગ વાંલ ધરી વધ ધગમે ધગમે,
 સતાપ કેળો તુજ ચગેરે દિન જનોનો ના વસ્યો,
 ખટ વર્મ ખટ ખટ કગિ પુર નહિ ધ્યાન તે માલી ધર્મ,
 જાનના ન જે પરે બ્રહ્મને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયુ. ૧
 ઉઠિ નિત્ય પ્રા. મગમા તે સ્નાન સ્નેહ ધને વ્યુ,
 મિશ્રીતી ધરી ધાગ દોશ ઉદયે ધ્યાન ઉજગી ધર્મ,
 આશા તજિ ન અતર તણી ધ્યાનેધિ મન તારે રૂઠું
 જાણ્યા ન જે પરિબ્રહ્મને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયુ. ૨
 જોયો જુઠું જુઠું વાગ ધ્યાન ધયા ન સત્ય પરે કદી,
 જોગે છિનામી ખ્યારી કગિ દિનનત પાપ નિપે મચી,
 કાંચુ ન તારે મદિ મન જે પાપ જને પરધું
 જાણ્યા ન જે પરિબ્રહ્મને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયુ. ૩
 આ મા તણી કરા રાડ ગતિ કોદિ મેનન ના કરી,
 પચન્યા પ્રપચો પેટમા પાપ પ્રપચે તે ફરો
 દુષ્કર્મ કરતા નહિ તુજ દોષ પ્રપચી ના થયું,
 જાણ્યા ન જે પરિબ્રહ્મને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયુ, ૪
 વિશ્વામત્ત ધણી કિધો દીરી વડુ દિનને નિગ,
 રાજ થયો તુ હદનમા પગનાગિ માથ કરી કિ. ૧.
 નન મોડ દીધો ધર્મનો કગિ પા. પડતાયુ ખડ,
 જાણ્યા ન જે પરિબ્રહ્મને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયુ. ૫

વિશ્વાસ ન ધર્યો વેદનો નવ બેદ તેના તું બપ્પો,
 પૂરાણ માંહિ પચી રહ્યો નિત્ય પાપ રસને પરવર્યો;
 દુર્ભાગિ તારું લક્ષ ક્રમ કિલા પરે દોડી રથું,
 જાણ્યા ન જો પરિવ્રજાને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયું; ૬
 માની મને મૂરતી ખરી સૂરતી પ્રભુની જોઈ ના,
 ખસકેશની ખલકે ખરી ખુર્ખો હૃદય માંહિ પરાઈ ના;
 આધાર ધરણીધર તરો તજિ ધ્યાન અવરતાયું ધર્યું,
 જાણ્યા ન જો પરિવ્રજાને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયું. ૭
 પડે વિંટાયો વેમમાં જાગે જાગને તેં ધર્યો;
 સતમાર્ગ તજ્યો તેહને અન્ધાય અવનીમાં કંઈ,
 નિત્યે પ્રપંચે પાટકીને પેદ પાપી 'તેં' બધું,
 જાણ્યા ન જો પરિવ્રજાને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયું. ૮
 વડવા હતા વિદ્વાન ચોરી તેં અવિદ્યા આપથી,
 બ્રહ્મત્વ તજ્યું બ્રાહ્મણ બની દુષ્ટિ અંજ એના પાપથી;
 વિખ્યાતિ વડવાનિ ગૂમાવિ અભાગિ ઉધું આદ્યું,
 જાણ્યા ન જો પરિવ્રજાને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયું. ૯
 રૂપિરાજ મટિ ઠગ બાબની ઉપમા ધરી ઉમંગથી,
 અણુસમજીને દષ્ટ બોધ અવજો રહિ ધુતારા ઢંગથી;
 હરિ રસ પિયૂષતું પાન પાપી શુદ્ધ મનથી ના કર્યું,
 જાણ્યા ન જો પરિવ્રજાને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયું. ૧૦
 સોબી શર જો લાતસુ વ્યભિચારી વિશ્વ વિષે બન્યા,
 તેં સ્વાર્થ માટે તેહના પગ પૂજ્યા હિતમ ગણ્યા;
 વિશ્વાસુને ઠગ બની ઠગ્યો દિલ તારું તેથી ના ડર્યું,
 જાણ્યા ન જો પરિવ્રજાને બ્રાહ્મણ બન્યો તો શું થયું. ૧૧

મરજાદી વિષે.

હરીગીત છંદ.

નિરખી ખીજને નાસતો તું ત્રાસતો તન ત્રાસથી,
 અડશે કું છાવડ જાણ્યો એવી ખીક ધરી ચોપાસથી;
 સગપણ પ્રમાણે સ્નેહ ન ધર્યો માન મનમાં માનિયું,
 ૪૪

જાણ્યા નં જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ?
 દેહાર કરવા દોડ્યો ઘેલો બન્યો મનરાધને,
 બુમરાણુ પાડ્યાં બારણે ધસિયો તું મદિર ધાધને;
 પરિથમ કરી પાપીટનાં દર્શન કરે કે' શું વળ્યું;
 જાણ્યા નં જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ?
 ઠેપા તણા તું કોરડા હોંશે ખમ્યો પ્રભુ બારણે,
 તરિ જઈશ પ્રભુના મારથી એ વાત ધારી ધારણે;
 સહિ માર મુંગા મૂખથી બોલ્યો ન, કે આ શું થયું;
 જાણ્યા નં જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ?
 આડકાંચ નહિ કોને કદી મદિમા મદી સહુ માનિયા,
 દ્વિટકાર કરિને સર્વને મહત્તાપમાં દ્વિટકારિયાં,
 માગી લિધી મોટાપ સહુથી શ્રેષ્ઠ થાવા ધારિયું,
 જાણ્યા નં જો જગદીશને મરજદિ થાવે શું થયું ?
 ગોસ્વામિને માની પ્રભુ સમ પુત્ર્ય બાવધિ પૂજતો,
 બહુ જાતના મેવા મિદાપ આપી રાજી તું થતો;
 આરોગિ લ્યો મહારાજ એવું હોંશ ધારી તે' કથું,
 જાણ્યા નં જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ?
 નીતી અનીતી કોદિ તે' પાપી ગુરની જોષના,
 જામી ગયેલી જડ મતિ જડ ચિત્તથી તે' જોષના;
 તન મન અને ધન આપવા ઉદારતાથી આદર્યું,
 જાણ્યા નં જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ?
 ગુરને ગણી પ્રભુ તુલ્ય નારી, બાળ, ધન, અર્પણુ કર્યો,
 'પાવન કરે ગુર, પુણ્ય' તેમાં, એ વચન અંતર ધર્યો;
 તુજ નારિને કરી શ્રદ્ધ તોય ન કષ્ટ તુજ દિલમાં થયું,
 જાણ્યા નં જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ?
 રડિ બાળ મરિ કદિ જાય તો ન અડાય મરજદી યજી,
 અડક્યાયિ છોવાપ જાય ન ધરી, બાળની પીડા કદી;
 પ્રભુશ્રયિ વ્હાલું કો નથી એ ધ્યાન અંતર ધારિયું ?
 જાણ્યા નં જો જગ દીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ?
 નિજ પેટ ભરિ રાજી રહો નહોં પીડ કોની તે' ધરી,

૬

૨

૨

૪

૫

૭

૮

- મનમાં ગણ્યું હું તરિ ગયો મરજદિ મોટી આદરી;
સ્નેહી સગાંની પીડ જોઈ દિલ તારું દુખિયું ના થયું,
જાણ્યા ન જો જગદીય તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૯
- આધા પછી રચું શેષ્ય તે કદિ કોઈને દેવાય ના,
અમણાય એજ અનાજ તેયિ બિજા બરું મુખ જાય ના;
તે કારણે ખાડા વિષે જમતાં વધ્યું તે દારિયું,
જાણ્યા ન જો જગદીય તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૦
- કદિ અન્ય દેવતું નામ તારા મૂખથી દેવાય ના,
એવી પ્રતિજ્ઞા તેં કરી તે ન્યાયિથી સેવાય ના;
પરમાત્મ નારાયણ તથું નવ નામ મૂખે તેં ધર્યું,
જાણ્યા ન જો જગદીય તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૧
- વક્ત્ર મધુરિ ધણિયાસિયે બહુ હોંય ધારી ધારિયો;
બહુ નારિ ભોગવિ તોય તે પ્રભુજિ ન જરી પાપી થયો;
આશ્ચર્ય એ અંતર અતી પ્રમુજ છનાં આવું કહ્યું,
જાણ્યા ન જો જગદીય તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૨
- પર ઉપકારે પ્રીત ન ધરી દીનની ન ધરિ દયા,
તરવું હવે નયિ બાકિ એવું માનિ મરજદિ થયા;
સત્કાર, સદ્વર્તન, સુગ્રિહતા, સ્નેહ, સર્વ શુભાચિયું,
જાણ્યા ન જો જગદીય તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૩

આશાની સીડી.

રાગ સીતાજીના મહીનાનો.

ધરી સીડી એક યોગાન, સદીજન ચડે પડે,
આલવાની ન હૈયામાં રહેંચ, અધીક ક્રમ ઉપર ચડે.
જો જો સામે પગથીયાની દાર, પંથી ખડો આગળે;
જોવા મંજિ છે સારી જદાન, ચડે પડે આદળે.
મારે કો શરવીર કુદકાર, ટપ્પો ચડે તોરમાં;
આગળ ચડવા અંતર ઉન્સાદ, વીલોકે છે જદમાં.
જુવો જુવો જોનાર જોનાર, પગથીયું હું ચડું;
આગલાની આગળ જાઉં, આનંદની દેરલડું.

વાધ્યો ઉરમાં અધીક ઉસાદ, ઠેક, ચડે, ઉપરે;
 ત્યમ વધનો આનંદ દેખાય, નીચા જન બળી મરે.
 કંઈક આગલા તુટી પડેલ, ઉપર ખાલી એ જગા;
 ત્યાં પરોંવ્યાની હું કરું પહેલ, આસન મને યોગ્ય ન્યાં.
 કરિ ચીતમાં સંકલ્પ વિકલ્પ, આગળ ડગલાં બરે;
 દૂર ટપ્પો બીજો દેખાય, નજર જવું સ્થાન એ.
 ત્યાં તે ચૂકે ચપાટે ચોટ, ચતો ભોટપોટ એ,
 પડે ભૂખર પાછો સચોટ, સંભાળે આ અમને.
 નીચા ઉભાં કરે મુખ હાસ્ય, ઘડિક મોર ચિત બાધ્યું;
 તારા તનમાં ઉપજ્યો ત્રાસ, ડાચું ફરી વીકસ્યું.
 વાગ્યું ગાડો ગણાયો ગમાર, પૂછે તેને પાધરાં;
 હવે દેવો શું છે જવાબ, તારે ઉર ખરખરો.
 ભુંડાં આમ ન હીમત હાર, ચડણ સીડી દોલલી;
 ચાક્યો ઠાં પછડાતાં વાર, નાદાન નામોશી શી !
 આ છે સીડી અનત આકાશ, આશા ટપ્પા ઉપરે;
 કંઈક કાળથી ચડતા અજાણ, ઉમંગથી એ ફરે.
 ભૂલે આપ તણું કરતઅ, ભવતઅ તપ્ત જે;
 શાંતી મળવા સીડી ગમ જાય, રોળે ચડે ને પડે.
 કંઈક અડિયા પ્રથમ ચરવીર, સીકંદરચાહ ચા;
 પડ્યા પળિ નવ ખામ્યા નીર, અમલ એનો આજ ક્યાં.
 હે મન તજ શું ફાગલ આ હિમાહ, ચાહ સહ જાનનો;
 શાંતી શીલા પર કરજો શયન, જ્યાં શોક ન મારનો.
 જે છે ચલ્લાની ચિતમાં ચાહ, પડ્યાથી પતીત છે;
 પછી શાર્તા રથળે ન અવાય, એ જ્ઞાન ચાતીત છે.
 હે પાંચ વિવેકે વિચાર, શું કામ આ સદ્ધિમાં;
 આવા ગમન ચવાને ઉદ્ધાર, આશા એ ગુમાવ્ય કં.
 પડે સીડીથી ચડે પાછો આપ, હાંસી કરે હેઠળ;
 તોય ચડે પડે પસ્તાય, નિસરણીથી ન નોકળ.
 જ્યમ દંડ મર્યાદા મહી હાય, ચડે ફરી ઉતરે;
 ગળે બાંધ્યો દોરી સાથ, તે ક્યાથી છુટો પડે.

હે મન મફટ આ છે સોપાન, અવગડે કદિ નકની;
તોયે તારે તેનું શું છે કામ, પીડા કર વૃજ કર્મની.
મેલ વામના ગ્રહને વૈરાગ, ચચાર્ય જે કર્મ છે;
કરતાં ન થશે ઉપદામ્ય, આનંદમાં તું તરે.
શાને જાણું પડે છે યોગાન, નીસરણીના નેહથી;
તારા મનમાં કરી લે મેલન, સદં માનના ચઝથી.

ક્યાં વાસો ન કરવો ?

લાવણી.

જ્યાં વિના હીન વિશેષ દ્રેષ દિક્ષમાંહી,
સમજણુ ન ધરે મનમાંહિ ગર્વ રહે સાહી;
વપુમાં નવ હોય વિવેક ટેક નવ ધારે,
એવા જનના ધરમાંહિ વસો નવ ક્યારે. ૧
લક્ષ્મી મદ માંહિ છડેલ બેલ જેવા રે,
નવ અધિક ગણે મન માંહિ કોઇને ક્યારે;
અપણુ નવ હોયે દીલ તોય દિલાસો,
એવા જનના ધરમાંહિ વસો નવ વાસો. ૨
જ્યાં વ્યભિચાર પર બહાલ ધરી વપુ માંહી,
વળગી રહે, ન ગણે પાપ કદી મન માંહી;
કદિ દુષ્ટ કર્મથી દીલ વિવે નવ ત્રાસે,
નવ રહેવે સજ્જન લાભ એહને વાસે. ૪
સુત દારા સાથે રમે અસુર થઇ સ્નેહે,
લધુ ભાત તણી નારિને ભોગવે નેહે;
લાગી લાયક કદિ લાત પ્રજ્ઞની જોડે,
સમજે નહિ તે મતિ મુઠ પાપ નવ છોડે. ૫
ઉચ્ચાર કદી મુખ અઢી ન ઉચરે સારો,
ભુલ્યાં વાક્યોનો ભગો હોય બંડારો;
મદ વાણિ ન આણે મૂખ ભસે જે ભાવ્ય;
એવા દુષ્ટોને ઘેર સજ્જન નવ જાણું. ૬
ચંકાસિલ હોય સદાય સ્નેહ દેખાડે,
ઉપરથી આપી માન ધકેલે ખાડે;

- નવ થાય નિવારણ કદી તેનિ શંકાનું,
સગજન એવે ધર વચ્ચે સૂખ કો' શાનું ? ૭
- મતિ ધરિ કદિયે મનમાંકી પરિક્ષા નરની,
કરિ ન શકે, ખબર ન પડે કદી નર ખરની;
નરે વાનર જેવી સગજ ચિન્તમાં ધારે,
સગજન એવા ધર માંહિ વસો નવ ક્યારે. ૮
- નરનું નવ ચાલે જરી બાયસો બંનિને,
એસે ધરમાં, સહુ ગણે ડાહી નારીને;
નારી વશ જ્યાં છે નાચ અનાચજ જેવો,
સગજન એ ધરમાં કદી પાચ નવ દેવો. ૯
- નવિ લાવિ પિતા ધર નાર પુત્રને મારે;
સ્ત્રી આધીન થઇને સદા વચન ઉચ્ચારે;
નકટો ન ધરે જરિ લાજ કાજ કુહું કરતાં,
સગજન એ ધરમાં ડરો પાચનજ ધરતાં. ૧૦
- પીડાતો નિરખી પુત્ર દયા નવ ધારે,
શાંતી આપી સુત શોક કદી ન નિવારે,
આક્રંક બનિ ઉલટો રહે પુત્રથી અગમે,
સગજન એવા ધરમાંહિ ન ગાળો પગડો. ૧૧
- સંતાપ સખંધી તણો જોઇને પોતે,
પીડા નવ ધરે લગાર સ્વાર્થ નિજ ગોતે;
કુટુંબિ તણો બનિ કાળ વાંકુ ઉચ્ચારે,
સગજન એવા ધર માંહિ વસો નવ ક્યારે. ૧૨
- જોઇ મર્ડાત સગાની કદી ચિત્ત નવ રાચે,
પડતીમાં રાજ રહી ખુર નિત્ય વાંચે;
જે લાજ ધરે ન લગાર પ્યાર પૈસાનો,
પસનારો એવે ધરે સુખીયા રાનો ? ૧૩
- જરી જૂગારિનિ પ્રીત ચિત્તમાં ધારે,
સત સંગ થકી દુર રહે જૂકું ઉચ્ચારે;
જો થઇ જાલમ કરે દુષ્ટ બહુ કામો,
જગજન એ ધરમાં વરો સૂખ શું પામો ? ૧૪

સતકામ વિષે નવ દામ કદી ખરચે તે,
 સતમંગલિ મુખથી વાત ન કદિ ચરચેતે;
 મયિ રહે દુષ્ટતા ધરી કુલ્ય કામોમાં,
 સન્નન સુખ કયાંથી મળે એહ ધામોમાં. ૧૫
 પથ્થર મમ પૈસા સદા ખર્ચતા હોંશે,
 સતકર્મ અને દુષ્કર્મ કદી નષ્ટ જોશે;
 નાંચકા નાચમાં હોંચ નહિ ઉપકારે,
 વસિ એ ધરમાંહી વાસ કોણ સુખ ધારે. ૧૬
 વિદ્વાનનિ ન કરે વાર સાર નવ લેતા,
 મતિમાન મુઝાઇ મરે દાદ નવ દેતા;
 હાથી હરનીચ હગાઇ સૂખ મન માને,
 સન્નન એ જ્ઞાનમાં નજો સ્વર્ગનો જાન્યો. ૧૭
 હદ બારે રાખતાં લોભ લોભ નવ પામે,
 દમ કાંડી આપે બારે દમડિને નામે;
 ચંડાળ તણું ઉપનામ છ ચોકે ધારે,
 એ ધરમાં સમગ્ર જનો વસો નવ ક્યારે. ૧૮
 હું પ્રણ અને વિદ્વાન એવું મન માને,
 જાહેર જગમાં નિત કરે નીજ નાદાની;
 માની ખીજને મુર્ખ મનમાં કુલે,
 એ ધરમાં સર્જન કદી જશે નહિ બૂલે. ૧૯
 કવિ કોવીદનું સન્માન કદી નષ્ટ કરતો,
 જારી જૂગારી સાથ સ્નેહથી ફરતો;
 દિતેમ્બુ કોણ તે ખબર પડે નહિ જરિયે,
 એ ધરમાં સન્નન જતાં દીવમાં ટરિયે. ૨૦

વખત.

શાર્દૂળવી કિડિત છંદ.

રામે રાજ રમિશું બાજિ કુડિમાં, પાછ પડ્યાં પાછજ;
 છોડેના તુજને કદાપિ નિવતો, તારી પ્રભાથી બજે.
 જો તારો શુભ કાળતો મુખ યદી, સર્વે કહે હાજિ હા;
 યારો એ ઉવટાં કદાપિ ફરતાં, સ્વીતી ખરે પાજિ હા.

છે જો મ્વાયે જરાકતો નવ ખસે, તારી કનેથી દુરે;
વાલો પ્રાણ સમાન આન નહિ કો, એવું મુખે ઉચરે.
આ કીકી નયનો તણી સ્થિર રહે, દેહારના દર્શને;
વાંચે સુખ સદૈવ આપ મુખનું, તાતી બની ટમટમે.

૨

દેખાનો મુજ હાર તુચિ વધતું, છે કાણુ સંસારમાં;
હો સૌતારણુ હારે આપ તમથી, કૂકુંબ આનંદમાં.
બોલોહો નિત્ય ન્યાય કું નિરખુંના, અન્યાયતો આનને;
સૌ કીધું કુરબાન આપ ઉપરે, દ્રધીન બીજે કરે.

૩

છે આ જીવન હાથમાં તમતણા, મારો ઉગારો તમે;
હું આધીન સદાય આ શરિર છે, સંકલ્પ પાદાંજુજે.
કૂકુંકો વદનાર છે જીવનમાં, આ દેહ છે ત્યાં સુધી;
કાપું આપ પ્રતાપથી જિભ જઇ, એ દુષ્ટના મૂખથી.

૪

બહાણું એમ વદે મુખે નિશદિને, કાલાં બની કાંગલા;
જોના સ્વાર્થ કદી જરીક સરિયો, તો જોઇ લ્યો રંગમાં.
બોલે બૂર અહોનિશે બિજ ચકો, કૂડો કહે કારમ્યો;
તું જોવો નહિ કોઇ નીચ જગમાં, કેનાર છે એજનો.

૫

શું સારો કદિના કર્યું શુભ જરી, કૂકુંબિતું, ને રલો;
હાટયો, રોજ મહાંધ થઇ મહિ કૂંચો ને કાળ મૂખે પડ્યો;
તોયે છટ કહાપિ કોતું ન કર્યું, આખ્યો ગયો ફાગટે,
પાણો ના પડિયો પતીત કુળમાં, એવું વદે પાછળે.

૬

કીધું સારું હજાર વારનિસરી, જાતાં કર્યું થઇ એ,
લાવે યાદ ભગાર ના ચિત વિષે, કીધું ન અગ્રે ધરે;
કીધું છે શુભ, ના અશુભ કલ્પિયું, થજે બધું ક્યાં બને,
કો વેળા ન થયું શું દોષ ? ચિતમાં, વિચાર શાને કરે
લાગ્યો છે મધ લાગથી ગરજને એ લાજિ હાજ કરે,
મૂઝતાં મધ લાજ પાજિ પછિથી, વૈરી બની વીરુરે;
સારું સર્વ સમાય હાથ ન થયું, સારું બિજનું એ વિષે,
એ ઘોતા ઉપકાર આપિ બદલો, બૂરાધનો પાછળે.
સારું એજ સદૈવ આપિ વદતા, બૂરું વદે આજ એ,
જોઇ નાખુશ કોઈ આપ ન થતો, ધીમંત ધારોજ એ;

૮

સ્વાયં આ સૃષ્ટિ બધી રમિ રહી, એ સાધના આનને,
 મોક્ષે જે પરવાહથી અણુભર્યો, ધોખો શું વિદ્વાનને ૮
 મીઠું જે વદતા ચતા વધુ સમા, એ સ્વાર્થ ખુશામતે;
 પ્યારેના, દ્રવતાયિ ધાર ચિતમાં, દુદૈવ છૂટાં પડે,
 મીઠું મીઠું સદૈવ આચ્યુ મુખમાં, ખારાચ કટુતા ભરી,
 છતીમાં નિકળે પછિથી ધિરતે, પાત્રી ક્રમે સંધરી ૧૦
 સ્થીતીને સહુ રોજ આરિ મળતા, દોડ્યા રહે દારમાં;
 તે ધિકારિ સદૈવ દૂર ખસતા, સ્થીતી બની ભટ ત્યાં,
 છે સાજ તનના અવેવ સપજા, ખામી ન ખોળી શકે.
 તોયે ખાવ જતો રહો નનરથી, હે કાળ શાખાચ છે ! ૧૧
 હોદ્દે હાથિ તણે સદૈવ ચડિને, હોકારિને ખોસતા,
 રે'તા જે ચકચૂર દૂર દુખથી, આપી ચરી ચાલતા;
 જેના હુકમથી હજાર અભિજો, શઓ સજ સંગમાં,
 ગાળ્યા જે ધન જેમ રોજ ગગને , તારી પ્રભામાં ગળ્યા ૧૨
 ચોળી અંદન અર્ગળ અત્તરમાં, આળોટિ ઉમંગમાં,
 ખેંડા શીતળતા ધરો સમિરમાં, વાસંગના સગમાં;
 નાચી નારિ નકારિ લાખ સમયે, દ્રવ્યે ગયું દોટ દે,
 તે યુકે પગવારમાં ઘુબ મુખે, જે સ્થીતિ નીચી ચંધ. ૧૩

પંડિત કેાણુ !

ઉપમાનિ છંદ.

સૂચીક્ષ્ણતાથી નિજ ધર્મ પાળે, ક્ષમા ધરે ને નિતિ ધર્મ પાળે;
 જે સ્વાર્થમાં કુર્બી કદી ન જતો, સૃષ્ટિ વિશે પંડિત તે ગણાતો. ૧

ભુજંગી છંદ.

પ્રથસા તણા પાત્રને જે પુજે છે, સદા નિંચને નીચ જાણી તજે છે;
 ધરે ચિત્ત શ્રદ્ધા ન નાસ્તીક આપ, પુરાં લક્ષણે દક્ષમાંહી મનાય. ૨

હરિગીત છંદ.

અભિમાન ક્રોધ અપાર મદને હર્યે નિજ આત્મા તણાં,
 છે માન દેવા ચોગ્ય. તે જે નખે ચિને નયિ દીક્ષતાં;

નિજ અર્થનો આધીન કેદિન થાય નહિ દ્રવતા ધરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે.
 જે નર તણું શુભ કે અશુભ દિદિ કૃત્ય જાણ્યામાં નથી,
 વિચાર નિજ અંતર તણો, જણે ન અન્ય મરે મધી;
 જેણું કરેણું કાર્ય જગમાં પ્રગટ થાય પૂરું કર્યે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૪
 ધીમાશયી ધસવા ન દે ન ઉતાવળે હુણુ વળે,
 ભય પ્રીતીને દિનતાયિ જેણું કાર્યે કો દી નવ અળે;
 અડચણ પડે અનહદ તથાપી કાર્ય પૂરું જે કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૫
 નિજ બુદ્ધિને જે યોગ્ય લાગે કામ એણું આદરે,
 જે કામથી જગમાંહિ જે નર ધર્મ અર્થ પુરો કરે;
 એ કામમાંથી ગેરુનો શુભ માર્ગે શોધી સંચરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૬
 નિજ યોગ્યતાને અનુસરી નિત કામ સર્વે આદરે,
 ચક્તી સુખ્ય મેનત કરીને કાર્ય ઝટ પૂરું કરે;
 અપમાન કોદી દો મનુષ્યનું મહત ચાપને નવ કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૭
 શુભાર્થે વાતો તુરત સમજે વાર લાગે ના જરી,
 નિર્ણય કરે શુભ વાતનો નિજ અર્થે એમાંથી મહી;
 પૂછ્યા વિના ન જગાળ દે બીજા તણું સારું કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૮
 મેનત કરે ન મળી શકે એની ન ધૃત્તિ જે ધરે,
 જે નાચ પામેલા તણો ચિત શોક ખાલી ના કરે;
 અપીતીકાળે નવ ડરે દ્રવતા હૃદયમાં જે ધરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૯
 જે કામ કરવાનું હશે તેનો પ્રથમ નિશ્ચય કરે,
 પૂરું કરે પ્રીતી કરી કદિયે અધુરું ના ધરે;
 દોગટ વખત જે નવ ખુલે દાસત કોનું નવ કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૦

સત પુરુષનું શુભ કાર્યે નિરખી નિત્ય રાજિ હૃદય રહે,
 સોકોપયોગી-કામ નિજ હીતસ્તિ જાણીને લહે;
 નિજ સ્નેહિપર કોટી પ્રકારે દેશ દ્રષ્ટિ નવ કરે,
 એ સુદૃઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે, ૧૧
 ગંગા તણા ઉંડા જળે જ્યમ સ્થીર નીર સદા રહે;
 ત્યમ માન વા અપમાનથી નવ ખેદ પામે ચિત ખરે;
 મન જેતું રિયર નિર ગાઠ જ્યમ નહિ હર્ષ શોચ દિલે ધરે,
 એ સુદૃઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૨
 સહુ પ્રાણીના તલો તણા વાકેદ નર હરદય રહે,
 સત કર્મેના સંયોગને જાણી સદા ચિતમાં ચહે;
 જે મનુષ્યના ઉપાય જાણીને સદા ચિતમાં ધરે,
 એ સુદૃઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૩
 નિજમત સખજ કરવા ન અટકે બોધ દેતો કો પજે,
 વાણી વિષે લાવણ્યતા રસતર્ક સરસ કરી શકે;
 સમજે નવિન મંથેનિ મતજ્ઞજ સમય સૂચકતા ધરે,
 એ સુદૃઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૪
 જે સાંમજતાં વાઝ્યનો સારંશ ઝટ સમજી શકે,
 શાસ્ત્રાનુસારે બોલવાનું રાખતો જે સહુ તકે;
 મોટા તણી મર્યાદનો જરિ ભોપ-કોઠી નવ કરે,
 એ સુદૃઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૫

સુખનો સરદાર.

હાહરા.

સ્વાયે ત્યાગીને સર્વદા, પરાયે જે ચિત આપ.

જૂહી દોરતી જગતમાં, રાખે સુખ મનાય.

૬

સંવેયા એકનોશા.

જે નર ભણ્યો નથી જરિ બારતિ પણ હરમાં રાખે અંકાર.

દરિદ્રી પણ દ્રવ્યની ઇચ્છા છે ફૂલં કામો દરી હનર.

નિજ ધન જરિ વીચાર વિનાનો ખરતી દે છે વારંવાર,

એને આ અવનીમાં જણો સરવે મૂરખનો સરદાર.

૨

જે વગ્ન મગવાની નથી તેને હરનિય જે ચિતમાં આ'ય, ..
 હમ્મીત વ્યસ્ત હોય તથાપી તુરત તેહને ત્યાગી જાય;
 બગરાગા સાથે નિર્બળ થઇ વૈર બતાવે વારંવાર,
 એને આ અવનીમાં જાણેા સર્વે મૂરખનો સરદાર. ૮૧
 ધરિત નહિ જે સાથે દોસ્તી તેની સાથે રાખે સ્નેહ,
 તથા મીઠવે દૂધ કરે છે માર મારીને દેતો છેહ;
 દુષ્ટ કર્મ કરતાં જેના દિવમાંદિ આવે નહિં વિચાર,
 એને આ અવનીમાં જાણેા સર્વે મૂરખનો સરદાર. ૪
 કામ નકામાને વિસ્તારે સંશય મનમાં ધરે સદાય,
 ઉત્તરવળતા કામ રિપે જે નરને વિવંબ વધતો થાય;
 સંશય યુક્ત સદૈવ રહે ચિત એવો નર જે આ સંસાર
 એને આ અવનીમાં જાણેા સર્વે મૂરખનો સરદાર.
 પોતે હોય ખરાબ તથાપી અન્ય તણેા જે કાઢે દોષ,
 તિરસ્કાર તેના પર લાગી દિન દિન વધુ જાણાવે શેષ;
 શક્તી વગરનો હોય તથાપી ક્રોધ અવર ઉપર કરનાર;
 એને આ અવનીમાં જાણેા સરવે મૂરખનો સરદાર. ૫
 નિજ બળને જે જાણી ન શકે ધર્મ અર્થથી જે છે દૂર,
 બની શકે નહિ એવાં કામો કરવાની ચિત હોંચ જરૂર;
 વિષ્ણુ ઉધમ એ કાર્ય દ્યૌની આશા જે રાખે નિરધાર,
 એને આ અવનીમાં જાણેા, સરવે મૂરખનો સરદાર. ૬
 શિવમાં હોય નહિ જરિ અક્ષત તોપણ તેનો જે ગુરુ થાય,
 કપણ તણી યાચના કરીને હલકા દુનિઆમાં દેખાય;
 સેવા જેની મોગ્ય નથી તે નરનો થઇ રે' તાબેદાર,
 એને આ અવનીમાં જાણેા, સરવે મૂરખનો સરદાર. ૭

દોહરો.

પીતૃદેવ કે દેવતા, કરે ન તૃપ્ત લગાર;
 જેને સ્નેહિ સચું નહીં, એ મૂરખ સરદાર. ૮
 વિષ્ણુ જોલાવે વિષ્ણુ પુછે, આવિ વદે બહું વાર;
 બરસો દુષ્ટ તણેા કરે, એ મૂરખ સરદાર. ૯

કવિનો શો દોષ?

ગજલ.

- કવીને દોષ ઘો શાને, કવી દરબાર જૂદો છે;
પ્રપંચે છે પડ્યાં પ્રાણી, કવી તન તાર જુદો છે. ૧
- કરે જ્યાં કરની છે ના, નકારી વાંત પ્યારી છે;
વધાદારી ગંધ વંદી, કવી કુળ કાર જૂદો છે. ૨
- બસે સહુ મસ્ત થઇ મ્હાલે, નજર ખીજે નિહાળે ના.
અતુર મજનાર થઇ ચાલે, કવી મજનાર જૂદો છે. ૩
- મગન મનમાં રહે સહુએ, લગન જ્યાં લાગિ છે તનની
કવીની લગનીના અગની, તણો કોઇ બહાર જૂદો છે. ૪
- પત્ની પાત્રી પરે ધારે, પિતા નીજ પુત્રને ન્યાણે;
પયેશાં પ્યારમાં પ્રાણી, કવીનો પ્યાર જૂદો છે; ૫
- મરેલાં મૃત્યુને મારે, ઉગારે છાંટિ અમૃતને;
નહી પય પાન ઉગારે, કવીનો માર જૂદો છે. ૬
- જગત વીટાળિયો વીટે, રહે ના કોઈ સ્થાવર તો;
જમાવી ના ચકે જૂમાં, કવી તન બાર જૂદો છે. ૭
- થશે સહુ નાશ અહીંઆંથી, થતાં ઉદ્ધત ઉડે ગારે;
અમર રે'શે અખિલ જગમાં, કવી કરનાર જૂદો છે. ૮
- જરેલા બન્ધ બંડારે, જુએ મરતા દીક્ષા'જુપો;
કવિના કારભારાંતો, ખરે બંડાર જૂદો છે. ૯
- બસે પોકારતાં પ્રાણી, પ્રિયાને પામવા પ્યારે;
ખધા પોકારથી ખેલો, કવી પોકાર જૂદો છે. ૧૦
- બસે બેસે હવેલીમાં, હિરા માણેક, હેરીને;
કવી કાખિન ખમનનાને, ખરે પ્રકાર જૂદો છે. ૧૧
- અચાપી શાંત હવેલી ચિત, પિડા પડવાની ઉરમાં રે';
કવી કામતી હવેલીનો, ખરે ચણનાર જૂદો છે. ૧૨
- બણે બાવે યત્ર પડિન, અખડિત ઉર ના રહેતું;
કવી નિર્મોહ નીશાળે, ખરે બણનાર જૂદો છે. ૧૩

નિશાને તાઠતાં લાખો, હડી જાતાં અહીં આંખી; ૧૪
 કઠી તિરનો કમર કસિને, અગર ખમનાર જૂદો છે.
 કદાપી કારનારાંનો, ઉપાડે બાર દિસામે શો ।
 કનીના બોલનો કો રોજનો ખમનાર જૂદો છે. ૧૫
 જમીન જોડે અને જરની, નજર કરતા ધરે બેસી;
 ખરે લાલુ કવી કલમે, નજર કરનાર જૂદો છે. ૧૬

એવો કાઇ મિત્ર ?

ગઝલ.

અરે કો ધાર એવો છે, જગત જલધીથી ઉગારે; ૧
 અરે દિલદાર એવો કો, તરંગેથી મને તારે.
 દુખ્યો દેખાવ જોતામાં, હરે મેં ઓટ ના જાણી; ૨
 ગયો શુધ્ધિ ધાર જોવામાં, તણાયો તીરથી ત્યારે.
 દિધું શિર દોટ દધને જ્યાં, નિવાર્યાં દુખ તો કાપ્યું; ૩
 ન કાપ્યું કાળજ્યું કોદી, હણાયો હાથથી ન્યારે.
 શુભર્યાં હિ ગરીબીથી, રિખી દીનો રહી રંગે; ૪
 અરે ઉદગાર આ શુભથી, કલો ના કોઇને ક્યારે.
 હણી લપડાક શુભ રાતું, જગત જોવા બલે રાખ્યું; ૫
 અરે અંતર ઉઘાડું છે, ન પેઠો ધાર કદિ પ્યારે.
 કરું શુભરાત ગરીબીથી, નથી મગરૂખી મન કોદી; ૬
 ફકીરી વેશમાં કરતાં, હરું કાં દીલ હું ત્યારે.
 અબીલાખા અઠ હડી, નિરાશા નીરમાં નહાવું; ૭
 અરે આશા નિરાશના, નિધીમાં નહાવું ના મારે.
 પથર કોટે પડ્યો જળમાં, નહીં થઇ કાષ્ટ વત્ત તારે; ૮
 દુખાડે દુઃખ શું દીરો, અરે અમાન છું ધારે.
 ઉપરથી વેશ સારો છે, જતાવે સાલમાં અગ્ની; ૯
 જાળે, જીંતરે રહું જાળે, પ્રકટું ખોલું જો ઝખરે.
 વહેતો પૂરમાં ચાલ્યો, નજર જોનારને ચાની; ૧૦
 ખલાસી જો દિનારે તો, તપાસી રેવના ત્યારે.
 અરે આ ધાત હલ્યામાં, પુરો ખીજે ન પ્રત્યાધાત; ૧૧
 રૂવે જ્યારે હલ્ય રેહું, તપાસે કોણ તે વારે.

ફસે જમ ફંદગાં હરણી, દુખી દીધાર દીસે છે;	
પુરો છે પારધી રાજ, ધસયો અંતરે ધારે.	૧૨
તને તન્નવાનિ તૈયારી, તથાપી ચારી શુધારી;	
અરે એ જાંઘવાં જગનાં, ન સાચાં જાણુજે ડ્યારે.	૧૩
ઠદી શાણો રિખાણો તો, નહીં ધર ધર જમ રાવે;	
હૃદય રેણું તથાપી તે, અવર આંસ અરે ખાળે.	૧૪
અવર સાતીથી રાજ રહિ, દહન કર દેહ કરિ દુકડા;	
અને આહુતિ અગ્નિમાં, દધ દે લલ્લુ ભર પ્યારે.	૧૫

ઉત્તમ તક.

ગઝલ

અહા ! જોઈ રાહ તે તકની, ખરી લેહજત જહાં સુખની;	
શુભરં દીન મતલબથી, નથી જ્યાં કારિ ખટપટની.	૧
અરે દિન એક એવો છે, શુભરાસો પુરી સાંતી;	
ગરીબી કે શુમાનીની, નહીં પરવાહ પટપટની.	૨
નહીં કરે કો પકડનારો, હિસાબી કામ લેનારો;	
નહે ના કો જરી આવી, નિહાળું રાહ તે તકની.	૩
ખસી જશે ઉપાધી ઉર, પછી થાશે પિડા ચાની;	
નહીં જ્યાં નામ નીચાની, નિચાની દોર પર નટની.	૪
પડ્યું દુખ તે છુલી જશું, નિભનદે ખુશી રે'શું;	
મજા કેને નહીં કે'શું, નજર જ્યાં છે ન નફટની.	૫
પ્રભ પ્યારે રહો વાના, કહો શી છે મને પરવાહ;	
જન્મે આપે હું જે પરવાહ, કરું કીમત શું લહેજતની.	૬
હશે જે સ્વાર્થનાં સાથી, દુખી દેખાય ઉપરથી;	
સદા આનંદ ચિત્તાં રહે, સમજ વિષય શોક કો સાથી.	૭
સુવું આનંદ સમ્યામાં, નથી પરવાહ યુષ્માની;	
કટારી કાદિ નવ ખુએ, નમેરાને નફટ જનની.	૮
ઝુકાવું જહાજ જલધીમાં, સુતો જમને કિન્નારે સાંત;	
ઉપાધી આંખ આગળના, મને દેખાય મતલબની.	૯
હરં કાં શાહ હરથી હું, જન્મે જે ચહેનશાહ જાતે;	
મને કંગાળ સહુ જાણે, ખુબીમાં એ રૂડી તકની.	૧૦

- હનરો પોક મૂકે તો, અગર રાજ દિલે રે'તો;
 હુ'તો એ બે યજ્ઞ ન્યારો, મનમાં રહિશ મહા મુખની. ૧૧
- ઉપાધી રહીત આગ્યો તો, ગુમાગ્યો માલ કે' મેં શો ?
 ખજામાં ખોટ હાંસલના, બજું શું દાગ બકબકથી. ૧૨
- જુએ જન પ્યાર કે ખારે, તથાપી શું વળે એનું;
 બજે કે સાત રે' ચિત્તે, મને શી ચારિ એ જનની ? ૧૩
- ખલક ખાલી કરી આત્મો, અધર ધરિને ઉચાળા હું;
 મલે હુંદાય કે રે' એ, કરે' પંચાત શા ખપની. ૧૪
- હિમત છુટી હનરોની, બગતરા જોઇ ખનરોની;
 અતી આનંદ લાલુ ઉર લપેટી કાળની કદની. ૧૫

તૃષ્ણા.

- “તેતો ધરમાં ધર કીધું વાસમ વરણાગીયારે” એ રાગ.
 હુ'તો તૃષ્ણામાંહી તથાગે, તાગે શી હરીરે,
 મારાં ભવ દુખ બંધન કાપો, પ્રભુ કરણા કરીરે. ૨૬.
- મારું મારું કરિને મરતો, દુષ્કર્મોળા દિલ નવ ડરતો;
 સત્ય પથે સચરતો ના, ડરતો જરીરે. [હુ'તો.
- કુદતિને ચિતમાં કેળવતો, મદ મત્સર મનમાં બહુ ધરતો,
 અવળાં કલ્પ આદરતો, શમતા ના જરીરે. હુ'તો.
- કર્મ તણી કોડી હું કરતો, અનિતિનાં કર્તો આદરતો;
 તોપણ રહેતો તરતો, ચિત સહુ સંધરીરે. હુ'તો.
- વિષવાસુખમાં ગચ્છી રહેતો, અમુખ ગાની મનમાં એતે;
 ગયો પૂરમાં વહેતો, આશુ નાજરીરે. હુ'તો.
- જ્ઞાન તણી નવ જોડી વાતો, ધડનો મનમાં ફૂડી ધાતો;
 ચિતમાં ના શરમાતો, ડરતો ના જરીરે. હુ'તો.
- મિથ્યા જડ માયાની પેડી, પીડ ના પડતી જરી હેડી;
 એ પણ વેડી શુદ્ધી, સમુળી વીસરીરે. હુ'તો.
- મારા તારામાં ધુ'આયો, મમતા ધરી મનમાં મુંઝાયો;
 પાયો નહિ દેખાયો, અંત વળ્યો ફરીરે. હુ'તો.
- મિથ્યામાં સરવે ગુમાવ્યું, સત્ય અંતરે ચાહ ન આગ્યું;
 એપી એણું દાવ્યું, નાંખ્યો મને હણીરે. હુ'તો.

આ શું અવિદ્યા રહી ઉલાસી, બિનતા ભવભાગરમાં આસી;
 છૂડું ત્યાંથી નાશી નાશી, ક્યાં દરીરે હુંતો.
 મિથ્યા મોટપમાં સુખ માની, જૂથો આપનિ નામ નિશાની;
 હાથે કરી હેરાની, વહેરી ખરેખરીરે. હુંતો.
 આપ કપાવિણુ કરું ન યાશે, અંતર પટ પડદા ખેલાશે;
 લશ્સુ દુર દેખાશે, ભવ્યતા શી ભરીરે. હુંતો.

રસ્તાનો મુસાફર.

૫૬.

જુડા મારગના મુસાફર ફેરા કાં ફરેરે;
 અહિ આવીને અથડાયો મુંઝાયો મરેરે. જુડા. ૨૬.
 ભવ જંગલની વાટ જુથોછો, અવજે ચીલે આપ ચડયો છો;
 અર્ધુવમાં અથડયો છો, તેમાં ક્યાં તરેરે. જુડા.
 જગત જાંખરામાં ધુંચાયો, કાંટા વાગ્યા બહુ અઠગાયો;
 લેવાયો ન વિસામો, કાંટા કોતરેરે. જુડા.
 જુલી પ્રમિત થતો ભરમાતો, વળિ પાછો રસ્તે પડિ જતો;
 વળિ પાછો જુલી ભટકાતો, ભાંભરેરે. જુડા.
 આગળ પાછળ પોટકી બાંધી, વળી ઉપાડી અગાધ ઉપાધી;
 શમતા તણી સમાધી, લાધીના મરેરે. જુડા.
 ફાણમાં ખુશી નાખુશી ફાણમાં, વળી વિચરે ઉડે કો રણમાં;
 આળાશ શેરની મણમાં, જુલ ક્યાં સાંભરેરે. જુડા.
 શીત ઉષ્ણ આતપ તન વેડી, પાપ પોટલી મુકી ન હેડી;
 વૃત્તિ ફરી નવ બેઠી, અર્થાં આથડેરે. જુડા.
 ત્રણ તાપે અંતરથી તપેશે, તૃણમાં શિર મુધી દુબેશે;
 અવિદ્યામાં ઉછળેશે, ઉધો આદરેરે. જુડા.
 નહોતો એ નહોતું જગ મરવે, લાટ ધડેને કુમે મરવે;
 આખર ખોશે સરવે, સત પથ ક્યાં ચડેરે. જુડા.
 કાંટા વાગ્યા તેમ વધારે, ઉર અઠગાતો દોડે ભારે;
 પામે દુખ સુખ ધારે, વળિ રસ્તે પડેરે. જુડા.
 ઉડો અંધારે, અથડાતો, પછડાતો વળિ ઉભો ચાતો;
 મુલ્યો ખાતો લાતો, પાછો ત્યાં ફરેરે. જુડા.

મધ લાજે વીંટાયો આપે, જાન રહ્યું નહિ તનતું તાપે;
 વ્યાથડિ આપે આપે, બંધનમાં પડેરે. ભુંડ.
 ચાક્યા પગ રસ્તો ન જણાયો, ગુણ હીણ પછિ ચિતમાં ગભરાણો;
 ઉડે પન ભરાણો, આનન ઉચરેરે. ભુંડ.
 શાંતી શીલાપર સ્થપન કરાવી મત્ત બોળગો શાંત ચખાડી;
 ક્ષણ રાહ જતાવી, છુટા થઈ કચેરે. ભુંડ.

પ્રભુને શરણે પડેલો; પાપી.

૫૬.

પાપી શરણ પડ્યોતું તારે, પ્રભુ હું શું કરેરે,
 માયા જગ મહો વીંટાયો, ભીંતર ભેટાતાં ભરમાયો;
 શાંતી તજ સવાયો, ચિંતમાં હું કરેરે. પાપી.
 મહા દુખકર જગમા માયા છે, રંક રાપ જ્યાં વીંટાયા છે;
 અધિપતિ પણ અધઘ્યાં પાર હું ક્યાં પડેરે. પાપી.
 અક્ષુહિણો હું ચિતમાં ચહાતો, દોડી દર્શન કરવા જાતો;
 બ્રમનામાં બટકાતો, લાતો મહી મરેરે. પાપી.
 મારાં ધન તનને સુત દારા, રહે ન્યારા પણ માન્યાં મારાં;
 એ પણ દુખના ભારા, સહને હું કરેરે. પાપી.
 સ્વાર્થ લગણ સહુ કેતાં મારો, સ્વાર્થ ટળે દીધો ફિટકારો;
 અનુભવ મળિયો સારો, તોયે આચકુરે. પાપી.
 મતિ જાતાં કળમાં હું ખુંચ્યો, આપ વગર કાષ્ટ કરે ન ઉચો;
 હાં મારે મોયે કુચો, ક્યાં ઉચરેરે. પાપી.
 ભવસાગર દુખ નથિ કહેવાતું, કહેવાયા વિણ નથિ રહેવાતું;
 શરિરે નથી સહેવાતું, વાતો શું કરેરે. પાપી.
 ઉપર શું આજેપ ચડવે, પ્યાર પ્યાર મુખ તંતુ જાળવે;
 ભીંતર ભરિયું જ્યાળે, તેમાં હું જાણુરે. પાપી.
 સહુ સહુના સ્વારથમાં ગળિયાં, કર્મ મોગથી સાથે મળિયાં;
 પીડા રૂપ નીનડિયા, હું ક્યા નીમરેરે. પાપી.
 ઈષ્ટ કરે ઉર અનીષ્ટ ધારે, સામાં પ્રતિવાદી પેકારે;
 અયોગ્ય છે આચારે, તે હું શું કરેરે. પાપી.

મન મોટપ માળે વીંટાયું, જૂની બ્રમનામાં બરમાયું;
આખર નહિ ઉતરાયું, ચોરાચી ફરે. . પાપી.
વિશ્વ વાંચના નથી તળતી, ઉઠે નહીં અનાદી આંત્રી;
ધેરાયો ધાંત્રીમાં, ક્યાં જઈ ઉગરે. પાપી.
આખર છે નહિ સેવા દેવા, તું તેઓનાં સગપણ કેવાં;
લક્ષુ કરતે મેવા, માના કાં મરે. પાપી.

ગુરુ કેવા હોય ?

ગરબી.

એવા આતમરામ અનુરાગી, સંતો મને વ્હાલા લાગેરે;
જેની ભવ બ્રમના ગઈ ભાગી. સંતો. (૨૬)
કામ ક્રોધ લોભ મોહ મત્સર તમામ જેણે;
દીધેલ ચિત્ત યજી ત્યાગી. સંતો. ૧
ફૂ વૃત્તિને જેણે કાઢી અંતરથી;
સૂ વૃત્તિના છે સુહાગી. સંતો. ૨
ભીંતર બહાર જેવું સ્વચ્છ દેખાતું;
જેની વૃત્તિઓ દીસતી પેરાગી. સંતો. ૩
માયાની જાળ જેને જરિયે ના પીડે,
ભવ તણી બ્રમના ભાગી. સંતો. ૪
શુભ ધૃષ્ટિ આપ જેવું અવરતું;
આનંદધન અનુરાગી. સંતો. ૫
અજ્ઞાન અધકાર આયો ખસ્યો છે;
ગ્નાન જ્યેષ્ઠિ ચિત્તમાં પ્રકાશી. સંતો. ૬
અપમાન માન ચિત્તમાંથી ઉતારું;
જેની વૃત્તિ પરબ્રહ્મ મોહિ લાગી. સંતો. ૮
મંદન સમાન શીતળતા સરીરમાં;
સહુ જનને સૂખકંરી. સંતો. ૮
આપે તરે વળી તારે અવરને;
સુખ દુઃખમાં સમ ભાગી. સંતો. ૯
આધી વ્યાધીને ઉપાધિની વેદના;
લક્ષુ જે ચિત્તમાં ન લાગી. સંતો. ૧૦

ધોળ.

આ અસારની માંલ, સંતો એવા સદ્ગુર;
 જેને લળી લળી લાગું હું પાપ, ત્રીવિધ દુઃખ દૂર કર્યું (ટક.)
 આ માધિક સંસારનેરે, જ્ઞાને જાણે અનિત્ય;
 નિત્ય ભાવના નાશ ચઢેરે, આપે બની રહ્યા ત્રિગુણાતીત. સંતો. ૧
 આવરણ અવિઘાનું ભેદ્યુરે, ધટમાં કીધો પ્રકાશ;
 આપ સ્વરૂપને અનુભવ્યુરે, કીધી સદ્ગુણ અવિઘા નાશ. સંતો. ૨
 સ્વર્ગ નર્ક અપવર્ગનીરે, જેણે ઇચ્છા તથા તમામ;
 વિનાશ કરી સહુ પાંસનારે, આપે બની રહ્યા આતમરામ. સંતો. ૩
 સમાનતા સહુ ઉપરેરે, સહુનું શુભ ચિત મ્હાય;
 હુખેલા ભવ સાગરેરે, તેને બહાર કાઢે ગ્રહી બાંધ. સંતો. ૪
 શીતળતા ચંદ્ર સમીરે, સુધાસમાં મુખ વેણુ;
 શમતામાં સાગર સમારે, સહુ જનને સદા મુખ દેણુ. સંતો. ૫
 મોહની બેડી તોડવારે, અનુપમ દે ઉપદેશ;
 ભવ વારિધીના જીવનોરે, સુણિને નાશી જતો સહુ કલેશ. સંતો. ૬
 કામ ક્રોધ મદ મોહનેરે, બાળી કીધા ખાખ;
 લક્ષુ લોભ શમી બયોરે, એવી શાસ્ત્રો પૂરે જેની સાખ. સંતો. ૭

ધોળ.

ભવમાં બટક્યો હું સદ્ગુર શોધવા,
 ભેટયા સદ્ગુર આણ્યો દુઃખ પાર; વારિ જાઉં એવા સંતને. (ટક.)
 કલેશ ત્રીવિધ કાપ્યા જેણે સ્મરણથી;
 થયા કલેશ અકલેશ સમાન. વારિ જાઉં. ૧
 મનોવૃત્તિ દુખદ વિપયે પચી;
 તેમાંથી ખેંચી કાઢ્યો બહાર. વારિ જાઉં. ૨
 કાયા કલેશનું મૂળ બતાવીને;
 મારું અધ તમ કીધું વિનાશ. વારિ જાઉં. ૩
 બીરતા મારી ભાગી બીતર ચકી;
 પડ્યો સવળે સ્વતંત્ર પ્રકાશ. વારિ જાઉં. ૪
 પંચભૂત સમો ભૂત હું મટ્યો;
 આધી કીધી અવિઘા અસાર. વારિ જાઉં. ૫

મારું કહી મદમાં નિત્ય ડોહતો;	
જ્ઞાન કવાયે કીધો હુશીઆર.	વારિ ભાંડ. ૬
પીડા નિત્ય પ્રજાલે પ્રથમ મમી;	
તે પર છાંટયું અમૃત શાંતી નીર.	વારિ ભાંડ. ૭
કસેય સુકત કીધો મને મહેરથી;	
દહને જ્ઞાનમાં દિવ્ય દેહાર.	વારિ ભાંડ. ૮
બટકું ભવ તૃષ્ણા તૃપ્ત થવા બધે;	
સંતોષે કરી તૃપ્તી અપાર;	વારિ ભાંડ. ૯
ન્હોતું ભણ્યું તે સુજને જણાવિયું;	
દુઃખ રૂપ આ જગતનું સ્વરૂપ.	વારિ ભાંડ. ૧૦
ભૂથો ભવમાં ત્યાં રાહ બતાવીછે,	
પૂરી ધરી સુજ શઠ પર પ્રીત.	વારિ ભાંડ. ૧૧
મણી પાપાણને વાનર નર કરે;	
લક્ષુ સ્વરૂપે જે ત્રિગુણાતીત.	વારિ ભાંડ. ૧૨

દેશી રાગ.

સંતો નિરવિકારીરે, આતમ રામ અનુષ્ઠ,	
બ્રહ્મ ભજન અધિકારીરે.	સંતો. ૨૪.
શાંત સંતોષી શીળા સ્વભાવે, સહુ જન પર સમભાવ;	
રાગને દેખથી દૂર રહે નિત્ય, અંતર શુભ ઉદાય.	સંતો. ૧
પર ઉપકારી સહુપર સરખા, નેઈ દેયું હરખાવ;	
પરદુખ દેખી દિસે દુખી થાતા, ટાળવા કરતા ઉપાય.	સંતો. ૨
દૈતપણું નેથી દૂર તનમયું, આપ રજા અદ્વૈત;	
સહુમાં હું સહુછે સુખમાંહિં, સમજણ એવી ચીત.	સંતો. ૩
પથ્યર પારસને સમ જાણે, કાંચન લોહ કથીંગ;	
અહંતા મમતા અજગી કરી છે, ચિત્તાં રહે નિત્ય સ્થીર.	સંતો. ૪
સત્યા સત્ય તણા જે વિવેકી, ડરી રહેતા નિજ દીલ;	
મત્સ્ય શરે અમત્સ્ય તરે જલ, સાલિશ્વ જલ સુશીલ.	સંતો. ૫
દક્ષુ વિષે રસ બધે સુપુષ્પે, તલના વિષે જયમ તેલ;	
કાંઈમાં વહિ બ્યાપ્ત દિસે ત્યગ, જ્ઞાનથી તૃપ્ત થયેલ.	સંતો. ૬
અડગ ન આશ અવરની રાખે, અવર ધરે જેની આશ;	
લક્ષુ જેને જગ લેપ ન લાગે, વ્ય વસાય કિધી વિનાશ.	સંતો. ૭

ગુરુનો સમાગમ.

ભજન.

હુરે ગળિયોરે ગુરુના રૂપમાંજ, ત્યાં શું કામ છે તારરે;
હું તું હણિયારે એના દારમાંજ, સુખ કહે સે'માં ધારરે.

હુરે ગળિયોરે ગુરુના રૂપમાંજ (૮૭)

આવરજી અળગાં કીધાં હવેજ, બંધનથી મુક્તી પામ્યારે;
અમય થયા એ દેદારમાંજ, જ્યાં ગુરુ અખંડ ખીરાભ્યારે. હુરે. ૧

નારીના નેહ કટાક્ષમાંજ, બ્રાંતી ભવ તત્ત્વ બાળીરે;
ગુરુને કટાક્ષે ગમન કર્યુંજ, વ્રેદની વેદના ઠાળીરે. હુરે. ૨

ક્યાં હું એ કોનાં માતા પીતાજ, બ્રાત ભગની સુત દારરે;
સઅંધે આબ્યાં ત્યાં સ્વારથ બળ્યોજ, નાચે રહી ન્યારાં ન્યારારે. હુરે. ૩

આધી વ્યાધીને ઉપાત્રિનીજ, લાધી સાચી સમાધીરે;
કાંઈ ન અડે એ સ્વરૂપનેજ, ચમત્તા દોરી જ્યાં સાધીરે. હુરે. ૪

લુણ પૂતળી ગઈ સાગર તિરેજ, ગુણની ગણના ગણાણીરે;
ઓગળી આપ અર્જુન બનીજ, ગુરુ રૂપ માંડી સમાણીરે. હુરે. ૫

અપટો મારગ મતી છે ઉધીજ, માયા કાંમ ભરાણીરે;
ડગહું દેવાય ન સન પયેજ, અલેણાની થી ઉધરાણીરે ? હુરે. ૬

ગુરુનો દરબાર.

આ હિ સત ગુરુજનો દરબારે, કુડાંનિ તેમાં કારી નહિ;
પ્રેરિ સે હરીના હિરાનો તું હારરે, જગત જન્મ મારી રહી. ટેક.

આપ અસંગ છતાં રંગ લાગ્યો, બીજ્યો ભાગે ભારરે. કુડાં.

તું નહિ ન્હોતું જગત ધટમાંહી, ન્હોતો સમુદ્રો સંસારરે. કુડાં.

તું ધારે તારં ન તારં તે તારં, એથી અવગ તું અપારરે. કુડાં.

મોહ મમલ માયાથી ન મૂકે તું, પડશે દુષ્ણ પારાવારરે. કુડાં.

આ રચના છે પદાર્થ સ્વરૂપે, દુષ્ણ તારં તું જે ધારરે. કુડાં.

આગ્યો અચાનક જાણું ઝપાટે, કુર આ કાગ કરાળરે. કુડાં.

ધાર્યું તારં છે ધર્યું રહેવાનું, અણધાર્યાનો આચારરે. કુડાં.

મમતા ધારી તું આપે મુંઝાયો, તોપણ તજવાની વારરે. કુડાં.

ધન ખરમ્મું ના તન દુષ્ણ વેડ્યું ના, મક્તનું તુંયો ના મુકાયરે. કુડાં.

લાત હણી લાલુ આપે તખતે, તો તારં ચાને ધારરે. કુડાં.

અગમથી અજાણ્યું.

આ છે વાતો અગમથી અજાણ્યું, તું કાઢને કહેતો નહિ;
 માંહિં મચી શું રહ્યું ધમસાણું. તું કાઢને. ૮૬.
 પંચ તત્વનું તારું પંજર બનિયું, તેમાં માંડ્યા દશ દારૂ. તું કાઢને.
 પંચ કર્મેદ્રો તેમાં દીગે છે, યાનેદ્રિને પંચ પ્રાણુ. તું કાઢને.
 દમદમ વાગે દની પંજરમાં, ચિત્ત યોગાનની માંડરે. તું કાઢને.
 કાંધે કાવડ ઉપાડિ ઉપાધિની, વમમો લાગ્યો છે ભારે. તું કાઢને.
 ખરતી પિડાયે પ્રજાળી ઉડેકાં, તારે નથી તણ ભારે. તું કાઢને.
 મંછો મહારી રમાડે તને નિત્ય, સાંકળ ધરિ ગળે સારે. તું કાઢને.
 જુદી બિચારી અજાણ છે ઉપાયે, કુણ્ણિને ન્યાં છે કારે. તું કાઢને.
 જ્ઞાતિઓ સરવે વીંટાઈ વળી છે, આકે ખોરના ઉગારે. તું કાઢને.
 ફરિ ફરિ ખમતો કહુ મુખ કહે પશુ, માને સાકરથી સારે. તું કાઢને.
 જુલ્યો તુંને તુંથી અવર દેખાયો, ફોગટ જગનો જળાગરે. તું કાઢને.
 વળગી પડ્યો સહુને તું નિગળો, જો યાનપ્રદામાં શુંજારે. તું કાઢને.
 તજ તું તારું તુના તે તે ન તારું, લક્ષ્મી શોદ તાણે ભારે. તું કાઢને.

હું તું છોડ.

ગજસ.

હું તું માર શર કમાન કર ધરી ફરી ફરી;
 નહિ વચનનો પ્રહાર કરતું ખેદ ચિત ધરી. હું તું ૮૬.
 વાંસના સ્વરૂપ લોગ મ્યુગ ધરે ફરી;
 મુવિચારને સત સગથી કર વાંસના પરી. હું તું.
 જે ઉર્ધ્વ તં તું આશ રૂપ કાં રહે ચહો;
 તોડ્યાનો કર ઉપાય જન્મ મરણના ફરી. હું તું.
 જે કાંમ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, સમા અરી;
 રણક્ષેત્ર લડી કર તું ફોજ કાપિને કરી. હું તું.
 અખંડ એકે ઇશ જે અવ્યકત વીસરી;
 ગ્રહી ભૂત ભાવના શું જુદી તારિ વીફરી. હું તું.
 અહંદારમાં અખંડ મમત દેહમા ધરી;
 પાંડ જાય, કાચિ, મતતથી જાનિ જાય જે ફરી. હું તું.
 આગ્યો તું ક્યાંથી કોણ આ વિચાર કરે જરી;

સળધ શો અનિત્યનો વીખાય વીકરી.	હું છું.
ફરિયાદીની ન યાદી સાદિ વાત સાંભરી;	
ભુલી છું આપ રૂપ ગયો અન્યમાં ગળી	હું છું.
મૂળ વાંસના લઠાવ નીકળ બહાર બળ કરી;	
લડી જાય તો ફસાય વાત છે ખરેખરી.	હું છું.
તજ પ્રાણ દેહાધ્યાસ છું નહિ તે કહું ફરી;	
તું આપ અખંડ રૂપ બુલ્યો મમતમાં પડી.	હું છું.
અમેદ ઉદધી માંહિ સ્નાન કર છું પ્રીત ધરી;	
લઃલુ લપેટ યાદિશ કું તું ન રૂપમાં ફરી.	હું છું.

સ્વરૂપ જ્ઞાન.

ધ્યાન.

ભાસ્તુ સમ અસત્ય આધુ ખસ્તુ,	
સહુનો સત્યે થયો સમાવેશ;	
આતમ અનુભવ થતાં.	ટક.
મદ મોહ માયા મમતા ટળી,	
રહ્યું આપ સ્વરૂપ અવરોધ.	આતમ.
આવરણ અવિધાનું આધુ ખસ્તુ;	
મારાં ઉપર્યાં કલુધી કમાડ.	આતમ.
નાશવંત દોઢો આ વૈભવ બધો;	
રહ્યું હુંને મારું એ સ્વરૂપ.	આતમ.
હુંમાં સહુ ભાસ્તુ આતમ વિચારતાં;	
આપે આપ રહ્યો ત્રિગુણાતીત.	આતમ.
ભ્રમરૂપ જાણી ભ્રમ મટ્યો જગતનો;	
રહ્યો જનમ મરણનો જંજાળ.	આતમ.
વાંસનામાં વીંટાઈ દુષ્પ બહારતાં;	
વાંસના મુળ કંઈ પીનાય.	આતમ.
અન્યનું આપનું ગણી દુષ્પ ગ્રહે;	
આ પોપું તથ દીધું તમામ.	આતમ.
અવિદ્યા અધકાર આધો ખસ્યો;	
લઃલુ રજની મટી થયું પરબાત.	આતમ.

સંસારનું સ્વરૂપ.

ધોળ.

- જાણી જૂઠાને સાચો ગણી ચારો કાં? જૂઠો આવેત આપ વિચારે;
સંસ્થિત તું તારા સ્વરૂપમાં. ૧
- તુથી અન્ય રણેરે જગે દેખતો, તારામાં સહુએ બનતા બનાવરે;
ન્યારો થઇ ન્યાળી જો જરા. ૨
- એક તુંમાં તે કલ્પના અતી કરી, નિરખાવ્યાં નજરે ન્યારાં સ્વરૂપરે;
આંદી પાડી અગનાનની. ૩
- પંચ ભૂતના તું ના પંચ પ્રાણુ તું, નહી કર્મંદ્રીશાનેંદ્રી સ્વરૂપ;
એથી તું અજગો ભામતો. ૪
- અંતઃકરણના તું ના બેદ તેહનો, નહીં મન યુંદિ ચીત અહંકારે;
સ્વરૂપે તું તો સહુ વિષે. ૫
- સહુનો આધાર આદી મધ્ય, અંતમાં, એતો ખેલતો આ'ધર માંઘરે;
ન્યારો થઇ ન્યાળી જો જરા. ૬
- હું તું એક સ્વરૂપે ની અન્ય કો, હું તું જેના સ્વરૂપે સમાયરે;
તેતો તું આનંદધન સદા. ૭
- સ્કુર્ણુ તુંમાં તે તુથી નથી અન્ય આ, જૂદું ન પડે પણ તુંમાં સય ધાયરે;
લક્ષુ રમ શાનાનંદમાં. ૮

કર્મની બુજાર.

ઘેરવી.

- કરમે બુજાર માંડી, છવ બન્યા બાદશાહ. ૨૬.
- સ્કુરી જો બુજાર કર્મ જાગે જો ખીછાવી;
ન્યારી ન્યારી વસ્તુ રાખી જ્યમ ન્યાજો બાદશાહ. કરમે.
- ચાલે જોતો જોતો સરવે, સ્થિત રહે સ્કુરણુ ગર્વે;
જહોરતા/કર્માનુસારે, સહુ ચીજ બાદશાહ. કરમે.
- વાંસના વધારે ધારે, વિવેક વિસારે ત્યારે;
નદાર તયાપી સખ રૂપ ગણે બાદશાહ. કરમે.
- કુકરમે ધકેલ્યો ઘેયો, અવિદ્યામાં આયડેસો;
કંઠતિએ હડસેલ્યો, દિસે જુવો બાદશાહ. કરમે.

મમત્વે બંધાયો, સારો માલના મદાયો જરી;
ખરી આંખે જોઈ કુરે પડયો પછી બાદશાહ. કરમે
શાણીની સુવાણી શાણી, જાણી ના રખાણી ચીત;
મમત્વે બંધાણી મતી, નિમે કેમ બાદશાહ. કરમે.
સ્વર્ગ તે સ્વર્ગે તું ચા, ભટ્ટી ભવાબ્ધીમાં આ;
તજ સહુ બનિ જા લલ્લુ, શાહ મરી, બાદશાહ. કરમે.

આપણા દેશમાં.

ભજન દેશી.

ઉડોરે પંખીરે આપણા દેશમાં, જ્યાં મહુએ સમાણરિ;
સેત શરૂ વચન વન્ધી વિષે, જ્ઞાન ધમણે ધમાણરિ. ઉડોરે.
એક અભેદમાં હુલ્લુ, નામ રૂપ વીક્ષયરે;
અખંડ આનંદ આપ રૂપમાં, વસતું વીણુ બ્યવસાયરે. ઉડોરે
કોઈ પંખીરે નથી ઉગવી, પારધી પાશમાં પડિયરિ;
પકડી જંજાળ જાળે ધર્ષાં, આવાગમનમાં ચડિયરિ. ઉડોરે.
આ સહુ અનિત્યમાં નિત્યતા, મોહ દ્રષ્ટે દેખાતીરે;
આપ ખેત્રેરે તેમાં લય થઈ, સાચી શુદ્ધ બુદ્ધ જાતીરે. ઉડોરે.
જ્યાં હું તું સ્વરૂપના ભિન્નતા, સહુએ સમજાસેરે;
સુવર્ણ બન્યું મટયા ધાત્રે, વ્યાધીનેજ વિનાશરે. ઉડોરે.
અનીશે ભગ્યાં આ અરણ્યમાં, ભ્રમના ચક્રમાં ચડિયરિ;
મોહ લાગ્યો મન માયા તગો, પાછાં ખાણે વીચરિયાંરે. ઉડોરે.
હું તુ ભેદ પરાં દ્રી, આશ્રે શમવા સ્વરૂપેરે;
અખંડ આનંદ આપ ઉર વસે, લલ્લુ આવસર હાં ચુકેરે. ઉડોરે!

પરદેશનાં પંખી.

ભજનની દેશી.

અમેરે પંખી પરદેશનાંજી, પળશું પંથ પ્રભાતરે;
એકલાં અખિલ જગમાં ભમ્યાંજી, નહિ જ્યાં કોનો મંગાતરે;
અમેરે પંખીરે પરદેશનાંજી. ટેક ૧
વિશ્વ બગીચો બડો બન્યોજી, જેમાં કાયા વૃક્ષ સારરે;
કોઈરે આવીને વાસો કયોજી, માન્યો સવજો વ્યવહારરે. અમેરે. ૨

કર્મ સંજોગે આવી ચડ્યાંજ, દુર છે અમારું રહેઠાણુરે;
 નગરીનું નામ ફીણા બુલ્યાંજ, જીવશું ચમ તાણા તાણુરે. અમેરે. ૩
 ફોગટ ફસાયાં જંગમમાંજ, સાચી ફસનાંજ બેઠરે;
 અમેરે તે દીન સુખ માનિયુંજ, આખરતો રહ્યાં રોષરે. અમેરે. ૪
 વધતાં વીંટાયાં જાળમાંજ, તોડે ત્યાં વધી જાયરે;
 પારધી પાકો પીડો ના તજેજ, તોડે ત્યમ સાંધો જાયરે. અમેરે. ૫
 વસ્યાં આવી ત્યાં વળગી પડ્યાંજ, ઉવિમતિ ચાલે અજાણુરે;
 જાણુરે લાગેરે લાંથી દોલણુજ, જીવને પડી જ્યારે જાણુરે. અમેરે. ૬
 તારું છે એવું ઠસાવ્યું મનેજ, તેને તારો આધારરે;
 લાંલું બાંધ્યું ગળે ગર્વનુંજ, તજતાં લાજ જનારરે. અમેરે. ૭
 આમ મંડળમાંથી ઉતર્યાંજ, ચઢવું પાછું ન રહેલરે;
 લલ્લુ લાલચ તારો છોડજેજ, જમને બેશ રંગ મહેલરે. અમેરે. ૮

માયાનો માંડવો.

“બહાલા રહ્યાને વેગજારે” એ શલોક.

ચતુર નર જોજો માયાનો આ માંડવોરે,
 એમાં જીવવર વરવા જનાર રે. ચતુર. ૨૩.
 દૃઢ કર્મના વાંસ દટાવિયારે, નાંખ્યા ઉડા છોડા નવ આવિયારે;
 બાંધ્યા વૃત્તિઓના ત્યાં તારરે, ચતુર ૧
 વાંસનાની ખીછાવી ત્યાં જાળમેરે, માની સુખરૂપ આ લખનો સમેરે;
 ઢાળ્યા તકિયા તૃષ્ણાના તે માંહિરે, ચતુર ૨
 ખાસી ખુરશી ખંધાઇની ઢાળીએરે, નાચવા કુખુદ્ધિ નારી આવિએરે;
 તેનાપર જો જોનારાનું તાનરે, ચતુર ૩
 દારપાળ અવિવેક ત્યાં વસેરે, દુર્મુખ દુર્યજુ પણ સાથે વસેરે;
 સહુને માન દે બરિ બરિ બાયરે, ચતુર ૪
 લાથે દીવી જૂઠા હજમે ધરીરે, રસ્તો દેખાડી દે સહુને રહિ પરીરે;
 જોવા જતાં જોનારા ધુંચાયરે, ચતુર-૫
 વાગે પડધમ દારે પાપનીરે, હહું વાન શી તેના પ્રનાપનીરે;
 દેખનારા બહેરા જની જાયરે, ચતુર-૬

વાગે નોખત નીચ કર્તવ્યનીરે, મતી બૂતી જતા બવીતવ્યનીરે;
 આવે કાને ના અન્ય અવાજરે, ચતુર ૭
 ચાડીયા નર ચોપટ ત્યાં રમેરે, નીચ કર્તવ્ય પાસાને સોગડેરે;
 દેખી દૃષ્ટાણું દીવ લોભાપરે, ચતુર ૮
 ત્યાં હાકેમ આપ હગમી છે, મતી સુકૃતની જેણે યામી છેરે;
 સહુને અત્તર છાટે ચોપાસરે, ચતુર ૯
 આશાના ત્યાં ઉમેય બંધાવિયારે, તૃષ્ણા શરખત પાવાને આવિયારે;
 સહુને પાતા ભરી ભરી જામરે, ચતુર ૧૦
 અગ્નિન ઓરડે જાન જઈ ઉતરીરે, બતી સરખરા હુંપંદથી કરીરે;
 યથો કલેશનો દલવો તૈયારરે, ચતુર ૧૧

વરધોડો.

ચતુર વર આગ્યો માયાને માંડવેરે,
 એનો વરવા અવિધા નારે, ચતુર ૧૬૬.
 સાથે અણુવર મંછ અંદછેરે, વરને છેતપાના બહુ દંદછેરે;
 ફોસલાવે દહ મુખ કાનરે, ચતુર ૧
 કર્મ અત્રે વર અસવાર છે, પાછળ બુદ્ધિ બાપડી નાર છેરે;
 એનું કહેવું સુણે કોણુ કાનરે, ચતુર ૨
 છાંટ્યાં તંબેળ ત્યાં તણુ તાપનારે, મંછ અંદના કર્મ પ્રતાપનારે;
 વરરાજ એ રંગે રંગેકરે, ચતુર ૩
 અણુવરને અંદર હાથ આદર કરીરે, બેમાડ્યા મધ્યસ્થાનમાં જઈ કરીરે;
 બુદ્ધિનો રાખ્યો જુણે અવાસરે, ચતુર ૪
 વરરાજ અદ્ધકાર આસનપરેરે, મહે તા દહને પછી પગ ધરેરે;
 માન્યા લાડીને કરીને તૈયારરે, ચતુર ૫
 અવિવાને શૂગારી સારી કરીરે, પાટા પટકુળ રમ્ય હિરે જડીરે;
 મોહમણીયે મટેલ ચોપાસરે, ચતુર ૬
 હંમેશાં હસ્ત મીવાપ પછી કર્યોરે, પુર્વ સંસ્કાર વર કનેથી હવોરે;
 રાજ, યદ્ય નિજ હૃદય અપારરે, ચતુર ૭
 ચાર ખાણુતી બાધેલ ચોરીયેરે, બાંધ્યાં માંડ્યાં તૃષ્ણાની દોરોયેરે;
 જીવો વર ચોરી વચમાં જાનારે, ચતુર ૮

ચોરીને કલવો.

ચોરી ચડવાને માયાને માંડવેરે, આગ્યો જીવ વર આણી ઉમંગરે;
ચતુર નર જોજો માયાનો માંડવોરે. ટેક.

ગુણદિણ ગોર આવી ત્યાં ગણગણેરે, મંત્ર મહાદુખના નિજમુખ બણેરે;
ચોરીમાં ક્યો કુંડ તૈયારરે. ચતુર ૧

વરકન્યાને સંગે બેમારીયારે, બેવકુદ્રીના બાજોઠ દાળીયારે;
હરામી કરે હસ્ત નિલાપરે; ચતુર ૨

ફેરા ફરવા સંસારની કુલનારે, એતો ગણીયા ગુણ અમુલ્યનારે;
વરકન્યાયે ફરીયો ફરારરે, ચતુર ૩

તેડી કન્યાને કરમાં વરે ખરીરે, આંટા ચાર ફર્યો પાણે પગ ધરીરે;
એ છે ખુવારીનો ખેતરપાળરે, ચતુર ૪

ચારે ખાણે ફેરા સંગમાં ફરીરે, તેડી ફેરવી કયમ ભયે વીસરીરે;
હાય સમ છે! પણ દેવાનો હારરે, ચતુર ૫

રાંધ્યો કંસાર ખાવા કુકર્મનોરે, વર અર્થ શું ભણે એ મર્મનોરે!
આરોગાવે નવાસો લાઇ હાથરે, ચતુર ૬

છેડી નાતું હવે મુજથી જરીરે, પ્રાણ ભય ન છોડું તને પરીરે;
હોમ્યા જવતલ વધવા જંજાળરે, ચતુર ૭

બુદ્ધીની વીનતી.

મહાડ.

મારા જીવના જીવન પ્રાણરે, ભગો મીઠી નીંદથી;

મારા આતમ પ્રાણાધારરે, ભગો. ટેક.

આશી નિદ્રા અંગમાંરે, તનમન થયું બ્યાં લીન;

આપ સ્વરૂપ છુપાઈ રહ્યું રે, જોષને ચાતી હું દીનરે. ભગો. ૧

આપ અબેદને બેદશોરે, નહીં સુગંધનો ગંધ;

એણું અદકું ન હરમારે, તોય શું ધારો ધંધરે. ભગો. ૨

નિદ્રા પાપણી આપનીરે, દુખ દે મુજને અપાર;

અમુલ્ય ચંદ્રમાં હું જઈ પહોંરે, કાણુ કરે ગારી સારરે. ભગો. ૩

સ્વપ્ન વરા થયા સ્વામિજીરે, મોહ નિશાની માંજ;

નહોતું તે દીસતું નહું રે; અદકું આપ સ્તુત્યરે. ભગો. ૪

દુખડર રાત્રી પીતતારે, પ્રેમા તથું પ્રેમાત;

શાન ધન લલ્લુ ભગજ્યો, મારા આતમ પ્રાણાધારરે. ભગો. ૫

જગતમાં સુખમાં કેણુ વસ્યો ?

શિખરિણી વૃત.

- યયો લદમીવાળો સુમન ઘર જન્મેયો સુખ વધુ,
મળ્યાં સર્વે જાનં મપુત સુત દારા જન મલ્લ;
તથાપી નીચા નગરે નવ ઓછી ચિત્ર થઇ,
વસ્યો કે સુખાળ્થી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૧
- મળ્યું સર્વે મારું તદપિ સુખ વાચ્છા અધિકની,
કહું થાઉં જુઠું, સતત સહવાસે દુખિ બની;
હઠી ઉર્મી ઉરે આધક ધિક્તા તાપ ત્રયની,
વસ્યો કે સુખાળ્થી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૨
- મળે થોડું ત્યારે અધિક ઉર આચા નિત ધરી,
થતી ના પૂરી તો, પુરણુ દુખિ થાતો બળિબળી;
કહીએ ના માન્યું સખદ સહુ હુંને દુખ નથી,
વસ્યો કે સુખાળ્થી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૩
- નથી પેતાને તો અવર તણું દેખી ચિત બળ્યું,
અરે ના મુને કંઈ જગત મહિ સારું સુખ મળ્યું;
સ્વહસ્તે ના તોયે પુરણુ દુખિ થાતો પિડ કરી,
વસ્યો કે સુખાળ્થી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૪
- ધડીમાં સખીને ધડિક મહિ દુઃખી મન થતું,
નિરાચા આચાના જગત મહિં ઝુલે ઝુલવતું;
અડયો નીશો તેનો અમિત ચિત દેખ્યું હસઘડી,
વસ્યો કે સુખાળ્થી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૫
- મેળ્યા પુત્રો ત્યારે સુખદ રિચિતિ આપે ચિત ગણી,
ઉછેર્યા લે પીડા જરિક દુખ થાતાં પિડ હણી;
જતાં ના જીવે તો પુરણુ દુખિ રાતો ચિત ગણી,
વસ્યો કે સુખાળ્થી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૬
- રમાયી છે રહ્ય રમણુ બની રે'તો રમતમાં,
કશું ના વિચાર્યું દુખદ દિન નાળ્યા રમરણુમાં;
જતાં એ આળ્યા તો, સુખદ દિન યાદી દુખ મહી,
વસ્યો કે સુખાળ્થી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૭

ત્રિસોડીના સળ્યે અખુટ ધનં બંડાર મળતાં,
 રમા સમા તોયે પ્રબળ દુષ્ણિ દીક્ષા પ્રબળતા;
 પુત્રે કો જીને તો મક્કળ સ્થિતિ વર્ણી દુષ્ણ તણી,
 વશ્યો કો સૂખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી
 રણે લાખો રોજો અધિક જન તાણે નિત રહે,
 હજારો હાકેમો સ્વકર બળ દેખી ચરચરે;
 તથાપી ના માન્યું મનડું મસતાનુ દુષ્ણ ગણી,
 વશ્યો કો સૂખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી.
 ફરે ગાડી ઘોડે મક્કળ જન જેના ચરણમાં,
 રહેતક રોકાઈ અધિક સુખ યાત્રા સુજન જ્યાં;
 અરે એવાએનો દુષ્ણ સ્થિતિ વાણી માંહિ ઉચરી,
 વશ્યો કો સૂખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી.

૬

૧૦

૧૦

જીવને શીખામણ.

રાગ છાજ્યાનો.

‘આવી રૂડી આંબલીયાની છાંયરે, મરછો વાસ્થોરે પરાડનો.’

તું મીતમા ગમારે, શીખ આ તું ધારવાડી ધ્યાનમે;
 તજ જુડા ખોટી તકરારે, કહું તે કથન ધરજે કનમાં.
 હાથ આબ્યો ચિંતામણી સારે, પાણી સાટે ખોયો પાપિયા;
 શુણુ તેના જલ્પા નહિં ગમારે, છાતીમાં દુરગુણો થાપિયા.
 તનમાં વા'હું તોરને તોફાનરે, મદમાં મસ્તાન તું ફર્યો ધણું,
 અંધકાર અંતરે અગાનરે, જ્ઞાન જુઓ તેવિ તું શરિસ્તું.
 આવ્યું જ્યારે જોબનતું જોરરે, ડોલતો હાંડે દશે દીશમાં,
 ઉરમાં કોતો નહિં અકારરે, વયમાં આબ્યોરે વરસ વીસમાં.
 આંખ છતાં બન્યો આતે અંધરે, કાંઈ ન સુઝ્યું'તને કામતું.
 ધાર્યા મોટા ધરણીમાં ધંધરે, કામ કીડું તે શુભામતું.
 જોઈ તારું તનતણું સ્વરૂપરે, તોર અપર તનમાં ધર્યો,
 આપે બન્યો જુમી તણો જુપરે, પાપના ખાડમાં પાય તે ધર્યો.
 નારી જોઈ નેહ જરી નેણરે, સિપય સુખો પામવાને પ્રીતથી,
 વામાનાં તું સાંભળીને વેણરે, સજી થતો નિત્ય ચિતથી.

- વિષય તણો લાગિયો વિકારરે, બાગીયો બન્યો તું પાપનો જગે,
રિષય રિષય બન્યો વાર વારરે, પાપ બાંધ્યાં તેં પગે પગે. ૮
- બંધિયારમાં ધર્યું બહુ વાંલરે, ફંદમાં ફસારી કેકે નારને,
હાથે ખુરા કર્યા તેંહવાલરે, તોય તેં તજ્યા ન તે વિકારને. ૯
- નારી પાસે નમાવીને શીશરે, બીનો બોલ્યો બનીને ચુંકડો,
તરછોડે તોય ન આણી રીસરે, ફરતો જગમાં તું બલે ફાંકડો. ૧૦
- સહુ સકળ અંગ અપમાનરે, કુડા વિષય તણે કારણે,
નરી આગળ નીચું કર્યું માનરે, હુકમે બેડો તું રોજ બારણે. ૧૧
- બાંધતો તું તણુ તણુ તલવારરે, ખાટો ચઢ તું ખલકમાં ફર્યો,
આથો તારો મેલાવ્યો એંકારરે, બ્યારે તેં સંગ નારીનો કર્યો. ૧૨
- ગમે તેવાં કલાં તને વેણુરે, તોય તેં મીઠાં મને માનિયાં,
સાબળ્યાં તેં નીચાં ઢાળી નેણુરે, જગે તારનાર તેને જાણિયાં. ૧૩
- બુધ્યો બુદ્ધ બવમાં માબાપરે, નારીનો નેહ જૂડો જોષને,
ઐમાં સુખ માનીને અમાપરે, માબાપ રહે બલે રોષને. ૧૪
- કથન તેનું ધર્યું નહીં કાનરે, બાન બુધ્યો બામનીના સંગમાં,
અતી કર્યું એનું અપમાનરે, રાખ્યો તું રોજ વિષય રંગમાં. ૧૫
- સગાની તેં લીધી ના સંભાળરે, કાળ જેવાં સહુ તેં અંતર ગણ્યાં,
ચડ્યું એર કરડ્યો વિષય બ્યાળરે, નારિ વિના અન્યને ન ઓળખ્યાં. ૧૬
- ભડે નારી માત તાત સાથરે, દાડી દાડી દેહને દમે,
માત તાત બાંનિયાં અનાથરે, વિષય સુખ સાથે તને તે ગમે. ૧૭
- બોલે ભાજ ધરે ના લગારરે, કીડા ખરે સુણી કાનથી,
તોય તને વાંલી વધુ નારરે, આ'નો અહિમાં તું તેને માનથી. ૧૮
- માત તાત તણી ના દરકારરે, છુને જગે કે બલે મરે,
સાચી તારે સૃષ્ટિમાંહિ નારરે, ગમે તેનાં વેણુ બલે ઉચરે, ૧૯
- વલો દેગટ જનેતાએ બારરે, ઉદરમાં માસ નવ રાખીયો,
કીયા અગણીત ઉપકારરે, પાડ તું તેનો વીસરી ગયો. ૨૦
- ઉઠી તારા જિવતરમાં વાટરે, જાણ્યા નહીં માત તાતને,
આપે ઉઠા ચાલ્યો તું કુવાટરે, અહીંને ગોરી તણા હાથને. ૨૧
- પડ્યો હોત જો કહી પાપાણુરે, ધોખી ખુશી યાત વસ્ત્ર ધોષને,
મુવો હોત બાળપણે જાણુરે, રહેત જે ચાર દીન રોષને. ૨૨

પ્રસવ થયો તારો તેથી પાણી, ગરબે ગળ્યો હોત તો સારું હતું,	
મુંઝાણી હશે ખરે અન્નપુરે, ઝેર નહીં તુજને દેવું હતું.	૨૩
ભુલ્યો બ્રહ્મા ધાટ ધડનારે, ધડતાં પશુ તને પુરૂષ ધડ્યો,	
શીતળાને શું કહું વારવારે, જમમા ભુંડ તને જિવાડિયો.	૨૪
ખરો બન્યો નિમકદરામરે, કામ કુડાં તેં જગે કર્યા ધણાં,	
આઠે જામ બળ્યો કામ કામરે, પ્રભુ દેશે ફળ તને તે તણાં.	૨૫
મેલ્યા માયા ભેદ બહિર્ભાલરે, આપે અધારી તને આવતી,	
કર્ષી નહિ સુકત તેં કંઈરે ફેગટ માયા તને પુલાવતી.	૨૬
તુચ્છ ગણ્યા તેં ભુંડ તમામરે, તારી માયા તણા તોરમાં,	
હૈયે કુડી કુડી ધરી હામરે, દોડ્યો શાડી જર તણા જોરમા	૨૭
દ્રષ્ટે દેખી દીકરાને હામરે, કામ ન સુમધુ તને પરમાર્થનું,	
મગરરીમા રહ્યો આઠે જામરે, સાધુ તેં કામ બહુ સ્વાર્થનું.	૨૮
કીધાં કૂડ કપટ અમારે, માયા મેલવવાને કારણે,	
પાટકયો તું પ્રીતે વારવારે, જોઈ જાને તું બધે બારણે.	૨૯
કુડાં કર્યા કામ તેં કસામરે, દીક્ષમા દયા નહિં આણી જરી,	
સંકુનાથી કું કશું સવામરે, એવી વાત અંતરમાં ઉતરી.	૩૦
ધાયો ધરામાંહી ધન આટરે, કામ ફૂલો તેં જતોનાં કર્યાં,	
દામ આટરે વાળ્યો મહા શાકરે, ધન રજા રજા ધુળમાં ધર્ષા.	૩૧
આધું નહીં ખત ધરી ખાળ્યો, વેરાગીનો વેશ વાલથી ધર્ષો,	
કુડાં બહુ કર્યા તેં કુકાજરે, પાપને પથે પ્રીતેથી સંચર્યો,	૩૨
દયા નહીં દીક્ષ ધરી સેતરે, બાળો ગરીબને તે છુટતા,	
ધર્ષા દીક્ષમાંહી અતી દેશરે, દમકી ધરમાથી એક તુટતાં.	૩૩
આધું નહીં દીધું નહીં દાનરે, અતકે ખુવાર તું ધણો થયો,	
ભુલ્યો બાન બવમાં બેબાનરે, નાણાં મેલી તું નરકે ગયો.	૩૪
રાખી નહીં સગાંની સંભાળરે, દુષ્ટિયાં દેખિને દુનિયા નિમે,	
લાગ્યાં સગા સફળ તને કાગરે, લોભ તારા દીવમાં વસ્યો દિસે.	૩૫
દયાને વળાવી તેં વિદેસરે, નહીં નિરદય તું નકટ થયો,	
લાગ્યો નહિ દિનની દયા લેસરે, આળ્યો એમ હાથ મસતો ગયો.	૩૬
અતી ધર્ષો અંતરે અંકારરે, હુથી વધતો બીજો છે નહીં,	
ધનહીણાનો કરતો તું ધીકારરે, નજરે તેં કાઈ નીરખ્યું નહીં.	૩૭

જાતું જન્મ સાથે જરૂરે, યાદ તે ન અંતરમાં આવતું,	૧
ફેલી તેથી તેં ક્યો ફિતરૂરે, ફંદી કર્યું તેં તારું કાવતું.	૩૮
જનશે જ્યારે જોજનનું જોરે, જગમાં જરા તને જ્યારે વરે,	
ત્યારે તારો ઉતરે અકોરે, કેવો કાલો યધને તું કરગરે.	૩૯
મોતતણી પુત્રી ત્રણ ધારે, વરશે તને છુંડા અનુક્રમે,	
ખાજ યુવાને જરા પ્રમાણુરે, છેલી આવીને દેહને દમે	૪૦
ગળી જનશે હાડકાને માંસરે, ખાલી ખોણું રહે ખવકમાં,	
પેટો તનમાહી માહા ત્રાસરે, જમડા ઉપાડે તને પવકમાં.	૪૧
કાળા તાગ મટી જનશે કેગરે, ધેણા યધ ટાલ તાળવે પડે,	
ફરશે તારા વપુ તણો વેશરે, અવસર આખર આવિને અડે.	૪૨
કાળપતજે તાહરા દેશરે, અવસર પામ્યાનો જ્યારે આવજે,	
તનમા તારા કાળયનો વેશરે, કેશ ફરે તોય તે રહી જશે.	૪૩
તજનો નથી કપટને ફૂડરે, ઘટમા શે ઘાટ ફૂડા તું ધડે,	
આખર તારે થાણું છે ધૂળરે, તોય ન વિચાર ચિતમાં ચડે.	૪૪
ક્રુવા છત્રપતી મહીર્માયરે, લાખો રખવાળ જેહને હતા,	
સજગાવ્યા છે રમશાનની માંયરે, લાગ્યા નથી તેહના હજી પત્તા,	૪૫
પંડો છે ઠરચલી ઝારી કાપરે, ઉઠવાની આય અંગમાં નથી,	
તોય તને ચિકારો વધુ ચાપરે, કોડ વાર કહું તને શું કથી.	૪૬
તજ્યો નહીં તન તણો મેલરે, ઉપર અધોળીને રાગ થયો.	
ખુતાર થયો ખોટા કરી ખેવરે, અઘાન અંધારે ફુળી ગયો.	૪૭
લીધી લુક્ષા લાકડી હાથરે, ડોલતો ફરે જરાના દુખમાં,	
આપે થયો અવસરે અનાથરે, જંગળ વાત તારા મુખમાં.	૪૮
છેહ દીપે છોકરાં તમામરે, કોષ ન ગણકારે તને ઘર વિષે,	
ચીધું કરે નહીં કોષ કામરે, એમ જુરા હાલ થયેલા દિગ્મે.	૪૯
દેયાની આંખ તો પુટેલરે, આંધળો હતો છું હૈયા તણો,	
હવે તારાં નેત્ર છે વિચેલરે, તેથી છું દુખ પામતો ધણો.	૫૦
દોરે ત્યારે ડગલાં જરાયરે, ઘર છોડી બાર તું ન જઈ શકે	
વારેવારે દરતો હાથ હાથરે, ઘડી ઘડી દુખ મુખ તું બઢે.	૫૧
માને નહીં કોષ તારું કેણુરે, બળડે બાડો બલે બારમાં	
વદે એવાં છાદરાઓ વેણુરે, તોય તું પડેજ તેના પ્યારમાં.	૫૨

તરછોડી નાંખના તમામરે, કોણ ગણકારે તાહરે કહ્યું,	
તોય તને દેયા માંહિ હામરે, આ છે ધરમાર બધું માહરે.	૫૩
મરો મરો કહે નાનાં બાળરે, ગણતી વિનાનો ધરમાં થયો,	
વચન સામે બાળકનાં કાળરે, કાળ નામ સુણીને કાચર થયો.	૫૪
કાળ સુણી ક'પે તારી કાચરે, મરવું મીઠું ન કદી લાગશે,	
સુણી ચીતમાંહી ઉડી લાંચરે, આકુળ બાકુલ ચિત્તો યશે.	૫૫
બખણિ ગયો ભોળનને માટરે, ખાકું ખાકું ખાંતથી કહે,	
મેલ્યો ન તેં મુખથી ટપટપાટરે, લેખામાં ભલે કોઇ ના લહે.	૫૬
શીળી થાતી છત્ર તણી છાંયરે, તડકો ને ટાઢ નહીં સાગતી,	
ખમા ખમા કહે ખલકમાંયરે, જેને જાણેથી જૂઝ બાગતી.	૫૭
હુકમમાં હાજર હજારરે, જોવે ત્યાં બહુ જનો દોડતા,	
પ્રજા તણો હતો પુરો ખ્યારે, છેડે જેન ન જનો છોડતા.	૫૮
સાખો જેને મેહેવે રખવાળરે, પવન કદી તે સ્થળે ન પેસશે,	
ઉધાડી અસીએ જાણે કાળરે, રખવાળ રોજ આવી બેમસે.	૫૯
જીવજંતુ જાય ના જરાયરે, ખડી ચોરી રહે જેનિ ખચકમાં,	
જોજાને એ કાળ આની ખામરે, પ્રીતે ઉપાડિ જશે પપકમાં.	૬૦
નાણા તણા ભરેલા બંડારરે, પ્રાણ જતાં મરિ પડ્યા રહે,	
લેવાશે ના તેમાંથી તબ બારરે, જે ખાટે ઘડી દેડને દેડે.	૬૧
મોટી મોટી રણમાં મેળા જતરે, શત્રુ સુરણ ભલે તેં કર્યા,	
અવનીમાંહી ગણાયો અજીતરે, જયના બંડાર જશે તેં ભર્યા.	૬૨
સોના રૂપા તણા તારે ચાળરે, જંકારી રાજ તેથી તું થયો,	
ભરે કાળ તારા ઉપર ફાગરે, રહીશ તું મોહું વિશ્વસેનો.	૬૩
કાળતણો કોળાયો તું જાણરે, એક થપકક તને મારશે,	
પંજમાં તારો ખેંચી જશે પ્રાણરે, આર્યાતો આવિને ઉપાડશે.	૬૪
ડરે કાળથી તું કુલ રોજરે, પાપતણા પુજ તેં જશે ભર્યા,	
રખડયો જશે જેમ ભમે રોજરે, સારા વિચાર ચિત્ત ના કર્યા.	૬૫
કોહી ધારી કાળની ન ખીકરે, ચાલ્યો નહીં શુભ સંગતે,	
હવે તારું કેમ થશે ઠીકરે, ધાર્યા ધુતારાના ઢંગતે.	૬૬
શૂરીરનો તેં કર્યો સ્વીકારરે, તે તારે કામ નહીં આવશે,	
પડી જશે પળમાં નુ મારરે, પાપી પન્નાવો તને યજે.	૬૭

જે શરીરે ભોગવતો ભોગરે, તેતો હવે ન તારા હાથમાં,	૬૮
રંગે રંગે વ્યાપ્યો, તને રોગરે, અગખામણો થયો સગા સાથમાં.	૬૯
નાકમાંથી નીકળતી છીંટરે, લાગ નીકળે તારા મુખથી,	૭૦
સગા તને કરે ખડુ છીંટરે, દુખીયો બન્યો તેના દુખથી.	૭૧
અડવડિયા આવે તને અંગરે, કાયા નથી તારા કામની,	૭૨
જરાએ તમન્યા તારા ઢંગરે, રહી છે કાયા તારે નામની.	૭૩
અંતકાળ આવ્યો તારો પાસરે, તોય એત્યો નહિં તું અભાગિયા,	૭૪
પડ્યો નહિ પ્રભુ તણે ભાસરે, લોભને લાલચ તુને લાગિયાં.	૭૫
માયા તારી નહિં આવે કામરે, ઠાટી રેશે ફરો દીશમાં,	૭૬
આખર તારો જંગલે મુકામરે, જુડું લખ્યું તારા ભવિષ્યમાં.	૭૭
તાગાં તારી પેટીએ ઢેરાધરે, કુંઝી રહે ન તારા હાથમાં,	૭૮
પાત કરવા નહિં રહેવાધરે, જલુ જરર જમ સાથમાં.	૭૯
એન એત અમાગી તુ એતરે, કાયા માયા નથી તુજ કામની,	૮૦
હૈયામાં ના આપ્યુ તે પગ હેતરે, સાધિ નથી તે તારા મુકામની.	૮૧
નારી માટે થયો તું નાદાનરે, તે નહિં તુજ સાથ કહી આવશે,	૮૨
જ્યારે તું બનીશ બેભાનરે, ત્યારે જરર છેડી નાસશે.	૮૩
રાખ્યુ તેના ઉપર વધુ વાનરે, ન ગણી તે તગત વિસરી જશે,	૮૪
જોષ તારા તનનાં હનાવરે, તારાથી તેજ છેડી ભાગશે.	૮૫
સંરવેતું છે ઉપર તણું હેતરે, સાચું માન્યું તારા મનથી,	૮૬
વાળ્યા કણે ખાંસાતણે ખેનરે, પાકે ધરાણો તુ ન અનથી.	૮૭
દોકરા તારા નાંસશે દુરરે, ઉભા રહે ન તારી આગળે,	૮૮
તારો જીવ જતાં જરરે, ઠાઠવા ઉતાવળ તો તે કરે.	૮૯
ઠોઠો બેશે વીંટી હશે વાનરે, વજ્ર સારાં અમથી ઉતારશે,	૯૦
આવ્યો એવા ફરશે હવાવરે, કાલો ગણીને તુને કાઢશે.	૯૧
વળાંવાને આવે તારી નારરે, રોતી ખોડું ગામને જોદરે,	૯૨
પાછો જણે રખે આવનારે, નકી થયે ધીર પાછી પરવરે.	૯૩
મોઢું વાળે ઘડા તાર જારરે, ઢેગ કરી તને જોણે ધુતીયો,	૯૪
આખર તારી નથી જાણુ નારરે, ફાગડ તું અગમા પુલી ગયો.	૯૫
જોને માટે વેડી મહા પીડરે, તે તારે માટે દુખિ નવ યશે,	૯૬
ભરાતા જનો તણુ બીડરે, વરસે ઘડે પીસરી જશે	૯૭
સંત્યું નથી તાર કંઠ જાણુરે, યજ્ઞાવીને જપા પ્રાણને ધોળે,	૯૮

સાચા સગા કાષ્ટ તો પ્રમાણુરે, તેહ સારી સાથે ચિતામા અજે,	૮૪
ગરમી નહીં જોઈની જસયરે, પખાને માટે તુ પોકારતો,	૮૫
સાગી બ્યારે અગ તારે લ'યરે, તોયે મુખમાથી નથી જોલતેહ	૮૬
શુરી કરી જગની જળગરે, એત્યો નહીં તું ચિતામા કદી,	૮૭
વાંલા કર્યા નારી ધન બ્યારે, જણ્યા ન એહને જગે મદી.	૮૮
તેમા જુ યો બાઇ બગનાનરે, આધગા બન્ધો તુ એના પ્યારમા,	૮૯
ભાગ્યુ તારા વાહાણુ સુકાનરે, એત્યો રજળતો તને રાનમા.	૯૦
પરમ મોક્ષ તણો જે મતારરે, તેને તુ બાઇ વીસરી ગયો,	૯૧
જખ્યા નહીં કદી જગાધારરે, હાયે હેરાન જગે તુ થયો.	૯૨
જેણે આપિયો તને અવતારરે, ખાનખાન ખનકમા દિધા ધણા,	૯૩
કર્ણુ હીત તારૂં વારવારરે, સુખ દિધામા નહિ રાખી મણા	૯૪
તેને જુત્યો ભનમા તુ બાઇરે, નગણો થઇ ન બળ્યા નાયને,	૯૫
કહે જગે શી કરી કમાઇરે, બજન્યા ફાગદ તારા હાયને.	૯૬
જનમ થતા પ્રથમથી સભાગરે, રાખી જેણે હદે તાહરી,	૯૭
તાણુ દુષ્કરીને તૈયારરે, પીડા તારા પડની હરી	૯૮
તેના જણ્યા નહીં જરી શુણુરે, આધળા તું અવનીમા આયડ્યો,	૯૯
શુણુ માટે કર્યા અવશુણુરે, બ્યારે સસાર જાગમા પડ્યો.	૧૦૦
નેતી નેતી ક્રુહી ચાકે બેઠરે, મહા મુનીજનો શુણુ ઉચરે,	૧૦૧
તેનો કદી જણ્યો નહીં બેઠરે, મુના પછી મોક્ષ જે તને કરે	૧૦૨
દીન રાત કરી છે સભાગરે, જળવ્યો તને અનેક ધાતથી,	૧૦૩
તારી તેણે કરી છે જળગરે, હરી હીરો જોયો છે તે હાથથી.	૧૦૪
પાપતણા અર્થાં તે બહારરે, સેણુ તલ તનતાણુ માગશે,	૧૦૫
અધ તારો કમ ચરો ઉઠારરે, જમેથી ઉધાર પાસુ વાધરી.	૧૦૬
નરકે તુ બહાઇ જરરે, કામા તારા કુડા જમે ધણા,	૧૦૭
કુડો ખની રાજ મયો કુરરે, દમતોં દીનને ન મળી મણા	૧૦૮
કાવો નહીં સેલ ઉપકારરે, નિધાસધાત પધુ તે કર્યા,	૧૦૯
જૂકા તારો કમ થગે ઉધારરે, આગ જુગ જનો પગ ધર્મો.	૧૧૦
હરે હરી હીરો સેને હાથરે, તાર આમા જગાં છે નહીં,	૧૧૧
શોધ સદા સગીનણો સાથરે, શીખ આ ને તુજ સાથ છે કદી.	૧૧૨
બસે બર્ધા દુઃખજાગરરે, તેની લાન્ય રખે રાખતો,	૧૧૩

તારં નથી તેમાં તલભારે, ભુંડા મુખથી ન કદી બાખતો.
માન શીખ બળ્ય મહીનાયરે, નીતી સાચી રાખીને સદા,
સત્યુ શોધ સદા સારો સાથરે, ટાળ તારા તનતણી આપદા.

૫૯

૧૦૦

ભજનાવળી.

ભજન ૧

ચેતે તો બંદારે તુને ચેતવુંછ,
મનમાં કરી લે વિચારે,
અમથો તું અવનિમાં આવિયોછ,
ભરિયો પાપનો બંડારે. ચેતે તો. ૧
મારે મારે કરિને મુરખાછ,
મટક્યો ભવમા બેભાનરે,
કથુરે સુકૃત તેં કીધું નહિંછ,
હાથે બનિયો હેવાનરે. ચેતે તો. ૨
જેણે તુનેરે જનમ આપિયોછ,
ખાવા પીવાતું સારે,
જદરા અમનમાંહી જાળવ્યોછ,
કીધા અતિ ઉપકારે. ચેતે તો. ૩
મુખ જેણે દીધું સંસારમાંછ,
જુઘ્યો તેને તું ભાષ્ટરે,
ફેગટ ફેરો તારો આ થયોછ,
કશિયે કરી ના કમાયરે. ચેતે તો. ૪
સંમારમાં સહુ તે તાગં ગણ્યાંછ,
નારી ધન ને બાળરે,
તેણેરે કરીને તું દુખ પામિયોછ,
ફેગટ કરીને જાળવળછ. ચેતે તો. ૫
નારીરે તારી નથી આ જાણેછ,
ઉપર તણુ તે છ હેતરે,
દીકરા તારારે દુશ્મન થશેછ,
ફેગટ થઇયુ ફજેતછ. ચેતે તો. ૬

આંખો તું મુઠી બાંધી આ જાએછ,
 જાએ તું ઉઘાડિને બાધરે,
 ધોળારે હાય તે કાળા કરાંછ,
 પડે રહો પસતાઈછ. એતો તો. ૭

છેયરે સગારે તારાં સહુ રહેછ,
 છાં જાતારે જરરે,
 નારી તારી હેડી ભાગશેછ,
 દીકરા નાસશે દુરછ. એનો તો. ૮

તેરે વખત તારું કો નથીછ,
 રહિય તું કોને આધારરે,
 નચુણી જનનિરંજન નાચનેછ,
 જે તારો હાય આનાછ. એતો તો. ૯

શરણે તેને તું ચીત રાખજેછ,
 જે કરનાર છે ભવ પારરે,
 તનિ દે આ ખોટી જાળજનેછ,
 લલ્લુ ધર ખાયનો આધારછ. એતો તો. ૧૦

છાંજન ૨

ખેતર તું ખેડ ખંદા ખાંતથીછ,
 ખળે તારે આવે ન ખોટરે,
 સાચી દાનંત દીલમાં રાખજેછ,
 મન મનચુતીનો કોટરે. ખેતર તું. ૧

આરે અમુલ્ય સંસારમાંછ,
 આંખો તારો કરમે અવતારે,
 ખેતર ખરે તારું છે અર્હાંછ,
 વાવે તેવું તું લલનારરે. ખેતર તું. ૨

અંતઃકરણ રૂપી ખેતરેછ,
 ભગતી તણું હળ જોડરે,
 બળે તણ તણ ગણ તું નાંખજેછ,
 પોચે તારા મનના કોડરે. ખેતર તું. ૩

સત્ય રૂપી તું બેવ જોડજેછ, ..

વિવેક રાખ હાંકનારે,

ખાતર તું નાખ સદાનનતુંજ,

વાવ સત સંગત બીસારે.

ખેતર તું. ૪

પાણીરે પાળેરે સુખ દુખતુંજ,

લાગે પાકતાં ન વારે,

તાપ દેજે તેને ઇંદ્રી દમનનોજ,

ખેતર યાશે તૈયારે.

ખેતર તું. ૫

પાકે ત્યારે તેને છે વિધન ઘણુંજ,

રાખ તેને મત રખવાળરે,

વિવેક વિચાર સાથી તેહનોજ,

બગડે નાહ તથાભારજ.

ખેતર તું. ૬

ટકનું દાતરું હાથે ધરીજ,

હાથજે ખેતરને ખાતેરે,

ઉપજ મોક્ષની અટક આવશેજ,

ફળશે ફેરો બહી ખાતેરે.

ખેતર તું. ૭

ઓળખીય એથી બંદા નાખનેજ,

છે તારા મોક્ષનો દાતારે,

ફેરો તારા તેથી ટળી જશેજ,

શરણે તને તું જાનારે.

ખેતર તું. ૮

દીવમાં દીવેરે અમારે પ્રગટશેજ,

ત્યારે તારે અજગાળાં યાગેરે,

બેટો યાશેરે તિરંજન નાયનોજ,

બુડી તારી બે મટી જશેરે.

ખેતર તું. ૯

આપેરે તું આપને જો ઓળખેજ,

દુખે તને તથી દમનારે,

બટકે શું લક્ષુ ભવમાં પડ્યોજ,

સફળ તારો કર અવતારે.

ખેતર તું. ૧૦

સાજન ૩

ભવમાં બટકી તું સુધ્યો મડ્યોજ,

દુખ તું પામ્યો અપારે,

સાચેરે સત્યરે કાંઈ માં મળ્યોરે,

- જે તાગ તાપ ટાળનારે ભવ. ૧
 ભુત્યોરે ભુંડા તું આપે આપનેજ,
 બડકી તુથી તું ભાગેરે;
 અગ્નિ નિદ્રામાં ઉઘી રહ્યાજ,
 જગાડતાં નવ જાગેરે. ભવ. ૨
 બાળક પડછાયો પેખતાંજ,
 ચીસ ચમકીને પાડેરે;
 નાઠેરે પડછાયો છોડે નહિજ,
 તેની બાંક કાણુ નસાડેરે. ભવ. ૩
 જો સતગુરુ મળે વાટમાજ,
 તો બે આપે બગાડેરે;
 સુતેલ નિદ્રામાં તેને સતગુરુજ,
 જ્ઞાન ગોળીથી જગાડેરે. ભવ. ૩
 રસતો ચૂકીને રાનમાંજ,
 આથડમાં તું અગનાનરે;
 વિપવ રૂપી કાંટા વાગશેજ,
 બંદા બનીય બેભાનરે. ભવ. ૪
 મોઝીડો મળે જો તને મારશેજ,
 જોડા જ્ઞાનના આપેરે;
 કાંટા પછી પગમા ન પેસશેજ,
 સતગુરુ જ્ઞાનને આધારેરે. ભવ. ૬
 કાપારે નગરી તારી કારમીજ,
 સજગી ઉડી છે આગેરે;
 મેલ મેડીરે તારી બળી ગઈજ,
 તેના તાપથી તું ભાગેરે. ભવ. ૭
 સતગુરુ પાણી લઈને પોચીયાજ,
 આગ એણે આવી ખુઝાવીરે;
 પીંડા તેણે ટાળી તારા પંડનીજ,
 નામ બારી બતાવીરે. ભવ. ૮
 આખના પંદા તારા ઉઘડ્યાજ,

- નેણાં દતાં જે મીચેલરે;
 બ્યારે તેં બાળીરે બુન તાહરીઅ,
 મટયો અંતરનો મેલરે. બવ. ૯
- રત્નો સુઝયોરે તને પાંચગેઅ,
 દહે નહિ આડું કાંઈ આવેરે;
 દહે છે લલ્લુ સત ગુરૂ વિનાઅ,
 કોણુ તને જ્ઞાન બતાવેરે. બવ. ૧૦

ભજન ૪

- દાસોરે આબ્યો તું આ ચહેરમાંઅ,
 દશીએ કરી ના કમાણ્યારે;
 ખાલીરે હાથે તું હયો દુયોઅ,
 તારી મતિ તો મુંઝાણીરે.
- દાસોરે આબ્યો તું આ ચહેરમાંઅ. ૧
 કષ્ટક ગરીબનાં ગળ્યાં કર્યાંઅ,
 લાબ્યો નહિ દયા લેસઅ,
 પાપતણો પાર તેં રાખ્યો નહિઅ,
 લાબ્યો નહિ ઉપદેશરે. દાસોરે. ૨ ।
- વીશવાશીને તેં વેડીયાંઅ,
 દીક્ષમાં દયા નહિ જણીરે;
 ધાટ ધડ્યા કુડા કામનાઅ,
 પર પિડ અંતર ન આણીરે. દાસોરે. ૩
- અહોનીશ મારગ તું ઉઘે ચડ્યોઅ,
 સતમારગ જુલ્યો સારોરે;
 સતસંગ વળાવો લીધો નહિંઅ,
 ક્યાંથી આવશે આરોરે. દાસોરે. ૪
- વાંસના રાખી વિષય તણીઅ;
 જુલો ભોગને કાજરે;
 દડકાયો થયો હયા થકીઅ,
 લાગી નહિ જરિ લાજરે. દાસોરે. ૫
- ધુતારાના શેરમાં તું સાંચ્યોઅ,

- તને તેણે ધુતીને ખાધોરે;
તોય તું ન ચીતમાંહિ ચેતિયોછ,
(ખાર તુજને ન લાખ્યોરે. કાશેરે. ૬
ધુતારા વસેઢે ॥ સહેરમાંછ,
તેના પાસમાં દસાયોરે,
નાસીને છુટ્યો નહિ તે ચકીછ,
(અંતે ખગે ગભરાયોરે. કાશેરે. ૭
લક્ષના લાલચ તુને લાગતીછ,
ધાણી ગળા ખાહિ ખાંધરે;
કુકીને ખાધુરે તારું કાળ-ત્યુછ,
(તોય તુજને ન જણાયરે. કાશેરે. ૮
સહેરના દરવાજા ખડી ગયાછ,
ત્યારે બરું ઉપર્યો તું જાણ્યોરે;
દવે દુતેરે સંતો શું કરૂંછ,
(એવું મુખ કેવાને લાખ્યોરે. કાશેરે. ૯
સતચર સાદ મુણી આવિયાછ,
તેણે તારાં બંધન તોડ્યારે;
લક્ષ કીધો છુટો બંધથીછ,
ત્યારે હાથ ગુરૂજને જોડ્યારે. કાશેરે. ૧૦

ભજન ૫

- આખ્યોરે મુઆકર તું અહીંછ,
કહે તેં વોગત શી વોરીરે;
(શો માલ તું ભરિને લાવિયોછ,
તે તું તપાશી લે તોળીરે.
આખ્યોરે મુસાકર તું અહીંછ. ૨૩ ૧
નવ માસ જનનીને ઉદરેછ,
ઉઘે માથે ગહેવરે;
કહ સહન તેં બધું કર્યુછ,
ગાકી દુખ નહિ એકરે. આખ્યો
(પ્રસન્ન થયોરે તારો જે સમેછ,

- વિનતી તેં કરી અપારે;
 નહિ બુલું નિરંજન નાથનેછ,
 હવે શીર કરતો ઉચ્ચારે, આબ્યો. ૩
 અવતાર તારો એજે જશેછ,
 જો વેરીશ કમાવરે;
 માટે સતસંગ રાખીને સાચમાંછ,
 ગરુડમાં કરજો તપાસરે, આબ્યો. ૪
 ઘોડામાં જ્યારે તું સાંચ્યોછ,
 બે બજાર જોડાજોડરે;
 કપરે બગરે તારે પેસવુંછ,
 બજે આવે ન ખોટરે, આબ્યો. ૫
 એકરે બજાર છે અમલનીછ,
 જ્યાં જૂઠાણા વેપારીરે,
 સાલથ છે તેને વડી દીકરીછ,
 તે તુજને પરનારીછ, આબ્યો. ૬
 પરિવાર જો તેનો જમશેછ,
 તેથી અતિ દુખી થાઇશરે;
 માટે તે બજારે બંદા બુલમીછ,
 રખે રક્ષણવા ન જાઇશરે, આબ્યો. ૭
 સતની બજારે જ્યારે સાંચરેછ,
 ત્યાં છે અમુલ્ય ખાલરે;
 સાચાયા શેઠની તો દુકાનમાંછ,
 બકિત રૂપી કન્યા સારરે, આબ્યો. ૮
 તેનેરે પ્રીતે તું પ્રાણી પરણ્યોછ,
 તેથી સૂખ અતિ થાશેરે;
 વિવેક સતસંગ થશે દીકરાછ,
 તેથી ભવપાર જવાશેરે, આબ્યો. ૯
 વોરત તું વોરજો સદ્ગુણછ,
 સતગુર રાખીને સાચરે;
 લલ્લુ બેડો નવ બુડકાંછ,
 શીર ગુરુજી મેલ્યો હાથરે, આબ્યો. ૧૦

સાજન. ૬

- મૃગલા તું આવી પડ્યો પામમાંજ,
બધન તારું ન તૂટેરે;
- હોડવા ન ત્યાં વધુ વિંટળાયછેજ,
સંસય તારો ન છૂટેરે.
- મૃગલા તું આવી પડ્યો પામમાંજ. ૧
પારથી પડ્યેરે તારે ચડવાજ,
- મોહની જાળ પસારીરે,
ખીલી મારી.ભોભને લાલચ તણીજ,
તને લેવાની તૈયારીરે. મૃગલા. ૨
ઘેયો ચારે કારે તૂળનેજ,
- પાસમાં લેવાને માટેરે;
હાંકવાને ચારે કારે સહુ મળ્યાંજ,
તારો ધડવાને ધાટરે. મૃગલા. ૩
પાસમાં ને તેના પેસશેજ,
તો તને છુટવા ન દેશેરે;
- સહુ ચારે કારે મળિયા મારવજ,
તારા પ્રાણ ક્યમ રેશેરે. મૃગલા. ૪
ભોળવીને તને તે બમાવશેજ,
સ્વાસ્થ પોતાના સારરે;
- કરણી તું પાસે કરાવશેજ,
રેશે કુડુંબ ન્યારરે. મૃગલા. ૫
પેલા પછી તારો આરો છે નહિજ,
માંહિ મરીચ મુઝાધરે,
ચેતવુંરે હોય તો તું ચેતજેજ,
- કરજે સારી કમાધરે. મૃગલા. ૬
પાસથી જગેરે પ્રાણી,
મૂલી જાણ્ય માં બરમાધરે;
મારો મારો કહિ તને મારશેજ,
છુટાશે ન તેથી શાધરે. મૃગલા. ૭

તારારે દરમ તે તું બોગવેજી,
 બીજાં નેન લેવા દેવાડે,
 લેખારે લેવારે તારાં લાગશેજી,
 શીક્ષા આવે ન સેવારે. મૃગલા. ૮
 મોહ લગાડીને તને મારશેજી,
 હમરવાનો ન આરેરે,
 માટેરે તે જાળમાં ન પેસજેજી,
 નહિતર નકી કચરાણોરે. મૃગલા. ૯
 મોહ મદિરાનો નીશો ઉતરેજી,
 તૂટી બંધન જારેરે,
 લલ્લુને સાચા સતગુરૂ મળ્યા.
 એથી અળગો એ ચારેરે. મૃગલા. ૧૦

ભજન ૭

આપેરે જુલ્યો તું તો આપનેજી,
 અંતર તારું કાણુ જોલેરે,
 મુંગાને અપ્પુ લાખું રાતમાંજી,
 જાખ્યાં પછી તેજી બોલેરે,
 આપેરે જુલ્યો તું તો આપનેજી. ૧
 કાણુ તું છે ક્યાંથી તું આપિયોજી,
 તેનો કર તું વિચારેરે,
 ક્યારે જાતું તારે દારમ્મુંજી,
 છે સથવારો કે સારે આપેરે. ૨
 દોડે ચારે કોરે ગનમાંજી,
 હાથે દાંડ નહિ લાગેરે,
 મૃગલો દોડે છે જેમ ઝાંઝવેજી,
 તેની અમના કાણુ ભાગેરે. આપેરે. ૩
 શુક મુખ રટે રામ નામનુંજી,
 રામ શું હશે ચીજરે,
 તેનારે તપાસ તે રાને દરેજી,
 જેને રાનનું ન બીજરે. આપેરે. ૪

શુક નળિકાએ પકડાય છેજ,
 લટકે છે ઉંધે માથેરે,
 મુખ ખોલે પણ તે મેલે નહિજ,
 નળિકા પકડી ને હાથેરે. આપેરે. ૫

અધો તપાસે છે આરશીજ,
 તેથી મુખ નવ જાળેરે,
 વળગેય મેલ મુખ ઉપરેજ,
 અધો શી રીતે ટાળેરે. આપેરે. ૬

તાગરિ તોડે જ્યારે કપાટનાંજ,
 અંતર થાગે ઉત્તરે,
 આપે ત્યારે આપ જોળખેજ,
 સનમુદ્ધ કરે પરકાસરે. આપેરે. ૭

માનને ધ્યાન તે સમે થશેજ,
 જ્યારે અંતર ખોલેરે,
 પડછ દાટેરે જારે પડનાજ,
 આતમ અંતર ખોલેરે. આપેરે. ૮

પ્રગટે હીલેરે જ્યારે માનનોજ,
 અંતર પટ તો બેઘશેરે,
 આતમ નિવેદી મુરને જોળખોજ,
 તારે તારો બે મટી જશેરે. આપેરે. ૯

કુંચીરે ખતાવે જ્યારે માનનીજ,
 સતમુદ્ધ કરણા કરીનેરે,
 આપે પરીબ્રજને જોળખેજ,
 લલ્લુ તારે તરીનેરે. આપેરે. ૧૦

સજન ૮

ખેડોરે અધવચ તારો મુડિયોજ,
 તોય ચેત્યો ન અભાગીરે,
 લારે લાગી તારા મેવગાંજ,
 તોય તેં ભેયું ન જાગીરે,
 ખેડોરે અધવચ તારો મુડિયોજ.

- સંસાર સાગરમાં તુ સાંચવોજી,
પાર પામવા કાજરે,
વહાણુ તો ઝોકારું અધવચ તેં જઈજી,
શુંડતાં મુઝાણો મન માંવરે. બેડારે. ૨
- પ્રુટલ મળ્યારે તને ખાસ્વાજી,
તેણે વાંણુ હાય ન રાખ્યુરે,
જાવાને દીધુરે મોટા મોજામાંજી,
અંતે આવું કળ ચાખ્યુરે. બેડારે. ૩
- વોંસી નેકમાલ બચો વાંણુમાજી,
ઝાઝો બાર્યો તેં બારરે,
નીરમવિનાનું તારું ક્યમ નભેજી,
તે તું કરને વિચારરે. બેડારે. ૪
- દેતરાયો પેલી બેપે છેલ્લ તુંજી,
તેં માલ સારો ન લીધેરે,
વાંણુ જ્યારે ભર તોફાને ચડ્યુંજી,
જ્યારે વિચાર તેં કીધેરે. બેડારે. ૫
- આ અરણ્યવમાંથી ઉગરંજી,
તો નવ ભડું હું કમાવરે,
એમ ઉચારું તારા મુખથીજી,
શુંડાં થયા જાણી હાલરે. બેડારે. ૬
- તોફાનેથી વાંણુ તારું નહિ નભેજી,
ખારવે કીધો ખુવારરે,
મદ્દવસ્તુ માલ તેં ન વોરિયોજી,
શુંડાં કરે કાં વિચારરે. બેડારે. ૭
- ખરો ખરાબો વોણુને નડ્યોજી,
લાગ્યો પાપનો પવનરે,
ખડક જમડનાં તેને આથળ્યાંજી,
તેણે વાણુ કીધું પતનરે. બેડારે. ૮
- સાગર દિલોળામાં તું ચડ્યોજી,
લાગ્ય તણી લાગી લેરરે,

પાટીયું ન લાધ્યું પ્રસુના નામનુંજ,
 અંતર ઝેવું અંધેરે. બેડોરે. ૬
 રાનરે અંધારીને તું સાગરેજ,
 વાણુ બોળીને બેડોરે,
 લલ્લુ પાસ સતચર માનનોજ,
 તારે અંતર ન પેહોરે. બેડોરે. ૧૦

ભજન ૯

દાનત હરામી દોટ કાઢમાંજ,
 તારે હાથ કાંઈ ન આવેરે,
 અમયો આયડે તું ઉવાઠમાંજ,
 તેમાં તારું નહિ દાવેરે,
 દાનત હરામી દોટ કાઢમાંજ. ટેક. ૧
 પુરંગ તેં તારા તેજ કર્યાજ,
 રાખી ભોભની લગામરે,
 સામાન માંડ્યો તેં પાપનોજ,
 તે પર થયો તું સવારરે. દાનત. ૨
 સતરૂપી મૃગલા તેં મારીયાજ,
 દીવમાં ગણ્યો નહિ દોપરે,
 અસત અંતર તારે ઉતર્યુંજ
 રહ્યો હૃદયમાં રોપરે. દાનત ૩
 ભોભમાં લેવાણો તું લાલસુજ,
 પાણુ કર્યા મહા ખંધરે,
 વિપયે વિંટાણો વહાલથીજ,
 આખો છતાં બન્યો અંધરે. દાનત. ૪
 પાતળી ઘોડા તે ઘણા હાકીયાજ,
 દિમે ખોટ ખગા માંધરે;
 મદત મેનત તરી સહુ ગઈજ,
 દામ આપ્યું ન કાંપરે. દાનત ૫
 દીંગાને ટેકરા આપ્યા પાટમાંજ,
 અધવચ અટક્યો છે યોડોરે;

લગામ ત્રાણે તો લથડી પડેછ,	
આવ્યો તારો પાપનો પોરોરે.	દાનત. ૭
સમાન દેહજયી સરી ગયોછ,	
તૂટી ઘોડાની લગામરે;	
ધરડો ઘોડો ગેળ થઇ ગયોછ,	
ગોંચાડ્યો ન તને ગામરે.	દાનત. ૧૭
રાનમાં રજગતોરે બધીયોછ,	
જ્યાં તને બે ધણો લાગેરે,	
નગરી નજવા તારી તે સમેછ,	
બજવા લાગી છે આગેરે.	દાનત. ૮
દશ દરવાજા તારા રોડીયાછ,	
નીકળ્યાનો ન ઉપાયરે;	
જ્યાંથી નીકળ્યા ત્યાંથી ઝાલશેછ,	
છુટતા તુધિ ન છુટાયરે.	દાનત. ૯
ખાપી પરવાનો તે લીધો નથીછ,	
જાવા તને કેમ દેશેરે;	
લસલુ જામના ફુલ ઝાલશેછ,	
દીલમાં ફુલ તને દેશેરે.	દાનત. ૧૦

ભાગ. ૧૦

સગુરે સંસારે તારું કો નથીછ,	
આંતરે કર તે વિચારરે;	
મારે મારે કરીને મુરખાછ,	
અધવચ લટક્યો મમારે,	
સગુરે સંસારે તારું કો નથીછ.	ટેકા ૧
સ્વારથનો સરપ તુને ડસ્યોછ,	
ચલ્યું સોહવું ઝેરરે;	
અંતરની આંખો તારું કુદીકુંછ,	
એથી બાધ અધેરરે.	સગુરે. ૨
ફેલીને ખાશેરે તને ક્ષતગાછ,	
તોય તું મન ના વિચારેરે;	
અમરો અમાગી મોહમાં આધરેછ.	

જોમાં લાજ નથી તારેરે. સચુરે. ૪
 માત પીતા તારાં છે સ્વારથનાંછ,
 સ્વારથને માટે ઉઠ્યોયે;
 લાલચે તનેરે લગવીયેછ,
 ફોગટ ક્યો તારો ફેરોરે. સચુરે. ૫
 નારીને તું જાણ કાળી નાગધીછ,
 કરડતાં વીંખ વધુ વ્યાપેરે,
 ડોલનો ફેરેરે તેના દુખમાંછ,
 તને શોખ કાણુ અપેરે. સચુરે. ૫
 દોંકરા દોડી તારા દુર યશોછ,
 તારા સાચું ન જોગેરે;
 સ્વારથ સર્પો કે છુટા પડેછ,
 ખાલી તું તારું ખોરોરે. સચુરે. ૬
 અગ્નિ અધાર માં તું ઉભોછ,
 સરવે સગાં મળ્યાં ચોરેરે;
 છુટી તને લીધો લાખ કોરથીછ,
 તેમાં તારું શું જોરેરે. સચુરે. ૭
 સર્વસ તારું છુટીયુંછ,
 શંખ રાખ્યું નહિ પાસેરે;
 રાજનો રાખ્યો તને રાનમાંછ,
 નકી કરીને નિરાચરે. સચુરે. ૮
 સાચારે સગાં છેડાં સડુ રલાછ,
 ખતજેલ મળ્યાં તને પાછરે;
 અંતરનાં સગાં તે નવ ઓળખ્યાંછ,
 મુઠિ જેથી તારી તાઝરે. સચુરે. ૯
 સંસારે સતચર સાચો જો મળેછ,
 તો તને સગાં ઓળખાવેરે,
 લાધુ અધારે ન આચડેછ;
 આપે આપ ઓળખાવેછ,
 સચુરે સંસારે તારું કો નથીછ.

મનહરમાળા.

કુંજર પ્રતિહત્તી.

કુંજરને આપના શરીર પર કચરો,
ઉડાવતો દોડેલ કાઠવાર કપી કાઠએ;
સામાટે છોટે છે છાર વારવાર શીરપર,
આરે કરીવર કહે કશું તારે જોઇયે ?
સુણી વાણી શાણી હર્ષ આણી ચિત હાથી દહે,
સશ્ત્રુ અમે આગળનું સુખ જોઇ રોષયે,
મેલ્યા વન સધન સજન ઉપવનનાં, વ્યજન,—
ત્યારે શીર નાંખી છેલ કાગ ખોળયે.

મિત્ર ક્યારે કહેવો ?

મિત્રની પવિત્રતા તો, પારખીયે પ્યાર થકી;
નહી એના પર પ્રીત અંતરમાં આણિયે;
શુદ્ધ સ્નેહ ધારે, હિન કરે વારે વારે;
સારે ઉચ્ચારે સુધારે, ને વિગરે દુષ્પ વાણિયે;
પ્રાણ આપે પ્યારે, ધસે જંગમાં ધીમાણે;
અરી મારે ને ઉગારે ત્યારે પ્યારો એ પ્રમાણિયે;
સ્નેહ શણગાર સારા શરીરે સજાવે પથ;
આપણુ જતાવે ત્યારે ખરો મિત્ર જણિયે.

તળેલી સ્ત્રીની સજ્જતા.

ગજગ શુભરો નહિ ગોરી આ ગર્દિગપર,
રીખાતી દેખીને રત્નીઆળા દયા લઇએ !
ગોરી શુન્દેગર શુશ્રીવલ્લ વશી વપુમાંનો,
પરણેલી પાળીયે ન પ્યાગ પરહરીયે;
જ્યારે બરચાર કરે નારી નિગધાર, ત્યારે,
કહો લિદાર અમે કામની શું કમિયે,
કાંતો શીર કાપીયે કે આપીયે અમાગ પ્રાણ,
જાતી ચીરી મોઝડીમાં સુખનળી ધરિયે.

ધ્યાનના શબ્દ સાથે કુકર્મી કારભારીચાળા રાજાની સરખામણી,
ધ્યાન તણા સજ પાસે ગીધ ગરજને કાગ,

હો આત્મપાસ-ખાત્રા માંસ ખ્યાલ કરેજે;
 તેમ રામ પામ કારભારીની કુપાત્ર ટાળી,
 મળી મહીપતી તગ્ની મતી હર્ષે હરે છે;
 માંસ તોડે મોઢે ક્ષણ આમડી-વઢાડે, તોડે,
 આંતરણં તેમ જૂપ દાગળને કોરે છે;
 લક્ષુ લંગુરથી, શાહી રાખને ઉપાડેને,
 પછાડે તેમ રાજાજીને રાજી થઇ રોજે છે.

ખિલતસ વાણી વાપરનાર માટે.
 કાવ્યમાં કથાણી વાણી, સાણી વાણીથી કથાણી;
 કથાણી કૃપાણી જાણી આણી તોહડાણને.
 વદતાં એ વાણી સાણી પૂરી શરમાણી;
 કરમાણી કલેશ આણી જાણી ભાષાની ભવાણને.
 સુચિત્તે ચોડાણી નહીં પડિતે પ્રમાણી નહીં.
 પંચમાં પોપાણી નહીં વર્જતાં વડાણને;
 લક્ષુ એવા લેખકને લાયક છે સખ કશી,
 અમીતો ઉઠાવી કાપી નાંખો એ કસાણને.

કથો રાજ્ય એ બદામનો.
 રાજ્યમાં તપાસ નહિ, કાર્ય કરે કયાસ નહિ;
 વધુ વિદ્યાભ્યાસ નહિ, પંચલે કુકામનો.
 દરબારે દોર નહિ, અરિ સામે જોર નહિ;
 ચિત્ત જરી દોર નહિ, વૃપતિએ નામનો.
 પ્રજાહિત ચિત નહિ, કાપ જરી વિત નહિ;
 પ્રિતીની પ્રતીત નહિ, અંશ અભિમાનનો.
 પડિતની પ્રીત નહિ, રાજ્ય તણી રીત નહિ;
 લક્ષુ એવા રામમાં ન, ગાદી એ બદામનો.

લલોડ શંખરાજના ગુણ.
 રૂપત રીખાય મરી નય મહા દુખ મહીં;
 અતી અકળાય તોય તપામતો યાવના,
 જૂદા ચોરને કપાય સાચો ચોર સંતાડાય;
 પ્રભ પીડમાં પીડા નિર્મળ ભ્યાં ન્યાવનો,

ન્યાય નહિ થાયના મુણાય પીડ પ્રજા તપ્તી;
 રોડી રે'સાય ખત્તા ખાય ઉચરાયના,
 દાર જાય, માર ખાય, મજા થાય, ન કથાય;
 લલ્લુ મુણુ ગાય છે લપોડ ચંખ રાયના.

૭

એતે બૂપડે લાવાયો ?

દેશી પરદેશ ધરે પ્રીતી પરદેશીપર,
 રાખે નરવર તો એ નામનો નરેશ છે;
 જમે જ્યાંથી જમે તે ન ગમે રમે કોઇ સમે,
 નમે અવરને નિજ નગરમાં દલેશ છે;
 રાદ્દ છે રૈયત, " નાંખો નૃપતિ નિવાશ "
 એમ પાશ વડે પામ ત્યારે રાશ જે વિશેષ છે,
 જોટી એવી ખમરથી રોટી ખાઇ રાશ રહે;
 બૂપતી નહિ એ જાણે બવાયાનો વેશ છે.

૮

કયા રાજાની આખરૂં જો બદામની ?

હુઆઇ કરીને રાશ થાય જે વિશેષ ચિત;
 ખરીન ખબર રાજ કાજ તણા કામની,
 પોપટ સમાન પેશી પ્રધાનના પીંજરામાં;
 દરકાર નહિ દિવ દેશની કે દામની,
 જીવતીને જાલીને જનનાખાને જોરે લાવે,
 ખનીને જીલમગાર મુજરે છે જામની;
 લલ્લુ દહે ખ્યાર જેને નહિ પ્રજાપર જરી,
 એવા અધીરાજ તણી આખરૂં બદામની.

૯

રાજાઓ શુરવીર કયારે હતા ?

કવીને નિવાશ રાશ રાખતા વસ્ત્રાલંકારે;
 મોજ આપી રોજ રોજ ચક્ષુથી નિહાળતા,
 સાંજળી કવીત ચિત્ત દિત દેવામાંહી ધરી;
 દુખ જાણી જરી, ખરી જોજ કરી ટાળતા,
 ધરી સમશેર શેર સમાન કરીને છાતી,
 ચાતી જ્યાં લડાઇ ત્યાંએ ધાઇ ધાઇને જગા;
 ચર પૂર માંહી કવિ-કરે ચક્રચૂર ઉર,
 ત્યારે સમશેરે રાય શત્રુને સંહારતા.

૧૦

કવિયો ક્યારે માન પામતા ?

ઉરમાં ઉદારતા અપાર અહોનીથ રહે;
ઉઠળતી એથી અતી કીરતી ચતી છતી,
દીનને દેવાને દાન દયા દિલમાહી રોગ;
સાંભળી કવિત કવિરાગ તણા વ્યાપતી,
આવે મતીમાન તેને સાહે સનમાન ખાન;
પાન દાન મળે જોયી જૂખ બધી ભાગતી,
એવા જૂપતી બણેવ હતા બોજરાજ સગા;
રમાને ત્યારે કનિતા કવિ ઘેર લાવતી.

૧૧

કુભારજ્યા સ્ત્રી કંઈ ?

વિચરે વિચાર વિના વિશ્વમાં વઢેવ વધૂ,
હિન્મત્ત થઈ આશડતી કમી થાય કાર જ્યાં;
પતીની પ્રભાની જેના પંડમાં પ્રતીત નહિ,
શુશ્રુહીણી ગોથા ખાતી શરૂ છે ગામાર જ્યાં;
સાગર સંસાર માંહી સ્વામી રૂપ સેવ છોડી,
અસાનના અર્ણવમા પડે નહિ પાર જ્યાં,
રજા વિના રખડે તે ભારજા બણાય કેમ ?
લાલુ કુમારજે રખડે તેથી કુભારજ્યા.

૧૨

અવળું ધારનારા અવળું ધારેજ !

વિધનો સ્વભાવ સાકરમાં ધરે છોડશેન,
પ્રાશન કરે તો પ્રાણી મારશેજ મારશે,
દુષ્ટતાણુ બહું કરનાને દિવે ધારશેનો,
આપે અધમ થઇને અવળું વિચારશે;
અસીને કદાપી પુરુષ માહી ખ્યાર ધરી રાખે,
તોય કહીનતા નહિ તનથી નિવારશે,
વિવેક હિનાઓ વાચી ચિતમાં વિચાર્યા વિના,
આપે અવળું ધારે તે ધારશેજ ધારશે.

૧૩

કાંણી આંખે બે ચંદ્ર દેખાય તેમાં હું શું કરું ?

ન્યાય સુણી અન્યાયીનું દાનજીવું ક્યાઈ જાય,
કુરતા ધાત્રીને કહેજે ક્યારે અદેને રૂડું ?

વ્યાજખી હશે તે થશે વ્યાજખી આ વિશ્વમાંહિ,
એરવ્યાજખી મહીને વ્યાજખીથી હાં ડરે !

કાષ્ટ તથો સ્વભાવ બળ્યાનો પડ્યો પ્રથમથી,
પેટમાં છે આગ તે હું બહાર કાઢી ક્યાં ધરે !

સાલુની કવિતા મુખી કપટીઓ દોષ ધરે,
ત્રાંસી આંખે ચંદ્ર એ દેખાય તે હું શું દરે !
પ્રેમની વિહુળતા.

૧૪

નણુંદની સાથે નારી નીર બરવાને ગમ,
મંગાર સરીરે ધારી સારી શોભા પટની,
સરિતાને તીર નીર બરે બ્યા ગંબીર ગોરી,
નયનમાં નેહ દીમે ઘણી શોભા ઘટની;
અમંગનાના આનનની શોભા અરવીંદ સમી,
ગમી ઘેરો શોભા ઘેરો લીચેલા ધુંધટની,
શામાને શ્રવણે પડ્યા હેલતણા શબ્દ, સુકી,
અતુરાઇ અતુરાં ધુંધટ પન ઘટની.

૧૫

આખરૂં વિના છંદગી શું ?

સુંદર સરોવર શોભાયમાન માન્યું મન,
પાણી વિના કીમત ન કરે જરી કામની;
પાણી વિના હાથી ધોડા તણી ચાહનાન કરે,
ધરે નહિ ધ્યાન સ્વાર કીમત બહામની;
હિરા મોતી માણેક જનાહીર અલકદાર,
પાણી વિના ઝવેરીની કીમત છે નામની;
સાલુ વિશ્વ માંડી મુલ પાણીનું વિશેષમાન,
પાણી જો ગયું તો છંદગાની છે શા કામની ?

૧૬

એવા રાજા કરતાં ગરીબનો ઓળખાણ શું ખરાબ ?

વસે કલ્પવૃક્ષ પામ તોય સરે નહિ કાજ,
ધીક કલ્પવૃક્ષ ખોટી નામના તેં ધારી છે;
ચીત ચીતવ્યું ન જાને હોય પાસ ચીંતામણી,
એ ચીજ ન ચીંતામણી, દેહ બાળનારી છે;
ધનવંતરી પાસ વિશ્વાસ ધરી વાસો વસે,
ચાપના આરોગ્ય કરા કામની તે ધારી છે;

ભૂપ પાસે બીજારીની ભૂખ જાગી જાવન તો,
 લ'લુ ભૂપ ચારીથી બીજારી ચારી સારી છે.
 મંગલો પ્રસંગ થયે અંગ સ્વચ્છ યાવ નહિ,
 રાને કહેા ગંગ ક્યાંએ સ્વર્ગ આપનારી છે;
 ગુર ગુણવાન ગણ્યા માનની ન સાન મળી,
 ગુર જાન વાંત, નીચતા જત વનારી છે;
 અમૃત આરોમતાં ન અમરજો અંગજને;
 વસુધામાં સુધા કંઈ વ્યક્તિ મેહનારી છે !
 ભૂખ દુઃખ હો નહિ બલ્ય ભૂપથીતો પછી,
 લ'લુ ભૂપ ચારીથી બીજારીચારી સારી છે.

૧૭

૧૮

સ્વભાવથી ઉલટું કેમ જાને ?

મકંડને માન દઇ રાખે મતિમાન પશુ,
 ટીંખણીની ટેવ શુંએ મકંડે તળાય છે !
 પન્નંગને રાખે પમખાહિ દિનરાત પશુ;
 એર શું લગાર મુખમાથી કમી ચાય છે !
 આડીયાને આહીને ચડાવી રાખે છતીપર,
 ચુગલી તજીને કદી સદ્ગુણ એ ચઢાય છે !
 હિમ્મતને રાખે શુરવીરની હડાલ માહી,
 કાપામંથી કાપરતા લલુ શું ઠંડાય છે !

૧૯

આડીયાથી સારા માણસને શો લાભ ?

ઝોર ધાડ પાડુની હયાતી હોય ત્યારે ભૂપ,
 પોલીસ વધારીને ધટાડવા ચઢાય છે;
 ઉતરી જનારના સમાચાર શ્રવણે સૂણી,
 સારી સારી બીજ ધારી બીક સધરાય છે;
 સર્પ, વીછી, હડકાપુ' આન, સિંહ, વાઘ, વર,
 પ્રાણુ નાશક ગણીને દુરથી દોડાય છે;
 આડીઆ ચમાર વસે વસુધામાં તેથી લલુ,
 સારા માણસોથી ચેતી ચેતીને ચલાય છે.

૨૦

આડીયાની સોજતથી શું લાભ ?

સોજત સમાન કૃષ્ણ આવી મળે અવનીમાં,

અાદીથી આસતી એ રીતતો ગમ્યાય છે;
 ખાવળને આંખરફ તરે તળે ખેસવામાં,
 એક આપે ઠાંડા બીજે કેરો મેઘવાય છે;
 ચંદન મુવાસ આપે ચોપડતાં રીતળતા,
 પાવકની પાસ જતાં પ્રજાની મરણ છે;
 સસુ કે' સુમિત્ર દુષ્ટ આડીઆડી મેઘતથી,
 અવનીમાં માત્ર અપકિરની મહાય છે.

૧૧

જેવું દેવું તેવું લેવું.

મીઠું વઢે મૂખથી તો સાંભળે મીઠાસ સાચી,
 દૂર વાણી વહતાં કુવેણ સંજગાય છે;
 સઠર પ્રાણન કરે મુખમાં મીઠાસ રહે,
 બાંધીશુ આરોગતાં દુઢતાઈ કળાય છે;
 એરડો પાવેતો કદી આંખા તણી આસા નથી,
 જેવું બીજ હોય તેવું વક્ષ વધી જાય છે;
 સસુ કહે સુમિત્ર નામું ચોખું આ સંસાર માંદિ,
 આપે જેવું અન્યને તે આપથી લેવાય છે.

૧૨

કોધધી ગુકશાન.

કોધથી વિરોધ વધે મજે ફિટકાર જવે,
 ગાંડો બની બાન સાન સહુ ભૂલી જાય છે;
 આપ તપે આતસમાં મુખમાંથી જવાળાકાડી,
 વચન વરાળ વાટે અન્ય અકળાય છે;
 આપ બળે અંતરમાં અન્ય બળે આપણાથી,
 એમ જળાજળી બધે જગમાં જણાય છે;
 સસુ કહે સુમિત્ર એ અકિર નથી સુભાગ્યું,
 કોધે કળો કરે જીવો સંસારમાં માય છે.

૧૩

વેશ્યાનો યારી પદ્મનીને શું જાણે !

રવાદની શી યાદ હોય આખ્યા વિષુ અંતરમાં,
 સાચી બની રોજ જેને જવું પડે સંતીયે,
 પીડા શું પ્રસતાની વિચારે હર વંઝા નારી,

જલ્પવાનું જગે જેને આ શું નહિ પાનિયે,
શેરડીનો રસાદ બોખો જલ્પશે શું રસ પીધે,
પૈભવ શું વસુધામાં વિત્ત રળા દાટીયે,
સાક્ષુ કહે સુમિત્ર શદ જાણે શું પદ્મનીને,
વેશ્યા તણા વેણુ જેને વરસા આવી છાનીયે.

૨૪

સંગતે ગુણ પરખાય.

કાગડાને કહે મોતી દાર ધર્મો તોય પશુ,
હંમન કથાય પરખાય પટ વાણીયે,
બાધી સમગેર શેર સમાન બતાવે ઝાળી,
કાપર કે શર રણે લડે તો પ્રમાણીયે;
સૂમ કે દાતાર પરખાય નહિ દાન દીધે,
પડે જે પ્રસંગ તો તો પારખી પીછાનીયે,
સાક્ષુ કહે સુમિત્ર સંગ વગીને વસુધા ગર્દો,
ગુણી કે અગુણી જોળખીને ઉર આણીયે.

૨૫

હેવાનને કવિની કીમતે શી હોય ?

કાડીનો વેપાર જણે કાડે કાડે ધર્મો હોય,
રત્નની પરિક્ષા કેમ અંતરમાં આણુશે,
નાયકા નિવાળ જણે રાજી રાખ્યા પાછજોને,
પારખ એ પડીતની પાછ શું પિછાનશે ?
આપે અર્પવિત્ર શું ચરિત્ર જાણે ચાતુરન,
આતુરતા પૂર ઉર સસ શું પ્રમાણુશે ?
સાક્ષુ કહે સુમિત્ર પડ્યા વેશ્યાનાં ગાન કાન,
એ હેવાન જાણે કવી કીમત શું જાણુશે ?

સજ્જનની સોખત શકે શું જાણુશે ?

રખડો જે રાન રાન હેવાનની સાથે, જાણો—
આપે બેભાન જાન અતર શું આણુશે ?
આપનું અનિષ્ટ ઉધું આઘરો અપોર કડે,
અન્ય તણું ઇચ્છે શું અધમ ઉર આણુશે ?
બીવડી શું જાનો સાગ કઠ ધની રાજી સાંધે,
મોતી દીમ રત્નની પ્રમાણે શું પિછાનશે ?

શક તણી સોળતમાં ઉછર્યો અવિચારી તે,
સોળત શું સજ્જનની ચિત્તમાં વખાણશે. ૨૭

ગમાર જશ શું લઈ શકે.

વાધરી બીજારી શું ખુમારી આણે આપ ચિત્ત,
કારમાર ભારનો શો ભાર એ વિચારશે ?
ખકરી ન બાંધી જેણે જંગલની કુંપડીમાં,
લાધી બાંધવાનો ખ્યાલ ચિત્તમાં શું ધારશે ?
અસાર અમલ તણા ધેનમાં જે ઉધી રહે,
મનના તુરંગ વિના બીજું શું વખાણશે ?
લાલુ કહે સમિત્ર નહિ જણી જશ રીત જગે,
એ ગમાર જર સાટે જશ શું સ્વીકારશે ?

ખુશામતથી રાજ થતા ધીમતો.

કાડી તણી કીમત ન હોય પણ કાંચન કષ,
વારે વારે દાને કુંક મારીને પુલાવશે;
અવળો આચાર ઉર ધારે પણ સ્વાયં થકી,
ઉત્તમ આચાર કહી છાપરે ચડાવશે.
આખરે વીંખાય ધર જાય સામા તણું તોય,
કશું નથી સહુ સારું કહીને લડાવશે;
લાલુ કહે સમિત્ર એવા વસુધામાં વિતવાન,
ચોર જેવા ખુશામત ખોરને નિવાજશે. ૨૮

કીમાનના ખુશામતીઆ હજીમો !

હજમત કરી હેય જેણે ખુશામત તણી,
મરામત આપો બન જશે કયાં કરે છે;
યુંક રૂપી પાણી વાણી રૂપી જેનો સજ્જો છે,
ગર્જો સવાડીમાં સજ્જ સજ્જાને ધરે છે.
જીમ રૂપી ટપલે ટપાટપ કરીને પડી,
શકતાનો સાણુ દઈ હજમત આદરે છે;
લાલુ કહે સમિત્ર પાડ્યા ઉગે નહિ પાણુ વાગ,
એવ તો હજમ આજી ધીમાનને ધરે છે. ૨૯

હજમ પ્રતિ ઉક્તી.

આગેને હજમ આમ દામ દામ દામ મજે,
 કસળી હજમનું હું કામ આ બતાવું છું;
 કોયળી ન રાખે પાસ શ્રીમંતની આસપાસ,
 વસે ખાસ કયાસ તેનો તમેને દરવું છું.
 હજમત ખુશમતની શીખો તે પાસ જઇ,
 ચાઓ વિતવાન એ ઉમેદ હું ધરાવું છું;
 કહેછે હજમ ‘આમ મસ્કરી કરો શું કવી’ ?
 “જઇને અમારે નીચી નાતમાં બરાવું છે” ?

૩૧

હજમનો ઉત્તર.

કોયળી ન રાખે કુળ રીત ગણી કાખમાંએ,
 રાખે નહિ અલ્પ કાંઈ મુંડણના કામનાં;
 ખીસામાં રમાલ રાખે વારે વારે કાઢે બહાર,
 રાખે હજમત કરે હજમ એ નામના.
 કુવ સ ન પાસ રાખે દુર્ગુણનો પાસ આપે,
 ખુશમત ખોર માયાં મુંડતા શ્રીમાનનાં;
 હજમ કહેછે લક્ષુ ઉંચ તુખમના અમે,
 સંપમાં વશીયે કમ નીચ એ હજમના.

૩૨

માયાનો મેહેરાળ.

જુઓ આ જગત બાગ વસંતની વાડી બન્યો,
 જન સુખકાજ બરી રાખ્યો અળ સાળ છે;
 નાયબ નવાબને સવાબનો હિસાબ કર્યો,
 આપે અસવાબ ત્યાં સવાબનો ક્યાં બાળ છે.
 આ વિચિત્ર ચિત્ર કે પવિત્ર મિત્ર માનુષ્યનાં,
 એવો પૂછે પ્રશ્ન તને એટલો જવાબ છે;
 આ નથી સવાબ બાળ છે ના અળસામ જરી,
 લક્ષુ ખાલી ખવાળ આ સહુ માયાનો મેહેરાળ છે.

૩૩

પાછ કોણ ?

પાછની પીછાન કરી રાજ યતો ગાજ ગાજ,

હાજી ટેળીપર જેની તાજ તાજ રજ છે;
 નાજમાં નાજાજ, કાજ હાજમાં, રાજ રહે,
 દુષ્ટનો સમાજ સહુ વંતમાં મિગજ છે.
 નાયકા નિવાજ હાજ બારતીના સેવકથી,
 સાજ માતિ છોડી દોડી નાજ કહે રાજ છે;
 હાજ છે હજુરી નાજ નારીને ઠરે મજૂરી,
 સજ્જ એ મીગજ નર પારખતાં પાજ છે. ૪૪
 નાયકાને નાટકમાં નાયરંગ બેઠકમાં,
 નિર્દયતા નાદાનીમાં દાની થવા રાજ છે;
 જુલાઈના બરવામાં નીચ કૃત્ય કરવામાં,
 દુષ્ટતા વાપરવામાં ઉદારતા સાજ છે.
 હાજને નિવાજવામાં નાજ સંગ બાઝવામાં,
 પાજ દીલ પોષવામાં રાજ દિલ કાજ છે,
 રંક દીલ રે'સવામાં પાપ નાવે બેસવામાં,
 સજ્જ શુર ઉરમાં તો, એ નર પણ પાજ છે. ૪૫

સહુ સ્વાર્થનાં!

સ્વારથનાં માત તાત, બ્રાત, સુત, દારા, સહુ,
 પશુ પક્ષી પાલે તે પણ સ્વાર્થ રૂબે ચિત્તમાં,
 જલ્મ મૂળ વારી ધોરી ઉમંગે ઉઠેતાં, મે,-
 દીલ દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ જેની વૃત્તિ રેહી પીતમાં;
 હું છું પરમારથમાં, સ્વારથમાં લગાર નહિ;
 ઉરમાં ઉમંગે વદે અન્ય તણા હીતમાં,
 સ્વાર્થનો સર્વથ એમાં યાનો પ્રતિજ્ઞ લગ્યુ.
 પારે ક્યમ ધેધ એ સર્વથ માટે ચિત્તમાં ૪૬
 માત, તાત, બ્રાત, દારા, ભગની, ને સુત, સુતા,
 સ્વાર્થ વિના મારો મુખ કોણ કો' કહેનાર છે,
 આપ બે અપંગ કે આપત્તિમાં આવી પડ્યો,
 તે વખતે સહુ જનો દુષ્ટનાં દેનાર છે;
 દર નાસે છુથી જ્યમ, કોદીપાને કોના મહે,

તેમ તુંને એપી જણી, છેટાં નામનાર છે,
લગ્ન અભિમાની મરમાની કાં મારું મારું,
તારી નાદાની સુખ માની એ જોનાર છે.

૪૭

માલ વિના મોટે નામે શું થયું ?

મોટા નામે મોટા ચાપ એ રિયાર ઉર ધારી,
હોય છે બીખરી-પણ ચાહ નામ ધરે છે,
હીંગે ને જરેર મણી માણુક મહાન નામ,
ધારે અજીકનાં તે ક્યાં હિરાની હરે છે ?
જવેરી દર જ્વરે ને અંકારો યારો કીમત ભાં,
હીમતથી હાક મારો જવેરો ઉચારે છે,
શ્રીમાનને હાથ હીરો ખાખી તણે કંઠ હીરો,
એક છે અખુલ લલ્લ એક માટે ધારે છે.

૪૮

શ્રીમંતને શીખામણ.

આરેરે શ્રીમાન મારી શીખ તું લગાર માન,
નાદાનને મન દષ સાન ક્યાં શુભાવે છે !
કરો મેદાન દાન દેશે દુરશુણ્ય તણું,
અભીમાન તણા અધે કૂપમાં કુળાવે છે;
શુખમાં મિથ્યાન પાન, હાજી નિશાન કાન,
જૂઠાં સનમાન દષ દાંડી ગગડાવે છે,
માન તાન શુણીકાનાં સુણુના તુજ સંગ રહી,
લલ્લ અજમ રંગ તરત તને વગોવાવે છે.

૪૯

નીચના કાશો જવાથી શું કળ ?

દુષ્કતાનો રાશી, દુરમતિમાં નિવાસી, ખાસી,—
અવિદ્યા ઉલાસી, જે i કામ સુણી ત્રાસીયે,
નીચી વાતનો વિલામી છે ઉદાસી સદ્ગુણી યજી,
સ્વર્ગનો છે પ્યાસી તેની નીચતા તપસીયે;
કુર છે કળા શી વધ કરતો વિશ્વવાસીનો,
આ શી નીચ સોજતનો, ત્રાશી તેથી નાશીયે,
મટકે બદા શી શીખ્યો, જ્ઞાનની કળા શી,

૫૦

ખાસી શ્વાન રીત આશી લલુ કુર ચાલ્યો ઠરીયે. ૪૦
 ભામાં ભવાઈ કરી અનીતી સરાઈ કરી,
 કામળ કલેજમાં કટારી નાંખી હાંશીયે,
 દીનને દર્ઝાડી નીતીવાનને નસાડી, રાખ્યું,
 પાપને પછડી નીચ દેખી દૂર નાશીયે;
 અડતાં અભણાયે દ્રષ્ટે દેખતાં દઝાયે,
 કીધાં કામ એ કસાઈયે તેનો તોલ જે તપાશીયે,
 ચોરી કરી એરણીની ઘન દેરા સોનું ચાલ્યો,
 લલુ એ અભાગી અભિમાને ચાલ્યો કાશીયે. ૪૧
 પેઢમાં છે પાપ રાખ્યું સંધરી સદ્ગુણી બની,
 આપી ભૂવ થાપ, આપ આજખી વિમાશીયે,
 દાઝ્યો ત્રણ તાપે પાપ્યો પાપે પરિતાપ,—
 ત્યારે હલ્યો આપોઆપ તેનું પાપ શું પ્રકાશીયે,
 ઠાગ ધોવા દીલગનો પાપ પુન પટખાનો,
 પહું નવું કરવાનો! છે વિચાર જેમ વિમાશીયે,
 માંચીના ખેલ જેવો ભટકે ભવ ચક્રમાં,
 લલુ તરી જાણું ધારી જેલ ચાલ્યો કાશીયે. ૪૨
 આશા અભિમાન માન મોહો ગુણતાન તાન,
 સાનના ગુમાન ભયો દેતો ડગ હાંશીયે,
 દેરા હીન ચિતમાંના, સત્વતા સગિતમાંના,
 અનુરાગે રંગીતના પાપ શું પ્રકાશીયે;
 દેડો છે વેપારી કીધો પાપની પચારી ભારી,
 ન્યારી કરવા મેલિ હારી, (ત્યારે) અંગા વારી પ્રાશીયે,
 જગ આંખે આંખી જાણી નાણાનો પ્રકાશ કરી,
 જગવા પ્રભુને લલુ પાપી ચાલ્યો કાશીયે. ૪૩
 પાપનો પ્રકાશ થાય પીપળે ચડીને ન્યારે,
 ત્યારે એની તીચતા ન્યાળીને દૂર નાશીયે,
 સાગરના પૂર જેમ અનીતીનું પૂર હર,
 વહેતું ભરપૂર તે જેમ તનમાં તપાશીયે;
 ઉપરથી સારું પણ ભીંતર ભંગવાન જાણે,

પાપને નસાડે કદી પ્રભુ જો ઉપાસીયે,
 એવી વૃત્તિ રહી હર હેતરવા સૃષ્ટિ પતી,
 લાલુ એ શું વાજે લીલું કુર જન કાસીયે? ૪૪
 બસવાનો ભાવ મુંગાં રહેવાનો અભાવ,
 કોઇને કરડ્યામાં લ્હાવ હાવ ભાવ જોઇ વિભાસીયે,
 દુકડે છે રાજી નવ નાખે તો નારાજ,
 જેના સોખતી છે પાજી તિવ્ર દ્રષ્ટીએ તપાસીયે;
 આંખમાં છે ઝેર નિજ માતી સાથે વૈર ધારી,
 ચારી, અદેખાઇ તેનું પેત કયાં પ્રકાસીયે,
 તોયે તન તોર રાખી, હરમાં અકાર એવો,
 સુદૃત્તિનો ચોર લાલુ શ્યાન ચાલ્યો કાસીયે. ૪૫
 પાપનો ન પાર હર અનીતી અપાર,
 સારા સારનો વિચાર નહિ નિરખતાં નાસીયે;
 કામમાં કસાઇ રહે, ગરીબો રીખાઇ, દુખી,—
 સરવે દિલમાંહી, એને ચાહીને તપાસીયે;
 જાણે જંગ પાપ ત્યારે ધોવા ચાલ્યો ધોતીવાને,
 ધોયે નહિ છાપ જાય, પાપની પ્રકાસી, એ,
 લાંચ દેવા ચાલ્યો પાપી ચતુરાઇ ચિત સ્થાપી,
 પાપી એતો પાપી, ના ઉથાપી ચક્રે કાસી, એ. ૧
 દોહરા.

કરણી ફૂડી કરી પછી, ચાલ્યો લેવા સ્વર્ગ;
 ક્યમ સાંપડશે સૃષ્ટિમાં, નથી આત્મ ઉત્કર્ષ.
 નાણાં લીધાં ગરિબનાં, રોતી રાંડીરાંડ;
 દુતો ચાલ્યો કાસીયે, ખરો દીલનો દાંડ.
 ગુણ નવ કયો ગરીબને, અવગુણ બર્થુ તુજ અંગે.
 તરી જન્ય ક્યમ જગતથી, ગદ્દા ! નહાયે ગંગા !
 કાણી આંખ વિચારતી, તોપણ ડા'પણ દીલ;
 જન ગંગાએ ચક્ર ક્યમ, આલણ, મટિને ભીલ !
 વૃત્તિમાં અજ્ઞાનતા, પાપ તણો પર સંગ;
 ઢંગ પુતારાના ધર્મ, તો ક્યમ તારે ગંગ ?

અનિતી વશી હૃદય વિશે, અવગુણ બહિષ્કાર અંગ;
 રાસબ જ્યમ રાખે રમ્યો, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 વિશ્વાભાસ પ્રતિ વિશે, નદી વિભૂઆભાસ;
 વિશ્વનાથ ક્યમ આપશે, સ્વર્ગ તને અવાસ ?
 રમત અનીતીની રમ્યો, પાછ તરે પ્રસંગ;
 છુપાવવા આપ્યો છતાં, ક્યમ તારી દે ગંગ ?
 હિનમત ધધને આધડ્યો, ધર્યો ન રડા હંગ;
 ઉપરથી અસરકારક, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 નિયતાને પાથે નમ્યો, મળતાં સદગ પ્રસંગ;
 બન્યો બેલ સમ બેદિકર, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 ગણાય નદિ ગુણિ જન યદી, આપે પાપિ અયંગ;
 ક્યમ ધસડી તુજને સકે, સ્વર્ગે બાપડિ ગંગ ॥
 નીતિબ્રહ્મ નાગો થયો, મળતાં સદગ પ્રસંગ;
 ડોળ ધરું દાનાઈનું, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 પાપ કરું પાછ બન્યો, લીધું અતર અંગ;
 હંગ વગર તુજ કામ સહુ, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 ઉપર સમગ્રવે આવર, અનિતી અંગિઅંગ;
 ભગ નીતિ ભુંડાઈ ભરી, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 બ્રહ્માઈ બધ ગણીને તથ, ન કર્યો ભુંડાઈ ભંગ;
 આખો ભવ અનિતિ દરી, તો ક્યમ તારે ગંગ ?

વાણીનો મહિમા.

મનહર.

વાણીમાં વસ્યા બોમ વાણીમાં છે સુર્ય સશી,
 વાણીમાં પવન પાણી વાણીમાં વિચાર છે;
 વાણીમાં સમાણી ચાર ખણી છવ જંતુ તણી,
 વાણીમાં સ્વિકાર ને વાણીમાં અસ્વિકાર છે,
 વાણીમાં પિયુષ ઝેર, વેર સંપ વાણીમાં છે,
 વાણીમાં સમાણું બધું સાર કે અસાર છે;
 માત તાત બ્રાત સુતા સુત દારા આદી સહુ,

લાલુ વદે ત્રિશમાં આ વાણીનો વેપાર છે. ૪૦
 વાણીનો વેપાર વડો તાણી તાણી સહુ કરે,
 ખોટ હાંસલનો સરવઝો ખગે જાણીયે;
 વદતાં શુભ વાણી જાણી ખરી મુખ ખાણી,
 જરા લેના તાણી તાણી એની વાણીને વખાણીયે.
 ખરી મુખ ખાણી સાણી વાણી છે પીગુપ સમી,
 સ્પર્ષતાં વેચાણી વૃત્તિ, ઉચ્ચ એ પ્રમાણીયે;
 વાણીમાં વિરેક એનો વ્યક્તીની વૃત્તિ તરો,
 સુદિમાં ખર્ચ છે સખ લાલુ સાણી વાણીએ. ૪૬
 ગમાર.

સારાસારનો વિચાર ચિત્તમાં લગાર નહીં,
 આંખો ભવ અંગમાં અર્નતીનો આચાર છે;
 સારું થાય કોઈનું ન સહુ થાય ચિત્ત માહીં,
 ખોટું કરી ખુશી રહેવાને જે તૈયાર છે.
 કયો ઉપકાર ભૂલી જાય પગવાર માદિ,
 આપકાર લાવીને આગળ ધરનાર છે;
 અનીતી અપાર જેના કિરમાંદિ વ્યાપી રહી,
 લાલુ જો એવો શુણ્ઘીજો જે ગમાર છે. ૪૭
 સારું કરે કોઈ તેનો પોતાને વિચાર છે નહિ,
 અન્યનું નહારું આચરણ શોધનાર છે;
 ખીજનું જોઈને સારું બગી જાય અંતરમાં,
 ક્યારે ખુશ થાય એવો વપુમાં વિચાર છે.
 જરોને જુગારો ખારી કરે છે અપાર ચીત,
 આખો ભવ અનીતી ઉમંગે કરનાર છે;
 ઈશ્વરની યાદી જેના અંતરથી આવી ખશી,
 લાલુ જગતમાં એ ખંખરો ગમાર છે. ૫૦
 સત્તા જરી નહીં પગ સર્વ કરું એમ કહે,
 ખાલી પછી ખાસતું ખલકનાં ખાનાર છે;
 મોટી વાતો કરી લાતો ખાવ જમ માંદિ પછી,
 દાર દાર ખેડી જે ખાણ મરનાર છે.

(વારસા દગાવી કધક દીનને દઝાડી પછી,
 દૂડ કપટથી ખોટા દામ રળનાર છે;
 પાપ કરે પોતે પણ પુણ્યવાન માને મન,
 સસલુ એવો અવનીમાં આદમી ગમાર છે. ૫૧
 કુશં કર્મ કરીને કસાઈને લખવે પછી;
 સાચો થવા માટે સંધ્યા માળા કરનાર છે;
 પાપને પચાચુ પેટમાં તે જગે ઢાંકવાને,
 શુભુદીણો ગૌમુખીમાં હાથ ધારનાર છે.
 જાણે મારું પાપ જગ માટે છાતું રાખે ઠગ,
 મચ્છ મારે જગ તેમ પ્રભુ બજનાર છે;
 ઉપર અપાર પગ્ન બીંતરમાં પાપ ભાર,
 સસલુ જગે જાણુ એ લખાડ ને ગમાર છે. ૫૨

ધાવા.

ઉધમે ન ધાયા આગસુ બનીને બેશી રહ્યા,
 એદી ઉધી રહે મતિ માયામાં વિંદાવાને;
 પંચ ધુણી તાપે પેટ બરી રહ્યું મહા પાપે;
 રામ રામ કહે મુખ બાવામાં ખપાવાને.
 ધુણી તાપી ગુણી નહિં જ્ઞાન વાત ગોડે નહિ,
 તપસી કહાવા બેઠા તનને તપાવાને;
 અક્રમનો અંશ નહો, વિદ્વાનો વંશ નહિ,
 રાસબ સમાન રાખે લોટનાર બાવાને ૫૩
 આ જીવિકા માટે અથડાતા ઘેર ઘેર રાજ
 મેળ એમાં માની જાની ગુણીમાં ગણાવાને;
 કધક ચીપીયા ઉપાડી અંગપર મારે,
 ધારે અંતરમાં પાપ, મુખ દયા ઉપજવાને;
 માગ્યું મળે ત્યારે કેણુ રળવા મુરખ ગાય;
 એવો છે સિદ્ધાંત ધાર્યો જગ ધૂતી બાવાને,
 આલમથી બીલકુત બે માલુમ દિસે જુઓ,
 રાસબ સમાન રાખે લોટનાર બાવાને. ૫૪

અણેક જગાવે નાનાં બાળક બીવાડે,
મોગ પાડા જેમ ત્રાડે રામ ભક્તમાં ખપાવાને;
અહોરાત્ર ગાંડી વાન કરીને ગુમાવે,
દીકરે દોડાવે ચેલા વસ્તીને ચેતાવવાને.

હાટોહાટ માગે વળી લડવાને લાગે,
ગાગો દેતા વિણ માગે દુષ્ટ દુનિયાં ડરાવાને;
આપ દે સંહાર હોષ જાઓ જગ વારવાર,
રાસભ સમાન રાખે સોટનાર બાવા એ.

૫૫

પેટપર પાણી મુકી માગે ઘેર ઘેર ભીખ,
બધરીઓને બાળકને ફેલી ફાસલાવાને;
બાવો આપે આપ તો યાય મહા પાપ જગે,
સિદ્ધાંત ફેલાવ્યો જેણે પ્રજામાં પુજવાને.

દુકાનમાં દાન લેવા જતાં નહિં આપે કાપે,
અંગ છરી લઇ પ્રજા દયા ઉપજાવવાને;
મળમુત્ર છાંટે કરે ખેવકુદી બારે વાટે,
રાસભ સમાન રાખે સોટનાર બાવાએ.

૫૬

છુમંતર આગીઓ પૈતાળ સાલ એમ બોલે,
પ્રજા જનમાંથી પાપી પૈસા તો પડાવાને;
આર્થાવર્ત માંહી એવા અનેક પ્રપંચ કરે,
ખેવકુદ બધરીઓને બાળકો બનાવાને,

રામ ધામમાંથી જાણી દોડી આવ્યો દોડ દધ,
તીક્કક છાપાને વંદી વિશુતી લગાવાને;
બેલ જેવો દીસે જેને બેધ બધાં બીશે એવા,
રાસભ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાને.

૫૭

બાળક ભરાઇ જાય કહી જરી માંદુ યાય,
માબાપો તો લઇ જાય બાવાને બતાવાને;
ઝાડો પીછી નાંખી બાવો બડબડતો મૂખે બોલે,
જણે એકો જોગીરાજ પ્રભુ સમજવાને.

અજ્ઞાન અધારામાં અપાર લીલા બાવો કરે,
માને મૂરખાઓ માન બાવાને રીઝાવાને;
બાવે કપ્યા બાવા તોય બાવા જેને જોવા જાય,
રાસભ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાને

૫૮

માળા ફેરવે નથાળી લ્યાળા દિસે ચિત્ત મંહી,
 મોટા મોટા બેરખાની મુખને મનાવાને;
 કાકાર કુવારે જોવી બીડ તેવી માળા ફેર,
 પ્રમદગ્રાંથી કંઈક પ્રીતી ઉપજવવાને;
 નીચી જાને આપ પશુ સર્વ થકી દૂર રહે,
 દિલનો છે દુર પશુ દુરતા છુપાવાને;
 દયાને વળાવી છે વિદેશ દેશ જાન સાથે,
 રાસબ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાએ. ૫૪
 લંગોટી લગાવે કંઈક નાચા થઈને આવે,
 પુરી પ્રજાને સતાવે છે મહાતમા મનાવાને;
 દાગને ડરાવે નાનાં બાળક ખીચાડે મુખ,
 બોલે આડે આડે નીજ કામ કાદી જાવાને;
 પોતે છે પડિત એવો ડોળ ધાલી શ્રોક જોયે,
 બાર જલ વાળો તોય બડાદરી જનાવાને;
 આપથી વડો ન આવનીમાં એવો ગર્વ ધારે,
 રાસબ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાએ. ૬૦
 પોતે નિઃશ્વમી ક્યો દેશનેતો પાયમાલ,
 તોય છે મોટાઈ પ્રભુ બક્ષતમાં મનાવાને;
 પેઠ તણે રાજ કરે વેડ અડોનિશ ગૂડી,
 કાચા કપટ દેતા પ્રજા દયા ઉપજવાને;
 તાપે ઉધે માથે વાવે તુગથીકો લાયે, કોઈ,
 નખતો વધારે નરસીંહમાં ખખવાવાને;
 જટા મોટી ધારે વળી રાખથી સુધારે, એવા,
 રાસબ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાએ. ૬૬
 માન માગે ગતિ નહિ ગતિના એવીંદ માંહિ,
 તોય જડરૂપ લાગ્યો શાણા સમજવાને;
 દુરના કરાઈ દરતાંય વડી ધારે ચિત્ત,
 તોય વીપરીત રીત જાને જણાવાને;
 લક્ષ્યાળી નાનાં બાળકોને પરસાદી આપે,
 કોઈન સુવર્ણના દમીના દખાવાને;

આગસુ આલમ તણા માહારાજધિરાજ રાજ,
રાસમ સમાન રાજ યોગનાર આવ.એ.

૬૨

શરવીર વિષે.

લગાઇના મેદાનમાં આનુસ્તુ સાચે ધસે,
ખસેના વીરધીર ધારી ધ.રી ધાય છે;
ધરે નહિ ધ્યાને બીક કોક મગ્ધુ વિચારે,
પડકારે પ્રથમતે પંથમાં પગાય છે;
અસોનંદ્ર ખસીનય નહિ તેનો ઘસખની,
ઉલટો ઉમંગ આણી અસી આગે જાય છે;
સુણી પડકારો પ્યારો લાગે છે ધોંગાણા તણે,
એવો શરવીર ધીર વધુ વખણાય છે.
વાંજ સુણી હાંજા જેના ગમડે ના ચૂડામાંથી,
બાધી જેમ બાર્યમાં બાવથી બરાય છે;
હાથો જેવી હોંરા હૈયા માંદી ધરિ જારિ ફાળ,
કાળ કરાળની જાળ જેડથી ઝીસાય છે;
દેહછે અનિત્ય તેને માને કષમ નિત્ય,
દેશ હિત ચીન ધારીને પ્રથમ પગાય છે;
માન જેને મરવામાં દેશ હિત કરવામાં,
જીતી પાછા ફરવામાં શર એ મનાય છે.

૬૪

શ્રી સ્વરૂપ મનહર ૭૦૬. (કવિત)

સામા તે રૂપાળી બાળી આખ આણીઆળી કાળી,
ન્યાળી જોતાં નજરથી ગર્વ ગળી જાય છે;
રૂપ ૨ અનૂપ બાળી જૂપ લલચાઇ જાય,
પડે મોહ કૂપ સુપ દુસ્ત તે ધાય છે;
આતુરતા કીડો અંગ બંગકરી અકગાવે,
વિહંગ સગાન જીતી અતિ અકળાય છે;
ચાલતાની ચોપ અને ચટકો ચતૂરાં તણે,
ચમકી ચપળાગણી ચીતકું ચળાય છે.
વર્ણવતાં રૂપ કવિ જૂપ પાર પામે નહી,
ચૂપ ચપ ચેટ ચતૂરાઇમાં ચુકાય છે;

૬૫

પગની શોભાનું કરે પારખું પંડિત બની,
 પંકજ સમાન જેના પગ પરખાય છે;
 સ્કાટીક સમાન જેના નખનો આકાર સાર,
 આર પાર અંગ તણું રૂઢિર દેખાય છે;
 જાણે સ્કાટીકમાં જડ્યાં માર્બિક જતન દરી,
 નરી આખે એવા જેના નખ નિરખાય છે. ૬૬
 પોયો પંક સગો પરખાય પદમણી તણે,
 સાંક તણા વાંક તણી કદપનાશી થાય છે;
 જાણે કામદેવ તણા દારમાં જવાને માટે,
 કુસુમનો દરવાજો દોરેલો દેખાય છે;
 એકીનો આકાર અનંગને અનકાચ સમે,
 રમવાને માટે પુષ્પનો દડો જણાય છે;
 ઘુંટીનો આકાર જોઈ કરેકો વિચાર સાર,
 અનંગને રથે ધરી સોનાની ધરાય છે. ૬૭
 પોંડીનો પારખનાર ખાર ધારી પારખેતો,
 જાયા કામદેવ તણા અંદર બરેલ છે;
 જોઈ ખેંધ જાય મતિ માન રતી ચક્રી મતી,
 દીંમત રતીનાં બાણ સ્થાનકે કરેલ છે;
 ઢાંકણીનો ધાટ રતિ તણાં બાણ ઢાંકવાને,
 દારમાં સોનાનું જાણે ઢાંકણું ધરેલ છે;
 લક્ષ્યાવે લોભીતરૂં ચીત અનૂગમ દરી,
 માટે લક્ષનાં લટકારી તો કરેલ છે. ૬૮
 સુવર્ણ કદળી સમદળરૂમે સાચાનું,
 કામજતા જેમાં કામની તણી કળાય છે;
 કટી કેશરીના સમીનમી બાર સ્તન તણે,
 બામનીની વ્યવતાનો આકાર જણાય છે;
 સુવર્ણ અદ્રી સમાન સ્તન તણી શોભા સાર,
 ખાર જેના આકારથી અંતરમાં થાય છે;
 સ્તન વચ્ચે માર્ગ તેજે પર્વતની ખીણ જેવો,
 જૂલા પડી મુનીદ્રોનું મનજ્યાં ગ્રમય છે. ૬૯

કુસુમ સમાન જેની કોટ તણી કોમળતા,
 પાર દર્શકના જેવા ગૂણ પરખાય છે;
 મેલ જેના અંતરમાં જરીન જણાય જતો,
 પીતાં ગળામાંથી બધું નીર નીરખાય છે;
 પરવાળા જેવા દિસ પાનળા પદ્મણી તણા,
 હાઠ જોઈ હોશે હોશે હૈયું હરખાય છે;
 દાંત જાણે દાડમની રેખ મેખ મારી ગઢી,
 દોષ હીણુ દૂધ જેવા દાંતો દેખાય છે. ૭૦
 નાશીકા દિસે છે કીર અંચ જેવી જૂવતીની,
 જેમાં સુગંધીને સાર સરસ બે બાર છે;
 લાલચુને લલચાવે લટકાં કરિને રૂડાં,
 મૃગ નેણુ જેવાં જેનાં નેત્રનો આકારછે:
 બાયામાંથી કાઢી મારે બાણ પ્રાણુ હરે તેમાં,
 ધનુષ્ય સમાન જેનો ભવો માંડો બાર છે,
 પાપણુ રૂપી પણુછ ચક્રી મારે તીર તાણી,
 ધણોક તે ધાયલના ધટ તણો માર છે. ૭૧
 પ્રભાકર જેવી પ્રભા પામતું દયોળ જેતું,
 બાતું જેવો આંલો લલાટમાં સોહાય છે;
 ચોટલો અળકે કાળીનાગ સમો શીરપર,
 ફણીયાની ફેણુ જેમ આગળ ફેલાય છે;
 પડયો પીઠપર, છટાદાર શણુગાર સાર,
 પનંગ સમાન પૂછ પાયમાં પેખાય છે;
 ચોટલો સંકેલી અલબેલી વાળે અંબોડોતો,
 ભૂબાર સહીત બેઠો ભૂજંગ બબળાય છે. ૭૨
 સેંચાની સપાટી શી સદાષદાર શોભતી છે,
 જાણે પનંગને શીર પંથ પાડયો કોઠ્યે;
 કેશું હશે પ્યારના પ્રવાહની પ્રનાળિકા ન્યાં,
 પીયૂષ પ્રવાહ પહે પીવા પ્રાણુ પ્રાણ્ય;
 ઝોળી વાળે અંગના અંબોડો ત્યારે ઠરુંતણા,
 મૂળમાં પડેલ સેંચા સ્નેહથી બે બેઠ્યે;
 એ બે સેચા આવી મળે શીરના શીખરપર,
 બનતી ત્રીવેણી તેમાં ચાલો પાપ ધાઈયે. ૭૩

વિધિએ વધારી ચંદ્ર ખીંખથી સુધારી પળી,
 મોતીથી મધારી ચાંત સુધાએ સ્વીકારી છે;
 રંગાથી રૂપાળી રતી આપે રતિ રૂપ દીસે,
 મેનદા મરાળાથી મહાન રૂપવળી છે.
 ઉર્ણશીથી ઉત્તમ છે સર્વોત્તમ સૃષ્ટિ માંદો,
 ખોળતાં ન ખામી નામી રૂપમાં નિરૂળી છે;
 રમાથી રૂપાળી સહવિદ્યા ગુણવળી વળિ,
 નમ્ર નિતીવાળી એવી અલૌકિક બાળી છે.

૫૪

માયાની અનિત્યતા.

આ છે અજળ રંગ તેમાં બનતા સહુ એક રંગ,
 રંગ બગ થતાં આપે અતિ અકળાય છે;
 દેખીને લોભાયા લેવા દેડી દોડી ધાયા તોય,
 કશું ના કમાયા આખર એનો અકળાયા છે.
 મોહથી મરાયા બહાલ વૃત્તિથી વિંટાયા,
 કોઈ કદમાં કુટાયા પછી મનમાં મુઝાયા છે;
 પાયા ના દેખાયા તોય લાલચે લોભાયા,
 ખાલી હાથથી લોભાયા એવી મૃગ જળથી માયા છે. ૭૫
 ક્ષણિકમાં દેખાયને છુપાઇ જાય ક્ષણ માંદો,
 અજળ રૂપમાંદો જેમ વાદળની છાયા છે;
 દ્રષ્ટીમાં દેખાયા કદી કાનથી શુભાયા કદી,
 શરીરે સ્પર્શાયા એવા અજળ વાયુ વાયા છે.
 આપે ઝોળખાયા બીજા મળવા ને ધાયા;
 તેના સ્નેહમાં સમાયા તોય જરીના જણાયા છે,
 વિકારમાં વીંટાયા કો અચાનમાં અચલાયા,
 તેમાં ધ્યાન વિના ધાયા એવી મૃગજળ સી માયા છે. ૭૬
 કષ્ટક કુડીયા કમાયા કષ્ટક ચાણા સોપાયા,
 કમાંધ મોટા એ મરાયા કમાંધ છોટા ચુંચાયા છે;
 શુણ્ઘિ શુંચાયા શુણ્ઘીણા ગમરાયા જ્યાં,
 માહારથી મુંઝાયા માન્યું કંઈ ના કમાયા છે.
 વિદ્વાન વગોવાયા જ્યાં હાંશીલા હણાયા,

જ્યાં ખવીસો ખેવાયાને નિર્જન નથાયા છે;
 દાના ડોળગવા કંઈક ગુણીયો ગમરાયા,
 વૃત્તિ જાળમાં વિંટાયા એવી મૃગજળશી માયા છે. ૭૬
 કાઝ ફટાયા જ્યાં નવાજી નમાયા જેના,
 ઝેણી ગુણ ગાયા સહજ જીભથી જપાયા છે; '
 પાર નહી પામ્યા રમી રમોને તિરામ્યા નહિ,
 લીધા ના વિસામ્યા અટોરાત અથડાયા છે
 કાળજ્યાં કપાયા લાખો ખવડ ખપાયા,
 છાના માના થઈ છુપાયા જેના પાવાના પમાયા છે;
 જમાના જમાયા જેના અંતના અણાયા ખાલી,
 તંતમાં તણાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે. ૭૭
 ફુલી ફોસલાયા કંઈક જરા લેવા ધાયા વૃત્તિ,
 વેલીમાં વીંટાયા પછી મનમાં મુઝાયા છે;
 કટકમાં કપાયા ફોગટ ફંદમાં ફમાયા હાથે,
 દરીને હણાયા ને દલેજાં કપાયાં છે.
 તોય ઉડી ધાયા જરી ચિતના ચરમાયા ઇધક,
 કાઢી નાંખી કાયા પણ કશું ના કમાયા છે;
 નીચા થઈ નમાયા તોય હેતુથી હણાયા ખોટા,
 ખ્ખાલમાં ખપાયા, એવી મૃગજળી માયા છે. ૭૮
 ડુંગર દેખાયા ત્યાં પથરાના પડાયા તોય,
 તેમાં માયા લેવા બને હાથ મલ્યાં છે;
 માત્ર દેખવામાં પણ નથી લેખવામાં એતો,
 સ્વપ્ન રાખ રાખ એમા કોણ કો' ? કમાયા છે ?
 ઉડી લેવા ધાયા પણ અરધ્યે અથડાયા ઝાડ,
 પહાડે પહાડયા તણુ તાપે તપાયા છે;
 ગુણહિણ ગણાયા ફોગટ ફંદમાં ફમાયા વગિ,
 અંધારે અડળાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે, ૭૯
 મોટા થઈ મનાયા ગાડી ઘેડથી તણાયા ખેમા,
 ખમા હચરાયા મોટાં મહિરો ચણાવ્યાં છે;
 તોરમાં તણાયા નાતીજનને નમાયા, મોટા,

માણસ દેવોમાં પણ કુખમાં દળાયા છે.
 વહેમમાં વિંટળ્યા વિદ્યા વિના વગેલાયા,
 છત્રી વાતથી છવાયા ને અતર અકળાયા છે;
 મમને મરાયા કુડી કુડીને કપાયા અડી,
 પાટે અથડાયા એવી મૃગજળશો માયા છે. ૮૦
 પુનઃરો ચંદ્ર પુનઃયા કોઈ ગુરમાં ગણાયા કોઈ;
 વેદોયા વેદાયા ક્યાંનરાણા શરમાયા છે,
 મુરખ મનાયા જ્યાં લુચ્ચા લલચાયા, મતિમાને;
 મુંઝાયા રિતરાત વગેલાયા છે,
 દાના દળાયા ના પંતિ પુનઃયા જ્યાં,
 પાછ પંકામાં ગોલા ગુણી જ્યાં ગણાયા છે;
 મહાતમા મરાયા મોટા બાવા ખોદરાયા જેના,
 પતા ના પમાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે. ૮૧
 તપસી તવાયા જેમાં ધ્યાની ધખાયા ચિત,
 થી નહિ ચખાયા ભલે પ્રેમી પરખાયા છે;
 દ્રષ્ટે દેખાયા પણ અંતર અકળાયા દોસે,
 ખલકે ખવાયાને આડાછએ અટવાયા છે.
 જોગી જણાયા પણ ભરમે ભરમાજ્યા ચિત,
 જરીના શરમાયા તદ્દરૂપ ત્યાં દેખાયા છે,
 પ્રભુ ના પુનઃયા પણ ધધ માંહી ધાયા છેલે,
 જલ્પુ છેતરાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે. ૮૨
 ગર્વમાં ગુંથાયા માન તારામાં મરાયા વળી,
 કામે કાટાયા કોધ કુહાડે કપાયા છે;
 દમથી દમાયા કોઈ દંભે દોરવાયા કોઈ,
 દયાથી દળાયા કોઈ અંડુમાં ગણાયા છે,
 બલા જ્યાં ભુલાયા જ્યાં ઇંદ્ર અથડાયા વળિ.
 વીધી વગેલાયા જેમાં શંભુ શરમાયા છે,
 ચંદ્ર જ્યાં ચગાયા રવીરાજ જ્યાં રોળાયા,
 વળિ વિશ્વ વિંટળ્યા એવી મૃગજળ શી માયા છે. ૮૩
 બકતોમાં ભરાયા કષ્ટ મહાંત થઈ મરણ,

કોઇ લુચ્ચાથી લેવાયા કોઇ ભાવે બટકાયા છે;
 ક્રિયા કાંડમાં કપટાયા દયાદાનથી દળાયા,
 કોઇ પાશુ પેખાયા કોઇ કરમી કળાયા છે;
 કોઇ ગુરુમાં ગણાયા કષ્ટક પ્રભુ યજ્ઞ પંકાયા,
 કોઇયે કષ્ટ સહુ કાયા કો મોટાઇમાં મરાયા છે;
 કોઇ હાંસથી હોમાયા કોઇ લાજમાં લુટાયા વર્ણ,
 ફેલીયા ફસાયા એવી મૃગજળ શીમાયા છે. ૮૪
 અભિમાને અટવાયા હુંતું માની દોડી ધાયા,
 કોઈ કસાઈથી કપાયા જઈ ગળે જીંપલાયા છે;
 બકતીમાં, બરમાયા પ્રીતી વિના પરાવાયા કોઇ,
 ખાલીમાં ખોવાયા કોઇ દુષ્ટની દળાયા છે;
 કોઇ હાથે હણાયા કોઇ સૃષ્ટિમાં સમાયા
 કોઇ લડઇમાં લેવાયા કોઇ શાંતીમાં મમાયા છે;
 હુંતુંમાં હણાયા કોઇ ગાંડામાં ગણાયા તોય,
 ચિતના ચરમાયા એવી મૃગજળ શીમાયા છે. ૮૫

એતેરાજના રંગ !

કપટી કુટીલની કચેરી કરી મોજ માને,
 અંતરમાં રોજ અનીતીનો ઉછરંગ છે;
 હજુરી હરામખોર શાણાનું ન આવે જ્ઞેર,
 તનમાં બહુ તોર જોના વચનમાં બગ છે.
 પંડિતથી પણ દૂર છેડે નીત રાખે શર;
 કાળજીવાનો કુર જોના કામમમાં ન ઢંગ છે,
 જાણે નહિ રાજસીત પ્રજાજનપર ન પ્રીત;
 રાજનો નરંગ એતો ધુતારાનો ઢંગ છે. ૮૬
 દારના દબમાં દમામદારજની બેસે,
 મદીરાને માને એતો જાણુ વારી ગંગ છે;
 રાંકને રંઝાડેને દાનાને દળાવે એવો,
 અહોનીશ જોના હજુરીનો ઉછરંગ છે;
 સારાથી રહે દૂર નીચને રાખે હજુર, છેડે,
 ગુણથી સદૈવ અગુણ બર્ણ અંગ છે.

છાકે ભરું ખોલે જેનાં વચન જ્યાં, સત્ય નહિ,
 રાજનો નરંગ એનો ધુતારનો ઢંગ છે. ૮૭
 હાજ છે હજુર નાજ નારી રહે ફર, આપે,
 કાળજ્યાનો ફરજેને પાછનો પ્રસંગ છે;
 અનિતિ અપાર નીતી કરી છે હદ ખાંર જેણે,
 ખારો યાય ખ્વાર જેનું અનીતી ભરું અંગ છે;
 અદાર ગાઉ અકલથી ફર રહે અદોનીશ,
 પ્રાણનો પ્રસંગ માને પ્રણયે પ્રસંગ છે.
 અવિધા અપાર જેમાં રાચી રહે ગમાર નિય;
 રાજનો નરંગ એનો ધુતારનો ઢંગ છે. ૮૮

હિંદના બીખારી.

હિંદ હત બાગીનાં નસીબનો એવાંકવડો;
 અકસના હિણા સંદારો જ્યાં બિખારી છે
 ફાવતું એ ખોલે અણુ ફાવતું હડસેલે;
 એવી આપ મતક્ષણની વડી રીત જેણે ધારી છે,
 આપ હિત આહે પરહિતમાં શું ચિત દેવું;
 અંતર કઠોર એવું રોઝ રીત ધારી છે,
 કોટ માંદીં લટકાવી ભૂખ ફરે વારંવાર;
 હાથ હિંદ માંહિ જેના વએના બિખારી છે ૮૯
 જમીન છે સારી ખેતી કરીને સુધારી પણ,
 પાકે શું ? પણશુંકમાં વિર્પાતું વાગે છે.
 વિદ્યા વરસાદ નથી આગ છે અગ્નિઘા તણી,
 વેદેમ આદી લુટારાએ મતી લુટી મારી છે;
 દેશની દોલત નાશ પામી દુરદેશનાથી,
 મહમદ તૈમુર નાદીરશાહની સવારી છે.
 એવી પીડા લાગી મોટી આખો ભવદિંદને આ;
 તેમાં આ તીવ્રથ બળાતા બીખારી છે. ૯૦
 રણવાની આપ નહિં સારે ધધે ધાય નહિ,
 આગસુ બેસી રહેવાની વાત પ્યારી ધારી છે; ..
 હોય સાગ વાગ પણ માળના લગ્ગાર ધારે,

અનીતીમાં અથગતા નિતીને વિસારો છે;
 મદ્દતું છે લેવું દેવું છે નાહો જદામ દામ,
 પ્રત્ન મુખ નામ નહિ કુચલી વધારી છે;
 ધારી છે અવિવા પ્યારી કરી છે દરિદ્રતાને,
 હાય હિંદમાંહિ એવા વસેલા બીખારી છે. ૬૧
 હાય પગ હોય પણ માગી ખાવું મન ધાર્યું,
 માગી ખાનારાની મોટો શાંતિઓ વધારી છે;
 નિશ્ચયી બની ખાવ પાડે છે દેશમાંહિ,
 ઉદમી પર જીવ્યાના વાત જરે પ્યાની છે,
 શરીરને સાચવીને સાવધાન બેસી રહે;
 અન્ય તણી પીણ આજસુ બની વિમારી છે.
 દેશ દુખ ઓણું નથી તેના પર ડામ આતો,
 હાય હિંદમાંહિ એવાં વસેલા બીખારી છે. ૬૨
 હિંદના હિતેન્દુઓને હિતચ્છે હિંતુંતો,
 પ્રસાદી બની ટાળો પ્રજા તણી પીડને;
 કળાને કૌશલ્યતાથી દેશનો ઉદય કરે,
 વેદુમ આદી અધમાધમ ભાંગી નાંખે બીડને;
 પ્રજા બની પ્રસાદિય ઉદય કરે પ્રાચીમાંહિ,
 નસાડી ઘો દુખરૂપ નીખીડ તીમીરને;
 સુધારો વધારો સંપ માંહોમાંહિ ધારો,
 ચાલી વગાડી ઉડાવો ત્રાસ દેતાં આ તીડને. ૬૩
 મ.સ જો બખર માંહી વધતો વેવારી જુએ,
 ખપાવાને મોકમે વખાણીને વિદેશમાં;
 એક જાત તણો માલ વધી જવા થકી રોજ,
 વેપારો ખપાવા પડે માંહોમાંહિ દેશમાં;
 હોળના ઘરાક તોય મેહેનત મહાન કરે,
 પ્યાર ધારી માલ માટે પજે પરદેશમાં;
 હાલ હોંદ માંહી તો બીખારી માલ ખુબ જાયો,
 માટે વાંચુ જરી બલા મોકલો વિદેશમાં. ૬૪

ઐતે રાજા કે રોઝા

કેળવાયલા ને રાખી દૂર જાને દુર, બધા,
 બેવકુફ બોયડને મોટાં મોટાં માન છે;
 સાચા રહે છુપાતા બેવકુફ બધાં બરાતા,
 મતિ માન બધાં બરાતા જેને નીતિનાં નિશાન છે;
 પડિતને પડછાયે ઉભો રહે ન પૃથ્વી પતી,
 મુખ સાથે પસી રોજ માનતા મહાન છે.
 દેવત રોગાતી જેની દર નહિ યાતી, જરિ,
 રોજ જેવા રાગજી બધા દિવાના દિવાન છે. ૬૫
 નીચપર પ્રીતી રહે ભણેજાનો બીતી, નિતી,
 નિવારી અનીતી અતિ આપે અમાન છે;
 જાણે નહિ જરિ રાજકાજ હોય મુખ જેવા,
 એવા અધિકારીથી પ્રજા બધાં હેરાન છે;
 છુટે મારે પીડે પૈસા પગલી લે બીડે જોન,
 આપે તો ઘીઠે એથી પ્રજા પીડવાન છે;
 દાનુ રહે દૂર બધાં છે દુર્ગુણી હજુર રોજ,
 રોજ જેવા રાગજી બધાં દિવાના દિવાન છે. ૬૬
 જાણ સાથે વત્તે કસાઈ જેમ આખો ભવ,
 જાણાતો જાણ, હરામી યકી તો હેરાન છે;
 છુટી સોકા ખામ કોઈ મુજે નહિ હાથ, કહો,
 રાવે ક્યાં જાય હાથ હજુરી હેવાન છે;
 દાદનાં હુખાવે રંડીઆજીથી રીઝાવે આડે,
 રસ્તે અચકાવે જેનું જૂપને ન માન છે;
 હાજીમાં રહે રાજ નાંખે નીચને નિવાજી બધાં,
 રોજ જેવા રાગજીને દિવાના દિવાન છે. ૬૭
 પ્રજાનો પોકાર કોઈ વાર ખ્યારથી ન સૂણે,
 બહાદુર હજુરીઆએ બહેરા કર્યા કાન છે;
 મુખ કે દુખ પ્રજાને છે એ તપાસે રાને રાજ,
 રોજ રોજ કરવી એ જૂપતિને જાન છે;

વાણરી વીંટણા બ્યાં બીલડા બરાયા શાણા,
છુટા થઈ છુપાયારે વેચાયા વિદ્યાન છે;
દેશમાં કુટાયારે છુટાયા મદ્યુલુથી બ્યાં,
રોઝ જેવા રાગજીને દિવાના દિવાન છે.

૫૮

સંસાર સમુદ્રનું નહાવ.

અવેશાભિમાન તણું ભાન નિજ અંતરમાં
બાળકના હૃદયમાં હોંશે ધારનારી છે;
વિહતાની વાત બીજી વાતને દે લાત, વહેમી—
ઉતપાત વાત બહાણથી વિસારી છે.

શીશુના ક્રોમળ અંતરમાં ન અનિતી રહે,
ચહી એવું ચિત હિતવાત કરનારી છે;
નમ્ર રહો આપે બાળકને બુદ્ધિ આપે એવી,
સંસાર સમુદ્ર માંહિ નાંવ રૂપ નારી છે.

૫૯

આતને આનંદ કોઈ પીડાનો પ્રસંગ નહોં,
દીલગીરીને દુખ ડા'પણે દખાવનારી છે;
સંસ્કારી સારી, શુદ્ધમતીને સ્વીકારી, નક્કી,
નીચતા નિવારી સારી વાતે શોભા ધારી છે,
હરમાં અભિરાત, મુખ નીચી નહિ વાત, હણે,
નીચતાને લાત ચીત ક્રોમળતા ધારી છે.

હર ના અહંકારી, નીચી વાતને નિવારી, એવી,
સંસાર સમુદ્રમાંહિ નાંવ રૂપ નારી છે.

૧૦૦

હિત ચિતમાંહિ પતિપર પ્રિત ધારી રહે,
વિપ્રીત રીતીને બહાલ આણીને વિદારી છે;
તોછણછ દૂર તનમાંથી કરી સ્નેહ બરી,
ચક્ષુએ સદૈવ વાંલથી વિશેષનારી છે.

બોલે વાંક વિના કદી બોલ બે સખંધી જન,

તોય વિહતાથી વિશ્વમાંહી વસનારી છે;
પતી પર પ્યારનો પ્રવાહ જેનો પ્રજ્વળ છે,
સંસાર સમુદ્રમાંહિ નાંવ રૂપ નારી છે.

૧૦૧

માત તાત બ્રાત કદી ધારી કુમતી અગાત,
હણી લાત સાક્ષાત જે સુખ ચાખનારી છે;

અમુરતું ધામ દીન છતાં સ્વર્ગ ધારે દીલ,
 સતોપનો કોપ જ્યાં સદૈવ સ્થાયકારી છે.
 સ્વામીના વિચાર સાથે મળતી સદૈવ રહે,
 દુઃખ માંદી સ્વામીને જે મુખ આપનારી છે;
 ઉત્સાહ અપાર જેના અંગમાં ઉન્નતી તણા,
 સંસાર સમુદ્ર માંહિ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૨

ઉચ્ચતાનાં આચરણુ આપ તો નિહાળી લીયે,
 સૃષ્ટિએ પછી સૃષ્ટિમાંદી આલનારી છે;
 વાળખી કે ગેરવાળખીનો પુરતો વિચાર,
 અંતરે કરીને શુભ કાર્ય કરનારી છે;
 પતી પ્રભાકર તથા મુખની પ્રભાને પામી,
 જ્ઞામી દુખ અંબુજ સમાન ખીલનારી છે;
 આનંદ ઉદ્ધી લહેર અંતરમાં રમી રહી,
 સંસાર સમુદ્રમાંહિ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૩

ગરીબાધથી રીબાધ રહે કદી ધરમાંદી,
 તોય મૂખે અશાંતી ઇતિ ન આણનારી છે;
 સંતોષ સદૈવ જેના ચિતના યોગાન માંદી,
 વસી રહ્યા બહાસે તે કદી ન ટાળનારી છે;
 લાલ લોભને લગાવી કુશલિને કુરતાથી,
 દીવ યજ્ઞ દુર કરો મુખ આપનારી છે;
 આપ રહે આનંદે સદૈવ નાથ સાથ વશી,
 સંસાર સમુદ્રમાંહિ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૪

નીતી નિત્ય ધારી અનીતી ને છે નિવારી,
 સારી વાતને સ્વીકારો જેની મતિ ન્યાયકારી છે;
 સંતતી સુધારવાને સ્નેહ જે સદૈવ રાખી,
 અભેકના અંગથી અમાન કાંડનારી છે.
 વિદ્યામાં વિલાસી દીસે જ્ઞાનની ઉલાસી,
 પતિ પ્રીતી તણી પ્યાસી અન્ય વાતને વિસારી છે,
 સ્વામી મુખ માટે જે સદૈવ ચિતવન કરે,
 સંસાર સમુદ્રમાં, એ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૫

- ૫૨ ઉપકારે પ્રીતી, ને સ્વીકારે સ્વામી નીતી,
 કોની રાખે નહિ બીતી દુર્ગુણે ડરનારી છે,
 સાબાસી વધારે સરવે જનને સુધારે,
 કોદી ધધ નહિ ધારે જેણે ચાંતના સ્વીકારી છે.
 આધી હતાવળથી દુર રહે દુર્ગુણુ ખગથી,
 બહાદુરીને જગથી જેણે નામના વધારી છે;
 સારા મનુષ્ય સ્વીકારે જેની વૃત્તિને વખાણે એવી,
 સંસાર સમુદ્ર માહિ નાંવ રૂપ નારી છે ૧૪૬
- ૫૩ કુટુંબમાં ક્ષેષ નહિ દુર્ગુણુ ને દ્રેષ નહિ,
 ચિત્તમાં લવકેશ ના વીકાર ધારનારી છે;
 સાચુ સસરાને માન આપે મતિમાન ધારો,
 નણુંદની સાથે નેહ આણી વસનારી છે.
 દીપર ને દીકરામાં ફેર જસ જણે નહિ,
 આણે ના અભાવ હાવભાવ ધારનારી છે.
 વેડે દુષ્પ હેષ છતાં માને સુષ્પ અંતરમાં,
 સંસાર સમુદ્રમાં એ નાવ' રૂપ નાગી છે. ૧૪૭
- ૫૪ ધર્મમાં છે ધ્યાન, પ્રભુ ઉપર કુરબાન, માન,
 હુઆ ગુરુઓનું કો દી ન રાખનારી છે;
 ધર્મને નામે જે જગાવે જગે દોંગ ધુતા,
 એવા નીચ કુતા, યકી છેટે નામનારી છે.
 નીતીને આહે પણ નીચતાથી દુર નાસે,
 દુર્ગુણી સખીથી છેટે સોગાડ જનારી છે;
 લક્ષ્મીમાન રાજ, સત સગની સમાજ, એવી,
 સંસાર સમુદ્ર માહી નાંવ રૂપ નારી છે. ૧૪૮

હિતચરીક્ષા.

હરીગીત છંદ.

નર ચાપ ધરનારા તણા બાણે કદી એકજ મરે;
 અયમા જીવે, પણ બુદ્ધિવાળા પુરુષો અવગુ કરે,
 નો બુદ્ધી આગ માર્ગમાં પ્રજો કદામિત વાપરે.

તે રાજ સદ મંડળ સદગનો નાથ પગમાંહોં કરે. ૧
 એકે વિચારે ચિત વિષે જે કામ કંપુ' કે નહોં;
 ચારે કરી અરિ મિત્રને ઉદારીને કરવા ખુશી,
 પાંચે કરી ખટ શત્રુની ઝોળખ ધરે અંતર વિશે,
 પહિથી તન્ને દુર્ગુણ સદગનો સખ સંસારે દિશે. ૨
 સ્ત્રી સુત જિત્ર દિંસા અને મધુપાન બોલિ કંકોરને;
 છોરો ગુન્ટો શિક્ષા વડી ધારો ન ચિતથી ઠીક એ,
 છે છાનિવાતો અન્યની તે કોદી ખુશી ના કરે;
 આ સાત વાનાં સંમહોને ચાંતિમુખ ચિતમાં ધરે.
 સારા પદાર્થો એકલાએ કો દિને ખાવા નહિ,
 અર્થે તણું ચિંતન દદાયિત એકસે કરવું નહોં;
 મુમાફરીના માર્ગમાં નવ એકલાએ ચાલવું;
 સજા ધણા જણ હોય સારે એકસે નવ જનમવું. ૪
 છે સલ ચોખું એકલું જેને ન પાસ અવર તણે,
 તજવું ન તે માટે દદાપી લાભ હોય બિજે ધણે;
 સ્વર્ગે જવાની એ મિડિને નાંવ નિધિ તરવા તણું,
 છોડાય નહિ એ સદમાંહોં સત્ય છે કીંમતી ધણું. ૫
 આછે પુરુષ બે જગતમાં નીરખી દ્રિષા નર અવરની,
 પોતે દરે છે તે પ્રમાણે જણે ન મરજી સદગની;
 મ સ્ત્રીની સંપાદન કરેલી સ્ત્રીજ નિજ ચિતમાં ચહે;
 લોકો પુજે તેને પુજ્યાનું વગર વીચારું કરે. ૬
 આ બે મનુષ્યો જગતમાં છે, જાણુનર કાંટા સમા,
 નિજ શરિર સુકવી નાખનારા ના ધરે સમજણુ જરા;
 જે એક પિત જરિના મળે પણ આધિકની ઇચ્છા ધરે,
 ખીજાનિ ચક્રી નહિ તથાપી ક્રોધ કાયામાં ધરે. ૭
 દેવો તણી ઇચ્છા રૂઝો મદિમા મહા બુદ્ધિવંતને,
 વિદ્વાનની શુભ નમ્રતાને નાથ પામે કર્મનો;
 એ ચાર વાનાં જગતમાં ફેલાયતો મુખ છે ઘણું,
 જણે પ્રસંસા પાત એને જોયિ કાર્ય સદગ પણું. ૮
 કરિ અગ્રી હોત ક્રમગથીને મૌનતા ધરવી ખરે,

ધરવી મુવિધા સ્નેહથીને યસ કરવો નિજ ધરે; ૮
 એ ચાર વસ્તુ અભયદાતા જો રૂડી રીતે કરે, ૯
 ભય પણ કરે એ ચાર, જો કદિ દુષ્ટતાથી આદરે, ૧૦
 જે મનુષ્ય પોતાના છ શત્રુ જીતી ઈંદ્રી નિયમમાં,
 રાખે સદાતો પાપ એને જરિ ન આવે વળગતાં;
 કારણુ છ શત્રુ જીતવાથી યાયના અનરય કદી,
 તો પાપ શી રીતે જને કેહે છે મહતજન મુખ યકી. ૧૦
 બુદ્ધી રૂડી ઉંચ કુળજનમ મનને નિયમમાં રાખવું,
 સતસાત્ર સાંભળવાં શ્રવણુ વધતું પરાક્રમિ જે યવું;
 વાચાળપણું શક્તી પ્રમાણે દાન દેવું દીનને,
 ઉપકાર બદલો આપવો એ આઠ શુભ શુણુ મરદને. ૧૧
 આ દેહરૂપી ધર વિષે છે દાર નવ તણા ચાંબલા,
 જે માંહિ કૃત શુભ અશુભ રૂપી સાક્ષિ પાંચ વસી રણા;
 એમાં વસે પરમાત્મરૂપ આત્મા અમર સાત્તો બણે,
 જે ઓળખે છે એકને પંડીત તો સહુ જન ગણે. ૧૨
 આ દશ જણા જગમાં જરાએ મનુષ્ય ધર્મ ન જાણતા,
 ઉન્મત્ત, વિધથી, કોધિ, મદ્યપ, લાલસુ, યાકી જતા;
 હતાવળો, કામી, બગેવીટલ, લોભી, નર ખરે,
 એની જગતમાં કાદીને પ્રીતી ન પડિત જન કરે. ૧૩
 જે કામનાને કોધનો, નિલ લાગ નિજ તનથી કરે,
 સત પાત્ર ધારી દાન આપે વાત સહુ જણે ખરે;
 વીચાર શુભ અશુભનોને કાર્ય સાધન ઝટ કરે,
 એને સકળ જન સ્નેહધારીને પ્રમાણિકમાં ગણે. ૧૪
 નૃપતી પ્રજના હૃદયમાં વિશ્વાસ આરોપણુ કરે,
 અપરાધ જાણીને જરાઅર દંડ દેવા ચિત ધરે;
 અનુચ્છ અને શાસન વિષે જે બાનનૃપ આવે ધરે,
 એવા અધિપતીની પ્રસંશા પ્રીતથી પ્રગો કરે. ૧૫
 દુર્ભગનું નવ અપમાન કરતો, બુદ્ધિ જગથી અરિહણે,
 મુક્તીથી શત્રુ વશ કરે જગવાનથી વૈર ન કરે;
 ચડતી વખતમાં સ્નેહિતું શુભ કાર્ય કરતા ચિત ચડે,
 એવા પુરુષને જગતજન તો ધૈર્ય વાળો નિત દહે. ૧૬

આપત્તિ સમયે સ્વસ્થ ચિત્ત ધારે, નર્તી આગમ કરે,
 ઉલોગ સંકટ સમયમાં કરિ દુઃખ સદન દિવે કરે;
 એજ સદગ અરિને જગતમાં નિર્મિત લીધા જાણવા,
 એ મહાનજનના શુભ શુભો સરવેજનોએ ધારવા. ૧૭
 પામે કદી અધિકાર પણ ન ધિઃકાર કોજનનો કરે,
 કુળ ધર્મ છોડી કોદીને નવ માર્ગ કૂડે સંચરે;
 ઋદમતને પણ મિષ્ટ વાક્ય વદે, કદિન કંઠુ કહે,
 એ મનુષ્ય ખારો સર્વને લાગે, જગતમાં સદુ સ્થળે. ૧૮
 વહુ રાજ્ય મળતાં નૃપતિએ કદિ વિનય ચિત્તથી ન ત્યાગવો,
 ત્યાગે વિનય તો રાજ દ્રવ્યનો નાશ નહી જાણવો;
 રૂપવત નરનું રૂપ બગડે જે વખત પહેલેજે જરા,
 ત્યમ વિનય ત્યાગ્યાથી હમેશાં નૃપ બને દુષ્ટિયા ખરા. ૧૯
 હમ મનુષ્ય લાક્ષ્યથી હમેશાં હરણુ જન ચિત્તનાં કરે,
 સોભાઈને એ જાળમાં વખનો વખન મનુષ્યો મરે;
 જ્યમ બક્ષથી વોંટાયસો કોટા ન મહ જાણી શકે,
 ખાવા જતાં મરિ જમ મહ ત્યમ હમ પુરુષથી જન મરે. ૨૦
 રાક્ષા મનુષ્યો ચિત્ત વિષે વીચાર પ્રથમ થકી કરે,
 હિતકારિ હોય પદાર્થ તે કરી સીદ્ધ પછિ મુખમાં ધરે;
 ખાવાયિ હિત છે કે અહિત જઠરાગ્નીએ નિરવી શકે ?
 સામર્થ્ય એયિ મળે, વિચારી એટલું મુખમાં મુકે. ૨૧
 વદિમધુર વાક્ય કરે ખુશી ચાહર, ન ધન કરમાં ધરે,
 આપે કદાપી દ્રવ્ય પણ આકરયિ ચિત્ત જુદું કરે;
 નિર્મળ છતાં જગવાન જણુવે ધારીને બપકો ધણો,
 ધારે અનાદર અત્તિ પ્રમ, પ્રતિદિવસ એવા નૃપતિનો. ૨૨
 ત્યાગે સદાનિજ ધર્મ નૃપતિ અધર્મમાં વરતે સદા,
 એ જોઈ સંક્રાયાય પૃથ્વી ધારી અંતર આપદા;
 જ્યમ અગ્નીમાં પડે ચર્મ સંક્રાયાય ચારે દિસ થકી,
 ત્યમ રાજ અનીતિવાન નૃપનું નાશ પામે છે નહી. ૨૩
 ધર્મ કરીને માન લેવું એરડો અધિકાર છે,
 એ ધર્મથી નિજરાજનું પાલ ન કર્યામાં સાર છે;

મુળ ધર્મનું લક્ષ્મી રૂડી, ઝટ પ્રાપ્ત રાજ્ય વિષે યશે, .
 એ ધર્મ લક્ષ્મી કોદીને નવરાજ છોડીને જશે. ૨૪
 બાપણ રૂંડું બાળેલ તે માંહિથી સારસારનો,
 કરવો સદા સુવિચાર સારમહો સદા સુખકારનો; :
 એ રીતથી ચાલે જગતમાં ધીરપણું પ્રાપ્તજ યશે, :
 જયમ રાજ બેળાં બહુ કરી પ્રીતે પરીક્ષક પરખશે. ૨૫
 માપે કરીને કણ તણું રક્ષણ રૂડી રીતે યશે,
 વાજ તણું રક્ષણ મશે શુભ રાજ ફેરવવા જશે. .
 દ્રષ્ટીથી વારંવાર નિરખે ગાયનું રક્ષણ યશે, .
 રામાનું રક્ષણ યાય સાઈ, વસ્ત્ર વપુ જાડું હશે. ૨૬
 આચરણ સારાં હોયના કુળવાન નર એકોદિતે,
 નવ હોય અવનીમાં હું એવી ધારૂંછું અતિ મુજ મને; .
 નિયકુળમાં જન્મ્યો કદાપી જો સદાયરણે પજે,
 તો માનવો કુળવાન તેને માન સહુ સ્થળમાં મજે. ૨૭
 જે નવ કર્યાનું કાર્ય કરતો દીક્ષમાં ડરતો રહે,
 છોડી દિધાથી લોક હસશે એથિ દિક્ષમાં બહુ ડરે; .
 આરંભ કરતાં જાણશે જન એજ ભય ચિતમાં ધરે, .
 એણે પ્રથમથી વિચારીને સહુ કામ કરવાં તો ઘટે. ૨૮
 વિદ્યા રૂડી ધન ખુબ નર ફળમાંહિ શુભ નિરખી ધણા,
 ગર્વીષ્ઠ મદ એક્યા ફરે મદ ધારિ અભિમાની વડા;
 પણ જો કદી સત પુરુષને એ પ્રાપ્ત થાય પજે પજે,
 ચિતમાંહિ તેથી ચતુર નર નવ ગર્વ ધારને ફરે. ૨૯
 સત પુરુષ કાનર કાજ આપે માન નિય જનને અતી,
 જે નર કરે નિય કાર્ય જેની દીસતી નીચી મતી;
 જે દુષ્ટ કાર્ય વિષે પ્રસિદ્ધ પણ સત પુરુષના માનથી, .
 નિજ નિયપણું જાણ્યા છતાં વત્તે સદૈવ શુભાનથી. ૩૦
 જે સત પુરુષને આત્મવેત્તાની ગતી સાધુ વડે,
 ત્યમ અસત નરની પણ રૂડી ગતિ સાધુજનથી સંભવે;
 સદુની ગતી શુભ સાધુજનથી હરનિશે ચાલી દીસે, .
 પણ સાધુજનની શુભ ગતિ નવ અસત કોદી કરી. ૩૧

જેણે વસન શુભ વધુ ઉપર ધારણ કર્યાં હતી સખા,
 માનું કુઝાલું હોય તો ખાવાની હતી વાસના;
 સ્વારી કરીને ચાલનારે માર્ગે જ્યોત્સના,
 સહુ હતી લીધું તે નરે જે શીંગ મુણવાળા હશે. ૩૨
 શુભ શીંગ મૂલુ શરીરમાં નરે પ્રધાન રૂપે વસે,
 એણે જન્મતે જિતિયું એમાં ન સંશય જરિ દિસે;
 શિંગ વિણ સર્ગાં ઝાઝાં વધુ ધનને અધિક આપુખ્ય હશે
 પણ કે તથી ફળદાઇ એ વિણ વ્યર્થ સરવે વહિ જશે. ૩૩
 છે સગરરૂપી રથ રડો તેનો નિયંતા મન રૂપે,
 છે વાનિરૂપ સહુ ઇંદ્રિયો ચઢવે નિયંતા શુભ પથે;
 શુભ મારધોધી રથ હમેશ રડા પ્રદેશ વિષે જશે,
 ત્યમ ઇંદ્રો નિયંત્ર મનચક્રી અતિ સુખ આત્માને થશે. ૩૪
 એ રીતથી જે નર જશે નિયંત્ર કરે નહિ ઇંદ્રિનો,
 તે નાશ જલદી પામશે સંશય નહીં એ વાતનો;
 ઉન્મત્ત ધર્મા હય રથ વિષે હાકે મમજ વિણ સારથી,
 તો છે નહીં સુખિ બેસનારો જાણુ-ત્યો નિજ મન થઈ. ૩૫
 તરવા જન્મત મન બુદ્ધિને ઇંદ્રિય તણો નિયંત્ર કરી,
 નિજ જ્ઞાનથી આત્માની ઝોળખ આપથી કરવી ખરી;
 જો હોય નિયંત્ર ઇંદ્રિનો તો આત્મ નિજ બધુ થશે,
 પણ ઇંદ્રો જીત્યા વિણ જશે આત્મા અરીસમ બાસશે. ૩૬
 જે નર જિતે મન સાથ રહેતા પાંચ યત્ન પ્રિતે,
 તે મનુષ્ય જન્મમાં યત્નને નિત સેવથી જાતી શકે;
 પણ જે ન જીતે પાંચ અરિ સાથે વસેલા પિંડમાં,
 તેને જીતે યત્ન પલકમાં દિન ગણી શ્રદ્ધામાં. ૩૭
 જે રાય મોટા જન્મમાં ઇંદ્રો નિયંત્રમાં નવ કરે,
 ત્યેનવ અપાર લહે જશે જ્યાં ત્યાં મદોન્મત્ત થઈ ફરે;
 પણ આખરે આપુખ્ય જતાં નિજ કર્મના ચોગે કરી,
 છે બંધને બાંધેલ નવ છુટે કદાપી તે યજી. ૬૮
 પોતે કરેના પાપ પણ પાપી જનોના સંગથી,
 પામે પુરી શીક્ષા સદાજન સંગના નિત્ય રંગથી;

જનમ કાષ્ટ સુકા સંગ દવમાં ધન લીલું બળિ જાશે,
 માટે પ્રીતી પાપી તણી સતપુરપને ઊડી ધરે. ૩૫
 જે મનુષ્ય પંચ વિરામ સબ્દ સ્પર્શે અદીને સદા,
 ખડુ ગોઠ પામી ઇન્દ્રીયોથી ભોગવે, ન તજે કદા;
 એવો મનુષ્ય આ જનનમાં દૂએત્ર આપનિમાં દિસે,
 દુઃખરૂપ સદુ દેખાય સુખ નર થાય તેને કેમિરે. ૪૦
 શુભ સરક્ષતા સંતોષ મીઠું વાક્ય મુખથી જોત્રવું.
 ઇન્દ્રો તણો નિમ્બ કરો વિનયી પવિત્ર સદા યતુઃ
 'સમતા રૂપી જે અષ્ટ ગુણો જેયિ સોમા જન તણી,
 તે દુરગુણી પામે જનનમાં કે દીને રહેતી નથી. ૪૧
 નિર્મોત્તતાને સદન ચિત્તતા આત્મજ્ઞાન રૂપીવધ,
 શુભધર્મ સિંગતા વાત છતી રાખવી ચિંતમાંસદા;
 દાતાપદ્મ દિવમાં રહે ગુણવંત જે દ્રષ્ટે દિમે,
 નીચા જનો પાસે કદીએ ગૂણ નવ વાસો વસે ૪૨
 વહિ વાક્ય નિત્ય કઠોર મુખથી અવરની નીદા કરી,
 જે હોય દિલના દુષ્ટ તે ખુશિ થાય મુખ જનને છતી;
 પણ પાપિને નીંદક હશે તે પાપ ભોગવશે સદા,
 દિલના ક્ષમાધર નર હશે તેને નથી જલિ આપદા ૪૩
 નર દુષ્ટવું બળ અધિક, નાશ અવરતણો કરવા વિશે,
 રાજા તણું બળ એટલું કે દંડ કરનાં નવ બિરો;
 સ્ત્રી જાતિનું ખરું સૌર્ય સ્ત્રામી ભક્તિમાં દેખાય છે,
 ત્યમ સતપુરપતું બળ અધિક, ક્ષમા વિશે પરખાય છે. ૪૪
 વાણીરૂપી કદ બાણ જે નાના ઉરે લાગેલ છે,
 તે પુરપને નવ સંતિ કેદિન જ્વાળા મિત્ર સળગેલછે;
 પડિત પુરુષ તે કાજ કદિ નિજ અરિ ઉપર ક્રોધે કરી,
 ફેકે નહીં કદુ વાક્યસર હાંપણ હમેશાં દિલ ધરી; ૪૫
 કપટે કરીને વર્તતો નિત્ય થાય દુષ્ટિ કપટે કરી,
 તે દુષ્ટમાંથી દુષ્ટને કદિ વેદ હોડવતા નથી;
 ઉછરેલ પક્ષી પાંખ આવે ત્યાગ નિજ ગૃહનો કરે,
 ત્યમ કપટે દિજ આખર કચ્છથી વેદ ધર્મપરો કરે. ૪૬
 જનમાં પ્રતિષ્ઠા કાજ આત્મી હોય રાખે આંગણે,

મુખ મૌનવૃત્ત ધારણ કરે ને માનને મોટે બણે.
 પરા માટ યજ્ઞ કરે સદા ગણિયાર અમય કરે મને,
 પણ જો યથાર્થ ન થાય તો અક્ષીં છે મહાભય સર્વને. ૪૭
 લક્ષ્મી તણી હૃતપતિ શુભ આચરણથી અતિ થાય છે,
 એ દર્પતાથી આહરનેશ વધતી વિશેષ જણાય છે;
 લક્ષ્મી રહે નિશ્ચળ સદા જો નિયમમાં ધંદી રહે,
 પણ દક્ષનાથી મુગ કરોને લક્ષ્મી રહેવાને ચહે. ૪૮
 નથિ જે સમામાં વૃદ્ધ નર તેને સમા નવ જણવી,
 જેને ન શિક્ષા વૃદ્ધની તેને ન વૃધવય માનવી;
 જેમાં ન અશ જરાય સતનો ધર્મ તે નવ ધારવો,
 જેમાં કપટ બરપૂર તેને સત્ય ચિતમાં ના ગણો. ૪૯
 સત શાસ્ત્રનો અભ્યાસને, આત્મ સ ક્ષિતિતા તણો,
 બળ, શૌર્ય, શિળતા, ધનદાન, મુખ મધુર બોલ, દિસે ધણો
 છે નમ્રતા, ઉપાસના, ને સત્યતા ચિતમાં વશી,
 દશ ગુણ એ છે સ્વર્ગ મળવાના નહિ આડ્યણુ કરી. ૫૦
 જે નર તણી છે શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ તે રાં કામો કરે;
 કરી કામ સારાં સૃષ્ટિમાં કિર્તી પવિત્રજ સંગ્રહે;
 સત કિર્તીથી મળશે સુસ્થાનક મુખ અતીશય જ્યાં મળે,
 મોટે પવિત્ર મતી વિષે નિત્ય બધાં મુખ સંભવે. ૫૧
 જગમાં થવા મુખને પછીથી સદૈવ મુખી રહેવા વડી,
 શાની જને ગુણ આટલા હરનિશ ચિત ધરવા નડી,
 ધીગજ, ધરમને, સત્ય, શમ, દેહાભિમાની અંધીને;
 છોડી દઇ, ગણ્યાં સહુ પ્રિય શાંતિ દિતમાં ધારીને, ૫૨
 કે' કોઇ વામ્ય કઠોર તો ચિતમાં કદાચિત નવ ધરે.
 કો ક્રોધ આપ ઉપર કરે પણ ક્રોધ સામો નવ કરે;
 તેથી કરે જે ક્રોધ તેને રાજ પરતાવું પડે,
 તે મુણ્ય પરતાવા તણું સેનારને નિત્ય સાંપડે; ૫૩
 અપમાન અન્ય તણું ન કરવું ક્રોધ તનથી ત્યાગવો,
 જરિ દોરતનો નહિ દ્રોહ કરવો શત્રુરૂપ કદી હવો,
 સેવા ન કરવી નીચની સગન ન દુષ્ટ તણી કદી,

કરવો દુખી નવ કોઈને કોષે કદુ વચનો વદી. ૫૪
 ચાથે પિતા પ્રણી અવરને પ્રાણુને તદ્વા વિશે,
 એવી કદુવાણી કદાચિત વપરો ના કો મિશે;
 વાણીરૂપી કદુ બધુ નરને બાળતા માટે ખરે,
 ધર્મગ ચાનીજન કૂહાડી જેમ કદુ વાક્યો તજે. ૫૫

હારગીતછંદ.

શત્રુ કદાચિત હોય પશુ કદુ વાક્ય તેને નવ કહે;
 કદિ શત્રુ સામા કે' સદા પશુ શાંતિ ગાંધિ સદન કરે,
 કરિ શાંત ચિત્તિયિ વિચાર સ નો ચિત્તે શુભુ ધારિને,
 શાંતી મને ક્યાંથી મળત? વિષુ વાક્ય એમ વિચારિને. ૫;
 કદિ સંન સેવાજન કરે તો શુભુ મળે સહુ સંનના,
 તપસી તણી સેવા યજી શુભુ શુભ અહે શુભુવતના,
 દુર્ગુણી ચોરનિ સેવનાથી નીચ શુભુને પામશે;
 જ્યમ પટ ધર્મુ' જે પાસમાં તે પાસ પટને જામશે. ૫૭
 પૂછ્યું' તથાપિ યથાર્થતાથી કદિ બ્યાદે નવ વદે,
 બોલ્યા વિના બીજાનિ સાથે વાત કોઈ નવ કરે;
 મારે અવર પશુ નવ હણે બદ્ધો ન સે નીચો બની,
 એ પુરુષને માન આપે દેવતાઓ નિત પ્રતી. ૫૮
 બહુ બોલવા કરતાં વધારે શ્રેષ્ઠ મોન સદા થવું,
 છે શ્રેષ્ઠ તેથી સત્ય જગતમાં તેથી વધુ પ્રિય બોલવું;
 સહુથી વધારે શ્રેષ્ઠ એ છે ધર્મને ચિત્ત ધાગવો;
 છે ધર્મને સત વચન બહાવાં તેથી ધર્મ સુધારવો. ૫૯
 જે મનુષ્ય નવ જીતે બીજાને જ્ય તણી ઇચ્છા જરી,
 ધારે નહી નિજ ચિત્તમાં ઇતિ વૈરની રાખે પરી;
 શત્રુ તણે સંહાર થાતા જરે વિચાર ન ચિત્ત ધરે,
 નહિ હર્ષ શોક લગાર ચિત્ત, નિંદા પ્રસંશા કો કરે. ૬૦
 પોતે ગહે સારું સહુનું રાજિ રહું' જોઈને,
 ઉચરે સદા સતવાદિ સમસત પિંડ કરે નહિ ક્રોધને;
 વદિ વાક્ય મિટ મૂખે યજી રાજ અવર નર જે કરે,
 ૪૬

- એ પુરુષને આ જગતમાં ઉત્તમ ત ડી ઉપમા ખરે. ૧૧
- જે ગનુષ્ય થાય અનર્થ પશુ નર સાત સખ્દ વડે કરે,
જોતે વચન જે મુખથી એ મુગ્ધ વર્તન આદરે;
સહુ છીદ્ર જાણે છે અપરના પશુ પ્રકાશિત ના કરે,
સહુ દક્ષ જન એ પુરુષને ગાની મુખેથી ઉચરે. ૧૨
- સારી શીખામણુ જે કહે તેને અગી સમચિન મગે,
ધારે નહીં વિશ્વાસ તેના વાક્યપર મુખ જે કહે;
જે મિત્ર સાથે સ્વાર્થમુદ્ધીથી કરે વર્તન મદા,
એને અધમ નર જાણવો વહે અતીસય આપદા. ૧૩
- સચ્ચેક્ષ દ્રવ્ય અમત્યથી અતિસય બધું બંદારમા,
માને પગકમિ અપને વધુ શ્રેષ્ઠ માને કારમા,
એરો પુરુષ ઉચ્ચ કુળ વિશે પશુ નીચ નિત્ય મનઃય છે,
કુળરાનની કિર્તિ સદા એ નરથી છેડી જાય છે. ૧૪
- જ્યાં છે ન દૂરાચાર માત્ર પિતા તણી સેવા કરે,
મેનન કરે સત્ધર્મનું અળગો અધર્મ સદા ધરે;
નિજ કુળની સત્કિર્તિ મળવા આશ રાખે અતરે,
જ્યાં છે વીનાશ અસત્યનો તે કુળ ઉચ્ચ સહુ કરે. ૧૫
- જ્યાં યશ યાગ્યાઓ નથી શાસ્ત્રેક્ત લગ્ન થતા નથી,
રાજ રહે નિત્ર ચિત્તમા નકી વેદની નીંદા કરી;
કરતા ઉનંધન ધર્મનું નિત્ય ચિત્ત શુભ રત્ને નહીં,
તે કુળ ઉચ્ચ હોય તદપી નીચતા પામે સહી. ૧૬
- આપે કર્યું અનિ એકદું ધન સ્વાર્થ જુદી રાખિને,
એ દ્રવ્યને વિદ્યાપડે નિત્ય વૃત્તિ ટાળી નાખિને;
શ્રેષ્ઠ કરી વૃત્તિ ક્રોધિ નીચી જ્યાં સુધી ચિત્ર નવ ટળી,
ત્યાં સુધી ઉચ્ચ કુળને નર જગતમાં પામે નહી. ૧૭
- લક્ષ્મી તણું આવાગમન પ્રતીર્ઘન મનુષ્યને થાય છે,
જેનાયિ કુળમાં નિત્ય શુભ આચાર ધર્મ પળાય છે;
પૂછે ન કે દ્રવ્ય કોણુ કદી તેથી ન કુળ નીચું થગે,
ઉતરે સદાચારેયિ જન તો નીચ કુળ ઝટ થઈ જશે. ૧૮
- રથ હોય નાનો તદપિ બારે બાર આપ સદન કરે,

અન્ય વાહન રથ સમો નવ ભાર વહન કરી શકે;
 જે કુલિન જન કહેવાય તે સડિ દુખ અવરતે સુખ કરે,
 એવું મહત મન અવનિમાં અકુલિન કનાચિન નર કરે. ૬૯
 કદિ વાંક પડતાં ચિત ડરે નર ચિત તેને મનવે,
 શંકા ધરે ચિત બોવતાં સ્નેહી ન એને જાણવે;
 વિશ્વાસ તાત સમો ધરે તે મિત્ર સાચો માનવે,
 દેખાડવાનો સ્નેહ ધારે ભ્રમ તે ન દિવારવે. ૭૦
 મિત્રે કિધો ઉપકાર પૂરે સાચે કીધો સંકટે,
 તે મિત્રનું કામ ન કરે તો નામ તેને શું ધરે;
 એવા કૃતઘ્ની મિત્રનું નવ માંસ ગીધ મૂખે ધરે,
 જાણે ચિતે અપીત્ર પક્ષો, પશુ મુરે તે પાહરે. ૭૧
 છે નાશ ઓછો ઇદ્રિનો તદ્દપી વકારે જે વળે,
 અંધજે પથે અથડાય તેથી બુદ્ધી નાશ પળે પળે;
 જમમ ઘટ ભયો પાણી થકી ઉણો ન સેસ જણાય છે,
 પશુ છીદ્ર નીચે પાડતાં પાણી બધું ઝરિ જાય છે. ૭૨
 જમ્યાં મુળો રૂડાં જમિનમાં પત્ર શાખા છે ઘણાં,
 ઉગેલ વૃક્ષ અરણ્યમાં નહિ ચિન્હ નાશ થયા તણાં;
 પશુ જો કદી કોપે પવન મસ્તાન બનિ પગવારમાં,
 નાંખે ઉમેડી મુગ સહિત ગીશાન નહિ કેમ કાળમાં. ૭૩
 રેગે પિયસો જે મનુષ્ય તે પુત્ર પૌત્રાદી થકી,
 કે વિયપથી કોવાર લગિરે સુખ મેળવતો નથી;
 ત્યમ જે દુખે પીડેત રોગી જે સમાન મર્યા સદા,
 એને ન સુખ ધન કે મળંધીનું ન ટાળે આપદા. ૭૪
 જે કામ શુભ વાણીયે સુધરે જગ ઉપર તે ના ધરે,
 છે ધર્મ સુક્ષ્મ પશુ ઉતાવળ ધારિતે જે આદરે;
 ચર્ષ કુર જગત્કારે કદી સંચય ન લક્ષ્યદિનો કરે,
 સંચે સુખમે તે વખત ઝાઝો દડે સુખ બહુ મળે ૭૫
 જે મનુષ્ય નિજ સ્વામી તણી ઇચ્છા મકળતે અનુમરી,
 આજમ તણો કરિ ત્યાગ સ્વામી કાંઈ કરતો હરવડી;
 વરતે પ્રમાદિક અહરનિશ સ્વામીને શત્રી જાણિતે,

- એવા રૂડ મેવકનિ સાથે વર્તવું પ્રીતિ આણિને. ૭૬
- જે વાક્ય કીનેલું કરે નહિ કાર્ય જોઇ મ મું વડે,
પ્રસાધને દુષ્ટ બને આડ સગજથી રહે મટે;
ધણિની જરા ઇચ્છાનુમારે કામ જરિ કન્તો નથી,
કરવો ઘટે આકર તો તનકાગ ત્યાગ, ન અન્વધરી. ૭૭
- અભિગાન ન ધરે આરે મતા ધનવે શરિરમાં,
તનથી ત્વરાગે પ્રિય વચન વદનો દિમે સહુ સમયમાં;
કાથે નિરેખી રવાદ વગ નર જે સદા રાખી શકે,
એ આઠ ગુણથી સુખ આકર રાખવો ધરમા ઘટે. ૭૮
- વળવું કદી નવ પાંશરા આપે અગ્નિપથ ધર વિને,
જાવું પડે જો કામમર નો જાણ કન્વું કો મિથે;
રહે કદી છાના કોમા રહેવું ધો નહિ મારજો,
રાત્રની રાખેલી ગણોકા ઇચ્છી ના કો પગે. ૭૯
- હોશી કદી નવ આપવો ટેકો નહરા કામમાં,
માગે વિચાર કદી ધણું નાંખે શરમ કે દાખમાં;
મન આપવા રૂચી નહિ તો બાહુ દાદી બારજો,
જાવું ઘટે છે, પણ ન દેવો મત કુલ કો કારજો. ૮૦
- પુદ્ધી સરમ કુળ કિંમ નિમલ ઇદ્રિનો કરવો ખરે,
મત સામ્ર સાંભળવાં, પરાક્રમ પ્રીત ધારીને કરે;
ચોડું વડે દિન દાનદે બદલો દિમે કુપકારનો,
શોમા સરસ દે સુષ્ટીમાં નરને સદા આડે ગુણે. ૮૧
- એ આઠ ગુણ નર દેહમાંથી આર ગુણ આત્રય ચક્રી,
આવી વશ્યા દીમે, રહે સિધર અન્ય આત્રવની નકી;
પણ જે મનુષ્ય પાસે વગે છે વિનય આ અવની વિને,
સહુ ગૂણથી બરપૂર સાચો શર જગમાં એ દિમે. ૮૨
- બળરૂપ સાર રાગને વળિ સ્પષ્ટ વદવું મુખ ચક્રી,
સાંધતાને શુદ્ધતા, કોમળપણ દીસે નકી;
લક્ષ્મી દિસે આવી ધણી ઉત્તમ ઓ સુકુમારતા,
એ દશગુણ શીળાન જનમાં આવીને વસતા ખરા. ૮૩
- અ રોમ્ય ! રે' અગમાં અ યુષ્મ અનો પ્રતિદિન વધે,

બળ સરસ સુખ અતિ શરિરને નિત્ય સંતતી સારી દિમે;
અકરાંતિયા સમ આર નહે નીદા ન અનર તણી કરે,
નિયમીત જમનારાનિ પાસે એ છો ગુણ સંચરે. ૮૪

જે હોય મુરખો કપણ નર કે અવરની નીદા કરે;
વગડા વિષે વસનાર ધૂર્તપણા યદી કરતો કરે;
છે હાડ વૈરી, કૃતઘ્ની, માગે માન મૂખે આપને,
કટુ વાક્ય બોલે તેન પાસે ચિજ ન માગે કા સમે. ૮૫

નિત્યે નકારે કર્મ કરતો આગમુ દિસતો અતે;
જૂઠું વદે નિત્ય જગતમાં ચંચળ દિમે જેની મતી;
કરનાર દ્રઢ ભક્તી તણો ચંચળ વૃત્તી, ત્યાગે પ્રીતી;
એ છે જણા નિય જાણુવા તેને મગે નહિ જન કદી. ૮૬

જે મનુષ્ય પોતાના કરી લે અવરને પગવારમાં,
બુદ્ધિ ચિને એવી વસે સ્વપરાક્રમી સંસારમાં;
એ પર્યંતા ઉદોગ બળ નિશ્ચય છ વાનાં જે કરે,
આશ્રવિકાનો ભય જગતમાં એ પુરૂષ સારે ધરે. ૮૭

બુદ્ધિ રૂપી બ.ણે હણેલો દરદિ નર જગમાં હશે,
તેવા મનુષ્યનું પારખું વૈદો કદાપી કરી શકે;
પણ તે મટયાની આપધી બોળી જગતમાં નવ જડે,
નવ મંત્ર હોમ યાગાદિ ક્રમોધી ન સકતી સાંપડે. ૮૮

જી સામવ્યાનું કામ ધરમાં વૃદ્ધ પિતાને સોંપવું,
સર્વે રસોઘનું કામ કરવા માનુને નિત્ય આપવું;
મનમિત્રને સંભાળ લેના સર્વ પશુની સચરો,
ખેતી અને સંસારનો વ્યવહાર આપે આદરો. ૮૯

ઉત્તમ કુળે નર ઉપજેલા ગુણ ક્ષમા ઉર ધારિો,
જ્યમ કાષ્ઠમાં અગ્ની વમે છે સુપ્ત, જે તુ વિચારિને;
એવા સુપુરુષોના વિચારો ઉપજે અંતર વિષે,
તે ખારના કે ધર તણા નર જાણતા નથી કા મિમે. ૯૦

જે ભૂપ કુલ કૃતવ્યને નિજ ધર્મે જાણીને કરે,
બોલી બતાવે ના સુખેયો તે પરાક્રમ આદરે;
રાખે નજર નિજ રાજ્યમાં ના નજર બહાર જરી કરે,
એ વૃષ્ટિનું દષ્ટી રાજા નિત્યે અગમ જાણુ વર્યો રહે. ૯૧

- જે નૃપતિ સ્થાન તણા દહી દાપનો વિચાર કરે ઉરે,
આધીન આનંદિત સ્વભાવધિ નિત્ય આત્માને કરે;
આપે સદા વર્તે છે ગુણથી અહરનિશ નિજ કામમાં,
રાખે સદા પૃથ્વીતણી સજાળ સરે કામમાં. ૫૨
- ફાગટ નથી જે પુરપો નિત હપે શોક કદી કરે,
બીજાં સુરાજ્યોની બધી ખામી ખચિત ચિતમાં ધરે;
પૃથ્વી ઉપર જ્યમ સ્મૃધીનણા ભંડાર ભવ્ય ભળાય છે,
ત્યમ રાપમાં સકુ શાન વસતું સર્વને દેખાય છે. ૫૩
- નિજ નામથી સંતોષ હાં સંતોષ આખર છતથી,
રાખે સદા, રાજપણાનો ગર્વ નવ ધારે રતી;
વૈભવ ન આપે ભોગવે આનંદ આપે દાસને,
એવા મહીપતિ શોભતા દીસે સદા ઉચાસને. ૫૪
- જે અણુગમ્બુ હૃદયે, કદાપી ગૂણ તેનામા ધણા,
પડીને ધીમાન તદપી છે ન લેખામાં જરા,
ફુલ તદપી ચિત ગમ્બુ ને સહિમાં સારું ગણે,
અણુગમ્બુ છે અગ્રિય સુરિષ્ઠ, ગમતું કદી ગુણહિણ હશે. ૫૫
- જમવું વિવિધ સુખથી સદા શાંતિજનોના સંગમાં,
વાક્યો વદો હરદમ મધુર ઉત્સાહને આનંદમાં;
પ્રીતી વધે નિત્યે પરસ્પર એક કાર્યો આદરે,
પણ દાદિ નિજ શાંતિજનોમાં ક્લેશ જગમાં ના કરે. ૫૬
- અનુભવ વગર પંડિતનો પણ વ્યર્થ શાન ઉપદેશ છે;
વસ્તુ તણા વ્યાપારમાં રહે છે અજાણ્ય હમેશાં એ,
અથવા કદી જાણે અવરથી તોય તેમાં શું મધુ;
અનુભવ વિના વસ્તુ તણા ઉપયોગમાં ના ચિત અણુ. ૫૭
- જેના ક્રિધાથી પાપ છે તે પ્રણ નર કરતો નથી.
તેથી વધે છે, વિશ્વમાં એ વાતમાં સરાય નથી;
પૂરિ કરેલાં પાપનો ન વિચાર, જરિ બીજાં કરે;
તે ફલ જુદિ મનુષ્ય આખર ધોર નરકે સંચરે. ૫૮
- પીતો મદીરા સ્વપ્નમાં લવરી કર્યાની ટેવ જે,
વીચાર સ્થાન વિશે પ્રવેશ, આર જનો હોય તે;

- આંખો અને મુખ જોધને વરતે વિચરે ઉદરના,
વિધામ શઠ મત્રિ તણો નિય અનુચરે ભય છે ધણા, ૯૪
નિધિમાં પડેલી ચીજ કોટિ પ્રયત્ન કરતાં નવ જડે,
શુભ શિખ ન માને શઠ મનુષ્ય હો શાસ્ત્ર વાતો સાંભળે;
હોઆ વિના પાવક મહીં આહુતિ ધરવી તે સદા,
મિથ્યા જગતમાં જાણુજ્યો ઉપયોગ લાગે ના કદા. ૧૦૦
- કુળવાન કે કુળ વગરનો કો હોય તે મનમાં ધરે,
મર્યાદ ન તજે મહાનજનની ધર્મ પ્યારો જે કરે;
પ્રિય વાક્ય બોલે ધિરજ ચિત હમેશ જે નર સાચરે,
સો કુલિનમાં પણ એ પુરુષ વધતો ગણાશે સહુ સ્થળે. ૧૦૧
- જાણે કરેલું કામ સરવે ધર્મ શુદ્ધ ચિતમાં વસે,
છે સત્યવાદી ન નીચ મન, દે ભક્તી, ચિતમાં ભાવજે;
દ્રઢતાથી ઘંટી વશ કરે, એકજ સ્થિતીમાં નિત રહી,
એવા સુમિત્ર તણો કદાપી લાગ જરિ કરેના નહિ. ૧૦૨
- ઉત્પન્ન કરેલ અધર્મથી ધન નાશ જગમાં યાપ છે,
એથી સજન એવી રીતે રગતાં ચિતે શરમાય છે;
બુદ્ધિધિ દ્રઢ નિશ્ચય કરીને અર્ધનું સાધન કરે,
એ પુરુષ આ અવની વિષે સાચો સદાચારી કરે. ૧૦૩
- જે જન વચન મન કર્મથી કર્યુ કામ વીચારે સદા,
એ મનુષ્યની અવની વિષે ટણિ જાય સમજી આપદા;
મન વચન કર્મ કરે હમેશાં નાશ ચિત્ત વિકારનો.
કમ્પાણુકારી માર્ગએ સુદ્ધિ વિષે છે સજ્જનો, ૧૦૪
- મૃત્યુ પછી પરલોક સુખ ધનિજન; અધર્મી, લડે નહીં,
ધન કાજ વેઠું દુઃખ દીવ તે માદ આતે ચિત મહીં;
જંગલ મહીં કોતર મહિં સહિ માર ખુણે મેળખ્યું,
સહિ ટાડ તડકો નિત્ય ભઠકચો છોડવું ના ચિન મખ્યું. ૧૦૫
- ધરી શસ્ત્ર કર નરધિર પુરુષપર નજર કરિ કદિ મારવા;
ભય છે ન આત્મામાં સહુલય, પ્રલય તે ચિત વા ના,
મોટાઇ નિયત ધરિતો ઉદ્યોગિ દક્ષ ધિરજ ચિતે. ૧૦૬
- છે સ્મરણ વધુ, વર્તે વખત, મોટાઇ પામે આ જગે.
જેમાં અતીશય લાભ પણ આપે અધર્મથી ભર્યું;

બહુ દુઃખથી પામ્યો પરાજય, અર્થ ગિણ, મન ઉતરું;
 માને મને સુખ મદિ વિશે, કરિ ત્યાગ તેવા કાર્યનો,
 આદી જેમ રાજ્ય કાંચળી તજિ, તેમ રાજ્ય તે થતો. ૧૦૭
 ધર્મ કરે જે અવરની તે મૃયુ સ્થાન ગણાય છે,
 વધુ બોલવું હદ છોડને, લક્ષ્મી વિનાય થતો દિસે;
 શેવા ન કરતો ચુર તણી કરતો ઉતાવળ પઠનમાં,
 વિદ્વાનનું અભિમાન ધારે, શત્રુ વણુ રિવા તણી. ૧૦૮
 સુખ ધન્યનારે ત્યાગ વિદ્યાનો સદા કરવો પડે,
 વિદ્વાનને વિદ્યાર્થી હાલતમાં ન સૂણો સાંપડે;
 અગ્ની ન કાદથી તૃપ્ત થાતો નિધિ ન તૃપ્ત નદિ થકી,
 મૃત્યુ ન પ્રાણિથી તૃપ્ત થાતું, દુષ્ટ સ્ત્રી પુરનો થકી. ૧૦૯
 સુખ દુઃખ આપ અનિત્ય છે બોક્ષના ધરમને આનમાં,
 છે નિત્ય, ત્યાગ અનિત્યનો, ચિત્ત નિત ધરે પરમાત્મા;
 સંતુષ્ટ રે' માની ચિદ્રાત્મા એજ લાભ વડો દિસે,
 "માની સઠગ સુખમય જીવે અગ્નિ અવગુણ પેખશે. ૧૧૦
 ઉપખતી છંદ.

દરે પડ્યો ઉદર સર્પ ખાય, ઉદ્યોગ વિના તૃપ્તી જણાય;
 પ્રવાસ વીના દિન રાજ જે છે, એને મદી ઉદરમાં ધરે છે. ૧
 શત્રુ અને સ્નેહિ સલાહકાર, આશ્ચર્યિકા જે નર આપનાર;
 પરાધ વ્રતિ થકોં જીવનાર, જશે બધાં જ્યાં તૃપ્તી જનાર. ૨
 જે પાંચે માનેદ્રિ વિરેથી એક, રોગે કરી નિર્મળ થાય છેક;
 તો બુદ્ધિ પામે ક્ષય જણુ ભાઇ, પખાસ ફાટે જગ રે' ન કાંઇ. ૩
 અલસ્ય નિદ્રા ભય ને મકેપ, પ્રિયશ ધંધા મહિં નર્મ યોગ;
 એ દેવ સાડ છંજનાર વિષે, તજેયિ સુખી નિયે રે'જ પેાતે. ૪
 ચે.જેસ કમોં સિંધ આપ મઠે, વિચાર પે'લો કરવો સુવાટે;
 નિશ્ચય ધારી શરૂઆત સારી, ડાહ્યા જનો નિત્ય કરે વિચારી. ૫
 સુસાધનો જોઇ કરે વિચાર, થશે પુર કે બગડે લગાર;
 ઉદ્યોગ સારો નર ધૈર્યવાન, તપાસી પ્રારંભ કરે સુકામ. ૬
 જે રાવના સ્થાનનું શૌર્ય જણે, આત્માદિના વિષ્ણુ પ્રમાણે;
 સૈનાનું ના શૌર્ય ચિતે વિચારે, એ રાય ના રાજ્ય કરે લગારે. ૭
 પ્રસન્ન રાજ કદિ થાય તો શું, કદાપિ ક્રોધે ઉભરાય તો શું;

- પ્રભ ન એરો નૃપ જોઇ હોમે, ન શંકે રામી જ્યમ નરિ ઇચ્છે, ૮
 મૃગો ધરે પારધિનોજ ત્રાસ, એ રીત નૃપથી જન રે' ઉદાસ;
- કદાપિ પૃથ્વી પતિ હોય રાય, છતાં પગે નાચ જરૂર ચાય. ૯
 અનીનિધી જો કદિ રાય આવે, પિડે પ્રભને કદિ તે કુચાલે;
- પગે વડુ રજ્ય વીંખાઇ જાય, વાયુ ચક્રી વાદળ નાચ ચાય. ૧૦
 જોણે નથી ઇદ્રિ જીતી કદાપી, તેને શુભાશુભનું જ્ઞાન કયાંથી;
- અશુભને શુભ સમાન જણે, એ સુખને દુઃખ સમું પ્રમાણે ૧૧
 ખાધેયતો સ્વદ અયવ્ય પ્રાપ્તી, છે વર્તમાને સ્થિર રે' કથાથી;
- ન શકિત તેની અતિ ભેદ બુદ્ધી, ન અંત સારો નકિ નાશ એથી. ૧૨
 જોની કનેથી નિત વિત પામે, જોયે મધુરું વળિ સાંચ આપે;
- નિચાર દે ગોઠવિ તેજ પ્યારો, લાગે, સદા અન્ય ગણે અ રો. ૧૩
 ખીજા પરે જે અપરધ મૂકે, દેખી દુખી અન્ય વસેન સુખે;
- એ વર્તને જે નર વર્તનાર, સદા ગણે વેર વધારનાર. ૧૪
 જોને ઠિઠાધો સુખ છે ન લેશ, સહવાસથી છે ભયને કપેશ;
- તેવા જનો પાસથિ લેવું દેવું, હમેશ જણો ભયથી ભરેલું. ૧૫
 સંખધિથી સંપ સદા તળને, જે અર્થ સાધી દૂર ચાય બારે;
- પાપી વૃત્તીને શકતાઇ કામે, તે સાથ વસતા સુખ કોણુ પામે ? ૧૬
 આ લોકમાં ઉત્તમ ચાલવામાં, પામે વધુ શાંતિયિ માન, બહાલા;
- ઋતિ દુરાચારિ તણી પ્રતિષ્ઠા, હમેશ તોડે, અપમાન નિશા. ૧૭
 ધીમાન બુદ્ધીથી કરી પન્નિકા, સ્થીતી અને ઉત્પતિની નીરિક્ષા;
- કીર્તી સુણીને જનની અપાર, મૈત્રી કરી સુખ લહે અપાર. ૧૮
 વિદ્વાન સેવા કરનાર ધર્મી, સુમિત્ર સુભેચ્છક મિષ્ટ વાદી;
- સખધિ સાથે વળિ સત્યબાધી, ધીમાન ના દૂર કરે કનેથી. ૧૯
 નહારા યશે નમૃતા નાશ પામે, પરાક્રમે નાશ અનર્થ પામે;
- કોધે ચક્રી શક્તિ સદા તજાય, કુટેવ શુભા ચરણે વિદાય. ૨૦
 કરેલ ઉપકાર ન જણુનારો, કુણુદિ ને દુષ્ટ સ્વભાવવાળો;
- તણ જવો મિત્ર થવું વિમૂખ, લોકેલ કૂવો ખડથી અનુપ. ૨૧
 દુર્મુદિવાળો વળિ મુર્ખ જાતે, કોધી અધર્મી જન હોય અપે,
- ધીમાન તેથી નવ સ્નેહ રાખે, આપે રહે દૂર, ન સ્નેહી બાળે. ૨૨
 મૃત્યુયિ મોહું થવું ઇદ્રિ જીત, કરી પ્રવાસે કદિ રોમકું વીત;

તે અર્થ માટે અવશ્યું બનેનો, માને મને દેવ અનિષ્ટ એનો. ૨૩
 પ્રાણી પિડા ના કરતા લગાર, સ્વભાવ સિત્રો ધરતા ક્ષમાય;
 પામે સદા મીત્ર મહાન માન, આયુષ્ય ટકી વધના શિમાન. ૨૪
 આપતિને જે અટકાવે જાણે, છતાં કદી આવી, ન દુઃખ આણે;
 અનૂભવી કામ થયેલ તેનો, એ અર્થમાં ના હકો, ઠરેલો. ૨૫
 સૌ કામના ત્યાગિ સુસંત સેવા, કરે અમીમાન ન માન લેવા;
 શક્તી પ્રમાણે કરે કામ રાજ, યાશે યશસ્વી નર પુરુષ પામી. ૨૬
 ક્રોધે કરી લક્ષ્મિ હણાય જેમ, આશા ધિરે લોભધિ કિર્તિ તેમ;
 પાળ્યા વિનાનાં પશુઓ મરે છે, સદુ નાશ ક્રોધી દિજતો કરે છે. ૨૭
 ભુજંગી છંદ-

રસે જે ભણ્યું ત્રિપ તે એક મારે, વધુ રાજ્ય યશ તણું ના વિગરે;
 પુટે જો કદી રાજ્ય કરે પ્રધાન, પ્રજા સોત રાજ તણો જાપ ધાણ, ૧
 વિના સ્વાદનું અંન ખાતા મરીએ, કરે શૂળ ભારે મહીં સ્વાદ ઉભો;
 ધનીને ન ભાવે રૂઠાં ખાનપાન, નથી લાગતી શૂળ એને નિદાન, ૨
 મરે દીન આશ્રિતકાને બચેથી, દમાતી રહે મધ્ય પંકિત મુચેથી;
 લઘુમાનથી શ્રેષ્ઠ નિત્યે ડરે છે, બધા સુષ્ટિમાં એમ જીતા વસે છે. ૩
 મદીરા થકી જે મદોન્મત માય, વધુ એધિ એધર્વતાથી જણાય;
 છકી જાપ પાપી નહીં વાર લાગે, યશ પાંચરૂં સર્વે દારિદ્ર આનં- ૪
 નહીં નીમમાં ઇંદ્રિયે રાખી જાણે, અતી દુખ પામે છીનીને જગે તે
 મિલતે મશા કષ્ટ એથી પડે છે, ગ્રહોથીજ નક્ષત્ર પીડા ખમે છે. ૫
 નથી પંચ વીહાર જેણે જિતેલા, પડે તેહને પેટલા દુઃખ કરા;
 વધીને દુખો દેહને તો દહે છે, રાશી જેમ જો શુદ્ધપક્ષે વધે છે. ૬
 જિતી જે નહિં આપતું મન જાણે, ચિતે ઇંદ્રિયો શતવાતું વિચારે;
 યશ ઇંદ્રિયોના શુણે તે સદોષ, રહે કામને ક્રોધ લોભાદ દોષ. ૭
 કરે ધર્મને અર્થનો ત્યાગ આપે, વસે ઇંદ્રિયોને રહી વર્તતો ને,
 નહીં તેહની રીદિનો નાશ યાશે, પુટી કોડિ રેશ નહીં એક પાસે. ૮
 અરેખો અધર્મો કદુ બોલનારો, સદા જુદિહીજો બહુ ક્રોધવાળો,
 કુકર્મો ખની નીચ કાગો કરે છે, અનર્થો સદા એ પરે હનરે છે. ૯
 ધરંધીર સાંતી દયા દીલ મોહી, પવિત્રાઈ ધારે પદે રાજ વાણી;
 નજે મિત્રનો દ્રોહ ઇત્રી જિને જે, રમાને વસ્થાનાં દિવે ચિન્હ તે તે. ૧૦

શિશુને ન આપે જરી, આપ ખાતો, ફનદી બની લાજ છોડી રિખાતો;
સદા પાપમાં ચિત્તના બધુ દીન, યશે આખરે દુઃખવાળો ખચીત. ૧૧
સદોપી છતાં આપ સાચો બને છે સદા અંગના દાસને છેહ દે છે;
કરેલો બલો ગૂણુ જેથી જીલાતો, મહા વ્યાધિથી રોજ એતો રિખાતો. ૧૨

ઉપેંદ્રવજ્ર છંદ.

શરીરમાં સોંસરું જાણુ જાય, કદાપિ ખેંચી કરથી કદાચ;
પ્રવેશ વાણીરૂપિ જાણુનો જે, ન કાઢતાં નીકળવા તણો તે. ૧
પુવાન નારી પચ્ચેલું અન્ન, શુરો જિતેલો રણુ સાખિ રંગ;
તપસ્વી જે તત્ત્વગૃહી બનેલો, વખાણુ પાત્રે જન ચાર એનો. ૨
ઢોલ ખોલે બહુ દ્રેષ રાખે, કરે બધે વૈર ન નમ્ર ભાખે;
ધરે અતિશે શકનાઈ નિત્યે, રહે દુઃખી કાળ અનંત વીતે. ૩
બુદ્ધિનડે સહુ બધ નાચ થાય, તપેધિ સારા ગુરને પમાય;
ગૂઝનિ સેવા થકિ જ્ઞાન પ્રાપ્ત, અને સદા યોગધિ થાય શાંતી. ૪
પરોપકારે પુનઃજન થાય, વિજ્ઞાનથી વેદ મદ સુણાય, :
થયા દિસે મુક્ત બને જણા આ, ન રાગચિતે નહિ દ્રેષ જ્યાં જ્યાં. ૫
મણેલ યોધો શુભ કાર્યકારી, કરે સદા જે તપ યોગ ધારી;
પૂરું કરેથી ફળ તેલું પામે, અપુણ્યતાથી નવ લાભ જામે. ૬
પર્યંક પોડે નહિ નીંદ આવે, સુનારિમાં ના ચિત તે લગાવે;
શુભી કરે ખૂંસિ નહીં લગારે, સંસાર ત્યાગે, સુખ જે વિચારે. ૭
રાગાતિનો બેદ ચિતે વિચારે, ન જે કુળાચાર પ્રીતેધિ પાળે;
મુક્તિને સુખ અને શુદ્ધાંતી, મળે ન બેરી ચિતને કદાપી ૮

વસંતતિલકા વૃત્ત.

જે દેશ ચાલ વળિ કાળ તપાસનારો,
જાતી રત્નધર્મ હંચ નીચજ જાણુનારો;
જ્યાં જાય ત્યાં ઉપરિ સજ્જનનો બને છે,
તેને સુપાત્ર જગનાં જન તો વદે છે. ૧
જે દંભ, માહ, મદ, દેશ, અને કુકામ,
ચાડી, લડાઇ, જન દુષ્ટનું લે ન નામ;
બૈ વૈરિ કા દિ ન કરે નહિ મદપાન,
તેને સુબુદ્ધિજનમાં ગણુનો પ્રધાન. ૨

જે દાન, મોહ, કુગદેવ તણી સુખાળ,
 ચાલે સુનીનિ થકી દુર્ગુણ દૂર ખીજ;
 પાપો સદા દૂર કરી શુભ થતિ ગમે,
 સૌ દેવ એ મનુષ્યને બહુ માન આપે. ૪
 વીચા સમાન જન સાચ કરી ખુશી રે,
 મૈત્રી સમાન જનથી વ્યહવાર રાખે;
 ત્યાગી વિવાદ શુણિને ધણું માન આપે,
 એ જન આ જગતમાં અતિ માન પામે. ૪
 આશ્રીતને દષ્ટ પછી નિત આપ ખાપ,
 જે કામ ખુબ કરિને ઉધવા ચલાપ;
 શત્રુનિ મામણિ પૂરી કરતો સુહર્ષ,
 એ પુરેને ન દદિ પાપ જરાય સ્પર્શ. ૫
 જે ભી કીયા શુભ અશુભ ન કેમ જાણે,
 જાહેર આપ ન કરે કદિ કોઇ ટાણે;
 વીચાર શુદ્ધ ચિત્ત કામ ત્રિપે લગાડે,
 તેણું ન કામ બગડે કદિ કોઇ કાણે. ૬
 સારું થવા અવરતું સુપ્રયાસ પારે,
 જે મિટ વાક્ય શુભ ચીત્ત થકી ઉચારે;
 આપે સુમાન જનને બડ ચાતિ માંહી,
 એ છે મણી સમ સદા ત્રણેસોક માંડી. ૭
 જેનાયિ કામ કદિ કોણું થયું નહાકે,
 નિ.યે લગ્નય ચિત્તમાં મણિને નકારે;
 એ યાચ છે બરિયા માંદ પ્રતાપાન,
 એણું સુતેજ પરખાય રવી સમાન. ૮

છેદનજી છંદ.

બાણે કરીને વધુને વિધેણું, કાપેલ ફહાણિયિ વનં વે'ણું;
 સાણું ચરો એ કહુ વાક્ય માટે, વીધેલ છાની નદવા સમારે. ૧

જીવણી છંદ.

ચોર ચોરી મહોન્મત કનેથી કરે, રોગિ પાત્રેયિ દ્રવ્ય વેદ લે છે,
 વિપથિ પુરોગિયિ જીવેછ વાતંગના, ચોર રજમાન દરથી ઝડે છે;

શત્રુ છની જિવે ગય નિષ્કંટકે, રાય પ્રીતિચિ પાંડત પાળે,
 એ છ જણુ છવતા વૃતિ ગૃહિ અવરની, એ મહોં છે ન સક કોઇ કાળે. ૧
 ગુરની પાસે ભણેયો હરો શિષ્યને, પુત્ર પરણ્યા પછી નીજ માતા,
 રતિ પછી સ્ત્રી પતી, અર્થ સરવા પછી અર્થાં જન ચિત્તમાંહી ન આંતા;
 જળ તણો પાર કરતાંજ નાવીકને, રોગિ સાગે થતાં વૈદ જનને,
 એ છયે જણુ છુત્રી જામ કાર્યો થતાં, આપનું શુભ કરન ર જનને. ૨
 નારિ સંગ જૂગડું મ્હ શીકારને, દુષ્ટ બાપણુ બહું જાણિ ભણવું,
 મહનને કરવું શાસન અને એહને, મૂખથી કહું જરા વચન વધવું;
 દ્રવ્ય અન્યાયથી ધરવું નિજ ગૃહ વિગે, સાત એ દોષ છે ધરજવાના,
 રાજગૃહ ઉંધું મુગમાથિ એથી વળે, સજનને દોષ મટ દુર કરવા. ૩

છપ્પા.

જેને પોતા તણો, ચિતમાં હરણિ ધાર્યો,
 દિન જાણીને પ્રેમ, અધિક જે જન પર અડ્યો,
 જે નિજ સેવા કરે, રહે સુખ દુખમાં સાથે,
 હું છું આપનો દામ, આપ ગાળે મુજ માથે,
 એવાં વચનો વદનારને, નવ સંકટમાં ત્યાગવો,
 નિજ પ્રાણુ જતાં પણ એ પુરપને, શરણે નિત્ય રાખવો. ૧
 છુદ્ધીછીનની સાથ, વાત કો દી નવ કરવી,
 સંકટમાં નાઠેન, પ્રીત તેની પરહરવી,
 નિચ રહિન નર હોય, તેનિ સાથે નવ વસવું,
 કામ મોડુ કરનાર, એથિ અગમા નિત ખસવું,
 એ વિચાર કરિને વિશ્વમાં, કામ કોડ ધારી કરે,
 તો પડિત તેને સકળ જન, હેમે હોંશ ધરો ગણે. ૨
 ધાર્યું કારજ થાય, શરિર સુખી રોજ રહે છે,
 સ્ત્રી સાથે જહુ સ્નેહ, મિટ મુખ વેણુ વહે છે,
 પતી પત્ની ખુશ રહે, પુત્ર વશ રે' પોતાને,
 અર્થ પ્રાપ્ત અતિ યાય, મેળવી જે વિવાને,
 વળિ માન મહીપતિનું મળે, કીર્તિ જગમાં ઉછળે,
 તો સુખમાં શી ન્યુનતા, સ્વર્ગે એ શાથી મળે ! ૩
 સગીર હોય આરોગ્ય, નહાં દમડીનું દેવું,
 દેશાટન ના જવું, રોજ સુખિ ધરમાં રે'વું,

સરસ મનુષ્યનો સંગ, ઉપજ છે ખરચ પ્રમાણે,
રહેવું આપ અવાસ, બાપ ન કોનો ચિત આણે,
વળિ સ્વતંત્રતા સચવાય છે, સુખદારક એ સદુ સદા,
એ સર્વે એક સ્થળે મળે, તો જનને શા આપદ

૪

મિત્ર સમાગમ થાય, વધુ વિતનું નિત રગતું;
પુત્ર સપુત્રજ હોય, સ્ત્રીનું સુખ પુરચ મળવું.
સમય સૂચક બોલવું, કુટુંબે વધે વડઈ,
દુઃખીત વસ્તુ મળે, મહત્ જનરે' ગુણગાઈ;
એ આડે સુખ છે જોડને, એને હરી દેસે અતિ,
ખરે સુખી એ ખસકમાં, દુખ નહિ જોને દિલ રતી.
વધુ નવ ફરે વિદેશ, ફરાચાર્ય દિલ ડરતો,
પરબીનો કોવાર, સ્પર્ષ જે નર નયિ કરેનો;
સંગ ફરાંગ ન કરે, હરે અભિમાન ન ધારે,
ચોરી ચહે ન ચીન, કદૂ વચનો ન ઉચારે,
વળી મધપાન કોઈ ન કરે, દુર્ગુણથી ડરતો રહે,
એવા રેકીલા મનુષ્યને, સુખિયો જન જગતાં કહે.

૫

૬

કોધ કદી નવ કરે, શાંતિ ચિતમાંહિ રાખે;
ધર્મે અર્થ કામનું તત્ત જાણે, નવ આણે,
મિત્ર સાચ અર્થની, જુદિ કેદી નવ ધારે.
તિરસ્કાર કો કરે તો ન કદુ વચન ઉચારે,
વળિ માન કોઈ આપે કદી; કો જન અપમાનજ કરે;
તોપચુ નવ કોધ કરે કદી, તેને સુખિયો જન બણે.
સકળ ઉપર સમદ્રષ્ટિ, નહીં કો ઓછું વધારે;
સર્વ તણી ચિતમાંહિ, દયા વધતી નિજ ધારે.
દે નહિ દિનને દુઃખ, સૂખ કરવા ચિત ધારે,
વહે ન વધુ કોવાર, કામ સમ શબ્દ ઉચારે;
વળી સારો કે નરતો કહે, જનો, ન અંતર જે ધરે,
એત્રો નર જે જે સ્થળ જશે, ત્યાં સારો યશ મેળવે.
અદેખાઈને જન, કદી કોનો નથી કરતો,
ગરિબ ઉપર હમેશ, દયા દિલમારે' ધરતો;

૭

૮

ગગન ઉપર જાળ કઢી, નહો આપે બતલાવે,
બગાડ કોનો કરી, ચિત્ત ફાગટ ન ફૂલાવે,
વળી કંઠેથી બહિષ્ કહિ દામને, પડતું ન મૂકે પશુ કરે,
એ મનુષ્ય માન પામે અતિ ને ને સ્થળમાં સંચરે. ૯

એક નારિથી અધિક, નારિ ને પરણે છે નર,
એક માનિતી થાય, ખીજી અણુમાની રે' ધર,
જીગારમાં જનને હેઠ, હારિ પુરતું દુખ પામે,
માર આસણથી અંગ, દુઃખ અદકું જ્યમ જામે,
એથી વધતું દુખ વિશ્વમાં, અન્યાયે ને ઉચરે,
એને તનમાં ચાતું સદા, એવું મહાન જનો કહે. ૧૦

બાંધી મૂક્યો હોય, પુરપને મહાન નગરમાં,
તેને ને દુખ થાય જાય વણ્યું ન કથનમાં,
મુસાફરીમાં હોય, રાતમાં રખડે જૂએ,
વધુ વિશ્વમાં દુખ, શત્રુ કેડો નન મૂકે,
એથી પણ વધતું દુખ દિસે, ને જોયે જૂઠું જગે,
જૂઠી સાક્ષી પુરનારને એથી દુઃખ વધુ દિસે. ૧૧

મદિરાનો પીનાર, ક્લેશ ઝાઝો કરનારો,
વૈર ધણા જણ સાથ, નારિ નર છોડવનારો,
જાતિ માંહિ તકરાર, દેષ વૃષ્ટીની સાથે,
નર નારીમાં દેશ, કરાવે વસિ સંગાતે,
વળિ આડી ખાલી સર્વની, નીદા કરવી પ્રીતથી,
દાક્ષા જનને તજવાં ધટે, વિચાર કરિને ચીતથી. ૧૨

હાય તરો જોનાર, વણિક ને જાણું તોળે,
જીગારિ ને જગમાંય, ધૂતને જૂઠું જોસે,
વિવેક હીરો વૈદ, શત્રુ ને પોતા કેરા,
હાય મિત્ર પણુ દિસે, દુરાચારે દૂએલા,
એ સર્વને કા દિને, સાક્ષીમાં નવ રાખવા,
કહિ હાય સ્નેહ તે સાથ પણ, ચિત્ત વિચારી ત્યાગવા. ૧૩
ધર બાળે વિષ દિયે, અનર નરથી ઉપજેસો,
ગર્ભપાતની દત્તા, તરો વિક્રમ કરનારો,

યત્ર તથો સજનર, આડિ ખીમની ખાતો,
 મિત્ર દોહ ને કરે, પરભીમાં લપટાતો,
 બાળકને હણનાર, ગુરુ સેને પગ મુકે,
 ઢિંગ થઇ મદિરા પિયે, દુખી, દુખિ કરે ન ચૂકે,
 વિશ્વાસીની ધાત, કરે ન.સ્તિક નર ને છે,
 વેદ ઉપર વિશ્વાસ, નહિ નિંદાજ કરે છે.
 આવે ને અધિકાર, જગત્કારે ધન સર્ધ લે,
 દુષ્ટ આચરણુ ધરે, શરણુ આવે તો હણિ દે,
 ફેર કાળજ્યા તણો, એટલા જન આ જગમાં,
 બ્રહ્મદત્તારા ગણો, ફેર પાપી સમજનમાં,
 તાપણિયી તન રૂપ, જરૂર નેતાંજ જણાશે,
 જત પડે રિશ્વમાં, ધર્મવાળો જન યાશે,
 બ્યહવારેથી નિત્ય, એટલા ચિત્ત સમજતી,
 સંકટ સમયે સદા, ખરી ધીરજ પરખાતી,
 વળિ ભગ વેળા શુરવીરનું, શર પ્રકાશિત થાય છે,
 લાભ આપતિમાં આવનિમાં, મિત્ર સ્વરૂપ સમજાય છે. ૧૪
 જરા રૂપને હણે, હણે આરા ધીરજને,
 મૃત્યુ પ્રાણિને હણે, હણે છે દેશ ધરમને,
 કોપ લક્ષ્મિને હણે, દુષ્ટ રોવા શિગતાને,
 કામ હરે લાજને, જગતમાં હરકોઇ બાને,
 યજ્ઞ અભિમાને આ આવનીમાં, નાશ સકળને થાય છે,
 ગુણુ એક એક અવગુણુ યજ્ઞી, હરેક રિતે હણાય છે. ૧૫
 ખુદ્ધ અધિક ચિત્ત વસે, કુલિનતા શમતા જાજે,
 ઇદ્રી નિમહી થઇ, શાસ્ત્ર સાંભળિને રાચે,
 થોડું બેસે મૂખ, પરાક્રમ ઉપર પ્રીતી,
 ગમ સમું દે ઘન, ગૂણુ જાણે શુભ પ્રીતી,
 એ આઠ ગુણો ને પુરુષમાં પ્રતિ દિન દોસે શોભતા,
 એવા જનના સતસંગથી, આપ વિષે ગુણુ રૂં વડા. ૧૬
 ચિત્ત જેનું નવ સ્થીર, કપટ ઝાઝું અંતરમાં,
 ઇદ્રી વશ ને વીર, સ્વાર્થ વિણુ કંઈ ન નજરમાં,

પારો હોયે ચીજ, સ્વાર્થ વિણ જરી ન નિરખે,
તળાવ જળવિણ જેમ, હંસ નવ જોતાં હરખે,
વળિ અણુચિંતબો કોખજ કરે, પ્રમત્ત કારણવિણ થશે,
ન્યમ આકાશે વાદળ ચડે, નીચ લક્ષણો એ હજે. ૧૭

વૃધતા હણે સ્વરૂપ, ધિરજને આશ હણે છે,
મૃત્યુ પ્રાણને હણે, ધર્મથી દેશ ઘટે છે,
ભાજ નાશ કામથી, સદાચારો નિય સેવે,
હજાય લલિત દમેશ, કોપને કારણ દેવે,
એ સદ્ વસ્તુ અકેકથી, હજાય છે હરનિશ જુએ,
'પણ અભિમાનીનું' અવનીમાં, તમામ નાશ થયું ગણો. ૧૮
વિશ્વાસે ધર માંહી, વસી ધરનાર જગાડે,

શુર, શબ્દા પર આપ, ખમ ચૂક્યાનું ધારે,
હંસ વરણ છે આપ, નીચ નારીને સ્પર્ષે,
નિપ્ર ક્ષત્રિ ને વૈશ્ય છાં, મદિરા લે હવે,
વળિ વલોથી રહિ વેગજો, કામ કરારે વડિલને,
જે અવર તણી આજીવિકા, છેડી માને મુખ મને. ૧૯
વિપ્ર પ્રાસ આકરી, કસેવે ચિત્ત ન વિચારે,
શરણે આવે સદા, હણ્યાનું તેને કારે,
એ કામો કરનાર, વડા પાપી જગ જણો,
દિન હત્યારા સમા, પાપિ એ અંતર આણો,
વળિ એ પાપીના સંગમાં, વસવાથી પાપી જને,
પ્રાશ્વિત તેને કરવું પડે, એવું વેદ શ્રુતી જણે. ૨૦

પાળે શુરનું વાક્ય, ન્યાય વીચારી વરતે,
છાંડેલું નવ ખાવ, ધાત ન કરે કો જનને,
અનર્થ આપ ન કરે, કંઈ ઉપમાર પીછને,
સત્ય અને પ્રિય વાક્ય, અદરનિગ મુખ હચારે,
વળિ દેવ વિપ્ર અતિથી તણી, રોચા સ્નેહ ધરી કરે,
એ ભડનર આ અવની વિગે, સર્ગ મોખડ થઈ દરે. ૨૧
ભાજવાન જે રાવ, નારિ જે છે બ્યભિચારી,
માકર નૃપતિ તણો, આપનો પૂત વિચારી,

જ્ઞાત આપણે દોષ, વીધવા ઓ મુન નાનો,
 સૈનાર્જિવિકા ઉપર, જે પુરુષ છે જિવનારો,
 વાળ નૃપે વિધો અધિકાર હરી, એવા દશ સાથે જરી,
 વિતનો વ્યહવાર ન રાખરો, સંગત કર ઝટપટ પરી. ૨૨
 અકરમી હોયે અપાર, ખુમ જગમાં ખાનારો,
 દ્વેષિ તણી રિય છાપ, કર્મ ફૂટાં કરનારો,
 ધાતક દિલનો ધણો, દયા નહિ જરિ અંતરમાં,
 દેશ કાળની ગતી જરી જાણે નહિ મનમાં,
 પણિ વેશ નદારો ધારિને, જે નર દુકલ યદ્ય કરે,
 એવા નરને સમજૂ કદી, લાવે નહિં ધર અગણે. ૨૩
 આરે સજ્જન ઘેર, પ્રથમ આસન શુભ દેવું,
 જળ લાવી શુભ પેર, ધોધ પમને જળ પીવું,
 રિપતિ આપની હોય, તે મુજબ માન દધને,
 સમાચાર હર કોષ, પૂછવા પાસે જઇને,
 ખજિ ધિર પુરુષે મિજબાનને, ગળ સમું ભોજન દધ;
 સદા તૃપ્ત કરવો ઘટે, અતિથિ આળ્યો ધરમહીં. ૨૪
 અતિથી આવે ઘેર, જે ન જળ આપે તેનો,
 પુજે ન મધ્ય પર્કથી, ના વહે મીઠાં વેણો,
 ધરી કપણતા કાય, આડું જેતો આપેથી,
 કરે નહીં સતકાર, અતિથી ને જાતેથી,
 તો જગમાં તેનું જીવું, નિષ્ફળ નદી મનાય છે,
 સત પુરુષો તણે મુજે સદા, વાણી એવી સુણાય છે. ૨૫
 વેદ શસ્ત્ર સજ્જનાર, બ્રહ્મચર્ય ન જે પાળે,
 ચોર કુર મલખી, બાળ હત્યા ચિત ધારે,
 સૈન્યા જિવિકા ચકી, જીવતો નર જગમાંહીં,
 વેદ વીકચી થાય, ચિત શંકા નહિ કાંધ,
 એ નરમાયી નર કોઇને, પાણી પણુ દેવું ન ઘટે,
 પણુ ભોજન દેવું ભાવથી, આવે જે કદિ અવસરે. ૨૬
 રીક્ષ હૃદયમા નહી, ભોલ કાચન મમ જાણે,
 શોક જરી ન શરીર, સંધી વિમલ મન નાણે,

નીંદા સ્તૂતી ઉભય, ચકી વીરકત રહેજે,
 બ્હાણું નર કો વધૂ, નહીં કો દવધું દીસે,
 એ સરવે ચિતથી ત્યાગીને, રહે રૂડેરા રંગમાં,
 એવા બિશુકને સરદા, આપો જનો ઉમંગમાં. ૨૭
 ખરી પડેલાં પત્ર, કંદમુગ દ્રુગ નિત ખાઈ,
 રહે રંગમાં સદા, રૂડી રીતે ન નવાઈ,
 આપ આતમા સદા, નિયમમાં જે નર રાખે,
 યસ યાગમા કુસુગ, રહે કદિ વનને વાસે,
 એવા નરને આ અવનિમાં, પુરો તપસ્વિ પ્રમાણુવો,
 સહુ અતિથી માહી એટ નર, હરનિશ તેને બાણુવો. ૨૮

લલ્લુ સહસ્રી.

દોહરા.

હગ જનના વિશ્વાસથી, ડાઘા ઠોકર ખાય;
 પ્રથમ મેળવે મન પછી, ઘર છુટી લઈ જાય. ૧
 ઉપરથી સારું કહે, અંતર દ્રેષ અપાર;
 એવા હગ ઠાકારને, કર જગમાહિ જુહાર. ૨
 શુભ નવ નિપજે દુષ્ટથી, કરશે કાટી ઉપાય;
 વિષ બક્ષણુ કરિ કો દિવસ, અમર મનુષ્ય નવ માય. ૩
 નિજ ગુણુ તજે ન જગતમાં, ભક્ષે ગમે તે માય;
 હસ્તી સંગે બાંધતાં, ખર લોચણુ ન જુવાય. ૪
 મહત જનો દુષ્પ બોગવે, પણુ નવ આણુ ઉગ;
 સોખત વિણુ સિંહ વન રહે, લોચ તજે નહિ શર. ૫
 પરોપકારી દામમાં, પાછ ન ખરવે હાથ;
 રાડોમાં લાખો દિયે, દુષ્ટ દોસ્તની સાથ. ૬
 નીચ પુરૂષ ગુણુને કદી, નાણુ યાદ લગાર;
 કપૂત જૂલે તાત ગુણુ, ઉવટો નિત લડનાર. ૭
 નિજ શુભ કરનારા તણુ, શુભ કરવું શુભ ધર્મ;
 ઉવટો કૃતધન થઈ લડે, દુષ્ટ ન ધારે ધર્મ. ૮
 સ્વામી કે નિજ શેકને, પડયા દુખે દિલેન;

નાસે નહિ માથું જતાં, ઉંચ કુશમાં કપજેઝ. ૯
 ડરમાં તું દુઃખ જોઈ દિલ, બ્રાત મને ચા ચાંત;
 દિવસ પછી પડિ રાત તે, રાત ન રે', નિઃશ્રાંત. ૧૦
 દુખ ચાને તું દીવ ધર, સહુનો આહીં છે અંત;
 સુર્ય ચંદ્ર પણ સ્થિર ન નિન, તો શો ધરવો તંત. ૧૧
 મોઢે શુભ વદનાર પર, નવ ધરવો વિશ્વાસ;
 નહિ ધરમાં વાતો વડી, તો શું ધરવી આશ. ૧૨
 નામ પ્રમાણે શુણ જગે, ભાગ્યે કદિ દેખાય;
 માણક અતુર હિરો છતાં, પાછ ન મૂવ પમાય. ૧૩
 જુઓ શેઠ આ શહેરના, સઘળે મૂંઝ મનાય;
 ગોળ બદલ દે ગાંઠિયા, ડાંપણ જોઈ હરખાય ૧૪
 સાંજે સો મળતાં છતાં, કરે સવારે સાક;
 શેઠ છતાં જાણે ન ગણિ, છોને બે શું? આક. ૧૫
 લક્ષ્મી થકી વડાઇ ના, વિચા થકી વડાઇ;
 ખીલી પેહેરે લુગડાં, શો દે જવાબ ભાઈ? ૧૬
 જુઓ જગતમાં મૂંઝા, દે ન સત્યને મન;
 હેતરિ લેતા મુરખ નર, અસત્યધારે તમામ. ૧૭
 નાનાંથી ન બની શકે, મહત જેવું શુભ દામ;
 પતંગથી ન બની શકે, રી પ્રકાશ તમામ. ૧૮
 આપે છે પ્રભુ સકળને, જોછે તેવી જોડ;
 એક આંધળો આંખથી, ખીળને પગ જોડ. ૧૯
 શુર, દાની, પુરવો ગયા, હવે નીચ આભાસ;
 રહ્યા બાકિના કોલસા, આગે બળ્યા અવાસ. ૨૦
 દયા આણિને દીન પર, દે જોજન ધરે બાવ;
 અન્ન પ્રાપ્તું તે નહિ ધરે, તુજ પર અતિઆભાવ ૨૧
 તતુજ પ્રાણિ મોટો કરે, ધરી હોંઘ મા બાવ;
 ૪૬ વયે રહે વેગજો, પુત્ર ન ગણુ એ પાપ. ૨૨
 હોય ન ધરમાં પાછને, જર ખરચી જશ આવ;
 જશ બદલે જૂતી જડે, દેવામાં રૂલાય. ૨૩
 મહત તણી ધર્મ કરે, દેખત લાજ ન ચાવ;

શ્યામ બસે ચરિના સમાં, શશિ શું નીચ કયાય ? ૨૪
 નીચ જને કદિ પ્રમુને, મણ્યો ન લેખા માંય;
 ગંધો તજે કપુર તો, કપુર ન હલજો થાય. ૨૫
 નીચ નીચતા નહિ તજે, વસે ઉચને સંગ;
 કપુર સંગ હીંગ રહી, લે નહિ સંગ પ્રસંગ. ૨૬
 શુભ જન બોલે નહિ તદા, માન લડે ભરપૂર;
 ચડે ચાંદલો સ્ત્રી શિરે, પગમાં રહે ગુપ્ત. ૨૭
 ધાકડ કદિ ધોડી મરે, તોય કુલીન ન થાય;
 આઠ તણું આકોલિયું, ફેરી કેમ કયાય. ૨૮
 નીચ જાતિ નિજ જાતને, ભૂમે નહિ ભવ માંય;
 અમૃત આપો શ્યામને, ભસ્યા વિના ન સુહાય. ૨૯
 મોટા જનના સંગમાં, પદ પણ મોટું પમાય
 પવન પ્રસંગે ધૂળ પણ, ઉડિ આકાશે જાય. ૩૦
 નીચ ચડે ઉચે તથા, હોય નીચ તે નીચ;
 ઉદધિ જળ ઉચું ચડી, વહે ઉદધિની વીચ. ૩૧
 દૂળ કદિયે જાતું નથી, કરેલ સુકૃત કામ;
 જો નંહં આંખે મનુષ્ય પણ, ભુલિ ન જાશે રામ. ૩૨
 જીવ જતાં કાયા થકી, પડિ રહે જગ વ્યવહાર;
 નીજ ગાન રહે ખંધ ઝટ, તુટે યંત્રનો તાર. ૩૩
 હંસ ઉડી જાત્રા પછી, સર શોભા ન લગાર;
 વેપારી ઉજળ્યા પછી, માન ન લહે જગાર. ૩૪
 સુખ કહુ બાપે તે ગણો, હિતકારી મન માંય;
 કહુ સ્ત્રીપત્ર પાયા વિના, જ્યમ વ્યાધી નવજાય. ૩૫
 સુખ તે દુખ રૂપ થાય છે, અંત સમયની માંય;
 પામે સુખ સંસારમાં, મરતાં ચિત રહિ જાય. ૩૬
 સુખ કરને દુખ કર ગણો, આખર વખત પ્રમાણ;
 હશે બેગ સુખ રૂપ તે, મરણે દુખનું ધામ. ૩૭
 હિરા હામ ન હાર વું ? કર્મ મુરખે મૂલ;
 જાણ્ય જવેરી હાય તો, કો દિન મૂલ અમૂલ. ૩૮
 તારા ગુણ તારે મુખે, કદીન કરતો માન;

ગુણ અવગુણ રૂપ થઈ જશે, પામિશ અતિ અપમાન રૂઢ
 હાથી હ થ કળાડિને, ત્યાં સુધી ન તુજ મૂલ;
 ભયશ જૂપના જુવનમાં, પામિશ હિરા જૂલ. ૪૦
 દિરા શાને શોચ તું, પડી મુરખને સંગ;
 કો કાળે કીમત થશે, મળતાં મહત પ્રસંગ. ૪૧
 શોચ ન ચિતમાં ચતુર નર, વર્તુળ મૂરખ જોઈ;
 જોદિ મદિથી અલગ કરી, હિરા પરખે રાઈ. ૪૨
 શ્રીમંત દે નહિ આશરો, તેમિ ન પ્રસ પિડાય;
 કિર્તિ ન હોય નશીમમાં, આશ્રય કેમ અપાય ? ૪૩
 માન ન પામ્યો ચતુર નર, મળિયાં મુરખ અસંખ્ય;
 કરે શું ? અધો આરસી, બધિર સુજે નહિ શંખ. ૪૪
 શરણુ તેહતું લીજિયે, અરિથી બળિયો હોય;
 વાધ સાથ લડનારતું, શરણુ હજુંદર નહોય. ૪૫
 દુરજનને આમય દિધે, પછી ચાપ પ્રતિકૂળ;
 જળ સિંચતાં વાવળ મૂળે, ફળ આપે છે શૂળ. ૪૬
 રૂઢ્ય કરે ફાટયો ફરે, આખર ચાપ અમૂલ;
 ફળ નવ આપે આખરો, ધરિને મોટાં રૂઢ. ૪૭
 સુપાંત્રપણું કુપાત્રને, અંગે મહે કુરપ;
 જગધીર્માં વરપાતું જળ, પડતાં જળધિ રૂપ. ૪૮
 કૃતબ્દી પુરો કૃતિશયી, જોતાં જોયે જાણાય;
 કુલીશયી જિત જાણ પણ, કૃતબ્દી પીડાય. ૪૯
 માન શોધવા જહાનમાં, ખાન મળ્યાં અપમાન;
 મળે ન વિણુ આધાત જગ, ખાન, માન, અપમાન. ૫૦
 સદ્યુષ્ઠ દાંકયા નવ રહે, જગમાં દાંબીવાર;
 આલો હાલો સુરજતે, આખર ઉપહનાર. ૫૧
 લધુથી કરી ચકાવના, મોટા સાથે હોડ;
 શક્ત સમાન ન થઈ શકે, કોઈ છાજાં છોડ. ૫૨
 નીચો આપે વચન તે, કદી ન ખર્ચ મનાય;
 જેમ જ્ઞાનના કોળનો, નહિ વિધાસ કરાય. ૫૩
 દુષ્ટ પુરુષના મિલનથી, નિશ્ચય થાશે નાશ;

જ્યમ સડી વચમાં જતાં, સોપારીનો વિનાશ. ૫૪
 ઝવેરી લઈ હીરા, તું કયમ, આવ્યો મૂરખ ગામ?
 જ્યાં છે કામ અકીકનું. વસતા ફરી તમામ. ૫૫
 ચંપા તું શિદ શોચકર, મધુકર નવ દે માન;
 ગુણ જાણે ગુણવંતના, ગુણહિણને નહિ જ્ઞાન. ૫૬
 અસિ અંબુજ આગળ જઈ, શું પામ્યો કહે સખા?
 પીડાયો બેભાન થઈ, વળી મૃત્યુ સ્વર્ગમૂળ. ૫૭
 પંડિત કાં પરવશ થઈ, ગમારને દે જ્ઞાન?
 પારસમણિ લઈ કાં ફરે, મૂરખ તણે મુકામ. ૫૮
 પ્રેમ પયેધીમાં પડ્યો, એધિ ન ઉપર તરાય;
 ઉપર રહિ હલકા જનો, પ્રેમિક્યાવા મ્હાય. ૫૯
 પ્રેમ નેમ જેણે ગ્રહ્યો, તેધિ ન અવર ગ્રહાય;
 અવર ગ્રહણ છમ્મા કરે, પ્રેમ નેમ છુટિ જાય. ૬૦
 પૂરો પ્રેમિ ન પટપટે, અપુર્ણ કરિ બકવાદ;
 જણવે ખોટો જગતને, અપુર્ણ થઈ જ્યમ નાદ. ૬૧
 પ્રેમ અંશ અવતંશ તે, પ્રેમિ ન જાણે આપ;
 છુટો ન તેથી કયમ કળે, મુજને પ્રેમી છાપ ૬૨
 પૂરો પ્રેમી અંશ તે, અવર ન ન્યાણી બેય;
 દ્રગ અંજન તલિન નહે, દેખે નહિ દ્રગ કોય. ૬૩
 પ્રેમ પ્રેમ પામર જનો, મુખ કરતા બકવાદ:
 જ્યમ પોપટ મુખ રામકે, પણ નવ જાણે સ્વાદ. ૬૪
 પ્રેમિ કહે નિજને મૂરખ, નારી સગ વસેલ;
 તે ત્રિભુવન છે ભારૂંપ, જ્યમ આક્રેશે બેલ. ૬૫
 પતિત અવસ્થા પ્રેમની, કરિ મુખે જગમાંય;
 બાળા ધરી બગલ વિષે, જમના જૂતા ખાય. ૬૬
 માત તાત રનેહી સગાં, પ્રાત બર્જાન બવ ખોય;
 બૂલે સહુના ગુણ પછી, પ્રેમી થઈ પછડાય. ૬૭
 મૂરખ જન લુચિ જાય છે, સાથી પ્રેમ થયેલ;
 વાંદર જ્યમ મિથે કુદે, વહા ડાગ કરિ ગેવ. ૬૮
 મળ્યા મૂરખ બે મિત્રને, કરિ સ્ત્રી પ્રેમની વાત;
 લઈ આશ્યો રાનોડ પછિ, જ્યમ ગદો “પ્રિય લાત.” ૬૯

- અવર સાથ કરિ સ્નેહને, પરખાવે નિજ પ્રેમ;
પણ વાંછા ભગની સુતા, સ્ત્રીની કરતા એમ. ૭૦
- બોળા બોપા બુભિમાં, એ પ્રેમિયા દગાય;
લલ્લુ લાયક સમજતો, લાત હણી દુર થાય. ૭૧
- બહુ દુખથી પણ સંતને, કોદિ ન કોધ બરાધ;
ન્યમ ચંદનના કાપ્ટને, ઘસતાં પાવક ધાય. ૭૨
- ક્ષમાવંત ક્ષીતી સદા, તજતિ ક્ષમા કૈવાર;
ભાર વધુ નિજપર જુવે, દાટિ કરે સંહાર. ૭૩
- ખરું ખોટું પરખાય ના, કરિ નહિ જો અજમાય;
કાચ ન કાપે કાચને, હીરો કાપે કાચ. ૭૪
- કશ્ચિત્તે અંતર સદા, સમાન ભાવ જણાય;
કર્મ કરે જિવ તે મુજબ, ફળ શુભા શુભ થાય. ૭૫
- દુષ્ટ કરે દુષ્કર્મને દુર રહે સજ્જન સરોવ;
મતિ અનુસાર કરે સદ્ગુણ, દીવાને શો દોષ ? ૭૬
- સમાન ચકતી બે તણી, સુખ દુખ રૂપ ચક્ર જાય;
દુષ્ટ કરે સજ્જન દુખી, શુભ કરિ દિન સુખ થાય. ૭૭
- સખધે કાં તજશે તને, કાં તું તજિ જાન.ર;
અનિત્યમાં આશક્તિતો, ગમાર નર કરનાર. ૭૮
- સાચાને જગમાં જરી, આંચ નથી કૌવાર;
કાંચને કહે કુટ પણ, કસોટિયિ ન છુપનાર. ૭૯
- કહેવું સહેલું અવરને, કરવું આપ મુશ્કેલ,
“ચડા બેઠા શુભિપર,” પડે ચડવું ન સહેલ. ૮૦
- ખીજ તણું જગાડવા, જગજન છે તૈયાર;
તુજ સુત થાયે ગોરજ, સામેશે મુજ સાર. ૮૧
- જુઓ કર્મ ગતિ જગતમાં, જ્યાં વિચરે ત્યાં દુઃખ;
ગદાને શિર ડીકણાં, કરી ના ધર સૂખ. ૮૨
- બેશ ધરી વિશ્વાસતું, કર ના દોગટ શોર;
જલથ મેળવવા લાભ ત્યાં, કર્મ જશે તુજ મોર. ૮૩
- મહો દુઃખ દેનાર છે, તે માન્યું નવ જાય;
આકાશેથી આવિને, અહિંઆં કેમ નડાય. ૮૪
- જો અહ નડે જગત વિષે, તો સહુને સમભાવ;

એક પળે જન્મેલને, મુખ દુખનો સમ દ્વાન. ૮૫
 માની શકતું મન નથી, જે અહ જગે નડેલ;
 રાતણુ કમલ દુખિયો જન્યો ? બધા અહો બાધેલ ? ૮૬
 ગમ્યાં મારે ગોર તે, ભોળાં માને માય;
 પછિ અહ પૂજે મરખા, છુટવા અહની આંચ. ૮૭
 ગોર નડે કે અહ નડે, તે ન જરા સમગ્રય;
 ગોર હાથ અહ હોમ છે, શાંતી કરે સદાય. ૮૮
 એવા બહેમે વિશ્વમાં, ભોળાનર ભરમાય;
 દ્રવ્ય હાનિ ને દુખ ખમે, પછિ ખડે પીડાય. ૮૯
 પ્રભુ પેદા સૃષ્ટિ કરે, અવર કરે શું શોર;
 અહ પ્રભુના છે હાથમાં, શાંતી શું કરે ગોર ? ૯૦
 ગોર શાંતિ અહની કરે, તો મહા મનજ્ય મથુાય;
 મરે ન ગોર મહીતળે, કીડી જ્યમ ઉભરાય. ૯૧
 સન્નનના કહે ત્યાં કદી, ગુણિજનથી ન જવાય;
 નાવિક નાવ ન લે કદી, ઉદધિ ખરાબા માંય. ૯૨
 ગુણહિણુ રૂપ ન કામતું, શુભ કરૂપ ગુણવંત;
 બગ હગ મુની સમ એક પગ, મરાણ સમ ન સુહંત. ૯૩
 આકારે ઉત્તમ કદી, અમૃત સમ દેખાય;
 ઉપલ સરકરા સમ દિસે, પણ મુખથી ન ચવાય. ૯૪
 સ્વરૂપ પરથી ન જાણતું, વિણ મૂલું જગમાંય;
 કાળજીને કરતૂરિ, સમ, પણ વાસે પરખાય. ૯૫
 આલે કદિ મુખ સ્થિતિમાં, બગ હગ અને મરાણ;
 પણ પરખારો પાણિ પમ, છુટાં કરતી વાર. ૯૬
 કદિ સન્નન ઝોળખ વગર, રહે પડ્યો સો વર્ષ;
 હીરો રહે કદિ ખાણમાં, મુજબ અહે ગણે હર્ષ. ૯૭
 શંક મતી જોને ઉરે, કયન થકી શું ચાય ?
 જ્યમ પાવૈયાથી કદી, રણ લડવા ન જવાય. ૯૮

જો વધતું હૃદયી થશે, તો અવગુણ રૂપ થાય;
 મીઠું થોડું હોય તો, વધને ખારું વધાય. ૯૯
 મૂરખને મતિ દે અતી, તોય ન આવે જ્ઞાન;
 બાપણ કરો સલાહતું, પણ લડિ મરશે જ્ઞાન. ૧૦૦
 પ્રભુ પ્રસન્ન શી રીતથી, તે નવ જાણ્યું જાય;
 પાપી સુખ ભોગે છુમાં, દુખિયા સંત જણાય. ૧૦૧
 માયાનું બળ પ્રબળ છે, જોતાં જગે જણાય;
 દુખ રૂપ કહિ કહિ સુખ થકી, વધતા ફસતા જાય ૧૦૨
 જીવો કહિ સાચું કહે, તે નહિ માન્યું જાય;
 દુષ્ટ જનો જનહિત કરે, તે કયમ સત્ય કથાય. ૧૦૩
 મહત જનોને નીચથી, કરવો નહિ વિખવાદ;
 છતાંથી જય ના જગે, હારે ઉર વિપાદ. ૧૦૪
 સજ્જન કે દુરજન થકી, કદી પડો ના કામ;
 સહુ મારું ઉપર થકી, તંતે સહુ દુખ ધામ. ૧૦૫
 જ્ઞાન અશુભ દુરજન તણું, કરતાં દુખ દેખાય;
 શુભ કરેથી લાભ નહિ, અશુભે અરિ સમ થાય ૧૦૬
 સજ્જનનું ઉદર વડું, ગુણ અવગુણ સમાય;
 અવગુણ ઉચ્ચારે ન સુખ, ગુણ ગણિ ગણિને ગાય. ૧૦૭
 સજ્જનને દુરજન વિષે, ફરક વડો દેખાય;
 સજ્જન સુખી જ્યાં વીચરે, દુરજન દુખિયો થાય. ૧૦૮
 સારાસાર વિચાર નહિ, ત્યાં તારો નથિ તોલ;
 સહુ સમાન ભાવે ખપે, ગોળ અને જ્યાં ખોળ. ૧૦૯
 ઉપરનો જે રંગ તે, ધોયો નિત્ય ધોવાય;
 ચિત્ત ચડેલો રંગ તે, શાથી ઓછો થાય ? ૧૧૦
 તનબળથી મનબળ અધિક, જીવો જગે દેખાય;
 કરિ સમ કો પ્રાણી ન પણ, પારધિથી પકડાય. ૧૧૧
 સત્ય સ્વરૂપ પણ સુખદ ગણુ, અસત્ય દુખ દેખાય;
 દશરા દિન સોનું લિયે, કનક સમું ન સુહાય. ૧૧૨
 જોર જમિનને જર જગે, વાહી અવર જન જાય;
 તે માટે ન લડી મરે, તે જળસ્રાપ ગણાય. ૧૧૩

આરિની પીડા ઉદર ગણુ, મુખપર કદી નવ આણુ;
 લાગ મળ્યા સુધિ ચુપ થઇ, પછિ ફણીસમ લે પ્રાણુ. ૧૧૪
 જેના અરિ નિજ નામથી, નવ કાંપ્યા જગ માંય;
 તે નર શાને અવતર્યો, બોલે જનની કાય ૧૧૫
 રણુથી નાઠે શું વળે, કાળયિ નહિ છુટાય;
 મરણુ લખ્યું જે મહિયિયે, કાં મરના ? રણુમાંય. ૧૧૭
 ગર્વ કરે નહિ શુણિજનો, નાશ ગર્વથી થાય;
 બીડો ભાદરવા તણો, આસોમાં અજપાય. ૧૧૭
 દુખ રૂપ થઇ નડતો રહે, દુનિઆમાં નિરાદીન;
 કાં મરવું કાં મારવું, પણ નવ થવું આધીન. ૧૧૮
 કાર્ય તરત કરવું ઘટે, તેમાં વીક્ષંબ ન થાય;
 વણુસે વીશ્વે કામ તે, પછિ ચિતમાં પરતાય. ૧૧૯
 અંચળ તદ્દપી સહાય વિણુ, કરી શકે નહિ કામ;
 પવન વિના પાવક કંદી, બાળી ન શકે ગામ. ૧૨૦
 અબ્ર છાપ, ખજ પ્રિતિ, સ્ત્રી, યુવા, ધન, રાંધ્યું અનાજ;
 સ્વરૂપ સમય ઉપયોગનાં, પછિ ન આવે કાજ. ૧૨૧
 લાયક ના લાયક તણું, નાયકને નહિ જાન;
 ના લાયક નાયક વસે, ત્યાં નવ વસે અજાણુ. ૧૨૨
 નાયક નાલાયક વદે, શાયક સમ મુખ વેણુ;
 પાછ પાયક હોય તો, નાયકને દુખ દેણુ. ૧૨૩
 ક્રોધી, કપટી, કૂરને, અપ્રિય ઉલુક સમાન;
 નિર્મે એવો નૃપતિ તો, પ્રજા ન આપે માન. ૧૨૪
 સમાનતાથી શોભતો, અદારને બ્યહવાર;
 નીચ ફૂલે કેમ આલશે, ઉચ્ચ જન તણો કરાર ૧૨૫
 મહાન છતાં શુભિની સદા, સજ્જન ધરતા આશ;
 જળધીમાં જળ બહુ છતાં, સરિત સલિલની પ્યાસ ૧૨૬
 સજ્જન જન સામું જીવે, ત્યાં શુણુ દોષ જણાય;
 ઝવેરી કર હીંગે ચડે, કે ઝટ પારખ થાય. ૧૨૭
 અરિ પેડો જરિ ઉદરમાં, તો ઝટ નાશ થનાર;
 છીદ્ર પડે નૌકા તણે, ઉદ્ધીમાં હુળનાર. ૧૨૮

શત્રુ નમિ આત્મા ખજી, ચીંતા ધરવી ચીત;
 નમી સુધી બનતાં સદા, દુઃખાનં કરે અહીન, ૧૨૯
 દુઃસ્મનનં દિલ માપવા, કર વિચાર ચિતમાં
 જગ માપ્યા વિષુ ઉતગતાં, ઉતટું હુઝો મનાય. ૧૩૦
 જો તાગમાં છીદ્ર તો, દુઃસ્મન કાપી જાય;
 જ્યમ મુક્તા નિજ છીદ્રથી, બંધન મહે સદાય. ૧૩૧
 સ્વધર્મ પર ન રતી જરા, સત્ય ન બહાણું ચિત.
 તે સાથે મૈત્રી કરે, થાગે આપ અહીન. ૧૩૨
 સુજન સુયશ, દાંકિ ન શકે, બંધે દુષ્ટ ચોપાસ;
 વાદળ ક્યમ રહે મતન, રવિનો ઉગ્ર પ્રકાશ. ૧૩૩
 કષ્ટિયુક બંધે દુઃજન કરે, સંજન સમો પ્રતાપ;
 રહેશે નહિ લાભો વખત, રવિ સમ તેજ પ્રતાપ. ૧૩૪
 સંજનને હસકો ગણી, દુઃજન વદે અનિષ્ટ;
 ગર્ભવ બંધે ક્યમ જશે, સાકરનો ગુણ મિટ. ૧૩૫
 તન સુધારવું સેલ છે, મન સુધરણુ નયિ સેલ;
 આપ અમીર બની શકે, મન અમીર મુશ્કેલ. ૧૩૬
 ઉસરમાં ખી વાવતાં, ફળ ન મજે ખી નાશ;
 નિમ શુણુ કરતાં લાભ નહિ, ઉસરો થાય વિનાશ. ૧૩૭
 મુન્હો કરી દો ધરવિગે, નહિ રહિ શકે જરેર;
 ફક્ત ઉભો રાખશે, હરિ હાકેમ હજૂર. ૧૩૮
 કુસા માં નર કાંકડા, ઉંચી કરિને આંખ;
 આ કાયા તો એક દિન, થશે બળીને આખ. ૧૩૯
 જે ધાર્યું અભીમાન ઉર, તે દુખ રૂપ દેખાય;
 તન મન બેને દુખિ કરે, જ્યમ ધણુ લાકડ આય. ૧૪૦
 જે વસ્ત્રનો નાશ છે, તેની કાં ધર આશ;
 કાયા કાજ કુર્કમ કરે, તે કાયાનો નાશ. ૧૪૧
 હોરા પણુ મહદાશ્રયે, હરે ન કરતાં કામ;
 તપ્ત સ્તંભ શુજ બીડવા, પ્રહારે ધરિ લામ. ૧૪૨
 સ્થિરતા હિન મનમાં કદી, રહી ન શકે શુભવાત;
 જ્યમ જળ જરિ રહિ નહિ શકે, જો કાણુ છે પાન. ૧૪૩
 સંજન દુઃજન ઉભય તો, દુખ રૂપ જગ દેખાય;

દુરજન મળતાં દુઃખ તે, સંજન પળનાં થાય. ૧૪૪
અન્યોન્યાશય છુટતાં, ઉભય વ્યક્તિ દુઃખ થાય,
પય જખ વિણ ગંદું બને, જખ પય વિણ મરિ જાય. ૧૪૫
ઉંચ ગૂણ ન જાય કદિ, દુઃખ ગમે તે થાય.

કાપે પીસે ઉકળે, હજુ સાકર થાય. ૧૪૬

વિધિનું ધાર્યું ના ફરે, કરો ગમે તે યત્ન;
હૃદયે હિરણ્યકશ્યપહરી, કોટી કર્યા પ્રયત્ન. ૧૪૭

ઉદાર ઉરન વિચારતા, અવર સુખ, દુઃખ આપ;
ભસ્માસુર કંકણ દષ્ટ, શીવે બહોયું પાપ. ૧૪૮

નીંદક કદી તજશે નહી, નિજનો નીચ સ્વભાવ;
ઉંદરને ઉમારતાં, કુદી કરડે પાવ. ૧૪૯

સ્વાર્થ તણે વશ જગત આ, જોતાં જરૂર જણાય;
વિના સ્વાર્થ માળાપ પણ, પય ન અવરને પાવ. ૧૫૦

દુર્જનને સુખકર થતાં ઉભય પાંતિ તુઃશાન;
કાંતો પીડા જગત જન, કાં તુજ નેજ નિદાન. ૧૫૧

દુરજનના દુરજન તણી, જીવે વિચારી મન;
ઉલટો હણશે હોંશથી, જોણે કર્યું જતન, ૧૫૨

એક રથે ઉત્પન્ન થતાં, એક ગુણ નવ થાય;
રાવણ, વિભિષણનો જનમ, એક માત્ર ઉરમાંય. ૧૫૩

સંજન સંગ ન સ્પરે, દુરજન વસતાં છેક;
તજે ન કટુતા લીંમડો, આંખા અંગ અનેક. ૧૫૪

હજાર દુર્જન સંગમાં, સંજન તજે ન આશ;
લાખ આનાડી સંગ પણ, પ્રભુ નવ તજ્યા પ્રહલદ. ૧૫૫

તજ લાલચ તન ધન તણે, અચળ ન આવની માંય;
તુજ સાથે આવે ન તો, તારે કેમ ગણાય ? ૧૫૬

સમય સહુ જીવતાં રહે, યદ્ય રહેલું સમ કાળ;
નેતર વાગે તો વળે, વળિ સીધું થાનાર. ૧૫૭

માહાજન મહત ગુણે બને, નહિ નોંધાને થાય;
બહારવટે નિકળેલ નર, જનમાં ચોર મનાય. ૧૫૮

હળતા અંતઃકરણને, દુઃખ નથી તલભાર;

દાળ પરે પાણી ગહે, યાય ન કીચ લગાર. ૧૫૯
 સમાન બદ્ધો સકળને, મળતો જગે જણાય;
 આંગો ઉછેરે સકળ, બાવળ છેદન યાય. ૧૬૦
 ઉત્તમ જગમાં સદનના, ઉચ્ચપદ જેથી પમાય;
 પુષ્પ સુટે નામ દષ્ટ જપા, પળ પ્રભુ શિર સોદાય. ૧૬૧
 મહત નામથી પણ જીવે, મહત જગો મળનાર;
 ચંદ્ર નામ ધરિ આંદો, ચતુરા શિર ચોદાય. ૧૬૨
 જેવું જેના ચિત વિષે, તે પરખાય તમામ;
 રામ નામ ખોપટ વહે, કામ કહે નહિ રામ. ૧૬૩
 સ્થિરતા દિન મનમાં કદી, રહી શકે નહિ વાત;
 જ્યમ જળ જરિ ન રહી શકે, જો છે કાણું પાત. ૧૬૪
 સજ્જનનું દોમળ હૃદય, નવ નિત સચું મનાય;
 આપ તાપ નવનિત દ્રવે, સજ્જન દ્રવે પરતાપ. ૧૬૫
 માળા કર લાઇ મન વિના, રૂઢયા કરે મુખ રામ;
 એ કમ્બે કયમ સાપડે, સ્વર્ગ મુખનું ધામ. ૧૬૬
 તારી પિડ કાં તું ધરે, મુરખ જગે જણાય;
 શક્તી રહિત માત્ર ઉદર, પોયજુ પ્રભુથી યાય. ૧૬૭
 વિશુ વિવેક કારજ કરે, બમડે પથ્થાતાપ;
 કપ્પુ વિવેકે વણસતાં, ચિત ન વધુ સંતાપ. ૧૬૮
 મુખ ખોલું સંસારનું, સચું માની ધાય;
 મરે જળ દેખી મૃગ મરે ત્યમ જિવ દુખિયો યાય. ૧૬૯
 સજ્જન મન સુપડા સચું, મહે શુભ અશુભ દૂર;
 શિલિમુખ મહે સુગંધ વધુ, બળિ કુલમાં ભરપૂર. ૧૭૦
 પ્રભુથી હરી પાપી હવે, કરજો સદૃશ કામ;
 ખલક દાળ ખોરાક છે, તું સમ ખાય તમામ. ૧૭૧
 જે સંગે વસવું સદા, ચોરિ કરે દુખ યાય;
 નાવ નિર નિધિથી ગૃહે, ત્યારે હુબો જાય. ૧૭૨
 પર, નિંદા-દાસ-રમા, બ્હાડી ન કર લગાર;
 નહિંતર બાટ કટાર જ્યમ, આપ જીવ ગૃહનાર. ૧૭૩
 હઠ કરિ અવર ખુર કરે, તો આપણું પણ યાય;

અવર કાચિ હણવા જતાં, આપણિ કાચી થાય. ૧૭૪
 મોટા નામે શું ચયું, કામ વડું ન કરાય;
 હિરો નામ અકલહિરો, તો કાંકરો કયાય. ૧૭૫
 દુષ્ટ સ્વભાવ પડેલ તે, સુધરે નહિ કોતાર;
 ત્યમ કાજળની શામતા, સાજુ નયિ ધોનાર. ૧૭૬
 સુખરૂપ ગણુ દુખ સજનનું, દુરજન સુખ દુખ યાય;
 શુર શિખ હણી વિદ્યા દીયે, મલધરી મન્જ હણાય. ૧૭૭
 ભાગ્ય વિના ફળ નહિ મળે, જીવ ગમે ત્યાં જાય;
 હજમ લાંકામાં ગયો, ખરચ ન પૂરો થાય. ૧૭૮
 માચક આવે ચાચવા, ટુજ શિખ દેવા કાજ;
 અમે ન દીધું તેનું ફળ, માટે કંધક નિવાજ. ૧૭૯
 વિવેક વિણુ શોભે ન કદિ, દરે મદત શુભ કામ;
 વસન વીણુ નય શોભતાં, શ્રી ભૂપણો તમામ. ૧૮૦
 શરિર મોટું મોટા નહિ, જગમાં જરા જણાય;
 દરિવર વધુ રિથે વડુ, પંચાનનયિ હણાય. ૧૮૧
 કુપાત્રને લક્ષ્મી મળી, તેયે ન જન સુખ યાય;
 ચોમાસે છાકે નદી, ખડુ જિવ તાણી જાય. ૧૮૨
 વિશ્વંબર પ્રભુ જગતમાં, સદુ શુભ જેને ચિત્ત;
 સુખ દિધા પ્હેલાં કર્યું, પ્રભુ પય જન ધરિ હિત. ૧૮૩
 સાહસ કરતાં સુદિમાં, યારો પશ્ચાતાપ;
 સાપ છછુંદરને ગળે, તજે મહા સંતાપ. ૧૮૪
 જિવન જિવિકા ભય તણ, રહે રાજિ નિયદીન;
 જીવન કર્માધીન ત્યમ, જિવિકા જિવનાધીન. ૧૮૫
 કરવાતું જે હોય તે, કરવો પ્રથમ વિચાર;
 બંદુક ઘોડો દાખતાં, ગોળી નહિ ટકનાર. ૧૮૬
 આગળથી શુભ અશુભનો, અંતર ધાર વિચાર;
 કમાનથી રાર છુટતાં, પછિ લાગે નહિ કાર. ૧૮૭
 ભલો કહે સુખ પર સદા, કદુ વચનો દુખદાષ;
 દુખ મનવે ન મરણુ સુધી, ભુમિમાં એ ન ભલાષ. ૧૮૮
 તરવરને ટુલ આવતાં, નિથે ફળ થાનાર;

તે ન્યાયે ટુલીય તો, તુજ દુઃખ ખરિ જનાર.	૧૮૯
ધર્મ ગુરુ હમ રૂપ છે, ચિનમાં જાણુ જરૂર;	
નાણું લેતા છેતરી, રાખે ધરમથી દૂર.	૧૯૦
બસો બલાઇ ભુમિ વિષે, સતાય છે કરનાર;	
તોડે હેઠે મારશે, આંગો દુઃખ દેનાર.	૧૯૧
એવો ગુણ શા કામનો, જે માટે જિવ જાય;	
મણિ લેવાને દુઃખિયને, પ્રથમ મારવા ચ્હાય.	૧૯૨
સ્વાર્થ સાધતાં જગતમાં, કો ગણતા નધિ પાપ;	
કમ્તૂરી માટે હણે, મૃગ, નહિ પશ્ચાતાપ.	૧૯૩
સૂખ હોય જે જગતને, તેજ દુષ્ટ દુષ્પરપ;	
પુર્ય નિશાકર જગત સુખ, ચોર કદનો દૂપ.	૧૯૪
નાનો વાત વડી કરે, તે કદિયે ન મનાય;	
શિયાળ સુખ બકવા કરે, મૃગપતિને ન હણાય.	૧૯૫
દુષ્ટ હૃદય સતસંગથી, પોતું ના પરખાય;	
પ્રમુન વિષે પાપાણુ રે', પણ ન કડિનના જાય.	૧૯૬
મોટા સીધા ચાલતા, હલકું વાંકું હોય;	
કરિવર ચાલે પાસરો, શ્વાન વાંકુ ચમ્પ જોય.	૧૯૭
કરે તેવું પામે લખ્યું, શાસ્ત્રે, સત ન મનાય;	
રામ સંગ રાવણુ લડ્યો, તો કયમ સ્વર્ગે જાય ?	૧૯૮
પ્રભુથી દુનિઆની કૃતી, રે' ન અગતણી આપ;	
ચિત હંકયું જાણે મન તુરત, જેમ, પુન્યકે પાપ.	૧૯૯
ગુણ હિણુ ગુણ પારખ કશી, મુર્ખ આગળ શું જ્ઞાન;	
અધા પામે આગ્રહી, બધિગ પાસે શુભ જ્ઞાન.	૨૦૦
આપ વિષે અકલ નહી, વણસે કરતા કામ;	
અધી પીસે પીમણું, આગે ખાતા શ્વાન.	૨૦૧
જય દાયકે પરહિત કરમ, શરમ ધરે નવ ચાય;	
ગજ ઉપર ચડિ ચાવતાં, છાણું નવ વીણાય.	૨૦૨
કામ કરે નહિ કોડિતું, મન મહાન ચહાય;	
કુપુત્ર પુત્ર છતાં મને, મોંઘિ ચાવ જાય.	૨૦૩
વડાઇનો નહિ પાર બ્યાં, શલો આપે ચાય;	

પુદ્ધિ નં બે બદ્ધમની, ક્યાંથી લેવા જાય.	૨૦૪
કરવાતું ન કરે જરી, અકર્મ કરતો જાય;	
પરહરી પુષ્પ સુવાસને, હીંગ હેંચથી ચઢાય.	૨૦૫
શુભ કરતાં નવ વાર કર, વારે વણુસે કામ;	
એક રાતની વાતમાં, રામે તજ્યું તમામ.	૨૦૬
અતિશય કરતો અડપલાં, તે સાથે ન ચલાય;	
વિપ્રે બોળી અડપલે, હોડી દરિયા માંય.	૨૦૭
નામ ઉપર જૂલીશ નહિ, નામે નથિ નિશાન;	
બોળો નામ વણીકતું, તોળે ઓછું નિદાન.	૨૦૮
મૂરખના મનમાં કદી, રહે ન છાની વાત;	
વડાઈ વધવા ભણિ મરે, જ્યમ હજમની જાત.	૨૦૯
શક્તી નહીં શરીરમાં, ધરે અવરની આસ;	
અક્કરમી આપે છતાં, ભાવે ભોગ વિલાસ.	૨૧૦
ભવમાં નવ ભાજેલ તે, દેખી ચિતકુખ થાય;	
રાજ્યભુવનમાં વાધરી, વસતાં વ્યાકુળ થાય.	૨૧૧
અણુ બોલાવ્યું બોલતાં, વક્કર જગમાં જાય;	
શ્વાન ભસે શેરી વિષે, હાથે હડહડ થાય.	૨૧૨
વગર વિચારે વણુજથી, દીવાળું દેખાય;	
સંચલથી વધતું વરે, તો ધન ખુટી જાય.	૨૧૩
સમજ્યું હોય ન શરિરમાં, ભક્તિવંત દેખાય;	
કામ ઉધાં ઓથે કરે, તોયે ભગત બણાય.	૨૧૪
જોતાં આ જગનાં જનો, ઉપર જે દેખાય;	
જોતર કો નવ ભાળતું, કુકર્મ કેમ કળાય.	૨૧૫
શુભ દેખાડે અવરને, મુખ કરી બહુ બકવાદ;	
અંતરમાં ઇતિ અશુભને, નિશ્ચય કરતો યાદ.	૨૧૬
હોય ન હાજર ત્યાં સુધી, ઉરમાં અતિશય ભાવ;	
વરસે વધુ વરસાદ તો, અંતર ધરે અભાગ.	૨૧૭
હદ કરતાં વધતું ચતાં, આંખે અશુભ જણાય;	
બહુ માંદો રહે પુત્રનો, માતા મરવા ચઢાય.	૨૧૮
શુભ બોલે ઉપર થકી, તેનો નહિ ઇત્યાગ;	

ગોપટ પટ પટ મુખ કરે, ચલવે નહિ બ્યહવાર.	૨૧૪
પૂઠ પછાડી દુષ્ટ જન, વાકું નિત વદનાર;	
એવા જનને ઓળખી, દૂર ઘનો, દુષ્ટિવાર	૨૨૦
જે કાળે જે ખપ નહીં, તે કયમ આણે યાદ;	
માત્ર ખપ ન યુવા વયે, તો શાનો વિખવાદ	૨૨૧
ત્યાં સૂંધી જે નવ મળ્યું, ત્યાં સૂંધી રે' બાવ;	
સાસને વહુ મળિ પછી, અંતર થાય અભાવ.	૨૨૨
જે પાસે જે સીશ્વના, તેની ગણના નહોત;	
ધનિક વાપરે ધન વધૂ, દિન ધન કાળે રેાય.	૨૨૩
શુભ કાળે ખરચાય ના, તે ધન દુષ્ટ દેનાર;	
નાટક નારી નાયમાં, જરૂર થનાર ખુવાર.	૨૨૪
આકર શું હો સદળનો, કાંધણિ મનમાં ધાર;	
મેઘી જીવું મહિ વિષે, મરતાં, કાં અહંકાર ?	૨૨૫
તન તારું દેખાય ના, અવર શું તારું થાય;	
તન સાથે સહુનો સદા, યોગ વિયોગ જણાય.	૨૨૬
મણે લાભ વિદ્યા મળે, મણું મળે કદિ માન;	
મદોન્મત જે થાય નહિ, તે નર ધણો જણાય.	૨૨૭
સારાં મિષ્ટ પદાર્થને, અંચળ ઉત્તમ જાત;	
ધરે, સંતતિને ન દે, એથી કોણ કમલ ?	૨૨૮
એક પાપ કરનાર નર, ખૂબ હોય ખાનાર;	
ખાનાર્થને કાંઈ નહિ, પાપી મુન્હેગાર.	૨૨૯
ક્ષમાર્પતમાં છે રહો, એકજ દોષ છુપાઈ;	
અશક્ત અવર પુરૂષ કહે, બીજને દોષ ન કાંઈ.	૨૩૦
મહત પુરૂષની જે ક્ષમા, દોષ ન, બળ લેખાય;	
નિર્બળ નર ધારે ક્ષમા, ભૂલણુ રૂપ બણાય.	૨૩૧
ક્ષમાયિ શું મળતું નથી, લોક ક્ષમા વરા થાય;	
ક્ષમા અડક લાયે ધર્મ, દુર્જન હર ન જરાય	૨૩૨
તણવિણુ અવનિ પડ્યો અનળ, આપે કરિ ઓલાય;	
ક્ષમા હોણુનર દોરચી, આપે પાપી થાય.	૨૩૩
જે પુરૂષો આ જગતમાં, પામે માન અખાર;	

વાક્ય પ્રીય વદનારનર, સતનર સેવણ દાર.	૩૩૪
અવળા કામે બે મનુષ્ય, શોભે નહીં લગાર;	
સંસારી કામો તજે, બિશુક રે' સંસાર.	૨૩૫
આ બે પુરષો સ્વર્ગમાં, હોય સદા વસનાર;	
દયાવંત રાજા અને, દીન છતાં દાતાર.	૨૩૬
અન્યાયે આવેલ દ્રવ્ય, બે વસ્તુસ્થાનાં દાર;	
સત પાત્રે મળશે નહીં, કુપાત્ર નર ગ્રહનાર;	૨૩૭
ધની છતાં દાતારના, દીન છતાં તપ હીન;	
પથ્થર ધરિ કંઠે ઉભય, નાંખે જળે મલીન.	૨૩૮
હિતમ મધ્યમ અધમ નર, દુનિઆમાં દેખાય;	
એ સ્વભાવને અનુસરી, એને કામ અપાય.	૨૩૯
સ્ત્રી સુત દાસ આ સહિમાં, નિર્ધન સદા મનાય;	
જેને તાબે હોય ત્યાં, વિતનાં માલિક થાય.	૨૪૦
હરણ કરવું ધન અવરનું, ભોગવવી પરનાર;	
ખરા સ્નેહિને ત્યાગવો, એમાં દોષ અપાર.	૨૪૧
આત્માને નહોં જવા, છે ખુદલાં તણુ દાર;	
કામ ક્રોધને લોભ એ, કરો ત્યાગ નરનાર.	૨૪૨
મળે રાજ વરદાનકે, પુત્ર જન્મ ધર થાય;	
અરિ કરવો દુખ મુક્તએ, ચારે લાભ ગણાય.	૨૪૩
ભાત, તાત, અગ્ની અને, આત્મા ગુરુ એ પાંચ;	
અગ્ની ગણાય સર્વદા, વિષુ સેવે દે આંચ.	૨૪૪
દાન, દ્રેષ નહિ, સત્યતા, ક્ષમા ધીર ઉદ્વેગ;	
એ ૭ ગુણોને ત્યાગતાં, થાય મૃત્યુનો લ્લેગ.	૨૪૫
ગાય નોકરિ ખેતિ સ્ત્રી, વિદ્યા અને કુમિત્ર;	
ધડીકે ભુલ થાવા યકી, બગડી જાય ખચીત.	૨૪૬
દયાવંત અસહન શીંગ, વીણુ સંતોષિ ક્રોધ;	
વેંમીપરવૃત્તિપર જીવે, હયે દુખી કર શોધ.	૨૪૭
નિજ સુખથી હરખાય ના, પર દુખથી દુભાય;	
બક્ષિસ દઈ પરતાયના, એ સતપુરુષ મનાય.	૨૪૮
અસત ઉપાયથી કપટનાં, કાર્ય સિદ્ધ કદિ થાય;	

- અંત અસર છે તેદનો, માટે તને સદાય. ૨૪૮
- પ્રભુ પુરુષ પ્રયત્નથી કરે કામ શરૂઆત;
નિષ્કળ જ્ય તથાપિ ચિત્ત, ધરે ન ખેદ લગાર. ૨૪૦
- વનકળ કાચું તોહિજે, મનુષ્ય ખંતથી ખાય;
સ્વાદ જરા તે નહીં લહે, વ્યર્થ બીજ વહી જાય. ૨૪૧
- જે જન કળ પાકું જમે, તેને મળે મિહાશ;
ખડું પકવ કળ હોયતો, યાય ન બિજતો નાશ. ૨૪૨
- જ્યમ ભરો ભમિ પુષ્પમાં, લે સાર્થક સુવાસ;
અર્થ સિદ્ધ એ રત કરો, કરો ન કોનો નાશ. ૨૪૩
- માણી લે કુલ, બાગથી, વૃક્ષ ન છેદન યાય;
પ્રભુ સુખી કરી દ્રવ્ય લે, જે છે લાયક રાય. ૨૪૪
- પ્રથમ કામ આરંભતાં, કરવો ચિત્ત વિચાર;
કળ પ્રાપ્તી છે કે નહીં, એ ચુકવું ન કોવાર. ૨૪૫
- કો કામો જટ યાય છે, કોમાં જહુ શ્રમ યાય;
માટે પ્રથમ વિચારિને, કામો આરભાય. ૨૪૬
- અલ્પ પ્રયાસે કામકો, સિદ્ધ યાય જટ વાર;
પ્રમે એ આરભ્યાં, વિપ્ન ન નડે લગાર. ૨૪૭
- પ્રભ સકળને રાય જે, સદા જુવે સમભાવ;
પ્રભ કદી ત ઉપરે, ન ધરે જરી અભાવ. ૨૪૮
- મનસા વાચા કર્મણા, થકી પ્રભ હીત યાય;
તે નૃપતીપર સહુ પ્રભ, રાજ ૩૦ દિનરાત. ૨૪૯
- અવર રાજ્ય જિતવા કર, નૃપતી જેમ પ્રયાસ;
એ રીતે કરવો ઘટે, પુરવા પુરજન આસ. ૨૫૦
- જ્યમ માટીમાંથી મહે, સુવર્ણ શોધન કાર;
ત્યમ બાળતા બેલમાં, થી, પણ મહવો સાર. ૨૫૧
- માયો જોતી ગંધથી, વીપ્ર વેદથી જાણ;
નૃપતી સેવક નયનથી, આંખે અવર પ્રમાણ. ૨૫૨
- બળાકારથી ગાય જે, દોવા દે ન જરાય;
દુષ્પ પામે જમણું, સુખે, દેતો દુષ્પ નહીં યાય. ૨૫૩
- વિષુ તપવે વાંકા વળે, તે જ્યજ ન તપાનાય;
કાષ્ટ લાક્ષી વાળવા, અગ્નિમાં ન નખાય. ૨૫૪
- ધર્મવાન જગવાનને, સમજી નમે સદાય;
પણ એ નરથી ધ્રુવને, કો દિન નિચો કરાય. ૨૫૫

- પશુને બગ પાવસ તણુ, વૃષને બગ પરધાન;
પાતનું બગ પત્ની ધરે, અઘણુ વેદ નિદાન. ૨૬૬
- ધર્મ રક્ષવો સત્યથી, વિદ્યા કરિ અભ્યાસ;
રૂપ રક્ષણુ છે સ્વચ્છતા, કુળ રક્ષણુ શુભ ચાત્ર. ૨૬૭
- આર પરાક્રમ રૂપ દ્રવ્ય, વૈભવને સુખ જોષ;
ખુશિ ન થાય તો ખલકમાં, ઉપાધિયો રે' રોષ. ૨૬૮
- જેણે જીતું પ્રથમ મન, તેને સરવે એ'લ;
છેદિય અરી સ્વાધીન થતાં, નવ જરીયે મુશ્કેલ. ૨૬૯
- વિકારવાન પદાર્થમાં, જે મન દોડ્યું જાય;
શિક્ષા તેને જે કરે, તે શ્રીમાન મનાય. ૨૭૦
- અર્થ સાધવા મળગ પણુ, નવ ઇંદ્રી વશ હોય;
એ નરની અશ્વર્યતા, જગે નાશ જન જોય. ૨૭૧
- આત્માથી આત્મા જિતે, તો ખંધુ સમ થાય;
પણુ ઇંદ્રી વશ નર થતાં, અરી સમ એક કળાય ૨૭૨
- ધર્મ અર્થ જાણી જગે, જે ઇચ્છે શુભ કામ;
સર્વ સાધને યુક્ત નર, સુખ પામે સદુ કામ. ૨૭૩
- વાણિ રાખવી નિયમમાં, એ અતિશય મુશ્કેલ;
અચળ અર્થ રચના રહે, એ વદ્યું નહિ સે'લ. ૨૭૪
- શુભ શબ્દો રચના થકી, ભાષણુ લણું વખણાય;
ઠઠોર શબ્દો મૂકતાં, અનર્થ અતિ દેખાય. ૨૭૫
- મનુષ્ય તણી પડતી થવા, દેવ છટે દિલ માંય;
પ્રથમ ખુદિ કમતી કરે, તો નિય કર્મ કરાય. ૨૭૬
- નાશ થવા આગળ સદા, બ્રહ્મ ખુદિ થઈ જાય;
કરે નહાર નિત્ય પણુ, સારં ચિત્ત મનાય. ૨૭૭
- દ્રવ્ય કાજ જોડું કહે, તે થયેલ ચાનાર;
પેદીને નરકે ધરે, આપે ચાય ખુવાર ૨૭૮
- જમિન માટ વદતો કુકું, તેનું મરવે નાશ;
ચાય આખરે અત્રિનિમાં, રહે ન રોકડ પાસ. ૨૭૯
- લાકડિ લઈ જોવાળ મમ, રક્ષણુ કરે ન દેવ;
પણુ આપે સારી મતી, ઉગરે અવસ્યમેવ. ૨૮૦

જેથી શુભ પ્રાપ્તો મિથે, જતો ધરે અતિ પ્રીત;	
તેના સિદ્ધ મનોર્થ સહુ, ખલકે યાચ ખચીત.	૨૮૧
અદ્ય મૂળુ જે મનુષ્યમાં, તેને સ્વર્ગાવાસ;	
એમાંના ગુણ ચાર તે, રાખે સદ્ગુણ પાસ.	૨૮૨
યત્ન, દાન અધ્યયન, તપ, એ સતપુરૂષો પાસ;	
આવીને વસતા દિગ્ધે, કીધા વિના પ્રયાસ.	૨૮૩
દ્વિવિનિગ્રહ સત્યતા, શમતા નમ્રાચાર;	
સત પુરુષો ગુણ ચાર એ, શોધે વારંવાર.	૨૮૪
ભણવું, યત્ન, તપ, દાન, સત, ક્ષમા, દયા, નિર્જાભ;	
એ આઠે ગુણ ધર્મના, સમ્મત ધરે ન શોભ.	૨૮૫
એમાં ચાર પ્રથમ ગુણો, દંભ અર્થ સેવાય;	
ખીજા ચાર મહત્ત જો, સુસ્તેષ્ઠિથી રખાય.	૨૮૬
પાપી પાપી દિર્ઘિનાં, ફળ પાપી અહનાર;	
સુપાત્રની સતકિર્તિનું, ફળ ઉત્તમ મળનાર.	૨૮૭
શુભરતધારીએ કદી, કરવું નહિ જરી પાપ;	
પુદ્ધી ભૂદ પાપે બને, પાપો કરે અમાપ.	૨૮૮
નાશ બુદ્ધિ જે નર તણી, પાપ તેથી નિત યાય;	
પવીત્ર બુદ્ધિ હોયતો, પવીત્ર કામ કરાય.	૨૮૯
ગાનવાન આચરણ શુભ, સાદો સરલ સ્વભાવ;	
બ્રહ્મો ભાગે વિચરે, નહિ દુષ્ખનો દેખાવ.	૨૯૦
અહે જ્ઞાન વિદ્વાનથી, પડિત એજ પ્રમાણ;	
ધર્મ અર્થ સુખ ચાર જે, સેવે બુદ્ધી નિધાન.	૨૯૧
કામ એવું દિવસે કરે, રાત વિષે સુખ યાચ;	
આઠ માસના કામથી, સુખ યોગાસામાંય.	૨૯૨
યુવાન વયના કામથી, સુખી દૃઢ વય હોય;	
શ્રવિતના શુભ કામથી, સુવે સુકૃત દ્રવ્ય હોય.	૨૯૩
અન્યાયે ધન મેળવી, તેથી લાંકણ પાપ;	
ધમ્મજ ઉરમાં વદપિતે, પ્રમટે આપો આપ.	૨૯૪
ચિત્ત જિતેલસશિષ્યને, શિષ્યવે ગૂઝ સુભણ;	
દુષ્ટોને દે દંડ તપ, પાપીને વમરાય.	૨૯૫

- રૂપી, નદી, કુળ, મહતજન, સ્ત્રી, સહ પાંચ મનાય;
એનાં દુઃખાચરણનો, પતો નહીં પમાય ૨૯૬
- સુવર્ણ કૂલ સૃષ્ટિ વિશે, વિણુતા ત્રણે જણાય;
શરવીર વિદ્વાન નર, ને શેવક કહેવાય. ૨૯૭
- ખુદી કાર્ય જે જે કરે, શ્રેષ્ઠ મનાય સદાય;
મધ્યમ વપુમળથી, બને, કપટે નીચ કયાય. ૨૯૮
- કાંટા જેવાં દુરવચન, વદીજન દુખ કરનાર;
વદનારો નર વિશ્વમાં, દાન્દિજ વહનાર. ૨૯૯
- સંગત નર જેવી કરે, ચહે જેવું નિજ ચીત;
થવા, તે મુજબ થાયછે, ખસકે મનુષ્ય ખચીત. ૩૦૦
- જે કરવાની વૃત્તિ રે, જનને મુક્ત મનાય;
નીવૃત્તિ પામેશ નર, દુખિયો નવ દેખાય. ૩૦૧
- જે શુભ નિજ ઇચ્છે સદા, ચિત્ત ચહે સત સંગ;
મધ્યમ કા સમયે કરી, તજે નિચ પર સંગ. ૩૦૨
- દેવ દ્રવ્ય ને વિપ્ર ધન, લોભે લુંટી જાય;
અનાદર કરે શુભનો, નિચ કૂળ તેથી મનાય. ૩૦૩
- ગાય દ્રવ્ય ખેતી સરસ, સંપતિ રોય મહાન;
કુલિનપણું પામે નહિ, નરસ વૃત્તિથી જાય. ૩૦૪
- દૂધી ધાતક વીપ્રનો, દિન પાવન ન કરાય;
એવો સુત સજ્જન કુળે, હિપન કદી ન થાય. ૩૦૫
- સજ્જન આસન સરસદે, જગા સરસ જળપાન;
પ્રિય વાણી, આચાર ચિત્ત, શુભ ધર હોય નિર્ધન. ૩૦૬
- એ ચારે સતકારથી, અતિથી સંતોષાય;
એવા સતકર્મી તણું, વાધે માન સદાય. ૩૦૭
- વિણુ સંબંધ મૈત્રી કરે, ધરે ભાવ હિત ચીન;
એને નવ અતડો ગણો, બધું ગણો ખચીન. ૩૦૮
- ચિત્ત ચંચળ વૃંદમાન નહિ, ચંચળ શુદ્ધિ સદાય;
તેના સાથે મિત્રતા, ટકે નહિ પગવાર. ૩૦૯
- દ્રવ્ય ન પાસે હોય પણુ, નવ લજનાવું ચિત્ત;
શક્તી પ્રમાણે મિત્રની, મદદે જવું ખચીન ૩૧૦

વિવા, નિપ્રદ ઇદ્રિનો, વળી લોભનો નાશ;	
શાંતીનો એવે સ્થળે, હરદમ દિસેનો વાસ.	૩૧૧
રા'ન રૂપ જળનો સદા, નાશ કરે પરિતાપ;	
વ્યાધી યામ વધૂ વિષે, પરિતાપને પ્રતાપ.	૩૧૨
ધ્રુવિષ્ણુ વસ્ત્ર નવ મળે, ધરે શોક નિજ ચિત;	
અરી એના રાજ ઘરે, તજવો શોક ખચીત.	૩૧૩
વારવાર ઉત્પત્તી મરણ, લઘુતા અને વડાઈ;	
માગે મગવે, શોક પણ, કરે કરાવે ભાઈ.	૩૧૪
હાની લાભ ઉત્પતિ મરણ, જન્મ સૂણ દુષ્ણ કાય;	
સહુનો સ્પર્શ અનુક્રમે, ધીર ન શોચે કાંઈ.	૩૧૫
પમ માયે તપ વિપ્રમાં, ચપળતાઈ સ્ત્રીમાંય;	
નિર્ભયતા રાની વિષે, વસતી નિત્ય દેખાય.	૩૧૬
વૃક્ષ વૃંદમા જે થયું, વૃક્ષ વધૂ જાગવાન;	
આશ્રય અન્યોઅન્યથી, સહે પવન મસ્તાન.	૩૧૭
મુણે મુકત નર એકલો, કરે શત્રુ જટ નાશ;	
જયમ વાયથી અરણ્યમાં, વૃક્ષો યામ વિનાશ,	૩૧૮
એક ખીજના આશ્રયે, રાત્રી વધારો ગ્રામ;	
જયમ જળના આશ્રય થકી, જલજ જલદિ પધિ ભય.	૩૧૯
વિપ્ર ગાય, નિજ રાતિજન, સ્ત્રી, ખાગક, ધનમાન;	
શરણે આલ્યાં. એહને, હણ્યાં નહીં નિદાન.	૩૨૦
જે જન જગમાં આપણી, સાચે વરતે જેમ	
કપટે કે. રૂડે દિસે, વરતો સાચે તેમ.	૩૨૧
જન આજ્ય સો વર્ષનું, વેદ વિષે કહેવાય,	
પણ કામેથી એ વરમ, પ્રીતે પુરાં ન થાય.	૩૨૨
હિનેચ્છુ પ્રિય વદનાર નર, શીખ સારી દેનરા;	
કટુ ભાષણથી સકળને, વિરલા સાંભળનાર.	૩૨૩
નિજ નૃપને પ્રિય કે અપિય, લાગે પણ સતધર્મ;	
હિત વાક્યો હોશે વદે, એનૃપદેતુ ધર્મ.	૩૨૪
કગનર તજ શુભ કુળ થવા, કુળ તજ રક્ષણ ગામ;	
દેશ રક્ષણે ગામ તજ, પાન રક્ષણે તમામ;	૩૨૫

ધન સંગત લઘુતા ડરે, ધનથી રક્ષણ નાર; ૩૨૧
 ધન નારીથી આપતું, આત્મા રક્ષણ થાય. ૩૨૨
 જનમાં દુસ્ખનવટ ઉભી, જગમાં કરે જીભાર; ૩૨૩
 તેથી મોટા જન ડરી, તજતા ઘુત સદાય. ૩૨૪
 સાધન વળગી અર્થ રે, અર્થે સાધન તેગ; ૩૨૫
 સાચે બેથી સિદ્ધિજે, થાય એકથી કુમ ? ૩૨૬
 રૂણ નવ હેતુ સૂત્રને, ઘો આજીવિકા દાન; ૩૨૭
 સુતા મોઢલી સાસરે, વન ભજવા ભગવાન. ૩૨૮
 નિજ માટે પ્રાણી અવર, કરી કામ પ્રુથ થાય; ૩૨૯
 ધન્ય પ્રીત્યર્થે કરો, એથી અર્થ સધાય. ૩૩૦
 વનુવિણ વાધ વસે નહી, વાધ વિના નવ વન; ૩૩૧
 વન રક્ષશે વાધને, વાધ રક્ષશે વન. ૩૩૨
 પાપી મિત્રના પુરવઠે, અવર દોષ દેખાય; ૩૩૩
 ઉત્તમ ગૂઝો અવરના, જોવા મિત્ર નવ આપ. ૩૩૪
 અર્થ સિદ્ધિ ઇચ્છનાર નર, કરે ધર્મની સેવ. ૩૩૫
 સિદ્ધિ ન જૂઠી અર્થથી, અમૃતથી નિદિ દેવ. ૩૩૬
 આત્મા પાપ રહીતને, મંગલ માર્ગે જાય; ૩૩૭
 વિદ્યાર સક્ષણ પ્રકૃતિના, એ નર યશી જણાય. ૩૩૮
 ધર્મ અર્થને કામની, રોના શુભ રીત થાય; ૩૩૯
 તો અહીંથી પરલોકમાં, જન સુખિયો દેખાય. ૩૪૦
 ક્રોધ હર્ષના વેગને, ખેત્રે, આપતિ કાળ; ૩૪૧
 મોહ ન પામે મન વિગે, એ નર લક્ષ્મી સ્થાન. ૩૪૨
 અંત્ય પ્રકારે પુઃપતું, બગ જગમનિ જણાય; ૩૪૩
 તેમા પણ બાકતું બળ, કનિષ્ઠ નિત કેનાય ૩૪૪
 શુભ સંગત બળ છે સરસ, બીજુ બગ ધન ધાર; ૩૪૫
 સગા અને શુભ બુદ્ધિનું, ઉત્તમ મલાહ ર. ૩૪૬
 પીડા મોટાને કરે, તેનો કરવો નાર; ૩૪૭
 વેર કરીને ના કરે, વેરીને નિશ મ ૩૪૮
 સર્પ, અગ્ની, શિંહ, રાત્રિ, શિશુ, તેજસ્વી જે આશા, ૩૪૯
 અવજા ન એની કરો, પ્રલક્ષ એમાં આગ ૩૫૦
 છો ન જાણ્યો દાહ્યુ અવર કાલ ના અર્થ; ૩૫૧

ત્યાં સુધી જાનો વસે, ધસતાં રે' ન અર્થે.	૩૪૧
જો દય ધર્મજીવી પ્રગટ, કો પણ વનમાં થાય;	
તો દય સામર્થ્ય સદાજ, વન પગમાં બળિ જાય.	૩૪૨.
પ્રત્ય તણે અપરાધ કરિ, હેટે છું, ન ધર સ્વીત;	
ગૂરૂ હસ્ત પ્રગે તણા, આખર હજે ખચીત.	૩૪૩
વિશ્વ વિશ્વાસીનો નહીં, કરો જગે વિશ્વાસ;	
વિશ્વાસીનો પણ નહીં, નહીંતો ભયમાં નાશ.	૩૪૪
મહાબાગિ શુચિ નારિથી, સદૈવ ધર શોભાય;	
મહ લક્ષ્મી ગણિને ચિતે, સંતોષવી સદાય.	૩૪૫
ધર્મ અર્થના કામનો, કરવો ગુપ્ત વિચાર;	
પર્યંતપર કે માગપર, સ્થિર થકને વધુવાર.	૩૪૬
કર વિચાર વગડા વિષે, અવિદ્યાન વિદ્યાન;	
વિચાર વિશ્વ નવ રાખવો, પ્રીતે થકી પ્રધાન.	૩૪૭
ઉપાદક જે અર્થનો, રાખે મુખ્ય વિચાર;	
કામ સિદ્ધ તેવું બને, સંશય નહી લગાર.	૩૪૮
મોહ બુદ્ધિ ધરિ મનુષ્યથી, જે અપકૃત કરાય;	
ઉલટાપણથી આપનો, નાશ જગે ઝટ થાય,	૩૪૯
વિચારવાળા કામનો, કર્યા અમાઉ વિચાર;	
કરે, સુખ, નહિતો પછી, પાછળ દુઃખ અપાર.	૩૫૦
જાણે દિગ્ગજ દીગ્ગજ, સ્ત્રી જાણે નિજ નાય;	
પ્રધાન ગુણ જાણે વૃપતિ, એ જાણે ગુણ આપ.	૩૫૧
દેવ, વિપ્ર, નૃપતી, સિથ, વિશ્વ વિષે વૃદ્ધ સાથ,	
કોઈ કદાચિત નવ કરો, હણી રાખવો હાથ.	૩૫૨
કલેશ અર્થ વિશ્વ શઠ કરી, પામે પિડ નિદાન;	
અનર્થ ઉત્પત્તિ દિર્ઘાય, ન કરે બુદ્ધિ નિધાન.	૩૫૩
કોપ અને અનુમદ વિના, પ્રજા ન છુટે રાપ;	
શંક સ્વામિની પાંછના, નારીથી નવ થાય.	૩૫૪
આ મોકે પરલોકમાં, બુદ્ધિ સુખ દાતાર;	
દિવ્યતા દેતી નથી, સુખ દુઃખના ન વિચાર.	૩૫૫
વિધાયક દ્રવ્ય કુળ વડું, સંભાવ શુભ વૃદ્ધતાય;	

માન પાંડ કોતું ન કરે, મૂરખ કરે સદાય. ૩૫૮
 ચિજ દે પ્રિય વદિ અહરનિશ, નમ્ર ધરે મર્ચાદ;
 એ નર અરી જીતી વિષે, નકી રાખો યાદ. ૪૫૯
 મદોન્મત્ત પુરુષ નારિને, મુર્ખ હાથ દ્રવ્ય હોય;
 કુશળ ગણો નહિ દ્રવ્ય એ, ગયું ગણો સહુ કોય. ૩૬૦
 જી કપડી ચિશુ હાથમાં, જ્યાં છે રાજ લગામ;
 નહાય નાશ પથ્થર તણું, જળમાં તેમ તમામ. ૩૬૧
 પ્રેમ પુરુષ નિજ કીતના કરે કામ હરનીશ;
 કરે પ્રયોજન વિણ જરી, પાંડિત નહીં ખચીત. ૩૬૨
 કપડી, આરણુ દુષ્ટ જી, જેનાં કરે વખાણુ;
 એ નરનું, અવની વિષે, કદિ ન થાય કથાણુ. ૩૬૩
 જે વધતી નાશજ વધે, તે નવ વૃદ્ધિ ગણાય;
 ક્ષય થાતાં વૃદ્ધી થતી, તે ક્ષય કદિ ન મનાય. ૩૬૪
 ક્ષયથી જે વધતી વૃદ્ધી, તે નહિ નાશ કથાય;
 વૃદ્ધિ લધુ નાશ વડો દિસે, તે ક્ષય ખચીત ગણાય. ૩૬૫
 લધુ અપકાર કરે કદી, મોહથી નાવે ધ્યાન;
 અપકારીની અવનિમા, સોળત છોડ નિદાન. ૩૬૬
 એ જનનું સુષ્ટિ નામને, રહે વિદ્વજન દર;
 નિજ મુથ દીન દરીદ્ર નર, રોગ દુખે ભરપૂર. ૩૬૭
 એ નરપર અનુમઠ કરે, રિધસિધ વારંવાર;
 વળિ પામે સુખ આત્મનું, જાતી હિત કરનાર. ૩૬૮
 કુળ વૃદ્ધિ છે એ કામમાં, સત પંથ સંચરનાર;
 જાતિ લાભ મિત શુભ ચહે, પામે લક્ષ્મી અપાર. ૩૬૯
 જીવન પુરુ દુઃકર્મથી, કરી પછી પસ્તાય;
 નાશવંત જીવન ગણી, પ્રથમ વિચાર કરાય. ૩૭૦
 ધીર પુરુષના વાક્યપર, અવસર કરે વિચાર;
 સીદ્ધ કામ સંતત જને, યશ મેળવે અપાર. ૩૭૧
 દેહ ધર્મે લાગેલથી, વાંચજ નવ રોકાય;
 દેહ ધર્મે રાખી વસે, ત્યાં શું કરે ઉપાય. ૩૭૨
 બળતપ છે તપસી તણું, અભ્યાસિ બળ અભ્યાસ;
 'દર્શનબળ કીંસકપણું, ક્ષમા જોર ગુણવંત' ૩૭૩

ધ્રુવ, મુગ, જળ, હૃન્દયા, દુધ, ઝાગિ આત્મા ગુરુવેણુઃ
 ઓસડ ઓ મેનન કથે, બંગદત નદિ, ક્ષેમ ૨૭૪
 આપ અગ્રિય પ્રિય અવરના, ઓ ચિત નિત ધરનાર;
 નિષ્કામી ધર્મી જુનર, "ઉલ્લેખ ગણે" ગમાર. ૩૭૫
 ક્ષમા ધરીને ક્રોધ ગિત, નિત દુષ્ટ શુભ આમ;
 જીત કપલતા દાન કરી, નિત સાથે જુલ જળ. ૩૭૬
 સ્ત્રી, હા, આજસુ, જંગલી, નારનીક, કોધી, ચેર;
 અભિમાની ભરંસે હણે, તજ ભરંસે કમળેર. ૩૭૭
 વિનયી, પદ્મની આહરનોશ, સેવા નર કરનાર;
 આયુષ્ય, કિર્તી, અધિક જળ, પામે આ સંસાર. ૩૭૮
 રક્ષેશ અધર્મે શત્રુ નૃપ નમે અર્થે સિધ યાય;
 તે ન કરે હાલો નૃપતિ, અર્થે સિદ્ધ ઉપાય. ૩૭૯
 ઔગમન શિશુ ઉત્પત્તિ વિના, વિદ્યાદિણુ નર હોય;
 ક્ષુધિત પ્રજા નૃપ વિણુ તખત, શોચ કરે મહુ કાપ. ૩૮૦
 પંથે પુરુષ અશક્તને, સ્ત્રી નિજ પત્ની વિયોગ;
 નગજળ પામ અશક્ત ત્યમ, વાણી બાણુ મનયોગ. ૩૮૧
 નવં કરવો અભ્યામ તે, મજા જાહા મુનો જાણુ;
 કપી ખરાબો પૃથ્વી મળ, જુલ મજા પુરુષ પ્રમાણુ. ૩૮૨
 સંતો મજા નાટક નિરખવું, જાતું પરંપર રોજ;
 ઓ મજા છે સહુ અતુકમે, ખરી કરો નો ખેંજ. ૩૮૩
 ઉધે ન જીને સ્વપ્નથી, સ્ત્રી નવ જીતે કામ;
 દાણે સ્ત્રીની જીતો, મહિસા જીતો પાન. ૩૮૪
 દાનવડે મિત્રો નિત્યા, મુધે ચરી સમાજ;
 અત વસ્ત્ર નિતિ અંગના, ધન્ય નિવન છે આજ. ૩૮૫
 હે જન લાખ કરોડ કે, ખરચો અગણીતદામ
 અમર તોય નહિ અવનિર્મા, આશા છોડો આમ. ૩૮૬
 મહિ તળમાં માયા પ્રજા, કદી વસે એક દાર;
 સુહુ પાસે તમી નચિત, નહિ સંતુષ્ટ થનાર. ૩૮૭
 શુભ નૃપના અતર વિષે છે સહુપર સમ ભાવ;
 સ્ત્રસત સમ સહુ તે ગણે, અંતર તજ અભાવ. ૩૮૮

આજ્ઞાનીને જ્ઞાનને, 'દાને લાભ ન હેય;
 મૃત રૂરિ ઉત્તમ દવા, કામ કરે નહિ બેશ. ૨૮૯
 કામ શુભ, સાનન સરન, શાસ્ત્ર અવણુ ઉદ્યોગ,
 સજ્જન દર્શન, નમુના, એ છ પ્રતિષ્ઠા ભોગ. ૨૯૦
 શુપથ લક્ષ્મીને લાભ મહી, શુભ આપનું આ'નાર;
 એ સજ્જન આ આત્મીમાં, શુભી સદા વસનાર. ૩૯૧
 • અધિક શુભ જરૂરી અહી, ખોટું જરિ ન ગણાય;
 સ્વજ્યેષ્ઠક પુરૂષે દામા, ધરવી ચિત્ત સદાય. ૩૯૨
 ચક્રતી હીન સહુપર દામા, ધરે, સકિત ચિત્તમાંય;
 અર્થ અનર્થ સમાન ચિત્ત, દામાવાન પરખાય. ૩૯૩
 ધર્મ અર્થ ત્યાં નાશ નહિ, તે કરવું નિન કામ;
 હાંદ્રિ નિવમ નહિ દુષ્ણ દહે, તજ્જ વૃત્ત નર આજ્ઞાન ૩૯૪
 મદોન્મત્ત નાસ્તિક, દુષ્ણી, આગસ, વિણુ ઉ માહ;
 તે પાસે લક્ષ્મિ ન રહે, જ્યમ જગ તણે પ્રવાહ. ૩૯૫
 બહુ શુધ્ધિ, દાતા, ને શુરો, વૃત્ત વધુ કરનાર;
 નિજાંશુદ્ધિ અભિમાનિને, રમા બયે તજ્જનાર. ૩૯૬
 શુભી જનના શુભનીધરે, ના, લક્ષ્મી પરવાહ;
 દુરશુભીના અવશુભ તણો, તેમ ન ચિત્તમાં ચાહ. ૩૯૭
 મદોન્મત્ત ગોસમ રમા, દહી વસે કોહાર;
 અમડીથી દમડી અધિક, ત્યાં ચાંતી ધરનાર. ૩૯૮
 ગર્વ, મોહ, આળસ, ગમત, ઠગાઇને, અભિમાન;
 લોભ, અપમાનની ગમત, તજ્જ બંધુનાર તમ,મ. ૩૯૯
 મહિ તજ્જમાં માયા પ્રજા, દહી વસે એક દાર;
 સંકુ પાસે, તદ્દપીન ચિત્ત, નહિ સંતુષ્ઠ થનાર. ૪૦૦
 હે જન લાખ કરોડ કે, ખરચો અગણિત દામ;
 અમર તોય નહિ અરનિમાં, આશા હોડો આમ, ૪૦૧
 અનિર્તિને આ જગતમાં, હર છ વારંવાર;
 નિર્તિને હર નહિ કોઇ દિન, સખ લહે સંસાર. ૪૦૨
 આશા રાખી અવરની, તે શું આવે કામ;
 પ્રભુ વિણુ કો ન ધુરી કરે, જિવની આશ તમામ. ૪૦૩

- મંગતનું ફળ જગતમાં, જડ પણ આપે ભય;
કાંટા બારણ સગથી, ફેરી આમે ધાર. ૪૦૪
- જન્મી જગમાં પાપિ બની, જતું નફે નિરધાર;
તે કરતાં જગમાં નહિ, જન્મ્ય માં બહુ સાર. ૪૦૫
- મહત મુરખ આગળ જતું, એ બધે રૂપ સદાય;
શાણ્ણી પાછા જતું, એ પણ જગ સુખદાર. ૪૦૬ -
- સજ્જન સંગથી દુર્લભો, પામે છે નિઃશ્ચિન્ન માન;
પ્રથમાં પશ્ચિ પડેય તે, વેચાતું પપ્પ બાન. ૪૦૭
- પ્રભુ ક્યાં છે બોલે મુરખ તેનો શો આધાર;
બંધત જનો ભગવાનને, સાથે લઈ ફરનાર. ૪૦૮ -
- આજ કામ કર કાલ પર, ધર ન મુરખ કો વર;
જીવિતનો ક્યાં જગતમાં, ધડિનો છે નિરધાર. ૪૦૯
- ધગમા ખોરી જારના, વળી અતર ન ઉદર;
તે ક્યમ કરી ચક્રો કહે, સજ્જનનો સતકાર. ૪૧૦
- ખાધા પિણુ પ્રાણી તણો, ઘિસ ન એકે ભય;
ત્યમ હરિજન કરતા દિસે, પરોપકાર સદાય. ૪૧૧
- અદ્ય પાપ પણ જિવને, નરકે લઈ જનાર;
છિદ્ર પડ્યું જે વ્હાણને, જળમાં ડૂબી જનાર. ૪૧૨
- એક સર્પના દશથી, મૃત્યુ જનતુ થાય;
એક પાપ ત્યમ પુરખને, નરકે લાગે જાન. ૪૧૩
- મિંહ સુત નાની ઉમરે, પારિધિ પકડાય;
ત્યમ નાનાથી પાપ પણ, એણું કરી ચકાય. ૪૧૪ -
- પાપા ચરણે જગનમાં, કોન સુખી દેખાય;
ઝેર પીધા પછિ મુરખ નર, અમર રહેવા ચ્હાય. ૪૧૫
- ફૂલી થાળી તણો, રણકો વધૂ ન થાય;
ત્યમ પાપી અતર તણો, જે ધ ન શુદ્ધ મનાય. ૪૧૬
- પ્રેમ વગરનાં વચનથી વ્હાલ ન વધે લગાર;
ગોળાપિણુ બંદક પૂટે, તો ક્યમ થાન ચિંકાર. ૪૧૭
- સુખ વગરનું જગતમાં, કોથી નહિં ચવાય;
જાગ વડો સુદર છતાં, કાંટા રહે સદાય. ૪૧૮

સંજ્ઞન કો સમયમાં, પાપ કદી થઈ જાય;
 પશુ તેવું અંતર સદા, નિર્મળ ઝટ નિરખાય. ૪૧૬
 ગાડિ લાડિ વાડિ કરી, નરકે જવું ન સાર;
 બિખ માગી બવમાં જવું, સ્વર્ગે એ શુભ માર. ૪૨૦
 આપ તણું જેવું ચહેા, તેવું અવર ચિતમાંય;
 તેજ ભગતજન જાણવો, બાકી કુચો ગણાય. ૪૨૧
 ધન અધિકાર આરોગ્યતા, જન્મ મરણ જન્મગી;
 ફાર ફરિ મગરો જગતમાં, વખત નહીં મગનાર. ૪૨૨
 પ્રભુ બદલો પ્રાણી તણી, સેવાનો દેનાર;
 તમેા કરો તેથી પ્રભુ, વધતું નિત કરનાર. ૪૨૭
 ઉકળેલી સાકર ઉપર, કદી ન માંખ જનાર;
 ત્યમ કોપી જનની નજીક, કો ન જાય ધરિ પ્યાર. ૪૨૪
 બીજાનું શુભ વાકતાં, આપણું પણ શુભ થાય;
 અન્ય કુંડી શીકારતાં, આપણી પણ ચિકરાય. ૪૨૫
 નિજ મનથી મોટો ગણે, તેથી લાભ ન સેય;
 અર મોટપથી ક્યમ બને, કરિવર સમ લપસેય. ૪૨૬
 સંજ્ઞન નિજ ઉમતી સમે, નીચો નમતો જાય;
 જ્યમ ફળથી ફેડી લતા, નીચી નમે સદાય. ૪૨૭
 મરણ રૂપ કરવા તણી, છે સહુને અહીં છુટ;
 કો દિનને દમડા દિયે, કો કરતા દિન છુટ. ૪૨૮
 નિજ સત્તા સમ આપણું, મેમાનેને માન;
 મોટા ગણિ મિજળાનને, થવું નહીં હેરાન. ૪૨૯
 જે ઉદરે જરિ સત્યતા, ત્યાં છે પ્રભુનો વાસ;
 મહત જનો વસતા જઈ, જ્યાં અનંય પ્રિયદાસ ૪૩૦
 ગરજ મરીજ જનો તણી, મોટા ન ગણે મન;
 નિજ મરજે શ્રુશાહને, અરજે સાખો ધન. ૪૩૧
 શેઠ વડો સંહિપતી, સહુને ચિરે જણાય;
 દુનિયા તણી દુકાનમાં, પ્રાણી સર્વ મળાય. ૪૩૨
 ધમર વધતું આપતો, જનને જગે જરર;
 પરમારથને પંથ ચડી, રહે પાપથી દૂર. ૪૩૩

સ્વાયં વિરે લાગ્યાં સહજ, પ્રાણી આ મંજારઃ
 પ્રભુના જન વિણ સ્વાયં, કરતા પર ઉપકાર. ૪૩૪
 નીચા જન જરી કામ કરી, વધુ વિસામો ખાય;
 માહા પુરુષો જગ શુભ થવા, હમેશ ધધે ધાય. ૪૩૫
 જો અવગુણ ગણી આપના, કરે ન જન ઇનસાફ;
 તો આખર કેવો પડે, જમરાજને જવાબ. ૪૩૬
 જેની કૃપા ભાવાથી આ જાણે, પામ્યા છો ધન ધાન;
 સેવા તેની નવ કરો, તો નક્કી નાદાન. ૪૩૭
 બળ શોભા ગ્લણ્ણ ગરીબ, ધન શોભા દિન ઘન;
 પ્રદોષકારે પંડની, શોભા મણુ નાદાન. ૪૩૮
 અતરની પેટી સમા, ગુરુ સુખ નિકળે વેણુ,
 ઉત્તમ આપ સુવાસમાં, સહુ જાનને સુખ દેણુ. ૪૩૯
 પ્રભુજનપર શુણુ દેખતા, અને આપના દોષ,
 દુષ્ટ સદા દેખ્યા કરે, આપણુ પરદોષ. ૪૪૦
 જેને કો નહિ આશરો, પ્રભુ વિણ નહિ પીછાન;
 ધાયું મદદે એહની, એ સુખ રૂપ મહાન. ૪૪૧
 પ્રભુ નામે પરમાર્થમાં, જે વાપરિયું વિત્ત; /
 અન્ય હિતથી પણ સદા, યશો તમારું હીત. ૪૪૨
 માગ્યાથી પણ અધિક નિત, આપે શ્રી ભગવાન;
 તમે દિસો પ્રભુનો ધરે, જમત તણા મેમાન. ૪૪૩
 સજ્જનને દુરજન નહિ, દેખારો દોષાર;
 ત્યમ દુરજનને જમતમા, સજ્જન નહિ મજનાર. ૪૪૪
 મલીનપણું છગ્ગા ધરે, અતર હોય મલીન;
 મલીનતા સુખ દાખવે, અંતર થયું તરીન. ૪૪૫
 અંતરમાં અખી બસો, હુવો બહાર દેખાય;
 ખાપી અંતરનો હુવો, વચને પટ વરતાય. ૪૪૬
 બધું હોય વિષ અંતરે, ઉપર સુધા આચાર;
 પણ પરખારે પ્રગથી, ધમ ધમતા અગાર. ૪૪૭
 અંતર શુદ્ધ થયા રિના, પ્રભુપદ કદિ ન પમાય;
 પ્રભુ, પાપી કટ પરખારો, છેતરાય ન જરાય. ૪૪૮

કુવે પડેયો કા'ડતો, પમ રાખો નિજ સ્થીર;
 નહિતો એક ઉગારતો, તમે સમાશે નીર. ૪૪૯
 માન જુખ જેને વધી, તે નહિ તૃપ્ત કરાય;
 જગમા વડવાનજ વધે, ક્યમ ઓલવી ચકાય. ૪૫૦
 માન જુવે તેને જગે, મળે ન માન લગાર;
 નિરામિમાનીને બધે, માન દિયે સંસાર. ૪૫૧
 ખુશીથી અહિ આવિન થવું, પ્રભુ કરે તે કામ;
 કૃષ્ણ વખતે દેતા નથી, પ્રભુને એક બદામ. ૪૫૨
 ઉપરથી અચરાધ જોઇ, જરા ન કર વિશ્વાસ;
 વિપ ગોગી સાકર સમી, પ્રાચન કરતાં નાશ. ૪૫૩
 કરે કામ ગણિ ધર્મેનું, ઉવટો અધર્મ થાય;
 સદાદતો બાવા લઇ, ઉદમ વિષુ અથડાય. ૪૫૪
 દોગ ઉપર કરિ ધૂતના, પાખાડિનો વિચાર;
 ઉપર શુભ આચાર પણ, બીતર પાપ અપાર. ૪૫૫
 ધમ્મરના મનમાં નથી, કોપર હેત કહેત;
 અમુધ આરોપણ કરે, સમજે નહીં અચેત. ૪૫૬
 ત્યાગ અર્થ નહિ મરિ જવું, નવ નાસવું કો કામ;
 પણ જગ ચિતમાં રમિ રહ્યું, તે છોડવું તમામ. ૪૫૭
 કમળ રહે જગ સમમાં, ફૂલે નહિ જગાય;
 બેકત તેમ સંસારની, બ્રમણાથિ ન બેદાય. ૪૫૮
 જગજનને સહુથી વધુ, હેત લક્ષ્મીનું દોષ;
 ત્યમ પ્રભુની લક્ષ્મી ભગત, ફૂલે ન દેરે કોષ. ૪૫૯
 મોત તણે કો જીવને, નથી નિવર નિવર થાડ;
 નહિતો નીચ બની જાશે, ક્યાં ક્યંદ નિષ્કાર. ૪૬૦
 પ્રાણિ પયારી મોતની, દગ્ગન કરે દગ્ગ;
 સહુ જાશે સાથે જીવ પણ, હો કરે નિષ્કાર. ૪૬૧
 ન્યાય કરીને વિદજન, દગ્ગ કરે કે દગ્ગ;
 પણ સજ્જન એથી સગ્ગ કરે જગ દગ્ગ. ૪૬૨
 અપચારી ખાવેલ તે જગ ન દગ્ગે જગ;
 ત્યમ મર્યાદા અંતર નહીં દગ્ગ ન દગ્ગે જગ. ૪૬૩

રવિ સામે માત્સ્યા થકી, નિજ છાપા ન કળાય;
 ત્યમ પ્રભુની બદલી કરે, નાશ થાય અગ્નિન. ૪૧૪
 જગજ દયાળુ હોય પણ, ખુનિને ફાંસી યાય;
 દયાળુ પ્રભુથી પાપિને, શિક્ષા તેમ કરાય. ૪૧૫
 મનુષ્ય હરેછે દુઃખથી, દુઃખ પાપથી યાય;
 પણ પાપો પાપી મનુષ્યથી, નહિ દૂર કરાય. ૪૧૬
 મોટા દેખાતા જનો, અંતર મોટાં પાપ;
 મંદનદક્ષ વડું છતાં, વીંટળે બીંતર સાપ. ૪૧૭
 પાણી પાપા વિષુ સુકે, જરૂર જલ ગુનાય;
 ત્યમ સજ્જન સતસત્ર વિષુ, દિન દિન થાય ખરાય. ૪૧૮
 પાપી શિષ્ય ગુરુ કથન, શુભમય માને કેમ ?
 વિપના નિત્ય વિલાસિને. અમૃત ન રૂચે જેમ. ૪૧૯
 કોળન કદિ આપી દિયે, દિન જતને બંદાર;
 તોપણ ના ધરતું વરે, પ્રભુએ આપ્યું ધાર. ૨૭૦
 દુખ દેખી નિજ કે અવરતું, પ્રભુ પર ધરિ પ્રેમ;
 વળ્યા સુભાગે ચટ દધ, તે દુખ કહિયે કેમ ? ૪૭૧
 સુખ આપ્યું સૃષ્ટિપતી, વિશુખ થાય પ્રભુ નામ;
 તે સુખ નવ ગણ સમજ વિષુ, આખર એ દુખધામ ૪૭૨
 મન મલીન પણ દ્રવ્યથી, તિયે દોડ્યો ભય;
 પણ ધર એમાં શુદ્ધ ચિત, તેને તિથે સદાય. ૪૭૩
 જોરાવરનો જગપતી, છે ન સદાય કરનાર;
 દિનદયાળ દિનપર ખુશી, દિન વારે ધાનાર. ૪૭૪
 ઉપરથી અચરાર જની, ફેગટ કરે પ્રતાપ;
 લાભ જીવે જે પાપમાં, તો કરતો રે' પાપ. ૪૭૫
 જ્ઞાન વિનાનો ગુરુ કરે, ક્યાંથી આપે જ્ઞાન;
 કંજુસની શેવા કરે, તો શું આપે દાન. ૪૭૬
 જ્ઞાન દિયે બકતી ન દે, બકતી ન દે દેજ્ઞાન;
 ખને સાચે શીખવે, એ સતસંગ સુભાળ. ૪૭૭
 મોટા પચ્ચર પણ વિના, કટકા કરિ ન ચકાય;
 મલીન અંતર શિષ્ય રૂપી, પણ વિષુ નવ હેદાય. ૪૭૮

- રસ્તા મુકિ ઉવાટમાં, ચાલે લુટે ચોર;
ત્વમ નીતીપંથ છોડતાં, પાપી બને ચકોર. ૪૮૬
- રૂપવંત દિસતા જનો, અંતર હોય ખરાગ;
આડંબર ધરી ધર્મનો, પીતા પ્રીતે શરાગ. ૪૮૭
- જમે કરાવ્યાં બેકમાં, નાણાં આવે કામ;
ત્વમ સંકટે સાગ્ર દે, જપતાં પ્રણવું નામ. ૪૮૮
- સંજનન સમ ક્યારે બને, ક્યારે પામે સુખ;
નિજનું પુરું કરનારને, સુખ આપે, નવ દુઃખ. ૪૮૯
- આત્મા અધિપતિની તજે, તો મેળાપ ન થાય;
ત્વમ પ્રણુ હુકમ ન પાળતાં, પ્રણુ પદ મેમ પમાય. ૪૯૦
- શુભ કરનારાનું સરસ, કરે જગતની રીત;
પણ સંજનન સહુ શુભ કરે, ખમી આપ વીપરીત ૪૯૧
- દોંગીજનનો પ્રેમ તે, કેવળ વૃથા જણાય;
ધાસ તાપણી ઘડિકમાં, ભડકો થઈ ઝોલાય. ૪૯૨
- આ ઇશ્વરના રાજ્યમાં, નાસી નહિં છુટાય;
બધે નજર છે બાપની, પાપી ઝંઘ પકડાય. ૪૯૩
- મગ્ધ નીરથી કુદિને, પડે નીરની માંય;
ત્વમ દોંગી બગતો સદા, પાપે વસે સદાય. ૪૯૪
- તોફાને અડધું જહાજતે, ઓથે સાંત જણાય;
ત્વમ સંસાર સમુદ્ર દુખ, પ્રણુ ઓથે ન જણાય. ૪૯૫
- દિવા કરે જન સાંજરે, ધરમાં થાય ઉજાસ;
અંધ દિવો ધરમાં કરે, પણ નહિ આશ ઉજાસ. ૪૯૬
- વૃક્ષ વડું વધિ જાય તે, જાળવા અઝી માંય;
પાપી તેમ વડો થતાં, નહિં જરૂર જવાય. ૪૯૭
- દુરજનને નિત દુષ્ટતા, કોણુ સિખવરા જાય;
અણી કાંઠાના મુખની, કોણુ કાંડવા ચા'ય. ૪૯૮
- અકલ્પ દિંશાને ઘડિકમાં, લાગે મંગ પ્રસંગ;
જેમ ધાસમાં ઘડિકમાં, અઝી લાગે અંગ. ૪૯૯
- પ્રેમીનું અંતર કદી, છુપાવતાં ન છુપાય;
જ્યમ દીવો બગતો હશે, તો નહિ સંતાપાય. ૫૦૦
- મુસાફરીમાં ડર ન જરી, સાથે હોય સિપાહ;

મરણ પછી દરિ બજનથી, હર નવ દીસે કાંઈ. ૪૮૪
 દયા દુષ્ટની દોષ ગણે, સદા અદ્યા સમાન;
 ઘેટું પાળે ખાટકો, આખર હણે નિદાન. ૪૮૫
 જીભ ચકી ફાટે ફસે, દુષ્ટ ન લાગે વાર;
 સદા ચારી જીભે કરી, ઝટ છૂટા થાનાર. ૪૮૬
 અવિચારીની જીભ છે, જ્યમ તાત્તી તલવાર;
 ધા મારે, પણ જ્ઞાન નિભે, કુશળ મદા કરનાર. ૪૮૭
 આપ એખ ખોલે અવર, જાતે મુખ મનાય;
 વિદ્વજનથી અવરની, દાંડી મદા રખાય. ૪૮૮
 કૃવિચારીને કપટથી, મનન રહે જરિ સ્થિર;
 શુભજીત ધારીને સદા, અતિ આનંદ શરીર. ૪૮૯
 ઝેર ઉતાર્યાની દવા, મળે, ન ઝેર ખવાય;
 પ્રભુભક્તિ પાપો બળે, પાપ ન તેથિ કરાય. ૫૦૦
 સંત દુખી પાપી સુખી, એથી ન ચિત ધર શોભ:
 વૈભવિ નર નરકે જશે, સ્વર્ગે ગરીબ લોભ. ૫૦૧
 મેહલ મહીં મોટા રહે, ગરીબ ઝૂંપડી માંધ;
 તેથી ઇશ્વર દ્રષ્ટિમાં, જરી નથી અન્યાય. ૫૦૨
 સમુદ્રમાં સરિતા સહુ, સમાય પણ ન ભગવં;
 લાભ લોભી ચિતજગતમાં, ધનથી નહીં ધરાય. ૫૦૩
 રણમાં જો લાખ્યા ન ધા, તે શુરવીર ન ગણાય;
 દુખ ન પડે જગમાં કદી, તો નવ ભક્ત થવાય. ૫૦૪
 દુનિયાં આ દમડે રમી, દે દમડાને માન
 પાપી જશ જગ મેળવે, ભક્ત ન ખાવ ધાન. ૫૦૫
 મન ઉપજવું દુઃખ તે, કયમ દમિ કરી શકાય;
 તરંગ ઉઠતા નિશ્ચિમહીં, સાથી બંધ કરાય? ૫૦૬
 નીતીવાનને નિતિમા, આને છે આનંદ;
 શરણ કે નીતી મહીં, નથી ફસ્યાનો ફંદ. ૫૦૭
 જોને કાંઈ જરૂર નહિ, એજ વડા ધનવાન;
 સહુ પોતાને છે ઘણી, ચાખે સુખ પકવાન. ૫૦૮
 વરા મન નહિ ભંગત થયો, ગયો ન બેદાબેદ;

એ, પાપી પૂરો જગે, એમ કહેછે વેદ. ૫૦૯
 આયુષ્ય અધિક જગે યયું, જાણી ન નીતી ટેક;
 પ્રપુ ભાર લક્ષ વિશ્વમાં, રક્ત્યો ધરિ અવિવેક. ૫૧૦
 પ્રભુમા પ્રીતી નીતીમા, લાગ્યુ ભેદક ધ્યાન,
 તેને જગત હિસાબ શો, સતોમે ધનવાન. ૫૧૧
 સેવા સરવેની કરે, તેમા સુખ મહાન;
 સેવામાં મેવા મળે, જાણો મારિ જહાન. ૫૧૨
 અન્ય ઝીજ બરતાં પ્રથમ, વાસણ ખાલી ચાય;
 પ્રથમ પ્રભૂ બજતાં પ્રથમ મન, ખાલી કરો સદાન. ૫૧૩
 અવર દોષ દ્રષ્ટી પડે, નિજ દોષન નિરખાય;
 પોતાનો વાસો કદી, નિજ આંખે ન જણાય. ૫૧૪
 અનર અધમતા મર્યું દિસે, ત્યા સુધી દુ ખરખ;
 આપ અધમ સ્વરૂપે જુઓ, જો સુખ ચહો અનુપ. ૫૧૫
 નિજ દુરુણને હાકિને, કરમાં અવર પ્રકાશ;
 પ્રકાશ હોલો યશે, વાણી તણો વિલાસ. ૫૧૬
 દુનિઆમાં દરવાર રહે, પશુ ચિત રાખ સુ કામ;
 પશુ જર્ગલ ચરવા જતાં, ચિત રાખે રહેણુ. ૫૧૭
 કામ થકી જો ચિત ઉઠયું, પડશે કામ કુલમ;
 કામચરી અગ્રજો થતાં, અન્ય કુકામ મુકામ. ૫૧૮
 મનુષ્ય કરાવી કામને, પુરી કરે છે આશ;
 જગપતી કેમ ન જાણશે, તારો ચમત્ક્રાસ. ૫૧૯
 તારું સમાજ્યા વમર, અવર તરફ નવ ન્યાય;
 અન્ય તણા પ્રથમા જગે, પશુ તારે, સિર જાળ. ૫૨૦
 દેખજો તે દુખ રૂપ નયો તૂજ અંતરે બરેલ;
 જુઓ અવર ચિતરે ચિતે, દુખની આવે રેલ. ૫૨૧
 કે પીળા જનનું જુઓ, પાપ ચાતું નિશ્ચાય;
 જવાબદારી તારિત્યા, તો શું તને સંતાપ. ૫૨૨
 શું ધન પુત્ર સગધો છે, જગમાં સહુ પુછનાર;
 કયમ વર્ત્યો પૂછે પ્રશ્ન, અવતરીને સંસાર. ૫૨૩
 દુનિઆની દ્રષ્ટે કદી, નિજ દુરુણ ન કળાય; -

આંખ નિરખે અવરને, નિજ કાન ન દેખાય. ૫૨૪
 માતૃવું હરદમ રહે, નિજ ઘિશુ પાસે ચિત્ત;
 ત્યમ પ્રભુજીની જગતના, જીવે પર નિત્ય પ્રીત. ૫૨૫
 પ્રેમ વિના કર્તવ્ય સદુ, મિથ્યા જાણે મનાય;
 લુણ વિણ પકવાનો સરસ, પણ સ્વાદીય ન થાય. ૫૨૬
 એક આપતાં લાખ લે, એ ખોટું ન જરાય;
 વાવી એક ઠણ જમિનમાં, લાખ ગણી લેવાય. ૫૨૭
 જડ પણ બદલો આપતાં, ઉપકારીને અપાર;
 આંખો એક અનેક દે, ફળ, બદલે ઉપકાર. ૫૨૮
 આપ વિષે દુરગુણ ભર્યા, અવર આપવી શીખ;
 તે બીજાને ખોધરૂપ, બની ન લાગે કીક. ૫૨૯
 મુરખ નિજ ચિત્તમાં ગણે, જાગે મુખ સ્વરૂપ;
 આપ અધપણ જગતને, અધા ગણે ઉલૂક. ૫૩૦
 કપટી ચિત્તમાં સદગુણો, ટકે નહીં પળવાર;
 નદિમાં આબુ પૂરે તે, ઝટકા ઉતરનાર. ૫૩૧
 અવર દોષ નિરખે નજર, કરે ન બીજું કામ;
 એક ખાઇ જ્યમ જગતની, ભર્યા કરેછે શ્યામ. ૫૩૨
 ચડથી ડાળ જૂદી પડી, તેને ફળ ન યનાર;
 સદગુણથી વીમુખ હૃદય, મુખ નહીં સાંપડનાર. ૫૩૩
 નીચ વચન વદનારને, કહો ન નીચું વેણ;
 ભૂકતા સાચું ભુંકવું, ગદાને સુખ દેણ. ૫૩૪
 મળી શહેનશાહત સુખદ, ક્યાં નીચ કદિ કામ;
 નરક ગયો સુખ ના મળ્યું, દાસ્યો ઉપર ડામ. ૫૩૫
 વિષયો મનુષ્ય હૃદય વિષે, ટકવા દે નવ માન;
 ચારી રહે જ્યમ ચાળણીમાં, ત્યમ ગણો તમામ. ૫૩૬
 સુખમાં સરવે જાન મળે, કદિ મારો બહુવાર;
 મુલાવે પણ આખરે, આધાં ખસિ જનાર. ૫૩૭
 કુદરત જોતાં પ્રભુ તણે, મહિમા મહાન મનાય;
 કેમ 'રતવું' તે મહિં, શાસ્ત્રોથી સમજાય. ૫૩૮
 અરી હણવાને ભરકરી, રાખે છે હથિવાર;

દુરગુણ અરી હણવા જો, કર સદગુણ તૈયાર. ૫૩૯
 સંગેત કરતાં ધર સુરત, ધર નદિ ઢંગ કુદંગ;
 આખર આવી લાગશે, સંગ પ્રમાણે રંગ. ૫૪૦
 સદગુણ વિણતું માનરી, કશું કરે નહિ કામ;
 જ્યમ છાયા પવણ છાપરી, યાપ ન કોયિ સુકામ. ૫૪૧
 અન્ય વાંક માફ ન કરે, ઝાઝું રાખે ઝેર;
 તેડે પ્રસ પરીઠોઠમાં, જવાતણો નહિ ફેર. ૫૪૨
 સુમતાણું ધન સદિમાં, નિષ્કળ નિત્ય નિરખાય;
 જળથી ભર્યો સમુદ્ર પણ, તરસ્યાથી ન પિતાય. ૫૪૩
 અંગારા જળમાં પડી, આપે જોતણ જાય;
 ત્યમ પાપો સદગુણ વિષે, નાશ નિરંતર યાય. ૫૪૪
 મોટું થાવા આગળે, નાના થવું જરૂર;
 નાનાથી મોટું જને, એ રિચાર ધર ઉર. ૫૪૫
 શાંતિ ટક્કને બે લતા, જોતાં જનો જણાય;
 એક ખમી રહે આપ સકુ, બીજી માફ કરાય. ૫૪૬
 હુબતાં દરિઆમાં મહો, કાદ, નહિ હુબનાર;
 ભવ વારિધીમાં કાદરૂપ, દીસે જગ કરતાર. ૫૪૭
 ધ્યાયામે સુધરે શરિર, આપ રહે આરોગ્ય;
 ત્યમ પ્રભુ બજને મટિ જશે, જન્મ મરણરૂપ રામ. ૫૪૮
 ધમણુ થકી ધમતાં યનો, પ્રદીપ્ત અગ્ની પ્રકાશ;
 ત્યમ પ્રભુ બજને નિવજડ, સુધર્માની છે આશ. ૫૪૯
 'જેવું' અવરને આપવું, એવું મહવું આપ;
 કપા સહુપર રાખશું, તો ટળશે સંતાપ. ૫૫૦
 કલ્પ પ્રમાણે આખરે, ફળ જન મેળવનાર;
 બાવળ વાવે શળ ફળ, આંબે કેરી ધાર. ૫૫૧
 રોક તણી પ્રીતી થવા, દુકાનમાં ધર ધ્યાન;
 પ્રભુની રિથ દુકાન છે, ધ્યાને મગશે માન. ૫૫૨
 'વડગ્રીજઠ નાતું' છતા, વાવે વૃક્ષ સમાન;
 ત્યમ સદગુણ નાના છતાં, ફળ પહેાએ અસમાન. ૫૫૩
 'મરી જવું' પણ વિષયમાં, જગત રહું લવલીન;

ન્યમ પતંગ બહુ ઉડતાં, પડિ દિપ યાતા દીન. ૫૫૪
 પ્રાંસિ ગજે હાંસિ મૂળે, નહિ હાંપણ દેખાય;
 કાળ મુખ પડિયા જતો, પણ જેલેછે દાય. ૫૫૫
 ટોંગ ધરે સાધુ તણા, પણ આખર પકડાય;
 અનાજ મિત્રીત કાંકર, છે, પણ વિણી કઢાય. ૫૫૬
 લોપકથી ચાલે સદા, નિયમ સહિત ધડિયાળ;
 ત્યમ દુખથી સરવે મનુષ્ય, ચાલે છે શુભ ચાલ. ૫૫૭
 ભગત કહે સહુએ તદા, ના ભગ થકી તરેલ;
 ભગવત દીઠા ભગતજન, અવિદ્યામાં ઉછરેલ. ૫૫૮
 જનસુખ કરવા જગતમાં, જો પ્રમુના અવતાર;
 પણ જન પ્રભુને પામવા, યત્ન કરે ન લગાર. ૫૫૯
 મંદીરમાં દોડી જતાં, કરે પ્રભુ કથમ મેર;
 સ્થૂળ શરિર દરશન કરે, મન તો બાંધ્યું ઘેર. ૫૬૦
 પેઢી વડી મનાય છે, બ્યાં છે ઝાઝું વીત;
 મોટા મનુષ્ય મનાયજો, પ્રભુપર અખંડ પ્રીત. ૫૬૧
 સદશુણિતું શુભ યામ ના, તો ન થવું દીલગીર;
 ભવ ભમ ભંજન પ્રભુ દિસે, સહુની ચિતમાં પીડ. ૫૬૨
 નીધણીયાતા જગતમાં, રહે દુખિ દેખાય;
 ધણી પુરંધર ધરણિધર, છે સૌભાગ્ય સમય. ૫૬૩
 વિશ્વપતી તણ વિવિધને, પામરજન ભજનાર;
 વિશ્વપતીથી વિવિધ સુખ, વિવિધે દુખ પડનાર. ૫૬૪
 અંધ કોણ આ જગતમાં, આંખ છતાં અથડાય;
 નેત્રંબધ સુવિચારનાં, ગાડો ગોચાં ખાય. ૫૬૫
 મનસુખા મોટા છતાં, પ્રભુપર નહિ બિશ્વાસ;
 પુર્માડના બાચડા, ભરે ન પુગલ્ય આશ. ૫૬૬
 આસ્તિકની ઉંડી નજર, પડેએ ત્રિભુવન માંય;
 પ્રભુ વ્યાપક જગ નાસ્તિકોને, નજરે ન જણાય. ૫૬૭
 સુજન સંકડાશે કદિ, રહે જગતમાં રોજ;
 પણ પ્રભુના ધામે સદા, વડી મારશે મોજ. ૫૬૮
 અશરણ શરણ અનિપતી, પાળે સદી સદાય.

ઉભય કરતાં મેળવે, એ પ્રભુ નિર્મળ ન્યાય. ૫૧૯
 ઉદય વિષુ અવનિપતી, ફળ નવ દિયે લગાર;
 મળે શ્રોફળ મેહેનત વિના, ખોપર નવ મળનાર ૫૨૦
 અક્રમહીણા અવનિમાં, અથડાયા અથડાય;
 ખાલી ખીપ ગળડાવતાં, બ્યાં ત્યાં દોડી ન્યાય. ૫૨૧
 સજ્જનથી સતસંગ વિણ, પળ પણ રહું ન જાય;
 વરિ વિષુટાં માછલાં, પડિ નવ જિવવા ચા'ય. ૫૨૨
 કેથ લડે બે કોટમાં, જોતે ગુણી વડીલ;
 ત્યમ પ્રભુ કોરટમાં જતાં, વડીલ ગુર ગુણશીલ. ૫૨૩
 અધીક મળે પણ આ જાએ, અસતોપી અથગાય;
 ન મળે પણ આનંદમાં, સંતોષિય રહેવાય. ૫૨૪
 પ્રેમ વિહિન માયા પ્રખળ, સજ્જે ન પ્રભુ વખણ;
 હરીજન જમદુત સમ ગણે, આખર રહે અજાણ. ૫૨૫
 સરિતા સકળ સમુદ્રમાં, જઈ પામે આરામ;
 ત્યમ સહુ ધર્મોત્તુ દિસે, ધર દરવાનું કામ. ૫૨૬
 મોટાપણા સુખ કારણે, કરેતા દીસે કમ;
 મદત જગત પ્રભુએ દિધું, તેં શું ખરમ્યું દામ ? ૫૨૭
 એક અસર એ જટ કરે, જેવું પવિત્ર ચરિત્ર;
 તાર તૂટયા વિણ હોય તો, વાગે વાણું ચિચિત્ર. ૫૨૮
 સહુ બે પ્રભુત્વ ધારતો, હુ'થી પ્રભુ ના દૂર;
 તારૂં ધારે તો તરત, દુખરૂપ પ્રભુ પ્રતિકૂળ. ૫૨૯
 માયા ધર ઉભય રિપે, જામ્યો આ જગ ખેમ;
 એક મહે તજિને અતર, છે દુખમાં કુબેલ. ૫૩૦
 માર્ગ મોક્ષનો વિકટ છે, કાંટા વિષય અપાર;
 ઝાંખી ગુર બેડા દિયે, તો સુખ અપરપાર. ૫૩૧
 માયીક સુખદુખ રૂપ છતાં, બે સેવે ગણી સુખ;
 સુખ સ્વર્ગથી વેગળે, થઈ પડશે દુખ દુખ. ૫૩૨
 નિજ ઇચ્છા વિષયે વળે, ત્યાંથી લાવી ધરમાંય;
 પ્રભુગમ વાળે તો વધૂ, સુખ સતોય મદાય. ૫૩૩
 નામદાંત અંસારમાં, નાશવંત કરી શોક;

શેવે પશુ પ્રભુ ના બજો, વહન કરે એ વેઠ.	૫૮૪
પાપ માર જીવાડના, જો જીરે તુજ પાપ;	
દણાય નહિ તુજને દણે, પાપ તણેજ પ્રતાપ.	૫૮૫
સખંધ વધુ સદગુણનો, તો દુરગુણ રહે દૂર;	
સુર્ય સમા જાનાં તિમિર, નાસે દૂર જરૂર	૫૮૬
મરે આકરમાતે મનુષ્ય, પણ નહિ નેકે જાણ;	
પાપ કરે જાણ્યા છતાં, ત્યારે નેકે જવાય.	૫૮૭
તું તારી ઇચ્છાતણે, નથી આવીન પગવાર;	
પ્રભુ ઇચ્છાએ પરવરે, પણ તારી તું ધાર.	૫૮૮
પ્રભુ ક્રપાથી પૃથ્વીમાં, મોટા મનુષ્ય મનાય;	
પણ તેની પાસે પ્રભુ, અંતરમાં ન વરણાય.	૫૮૯
જગતજનો શોધ્યા કરે, પરમ મોક્ષનો પંથ;	
પણ દીનતાને શાંતિથી, મળે, હોય સતસંગ.	૫૯૦
ગાંધિયુ ગુરૂથી કદી, મુંઠ ન સમજવાય;	
ઉંપતાથી ઉંધેલને, જગાડિ જરિ ન શકાય.	૫૯૧
લોકદાજ ચિતમાં ધરે, પ્રભુ ડર નહીં લગાર;	
ધાનાં કરે કુકર્મ પણ, જગ શુભ દાખવનાર.	૫૯૨
કુમેલા દંદે દિસે, જગજન જો જાજગ;	
ગારડી વિષુ કમળ હિતરે, કરડેલો વિષ બ્યાલ.	૫૯૩
મોક્ષનીક્રમાં આ જગત, સુવું તાણી સોડ;	
કમળ જાગે કષ્ટ યુક્તિએ, સાંજ સવાર બપોર.	૫૯૪
નીંદકનાં નીચ વચન પર, નવ કરવી તકરાર;	
આગળ વધતાં અટકવું, એ ન ગણો જન સાર	૫૯૫
આન બગે કરીવર સમું, કરીવરથી ન બસાય;	
નિંદા નાસ્તિક નર કરે, શાણા કહે ન કાંચ.	૫૯૬
શાસ્ત્ર શિષ્યો અનુમતિ વિના, તે નવ આવે કામ;	
જોયું કદિ ન કહેવાયના, નકયામાં જોઈ ગામ.	૫૯૭
સત્તા સમજણુ વીણુની, કદી ન આવે કામ;	
અધે હાથ મચલ ધરિ, દે અન્યને હિંમત.	૫૯૮
જ્યાં ધર્મમાં સતતા, ત્યાં ન પડે દુઃખ બેઠ;	

દીપકના ઉગરામાં, કે.ણુ ખાષ પગ ઠેસ.	૫૯૬
આલસ ઉગાડ્યું સરસ, ધરી જતી નિત્ય બેસ;	
પણ અંધો અગ્નાનથી, ખલકે ખારો ઠેસ.	૬૦૦
ધધર પાપી આંખથી, નહિ જણાય કોવાર;	
પણ પ્રભુની આખોયો દુર, પાપી નહિ જનાર.	૬૦૧
ધીજની બૂલો બણી, જે કરતા દરિઆદ;	
પણ પોતાની શૂલ કદિ, નથી જાણના આપ.	૬૦૨
શાને તું કરતો ફોંકર, મોટો બનિને આજ;	
દાંત દિધા દુનિઆં વિને, આપે એજ અનાજ.	૬૦૩
કપકો દે સુતને પિતા, શુભ ઇચ્છા ધરિ ઉર;	
ત્યમ દુષ્ટમાં પણ પ્રભુ તણી, મતલબ કાંઈ જરૂર.	૬૦૪
દુષ્ટમાં કરિને સુરખ, કાં સુખચિતમાં આપ;	
હરામ વક્ષો વાવતાં, ફળ સુશિખત નિ.ધાર.	૬૦૫
બરસો નહિં તન જિવનનો તોપણ મમત અપાર;	
મુઠી મીઠકતમાં દિસે, ગરલત ગાડું ધરાડ.	૬૦૬
મોટો મનુષ્ય ન થઇ શકે, બસે હોય અધિરાજ;	
પાળે પોપે જગત આ, મોટો ગરીબ નવાજ.	૬૦૭
શુભ કામે હોમત કદી, હારો નહિ લગાર;	
આંખો વાળ્યે આખરે, અમૃત ફળ દેનાર.	૬૦૮
પ્રભુ અંતર નહિ બેદ જરિ, સહુજન એક સમાન;	
કૃત્ય તણાં ફળ ભોગવે, સુખ કે દુઃખ નિદાન.	૬૦૯
દુરમન દુનિઆં શું કરે, જો રાજ છે રામ;	
રામ રહે સુખ કયાં મળે, દુનિઆં રહે તમામ.	૬૧૦
અંતર અશુભ વિચાર ધરિ, ઉપર વેશ વિચિત;	
પ્રભુ મંદીર તે પાપિયા, આપે કર્યું અપતિત.	૬૧૧
મનુષ્ય સુસાદરમાં કયો, બેદ મળો શુભવંત;	
પ્રભુની સૃષ્ટિ સરાહ છે, ખોલો ધારી ખંત.	૬૧૨
પાપી સુખ ભોગે જગે, સમજુ નવ મુંઝાવ;	
કસાઈ કર્મે તણે તું આજ, કાતા થકી કપાવ.	૬૧૩
પ્રભુની ઇચ્છા આપણે, જાણ્યાનું નયિ કામ;	

કરશે સર્વ વિચારિને, તર્જન સમાન તમામ.	૬૧૪
પાપીને છવાડતા, પ્રભુ એટલા કાળ;	
કથી પાપ પસ્તાઈને. કરશે કાંઈક ઇલાજ.	૬૧૫
દુનિઆનો ડાલો હશે, ઘેલો પ્રભુને ઘેર;	
ગાંડો પ્રભુનો ગોઠિયો, એ જોને અંધેર.	૬૧૬
પદાવાળો પોસ્ટનો, વાચી હાગળ નામ;	
ત્યમ જિવને જમ મોતનો, પહોચાડે પેગામ.	૬૧૭
જન્મી નાકો મોતથી, જાણે નાકું ફર;	
તુજ સાથે જન્મેજતો, કામમ તુજ હજુર.	૬૧૮
સુગો અનુષ્ઠ યકી રહે, જોલો પ્રભુને ધામ;	
દુનિઆમાં ડબ ડબ કરે, તે ત્યાં ચૂપ તમામ.	૬૧૯
કરોડ કે સાખો ધરી, ફરી મળે ન શરીર;	
એ ફોગટ શું ગુમાવવું, બજ્યા વિના રઘુવીર.	૬૨૦
પાળ્યો તેનો પાંડ બહુ. વિસર્ગો તુ સજનાર;	
અપકારી તુથી અધિક, અવર નથી કોહાર.	૬૨૦
વાહ વિષે ઉત્સાહથી, ધાર્યો ચાહ અચાહ;	
આહ અસ્થો યુરખ હસ્યો, વાહ વાહ એ વાહ.	૬૨૨
ધર કામો સરગે કરે, નિજપતિમાં સતિ ધ્યાન;	
જગજગજ મહિ રહે, ન તજે પ્રભુ નિશાન	૬૨૩
હરજનને શિખ આપતાં, સુધરે નહિ કોવાર;	
તળો કાંકરા ધૂત વિષે, પોચા નશિ પડનાર.	૬૨૪
ફટ જનો દુનિઆ વિષે, અકડ અતિરેનાર;	
મગ પલાળતાં ગાંગડુ, પસળે નહિ સગાર.	૬૨૫
જગત જગત જરિના કરે, પ્રભુ તણી દરકાર;	
પ્રભુ જગતને જગતની, અગત ન, તેચિ ધિકાર.	૬૨૬
કુખાડે કુખ દંદમાં, આ જગતણી સગાઈ;	
તરણી રૂપ તારે તગત, સત સગત જગમાંહી.	૬૨૭
સક્તી સાખો મેળવી, સાર્યક કેમ કથાય;	
બનતી મદદ ગરીબને, પ્રભુને નામે અપાય.	૬૨૮

આ આવનીમાં આવિયા, આપણ સહુ મિજબાન;
 ખે દીન રહી ચાલ્યા જનુ, બસલ જહાં રહેઠાણુ. ૬૨૯
 ઉપરનાં કામો લખી, જન વખાણુ કરનાર;
 શી મતવળથી છે કવૈ, પ્રભુ તે તપાસનાર. ૬૩૦
 તરકરથી ડરનાર નર, દીપ રાખે ઘર રાત;
 પાપ થકી ડરનાર નર, પ્રભુ સ્મરણુ કરનાર. ૬૩૧
 મહા પ્રભુના રાજ્યમાં, જરા નથી અધેર;
 ચંદ્ર સૂર્ય પેદા કર્યા, તિમિર કેમ તે ઘેર ? ૬૩૨
 નાશીને જાશે કીંવાં, પ્રભુ રાજ્યથી દૂર;
 પોલીસ પાપ હાજર કરે, હાકમ તણી હામૂર. ૬૩૩
 ગુર ગુણહીણુ કયમ દહ શકે, શિયને રડો સુખોધ ?
 અભણોલો શું શિખરે, કર ચિતમાં તું શોધ. ૬૩૪
 મોટા કુળથી શું થયું, જો સદગુણુ નહિ લેશ;
 પ્રભુ ધામમાં કુળ વડું, કામન કરશે બેશ. ૬૩૫
 આપ્યું આપતું આવરને, જોન આપ તો પાપ;
 આપ ન આપ્યુંનાતને, આપ આપ કંઈ આપ. ૬૩૬
 સમ રાંગણુ સહિ નિષે, વિચરે આણી બહાલ,
 ખંખતર સદ વર્તન તણું, પરોપકારી હાલ. ૬૩૭
 વેશા સમીક્ષલણી, માયા જગે જણાય;
 ધુવાની ઉતરે કે તરત, અવર સંગચિત ચા'ય. ૬૩૮
 માયાનું ઘર મોતમાં, રહે માયામાં મોત;
 મોત બણી ધસડે સદા, માયા કાયા સોત. ૨ ૬૩૯
 કપાળનોપર સત્ય ચિત, નવ ત્યાગો પગવાર;
 નાઠેલી સંપત તને, મગશે બીજનાર. ૬૪૦
 જો તારામાં શકિત છે, કરવાને શુભ કામ;
 કરિ દે આજ ઝડપ કરી, લેન કાલનું નામ. ૬૪૧
 માની જન માને કરી, ચિત શાંતી ગ્રહનાર;
 પણુ મુજોને લાનવિણુ, અવર નથી મળનાર. ૬૪૨
 દુર્જન અવર અનિદ ચહી, સુખ પામે ચિત માંલ;
 ધુવડ રવીથી રાજિ ના, ચિતમાં રાત ચહાય. ૬૪૩

દાનો થા દુનિઆ વિને, રહે દુહથી દર;	
દુહ તને દોરી જશે જિવતાં નહ જરર.	૬૪૪
અંધર અંગનામાં અમૃત, કવિ કે' વારંવાર;	
હશે, પરિણામે અમે, દીકું ઝેર અપાર.	૬૪૫
જૂડો, ગર્વો, લાલચૂ, કૃતધ્ન, દૂર. ગમર;	
વધા, તરંગી, સંપદિણ, તજ ઝટ દુઃખ ચનાર	૬૪૬
દુહ કામથી જગતમાં, કળ નહિ શુભ મગનાર;	
અંગારામાં પગ ધરે, તો દાઝી જનાર.	૬૪૭
કુસંગ સંગ થકી જશે, શબ ન યાચ લગાર;	
બગસ વિષે અંગાર લે, કપડાં દાઝી જનાર.	૬૪૮
લાવચથી જગના શ્રવે, ખરું દુઃખ ખમનર;	
દાણાની લાલચ ધરી, પક્ષી જળ જનાર.	૬૪૯
ઝાડપણ દુનિયાથી અવલ, સ્થાપિત ડંતું સદાય;	
અવનિર્માલી' ધણતું, જે ઝાડપણ દેખાય.	૬૫૦
દુરાચાર સંચારથી, બહુ ન જગમાં થાય;	
પણ નેકીના સંમહે, મોતયકી મૂકાય.	૬૫૧
સમર્થ પણ આજસ કરી, ઠોકર હાથે ખાય;	
નિર્બળ નર હોગયથી, સુખિયો સહિ માંલ.	૬૫૨
હોઠ છુપાવે પણ હલ્ય, અંતર કહિ દેનાર;	
ઝાકરમય 'આપુ કરો, પણ કટુતા દેનાર.	૬૫૩
મુંઝું તે મોટું સદા, દીસે ઝાડપણદાર;	
ખોલું ખોલે સર્વદા, જન થપાટ ધરનાર.	૬૫૪
અમૃત સજ્જન જીભમાં, આનંદિત બહુ થાય;	
ધુર્બ બુદ્ધી આછી થકી, કષ્ટક શ્રવથી જાય.	૬૫૫
લોકજાનનો ભય બહુ, અહંકારી ધરનાર;	
નમ્રજનો આ જગતમાં, રાને રાજિયનાર.	૬૫૬
કપડીનો સંકટ સમે, જરર યાચછે નાચ;	
પ્રમાણીકને નેકિયો, તૂટી જતા ત્રાસ.	૬૫૭
પ્રભુ કોપ સમયે જરા, દ્રવ્ય ન આવે કામ;	

નેપી દશે ને નમ્રતા, તો જય ટળે તમામ.	૬૫૮
આગાદીના શહેરમાં, પ્રમાણીક વસનાર;	
કિંદસો મજબુત બીકના, જય દુષ્ટને અપાર.	૬૫૯
નિયજનો નિય વચનથી, ચહે અવરનો નાશ;	
પ્રમાણીક વહી શુભ વચન, રાખે દૂર વિનાશ.	૬૬૦
ગુપ્તવત બીજ તણી, દાનો નહિ કરનાર;	
એઅદાંકવી 'અવરની, એ સર્જન અધિકાર.	૬૬૧
સોભી જન જ્યમ માયવે, ક્ય સદા શિર સાર;	
ત્યમ સતી પ્રાણાંત તક, જય ન આડી વાર.	૬૬૨
દુષ્ટ કરીને દુષ્ટતા, જયો ન જગમાં જય;	
આખર અહિત થશે અતી, દાના કહે સદાય.	૬૬૩
ગંદાને સોનું ધરે, શરિરે નહિ સુઢાય;	
રાખે લોટે રોજ તે, ખોજ કેમ વેઠય.	૬૬૪
શુભ શોધે શુભ સાંપડે, અશુભે અશુભ સદાય;	
જીવી પુરી જ્યમ જાવના, તે સમ જગે જણાય.	૬૬૫
શુભ કપડાનો મુખે નર, ધરશે કદિ પ્રિયાર;	
છવે, ક્યાંયો જગતમાં, પ્રીતે નિય પીનાર.	૬૬૬
નીચ નીચતાથી રહે, કુમતી કીચની વીચ;	
કુમતીમાં પડિ કષ્ટ લે, રહે નીચનો નીચ.	૬૬૭
વિચાર આ વ્યહવારના, જનને દુખ દેનાર;	
હોશે હીંમત વાન નર, હિમત ધરી રહેનાર.	૬૬૮
કંઈના અંતર વિગે, કાયમ દીસે કસેશ;	
સદાયરી અંતર મહી, હોય આનંદ હમેશ.	૬૬૯
મુખ સાચવતાં શરિંગુ, જરર રક્ષણ થાય;	
પ્રોળું મ્હેં કરતાં જગે પ્રાપ્ત વિનાશ થનાર.	૬૭૦
એદીની ઇચ્છા વડી, તૃપ્ત ન થાય લગાર;	
ઉદ્યોગી અવની વિગે, જુએ સદા વસનાર.	૬૭૧
શુભ રસે ચાહ્યા જતાં, રક્ષણ થાય સદાય;	
સંકડોશમાં પેસતાં, શરીર ઓઝધ જાય.	૬૭૨

મનુષ્ય જીવનું પાપતે, દ્રવ્ય વિગે દેખાય;	
એક દ્રવ્ય સુખાચ વરે, બીજે દુઃખ દેખાય.	૧૭૪
વાદ વિવાદ થશે બન્હાં, જ્ઞાન નહિ, અભિમાન;	
શાંતમિત દિનરાત રહે, બધાં છે સાચું જાન.	૧૭૪
પાપ દરી પેદા કર્યું, તે ધન નહિ ટકનાર;	
સંચય સુખ કરમે કર્યો, તે વધતું ટકનાર.	૧૭૫
આશનારિ અંતર તણી, જો ફળવાળી થાય;	
વંજા રહેતો જિવનનું, ઝાડ જરેર દરમાય.	૧૭૬
વચન તુચ્છવદિ મુખનર, બહારી સિધે વિનાય;	
દક્ષ પુરુષ દાનાધર્મી, જીવન કરે પ્રકાશ.	૧૭૭
સુખ શિખ નવ સંચય કરે, તે દુખિયો થાનાર,	
વિદુર વચન દુરભે કર્યો, દુખિ કૌરવ સંસાર	૧૭૮
ફળતી ઇચ્છા અહરનીશ, લાગે મિષ્ટ મદાન;	
દુરાચારથી દુર થવા, નું નવ રહેતું જ્ઞાન.	૧૭૯
મુરખ સાથે આલતાં, જિવનું જોખમ થાય;	
દુશમુખ સંગ મરિચ ગયો, મૃગ મધ, ઘરે ^૧ હણાય. ૧૮૦	
સુખ સંગતમાં ચાટતાં, મળતું જ્ઞાન મદાન;	
સમસંગ હનુમાનને, પૂજે સકળ જ્ઞાન.	૧૮૧
પ્રાપસંગ નુકસાન નર, ગણ્યો છે લાગેવ;	
જમમ પંખીને પકડવા, પુડે બાજ પડેક.	૧૮૨
પીતા છતાં જો પુત્રને, સુખ શિખ દેવા માટ;	
શીક્ષા ન કરે તો કરે, સુત સુખ તણો વિનાય.	૧૮૩
મતોથી નર સૃષ્ટિમાં, યોગ થકી ધરાય;	
અસતોધીનું ઉદર કદિ, બવમાં નહિ ભરાય.	૧૮૪
જો ગેરી ચુલુપંતો, ભાગ્યું ધર બંધાય;	
નાલાયકનારી થકી, વૈભવિ ધર વિંખાય.	૧૮૫
એક માર્ગમાં મનુષ્યને, લાગે છે બહુ હીક;	
પણ તે રસતે હરદમે, કાળ વ્યાલની બીક.	૧૮૬
બહુ હસે તે બહુ રડે, જો દરેવત છે બેશ;	

દરેડી રહેણાં ખાટી રહે, કપમ નન આપે કયેશાં	૧૮૭
ડાઘો જન હરીને રહે, વિન દગ્ગુડી દૂગ;	
માર ખાપ થણુ મુરખનગ, દોગે જન હજૂર.	૧૮૮
મુરખજન નિત માનના, માઝી ખોળી વાન;	
ડાઘો દીલ નવ માનગે, કર્યા વિના સાક્ષાત.	૧૮૯
દક્ષ જોનાના શીરપગ, વિધા મુગટ ધરાવ;	
મુખ મડીપતિને ગિરે, બેવકુદિ બધાય.	૧૯૦
મજજન પામે દુગ્ગનો, નમતા નિવ્ય જગ્યા;	
સદાચારિના દારમાં, પાપીજન પગ્તાય.	૧૯૧
ઉંબાગે લક્ષ્મી વધે, એતો અમથી ન્યાય;	
વાતો કરે બાઘાની, તો દીનતા વધિ જાન.	૧૯૨
પ્રભ વધાગમાં જુવો, પ્રભ પ્રતીને સૂખ,	
પ્રભ નહિનો પાન નહિ, કમી પ્રભએ દુઃખ.	૧૯૩
કમી કરે ઝટ કેધને, જો છે નમ્રજાપ,	
તેના તાણું શીનગ બને, ચદન પડે જસક.	૧૯૪
કટુ વચ્ચે કોપી બને, વધ નિરોધ ધગાય;	
આઝી ધરી કુકવા થગી, વધ મળમતો જાય	૧૯૫
તાત શીખનજાંતનુજ, પડે દુખે નલિવાર;	
મહાપ વિષુ તિમિરે જતાં, ખાડે પડે ધરાગ.	૧૯૬
જેવી અંતર ટતિ છે, તેનું ફળ નિરધાર,	
નેકિયાન શુભ ફળ વિશે, દુષ્ટ દંડ મહનાગ.	૧૯૭
ચાનીના હોદો સદા, કમતા પર ઉપકાર,	
બે ચાંદો સુણુતા જનો, છે ડાંપણુ મહનાર.	૧૯૮
જનો જે અધિકાર છે તે શોધતા જરૂ,	
જુદિ શોધે જુધ જનો, શક શકતાઈ ઉર.	૧૯૯
નેકીનું ધર છે મહા, સમૃધી ચકી બગેલ,	
પાપીનું ખાલી સદા, પાપ હૃદય ઉપજેલ	૭૦૦
સીધે રસ્તે સંત જન, ચાલે સખિ સદાય,	
એર ચકી અવળે પથે, દેશ પતિમિ દંડાય.	૭૦૧

આજસુના રમતા નિમે, છે કાટા વેગેય;
 દક્ષ જાનેને સકું દિશે, છે જાનાનું રેલ. ૭૨
 માનીના રસ્તા સદા, ઉચ્ચા રહે ઉછળેય;
 જ્યમ મત્રેથી અહનિશ, ઉચે આંખું રેત. ૭૩
 હવકો બનિ ઉચે ચડે, માની ગુણ મહેલ,
 પાપી ભારે પાપના, નીચે રહે પડેલ ૭૪
 માન માન કરનારને, નથી માનનું માન;
 દીનતા ધર દિગ્ધા પ્રથમ, પછી માન મન માન. ૭૫
 અન્યાયે ધન મેળવી, કોટી પતિ કહેવાય,
 ગરીમ નેક તેથી રડો, જમમાં જરૂર જણાય. ૭૬
 ગૃપ કંટાળા રૂપ ગણ્ય, દુષ્કર્મને મદાય,
 રાજ ઉધું એથી વળે, શુભ કામચિ અપાય. ૭૭
 સાકરોદાસ બેસતા, રાજ સભની માય;
 ફળ પ્રસામત નિપજે, ભયે રાજ્ય રાજાય. ૭૮
 રાજ તરૂં કૃપા મદા, નિઝાવરી મુશ્કેલ,
 વાદળ બાદરવા તણા, એક રગ ન રહેય. ૭૯
 રાય અને જમદૂતના, કોપ વિષે નહિ દેડ;
 ભક્ત અને ડાહ્યા પુરૂષ, શાંત કરે તતખેવ, ૮૦
 ભરસો છુપ કૃપા તણો, દક્ષ ન દિવમાં ધાર;
 વાદળની હાયા પડે, ટકે ન ઝાઝી વાર. ૮૧
 કેશ ચેત સિંચ પર થયા, મહિમા મુગટ પ્રમાણ;
 ચેત કામ કરિ ચેતને, સારિ રિતે શોભાવ. ૮૨
 પરાક્રમી પૃથ્વી વિષે, મહાન નગર જિનનાર;
 પણ તેથી જળરો ગણ્ય, કોષ ઉપર રહે સ્વાર. ૮૩
 ગરીબની મશ્કરી કરી, તે પાપી જળમાંય;
 પ્રભુનાં કામ વળોડતો, નીદે નાય સદાય. ૮૪
 મુર્ખ માત્રથી માનતા, દાના કપકે લાજ,
 લાજ નહિ જેને જગે, નાનું સરખું રજ III ૮૫
 મળો સીહ છેડાયસો, મળો રાપ વિપનાન;

પણ મૂરખ મૂરખાઈમાં, સામે મને, નમાન.	૭૧૬
જવાબનો બદલો મને, બુંદાઈથી બરેલ;	
કોપ તે પરે ઇશનો, જાણુ સદા ઉતરેલ.	૭૧૭
લગાઈનું કાગળુ પ્રથમ, હોય નાની તકરાર,	
બરું 'વાર. નગવાટથી, જરૂર ખદાર જનાર.	૭૧૮
પાયલ મન સુકાવતું, હમેશ જનનાં હાડ;	
આનંદીત હૃદય ગણે, ઉત્તમ ઔપચ જાડ.	૭૧૯
નિર્દોષિત દોષિત કરે, દોષિત રહે નિર્દોષ;	
એ નહિ ઉત્તમ, કાપદો, છતાં ગણું હું સદોષ.	૭૨૦
જ્ઞાન ખરિદવા નિકળે, બગ્ગરમાં ધનવાન;	
બુદ્ધિ વિણુ દરો જ્ઞાનનું, કરશે કોણુ નિદાન.	૭૨૧
મન નીચે કામે જતાં, અહીંત પ્રાપ્ત થનાર;	
ત્યમ જિભ વિપરિત પથ જતાં, હાનીમાં પડનાર.	૭૨૨
તોનારામાં કંઈ નથી, તો ચુપ રહે પગવાર;	
ચુપડીદી તુજમાં બધું, કાપણુ દાખવનાર.	૭૨૩
દુષ્ટ પણું આવે પછી, તુષ્ટતા રહે ન દૂર;	
અપકિર્તિ સાથે વશી, નીદા નિત્ય હજૂર.	૭૨૪
દુષ્ટ તણી વગ રાખવી, એ ન સાધનસાધ;	
જેમ જનો દુખ કાગળે, બચાવે લેવો સાપ.	૭૨૫
મુખ તણા હોઠો દિસે, એ કનિયાનું ધામ;	
મુખ માગે છે ખાસદાં, પણુ જૂવતા તમામ.	૭૨૬
મુખ મુખ જમ જાણવું, કરશે આપ વિનાય;	
જ્યમ શીશુ 'વૃશ્ચિક તણાં, કરતાં માનુ નાશ.	૭૨૭
ઉત્પત્તી મર્વ તણી સદા, કરે આપનો નાશ;	
બીડા ભાદરવા તણે, ફાલી થાય વિનાશ.	૭૨૮
કાલાનું દીવડું ચહે, થાવા વિધાવાન;	
વિધા શોધે વિશ્વમાં, જાની જનનાં દાન.	૭૨૯
વાત સાંભળ્યાથી પ્રથમ, એ પ્રતિકર થાય;	
સંભાવાળી રીતે એ, શકતા મદા મનાય.	૭૩૦

નેક માનવી મૂખના, ફળથી તૃપ્ત થના;	
મિઠિ વાણીથી મહિ વિશે, સંપત્તિ મેળવનાર;	૭૬૧
મરવું જિવવું જીમમાં, નહીં જીમથી દૂર;	
એક જીમ ઉગારશે, મારે એક જરૂર.	૭૬૨
ધનવાળાના મિત્ર સહુ, જગમાં યાત્રા જાય;	
જર જતાં પહેલાં તુરત, સ્વાર્થી અગમ્યા યાય.	૭૬૩
જીવો દીનતાની ખુબી, યતાં દૂર સહુ યાય;	
પાછળ દોડે પશુ હવે, જોતાં દૂર ખસિ જાય.	૭૬૪
એ દિક નહિ અધિકારિ પર, હાકમ હોય ગુલામ;	
શોભે નહીં ધગ પાવડી, જોડા પાધડિ હામ.	૭૬૫
મુખં તૃપ્તિની નજર જીમ, ફળાપક નવ ધાર;	
ધાસ પરે ઝાકળ કદી, બહુ વખત ન ટકનાર.	૭૬૬
આત્મ પાળક બાપનો, આત્મા રક્ષણદાર;	
ઉનધન કરી આશતાં, પળમાં માર્યો જાય.	૭૬૭
મનુષ્ય જાતની આગર, રહેવું ટટે દૂર;	
પણ મુરખ ટટો કરી, જગ દાખવતા શર.	૭૬૮
સંજનન શીખથી સુધરે, મુખં ન ધાર લગાર;	
તેજ અમકે તાંતણે, ખરને ડીકાં માર.	૭૬૯
જાંખ બંધ કરિ ઉધમાં, નથી દીનતા દૂર;	
એદી જન ઉધી રહે. બને ઉવમી શર.	૭૭૦
માતી માણુક ને હિરા, અજ્ઞા તરેહના રંગ;	
જીમ વાણી સમ રત્નમાં, નથિ દેખાતા રંગ.	૭૭૧
ચોરીની ચીજો મિઠી, લાગે વાપરતાંજ;	
પણ શિક્ષા વખતે કડુ, રૂપે સર્વ સમાજ.	૭૭૨
અધર ઉધાડા જે કરે, તેનો તજજો સંગ;	
જાનિ વાત સહુની જો, જાહેર કરે પ્રસંગ.	૭૭૩
તિમિર હોય ત્યાં ઉઘક રહે, રવિ તેજે સંતાપ;	
મુખં રાજ્યમાં દુષ્ટ રહે, જીમ તૃપ્તી દૂર યાય.	૭૭૪
કપા સત્ય જો રામમાં, રક્ષણ કરે સદાય;	

દયાયકી બરપૂર નિત્ય, ગજ્યાસન દેખાય. ૭૪૫
 સુવાન ગોબા નૃમતા, નિધાને શુભ મૂલ્ય;
 વૃદ્ધ વેશ શિર શોભતાં, પવીત્ર પળો^૧ અનુપ. ૭૪૬
 હૃદય ગર્વે બર્થ અહરનિશ, આંખે અતિ અભિમાન;
 દીવારૂપ થઇ દુષ્ટનું, પાપ ચડે અસમાન. ૭૪૭
 ઉગોગી પુત્રો^૨ કદી, તંગીમાં નહિ જાય;
 અવિચારી ઉતાવળો, હાથે દુષ્ટિ દેખાય. ૭૪૮
 જાક કામ કરી જગતમાં, ધન સંપાદન થાય;
 હિરણ્યના બાચકા, બરતાં ફળ નવ કાંચ. ૭૪૯
 સુન્દારકી બરપૂર નર, રત્નો વીકટ જણાય;
 શુદ્ધ ચિત્તવાળો પુરૂષ, સડકે આલ્સો જાય. ૭૫૦
 કંકાસી સ્ત્રી સાથમાં, મ્હેલ વશે નવ સૂખ;
 તેથી જંગલ કુંપડી, દેરે સૂખ અનુપ. ૭૫૧
 ગરીબ બુખને સાંભળો, કરે બધ એ કાન;
 તેનું દીનતા સમયમાં, કોન કરે સનમાન. ૭૫૨
 સાચ પુરૂષને ન્યાયથી, અતિ થાતો આનંદ;
 આનંદ બદલે ન્યાયથી, દુષ્ટ કરે અકંદ. ૭૫૩
 મૂખ અને જીભની ધરો, નિત સારી સંભાળ;
 નહિંતર તમને નાંખશે, મુશીબત જગ જંગળ. ૭૫૪
 માની બને અભિમાનિ નર, અવર કરિ તિરસ્કાર;
 મદ ઉન્મત્ત થયા પછી, આખર નાશ થનાર. ૭૫૫
 અળસુ નર ખોરાક વિષુ, જરૂર મરી જનાર;
 ઉદર ઉતાવળ બહુ કરે, કર કામ ન કરનાર. ૭૫૬
 રણાંગણે^૩ પગનાં પ્રયમ, અથ કરે તૈયાર;
 શૂર, તદ્દપી છે જીતવું, કેવળ પ્રભુ અધિકાર. ૭૫૭
 'ધન અર્જણ' પલુ નામ નહિ, તેા મું આપે કામ;
 દામ દુઃખ રૂપ થઇ રહે, નિશ્ચીત મુખરૂપ નામ. ૭૫૮
 માણકદિગ ગોતિયો, દાદયાં અગણિત દામ;
 દામ નામ વિષુ દામ નહિ, નામ દામ નહિ દામ. ૭૫૯

કુમમય જાણી પ્રગન, કંડો થઇ ઠેરાય;
 અબુધ કિતાવજ કરિ ગરે, દાઝે દિલે સદાય. ૭૬૦
 શિશુ હલ્લ સાથે રહી, છે મુરખાઇ ગુંથાઇ;
 સોટિ હણુ શુભજ્ઞાનની, તો યદનાઇ પરાઇ. ૭૬૧
 સંત વચન સ્વાસ્થ્ય રહિત, સુચુ કેવળ ધરિ દાન;
 અધિકાર અંતર ખસે, પ્રગટે દીપ સુજ્ઞાન. ૭૬૨
 દુઃખ ન દેજુ દીનને, દીન દીન નિત દીન;
 જીવમ મદો સાગર મહી, દીન જાન્યાં મનમીન. ૭૬૩
 કોધી સાથે કોઇદી, કરમાં નર મિત્ર ઇ;
 આગ્ની સંગે રાખ્યાં, સહેલી પડે તવાઇ. ૭૬૪
 ડાઘા, મુરખ સંગમા, જોઇ ન એક જોઇ;
 રંગ એક નવ જાણુશે, ટાવલ કાગળ તોલ, ૭૬૫
 શિક્ષાની ઓટી થકી, બાળક નધિ મરનાર;
 ઉનરે અવળા પથ થકી, સોટી, નહિ ઉવદાર. ૭૬૬
 માખાપો ઘુચી જગે, થપાં ન કિર્તી વાન;
 તો ઘુજ જન્મ શું કારનો ? મિત વિચાર નાશન. ૭૬૭
 છુદ્દી થકી ખરીદ જે, સત્ય અને સુજ્ઞાન;
 વૃથા વિશ્વ પશુ જ્ઞાન સત, જ્ઞાને પામે માન. ૭૬૮
 મેસ્તાની પ્રીતી વૃથા, ઉડું દુખ આગાર;
 ઉપર સુખ આલેખ જોઇ, પામર જન પદનાર. ૭૬૯
 દુષ્ટ કામમાં દુષ્ટ થઇ, જરિના ચિત્ત વળગાડ;
 દુષ્ટ સંગમાં દુરજુલો, વળગે જ્યમ વળગાડ. ૭૭૦
 સંજનની સામા કરે, દુષ્ટ સદા દુષ્ટાઇ;
 રવિ સામે રજ નાંખતાં, આંખ ભરાશે જાઇ. ૭૭૧
 સંજન નર નેતર સમાં, વળિ વળિ સિધા થાય;
 દુરજન કાષ્ટ સમા ગણે, વળાયના, મરણાય. ૭૭૨
 સરમન ધરે નહિ કોઇની, જહાં સાધ ઇનસાદ;
 ન્યાય હોય ઇન્સાદમાં, કૃપા વિશે હેમાદ. ૭૭૩
 દુષ્ટ જનોને શુભ કહી, અણવચ્ચ એ પાપ;
 જમત દુખરૂપ થઇ નડે, કરતા પાપ અમાપ. ૭૭૪

શુભ ફળાં થાવા બાગનાં; કરકંટકને દૂર; ૭૩૬
 ગાંડસંભાથી દુષ્ટ દુર, કરતો સુખ જરૂર. ૭૩૭
 નમ્ર રહે વૃષ્ટી કને, જો છું સાચો યર:
 મુખ સંભળના મૂખથી, મોત સંભવ નહિ દૂર. ૭૩૮
 હાકેમ હા કેમ સાંભળે? હા કેશે હાકેમ કે
 હાકેશે હાકેમ એ, હાકે જો હાકેમ ૭૩૯
 મોહું થવું જો હોય તો, જાહે નીચે બેસ;
 હોયો થઈ નીચું જવું, એ ગણાય નહિ બેસ. ૭૪૦
 અમૃત ઉત્તમ અવનિમાં, હૃદ બહાર ન ખવાય;
 જરૂરી વધવું વિષ જની, મૃત્યુ બણી લઈ જાય. ૭૪૧
 પાડોશી ઘર કામ વિણ, મુરખ કાં જા રોજ;
 સહવાસે સ્પીપતી, નો, પણ રહે ન જોજ. ૭૪૨
 સંકટ સમયે સ્નેહિનો, બહુસો નહિ રખાય;
 ભિક્ષા ભાગે ભવની તદા, સંકટ નહિ શોસાય. ૭૪૩
 હંડા પાણીથી જતો, તપેલ તન પરિતાપ;
 ત્યમ પત્રો વાંચી જતો, બહાલાં તણો વિલાપ. ૭૪૪
 મન કબજે નહિ તેયિ કદી, સુખ જરિ ના સંચાય;
 કીસા વિણ નગરિ જને, તો રક્ષણ ક્યમ થાય? ૭૪૫
 મોટાઈને છું શોધ માં, શોધે મળે ન કાંઈ;
 મોટાઈ શોધે તુજને, તો તુજ ખરિ મોટાઈ ૭૪૬
 વિષય માહ દુખ અનુભવે, પડે વિષયની માંહી;
 ચાન કરીને હલદી, ખાતા લમ જગમાહી. ૭૪૭
 સમય વિણ વરસાદ જ્યમ, શોભે નહી જસય;
 ત્યમ મોટાઈ મુરખને, શોખા નયિ દેનાર. ૭૪૮
 મુરખને ન જવાળ દે, એ નયો તુજ સમાન;
 એ જોવો છું થાય તો, દેગે ઘટે જવાળ. ૭૪૯
 મુખ સાચ જો નર કરે, સુખ અહતણી વ્રાત;
 પગો સમામત સખવા, શીરની કરવી ધાત. ૭૫૦
 હજાર ડાહ્યા જનયિ પણ, મણુશે ડા'પણુદાર;
 મુરખની એ રીત છે, શોચ ન તેમાં ધાર. ૭૫૧

મણનનારાં ન હોય તો, થાય ન દિદિ દંકાસ;	
બળવાનું ન હોય તો, આગ શું કરે લિનાય.	૯૪૨
એક પડે અંગાર તો, દાણ બહુ બળિ બાય;	
એક ચાડિયાથી જીવો, ધર ધર કલેશ સદાય.	૯૪૩
દેશી જનના મુખમાં, ને ચિત જીવું કરેલ;	
મણિ આલિના ચિરપર તદા, અંતર ઝેર વસેલ.	૯૪૪
મોંડું બોલે મોઢે ચણી, ધર નહિ ચિત ધતઆર;	
લીન થતાં વાંજન મૃગ, ત્યાં થઇ થાય ચિકાર.	૯૪૫
વચન શરે ધાયલ કરે, દુષ્ટ જીવ જગમાંય;	
ત્યમ મ્હોડું ખુશામતી, પાપમાલી કરનાર.	૯૪૬
કુલ જોઇને કુલમાં, દંદી ધર ન કુલાસ;	
કુલ થયાં તો ફળ ગયાં, કુલે ફળનો નાશ.	૯૪૭
સંકટ સમયે મિત્રનો, કદી કરવો નહિ ત્યામ;	
ભાઇ સમો રોહે લિયે, તારા દુખમાં ભાગ.	૯૪૮
અતરની મુગધયો, જન આનંદિત થાય;	
શુભ સલાહ સનમિત્રની, ખુશખોદાર સદાય.	૯૪૯
વૃક્ષ ઉછેરે વૃક્ષથી, તોછે ફળ મળનાર;	
ઠંડળે બદલો આપશે, ચેતન દે નિરંકાર.	૯૫૦
આરસિથી દેખાય છે, સાધુ નીજ સ્વરૂપ;	
અંતર આરસિમાં પડે, સામાનનનું રૂપ.	૯૫૧
સોનું રૂપ પરખવા, બઢીમાં મૂકાય;	
જનસ્વભાવ જોવા કરે, મુખે વખાણુ સદાય.	૯૫૨
ખાંડણીમાંદિખાંડતાં, છોડાં તજતા ફરે	
પંથુ મૂરખને મારતી, શકતા કરે ન ફરે	૯૫૩
પાછળ પડતાં નાસતા, ચકળન અને ચિયાળ;	
સિંહને સાત્ય પુરૂષ ઉભાય, ઉભા રહે, ન ખસનાર;	૯૫૪
લોભિ નજરનો દોડતો, નિત્ય દ્રવ્યની પાંસ;	
દરિદ્રતા પાછળ પડી, તેનો કરે ન દ્રાસ.	૯૫૫
ખુશામત કરનારથા, શુભ કપડા દેનાર;	
પેદેલાથી ટાલજ વજે, બીજો શુભ કરનાર.	૯૫૬

કળિયા જોજનમાં વધે, તેા દુષ્ટને લાભ;	
એ પાસે ફરતા ફરે, લાઘુ હંડળમાં આમ.	૮૦૭
મન ભરંસે ભવમાં ભમે, ને નક્કી મરનાર;	
ડા'પણને આગળ કરે, તે સુખ સંગ્રહનાર.	૮૦૮
દુષ્ટ હૃદય જે દેશમાં, ત્યાં જનથી ન વસાય;	
મરકી વધતાં જેમ જન, નાસી જાય સદાય.	૮૦૯
રૂપકો બહુ મળવા છતાં, અકલ રહે ઉરમાંય;	
નમ્ન પુકે બાવળ હોય, છાંપા ગણે સદાય.	૮૧૦
ભક્ષા વધે સુખ જગતને, દુષ્ટ વધે દુઃખદંડ;	
સર્વે હોતાં ખીચે કમજ, ચંદ્ર હોય આદંડ.	૮૧૧
સુત. સંપતિ જોઈતાતને, અતી યાત્ર આનંદ;	
શરિા હોય આકાશમાં, નિધિ જેવે સ્વચ્છંદ.	૮૧૨
મુખ જોડો ખોલી જતાવે, પોતાનો કોષ;	
સાણો શાંત રહે સદા, વધે ન તેથી વિરોધ.	૮૧૩
હંરામ હાકમ પાસ જે, હાનિ હાનિ કરનાર;	
બંધાજનોને દુઃખ રૂપ, એવા જા. યાનાર.	૮૧૪
જૂઠી ચાકી સાંભળે, હાકમ ધરિંગે કાન;	
સાન નથી જરિ ઝાનની, એનાદાન, નિદાન.	૮૧૫
દુષ્ટને વધતાં ભક્ષા, જોડો રહે પરિતાપ;	
પાપમાસ યારો પતિત, નિયતાને પરતાપ.	૮૧૬
જોસે વગર વિચારથી, તેથી કામ ન યાય;	
તે કરતાં મુરખ ભક્ષો, મુખ જો રહે સદાય.	૮૧૭
નીચોજન ઝંટ થઈ જશે, જો મનનો મગરર;	
નમ્રવાન નર આ જશે, પામે માન જગર.	૮૧૮
દુષ્ટજનો ડરતા રહે, નેકી પથથી દૂર;	
જયમ તરણીથી અહરનિશ, તિમિર દૂરને દૂર.	૮૧૯
દ્રવ્ય અને ઘરિદ્રતા, છે જને દુખરૂપ;	
એક ક્ષણ જુલે કરે, ખીજો પાપ અનૂપ.	૮૨૦
દૂર યત્રા દારિદ્ર્યો, જાક હૃદય કર દૂર;	
દૂર યતાં દુષ્ટાધ્યો, જઈશ તું ધણી હજૂર.	૮૨૧

બૂખ્યો જતી ગ્રામનો, તે કહો સાર્થાં ધરાય ?
 રેતીવાળી બુમિકા, જળે ન તૃપ્ત ચનાર. ૮૨૨
 કોધીને સાંતી નથી યાય જગતનો નાશ;
 અમ્મીમાં સહુએ બળે, પણ નવ તજે પ્રકાશ. ૮૨૩
 કુકર્માને કુલહા સ્થિતે, સરખાં ગળો સદાય;
 કરે કુકર્મ પણ મુખ યકી, કહેતાં નિત્ય નકાર. ૮૨૪
 ગળું નહિ પણ મોજમાં, લગાડતા ધક ધ્વાન;
 એ આખર ઘરિદતા, માં, રૂએ નાદાન; ૮૨૫
 દ્રવ્યવાન શું હિસાબમાં, જે નર નેકી હોય;
 ડાહી મુજ પણ સંદને, મરદ કહે નહિ કોય. ૮૨૬
 દુજ ડાંપણનો વારસો, જે જગને મજનાર;
 પણ તારી મુરખામ્હુ, ફળતું બોગવનાર ૮૨૭
 નિજ સ્વરૂપ શુદ્ધ હોય પણ, કુસંગ કરતા જંગ;
 પવન બને વીટાળિયો, પામી ધૂળ પ્રસમ. ૮૮
 કામ કુકું કરનાર નર, ફળ ખગળ લેનાર;
 પાવે જે અન્યાય તો, વિપતિ છે લણનાર. ૮૨૯
 હલ્ય શુદ્ધ તેને જો, છે ના કરી જરૂર;
 શુદ્ધ હલ્ય લઈને જશે, પ્રભુની જરૂર હજૂર. ૮૩૦
 આગસુ ધર બાહર જતાં, ધૂજે હાડોહાડ;
 ભાઈ બહાર તો શું કરે, પડે વિપતિનો ખાડ. ૮૩૧
 જમિન જોરે જર માટ કાં, મરતા કરી લડાઈ;
 તમે જશે મિજમાનરૂપ, એતો અહીંને આંહી. ૮૩૨
 ત્રિપથ વ્યાલ વિપથી પ્રબળ, કરડે ચડે અપાર;
 ગારડી ગુરે ગોળીંદ વિણ કોથિ ન ઉતરનાર. ૮૩૩
 ડાહ્યા બોલો મુરખ મુખ, શોભે નહિ સમાર;
 હરામિ હાદમ હાયથી, પ્રજા સુખી ન ચનાર. ૮૩૪
 દોષ દાંકનાસ સદા, કરતા પ્રીતી શોધ;
 બકબકિયા આ જગતમાં, વધારતા વીરોધ. ૮૩૫
 માયાની ધરી મહી, જે જગજનો દગાય;
 ખીલડા રૂપ પ્રભુ આસરે, રહેતાં બધ ન જરૂર. ૮૩૬

ચુપ રહેવું કયાં સારું ?

દાહરા.

ન્યાં મૂઝા ઝાઝા બહણ, સમભિખારિને બૂપ;
 ત્યાં ગુણિયત્ર તુજને ઘટે, મડુથી રહેવું ચૂપ. ૮૩૭
 દગો કરી દિલદારને નાખે કૂચકૂપ;
 ત્યાં ખોલે તુજ મોત છે, સારું રહેવું ચૂપ. ૮૩૮
 ગુણુદિણુ ન્યાં ઝાઝા મળ્યા, ચિત માન્યા સુખરૂપ;
 ગણના નહિ ગુણનાનની, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૩૯
 મૂઢમતીના મ્હાનજન, આપે અકલ દૂપ;
 જરિ હણા મેન નવ ગણે, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૦
 દોનાઈ હહે દિવાળિયો, ચાહને ન મળે સખ;
 અધો આગેવાન ત્યાં, શુભ રહેવું ગણ ચૂપ. ૮૪૧
 પાય વિષે પચ્ચીશ મત, આપે ગણે અનૂપ;
 અમ્મંકૃત અભિમાનમા, ત્યાં શુ રહેવું ચૂપ. ૮૪૨
 વેશ્યાને વઢેયં ન્યાં, કરતાં હુંટા હુંટ;
 ચિખ શાણાની વ્યર્થ છે, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૩
 જઠ મતિજન ઝાઝા મળ્યા, સમાન ચિતને દૂપ;
 અમ મહિષી એક ન્યાં, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૪
 આપ અમ્મંકૃત અવગણે, પણ કરિ વૃતા વૃત;
 અવર ગણે અવગણુ ભર્યા, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૫
 મળ્યા લખાડી હુંટવા, દિન જનને દુખરૂપ;
 ખોલે બમણી હાણુ છે, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૬
 પધરાને પારસ મણી, ખેતું ન જુવે સ્વરૂપ;
 એક આપ અંતરગણે, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૭
 સુમતીથી છેટે વસે, કુમતી ચાહે કુરૂપ;
 તે મૂરખ મંડળ રિષે, સારું રહેવું ચૂપ. ૮૪૮
 પરહરી શુભ પરિણામને, ગ્રહણ કરે દુખરૂપ;
 માયું ઝીકે ન માનતા, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૯
 અદેખાઈ અતર અધિક, નિજ બનિ નીંક રૂપ;
 દરામિ બનિ હાહા-કરે, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૫૦

મતિ નહિ પણ મરતાન બની, જગમાં રહે જડરૂપ;
 ડાઘા દુનિઆમાં ગણે, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૫૧
 શ્રીમંત પણ શ્રીમત્તથી, ગણેન શું સુખરૂપ ?
 કુપયે દુખ ગ્રહી સુખ ગણે, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૫૨
 મત મદીરા પાનથી, વદતો વેણ અચમ;
 લલ્લુ શિખ તેને કથી, શુભ રહેવું ત્યાં ચુપ. ૮૫૩

સાચે રામ રાચે.

ટાલુરા.

દીધાં દાન હજાર તેં, કરવા સ્વર્ગ મુકામ;
 પણ તેમાં તેં શું કર્યું ? સાચે રાચે રામ. ૮૫૪
 માળા ધારી કર વિધે, જપતો આડે જામ;
 છેતરવા સૃષ્ટિ પતી, સાચે રાચે રામ. ૮૫૫
 સુકૃત કર્યું ન કોઈ દિન, કર્યાં નીચ બહુ કામ;
 તો કયમ સદગતી સાંપડે, સાચે રાચે રામ. ૮૫૬
 બધાજનોને બુઝિમાં, બૂરા ગણ્યા તમામ;
 તેં માન્યો તુજને બહો, સાચે રાચે રામ. ૮૫૭
 અનિતીથી અવની વિધે, મેળ્યાં ધનને ધામ;
 તેધો તારે શું વળ્યું ? સાચે રાચે રામ. ૮૫૮
 ચાડી કરિ ચોરે ચડી, સદગુણી નરની તમામ;
 અંધર થઈ ઉત્તમ થવા, સાચે રાચે રામ. ૮૫૯
 છેતરિને મેળ્યાં બહુ, તેં દુનિઆમાં દામ;
 આખરે કામ ન આવગે, સાચે રાચે રામ. ૮૬૦
 ધાર્યો વેશ વિરાગિનો, અંતર કપટ તમામ;
 બળન કર્યું બૂઝાવવા, તો કયમ રાચે રામ. ૮૬૧
 અતિથિ આગ્યો આંગણે, સંતાઈ પેડો ધામ;
 કમડી દમ સાટે કરી, તો કયમ રીઝે રામ. ૮૬૨

ચંદન મત્તે.

ટાલુરા.

બૂમ, બાલુ, બોરીગ બડ, બરાવવા તુજ સાચ;

નવિનો અંદન સરળ જન, વસત આવિ તુજ પાસ. ૮૬૩
 તુજ ધમ્મ છે સુખદ પશુ, સોભતિ અતિ અકળામ;
 અવર સ્પર્ધવા જાય તો, ડંખી ફાડી ખાય. ૮૬૪
 તોય જનો લાલચ કરે, અંદન તૂજ સુવાસ;
 અંદન ગણિ પાડોય તર, હોશે કરે વિનાશ. ૮૬૫
 જો અંદન નહિ હોત તુજ, કેને ભાલુ ભોરીંગ;
 તો સુમધ તુજ સંધિથી, જઈ પહોચત નમ અંત. ૮૬૬
 તું શીતળ જાતે તથા, પડખે દાહ સ્વરૂપ;
 પ્રથમ દંખમા દાહ તે, શુદ્ધ ન તૂજ સ્વરૂપ. ૮૬૭
 જો તું ઉગે ગામમાં, તો ચિત મળું સુખરૂપ;
 પશુ તુજ સોભતિથી ઉજડ, ચાતું મામ અનૂપ. ૮૬૮
 શીતળતા યા કામની, વશી અમ્મીની પામ;
 શીતળતા અમ્મી જની, અદકી આપે આંચ. ૮૬૯

ખુવારીથી ખશ.

૨

દોહરા.

જ્યાં તુજ ધ્યાન પડે નહીં, ત્યાં ન રહે પગવાર;
 રોકાણે રમખાણુ છે, ખશ નર યધશ ખુવાર. ૮૭૦
 સ્વાર્થ કારણે સહુજનો, જ્યાં પાડે પડકાર,
 ઉપકારીને આપદા, ખશ નર યધશ ખુવાર. ૮૭૧
 હરામિ જ્યાં હરનીશ વસે, ન્યાય ન જ્યાં તલભાર;
 'ત્યાં ગુણિયલનું' શું મળું, ખશ નર યધશ ખુવાર. ૮૭૨
 સત્તા જ્યાં શાખા તણી, વિવેકનો ન વિચાર;
 'ત્યાં તારી નયિ આજર, ખશ નર યધશ ખુવાર. ૮૭૩
 પાછને પીડા ચતાં, કાં પાડે પડકાર;
 પીડા હરતાં પગવશે, ખશ નર યધશ ખુવાર. ૮૭૪
 ચોચ નહી જ્યાં અધિપતિ, ગુણુ પારખે ગમાર;
 પાછ પ્રસુ સમાન જ્યાં, ખશ નર યધશ ખુવાર. ૮૭૫
 કરેલનો ઉપકાર ના, ન કરે તો શીર માર;
 જય ન જહે, જૂલી જહે, ખશ નર યધશ ખુવાર. ૮૭૬

બંધાં હરામિ રે' હાજિયા, હોગે કરે હકાર; ૮૭૬
 ત્યાં સાચા શુ' ચાલશે? ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૭૭
 હેતુ યમ હોશે હણે, ગણે ન પ્યાર લગાર; ૮૭૮
 હરામિ હેતુ સંગથી, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૭૯
 સત્ય તણું ચાલે ન જાગે, ધક્કા ખાપ ધરાય; ૮૮૦
 જૂઠાનો જામજામ જૂઠામ, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૮૧
 દયા દહન દિલની કરી, અદવા અંગીકાર; ૮૮૨
 શુદ્ધ ન નિર્જગ ત્યાં નમે, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૮૩
 ખર ભુવને સત્તુ સમુદ્ધ, બંધાં ન તાર કો ધાર; ૮૮૪
 કામ છતાં શુર ત્યાંચિ તું, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૮૫
 આબાદી બંધાં આપની, અવર ન અંગીકાર; ૮૮૬
 ફૂટે આપ કસાધ ચમ, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૮૭
 મળે ઉપર મીઠું વહે, અંતર ઝેર અપાર; ૮૮૮
 ભોળા બંધાં જૂલી મરે, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૮૯
 દિન દીકું રહેવા ન દે, રાતે લમ લેનાર; ૮૯૦
 એ ચોરોના સમુદ્ધથી, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૯૧
 ગરજ લગણુ ગુણુ જે ગણે, મટતાં મહા પિપ્પાર; ૮૯૨
 અગુણુ નિત્ય આગળ ધરે, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૯૩
 શુભ દેખાડે ઉપરથી, અંતર પાપ અપાર; ૮૯૪
 ધર્મી, ઢોંગી ચમ ખપે, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૯૫
 આપ ઉદર અનિતિ ભરી, અવરે જુવે અપાર; ૮૯૬
 અવનીમાં ઓથે ઠગે, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૯૭
 પાછા બંધાં રાજ રહે, સદગુણનો ચણુગાર; ૮૯૮
 બંધાં કુખ્યે રહે દુઃખમાં, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૮૯૯
 સડી જેવા સ્નેહનો, માન ન મનમાં કાર; ૯૦૦
 સોપારી જ્યમ હેદશે, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૯૦૧
 કુવચન બંધાં કાંટા ભર્યા, દુષ્ટ તણે દરબાર; ૯૦૨
 સદગુણી નર શોભે ન ત્યાં, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૯૦૩
 આપે આપતિમાં અવગ, ખસે ન ચાલ ખુવાર; ૯૦૪
 હણે હેતુ ચમ અહરનિચ, ખસ નર ચમચ ખુવાર. ૯૦૫

શુભ કહેવા જતાં કરે, અથમ અંગીકાર;
 દેખાડે તુજ દોષ ત્યાં, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૨
 બંકે મુખે બકવાદ બહુ, કશું ન જ કરનાર;
 પગાય સમ એ પુરવચી, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૩
 આપ અધમ ઓછાદ પણ, માને માન અપાર,
 ખજાની ખૂબે ખખર પડે, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૪
 લક્ષ્મી જ્યાં લક્ષ્મી તણી, મદ્યુષ્ઠો શણુગાર;
 ધારણ કરે ન પડ પર, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૫
 ચમાર જેવા ચાડિયા, વસતા વારંવાર;
 તેવું માને મહત્તમ, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૬
 અવર, શુભ ન અભિ શકે, આપ શુભ ઇચ્છનાર;
 નાહક નડે નીંતી વિરધ, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૭
 હેતુ હેતુ હોંશે કહે, અંતર નિપ આગાર;
 લાગ મળે સૂકે નહી, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૮
 અહિત હીતની, ખખરના, નહત્યાં ગણે હુશિઆર;
 શત્રુ મિત્ર સમાન જ્યાં, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૮૯૯
 લક્ષ્મીની લાવચ વધુ, કુકર્મનો નવ પાર;
 બહુ પાપે પણ મેળવે, ખસ નર ચઘસ ખુવાર. ૯૦૦

પાણ પુર પિછાન.

દાહરા.

અવર અનિષ્ટ સદા કરે, શુભની ધરે ન સાન;
 માન લિપે મન માનતું, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૧
 ઓકાવે સહુ અવરને, દે ન દીનને દાન;
 દાતા જેવો યદ્ય જામે, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૨
 વિત હરતો વારસ તણુ, જગમાં યદ્ય જમાન;
 દમડી ના ખાછી દિયે, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૩
 હરામી કામે અહનિશ, ધીક તું રાખે ધ્યાન;
 શુભ કામો નવ સંગ્રહે, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૪
 સાર કરનાય તણુ, ખુર કરે નિદાન,

માને માન હમેશં મન, પાછ પૂર પિછાન.	૯૮૫
સ્વાર્થ વિષુ પરમાર્થનું, જરી ન આપે ધ્યાન;	
પાપ સ્વાર્થ કારણ કરે, પાછ પૂર પિછાન.	૯૮૬
મદદ કરે તેને હણે, ગણે ન પાપ નિશાન;	
બહાદુર માને આપને, પાછ પૂર પિછાન.	૯૮૭
નીતી પથ દૂર કરિ દિયે, અનીતિ ને અભિમાન;	
આખો દી રહે અંગમાં, પાછ પૂર પિછાન.	૯૮૮
છસાસા જગ જિતવા, ગંડુ ધારે જ્ઞાન;	
જ્ઞાન જ્ઞાન ન કરે રૂઝું, પાછ પૂર પિછાન.	૯૮૯
નિતિવાળાને બહુ નડે, આપે અનીતિવાન;	
સાક્ષ્ય દે તજવા નિતિ, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૦
દક્ષ બને દાનો બને, કરમાં દૂર કપાણ;	
ધાણ કાંડતો ગરિબનો, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૧
કુડ કપટ દૂરતા કરી, અમ વિષુ બન્યો શિમાન;	
ડુલાઈ પછિ દરતો દરે, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૨
કેતજતા બદલે કરે, કૃતદ્વનતાનું જાન;	
પણ ચિતમાં સરમાયના, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૩
દાઢ્યો યધ જગમાં દરે, કરિ મોહ મદિરા પાન;	
બક બક કરતો બેવકુફ, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૪
પાછને પ્રીતે દિયે, શુભ રીતે સનમાન;	
જ્ઞાનવાનથી દૂર રહે, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૫
પરોપકાર તણું જગે, જેને મળે ન જ્ઞાન;	
પાપ કરી ડરતો નથી, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૬
મરી પડે મોટાઈમાં, દરિને દૂડાં કામ;	
જગ જૂતા ખાતો દરે, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૭
નિતિ જગત નવ નિરખતો, અનિતિને અસમાન;	
બહુન બની રહે બેવકુફ, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૮
ભગત બને ઠગવા જગત, બીંતર નહિં ભગવાન;	
પાપ પેટમાં પ્રભુ મુખે, પાછ પૂર પિછાન.	૯૯૯

દયાન ધારે દીનતી, આપે અનીતિવાન;
 નાસે નીતીથી નહિ, પાછ પૂર પિછાન. ૯૨૦
 પર નિંદા પ્રીતે સુણે, કરી ખુશા બે કાન;
 સુણ્યા પછી પોતે કરે, પાછ પૂર પિછાન. ૯૨૧
 સખાડ ને લાંચોડિયો, છતાં માગતો માન;
 માન ન દે માહું કરે, પાછ પૂર પિછાન. ૯૨૨
 આપ થકી અદકો ન કો, અંતર એ-અભિમાન;
 માન બોમપર ચડિ રહે, પાછ પૂર મિછાન. ૯૨૩
 સ્વાર્થ સરે કો રીતથી, અતિ ખમતો અપમાન;
 માન ગણે અપમાન બે, પાછ પૂર પિછાન. ૯૨૪
 કાર તણી દરકાર નહિ, ધરે દ્રવ્યમાં ધ્યાન;
 કમડા હોય કરી મહે, પાછ પૂર પિછાન. ૯૨૫
 વડો થવાને નાતમાં, ધાંધલ કરી દે-ધ્યાન;
 અધમ હોય ઓલાદ એ, પાછ પૂર-પિછાન. ૯૨૬

માગે નામળે માન.

દોહરા.

આપ વિષે આક્રમ નહિ; તોપણ તનમાં તાન;
 દોડાદોડી બહુ કરે, માગે મળે ન માન. ૯૨૭
 મોટા દેખાવે છતાં, કામો નીચાં તમામ;
 તોપણ છુછા અંતરે, માગે મળે ન માન. ૯૨૮
 ડુનિયાને દેખાડવા, ગેાખી રાખ્યું જ્ઞાન;
 પણું ઉધાં આચરણથી, માગે મળે ન માન. ૯૨૯
 રીલાં રમકાં બહુ કરી, જુલાવવા ભગરાન;
 પણું પ્રજુનાં દરબારમાં, માગે મળે ન માન. ૯૩૦
 પર દુખ જોઇ રાંછ થતો, કરતો નહિ નિહાન;
 વેધવું દુખ ઉમેરતો, માગે મળે ન માન. ૯૩૧
 દોડી જનો દોટ દધ, હોય જનાં વિદ્વાન;
 અંકર એક ન આપડે, માગે મળે ન માન. ૯૩૨
 લાખોપતિ કદિ તું થયો, અંતર ધર્યું અભિમાન.

જ્ઞાન વિના નાદાનને, માગે મળે ન માન.	૯૩૭
અક્રમમાં ઉંધું કરે, મળે સુકૃત સમાન;	
જ્ઞાન વિના બટકી મરે, માગે મળે ન માન.	૯૩૪
અધિક થવાને અવરનુ, કરતો અતિ અપમાન;	
એ ઇચ્છા તુજ વ્યર્થ છે, માગે મળે ન માન.	૯૩૫
આધીન રહે નિત અંગના, માને મળે ન માન;	
જલે લોડો સંડો, માગે મળે ન માન.	૯૩૬
માત પીતાને મહિ વિષે, અતિ દરિયાં અપમાન;	
તુજ સંડે, જોયા કર્યું, માગે મળે ન માન.	૯૩૭
દીકરા કે દોષન બની, ઉર આલ્યું અભિમાન;	
તે એથે અવની વિષે, માગે મળે ન માન.	૯૩૮
દેશહિત દોષન દદી, કરી નહિ કુઝ્માન;	
મુઠિ વાળી છે મુરખ તે, માગે મળે ન માન.	૯૩૯
શાશુને છેડા કર્યા, જૂઠા કર્યા જમાન;	
આખર તું ઉપડી જશે, માગે મળે ન માન.	૯૪૦

એ વિદ્યા છે વિત્ત.

દાહરા.

ખીતિ નમના નામના, શુભ કામે રહે ચિત્ત;	
અયોગ્ય ન કરે અવરનુ, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૧
શુભ આસે આસે સદા, વદતો વચન વીનીત;	
મહે દોષ મંતોષનો, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૨
ઝડાસ ધરે વિદ્વાનપર, હેંશે કરતો હીત;	
પ્રીત કરે પર શુભ થવા, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૩
હંડે નવ કરે હરામમાં, પાછળી નહિ પ્રીત;	
હૃદય શુદ્ધ શુભ વાંછના, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૪
દોષત દોડી આપતો, જહાં દેશનું હીત;	
ચીત વિચારે સંવદા, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૫
અવર ઉંધું વળંતા બુવે, સવળું કરે ખચીત;	
ખર્ચો નુકસાન ખુશી થકી, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૬

દેશ સુધરવાની ઉરે, ઇચ્છા ધરે કુચીત;	
પર ઉઠારે પ્રીત તે, એ વિધા છે વીત	૮૪૭
દિનજન કારણ દુખ ખમે, ચિત જરિ નવ ભયભીન;	
ગેક સુખે રાજ રહે, એ વિધા છે વીત	૮૪૮
અરોગ્ય ઉર અભેમાનના, વહિત સાથે પ્રીત;	
દક્ષ-જનોથી દૂર નહિ, એ વિધા છે વીત	૮૪૯
આરો ગહે અશાનથી, ગણી આપતું હીત;	
સાન ગે હી વહાલી ઉરે, એ વિધા છે વીત.	૮૫૦
પાછ નરના પ્રીત તે, આપ ગણે અનુચીત;	
"સન્ન સોળત સર્વદા, એ વિધા છે વીત.	૮૫૧
યોગ ગણે તે નિન કરે, નહી વીપ્રીતની પ્રીત;	
નિલ નનાં સુખ અનુભવે, એ વિધા છે વીત.	૮૫૨
ખસક મહી ખધા અને, ખળથી ખમે ખચીન;	
સત્ય સ્નેહ ચાંતી ધરે, એ વિધા છે વીત.	૮૫૩

ઉઠી આઘો બેશ.

કોહરો.

હરામી બ્યાં હાજી કરે, દિવમાં રાખી દેખ;	
છુંડું કર્યા નો ભાવ બ્યાં, ઉઠી આઘો બેશ.	૮૫૪
કુરતા ધરે કમાઈ સખ, દયા ન દિલમાં લેશ;	
કુરે કાકરે બ્યા નિન વસે, ઉઠી આઘો બેશ.	૮૫૫
સાઈ કરે ન કોઠનું, હત ભાગિયો હમેશ;	
કુર કરે દિવથી દયા, ઉઠી આઘો બેશ.	૮૫૬
શુભ કામો ન કરે જગી, મુખે લગાડે મેશ;	
હમેશ એવા દુષ્ટથી, ઉઠી અઘો બેશ.	૮૫૭
પાપ કરે પ્રીતે ઘડી, લાભ હેતુ નહિ લેશ;	
પચ્ચો રહે નિન પાપમાં, ઉઠી આઘો બેશ.	૮૫૮
નિતિ વિરૂધ કામો કરી, માને મનમાં બેશ;	
અવર ગણે શુભદિણ સદા, ઉઠી આઘો બેશ.	૮૫૯

કામ્ય વિષ્ણુ કુટુંબમાં, કરે હમેશાં કલેષ;	
સેશ સાજ નાંદિ ઉરમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૦
બીતર તો પાપે ભર્યું, બન્યો ઉપરથી બેશ;	
દુષ્ણ ઉપર અંતર, ગરલ, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૧
શિખ સાણ્યાની ના સુણે, અનીતિનો આદેશ;	
ક્રામ્યો જેના હૃદયમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૧
શુભ કરનારાનું ચહે, અનિષ્ટ આપ હમેશ;	
પાપ ન જાણે જગતમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૩
સંત હૃદયને દુષ્ણ કરે, દુષ્ટ ધારિને દ્રેશ;	
આપ અસત આનંદમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૪
સદ્ગુણ શોભા નવ ધરે, કાચરતા ને કલેશ;	
વહાણું કરતો વિશ્વમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૫
કામ કરે કે' કામની, આપ સમજ નહિ લેશ;	
જેવા બહા બાધથી, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૬
કારભારિ જ્યાં કૂડિયા, નહિંટ હોય નરેશ;	
તે સજ્યે વસવું નહીં, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૭
સાખો હોયે ધર વિષે, વેરાગીતો વેશ;	
ધરિ રહેતો ધરણી વિષે, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૮
અધકાર વહાલો ઉરે, અયોગ્ય ગણે ઉજ્જેશ, ^૨	
જેવા ધુડના ધરણી, ઉઠી આધો બેશ.	૯૬૯
પરતું નિજતું ન પારખે, દાનાઈ દીવ ન લેશ;	
ગોળ ખોળ સરખા જહાં, ઉઠી આધો બેશ.	૯૭૦
દાટયો કરતો જગતમાં, ધરિ વહેલો વેશ;	
સોજ જગત કુળની તણ, ઉઠી આધો બેશ.	૯૭૧

એ નર ગણુ નાદાન.

દોહરા.

વિનેક નવ વહાલો જરી, ઉગ્માં અતિ અભિમાન;
જાન સાનના ચિત વિષે, એ નર જણુ નાદાન. ૯૭૨

જીતાથી છેલો રહે, દે મુરખને માન;
 જાન આપતો દુષ્ટને, એ નર ગણ નાદાન. ૬૭૩
 કુડાં કર્મ કરી ચીંછમાં, મેળવવાને-માન;
 મયે, એ મહા મજબ છે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૭૪
 બાધ સાથ લડિ ભુમિમાં, દે અરિને સનમાન;
 ભાંડું ભાવં જોને નહિ, એ નર ગણ નાદાન. ૬૭૫
 અમૃતને અગણ કરે, કરે હળાહળ પાન;
 મરણ માગિ જિવવા ચહે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૭૬
 કામુ કરે કુડાં રુદા, પાછાનું પરિણામ;
 વિચારે નહિ વિશ્વમાં, એ નર ગણ નાદાન. ૬૭૭
 નાંવ નારી લાવી કરે, નિજ સુતને હેરાન;
 કદિ કલ્યાણ કરે નહિ, એ નર ગણ નાદાન. ૬૭૮
 જુડાઇ મણ્યો નિશાળમાં, બલાઇનું નવ બાન;
 બહી જતો બલાઇને, એ નર ગણ નાદાન. ૬૭૯
 જોતો જગમાં હોય જો, આપ ઉપર અહેસાન;
 બુદ્ધ એનું તાક્યા કરે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૦
 જિવતો રાખે જો જગે, કરી સંકટમાં કામ;
 એને ઠિલકો દુખ દે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૧
 સારા સમયે ના કરે, શુભ જનનું સનમાન;
 પડતીમાં પોકે રૂપે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૨
 અક્ષય જરી ન આપતો, કરતો વડાં વખાણ;
 ફોગટ રૂલીને ફરે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૩
 બાધ કહી રૂલાવતાં, આપ ચડે અસમાન;
 પડે છતાં પડિત ગણે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૪
 નમ્ર જોને નમવવા, તનમાં ધરતો તાન;
 સાન નહિં સજ્જન તણી, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૫
 બુદ્ધી દુર અંતર ચડી, કરે ઉધાડા કાન;
 જો જોએ તે સાંભળે, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૬
 સંપે અહે ન સગા વિશે, કુસંપ વિષનું પાન;
 પ્રીતે કરતો પ્રમુ જનિ, એ નર ગણ નાદાન. ૬૮૭

પુરુષ બને વાદે પરપને, માને મનમાં માન; ,
 પુરુષાદમ આપે બને, એ નર ગણ નદાન. ૯૮૮
 પારખ નહીં પુરુષ તણી, દેહ અદેહ સમાન; ,
 એર વિષ પરખે નહિ, એ નર ગણ નાદાન. ૯૮૯,
 કરી મુખની આકરી, માને મનમાં માન; ,
 દમડા વાતિ લે ડામ તો, એ નર ગણ નાદાન; ૯૯૦,
 દામ્યકરાવે અવરને, દે ન સમે જરિ દામ; ,
 હરામ એ હક માનતો, એ નર ગણ નાદાન. ૯૯૧,

સુખ આપે સતોપ.

દાહરા.

મોહ મહીં માર્યો જતો, હૃદય ધરીને રોષ; ,
 દોષ તુજ દેખાડિને, સુખ આપે સતોપ. ૯૯૨
 અધિકાર કદિ ઇદ્રનો, કાટી ધનનો કાપ; ,
 દહન દીપ દિન દિન કરે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૩
 તારું તું ઠાકે કરે, અને અન્યના દોષ; ,
 દેખાડે સુખ ના જરા, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૪
 સોથી ધાય સહજને, સહજે લાખ કરોડ; ,
 અબજો બહુ ઉચાટ છે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૫
 તારતમ્ય તુજ ઇતિભૂતું, ગ્રહે અવરનો દોષ; ,
 દોષ તુજ દ્રષ્ટિ ન પડે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૬
 અવર ઉચો જતો ગણી, રોજ ધરે ચિત રોષ; ,
 તેમાં તારું શું પડે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૭
 ધગય નહિ ધનથી જરા, ઉરમાં નહિ આંકોશ; ,
 ઉચાટ આખો બધ કરે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૮
 મોહ મદીરા ઉતરે, મટે અવરનો રોષ; ,
 રાજ રોજ હૃદય ગહે, જો ગમે સંતોષ. ૯૯૯
 અદેખાધ અગળી કરે, તૃષ્ણા તને મદોષ; ,
 સ્વર્ગ સમુ સુખ નીરખે, જો ચિતમાં સંતોષ. ૧૦૦૦
 અવગુણ ગણવા આપના, અવર ન જોવા દોષ; ,
 મળ્ય પડે મહિમાં વધુ, જો ચિતમાં સંતોષ. ૧૦૦૧

એવા સંસારને શું કરું ?

શાદ્દેશ વિકિંકિત છંદ.

જોતાં સર્વ જણાય ભોગ સુખના તેમાં હુશું ને તર,
ના ન્યાળો ચક્રું દ્રષ્ટિ બાર લગિરે આનંદ એમાં લરું;
આદી બધાં ઉઠલી કરે નજર ત્યાં કાંધ્યે ન રૂગી મરું,
સંપા સત્ય થઈ નિલક્ષણ દિસે સંસાર હું શું કરું ? ૧

બધાં સુજન્ય તણી રડી પ્રિતિ દિડી દીડી દયા હીનતા,
દીડો આહ લગર ઉર સકુનો દીસે દિડી ફૂંતા;
મરું તે સગવે ખસ્યાં દુર ખરે કેની મો શું રમરું,
એવો અંત આભાવ રૂપ ઉદધી સંસાર હું શું કરું ? ૨

સંભાળે સહુ એ હમેશ મહુનું ખીજનું કાં સાચે,
રાજ રોજ રમે સહુ સ્વસુખમાં પાછા વધારે થવે;
ખીજે બધ સહે તથાપિ ન લડે ચિતે, કહું કાં કરું,
એવો દૂત રૂપે હમેશ રમનો સંસાર હું શું કરું ? ૩

મારો મૂખ પગ કહે જિન જતાં મારો કરે તે પરા,
ઉભો દૂર રહે નિહાળી નજરે કલ્પા કરે ખરખરે;
ચિંતા શી તજ શોય બારિ થકું છે યારો ન કેધી પરું,
એવો સ્વાર્થ વિષે વશો સ્થિત થઈ મંસાર હું શું કરું ? ૪

આહે નિલ બહું તથાપિ ચિતમાં ના લેશ લાવે દયા,
ધારે ઉર અનિષ્ટ, કેમ વધતું, એના કરે, કાર્ય આ;
ધોડેથી ન ધરાય હાથ વધતી લાગી ગજે શું મરું ?
એવો લોભ સ્વ, પ પુણ્ય દુખિયો સંસાર હું શું કરું ? ૫

પોતાનું કરના હમેશ શુભ ને પુરુષાર્થ પકિ કરે,
ખીજનું બનતું અનિષ્ટ ચિતમાં વીચાર એ કાં કરે ?
માયાના મીઠા મહી ગળિ જવા ધારે બહું હું કરું,
એવો છે લપટેલ આપ મતમા સંસાર હું શું કરું ? ૬

મારું કામ કરો જરૂર કરવું છે આપને, એમડે,
છે ના અન્ય ઉપાય ન્યાય શુભ એ, તું એટલે એ ધરે;
આપીને ઉપલી પડછ તુજને પ્રેરી, કહે હું કરું,

એવો આપ વડાઈ માંહે વસતો સંસાર હું શું કરું ? ૭
 સંસારે હું દુખી ન કા જંગતમાં, મારું રહું આદરે,
 સૌ છ નિર્દય આપ નિત્ય દિઝના, દીસો દયાળુ ખરે;
 આપે પ્રાણ જતાં ધટેજ કરવું, શું ઉપકારો સ્મરું,
 ચાતાં દુષ્ટ ખસે દુરે પતિત આ સંસારને હું શું કરું ? ૮
 લાવો જ્યાં મુખ રોજ રોજ નિઠ્ઠો લાવે મળે માન જ્યાં,
 ના લાવ્યો, અપમાન નીચ નજરે ધિક્કાર ધારેલ ત્યાં;
 લાવે દુઃખ ન લાવતાં અસહ્યતા ક્યાં દ્રષ્ટિ નાંખી કરું,
 એવો જે અદનાર રોજ નિવતો સંસાર હું શું કરું ? ૯
 સૌ સૌની ગરજે મળે તદ્દપિ તે દેખાડતાં ના જરા,
 તારાથી સુખિયાં અમે સ્વજન સૌ, પાખંડમાં ખેલનાં;
 હું જતાં ન દિસાવ દાવ ! ચિત્તમાં ધારે વગોણું કરું;
 એવો ઉપરથી ન પ્રીત ચિત્તમાં સંસાર હું શું કરું ? ૧૦
 ચાહે સૌ સુખ રોજ રોજ ચિત્તમાં ના દુઃખ દ્રષ્ટે પડે,
 તેમાં 'લાગિ રહ્યો પ્રયાસ સહુનો હુએ રહે ને મરે;
 માને માન મુખે તથાપિ ઉરમાં ના માન દીહું, કસ્યું,
 એવો માનહિણો સદૈવ દુખિયો સંસાર હું શું કરું. ૧૧
 આનંદ ઉભરાય નિત્ય રમવું, સ્હાતાજ આનંદથી,
 હેટે 'રે' શુભગાઉ, કદ યકિતો તોયે મળે એ નકી;
 માન્યો જ્યાં નિજ ગર્વમાં સુખતણો કોટો મુખે દુઃખનું,
 એવો છે આનંદથી દુર જતો, સંસાર હું શું કરું. ૧૨
 આવે એક અનેક ચિત્ત વળગે હોડે મહે વળિ તજે,
 કા દીને રમતાં દિમે વળિ ખિજે. કા દીન બાવે, બજે;
 શાંતીદીન સદૈવ એજ સ્મરતાં, ધરતાં ન ચિત્ત સત્યશું,
 એવો શોભ તણો ન થોભ લગિરે સંસાર હું શું કરું ? ૧૩
 જ્યાં છે વ્યાધ વરયા બધા વિષયના રહેછે સદા રાકડે,
 નાખે હાથ ચિડાય નીજ ચિત્તમાં, દોડી ધડીમાં ડસે;
 લાગે લે'ર હમેશ કલેશ ચિત્તમાં એ વ્યાધ સાથે વસું,
 એવો વીધ સમાન વ્યાધ રૂપ આ સંસાર હું શું કરું ? ૧૪
 ભેગા થાય ધડીકમાં વળિ હરે વીખાઈ વીવાદમાં,

આનંદે કરતા દિસે ઉપરથી જલિ ન આનંદમાં;
 લાગી હાય હમેશ કસેય ચિતમાં ના એક ત્યાં શું સ્મર;
 મેળારૂપ હમેશ મસેય દિસતો સંભાર હું શું કરે? ૧૫
 આનંદ એક ધમ્મ ના ચિત્તે ચડી તત્કાલ બીજું ચેદ;
 એ છાડે વર્ણોલે બીજું જટ-દષ્ટ ત્યાં ચિત્ત ત્રીજે દરે;
 એકે હાય ન આવતું મન સદા, આત્મર ઉર્ણુ રણ;
 એવો પુર્ણપુર્ણ કદી ન દિસતો સંસાર હું શું કરે? ૧૬
 સર્વે નાશ સ્વરૂપ છે તદ્દપિ તે લાંબા રહે સંગમાં;
 તો હું તૃપ્તિ મેલું કહે મુખ ચડી હમેશ આનંદમાં;
 જરાતુંજ સ્વરૂપ છે જગત આ તેમાં સ્થિતી માનશું;
 એવો એક સ્વરૂપ નક્કે ન થતો સંસાર હું શું કરે? ૧૭
 દેખાતોજ ધડીકમાં લય ચત્તં પાછું વળી નીપજ્યાં;
 દોહાદોહિ કરી રહ્યાં જગતમાં ઉધાં ચડી આયડ્યાં;
 થોડાં સ્થિત રહ્યાં વગી પડિ ગયાં જાણે ન સુખ કયાં મધુ;
 એવો નાશ થતો ક્ષણેક્ષણું દિહો સંસાર હું શું કરે? ૧૮
 ઉનાળા મહિં દીસતાં રવિતથા તાપે રડાં અંજર્વા,
 મેઘા એ ઉદ્ધી સર્ગ જગે બધાં છે તોય આંગાર ત્યાં;
 ખાસું હોય સલીલ તેમ દિસતું બ્રહ્માંડ આખું બધું;
 એવો છે મૃગવારિશો દિસિ રહ્યો સંભાર હું શું કરે? ૧૯
 સુતાં સેજ નિશા સમે બહુ રકુરે સ્વપ્નાં જૂદી જાતનો,
 છે સાચાં ન તથાપિ નિત્ય દીસતાં એવે સમે સત્ય આ;
 જગે લેશ જણાયના નજરથી લોયે વ્યથાયે મરે;
 એવો ખાદિ ભરેલ નિત્ય દુખથી સંસાર હું શું કરે? ૨૦
 આ મારું ધન ધામ છે અવનિમાં આ નિત્ય રાજ્યાલને;
 આદીમે નહિ નાશવંત કદિએ લક્ષ્મી ઉભી બારણે;
 આ નીરોગિ ચરીર કાદિન ખડે એવું રિચારે ધણુ;
 તોયે નાશ થતો દિસે કાશ્મલી, સંસાર હું શું કરે? ૨૧
 મોહું જોઈ કુહુંજ રોજ દરખે લગે ન કોની દયા,
 સત્તા દર યદ્ય સદૈવ જણવે ને દીન સૌ દેખતા;
 આપે છે ન ચાનાય સાથ સરવે કોનું જગે કામશું;

- એવા હરિ ગમેલ આદતુરશું સંસાર હું શું કરી ૨૨
 આન્યું પુર મદૈવ હર દિગ્દત્ત વૈષ્ણવ સરીતા વિગે,
 પોતે સ્થાવર ઉભો ગણે મન વિગે ખીજ તચાતા દિસે;
 પોતાને કરેલ વ્યાધ વિપનો પ્રીછે ચાલું એર શું;
 એવો મોહ મદંધરપ દિસનો સંસાર હું શું કરી ૨૩
 જેતું ઇષ્ટ ચહું સદા ચિતમહીં જાને પ્રયાસો કરી,
 ગ્રંથું સૌ સુખ કાજ અન્ય જનના ના લોક લાજે રી;
 સર્વે વ્યર્થ જાતું દિહું જગતમાં છે માત્ર દુખ તો ઉભું;
 એવો સૂખ મહીં સદૈવ દુખિયો સંસાર હું શું કરી ૨૪
 મિતે ના સ્થિરતા રહે ધડકમાં આમાંથી આમાં જાતું;
 માને સૂખ સદૈવ દુઃખ મદિ એ ચાલી નથી પ મતું;
 આપ્રો દીન ઉગાટ વાટ ન જડે શાંતી અને સુખ શું,
 એવો દુઃખ સ્વરૂપ નિત્ય દિસનો સંસાર હું શું કરી ૨૫
 આશા એક હવે સદા મિ રહે પૂરી ન થતી જરા,
 ત્યાં પ્રીછ નિઃશી કર વિકંગતા શાંતી ન પામે જરા;
 આશા તંતુ તણે વિશાગ દિગ્દત્તો ઝાલી ઉચે હું ચહું,
 એવો આશ સ્વરૂપ સૂખ નહિ જ્યાં મંજાર હું શું કરી ૨૬
 દોડી દેડિ હમેશ બેશ ગણિને લક્ષ્મી વધુ મેળવું,
 માણું મોજ સદૈવ જીવિ જગતમાં આનંદમાં હાણું;
 આખી જો મિ લક્ષ્મિ આયુષ્ય હકું શું ભોગવું શું તણું,
 એવો જો પરહાયમાં સૂખ રહું, સંસાર હું શું કરી ૨૭
 મેં ટો સતિ મહીં થયા અવનવા નિત્યે વરા આદર,
 ખીજાથી જનવા સદૈવ શુભ હું ધારી પ્રયાસો કરે;
 તોયે માન મળે નહિ જગતમાં હો માન મટે મરે,
 ધાતાં દુર જતો રહે સ્થિર નહીં સંસાર હું શું કરી ૨૮
 આ વેળા જગમાં મળ્યું મરતું મારું ન તેમાં કંઈ,
 તોયે માન્યું, સદૈવ મારું મનમાં આશા દિરે એ રહી;
 વશૂ સર્વ વિશ્રુતણી મગતમાં માગી ગણીને મરે,
 એવો વશુ વિગે સદૈવ દુખિયો સંસાર હું શું કરી ૨૯
 પ્રીતી ધારિ સદૈવ વશુ ઉપરે સારી મણી સંમદું,

હું એ ભોગવવા ધરું ચિત્તવૃત્તિ કે પુત્ર માટે ધરું;
 પુત્રો સ્થોર નહીં હું એ સ્થિર નહિ ના વસ્તુ, શું વાપરું,
 એવો અસ્થિગતા વિષે હરિ રહ્યો સંસાર હું શું કરું? ૨૦
 મારા પુત્ર કસત બાહું સગ્ગે માતા પિતા માહરાં,
 તે માટે કરિને અપાર શ્રમને મરે દુખો મેં હયાં;
 હું જે દુઃખવિષે મતું જગતમાં શું મુખ એને કહું,
 મારાં માનિ દુખી થતું જગ બધું સંમાર હું કરું? ૩૧
 આપે પૃથ્વીપતી છતાં દિન બની કંગાળ જાતે બનું;
 હા! હું આ જગમાં હણાઇ દુખિયો એવું મુખે ઉચરું;
 મરાધી અદકું ન કો જગતને સંતાપ નિતે સ્મરું,
 એવો નિત્ય સમર્થ દીન દિલનો સંસાર હું શું કરું? ૩૨
 વસ્ત્રમાં સુખદુઃખના, મનમહીં હમેશ તાણું રહે;
 ખીજનું તદ્દપી ગણી નિજ તણું સંતાપ ને સંમરું;
 ભાગે તાપ શરીરમાં હરનિશે મંતાપનો હું બગું;
 વસ્ત્ર અન્ય તમી બગું હું ચિતમાં, મંગાર એ શું કરું? ૩૩
 રેવાનું નહિ સ્ત્રીર ક્રોધ અહિયાં અગ્નિર આડબરે;
 માને લાખ બવો વિષે સ્ત્રીર હણું કાનાથ ચિત્તે ધરે!
 સ્વપ્નામાહિ વિશેષતા અવનરા ભોગો રહ્યો ભોગવું,
 છે એ સત્ય મદૈવ માનું મનમાં ના વાસના હું તણું;
 જાગે છે ન જરાય નોતું કદિએ હોશીન એ ના સ્મરું;
 એવો સ્વપ્ન સ્વરૂપ રોજ દુખિયો સંસાર હું શું કરું? ૩૪
 લાખો એક કમાવને અવગને કાડિ ન કામે મજે;
 રાજ એક સદૈવ રે' હદામા ખીજે બાળે મરે;
 રૂપી એક દુખી ગણે અવગને નેત્રો ઘટ્ટી ન્યાણું હું;
 એવો આપ સુખે દુખે વસિ રહ્યો સમાર હું શું કરું? ૩૫
 સર્વે ભક્ત દિસે મને નજ-મા બટ્ટી ત્રણે તાપની,
 લાગે છે સકુના સુગા હ્રદયમા વાતોજ સનાપની,
 નાખે ધંધન રોજ રોજ નવલાં કળાં ચાલી વાળાં હું;
 એવો આ ત્રણ તાપમાં ધગિ રહ્યો સંસાર હું શું કરું? ૩૬
 રાજ કોઇ જાણ્યા દિસે જગતમાં, કો શેક મેં મક છે,

કોને ના મજાત્તુ. અનાજ જગમાં કોનો વડો વાંક છે;
 કમોનાં કળ ભોમવે જગત આ એમાં શું કે'ણું રહું;
 એવો કર્મ રૂપે રહો ત્રિલસતો સંસાર હું શું કરું ? ૩૮
 થોડે કોદિ ધસાય ના ચિત વિષે વીરોય સ્થાતા રહે,
 આણું જે પડે જાય તો હરનિરો દાઝયા કરે અતરે;
 નાણું ના ખરચું છતાં કરિ રહે આણું મને છે મળવું;
 એવો ફાકટ છે છતાં વધુ મહે સંસાર હું શું કરું ? ૪૯
 સ્થીતી એક વિષે ગમે ન વસવું ખીજું મહે ઉર આ,
 કંટાળી વળિ જાય ત્યાં ધડીકમાં ત્રીજા તણા સોમમાં;
 આપે દુઃખિ કરે દુખી અવરને ત્યાં શાંતિ શું ભોમવું,
 એવો નિત્ય અર્થાતરૂપ દિસતો સંસાર હું શું કરું ? ૪૦
 સત્તા હોય નહી જરી શરિરમાં તોયે સદા હોડતો,
 સેવા સૂખ સદૈવ આપ ચિતમાં ખીજાથી મોટા થતો;
 છે જાતે નિરમાલ્ય તોય મનમાં માતું વડું માન હું,
 એવો માન અને મરે મમતમાં સંસાર હું શું કરું ? ૪૧
 મારું માત પિતા વડું જગમડી હુંએ વડો મર્યાદી,
 મારું ઉપામ કુળ છે અવનિમાં સર્વે નિયાં હું થંકી;
 કાપો શખ થયાં વધુ મુજ કુળે છે કોણ મારી સંભું;
 એવો ગર્વ વિષે શુંથો નિન રહે સમાર હું શું કરું ? ૪૨
 એવું નામ ધરું રહે જગ મહી રાત દી નામના,
 કો દી ના દુર થાય આ જગતથી માદી કરે સર્ગદા;
 ગોયે નિત્ય મિને ગમાર જનનો શું કામ હું આદરું,
 એવો મોટપમા મયેલ દીસનો સંસાર હું શું કરું ? ૪૩
 રાજા દુખી દિઠા દિઠા અમિરને દુઃખી દિઠા શોડિયા,
 લાખોના રાગનાર એમ દુખમાં જાણ્યા જગે વેડિયા;
 આત્મા છે કરવા મજૂરિ ભવની તોયે ગળે શોક હું,
 રાચી રોજ રહેલ ગર્વ ભરિયો મંસાર હું શું કરું ? ૪૪
 સારું એક કરે બિજો ઝટ કડે એ છે નદાર ખરે,
 એવું યોગ્ય નથી તને જગતમા એવું મુખે આપિ કે;
 પોને સર્વ કંઈ ચિને શુભ ગમે કો દીન કહેતો કુકું;

એવો આપ વખાણુમા વગમનો, સમાર હું શું કરું ? ૪૫
 આને એક ગયું, જરો જગનથી ઠાલે બીજી બાપડું,
 આવે એક વગી બીજી ત્વરિત ચે પૂરી હમે ગાબડું, -
 પાણી જેમ પ્રવાહમા હનિગે રહેતું સરીતા તણુ,
 એવો નિત્ય પ્રવાહ રૂપ દિસનો સસાર હું શું કરું ? ૪૬
 ખોટું તોય ખરું ગણે ચિત્તમર્દી મ્હા કષ્ટ વેડે સદા,
 મેગે ના બહુ મેનતે જમતમા આનંદ ના, આપદા,
 દોડી રેજા ગરે મૃપા મૃગ જળે ના તેજ ક્ષો તણુ,
 એવી વ્યથ રવરૂપ આખ બનતી સસાર હું શું કરું ? ૪૭
 માતા કોઈ હણે પિતા ભગિને બ્રાતા સમા સામગ્રા,
 કોયે નાથ હણા હણ્યા સ્વ સુતને એ રીત અપ્રા યયા,
 સ્વાયે લાગિ રહે અહે અવરને દોરો હણે હું ગણુ,
 એ દીસે હ હણાયલો અવરથી સસાર હું શું કરું ? ૪૮
 સર્વે સુખ બને તને પ્રભુતણું એશાન આ જગતમાં,
 મુખે બેલિ બતાવતા મુકુન્દનો આગા કરી ભક્તતા,
 ભક્તી તા લવદેય ચિત્ત દિમતી, છે કાર્યે કુડાં કરું,
 બાધું બીંતર પાપ શુભ ઉપરે સમાર હું શું કરું ? ૪૯
 સાર જણુ સદૈવ ચિત્ત વમિષુ છે, નીચતાથી ભયું.
 ખીજ એ શુભ છે કહ્યુ ઉપરથી તો ચિત્ત રાગ યયુ;
 દેખાડે દુનિઆતણી નજરમા સારું, કરે છે કુર્કું,
 સાર ઉપર છે, ભરેય નિચતા સસાર હું શું કરું ? ૫૦
 દીનાતે રૂરિને સહુ વનતણાં પક્ષી વસે કાઠરે,
 વીસામે ભક્ષને વગી રૂરિ જતા પ્રિતેયકી જગરે;
 આવે જામ વળી જરી ચિયર રહે એની દશામાં રણું,
 રેતુ ના ચિયર એક રૂપ બનિને સસાર હું શું કરું ? ૫૧
 સ્નેહેથી સરિતા જતી નિધિ ભણી આનંદ લેવા ચિતે,
 હમે પાછો ચડી જતી નભમહી જે બાપરૂપે પ્રીતે;
 ચાતી, પાછિ પ્રડી વળી જગરૂપે જતી તિધીમા લહુ,
 એ રીતે જગમા થતુ સતત તો સસાર હું શું કરું ? ૫૨
 સ્વાય માન દિયે વળી મી જતા છે જ્ઞાત તો જોગણું,

- ભૂલે ગુણ સદૈવ દૈવ જનિને શાં કૃત્ય તે ॥ કહુંઃ
સત્યે દૂર અસત્યમાં પથમથી આવી વસે દીસતું,
એવું આ જગદાર્ય માત્ર દિગતું મંસાર હું શું કરું? ૫૩
- તું મારો ચણમાર સારું રૂપ તું તું દૂળતું જૂણું,
શેભે તુંચિ સદૈવ આ જગ જાણું તુંમાં નથી દ્રવણ;
ખીખા સર્વ હશે રૂઢા તદપિ છે તુથી નિયાં હું ગણું,
એવું બોલિ છરી હણે ગરદને મંસાર હું શું કરું? ૫૪
- બક્તીભાવથડી કરે સહુ જુવે સૌ સત્ય આવી વસ્તુ,
દીલાંને ટપાં કરે કરવડે, અજ્ઞાન દીસે બધું;
જ્ઞાતી માંહિ ગણાય હાય ન દિસે આજ્ઞાન આધું અસ્તુ,
જ્ઞેનારા ગણતા પવિત્ર પ્રિતથી, સંમાર હું શું કરું? ૫૫
- હુંમા કાંઈક બધું દિસે ચિત્તવિષે ધારી રહેા ગર્વમાં,
ટોપી પેરિ સદૈવ ચોર ઉપરે મોટાઈની સર્વનાં;
આપે માન ન આપતાં અમુખ છે, માગે મુખે યોગ્ય હું,
છે નાલાયક તોય લાયક ગણે, સંસાર હું શું કરું? ૫૬
- સુધા નહોય સુધા સમું, સુખ વડે ભૂવાવવા અન્યતે,
નાદાનો લુલિ જાય જોઈ ઉપજી રાખ્યુ ઉડે રિય તે;
સુધા પ્રાચન કાજ મુર્ખ પળતા મોહુ દરી મોહણું,
અવે ઝેર મરે સુધાસમ ગણી સસર હું શું કરું? ૫૭
- મારી સકિત અપાર પાર જરિ ના લાં કોઈ પામી શકે,
ભૂલે, ઇલા; હુંમાં સહુ વસિ રહું એ મુર્ખ મ્હેત્યે બકે;
સર્વે આપ વિષે લહે અવરમાં છે કાંઈ ના સંમથું,
એવો સર્વ જુએ બરેલ નિજમાં સંસાર હું શું કરું? ૫૮
- આપે હોય અસત્ય તોય કદિયે માને ન કોતી કને,
પોતે સત્ય પ્રવાહરૂપ દિસનો બિજા બધા નીચ છે;
રાજો આપ ગણે બણે ગુર વિના, આ સત્ય છુપાવવું,
સોનું ઉપરથી મહીં પિતળ છે સંસાર હું શું કરું? ૫૯
- કાપેજો ઉપકાર કોઈ સમયે ના માદ આપે કરે,
ખીજનો, નિજનો કરેલ લઘુ તે પ્રીતેચિ અગ્રે ધરે;
આપે નિર્દયતા બધો દરનિશે તોયે ન ચિત્તે વસ્તુ,

પાપી આપ-સ્વરૂપ દુષ્ટ કિતમાં સંસાર હું શું કરું? ૧૦
 વીધાસીનણી ધાતમાં નવ ગુન્હા, એવું ગણે અતરે,
 કાંસી દે જગમાં કસાવિ જનને પાપી બને બીતરે;
 કારે કૈશ દયાન દ્રવ્ય હણતાં, તોયે દયામાં વસું,
 એવું નિત્ય ખતાવેનો અપ્રમ આ સંસાર હું શું કરું? ૧૧
 દોડે દોડ દહ હમેશ સુખને શાંતી વિના ભેટવા,
 પ્રાણે બીતર રોજ તોય જણવે ચિત્તે જરી દુઃખના;
 હેણી છે સખગેલ નિત્ય હહડે તોયે દિવાળી સમું;
 દેખાડે સહુને સદૈવ અવશું સંસાર હું શું કરું? ૧૨
 કુકે ખ્વાડ ઉરાડતો જગનમાં ને વાણિયી વિચ્છ આ !
 દ્રષ્ટીથી દરવાર દૂર ખસતા શરો નમીને સદા;
 તેનો છે નહિસાળ આ જગમડો, ત્હોણે બની મુર્ખગું,
 ધારે; છે નિત્ય શક્તિવાન ચિત્તમાં, સંસાર હું શું કરું ? ૧૩
 સૌ ભતા નિરખે સદા જગતથી તેયે જવાનો નથી,
 ખારી એમ સદૈવ ગર્વ ધરેનો કુણાઈ એપાગારી;
 નિત્યે કામ કરે કરું નિડરના ધારે અને કાષ્ઠ શં.

સર્વે હું કન્નાર છું ભવમહિંએ ખ્યાલ ખાલી કર્યો;
 તુંથી શું કરિ જો સદાય અહિયાં હાલે ન કો પાંદડું,
 તોયે મર્વે ભર્યો શ્રમાનિ જનતો સંસાર હું શું કર. ૬૬
 પ્રાંશુ ઝેર જનેલ પ્રશયિતમાં ડાલો ખીજ હું ચકી;
 હો ના આ જગમાં, મતી હંવી થઈ હુપે હધું જો નકી,
 આવી હોર દિસે હજાહજ તણી તોયે સુધા શું ગણ્ય;
 એવો વીપ સમાન, અમૃત ગણું, સંસાર હું શું કર ? ૬૭
 દેવુંના દિલમાં ગણ્યું પ્રિય કદી લેવું સદા સર્વથી,
 દેવું દુખ તમામને જગતમાં એ માનિયું મર્વથી;
 રાજી લેઈ થતો, તથાપિ રડતો એણું દિહું આવતું,
 ધારે એક મળે જિજ્ઞું ગતિ સમું, સંસાર હું કર ? ૭૦
 હું મોટો કુળ છે વડું વગિ વધુ વિદ્યા તણો શોખિસો,
 નાણાનો નહિ પાર સાર જગમાં હુંથી જિજ્ઞે ના મણ્યો;
 સર્વે દ્રષ્ટિ વિશે અસાર દિસતાં કોને વડું હુંથી કો,
 સર્વેથી હું વડો નથી અચરકો, સંસાર હું શું કર ? ૭૧
 ખીજથી બ્યહવાર રોજ નિભતો તોયે ગણ્યો આપથી,
 સત્તા માનિ અપાર ચિત્ત ન ડ્યો કોઈ કુદા કામથી;
 દ્રષ્ટે દીકું અસાર તોય ચિત્તમાં છે સાર રૂપે રણું,
 પ્રેરે છે શુભ આપમાં અધમ આ, સંસાર હું શું કર. ૭૨

માસીક મજહના અધિપતિએ ખાસ પુછાવેલા પ્રશ્નો.

“સતી શરણુ નહીં થાય.”

કોહરા.

- ૧. આમ ઉડળ આવી શકે, પાતાળે પહોંચાય;
- ૨. રતી રશ્મી અટકે છતાં, સતી શરણુ નહિ થાય.
- ૩. ન હોય તે નિપજી શકે, નિપજું ઉજડ જણાય;
- ૪. હીમ-જને પાવક તદા, સતી શરણુ નહિ થાય.
- ૫. સુધા કરચિ કદિ વિષ ઝરે, વ્યંડળ વીર જણાય;
- ૬. જ્ઞાન સીંહરૂપ થાય પણ, સતી શરણુ નહિ થાય.

મોંઝોકના રાજ્યે કદી, દરિદ્રથી દુઝાય;
 મમ મહી દડ હણે તદા, સતી સરણ નહિ યાય,
 પાવસમાં પાવક પડે, રવિમાં તિમિર જણાય;
 મોટા મે'રામણ બને, સતી સરણ નહિ યાય,
 ગજ દંડશબ્દને મહે, સિંહ મૂછ ખેંચાય;
 વજ્ર સહન નવનિત કરે, સતી સરણ નહિ યાય.

“આદમીતું તોલ એક બોલમાં પીછાનીએ.”

કવિત્ત.

શીઆને પાણી સાથે પ્રોતથી પછડી પછી,
 સાચો ખોટો ચિત્તે પ્રેરો પારખી પ્રમાણીયે;
 એક રંગ સંગ રહે અંગમો ઉભંગ ધારી,
 કાચક કે કામ રામ સાંભળી વખાણીયે.
 ગૂણી કે મમાર દિલદાર છે કે દેખોજન,
 પ્રમદ કે અપ્રમદ પરખાય પટ વાણીયે;
 દાદી દિલગન વાણી સાણી માની લક્ષુની આ,
 આદમીતું તોલ એક બોલમાં પીછાનીએ.

“કનક ન થાય કથીર.”

દેશહરા.

શુદ્ધ શુદ્ધતા જે હલ્લ, ભરી, ખપીર અમીર;
 દુરિજન કયમ દખ્ખરી સકે, કનક ન થાય કથીર.
 કામ રાગ અતુગમ કરી, તજે મુર્ખ મર કીર;
 દિકર ન કીર હરે જરી, કનક ન થાય કથીર.
 સદ્ગુણીની નિંદા કદી, દુરજન કહે ધરિ ધી;
 આખર સજ્જન શ્રેષ્ઠ રહે, કનક ન થાય કથીર.
 ધુવડ છીંપા ને વાગળાં, ચિત્તરી અક્ષુ વિદીન;
 “રવિ નથી,” કેતો શું ગયુ? કનક ન થાય કથીર.
 સતી નારી નાખી બગે, ખેરે ગુણિકા ચીર;
 ચિત્તમાં ક્ષોભ જરા ન સનિ, કનક ન થાય કથીર.

હુટ મુખી દ્રષ્ટે પડે, સગજનને બહુ ખીટ;
હુટપણું સગજન નમે, કનક ન થાય કપીર.

“દાદી હુટ ગણી છે દારા.”

અંદ્રાવળા.

દાદી હુટ ગણી છે દારા, આય અંતથી ધાર;
રાવણ કૌરવ કીયાકિયદના, કુળ તથો સંહાર;
કુળ તથો સંહાર થયો છે, કરચુ રાગ તજિને રખડ્યો છે,
સદા બહુ શિર દુખના બારા, દાદી હુટ ગણી છે દારા.

“કુદરત કરશે કામ.”

દાહરા.

આંખમાં આંખો ધરે, શીશમાં જળ જામ;
અંડ છવ સમ અગમ બહુ, કુદરત કરશે કામ.
જળ થગ થગ જળ પલકમાં, ચુરને લધુ તમામ;
નાનાતું મોટું કરી, કુદરત કરશે કામ.
બાકલ ન્યાં અટકી પડે, શુરની રહે ન હામ;
તે સ્થાને મરવે મુક્તમ, કુદરત કરશે કામ.
ચકતી વખત વિચારને, પાછાતું પરિણામ;
મહાન મદદ તેમાં દઇ, કુદરત કરશે કામ.
ચાવાતું નકી થશે, વેંછું મોટું તમામ;
માત્ર નિમિત્તરૂપે તુંતો, કુદરત કરશે કામ.
કું કરે એ ગર્વિષ્ટ કહે, તું નાદાન તમામ;
માત્ર ઉદર પોષણ તણું, કુદરત કરશે કામ.

“દુનિયામાં દિલખન, જીભ જૂઠાની જૂઠી.”

કુંડળીઓ.

જુદની જુદી જિભે, લાખો મોન લવાય;
સુત તણા દરજરમાં, સાચો સન્માનાય.
સાચો સન્માનાય, રવી ઉલુકની પેઠે;

હિંદુ કહે સેવ છે ન, દીનકર સરવે દેવે.
સાક્ષી ધ્રુવડના ચોર, હિપાં, ચિખરી, કે' રડી,
દુનિઆમાં દિવ્યજન, જીમ જુદાની જુદી.

“પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.”

હાહરા.

દ્રષ્ટી પડે દુખ ઉપજે, એથી સરે ન અર્થ;
સીંદ્ર અજનો સદિમાં, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
અદેખાઇ આત્મ તણી, ઉરમાં ચહે અનર્થ;
તેને પ્રેરે પ્રગ ગમ, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
મીની મુરકને મારવા, છે સર્વ સમર્થ;
સમજનટથી કપમ શિખે, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ;
નાગરી નર જે ગ્રહે, આપ હોય અસમર્થ;
તેને રજુભિં રંગનો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
ચિખ યાચુ યાકે દહ, એથી સરે ન અર્થ;
ધર્મી અધર્મીનો ગણો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
જેણે અર્થ અંગ આ, દેશ હીતને અર્થ;
એ નરને જીવન તણો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
લાવકને લાંચોડિયો, સજ્જન અને સમર્થ;
દાર ને વળી દેવતા, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
કુગામિને કુવટા ત્રિયા, ઉરમાં ચહે અનર્થ;
તે સંગે સતિ શાણિનો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
રજુ નંથી રહેશે નહીં, સેવ્યે સરે ન અર્થ;
જિવ જડ પદ્યનો જગે, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
એક ઉરે અતિ ચાહનાં, અવર ચાહ અસમર્થ;
એવા ઉરનો અવનિમાં, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
દહન થાય દહિ પડે, સંગે સરે ન અર્થ;
ઉભય તણો અવની વિધે, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.

“કોડ ઉપાય કરે નર પાવન પાપ તજે મરતાં કદી પાપી.”

સવૈયા.

કેમ તજે તનથી જુરિ રેવ શકે અકમેવ કદી શું ઉપાપી,
 થાપિ શકે ન કદી સ્થિરતા ચિત અસ્થિરતા ઉરમાં રહિ વ્યાપી;
 પાપ પયોધિવિરે પડિયો અડિયો લહરે શું શકે નર માપી,
 કોડ ઉપાય કરે નર પાવન પાપ તજે મરતાં કદી પાપી.
 પાપ પ્રતાપ પુરે પરખ્યો હરખ્યો તજવા ચિતમાં શ્રુધિ વ્યાપી,
 વ્યાપિ રહી સ્થિરતા રંગુળ ભીન્ન અગ્નિચરના કરગાંડિ ઉપાપી;
 થાપિ હણી શિર પાપ તણે પછિ પુણ્ય રૂપે પ્રતિતી ઉર યાતી,
 કોડ ઉપાય કરે નર પાવન, પાપ તજે! મરતાં નહિ પાપી.

“જુડો જરનો જોર.”

કાહરણ.

શ્રીમતે શ્રીમંતે મધ, કાં ઘર જુલમી ઘોર;
 સાપો જો બૂમાં બળ્યા, જુડો જરનો જોર.
 પક્ષકારો ખઘોતનો, વા વાહગતું જોર;
 ટકે જોટલી વાર ત્યમ, જુડો જરનો જોર.
 શર ગણીને આપને, અવર ન ગણુ કમજોર;
 નિશો અડ્યો છુજને નકી, જુડો જરનો જોર.
 ખાદક ખાખાનો મહી, સાલ, ગણે કાં ચોર;
 તોર નહીં કોનો નિબ્યો, જુડો જરનો જોર.
 જુલમ ન કરે જલમ બની, જણું અધાર્ક ઘોર;
 ત્યાં તારો ક્યાં આલશે? જુડો જરનો જોર.
 પગમાં પગલું પડ્યું મુકી, પ્રાણુ રહે નહિ પ્હોર;
 છુજને રાખે કાણુ ત્યાં? જુડો જરનો જોર.

કાવ્ય-સંવાદ.

મહુવાવાળા કવિ લલ્લુભાઈ કાળીદાસ ઓઝા
જેડે મી. તારાચેરવાળાને ચાલેલા.

પ્રસોત્તર.

(“લલ્લુ સતચાઈ” તથા “કાવ્ય પ્રમાણ”ના કર્તા કવિ લલ્લુભાઈ કાળી-
દાસ ઓઝાનું નામ કવિતાના શોકીનોમાં અગ્રણ્ય નથી. ‘અંબેદો શરીરમાં જેટલી
અસર કરે છે, તે કરતાં વાણીની અસર ધણી જળરી થાયછે. બોલની અસર
વિજળી કરતાં વિશેષ છે.” આ સમ્બો જે ધણીએ પડે વાપર્યા હોય, તેધણી તેની
મહત્વતા નહિ સમજે એ અસંભવિત છે. કવિ લલ્લુભાઈની ‘કવિતામાં કુદ-
રતિ મિદાસ, કુદરતિ-જેરસા અને કુદરતિ જડ=જમક છે. ગુર્જર કવિઓની
જે હારમાળા અમે રજુ કરવા માંડી છે, તે હારમાળામાં કવિ લલ્લુ એક અત્રૈકિક
રત્ન ગણ્યારો. કુદરતી-કવિત્વ-ચક્તિના જેરસા આગળ કાવ્યના કાયદાની
દર્કાર ન રાખનારા એક કવિ તરીકે અમારા મિત્ર કવિ ગણુપતરામ રામ-
રામ બદ્ પછી આ કવિ ખીજ છે. એક કુદરતિ કવિ પોતાના કુદરતિ વિ-
ચારોને કદી અટકાવતો નથી, જે પંગમે ચાલનારાઓમાં આજ સુધી અમે
ઉપસા બે અંહરંથોને જોયા છે. અમે પોતે પણ કવિશ્વરો ગણુપતરામ તથા
લલ્લુભાઈના વિચારોની પક્ષના છીએ, પરંતુ એક વિચારથી જુદા છીએ કે
કુદરતિ જેરસાએને ન અટકાવતાં કાવ્ય પ્રસાદી કાયદા કરનાર કવિની ખરી
ખલિકારી છે. આજે કવિ લલ્લુભાઈ જેડે ચાલેલો “કાવ્ય-સંવાદ” રજુ
કરનાં શોકીન વાંચકોને નત્ર અરજ છે કે દરેક પ્રશ્નવાળો દોહરો અને તેનો
કવિએ આપેલો જવાબ અનેકવાર ચીપી ચીપીને વાંચતાં કાવ્યામૃતની ખરી
લેહજત ક્યાં છે તેનો આપ મેળે આભાસ થશે.)

દાદી પ્રતિ ઉક્તિ.

(ઇંદ્ર વિજય.)

સગય ચિત્ત વિને ન રહે જરિ વાંચિ મટે મતિ હોય વિવાદી,

૧ માર્ચીક મળદ જાનેવારી ૧૮૫૮

વહિ અને પ્રતિવાદિ થવું નહિ એ ઉરમાં ધરવી જન યાદી;
 હૃલિ દુરેન બુલી બવમાં જરિ આમિ સુનીતિ તણીજ પ્રસાદી,
 દાદિ ખસે દુરગૂણ સહુ દુર વાંચિ વિવેકિ, બને ન પ્રમાદી. ૧
 નમ્ર રૂડાં વચનો દિપ્તતાં સુખિ યાપ વધૂ સુમતાં મતિ માદી,
 સંગત સંત તણી કરવા હરવા તનયા કુમતી તણિ બાદી;
 સાદિ શિખમણ્ય શુભ કરે નિત કાદિ બુનાય નહિ, રહિ યાદી.
 અર્પણ એયિ ઉમંગ યકી કરૂં લક્ષુ પ્રિતેય તને પ્રિય દાદી. ૨

પ્રશ્ન ૧ લો—દોહરો.

વિવેક બહાસો કાણુને ?—સજ્જનનો શો ધર્મ ?
 કાણુ વચન ભોપે નહીં ?—દિયું દુષ્ટ દુષ્કર્મ ?

ઉત્તર ૧ લો—દોહરો.

વિવેક બહાસો વિદ્વજન, સજ્જન સહુ સુખ કર્મ;
 નમ્ર વચન ભોપે નહીં, પાપ દુષ્ટ દુષ્કર્મ.

પ્રશ્ન ૨ જો—દોહરો.

ધીર વીરનો ધર્મ શો ?—પરગણુ કયો પ્રયાસ ?
 કાણુ ન મૂકે રોધને ?—કષ્ટ નારીનો નાથ ?

ઉત્તર ૨ જો—દોહરો.

દિન રક્ષણુ ધીર વિર ધરમ, પરગણુ શ્રમ પ્રયાસ;
 પાપ ન મૂકે રોધને, કુલટા કાંતા નાથ.

પ્રશ્ન ૩ જો—દોહરો.

ઉત્તમ કવિનું કામ શુ ?—પ્રખ્યા કાણુનો પ્યાર ?
 કાણુ ચારણુ સર્વેશને ? ઉરમાં કાણુ ઉદાર ?

ઉત્તર ૩ જો—દોહરો.

શુભ રસ્તે સદી પળે, એ દેવો ઉપદેશ;
 ઉત્તમ કવિનું કામ એ, જેમાં દોષ ન લેશ.
 ચાકર, સુત, સ્ત્રી બાત ને, ભગની સુતા સુમિત્ર;
 એ સહુ પ્યાર પ્રણા, છતાં, માતુ પ્યાર વિચિત્ર.
 સદિ શરણુ સર્વેશને, દુર ન જેયિ લગાર;
 ઉદાર ઉપર સકળ જન પણુ રહિ ઉર ઉદાર.

ઉત્તર ૪ થો—દોહરો.

ભય કેને ભગવાનનો ?—કોણ મૂરખના ગાલે ?
ડરે કોણ નહિ દેવથી ?—કોના જર જરા ભય ?

ઉત્તર ૪ થો—દોહરો.

પાપીને પ્રભુ ભય થણો, પાપ કરી ખત્તાય
પણ સમજાવને સુધિ ભય, પાપ પંથે ન પગાય.
પન્હિત સ્વહિત ન માયવે, શમ ન કર્મ સધાય;
ગાળે આયુષ્ય અનિતિમાં, તે મૂરખનો રાય
ડરે ન દેવથી નેક નગ, સગવળ કુકર્મ ન ચીત,
જશે જગ જખ મારતા, વ્યભિચારી જરા વીત.

અંશ ૫ થો—દોહરો.

કહિયે કામર કોણને ?—કિમા પુરવને શર ?
ભવમા ભુડો કોણ છે ?—કઈ નારીને નૂર ?

ઉત્તર ૫ થો—દોહરો.

શુભ કામ ન સાધી શકે, બિન વારે નન ધાય;
શક્તિ છતા શુભ નવ કરે, તે કામર કહેનાય.
ગા, ઝેરીને, ઝરિખની, વારે વેલો ધાય,
દેહ વણી દરકાર નાહ, તે સુર નૂર મનાય.
સર્પ, સીંહ, નશિક વધુ, ભવમૂ ભુડાં બણાય;
ભુડો સહુથી આડિયો, વચને જન વધ થાય.
તેજસ્વી તારા ધણા, વણિ મદા ને સર,
એથી પણ શોભે અધિક, સતિ સામા મુખ નૂર.

અંશ ૬ થો—દોહરો.

નાથ નિરંતર ક્યાં વસે ? ભવે ન કાને બીડ ?
લેશ લાજ નહ કોણને ? સુખિયુ કયુ સરીર ?

ઉત્તર ૬ થો—દોહરો.

નાથ નિત્ય સઘળે વસે, સંતોષિને મ. બીડ;
લાજ ન જતે કલકા હરે, સાચું સુખી સરીર.

અંશ ૭ થો—દોહરો.

સર્વોત્તમ મુખે શા વિષે ?—ધટે કોણુ જાન ?
મન મર્મમૂત ના ક્યાં રહે ?—કઈ મારી નાશન ?

ઉત્તર ૭ મે:—દોહરો.

સર્વોત્તમ સુખ સંપત્તિ, ઘટે આગસુનું ગાન;
મરણે મન મળ્યું નવ, કુદરતી ની નાદાન.

પ્રશ્ન ૮ મે:—દોહરો.

નાશવંત કવિ! કાણુ છે?—કોના મનમાં દહેર?
કષ રસના રાજ કરે?—વર્ણ દષ પીરસે એ?

ઉત્તર ૮ મે:—દોહરો.

નામ રૂપનો નાશ છે, કુકર્મીને મન દહેર;
સુખ રસના રાજ કરે, અચળ આપે એ.

પ્રશ્ન ૯ મે:—દોહરો.

સજ્જન કહિયે કાણુને? દુર્જનનો શે દોષ?
કષ વનિના વશ બહાસથી?—કષ રમણીને રોષ?

ઉત્તર ૯ મે:—દોહરો.

સદુ સુખ ઇચ્છે તે સજ્જન, દુર્જન અચળ દોષ;
બહાસ વચનથી વશ સતી, કુદરતી કાળજ રોષ.

પ્રશ્ન ૧૦ મે:—દોહરો.

શાથી સદુ સુખ સાંપડે?—શાથી દગદર દૂર?
લોચન વિષ ક્યાં ઉપજે?—શું સાધે નર શૂર?

ઉત્તર ૧૦ મે:—દોહરો.

સકળ સુખ સંતોષમાં, પરિશ્રમ દગદર દૂર;
અરિ જોષ લોચન વિષ કરે, સાધે પર સુખ શૂર.

પ્રશ્ન ૧૧ મે:—દોહરો.

પંડિત પરવશ થાય કે?—કાણુ મુરખનો મિત્ર?
કાણુ દ્રવ્યનો દાસ છે?—કોનાં વચન વિચિત્ર?

ઉત્તર ૧૧ મે:—દોહરો.

પંડિત પરવશ જ્ઞાનથી, પાછ મૂરખ મિત્ર;
લોભી દ્રવ્યનો દાસ છે, સિદ્ધનાં વચન વિચિત્ર.

પ્રશ્ન ૧૨ મે:—દોહરો.

દુનિયાં ક્યાં દોડે કહો?—ભાષે કાણુ ભવિષ્ય?
કવિ લક્ષ્મી સમજવશે?—યુવુ કાણુના સિધ્ધ?

ઉત્તર ૧૨ એ—દોહરો.

દુનિઆં દોડે સ્વાર્થમાં, બાપે કામ બલિબ્ધ;

દાદી દુનિઆમાં થવું-ધટે સરસ્વતી સિબ્ધ.

નાથનાં નેણાં.

ગરબી.

“દુખો દુખો સખીરે ડાલરિયો કાળંદરીને કાંઠે ઉભોરો.” એ રાગ

સખી જોને માગ સમ્ર આંખી, નેણાં નંદનાથનાં જીરે;

જેણે ભરમાપી ભુરજી નાંખી. નેણાં. ૨૭

ચપળ ચકોર ચારે દિશાએ ન્યાળતાં;

આંજોલાને અણીયાળાં. નેણાં. ૧

આતુર કરે વિરહાતુર ચતુરને;

હેતુ જોવાને હોશીલાં નેણાં. ૨

પ્રકુલિત પદ્મ સમાણાં પેખાય છે;

ઝાઝા જાદુથી ભરેલાં. નેણાં. ૩

ઝાઝી ચતુરાઇએ ચિન હરી લેતાં;

જોને કાવલાં ઘઈને કોલાં. નેણાં. ૪

ત્રાસી નજર કરી નેહથી ન્યાળતાં;

આપે ભરેલ અમીવાળાં. નેણાં. ૫

જોને જોવાથી જગ જોવું ગમે નહિ;

પ્રેમ તણો પાશ નાખનારાં. નેણાં. ૬

જોને જોયા વિના બહાવરી બનીશું;

મારું ચિતકું ખચીત ચોગનારાં. નેણાં. ૭

હેતુની બીડ બાંગવને હોંશીલાં;

એવાં કુટીલ કલેશુ કોરનારાં. નેણાં. ૮

સુધા સમાન ભરી ચાંતી કટાક્ષમાં;

મારું દ્રષ્ટીમાં દીલ ખેચનારા નેણાં. ૯

સ્વર્ગ અપવર્ગની સદુ તલુ ચિતતી;

લક્ષુ લાલચ ટાળનારાં. નેણાં. ૧૦

નયનામૃત.

ચારી 'જડ' નગીના નંદનારે, તારી મીઠમાં મોહનવેલ.

વંદાવની વાટમાં કરનો, એવળીયાશું જેળ. , - વારી. ૨૬.
 જળ જમુનાનાં ડું ગઈરે, મારે માથે જળની હેલ; -
 તાંત્રી અંખે નીરંખી, મારું કાળજી કોરેલ. વારી.
 પ્રાણુજનની પ્રીતકીરે, બેની જીવડલા શું જડેલ;
 પુટા પીણેરી કાચનારે, નથી સાંભળ્યા પુટા પડેલ. વારી.
 પ્રીતમ ધાગા પ્રાતનારે, ગળે નંદ કુંવર નાંખેલ;
 'તાંશુતો તૂટી જાય છે, દિકો મેંખરાખરીનો ખેલ. વારી.
 ધગતીંતી ત્રણ તાપથીરે, વ્યવસસાય ચક્રી ચીટેલ;
 શાંત મુખ સમ યદ્ય રહીરે, જોઈ નાથના નેણનો ખેલ. વારી.
 આવજ્યો મારે આંગણેરે, કાંઈ જોમણાં મેલી છેલ;
 લક્ષુ નેણાં લાલ્યુ મારા, નાથ સાથે લાગેલ. વારી.

સુતેલા પતિને.

“ઉઠિ પ્રભાતમાં સમરીયે શ્રી ગણેશ દેવા.” -

ઉઠી નાથ ઉઠી નાથ શું રહો રિસાઇ,
 ન ધટે તુજ ઉંચ નાથ આવી દહીયુઇ. ઉઠની. ૨૬.
 મુજ અનાથ સાથ નાથ ન રહો રીસ સાંહી;
 અખજનું શું જોર રહે દુઃખમાં રિગાઇ. ઉઠની. ૧.
 વસિ'શું નાથ ઉદય માહિ મારિ કુટીલાઇ;
 કે ગયા શું નાથ અન્યે નારિમાં દમાઇ. ઉઠની. ૨.
 પ્રથમ પ્રીત કરિ ઉચીત ચિત્ત ચોટયું બ્યાંઇ;
 મધ હવે વિપ્રીત હીત ચિત્તમાં ન કાઇ. ઉઠની. ૩.
 મુખમગની વાણી જાણ્યા અતિ અધિનાઇ;
 પણ વદો ન વેણુ પ્રણુ તેથી રહું મુઝાઇ. ઉઠની. ૪.
 અમી ઝરંતી આખા ચિત્તમાં અનિ સહુકાઇ;
 શુદ્ધ પ્રેમ ચમકતો શું રહુમાં છુપાઇ. ઉઠની. ૫.
 કનન સમ સઘળું દેણું આનન લણુ આંહી;
 ઉજડમાં અચકાઈ તદપિ મુજ ન પડે કાંઈ. ઉઠની. ૬.
 મન કમ વચને કદાપી નાથ ચુકી નાંહી;
 તદપિ વસ્ત્રો વાંક વપૂમાંહિ એ નવાઇ. ઉઠની. ૭.

હું છું નિરાધારના, આધાર અખિય માંહિ; .
 આપ છો અવશ્ય, એમા સંચય ન કાંઈ. ઉઠની. ૮
 કૃપા કરાક્ષ કંથનું ન, એજ કષ્ટ આણી,
 વિરહ અગ્ની નાથ વપુમા રહે જ્વાળ. ઉઠની. ૯
 કુસુમ મગ રડો સુખોધ, ના નિરાધ કાંઈ;
 આપતા ઉમંગથી રસમસ હૃદય ભરાઈ. ઉઠની. ૧૦
 લટકતી સુઆય વાંચ ઉપજે હૃદય માંહિ;
 નયન નમૃતાયિ નિરખી રહે જળે ભરાઈ. ઉઠની. ૧૧
 નવ સગાંનો પ્યાર કરે આપનિ સરસાઈ;
 માત્ર મુખ ઉપરથી વ્હાલ એથી રહું રિખાઈ. ઉઠની. ૧૨
 સાસુ, શ્વસુર દિવરં જોઈ, માત તાન બાઈ;
 સૃષ્ટિમાં એ સહુની સાથ સ્વાર્થની સગાઈ. ઉઠની. ૧૩
 નિરખી શું પ્રિય નયન નાથ મારી જે વદાઈ?
 માંદ કરો હું અજાણુ સમજ નહિ કાંઈ. ઉઠની. ૧૪
 વુજ વિયોગનો; પ્રયોગ દીક્ષમાં દુખદાઈ;
 છે અયોગ્ય તદપિ બોગ્ય ધારી રજા સાહી. ઉઠની. ૧૫
 બોણું હૃદય બામનિનું રે' દુખે રિખાઈ,
 પ્રાણનાથ લક્ષુ રહેો ગોદમાં લપટાઈ. ઉઠની. ૧૬

નાથને વિનતી.

પતિથી વિખૂં પ્યારા પ્રેમદા રહેલ;
 કામની તે કંથજી છે કલકે કુબેલ,
 ચાણા શાયબાજરાજ આવડો શો વાંક અખજાનો વસ્યો રાજ. ટેક ૧
 સ્તેષ કરી સ્વામિ છોડવી ન ઘટે આજ,
 અંતરમાં આપદા તે કેતાં આવેવાજ. શાણા. ૨
 આપથી અંતર રાખી કર્યું શું કુકાજ,
 જીભે વસ્યું હોય જરતો કાપી નાખો આજ. શાણા. ૩
 બામનીની જીલ હૈયેધરોના બરથાર,
 માંદ કરી માનુનીતે કરો અંગોકાર. શાણા. ૪
 વિષમ છે દુખ વિયોગનું વિશ્વમાંય,

ઓણાયના આપદ નેકાળી યાય કાય.	શાલુ. ૧
અંગનાએ અંતરમાં રાખીને અધાર,	
હેતે ખારા હાય આપ્યો, ચેરીમાં એકવાર.	શાલુ. ૬
જણતજો આમ તો અરપત નહિં અંગ,	
હમ જો જણેનતો કરત નહિં સંગ.	શાલુ. ૭
નારી અવનિમાં નિરાધાર ગણાય,	
નાથજો સંભાળ તેની રાખે ના જરાય.	શાલુ. ૮
સમજાવો વાંક મારો સ્વામીજી આવાર,	
ફરી વાર કહો ગુનો ના દરૂં ભરથાર.	શાલુ. ૯
સ્વામીની આશામાં રહેવું નારીએ હમેશ,	
ટટો કરી કાપ દાહાડો કરવો ન કમેશ.	શાલુ. ૧૦
શાસ્ત્રમાં શામાના એવા ધરમ કહેલ,	
કુમારજી જણવીજો ધર્મથો ફરેલ.	શાલુ. ૧૧
તજવીન ઘટે સ્વામી ગોરિને ગુણવાન,	
હાલુ ખારા શીખ આપો ધારૂં તે હું ધ્યાન.	શાલુ. ૧૨

રિસાયલા પતિને.

શામ યાને નથિ આવતા મારી શેરી,
 નસપતાં આ નવનં જેવા હેરી હેરી. શામ. ૨૬
 ગુણવંતા શું ગુમાન ધર્યું છે, કે મારી જેની ધણેરી:
 આવી મળી અલગેલા આપને, એજો મતી શું બંમેરી. શામ.
 આતુર છે આનન જેવા આ નેન, આતુર ચિંતા ધણેરી;
 વિકસે કમળ આપ રવિ મુખ નિગ્મી, રવિને શું રિમ કાછે ગેરી. શામ.
 દયાન વિણ નથી પરમન હણે, એગી સમજ આપ કેરી;
 ચોંટી છે પ્રીતી શામ આ છતીમાં. એ દુઃખે ફરૂં ઘેરી ઘેરી. શામ.
 દેહાર દેખવા આ દુખી આંખને, સ્નેહ ભરતથે બભેરી;
 અવલંબન કર્યું ઓટલું આપે, એથી રે આંખ તરેરી. શામ.
 વિષ સમ વિષ સકળ મુને લાગે, આગે બળુ ફેરી ફેરી;
 હાલુ ખારા શું ધ્યાન ન આપો, આ તપ ગંડુ નખરી અંધેરી. શામ.
 ગરખી.

શાને માટે રીસાણા, સણ્યા યાને માટે રિસાણા;

કૂડા શું બોલ કહેવાણા સહુણા.
 રવામીજ છો ચિરછત્ર અમારા, પાણુ થકી ખારા જાણા. સ.
 દંશન વિના હું દિવાની બસુંધું, રોશે રામા શું બરાણા. સ.
 ભગ્ન બર્મા કોઇએ ભરથાર બીતર, સદેહ આપ્યો શું સાણા. સ.
 લોચનમાં જરી વ્હાત્ર ન દેખુ, લેખું બીતર બૂલવાણા. સ.
 આજારી ઉધું આચરણુ નન આચરું, તોણ રદ લાગી શું રાણા. સ.
 લક્ષ્મી ખારા સુખ લાખ ટકાવું, મલો, છો સાચા કથાણા. સ.

વિદેશી પતિને.

લાવણી.

દીક્ષદર દયા શું ન ધરી દીક્ષ દાગની,
 સંકટની ખખર ન પડી કદી મારાની; ૨૩.
 જે દિવસથી નાથજી ગયા તજી દારાને,
 કશું માદ દુખી દીક્ષ બની રોજ ખારાને.
 નાખ્યો સંદેશો યામ એક મુજ પાસે,
 કુશગતા જાણિ ન કંઈ તેથી દિલ ત્રાસે;
 ક્યું નગર દિપાન્ધુ નાથ વસી ત્યાં વાસે,
 કટકો લાખિ કાગળ યામ દીધો ન દિલાસે,
 હૃદયે સભે છે રોજ પ્રીતી ખારાની. ૨૪.
 આતુરતા ઉરમાં અધિક મુખ જોવાને,
 મળિ વાત હૃદયની કરી દુખ જોવાને;
 એ શુભ દીનની હું હોય દીક્ષમાં ધારું,
 દીન એક રિમે દયવાર યામ સંભારું.
 એ વિણુ શું જોર અધીક અમારું ચાલે,
 રડિ રહીએ નાથ વિયોગ વપુમાં સાલે;
 ખીડ જાણી પધારો પિયુ હૃદય મારાની. ૨૫.
 કુર્મુખું કાગળ્યું સદા ચંદ્રમા કોરે,
 ચાતકનું ચિતરડું તેમ જણાજી ચોરે;
 બે દુખિયાં મિત્ર વિયોગ થકી રે' રોજે,
 પણ પિડા ખરિ કદિ મિત્ર હૃદય નવ જોજે.

ત્યમ પોયણુ પ્રીયનું નામ જ્યે નિત્ય મુખે,

તજિ પોયણુને પ્રિય વસે વિદેશે મુખે;

એ કલમ કંથ નવ હોય ન્યાયિ ધારાની. દી.

છે ન્યાયી નરનું નર શર શુભ કામે,

વિધા વિનયે બરપૂર જણાયા નામે;

નીતીના નિયમે નાય, ચિત બોખાણું,

વંરી તેયિ ધરીતે બહાલ, હાલ આ ટાણું.

નથી ઘટણું નાયજી વધુ વિદેશે રહેવું,

કરી કૃપા સુદર્શન નાય નારિને દેવું;

પિડ કરો દુર વસિ પાસ પ્રીય દારાની. દી.

છા બોખ્યા દિલના સામ તોય અદેશો,

રહે છે સુખ મનમાં અધિક માદ્રિ એ દેશો;

શું અન્ય નારિએ નાય ભગવ્યા તમને,

શુંલુ વસ્ત્રાતેહના તજ્યાં અગુણ ગણી અમને.

ન ઘટે તરછાડવિ નાય હાથ ઝલી દારા,

હક લુટાતો જોઇ અમ રૂઝે અંગારા;

ખારખાવિ પડે પ્રિય પીડ પડ માસની. દી.

પરદેશ ગયેલા પત્ની પ્રત્યે.

હું પ્યારા તુજ માવની શૂખી, કાગળ ન લખ્યો કટકો,

પ્રથમ પ્રીત લગાડિને પ્યારા, પ્રીતમ શાને પટકો. હું પ્યારા ટેક.

વિયોગતું દુઃખ દિલમાં લોગે, વેણુ વીંછીનો અટકો;

વેદના વંઝા કમ પીછીને, પ્રસૂતાને હર ખટકો. હું પ્યારા.

હાય લગાડી હેતતી હેયે, સામ શાને હવે છટકો.

છેડું પાડે કેમ છૂટશે, અડ ખાંધિકાં અટકો. હું પ્યારા.

આમ આગળથી નોંટું જણ્યું, જે મનમાં હોરો મટકો,

નહિતર નાય જ્યાં ન દેવાને, ખંતથી રાખત ખટકો. હું પ્યારા.

સામ શૂભા તમે સુદર્શિને કે, આપ શૂભા પૂછી બટકો;

લટકોમાં તમે લાલચે લલ્લું પણ વિદેશે ન રટો. હું પ્યારા.

માનવતિને.

ગરબી.

બાગે તમે અવમેવી, અબોમા બાગે તમે અવમેલી.
 કોમળ કાળજીયું કંઠજી ચયું કયમ;
 પ્રીત ચિત્તથી રિઆરી મેવી. અબોમા.
 નેહ નયનમા નૃત્ય નિત્ય કરતો,
 યાતી પેતીપગ ધેવી. અબોમા.
 પ્રેમદાનો ધર્મ પ્રેમ રાખ્યાનો,
 હેતે દિધો શું હૃદયેલી. અબોમા.
 અંતરમા અવગુણ કેમ હત્યો,
 કે'શીખ દીધી સાહેલી. અબોમા.
 વારે વારે સમજારી કહુધું;
 માનતી નથી મન મેવી. અબોમા.
 અગવી અતુરા કોષમે છજીને,
 ધીંગાણા ગ્સ્તે ધેલી. અબોમા.
 લાલુ કહે નથી રોગમાં કંઈ સુખ,
 વાત કહું છું આ હેલી. અબોમા.

વનનો ભમરો.

સગધરા વૃત.

દીકો છ કોષ કાગે અતુર ભમરને રાખમા સોટતા તો,
 ચારે સાથે મળી છે સરિતતટ રિમે બોલિ સાહેલિ ત્યાં તો;
 હેના પુષ્પો સુવાસી વિટપ નહિ જલા મોહરોને ગુવાબો,
 અપો જાઈ ન જોઈ કુરબક બહુલો એ છાં મોહરાનો; ૧
 બોલી બાગા પ્રિનેથી અહિહતિ પુરવે કેતકી ગધ વાગ;
 દા'લાગ્યો તો અચીતો વન બળિ ગધકે માનિ ભૂગે રૂપાળી,
 પાસે વીંટાપલો છે જામર દિવ ચયુ દુખ વીયોમ કેરં;
 આબોટે ગોતનાને ગુણિયવ પ્રિયનું સ્મૃત ને ખાખ બેળું; ૨
 દાહે જ્યારે જળાની પ્રિય વધુ ઝટપી ભૂગ જાગી ગયો કયા ?

સોડી રાખે હવે શું મધુકર કરશે પ્યારની રીત એના;
 જ્યારે પ્યારી જળી છે દહન દિલ કરી બુંગ ત્યાં પાસ નોતો,
 અગ્ની લાગી અજાણી ધડિક દુર ગયો બૂલ એ શોયતોતો; ૪
 આવી પાછો હવે એ પ્રિય વધુતનનાં હાડ સોધે છ સ્નેહે.
 રૂડી યાત્રા ગનીને જગિરચિ તટમાં લૈ જન્મ સ્નેહિ શોયે;
 બાળા બોલી ઉડી છે મધુકર સમિપે રાખ ચા માટ ચોળે,
 વર્ષા રૂઢ વિચેતો તુરત તુજ પ્રિયા કેતકી પાછિ કોળે. ૪
 જ્નેવી તારે ધટે છે મધુકર ચિતમાં વાટડિ તે સમાની,
 બેસો આવી પ્રિતેથી કરિર તથિ દિસે કાળતી વાડનાની;
 યાતો આપે ઉદાસી મધુકર વદનો બાઝએ શું બકો છો,
 પ્રીતીની રીત ન્યારી સકળ ચિત વિને મસ્કરી કાં કરો છો. ૫
 મારી પ્યારી હતીએ ચિતમહિં પ્રિતથી કેતકી નિત્ય આતો,
 છોડી કામે ગયોતો દહન સમયમાં ના કદી બાર જતો;
 બેસું નાહું કરીરે મરિચ કદિ જગે રાખમાં સોટિસોડી,
 આછે મારું નશાનું વધુપ્રિય વિણહા ! રાહ ચીંધો ન બોડી. ૬

કુમુદનું વાદળી પ્રત્યે વચન.

યાને દાંકયો ચામ, સખિ મુજ યાને દાંકયો ચામ;
 હું પ્યારાના પ્યારની પ્યાસી, હૃદય માંહિ મુકામ. સખિ મુજ. ૮૧
 અવનિતજનમાં આવી વસિને, ગોઠવ્યું મારું ગામ;
 વાલમ મારા વપુમાં વસિયા, હેરવા હૈયે હામ. સખિ મુજ.
 અધર આકાશે ઉઘાળા, તનમાં તોરે તમામ;
 અધુરિયાં મારે ઉઘાળા, હશકી જશે આમ. સખી મુજ.
 શોકલડી તો સકુને હોશે, કો ન કરે આવું કામ;
 ચામ સંતાડી છનો દીવો, દિલડે મારે ડામ. સખી.
 આંગત રાખે શોક્ય ધરમાં, દે નહિ છુટવા ચામ;
 લલ્લુ કુમુદને લ્હાય તનમાં, ધગતી બેઠો ધામ. સખી.

કુમરી.

“માડિ મોહકું કારી નાગન ડસીરે” એ રાગ.
 પ્યારી કાં તરસાવે નેનાં મારી, પ્યારી. ૮૬

દેશરથી આ મારૂ દિલ છે પ્રકુલિત;

નયન જીવેછે નેહ ન્યાગી.

ખારી

વિયુત સમ વીધૂ જલની વદન વૃજ;

કસેજમાં હણી દે કટારી.

ખારી

વાપદાના દિવસો તો વીતના આત્મા વાલી,

અંધીરજ અંતરે વધારી.

ખારી

આ મુજ જીવીત છે વૃજ ખાતર;

ખસક વું વિના મને ખારી

ખારી

વન્દીમા વીંટાયેલો વાવમ વાલીઆ;

લલના લલજીને લે ઉગારી.

ખારી

કુમુદ પ્રત્યે અંદરનું કથન.

ક્રમ રસસર મારે હૃદય હાથ રહી. એ રાહ.

બહાલી બહાસમાં વિંટાયો. મિજે ક્યાં જઈ રહી

વૃજ હૃદમાં કસેલો, હું ફરીર થઈ રહી.

બહાલી ૧

હું હું દેશરે દિવાનો, હાનો આથકું રહું;

વૃજ પદ રજ લઈ પ્રિયે, શીર હું ધરું.

બહાલી ૨

વૃજ મસ્તીનો મદિરા, પિયો મસ્ત હું રહું;

પ્રિયે એની શું લેહજત, મુજ મુખથી કહું.

બહાલી ૩

તણ તાપમાં તપેલો વૃજ નામથી રહી;

પ્રિયે 'કેયજી' કાપિને હું આહુતી ક્યાં ધરું!

બહાલી ૪

હડી ચાંતી, રહિ બાંતી, પ્રિયે ક્યાં હું વિચરું;

થયો દરદે દિવાનો, દસ ક્યાં જઈ રહું.

બહાલી ૫

છે વું અચરણ ચર્ણ, ચર્ણ અવર કાં રહું;

મારા દિલનું આ દર્દ, જીજે ક્યાં જઈ રહું!

બહાલી ૬

હિરા માણિક કે હેમની, ન પરનાહ કરું;

દમેદમ દરદમ, પ્રિયે પ્રિયે ઉચરું.

બહાલી ૭

વૃજ નેનનો ધવાયો તવાયો તને રહું;

બહાલી પૈદ હું છું રોમી, કર ક્યાં જઈ પકડું.

બહાલી ૮

હદી મુરં ચચી સામી, નેહ દ્રષ્ટી ના રહી;

શીકું વાગે મુજ નેને, તેજ તેનું શું રહી!

બહાલી ૯

તુજ વિયોગે મરેલો, અમૃતે શું ઉગરં;
 પ્રિયાનેનના અમૃત વિષુ ઝુરી હું મરં.
 તુજ દ્રષ્ટીથી હું જીવું, દ્રષ્ટી કાળના મરં,
 દ્રષ્ટી વિષુ કટી સહુ દિવે જીવું નો મરં.
 તુજ મૂળ સૂખ માગી, શીર પદ હું ધરં,
 લટકાળી હું છું હેરી, લટે લટકી મરં.

૫૬ ૪ જીવું.

અમૃતેશી પ્રિયે ગેં, ના મૂળ સુખન કરે,
 શેના સુખન કરે, લોક લાગે કાડે.
 આજે અંગને અમૃત પિડ કો કહી સકે ?
 તુજ દેહરની આશ પ્યારી છે મૃત્યુતકે.
 પ્રિય આરતી ઉતારી મુખ આગતી કરે,
 તોયે શાને દરકાર, ચિત પારતી ધરે.
 મુખ સ્વેત જોષ પ્રિયે તુજ હેત સાંભરે;
 મને શામ જોષ શામા શાને દીનતું ડરે.
 છે આ બંધને બાંહેલ વપૂ જોળતું ફરે;
 નથી યોગ્ય કંઈ ઉપાય વ્હાલી કપાંથી વીચરે.
 રહે આશામાં ઉમંગી સંગી બેટે કાપજે;
 આશા વીજળ થતામાં ચિત ચરર બજે.
 હું છું રાક નથી વાંક ટાંક આનશું કરે;
 દીવે શાને, તું દયાળી હજી કુરતા ધરે.
 વશી વ્હાલથી તું બળ્યતા બગેલી ભૂતો;
 તુજ આશક ઉદાસી વ્યોમ માહિ વિચરે.
 તન કોમળ તો મનકાં અકોમળ કરે,
 મંદ્ર તુજ પ્રેમ પાયોધિની હેરામા તરે.

ગચ્છલ.

આનંદનો ઉરમાં ઉમંગકો, તોય તનમાં ફંદેશો;
 દિલસાર આદરનો નિલાની, દ્રષ્ટી દેહરમાં.
 પેખી કળો ખિલતી કુમુદની, કાળજે કગિ ખિલિ શું;
 જોયી બસું જૂમાં અનકલટ, પામવા શુભ પ્યારમાં.

વ્હાલી. ૧૦

વ્હાલી. ૧૧

વ્હાલી. ૧૨

અમૃતેશી. ૨૬

અમૃતેશી. ૧

અમૃતેશી. ૨

અમૃતેશી. ૩

અમૃતેશી. ૪

અમૃતેશી. ૫

અમૃતેશી. ૬

અમૃતેશી. ૭

અમૃતેશી ૮

૧

૨

ક્રોડે ન દેખું તોય આ મન આંખ આગળ શું ખડી;	
ચડી તોય હાય નહિ દયા, દિવદારના દેહગમાં.	૩
પવનપરે જાહે પડું, પ્યારે કદાપી પ્યારીજો;	
તુજ પાય કિરણો પરસદા, ચંદા પસારી પ્યારમાં.	૪
આખું જગત હું આથડ્યો, પણ ના જડ્યો પત્તો જરા;	
દીવા કરે દેવાના દીઠા મરું દરબારમાં.	૫
આ ચિત્તએક મહિં બજે, આહુતી ઉર એમાં ધરું;	
દિવદારના દરબારમાં, આજોહું જામ અંગારમાં.	૬
શાણા સદા જોતે મનોવડ ના હણે નાવું નમ્યું,	
નાતો થયો નીચો નમ્યો, તોયે હણ્યો સસાગમાં;	૭
દીનતા ધરે તો શરહણે, આશો નિયમ સસારમાં;	
એવો નિયમ તે આદ્યો, પાળી શું રાખે પ્યારમાં.	૮
કાંતો કંથેજી તુજ કડણ, કાંમન કામળ માહરું;	
છેના સમોવડ તેથી શું, આ એવદાઈ જામરમાં.	૯
પકડ્યું પ્રથમ મેં પ્યારી પાસે, દોસ્ત દાંડી થઈ રહે;	
હું દૂર પોતે રાજી રહે, વાલી તથા વીહારમાં.	૧૦
વધતી રિયોડી પ્રજગત, પાપીજનો પટપટ કરી;	
પરવાહ ન કરિ તોય હણ્યો, પ્યારિ તેં પળવારમાં,	૧૧
છો પ્યાર પ્યાર કરે ખસકજન, હાય ભાર ન પ્યારમાં.	
જો જો નયન મહિં તો વધુ, વૂટે નહિ તલભારમાં.	૧૨
પાછળ ભળ્યો બહુ આથડ્યો, શિરડામ આ દુખનો ઉઘ્યો;	
હોરિની હાથ વધુ વગી, આધી ખાલી પળવારમાં	૧૩

કામળમાં બિડાયેલો લામરો.

ગજસ.

મૃત્યુ મુજે પડેલ મિત્રને ઉગારિ લે,	
ઉમેલ આચને કિનારે પ્યારી તારિ લે.	૪૫ ૨૬.
સખધ છુટતો ન દીવ દાઝ જી અતી;	
મતી કરી ક્યો તું કંઠગા ઉગારિ લે.	૪૫.
સગાં સખધિ છોડિ દોડિ દાર આવિયો;	
દિનાંતમાં અધાર અધકાર ધારિ લે.	૪૫.

કદી સામ આં સરીર ઉજળું હૃદય ખરે;	
તથાપિ ભૂલી દુઃખ દેશું હૃદય ન્યાગિ લે	મૃદુ.
અંખા અબેધી જાણ જુદા જોડે પ્યારિને;	
તજી તું પાસ આશ મૃત્યુ ? હા ! ઉગારિ લે	મૃત્યુ.
જાબેહ કરું કદાપિ જડ હું કાષ્ટવત્ હશે;	
તથાપિ અંગ સ્પર્શ છટ છે ઉગારિ લે.	મૃત્યુ.
ખાતરમાં બહુ બખ્તો ગુલઝાર જોઈ ના;	
દરગાહમાં સિ દીનતા દિસે છે પ્યારિ કે.	મૃત્યુ.
તું જોઈ સામ અંગ રાત્રિ રૂપ માનિને;	
જાગે જાગે હાં ગુમાનિ દયા દૂર ધરિલે.	મૃત્યુ.
પ્રજાળી મરું હું અંદન તરે હોય તું વિના;	
તું શું દયા હોણી હવે રાજી વિદારિને.	મૃત્યુ.
વિશેષ સૂખ મૃત્યુ સુતાં, પ્યારિ ગોદમાં;	
આધિન એથી જીવ આ, શાંતિ સમાવિ છે.	મૃત્યુ.
કામળ ઉપરથી જીવ કહ્યું કેમ પ્યાર આ;	
વહાણાતણી વ્યથા હવે વાલી વિચારિ લે.	મૃત્યુ.
આપ હું અચર્યા મરું કર તું સહુ ગુન્હા;	
દિલ્લેદારને દેદારની આશા સ્વીકારિ લે.	મૃત્યુ.
જરીક ના વસાય દૂર પ્યારિ તું વિના;	
હંતો હું દૂર તે ગુન્હો ? શું પ્યારિ ધારે લે.	મૃત્યુ.
દંદન થતું સદૈવ દીલ તાપમાં તપી;	
પ્રીયા પીયુષ દ્રષ્ટી નાંખી સહુ સમાવિ દે.	મૃત્યુ.
બખ્તો ઉમંગ બેર ઝેર જગત બાસતું;	
પીયુષ પુંટડા પિવાનિ આશ માંરિ છે.	મૃત્યુ.
આવેલ શરું અરી ન હલે ન્યાય નીતીએ;	
મિજબાનને અપમાનનિમિત્તિ તું વિસારિ દે.	મૃદુ.
જીતરમાં ભરેલ કષ્ટ શુભ ઉપર યશી;	
યજ્ઞ મોહવશ મરું હું હે પ્રિયા ઉગારિ લે.	મૃત્યુ.
આ ચીતવતિ શાંત પ્યારિ શાંત ચીતના;	
હૃદિની શાંતિ પ્યારિ શું ગિતમાં સમાવી દે.	મૃત્યુ.

પ્રીતમની શોધ.

શામ તનિને આલિ ગયા ક્યાં, અંગના વિણ આધાર;
પાછો પ્રતિ સંદેશો ન કહાવ્યો, દોટ દીધી દરબાર.

પ્રિયતમ જઈ હું ક્યે દરબાર.

આ તન વિરહાગ્નીથી વિંદાયું, રોમે રોમે જાળ;

છુવો જવાને લેણ જમાના, હારે જળે છે હાડ.

અવધી માંહી અંતજ આગ્યો, આપ ઠપાં ક્યાં આમ;

નામ વસે છે આ ધટ ભીંતર, ઘડયા ઉપર ડામ.

અવગુણ અંતર શો આવડો છે, નેહ નજર યહ દૂર;

અનુરાગથી અપરાધ વધ્યો શો, ઉણદું ચાલ્યું ઉર.

હારે હારે દોટજ દીધી, કીધી ઈચ્છા મુખ ધ્યાન;

પણ નહિ પગતાં આનન દર્શન, મિથ્યા મુમામ્યું માન.

કાયલ પ્યારી બેન વને જઈ, કર પિયુ નામ પોકાર;

આરતિ અંગીકાર કરે ના, પ્રતીધ્વની ન લગાર.

કોને જહાજા એક દીવસની, મહોળાત શું મેઝાવ;

યાદી આવે અંગ મળે છે, વિરહ બધા ન વેઠાય.

અગણિત જીવો ઉદ્ભવ થાતા, પગતા રહિ પગવાર;

કોને વિરહે શોક ન થાતો, દિનગીરી નહિ દે-ર.

ફાણ દિવમની આ ધટમાંહી, ભૂતિ ધારી માન;

જેહી છે પણ આપે છેટે, જીવું ધરી એ ધ્યાન.

પાણી પ્રીતીનું પથ્યું મળેના, લાગી વીરહ ઉર લાય;

અનિશ અરધિનો અવિક યયો છે, ભડ ભડ ભીંતર ધાય.

આશા રાખી એક ઉરે મેં, આગ્યો તારે દાર;

હાય દિધા હૈયુ ગમરાણું, બંધ બે જોઈ કમાડ.

આ જીંદગીને કરમાં ઝાલી, બહાલી વૃત્તી યહ અંધ;

પ્રેમાગ્ની વીણ પેણું ન બીજું, આંખ છતી પણ અંધ.

માર ધટે તો અસી ઉઠાવી, કાં દે કલેજે કટાર;

કાંતીરથી તન વીધી દે બહાસે, પણ નવ રીમી માર.

ક્યાં આ દિને ક્યાં છે એ દીવ, લેણ ન સાચ સંબંધ;

૧

પ્રિયત

પ્રિયતમ

પ્રિય

પ્રિય

પ્રિય

પ્રિય

પ્રિય

પ્રિય

પ્રીત

પ્રીય

પ્રીત

પ્રીય

દેવ ગતીએ પ્રીતી બધાણી, તોય તેમાં શું ધંધ.	પ્રીય.
પ્રીતીતણે આ ઝગડો જગ્યો, ન્યાં મન રૂપ મેદાન;	
કોટ કાપાનો કેમ ખસું હું, મેદાન કીધું મસાણું.	પ્રીય.
પ્રીતીની રીતી જણે તથાપી, ગુણિયલ આ મું ગુમાન;	
માન પ્રીતીની પુવે ઘટે છે, કો સખી મળી શું અમણ.	પ્રીય.
આગણે આવી આશક ઉભું, માણક મન ન લગાર;	
હાંય પ્રીતીએ પ્રાણ ગયાની, આનન નહિ ઉચાર.	પ્રીય.
મેં જોવાની જો નવ ઇચ્છા, તો તન હણુ મેદાન;	
એકે ગાયો કો નવ જાણે, ખુચે બાણુ કમાન.	પ્રીય.
પ્રાણુ હણે પગ એકે તથાપી, મનુ એ ગુણુવાન;	
રીતી મારે બહાસાં ચઢેને, શું પડે જગતે જનમ.	પ્રીય.
આ તનમાં તાકાદ નથી કંઈ, નહિનર પીયુ તમ પાસ;	
હડી આવન આવની ઉઠાંધી, નયન મટાડત પ્યાસ.	પ્રીય.
મોટા શું મ્હોં ફેરવણું એ, મમોવડે છે સમાસ;	
જાસને દુખમ્મ રહેણું ખુશીમાં, કરમે કુડો કો ક્યાસ.	પ્રીય.
ગાંઠ પરી છે ગુણિયલ હૃદયે, જો હોડો એક વાર;	
ફરી મરી પડવા ન દઈ હું, સુણો ને શામ પોકાર.	પ્રીય.
કાયામાં કરવત ઝુંકાયું, મુખ જરી નવ બોલાય;	
બધા વેળીને રહેણું વેરીમાં, મનની સહુ મનમાંય.	પ્રીય.
આ તપ વર્ષાચીત સદનતા, ઉઠાંધી યાત્રા પગ પ્લાડ;	
તોય ન બેટો સવ્ય સુરતિનો, ગાળું દિમાજે હાડ.	પ્રીય.

પ્રેમનો ગુલામ.

ગજલ.

૫૬ થંકજે પડ્યો પ્રિયા ગુલામ પ્રેમનો;	
• રૂચ્યો ન પ્રેમ પંથ જગત નીતી નેમનો.	૫૬. ૧
યોગ્યને અયોગ્ય ન્યાં ન બામ દદ્યને;	
• ગુલસતાન-શાન ધન સમાન સાક્ષિ બોગનો.	૫૬. ૨
નહિ દેહની દરકાર કાર જગત કયમ ધરં;	
• હપાધીને અહુન નિત્ય સંગી સત્યનો.	૫૬. ૩
ઇચ્છા વિરામ કામ હામ ક્યાં જિજ્ઞે જશે;	

ધ્રુવ વિરોધિ વિશ્વમાં રમુશું ? જન્મનો.	૫૬. ૪
અકિર્તિ કિર્તિ રૂપ કળા ખારી સગમાં;	
દાપ વૃદ્ધિએ અનાદિ પ્રેમ પંચ સાંપડ્યો.	૫૬. ૫
દિલદાહને ઉત્સાહને ઉર વાહ શું કરું ?	
ન્યાં દાહને ઉત્સાહ છે પ્રવાહ નેત્રનો.	૫૬. ૬
ધ્રુવ ન ઉર વિરુદ્ધ ઘણ સ્વર્ગ સોફનો;	
પડવું વળી રૂપદા વિંટાવું અંશ દુઃખનો.	૫૬. ૭
દાં ઝેર અમલ નેત્રમાં અચળ વસે અમી;	
નમી ગમી ખમી ખરો પિડ્યો અનંતનો.	૫૬. ૮
પુરાણ પોડતો કુચન દાગિ ન્યાયિ ન્યાય;	
બસે બધાં વસે હું બાજિ તારિમાં પડ્યો.	૫૬. ૯
કદિ અંત છે, અનંત ખ્યાર કેમ છુટશે;	
દિનનો નથી દુકાળ કાળ છે દિદારનો.	૫૬. ૧૦
સુધા યકી તું શુદ્ધ શુદ્ધ તું સમના સુધા;	
સુધાધિ શાંતિકાગના મજે અનંતનો.	૫૬. ૧૧
આવશ્ય છે ઉપાધિ શુદ્ધ ભાસના યનો;	
ત્રિકાગની હણી ઉપાધિ શુદ્ધ ભાસજો.	૫૬. ૧૨
અનંત વિશ્વ કાળ પણ અનંતમાં ભમ્યો;	
નમ્યો ન ક્યાંક તો અનંત દાગ ક્યાં અડ્યો.	૫૬. ૧૩
નિંદા સ્ફુટી મમ ન ન્યાં અપમાન માન ના;	
દિદારમાં દિલ્લદાર દિવાનો થઈ ભમ્યો.	૫૬. ૧૪
તત્ત્વાતું દક્ત દષ્ટ મ્હાન સુખ મીનનમાં;	
યધું દષ્ટ નષ્ટ મિત્રન સુખ તું રૂપે થયો.	૫૬. ૧૫
રૂપે ન હવે ભાસ હું સુખ ક્યાસ ક્યાં દર;	
હૃદયી ટળ્યો વિનાય જો પ્રકાશમાં પડ્યો.	૫૬. ૧૬

કમળીનો ભમરો.

ઉપજાતો, વંશસ્થ,નો રાહ.

મૃગાક્ષિ તારાં ધ્વજ નેત્ર બેએ,

પાયો મને પ્રેમ રૂપી મદીરા;

- તે કદ્દમાં નિત્ય નિમગ્ન યધને,
હમેશ પ્યારી તુજ પ્રેમ વાયતો. ૧
- પીયૂષ પીધે તન શાંતિના થતી,
શશી અહીં અગ્ની વધૂ વધારતો;
પ્રિયા ઉછળે કદિ દ્રષ્ટી વારિધી,
ગુમાનિ તારાં કિરણો પુષ્પવશે. ૨
- આકર્ષણે દ્રષ્ટી તણા પ્રિયા તેં,
ચોરી લિધું છે ચિત ચોકમાંથી;
મૂઠી ઉઘાડું હું સુતો કટાણે,
પ્રભાતમા પ્યારિ ન પાછું આવ્યું. ૩
- અમરેશ તેતો અમથા કયાય છે,
રાત્રીસને કા' જરિ ખોટ શું છે!
તિલોતમા ઉવંચિને શચી વશી,
પ્રિયા સદા નેત્ર કટાક્ષ તું રિખે. ૪
- ગુમાવ્યું આયુષ્ય જાએ બવે ફરી,
ન પ્રેમ પોથી લગિરે શિખ્યો હું તો;
કપા કટાક્ષે ઉજ્જળ કરો મને,
શું પ્રેમનો પાઠ પઢાવિ દીધો. ૫
- હવું પ્રધૂ સખ મળ્યો ન હું પ્રિયા,
વીયોગમા હ.ખ જરા ન વ્યાપતું;
મળ્યા પછી આ મનને ઠગી પ્રિયા,
પ્યારું ગણીને પ્રિય પાસ રાખ્યું તે. ૬
- મહો શું પીડે જડતા શરીરે ?
આખે દિગ્મે ઉજ્જળ મેઘ ચિત્તે;
તું નેત્ર જેવું ધ્વજ ચિત્ત તારું,
હમેશ પીરે ગ્રહથી વિશેષ. ૭
- બવા થયા આ જગ જોગિરાજ,
કામ્યા ન, પામ્યા કદિ નેત્ર તારાં;
અર્મી-ભર્યા, આસકને નિદારે,
તપેશરીએ જગમાં કર્યું શું ? ૮
- બકે બલે પ્યારિ તું ફંદમા પડ્યો,

સુદર્શન મુખે મુજ જીવ છે ચડયોઃ
 દ્રષ્ટી તજો દોર મુનેત્ર ખેલિને,
 હમેશ ખારી મુજને, મુખાવશે. ૧૫
 સહુ રમે સ્વાર્થ તથા જુગારથી,
 પડાવું કંઈ એ ચિત્તમા વિચારશે;
 નિ.સ્વાર્થ તારી ધ્વજદ્રોમાં પડયો,
 તજ્યું બધું એ અહીં શું મુખાવશે ? ૧૬
 શું મારી પાસે રહું કે પ્રિયા હવે,
 નસાડી લીધું ચિત્તહું કટાક્ષથી;
 અભેદ બેઠાં ચિત્તમાં કટાક્ષ તે,
 રહેલ બાકી વિચરે સુમાર્ગે. ૧૭
 ચોરી કરે ચોર નિશા સમે તો,
 હમેશ રાખે બધ ગત્ય દડે;
 ખેલાન કાપી પ્રિયના કટાક્ષે,
 ચાટા વિષે ચેતનને મતી લાઇ. ૧૮
 મરે કદી જૂજ વિષે જગે તો,
 મીઠાઈ લાઇ કાચુ મુખે મુકે આ;
 પ્રાણ સુકબું પ્રિય ખોત તારા,
 ગમે શું બીજું જગમાં મને કહે. ૧૯
 હમેશ જે એકનું એક કામ,
 કંટાળિ જતા કરતા પ્રિયા તે;
 ધીન્કાર હું તે જનનો ધરીને,
 રમર હમેશા પ્રિય તારું નામતો. ૨૦
 પ્રિયા હમેશાં મુજ ચિત્ત આરથી;
 પડયું પ્રતીબીબ અરેખર ત્યા;
 એકાંત ન્યાયું નિત્ય દષ્ટિ મીલિને,
 કરું શું બીજાં વ્યર્થમાં પડે તો. ૨૧
 બીજા જુએ જો કદિ તારિ સાચું,
 તે જોઇને આખ બગે અદેખી;
 ધારું હું તોયે મનુષ્યે, રૂપજી, ૨૨

જોતાં મિળને આટકાવવાને,	૧૬
ખીઝાં રહે તરખી દિદાર માટે,	
ત્યારે હમેશાં પ્રિય નેન દાગની;	
દશરિને કામ મજૂર પાસે,	
કૃપા દટાક્ષે બદલો ન વાગે.	૧૭
શું કામસાંગી તુજ દ્રષ્ટી કામગ,	
સાધ બધી કામગતા ધડી તને;	
ઉદારતાથી ધણું આપુ અંજ,	
શુ વાણિમાં તાણુ દરી પ્રભુએ.	૧૮
ધીમંત ઘેરે કરવા ઉગ્રસ,	
ખડે ખીડામાં સહુ દીપમજે;	
દગ્ગર આરે મન દીપમાળ,	
પ્રિયા તણા નેત્ર દટાક્ષમાં છે.	૧૯
નાનો હતો તે વખતેયિ ધૂળ,	
નહામો હતો આ જગમાં રમીને;	
ગંદાં થયાં ગાત્ર બધાં ગળીને,	
મિસાય તુજ નેત્ર નિરે નહાડી.	૨૦
પિયુષ બાપી તુજ ખોલ જેના,	
દર્શું જરી સ્પર્ધ થયેલ, તેણું;	
જીવીત મુખ રૂપ જગે થયું છે.	
ફેરો ગણારો ન વૃથા અહીં આં.	૨૧
સ્તનાદિ ટાંચે અડિ મેં વિકાસ્યું,	
ત્રિવીધ રૂપે જગતું સ્વરૂપ આ;	
ફરી ન ત્યાંથી ઉતરી ચક્રો ફું,	
આવ્યો હતો તે પ્રિય વાદ બૂધ્યે.	૨૨
કુંતાજિ મંદોદરિને સિતાનો,	
અદલા અને દ્રૌપદિ સાથ તારા;	
પતીવ્રતા પૂર્વ યાદ બધી ખરી,	
તેથી હું તુને ચહતી પિછતું.	૨૩
દશક હિન જિવન જે સતી તણું.	

કર્મે મનેને વચને પતી' બીજો;
ન સ્વપ્નમાં સંશય ને હૃદયર્થો,
મર્વે તું પાસે પતિવ્રત તુમ્હ છે. ૨૩

મળ્યાં સુનેત્રો પ્રિતિમાં પડ્યાંને,
આનંદ નિત્યે વધતો જણુનો;
યયો પરાધીન પછી પ્રિયા હું,
તાપુજ દૈને ચિત્ત લીધું તાણી. ૨૪

દ્રષ્ટી તણું આ જમમાં દયાળ ને,
દેખી દુખીને દિલ દુઃખ ધારતાં;
દયાળિ દ્રગનો દુખિ દોષમાં હું,
ખર્ચો પ્રિયા તો નહિ ખોટ આવે. ૨૫

કયા મુણે કોણુ વૃથા ગણું હું,
ન્યાં નામ તારું ઉચરણના તે;
અભાવતું કેમ ગળે ઉતારું,
શો લાભ તેમાં મુજને પ્રિયા કે' ૨૬

ન્યાળે પથે ને ધડિના વિશમે,
દિદાર મોંઘા પગમા ચતાના;
તરૂપી રહે ચાતક જેમ નેત્ર આ,
ના દ્રષ્ટિ દારે જળ ખુંદ પામે. ૨૭

પ્રિયા પડયો હું તુજ પ્રેમ વારિધી,
ચડયો હિચોળે રમવા ચડયો ત્યાં;
શુભાન મેલી મુજ નામ રમનું,
સમાગમે તું સમ હું યયો પ્રિયા. ૨૮

બધાં કહે આ જગ પ્રીત જૂઠિ તે,
મને હું માનું જન સુખ એ હશે;
ખરી પ્રીતિ તું સ્વરૂપે ખડી પ્રિયા,
મુમ્હે શું જોવા પઠિ સ્વર્ગ-મુંખ કે' ૨૯

ચાણી તુંતો છો મમ સ્નેહ આ દ્રા,
વર્ષાવ નેત્રે જળધારે' પ્રેમની,
જળેલ વિરહે તન શાંતિ પામે,

એલી કરદિ પપ પ્રીતની જ્ને.	૩૧
હદી પધારો સમયાવકુળ તો,	
ગરાળનું પાવન ધામ તો યશે;	
ઉતારું લાઇ આરતિ હું સશીરવી,	
જ્ને આરની આરિ સ્વિકારશે તો.	૩૨
કહેછ બંડાર કુમેરના મહી,	૧
રિદ્દી અને સિદ્ધિ વધુ ભરેલ છે;	
તથાપિ બંડારની ભવ્યતા પડી,	
વધી ન તારા પ્રિય સખ્દથી પ્રિયા.	૩૩
બધાં સુખો આ જગના લાઇને,	
દુઃખા વિશે એક સમે સુખ્યાં મેં;	
બિજી ગમે નેત્રનું સુખ મૂક્યું,	
નીચું નમ્યું આ જગનાં સુખોયો.	૩૪
રહું ઉદાસી લઉં તારું નામ,	
મુઝાઈ તો નેત્રિયું નિર્મલો હું;	
પિડા પડે તો ચિત્ત પ્યાર જાણી.	
ઉદાસી દાસી સમ વસતી ત્યાં.	૩૫
મદાંધ યાતા મદિરા પિને ધણી,	
શુદ્ધી શુભાવી કુળનાથ કિધું છે;	
સ્વરૂપનો વારણિ મેં પિધો પ્રિયા,	
રહેલ બાકીનું શુભાવવાને.	૩૬
માંડો ગણે કે જંગ મુર્ખ ધારે,	
શુભાનિ કે ચિત્ત ગણે સ્વચ્છંદી;	
તોયે મને શું? તું વિચાર પ્યારી,	
નેત્રે ચતો નિર્મળ હું પ્રિયાના.	૩૭
માતા પિતા બ્રાત્ર યથા નમેશ્વર,	
ધક્કો દઇને ઘર પહાર કાઢ્યો;	
વિરક્ત વૈશ્વ જ્ને કરી ભાઈ,	
દીઠું નહીં અંતરે અંતરે પ્રિયા.	૩૮
વીરિત જ્નેનો જગની પ્રિતિ હું.	

પાણી ત્રિવે લેખ લખ્યા દિમે તે;
 જુ'માય, તારી પ્રિત લેખતો છે,
 લખેય શીલાપર, ના જુ સાચે.
 દેખુ છું હું વાયક આ જગે જધા,
 છે કાઢતે કાઢ હું પાસ વાયતા;
 માયું ન દેતાં જનતા દોર તે,
 માયું ન, તોયે મનની મૂઢ જની.
 અંધુ વિવે મચ્છ રવી સુકિયે,
 વા'તી ધરે અંધુજ અતરે તો;
 નિર્ભાં જિવે સારસ જોડિ જોધ,
 મુખેંડુ દેખી જિવ તું ચકોર આ.
 મૂઢ મુખે ચી મૂઢતા છવાઇ છે,
 રમ્યાનું મુખ પંકે પસાગ ઇચ્છું;
 બચું ગરીબી સ્થિતિ ગાન પ્યારિનું,
 હું છું શિલીમૂખ પ્રિયા સરેજનો.

મિથને આમંત્રણ.

રાગ રેશી.

કોહી રામ સમરોરે મારા આતમના આધારે.
 વાલમ આવોરે આજ રમવા માઝમરાત;
 લખએ લાવોરે પછી પરવરજ્યો પરભાત.
 મન મેડીમાં પલંગ ખીછાવું, તનનો તખતો ટાંચું,
 વિવેક રાખું દારપાળમાં, રજની સારી જાયું;
 વાલમ વચગીરે, પછિ કહું વિયોગની વાત.
 ચાતી નહીં ત્રણ તાપે તપી છું, જીતગ નહીં કાંઈભાન,
 માન વૃથા આનું મન આરે, હો અમીરસનું દન;
 ચાંતી પાસુરે, હિયુ ભાગી દ્રષ્ટી પાત.
 આનનમા આદર અતીથય છે, ધણું ધરે ધમસાણ,
 વૃત્તિ તણો વ્યવસાય વધારે, આવું શું ધણીને ધામ;
 સાસરીયામારે, વમવું એ વચગી વાત.

કુમતી નણ્ણદી કાળજ્યું દાપે. મારે મેણી નીચદીન,
સામરીયાંની ચણી સામી, પુરી હું નહેતી પ્રતીયુ;
નહોતી, નણ્ણીરે, પરચમ આ વીનક વાત વાલમ. ૪

ધરમાંથી આરે જાન દે કો, ક્યાં જોડે ચામ ચરીર,
નીચદીન દુખ દે ચમ નમેરાં, વાકો નણ્ણલ્લ વીર;
સહુ સંતાપેરે, જો હું તિચરં વાલમ વાટ. વાલમ. ૫

દર્શનમાં આપાં દુખ આવે, ક્યાં મતિ યાયે સ્થીર;
વિયોગમાં વચમા દીન દાહું, નયને વરસે નીર;
તનહું તત્તખેરે, મુખ જોના અતર આચ. વાલમ. ૬

શયી પુનમનો સેઁળ કળાનો, અમૃતવરસે નેણ,
તે ટાણે ચિત રમ્ય અગાશી, શાંતી આહે સેણ;
જેથી સજોડેરે, બાણું પ્રિય અંતર બાંત વાલમ. ૫

અતર ઉમદા આંસપ છાંડું, ભાવે કરં ભોજન;
આનંદ આજ અમયપદ મારે, ધન આશુનો દીન;
જિવતર સેખેરે, સહુણીતું મુલો આ વાત. વાલમ. ૮

આવો અધીપતિ એક વખતજો, રમવા આ રંગમહેલ;
મન-મેળાવો એવો કરં જો, છુટતું મુકેલ ઉલ;
શાંતી સહુણીનેરે, દેજો પછી દિનને રાત. વાલમ. ૯

ધણી દીવસની ધટ અમરમણ, આજ યવતી વિનાય,
દુઃખરૂપ આ સંહુ નહિ દેખશે, આપ સ્વરૂપે સમામ;
અમિરમમાં કુરે, કુળી રહું દિનને રાત. વાલમ. ૧૦

મણ્ણકારા બડકાવે ભીંતર, આ અંતર અચીનાય;
હાર ઉધાહું ત્યાં ન મજે કાંઈ, નિશ્ચય થાકે નિરાય;
વિપવાનદેરે, ઘડી ઘડી આનંદ આધાત. વાલમ. ૧૧

અમેદરૂપે રહો અહોનિશ, હું થાકે આપ સ્વરૂપ;
આતંદનો અદકો દિન મારે, સંક સમા સહુ ભૂપ;
ચિતમાં ભાસેરે, લક્ષુ આ અચળી વાત. વાલમ. ૧૨

પ્રિયને સંદેશો.

ધોળ.

જાણી આવ વિદેશો તું વાલળી, જા તું ચામને ધામ આવાર;

સરીતા જ્યાં સાર, રમે રંગ છોડીને.	૧
તારા સ્વરૂપે પતીતી દે શામને, તેના સત્વ ઘરિરે પ્રકાશ;	
બેનેતે અવાસ, જાજે જામ દોડીને.	૨
મેંતો સાહેલી સુંઢાડી સરીતાને, નાથ સાથે યવા નવો નેહ;	
ત્યાં તે જૂલી દેહ, સદેશો ન કહાવીયો.	૩
લાગી આટલી લક્ષનાને વાર ત્યાં, કુતો આપે અકળાઈ અધીર;	
સુધા શો સમીર, બહાવી બેની લારીયો.	૪
જામે આવી લડું તારાં ભાગ્યું, માની જાત હું છો સગી બેન;	
મને થાય બેન, મનામ્ય જે નાથને.	૫
રસીઓછ રીસાયા છે શે દુખે, યાને સંતાયા શામ ઘરિર;	
મને લાગે તીર, જપું જોડી હાથને.	૬
શાણી સાહેલી ગધ દરબારમાં, બોળવીને કરી નિજ રૂપ;	
પદ્મીયું સ્વરૂપ, અવર કેમ ઝાળખે.	૭
મોઢું જે મનાવાને માનવી, સ્વામી સ્વરૂપે સહુ જની જાય;	
કહે ક્યાંથી હાથ દે સદેશો મને ધરે.	૮
ઘાઠી બેની હું સ્થિર મનહું નથી, અજોઅંગ લાગી મને આગ;	
જડે નહોં જાગ, ખીજે ચીત ના ચડે.	૯
શાણી જ ત્યારે સ્વામીની આગળે, ખુદી સ્થિર કરી બેસજો બાગ;	
વીરહની જે જવાગ વ્યથા તે વિચારજો.	૧૦
જામને સદેશો કહે જે હું શામને, “ક્યા અવગુણે આપ ઉદાસ”	
સાહેલી ને વાસ,” કહે તે સ્વીકારજો.	૧૧
શાણાહો સદ્યુગ્રીરે યરમ ધટે, નહે નરમથી નાશી ન જાઓ;	
ચતુરાંને ચારો, અધિકાર આપનો.	૧૨
બાધ્યું શીર છોડે ન સદી પતી, મતિમાં હિતરું જે મહાન;	
કદાપી અજાણ્ય, પીડા પાપ પોટલો.	૧૩
મતીમાન મોટપને અંજે વસે, નીચા જનના નાશાયક મૂલ્ય;	
નીચું ગણી નર, ગરવા નર ગણી જવા.	૧૪
થાપે વામીટ સખ સ્વરૂપમાં, પુણ્યનો નહોં એ પરતાપ;	
સચ્ચરૂપ આપ, નિર્જુણમાં ગણી જવા.	૧૫
શાણી લાવી હરણુકરી શામને, કહાડી દાર નીધીથી નિ શંક;	

બેદી રામા રંક, સોપણુ યતી ચતની.

ઉઠ અધીપતી બેન આનંદઆ, દિવ્ય ચતુષ્વે દીક્ષ દેદાર;

નરમ દીક્ષ પ્યાર, લક્ષ્મી ઘડી આનંદની.

પ્રિયાનું અવલંબન.

શિખરિણી વૃત.

રહો આધારે હું અવર અવલંબન કયમ કરે,

દિવાનો દેદારે અધિક સુખ આસા ચિત રમરે;

ગણી પોતાનો બે પરમસુખ આપ્યું જગવિશે,

વિસ રૂં કે' સાથી પ્રબળ વૃતિ તારી ગમ વળે,

બિન્નું સુઝે શાને તરણી તુજ નેત્રો વિણુ દ્રવે,

સદા સાંતીવાળાં પિયુષ ઝરતું રે' જોઈ મુજને;

નિવાદોરી મારી નિવન લટક્યું પ્રિય કરવડે,

નિવાડે કે મારે કુલ હક દિધો પ્રીય ચિતને.

હવે શંકા શાની પ્રિયતમ સમે પ્યારિ નિરખ્યો,

રહુ રંગે રાચી સખળ પ્રિત સાચી મુજ મને; -

છુટે કો' રી રીતે પ્રબળ ગુચવાડે ચિત ચડ્યું,

શકે બે ના જોઈ અવર રૂપ વક્તીમય ચડ્યું.

મિત્ર જોડે જોડો પ્રબળ પશુ ચીતે શિદ્ધ ધર,

ધરં પ્યારી પ્યારે અવર પરવાહ સદા તુજ રહું;

કરે શું કંગાલો મરણ સમ છોને બકબકે,

ઉચારે બુદ્ધ કે સરસ કહો સ્તૂતી મર કરે.

કદાપી દેખાડે ઉર મહિ રહો અગ્નિ બભુકો,

ધુ'વાડાથી કાળું ઉપર કરિ દે છો જગતને;

પરંતુ કો વેળા ઉદધિ ઉછળે બે રમ્ય ઉરમાં,

બધું ભુરેલી નાંખે વિશ્વજકતિ દુષ્ટોનિ પળમાં.

મને આસા એવી સુખમય બિન્નું કોણુ તું યજી,

દુ જો છે દેનારં કવણુ જગમાં સુઝતું ન નકી;

અરે આધી વ્યાધી તણિ કદિ ઉપાધી ચિત ચડે,

હું જોતામાં શામા પરમ કદિ તોયે કશું કરે ?

સદા હારે તારે શિતળ કણુ અમૃત છવધરે;

મરે કોને મારે અવર જનને જીવેન દિયે,
 મુંઝાણો આવ્યાનું સુખમય પ્રિયે સ્થાન તું ખરું;
 સદા મારું સાચી ચરજન મિત્ર કાં ચિત-લહુ,
 બધાં છોડે બંધુ તનય તનયા ને પ્યારિ કદિને;
 તજે માતા પિતા તદપિ ચિત શોકમરન ન રહે.
 આદેખાઈ આંજી જમત જન નેત્રે વિકળતા,
 વિભોદાશે ત્યારે ચિત રંભિ રહે ને પ્રિય પ્રભા,
 ચડયા દિમે સર્વે નિસરણિ મહી સ્વાર્થ કરમાં,
 ચડે ઉંચે ઉંચે અવર પટકયાનું કાર્ય ઉરમાં.
 હું છું તું ઉચ્છંગે-ફિઠર જરિ છે ના દુષ્ટ જનની,
 સદા આનંદે રહું જિરખું ગતિ તેના કાર્ય નિયતી;
 તજે સર્વે વાંલાં તદપિ દુર નાખે સ્વાર્થ જરિ ના,
 અરિ જાતે તોમે ઉપ-ધિ રહે જગ અરિ ના.
 અરે જુદાં આ શાં અતર પટ રાખે જમત કાં,
 હશે શી ઇચ્છા તે ખમર જરિ ના વાંલ વસ કાં;
 વહે વહાયો વહાયો મુખ ઉપર મીડું ફૂંરે ઉરમાં,
 રહ્યું સંતાપ પકડિ શિર છેદે જન બધા.
 દયા ના દીડી મેં હરદમ દયાળુ મુખ વહે,
 મિડું મોયે બોલી વિપત્તય હમેશા ઉર ખરે;
 રહે ને વિશ્વાસે પત્રક મહિ નાખે હણી બધાં,
 બતાવીને પ્રીતી અરિ સમ કરે કાર્ય જગમાં.
 રમેલાં દોડાં મેં કનકમય પીતલ બધું,
 ન દેખાતું દ્રષ્ટે પરમ દુખ કષ્ટે છતું ચતુ;
 અને તોમે કેતાં કનક નહિ છે ના નામ ઉરમાં,
 નરેત્રું છતું તે પગટ યજ જાતું જાણું કુરમાં
 તથાપી તારામા જરિ ન કુડ આતી વસ્તુ દિસે,
 બધું સારું મારું મુખ ઉપર ને અતર ખરે,
 અમેદાનદેને હૃદય શુભ તારું જામતું.

અને ત્યાં ન્દાવાને હૃદય મુજ વ્દાસે વિવસતું;
 અમી દીસે આંખે સકળ પર અદ્વૈત ચિત્તમાં,
 અરીને દેવનું સતત શુભ યાવા ખલકમાં;
 અમીવાળી આંખે દરદમ જુવે સર્વ સમું વું,
 અધા પામે શાંતી પરમ સુખ જોવું ચિત્ત ધન્ધનું.
 અને તારા હારે સતત મિડ રે'તી દેવ જનની,
 મુખે લેવા માટે વિષસિ રહિ ન્યાં વૃત્તિ સદ્ગતી;
 મુધા છોડી યાને વિષ જગત લે આપ કરમાં,
 મુધામાં છે શાંતી મરણ નજરે છે વિષ મર્દો.
 અને હુ'નો તારો અનુપમ યથો દાસ સખી જો,
 પછી શેની પીડા અધમ જનની આ ચિત્ત ધરે;
 સદ્ બારા નીચી મદિ' ચિત્ત ચહે મિષ્ટ જગને,
 તજ દે ખારાને ઉદધિ તદ્દપીના ચિત્ત લહે;
 મિઠી મીઠું વુંમાં અનુપમ મુધાથી સુખ ખરે,
 શું કામે છડિ એ પ્રિતયિ નહિ પ્રાણી અમર રે;
 રહે જાતે જીવી અમર સમ પ્રાણી અમર-એ,
 અને તે માટે તો વૃજ પર ધરે પ્રીતિ અમરે.
 મને તારો જણી પરમ પ્રિત આણી શાંત ચિત્તમાં,
 ધટે દેવું પ્યારી અમિરસ બધું સ્થાન જગમાં;
 હકીરી તે સ્થાને ફિકર તજિ તારા સ્મરણમાં,
 કર' પૂરી પ્રીતે જિવન લગિ એ આસ ઉરમાં.

પ્રેમીના ઉદગાર.

શાફુલવિક્રિડિત હંદ.

હ ધોડો શણુગારિયો સદનથી સામે વિદેશે જવા,
 આવી ઝલિ લગામ લાડિ ઉચરી રોગવ શાંતી થા;
 ઉતાપી ન થવું ધટે ચિત્તવિને શાંતી ધરો સાલના,
 ભોડો આ ચિત્તમાં વિયોગિ બસી બાગાધિ જીવાય ના.
 વાધે સુખ વિશેષ નિત્યક્રમથી આસ્તેયિ ઉચે ચડે,
 વીયોગી દુખ દીલમાં નવ ગણે વાલીડિ ના'લા વધે;
 મા પાડી ધટમાં સદૈવ દુખ દે રીજાઈ રે'વું જગે,
 તેથી સુખ અપાર ચીત ગણુશું જો પ્રાણુ સામે પજે.

શામા શામ સિલોકવા વધુ પ્રિતિ ધરી ધની ધ્યાનમાં,
 સાહેલી ધરમાં કદાપિ મળશે પૂર્ણ જઈ પ્યારમાં;
 છે જાગી જન આગણે પુછવું શું વીચાર એવો થયો,
 હૈયાનો સુખ હાર કે' પ્રિય સખી જૂદી શું છે જાં ભો. ૩
 કંઈ લાગ્યો રહી લલીત લલના સાનંદથી શામની,
 છે બીડો જુજ બાથ નાથ પુવડી રોમાંચ તની જની;
 કીધું સુખન સ્નેહિએ અધરણું એકાંત એવી મળી,
 દાબી કંઈ જુજે મુખે પ્રિય વદી શામા સમૂળી ગળી. ૪
 દીસે છે વધતો કદાપિ પગમાં યાનો પરી તો પળે
 રાજી થાય ધડીકમાં ધડિકમાં, શોકાગ્નિ છાની દિસે;
 છે ના પારખ પ્યારની હૃદયને ત્યાં પાન્નું શું પડે,
 એ છે સ્વાર્થ તણોજ સ્નેહ જગમાં ગાંડા કને ગામરે. ૫
 દીસે બ્યાં નિજ દ્રષ્ટિયે દુર થકી ઉત્સાહને ચાહ બ્યાં,
 મીટ મીટ મળે કદી દ્રવ તણી આનંદનો પાર ના;
 સુખે સુખિ દુખે સદા દિલ દહે વાસો વસે અંતરે,
 એતે પ્યાર, બિજુ' વૃથા જિવન છે ભેડાં કભેડાં કરે. ૬
 છે આ જીવ તણા પિયુ જિવન કું, મીઠ્યા બીજુ' માવું છું;
 કું છું પ્રાણ સમાન પ્રીય તમને આનંદમાં એધિ છું;
 સેરીમાં કદિ શામ કું નિરખવા આ વાર આવરતા,
 ધારી ઉભિ ન ધ્યાન માન મનશું દ્રષ્ટી કરી ના જરા. ૭
 પ્યારા સાથ પડેવ વાદ વદતાં સામા મળે શેરિયે,
 માર' હાકલ હાથ નાથ નથિ આ નેનો કહે હેરિયે;
 હૈયું અંધ બને કને મન નહીં વાર' શું કો' વાલિડા,
 છે આ અગ સિથીલને અપળ છે નેનો કરે નાથ શા. ૮
 માડી પ્રેમ તણી દુકાન વકરે વાલે વધારે ક્યો,
 છું માસેક દુકાનમાં સરસ લે છે માલ મેં સંધર્ષો;
 વેચ્યું વાલમ હાથમાં હૃદય આ કાણુ નથી કેડિતો,
 આ આકાર અમુલ્યવા નહિ તદા છેકાર એ કંથનો. ૯
 યાકી પત્ર લખી પ્રતીઉત્તરના છે પ્યાર પાઠો હકયો,
 કે જૂદ્યા બટકો નહીજ કટકો કોવાર પ્યારા લખ્યો;

છે અનિહવળ અંગ રંગ મુખશે મુગાળ જામી રસો,
 શી લાંબી અધરે અધિક મધુરતા આનંદનો ઉભરો,
 પાંલાને નગરે જરી નિરખતાં ખત્તા શું પ્રેમાશ્રુ આ,
 બેટે બેઠ જરી ન જાતર દિસે મુખ્યા મને માનયાં ॥ ૧૮
 છેના લેશ સ્વરૂપને અવલોકે અપે નથી ઓપતા,
 લાગે ના લલનાં લક્ષીત પથ્ય છે ભૂષીત અંગારમાં;
 નેત્રોમાં નહિ માલ હાલ શુભના રામા ઉરે રંગના,
 મારા નેત્ર ચક્રી તું ને મુરખતો દેખીશ દેવાંગના. ૧૯
 શું હોશે મુખની રૂડી મધુરતા આનંદમાં મગરે,
 ગોરીશી શુભવાન ને અપણ છે ઉત્સાહ સો છે ઉરે;
 આપે માન શુભાનના મન વિષે આધીન શી અંગના,
 આ એકી પતરાણિ છે અવરની મિથ્યા ધરે મેહકાં. ૨૦
 મા બાપો તણિ તે ઉતારિ રમણી પ્રીતી પિયૂને દિધી,
 પીવાને તણવાર તું પિયુરના પ્યાસા હું પ્યારા ચક્રી;
 સુહૃદનો તનિયો શું રનેહ ચિતના ચામા તણા સાથમાં,
 તેમાં તાત તણાં તમામ તનિયાં આજે શુંડી આમકાં. ૨૧
 સાદી ધારિ શરીરમાં જડિ લિધા ખુદા શું બિલોરમાં,
 લાગે લીસિ કિનારિ નારિ જાનિ શી નિલાંબરે ચંદ્રમા;
 ત્રીવાળી તન આણુરી ચરિરમાં શી આણુરી ચિતમાં,
 પ્યારાને મળવા મહાન મનતી દોડી દોડી રૂપમાં. ૨૨
 ક્યાં મારો શયુગાર સાર રૂપ ક્યાં ક્યાં જૂની માતા પિતા,
 ક્યાં મેવાં સુહૃદે વિસારિ ચિતથી આ અંગનો રંગ ક્યાં;
 હું મુખ્યા મતિ હીલિને હણિ તમે પ્યારા કિધી આકળો.

વાલીડાં ન વિયોગ યોગ્ય ધટમાં દાડી દહે દેહ આ,
 સા આ ખાખ શરીર છે તમ વિના, બાકી રહ્યા છવ આ. ૧૦
 શીકા અંગ તણે શું રંગ સખિ આ હેડું નહી શહિસે,
 સૂઝ શું મુખ પંક રંક સમ આ ગાત્રો શું હીલાં પડે;
 રોતી સાસ ઉસામ ઉર બરતી શું દુઃખ દેડે સખી,
 રીસાયા રસિયોજિ રોક ધર જઈ, તેને દુખે દુખળી. ૧૧
 દીવાની દરદે બની દિલ વિષે, સત્તા ધરી સ્થળની,
 જૈનો રોગ અયોગ્ય આવી અડિયો, હું ભોગ તેની બની;
 રોગે રોજ રિબાડું રીસ હદયે, આ અંગમાં રક્તના,
 શીડી કીકિ તરે ન નાથ નજરે, જોતી સુખો જોમમાં. ૧૨
 પેલી પ્રીત ભગાડિ લાડિ ઉરમાં, આધીન ના અંગ આ,
 પાડી છે, પરહાય નાથ સુજને, છેડી મરી સામકાં;
 વીયોગે દુખ છે વધૂ વધુ વિષે, કોની કને જઈ કથું.
 જૂરીને મરવું રહ્યું જગતમાં, આ ભાગ્યમાં એ લખ્યું. ૧૩
 જલ્પું ના પ્રથમે પિયૂ પિડ થશે, મુઘ્ધા મતી હીણિ હું;
 આતી પાશ વિષે પડી, પિડ હણી એવું ઉરે ધાર્યું.
 બેડી તોડિ નખાય નાથ કહિયે, કેહી બને કાષ્ઠને;
 આછે પાશ ગળા વિષે પ્રિતમ તે, તોડયો નથી તૂતો. ૧૪
 બાધી આ વધુમાં વધી ચિરહની, વાલા રિયોગે વધૂ;
 રેંતી રોજ રિબાધ કાંઈ ન મજે, રોગે હું રામા રહું.
 જણે કોણ અગત્ય પીડ દિલની, દર્દી વિના દુઃગણું;
 ક્યાં જૈને કથુ કથ આ વધુઅથા, કોઈ નથી માતવું. ૧૫
 હસ્તી છે વશ અંકુશે મૃગસદા આધીન છે ગાત્રને,
 દીસે મીન સદૈવ આધિન ચતાં જોળી ગજોને મરે;
 દેખી દ્રષ્ટ પતંગ રંગ દિપનો, દોડી મરે ના ડરે,
 પ્રીતી જાદુ કરી કરી વશ મને, આ છવ આધીન છે. ૧૬
 આશી છે તનની ત્વગ ચપળચાં નેત્રો અતૂંગ તણાં,
 શો આ કંપ જરી ન જંપ ચિતમાં સદાયતાં અંગસા;
 મૂખે શો સિતકાર પ્યાર વધનો અમૂકે જરી ઝાલતાં,
 આ શું કામ તણી પ્રિયા રતિ રહી મુઘ્ધા રૂપે માનમાં ૧૭

છે અસિદ્ધવળ અગ રંગ મુખરો ગુનાળ જામી રહો,
 શી લાંબી અધરે અધિક મધુરતા આનંદનો ઉભરો,
 વાલોને નજરે જરી નિરખતા ખતો શું પ્રેમાશ્રુ આ,
 બેટે બેદ જરી ન જીતર દિસે મુગ્ધા મને માનમાં ॥ ૧૮
 છેના લેશ સ્વરૂપને અવધવો અપે નથી ઓખતા,
 લાગે ના લલના લલીત પશુ છે ભૂષીત મંગારમા;
 નેત્રોમા નહિ માલ હાલ શુભના રામા ઉરે રંગના,
 મારા નેત્ર થકી તું જો મુરખતો દેખીશ દેવાંગના. ૧૯
 શું દીસે મુખની રૂડી મધુરતા આનંદમા મનરે,
 ગોરીશી ગુણનાન ને અપણ છે ઉત્સાહ સો છે ઉરે;
 આપે માન શુમાનના મન વિષે આધીન શી અંગના,
 આ એકી પતરાણિ છે અવરની મિથ્યા ધરે મોહકાં. ૨૦
 મા બાપો તણિ તે ઉતારિ રમણી પ્રીતી પિયૂને દિધી,
 પીવાને તણવાર તું પિયુરના પ્યાસા હું પ્યારા થકી;
 સુહૃદનો તળિયો શું સ્નેહ ચિતના સામા તણા સાધમાં,
 તેડા તાંત તણ્યાં તમામ તળિયાં આજે શુંડી આમમાં. ૨૧
 સાદી ધારિ શરીરમાં જડિ લિધા છુટા શું બિલોરમાં,
 લાગે લીલિ કિનારિ નારિ ખનિ શી નિલાખરે અંદમા;
 ત્રીનાગી તન આતુરી શરિરમાં શી આતુરી ચિતમાં,
 પ્યારાને મળના મહાન મનની દોડી દીઠી રૂપમાં. ૨૨
 ક્યાં મારો ચણુગાર સાર રૂપ ક્યાં ક્યાં ભૂમી માતા પિતા,
 ક્યાં મેનાં સુહૃદો વિસારિ ચિતથી આ અંગનો રંગ ક્યાં;
 હું મુગ્ધા મતિ હીણિને હણિ તમે પ્યારા કિધી આકળી,
 પાછી ના નિકળી થકી હું રૂપથી આવી મળીએ મળી. ૨૩
 આખ્યા નાય ન સાચું જોયુ લગિરે દિધો ન મેં આદરે,
 નેહથી નમિના જરી પ્રિત ધરૂં નાપાન દીધું કરે;
 આખ્યા એમ ગયા ન આસન દિધું, લીધું ન ધ્યાને જરી,
 રીસાઇ વગિયાજ મ્હાન મુખથી, તારી સખી શ્રીખથી. ૨૪
 અશા એક ન ચીતમા પ્રિય સખી પાછા ધરે કંથએ,
 પસ્તાવું રહું રોજ આ નસિબમાં શાને કર્યો તંતએ;

શાંતીના ચિતમાં પળ્યા પ્રિતમજી ઝુરી મરં સતદી,
 આવે એમ કરે ત્વરાયિ પ્રિયને એવી ન એકે સખી. ૨૫
 મેઢી બારિ વિભોક્તી પથ મહિ આતુરતા ધારીને,
 જોતીતી ચપળા સખી નજરથી વહાલા પથે વાગિએ;
 મોઝે આંખ લગીરના ચિત મહોં ઝાંખી જીવે નાથને,
 અંબા આવિ ગયા હરો જરૂર એ નહિતો હરે આવશે. ૨૬
 આંખે લાલિ દિસે ઉદાસિ મુખડું દેખાતું ઉઝમરે,
 રથીતી પામ તણી બરાબર નથી જ્યાં ત્યાં પડી આપડે;
 અંજે આજસ ા બરેલ દિસતું છેના ધડો ચબ્દનો;
 પ્રાતઃકાળ વિરે ઉભા મુજ ધરેને નામ મૂખે સ્મરે. ૨૭

સોરઠા.

- હું તુંમાં તક્ષીન. તું હુંમાં દીસે નહોં,
 મતિ શું થઇ મલીન, ગણી પ્રીતની રીત એ. ૧
 દે દગને દેહાર, અશ્મ કરે યશિ કીરણ સમ;
 અધકાર સહુકાર, સુતિમાં મન સમ રણું. ૨
 પ્યારા તારો પાશ, પળે પ્રાણ પણના પળે,
 બળે છે બારે માય, અંતર આ અંગાર સમ. ૩
 પ્રથમ ન પ્રીછયું આમ, જામ પિયો ત્યારે જરી;
 હું કંઈ મસ્તાન, તાન ખીજું તનમાં કશું. ૪
 બાળા બાળે વેશ, બાળા બવ બાળ્યા કરે;
 દેશી તજે ન દેશ, અંતર પદ અજણુ દરી. ૫
 પણુ છેં કરી પિછાન. તીરે તોર બધો હણ્યો;
 ક્યાં ગયું બાણુ કમાનાં શર લાગ્યું જે સોંસરં. ૬
 અંતર આવે યાદ, વાંલાની વાલપ વધુ;
 કરં ક્યાં જઈ ફરિયાદ, રોણું રણુ જઈ રાફડે. ૭
 સંભારં શું સ્નેહ, દેહ તણી ફરકાર નહિ;
 ચાણા દેવો છેહ, ધટે નહીં ધર ધર ધણી. ૮
 આપે છે ઉદાર, તો કંજુસ ગુન્દા કસા;
 ધ્યાને નહીં ધરાર, ધરવા ધુરંધર ધણી. ૯
 શાને પીડો શામ, દિનતા દઇ દરચન ચિના;
 ધટે નહીં ગુણધામ, મોં બાંધીને માનવું. ૧૦

સોરઠો.

સ્નેહ વિના સહુ શુન્ય, સારે સંસારે દિસે;
સ્નેહી નહિ અનુકૂળ, શુન્ય વિને ચોપાટશી. ૧

દોહરા.

નુજિઠ નજર પિડ નહિ જરી, દૂર થતાં ઉર દહી;
સમી આ અગ્ની સમી, નજિઠ દૂર દૂર પાસ. ૨
પાણી પવક માંય, નાંખેથી શીતળ બને;
આ અગ્ની ન ઓલાય, અંબુથી ઉલરી રહે. ૩

સોરઠો.

પણે ભરે પ્રાણ, પ્રજળે પવને કાલસા;
દસી જાત અજાણ, પ્રાણ હરણ પંખો ન કર. ૪
ધેણી બનું ગભરાટ, જન વદતાં દંધ ઓડ છે;
અંતર અધીક ઉચાટ, ચાક ઉપર ચિત છે ચડ્યું. ૫
જો સ્વામી સુખ ધાય, તો તન આ દુઃખ કરે;
ધરે આગ, ઓલાય, લાલ લાગિ તન વિરહની. ૬
હારે હૈયે હર્ષ, જો પ્યારા પદવી ઉચી;

૩ પતિ વિરહ જવાથી સુખમાં પડેલી નાયકાને દાસી પાણી છાટે છે. દાસી પ્રાણે કહે છે કે પાવક એટલે અગ્નીમાં પાણી નાખવાથી બુઝાય પણ આતો વિરહની લાલ છે. તેથી પાણી નાખતાં વધતી વધે છે. માટે પાણી ન છાટે.

૪ દાસી પંખો કરે છે તેને નાયકા કહે છે કે પંખો ન કર, કારણ કે પંખે પ્રાણ જાય છે. કોની પેઠે કે જેમ સળગેલા કાલસામાં પવન નાંખવાથી પ્રજળીને આખ થઇ જાય છે તેમ વિરહાગ્નીથી સળગેલી હું તે પંખો નાંખતાંજ બળીને આખ થઇ જઇશ. પણ તે તને ખબર ન હોય કેમકે તું દાસી છો તે પ્રેમની પિછાન તને કયાથી હોય? કાંઈ કહેશે કે દાસી શું માણસ નથી કે પ્રેમ ન જાણે? તોના જવાબમાં એટલુંજ કે પ્રેમમાં વિભાગ હોઇ શકે નહિ પ્રેમ એકજ વસ્તુ અવલંબન કરી શકે છે. અને દાસી તો એક પતિના મરણથી બીજો પતિ કરી શકે છે તે પ્રેમ કેમ જાણી શકે?

છતે લઈ જગ જય, પ્યાર બેડેલો પ્યારિતો. ૭
 શીતળ વાલ્ય મમીર, પીડ ટળે તનની બધી;
 વિરહી તનમાં તીર, વાગી વીંધાઈ જતું. ૮
 રંગ ન છાંટ અનંગ, રંગ રંગે વ્યાપી રહેલો;
 નંગ ન, આજ અનંગ, પ્યારા પાસે પ્રાણ છે. ૯
 ભરો આખર શ્રવ, યાચે આગળ અંગના;
 આતો છે નિર્નિવ, જિવન પાસ જઈ ઝડપ કર. ૧૦
 અવગુણ અધિપતિ લાખ, વહ.લાંના વિસરી જવા;
 મન ન કરે જો માફ, અંતર અંતરમાં દિમે. ૧૧
 વિરહ બચાની બહાર, બેઠી કરજ્યો વાલિય;

૧ વિદેશી પતિ પ્રત્યે કહેણ છે કે નાથ જો આપને સુખ થતું હોય તો આ દેહના ટુકડા કર અને અમીમાં આહુતી આપું કે જેથી મને વિરહની જે આગ લાગી તે યુગાધ જાય. અને આપને પણ મારા પ્રત્યેનો અભાવ છે તે શાંતી થાય.

૮ અહીં કામદેવ પ્રત્યે નાથકાનું કથન છે. વગંતરદુ છે તેમાં અનંગ એટલે કામદેવને કહે છે કે અનંગ તારો રંગ મને ન છે. કારણકે મારા પ્રાણનાથની પ્રીતીનો રંગ મારી રંગે રંગ વ્યાપી રહેલો છે. આ અંગ છે તે નાથ વિનાનું અનંગ છે. નંગ નહીં. મતલબ કે નિર્નિવ છે. મારો પ્રાણ તો મારા પતિ પાસે છે. ધરની એ કે મારા પ્રાણનાથને જમને સ તાવ કે જલદી આ તરફ આવે.

૧૦ અંગના એટલે જોને અંગ નથી એવા કામદેવ પાસે યાચના કરે છે કે તારા બાણથી આ શ્રવ તો આખર જવાનો છે. ઉપર કહ્યું તેમ પ્યારાની પાસે પ્રાણ છે તેથી આ નિર્નિવ છે. માટે મારો શ્રવન મારા પ્રાણનો આધાર જે વિદેશમાં છે ત્યાં જઈને તું તેને તારા બાણ માર. ઝડપ કર ઉતાવળ કર ને ત્યાં જ કે તે વેહેવા આવી શકે.

૧૧ વિદેશી પતિ પ્રત્યે કહેણ મોકલે છે કે હું નાથ બહાલાંના લાખે અવગુણ આપને છુલ્લી જવા થટે છે કારણ કે આપ અધિપતિ છો, તેમ છતાં જો મારા અવગુણને આપનું મન માફ નહિ કરે તો તમારા અંતરમાં જરૂર અંતર એટલે શુદ્ધ રપટ છે.

દુ ખ સાથે દરવાર, વિણ દેદારે દહન તો.	૧૨
તનમાંથી તૈયાર, જીવાને ઝડપી રહો;	
માગ્યું કરી મનવાર, અંતર આનન ઝોરતો.	૧૩
દુરમનને દરબાર, તરવારે દુકડા થવું;	
વિરહે વારંવાર, જળવું એ જીવિત ખુરં.	૧૪
જો અંતર અનુરાગ, વહાલાં પર વધતો દિસે;	
અનંગ તારી આગ, અંધુ સમ આપે બને.	૧૫
કાંતો દિલનાં ડાગ, કાં અવરે ઉંચું કર્યું;	
કાં મતિ ગઈ મહા ભાગ, વહાલાંને વિખુટાં કર્યાં.	૧૬
કાંતો કર્મ કઠોર, કાં આચરણ દિહું ઉધું;	
કાં આ તમનો તોર, નરમ દિવે દાખલ થયો	૧૭

૧૨ વિદેશી પતિને કહેણુ મોકલે છે કે આ મારા શરીરમાંથી જીવ છે તે જીવાને તૈયાર થઈ રહ્યો છે. તૈયારી ઉપર તૈયારી કરે છે. પરંતુ મેંજ તે જીવ પસે મનવાર કરીને માગી લીધું છે કે હમણાં સુખી કર. કારણુ એજ કે તમારું આનન એટલે મુખ જીવાનો ઝોરતો હોંશ છે માટે.

૧૪ વિદેશી પ્રત્યેજ કથન છે. દુરમનના દરવજામાં તલવારથી દુકડા થઈ જવું એ સારું છે. કે એકજ વખતે ફસલો થઈ જાય. પણ વિરહ વ્યથાથી વારંવાર રીઆવું ને મોત ન આવે એ જીવતર આ જગતમા મને તો બહુ ખુરં લાગે છે.

૧૬ વિદેશી પતિ પ્રત્યે કથન છે. કાંતો આપના દિલમાં મારે વાસ્તે કાંઈ સંશય છે. અને તેથીજ તમે જુદાઈ પસંદ કરો છો. અને જો તેમ ન હોય તો કાંઈ અવરે એટલે બીજી કાંઈ અંધે મારા પ્રત્યે આપનું દિવ ઉંચું કર્યું છે. અને જો તેમ ન હોય એટલે મારા માટે તમારા દિલમા ડાગ ન હોય, ને કાંઈએ ઉંચું પણ ન કર્યું હોય તો હે મહા ભાગ! તમારી આક્રમ મારી ગઈ છે કે પ્રાણથી પણ વિરોધ વહાલી ને વિના કારણે દુર કીધી છે.

૧૭ વિદેશી પ્રત્યે કથન છે. નાચકા કહે છે કે કાંતો મારાં કર્મ કઠોર લાગે છે. અને જો કર્મ કઠોર ન હોય તો મારું કાંઈ આચરણ આપે ખરાબ દીધું છે પરંતુ જો જેમાંથી એકે વાત ન હોય તો તમે તો નરમ દીલના છો. અને હું નાનપણમા તોરી પ્રકૃતિની હતી. (મતલબ કે નવોટા હતી.) તેથી અશ્લીષનું પ્રસંગે મારા તમનો તોર તમારા નરમ દિવમાં દાખલ થઈ ગયો જણાય છે.

પુષ્પે પ્રિતિ પરાગ, રાગ મધુકર મન ધણે;
 અંપે કદિ ચેસગ, જાગે નદિ જ્યોતિ કરે. ૧૮
 વચ્ચે વ્હાલા વ્હાલ, પમ્પુ જીંતર બચુકર નદિ;
 સામાં ઉરમાં સાલ, બારે પડ્યું બરચાર કાં? ૧૯
 બારે ધરજો બાવં, સાવ તથાપી તે ચિત્તે;
 આયિર્ભાવ અભાવ, બાવતણું બક્ષણુ કરે. ૨૦
 આતન લાલ તલવર, વ્હાલા વ્હાલે વિદારિયે;
 કરશન કરું દેદાર, ફાગટ ફેરો આગસે. ૨૧
 મરજો માં મતિમાન, માનદીયુ માનુનિ મરો;
 જગમાં જીવિતદાન, એમાં હાથ શું ઝોડવો. ૨૨
 ફૂડો દીપો ક્યાસ, નીંદકનાં નિય કુષ્ઠિ વચન;
 અંતર હવે ઉજાશ, મળું ક્યાં જઈ મતિમાનને. ૨૩

૨૧ વિદેશી પતિ પ્રત્યે કહેછે કે આજે મારું શરીર છે, તે હાથ તલવાર લઈને કાપી નાંખે. વ્હાલથી બહુજ પ્રીતીથી બા કરે. કાંઈ અણુ-ગમતી ચીજનો નાશ બહુજ આનંદથી કરાય છે તેમ. પણ આપ તલવારથી જ્યારે મને મારો તે વખત તમારાં દર્શન થશે. (મતલબ કે સામેથી તલવાર મારનારનાં તલવારના બા ખમનારને દર્શન થાય છે) તેથી શું ધરો કે તમારા દર્શન વિના મરી જઈ તો ફરી ફરી તમારામાં પ્રીતી છે, માટે ચોરાળીયાપ યોનીમાં ફરવું પડે. તે જો તમે તલવારથી કાપી નાંખો તો તમારાં દર્શન પણ સાથે થાય કે ફાગટનો જન્મ મરણનો ફેરો છે તે આ જાણી જાય !

૨૨ વિદેશીને હે મતિમાન આપ દિર્ઘાયુથી થાઓ પરંતુ મારા જેવી માન વિનાની (તમારા જેવા પતિના માન વગરની) સ્ત્રી બને મરો. તેનો કાંઈ શોચ નથી. કારણ કે આ જગતમાં માનદિષ્ટ સ્થિતિમાં જીવવું જીવનની ઇચ્છા કરવી એ કાંઈ ઉત્તમ નથી તુચ્છ જેવા જીવિત માટે હાથ શું ઝોડવો. મતલબ કે માન વિનાનું જે તુચ્છ જીવન એમાં શું લાંબો હાથ કરવો.

૨૩ વળી કહેછે કે હું નાની હતી તે વખતે કાંઈ નીંદક માણસે તમારી મારી પાસે નીંદા કરી હતી અને તેથી મારી અણુસમજથી મેં જરા માની લીધું પરંતુ હવે તો તે નીંદક મને નીચ લાગ્યો છે અને મારા અંતરમાં તમારા સહજુજનો ઉજાશ થયો છે. તો હે મતિમાન હું તમોને ક્યારે મળીશ ?

સ્વાગી છેડે હોય, તોય નયન નિરખાય છે;
પ્રેમી નેજે જોય, હાતીમાં સ્વાગી હોય. ૨૪
જાણું પ્રીતની રીત, પણ પાંખો નહિ પિંડમાં;
નહિતો મગત ખગીત, હડિ આવી ત્યાં આપને. ૨૫
તમમાં મન તરીન, દીનપણથી દુખ ખમે;
રે' કયમ જળ રિણુ મોન, પણ આશા અંકર હો. ૨૬
સાચું મુજ સૌભાગ્ય, આપ પ્રાણપતિ અવનિર્મા;
ધરી વીરહની આગ, દરશન નીરે જોવવો. ૨૭
જોને જો શું ખ્યાર, તે છુટું ન પડી શકે;
દેહ દરે સો દાર, પણ મૃતી મનમાં રમે. ૨૮
જો જાણત જગ માંય, પ્રીતીમાં પીડે વિરહ;
સમજાવત સમુદાય, કે નર કરશે પ્રીતડી. ૨૯

રાજ્ય દર્શન.

હોહુન.

પ્રજા પતી, પાળક પ્રજા, નરેસ, તો નર ઇસ;
અપાળે, તો બૂ, પતી, નહિતો નગુજો કહીય. ૧
સમ તોલન, ડોલન ન, દ્રઢ, જોય સત્ય કરનાર;
ન્યાય નરપતી ચઢ કરે, સત્ય પથે પળનાર. ૨
સાચક સમ પાપક બને, પિંડે પ્રજા દિન રાત;
'નાયક ના લાયક જુને, કે' કયાં વીતક વાત ? ૩
રક્ષણ કાજ ગુપામ છે, બક્ષણ માય ન બૂપ,
તાંત રાજ્ય સુત દામ દુખ, જો અન્યાય અનૂપ. ૪
પેટ પ્રજાપતિનું પ્રજા, જો પ્રેમે પોયય;
તો અવયવ અધિપતિ ખિલિ, સ્થિત રૂપ દેખાય. ૫
અનીતિ અધિપતિ આપની, પ્રસરે પ્રજા પિડાય;
અધમ અનુકરણ ઉચ્ચનું, દેખત ન્યાય મનાય. ૬

૨૯ વિરહી અંતે વળી કહે છે કે જો હું પ્રથમથી જાણતી હોત કે પ્રીતીમાં વિરહની પીડા ભોગવની પડે છે તો જરૂર આ જગતમાં જો માન્યસનો સમુદાય છે એને પ્રથમથીજ સમજાવત કે કોઈ પ્રીતી કરશે નહિ.

- ન્યાય નીતિ તજતાં તું નૃપ, પતિત થઇય પગમાંય;
 ઉપર છે અનુગમ પણ, બીંતર ભરમ બગાય ૭
 શિયાળ તાળે સીંદ નહીં, છતાં જીવે કો કાગ;
 પ્રભા પાછિ હઠશે તરત, બંધે ઉઝી કર યાગ. ૮
 જો અધિપતિ છો એક દીન, તો ન દીન કચરાય;
 ફરતાથી કચરાય તો, અધીપતી પદ ઓલાય; ૯
 બાપ ન, બોળે બાળને, કુપ, જરિ કરે બગાડ;
 બાપ આપ અવની પતી, લાત હણે પણુ લાડ. ૧૦
 અધ નૃપતિ છે આંખ ત્રિષુ, અવર નેત્ર નિરખાય;
 પૂઠે શું દેખ્યું? પંજી, પ્રભ રોજ પીડાય ૧૧
 પ્રભ રૂપ છે ગાયનું, નૃપ પે.થી દેનાર;
 તે મેળવશે દુષ્ઠ ધૃત, નહિતો પાડુ પ્રહાર. ૧૨
 પરાક્રમી જો તુજ પ્રભ, તો નૃપ તું આબાદ;
 બને બીકણી બાયલી, રાજ્ય તૂજ બરબાદ. ૧૩
 વૈભવી તું પણુ વગિથી, નહિતો કાણુ હિમાળ;
 ગિરિ ટાંચે બાવળ સમો, કર દિક્ષમાં દરિયાદ. ૧૪
 દે અધિપતી ઉમંગથી, પ્રભ પીડમાં પ્રાણુ;
 તો તુજ ખાતર સહુ મરે, અવની નથી અજાણુ. ૧૫
 તું જોતાં જો તાહરા, તનુજો ને તલવાર;
 હણે અવર, મુખ નવ ઉચર, તો ન તું નૃપતિ ગમાર. ૧૬
 નાયક રાખે નાયકા, પાયક પાતર સાથ;
 બને કપાતર જેઠ તુજ, પ્રભ હણે નિજ હાથ. ૧૭
 અનીતિવાન તું અધિપતી, લાયક નથી લગાર;
 બગડે આપે એક તું, તુજ દેખિને હમાર ૧૮
 શીત્ત ધરતી નૃપતિ પ્રેરે, સોહુ દિર્ઘ મિજ આત;
 ઉપરથી સહુ ઓછિયા, અદર ચહે અહીત ૧૯
 લાંચ લઇ લાતો હણે, મણે ન તરી બીક;
 ધણી નામુંસક તું ખરો, જેમ કરે ત્વમ હીક. ૨૦
 જો સારો ચાલીગ નહિ, અદિ નથિ કો પુતનાર;
 સૃષ્ટિપતિ છોડે નડી, ઘાલો દરબાર. ૨૧

નજરાણા દધ નૃપતિ તું, છુટવા ચિત્તમાં આય;
પાછ પડાવી અહિં લિયે, ચોડી છોડી જાય. ૨૨

સંસાર દર્શન.

દોહરા.

- અવર ધાવ અટકાવવા, ધર ધીરજની દાલ;
પાછ વાગ નહિ પતિત, ન એ સુઝ અગ્નિકાર. ૧
- અંગારા સમ અંગ આ, આપે દાઝિ ઓઝાય;
તાપનારે તન નય તપે, મહિમા મહત મનાય. ૨
- નિજ પાંકે, ન નજરે પડે, આર ન ઓળખ યાય;
તોય ન તજવું તન તણું, મહત માન અન્યાય. ૩
- નજર બકાર છે ઓછિયા, નજર પડે ધી-કાગ;
સમજ સકળ સંસાર આ, નિવેક રાખિ રિચાર. ૪
- શમતા સમ નમતા અવર, નમતા શમતા સાથ;
દમતાનો દુસ્ત્રમન જરી, નમતા ધરી નાય. ૫
- શુભાન ધરતાં માન ગયું, માન માન નહિ મન;
ગોચ શુધર ન.દાન યદ્ય, રૂઝ તજિ અશુભ જતન. ૬
- સ્વારથના રથપર ચડી, હાકે થઈ હુશિયાર;
પરમારથ પિછાનના, નહિ બારતમાં બાર. ૭
- નિંદક છે નહિ જગતમાં, તુંજ નિંદક જગધાર;
તું કહિ તુંજ મુખ આગરની, અવરે તુંજ નિરધાર. ૮
- શાશુને શો ઓરતો, મૂગ્ય પશ્ચાતાપ;
શાણો સહુ જણે પ્રથમ, મૂગ્ય મન નહિ માપ. ૯
- બાપ યયો કે પાપ તું, દોષ તજ દરબાર;
મહત યયો ત્યમ માન ગયું, બન્યા બિન્ન તણ્યાર. ૧૦
- રજ નયિ મરજ જગત ચિતો, કાં ગરજુ ગુણ દિણ;
મરય સગો ગત થઈ મરજ, દીન બન્યો નિશ દિન. ૧૧
- મન મસ્તાનો આખણો, આંકયો મરિ ત્રિશળ;
ખાય માર પણ ખમત બહુ, વીચરે પથ દુખ મૂઝી. ૧૨
- ખાય ખાંસડા મુખપર, તોય જાય દરબાર;
દરબારે ત્રિ-કાર પણ, મન મોટપ નન પાર. ૧૩
- યજ જગત દેખાડમાં, અગ્રમ ગાનિયું અંગ;

અવની છે તુજ આરણી, રસભર જોશે રંગ.	૧૪
ફરજ અદા કરિ તે વિરે, માન હોય મન માં'ય;	
તો ખોટું તુંજ કામ છે, ખાનિ જાળે પરવાહ.	૧૫
સિદ્ધવત છોતો ડરશું ચિત, જગનિદક મનધાર;	
માસ મૂખધર જગતનો, તજિ સધળી ત રાહ	૧૬
ધર્મ ધર્મ ઢેગો કરે, ઉરન ધર્મ અધિકાર;	
અધર્મ ધર્મને કહે, ધગ મદીં ધી:કાર.	૧૭
તાખે તારે શબ્દ છે, મુખ ફિદલામાં હોય;	
તું તેને તાખે ચયો, બહાર ગયા પછિ જોય.	૧૮
સ્વારથના રથ પર ચડ્યાં, જગ જન જો ચોપાસ;	
પ્રીતે કાં પરમાર્થને, તનમાં જરી ન તપાસ.	૧૯
જરવ જો કમો કરે, જાનુન, છતાં જશવાન;	
આખ જીવે વૈભવ વધુ, નર નારી નાદાન.	૨૦
કરતાં શુભ કરમો સદા, શુભ ન મળે સનમાન;	
પાપ કરે લક્ષ્મી પતી, પામે માન મદાન.	૨૧
ઉત્પત્તિ જગ નિંદા થયી, પ્રાચન કરતાં પ્રાણ;	
ટકે, અધર્મ અવનિ વિરે આખર સકળ અમણ.	૨૨
માર માર તુંજ યજુને, માર માર ઉપકાર;	
માર બિજો માયું ન ધરે, ગજળ માર ઉપકાર.	૨૩
સો લાભો સૃષ્ટિ વિરે, કર્યા ન લેખા માં'ય;	
એક બન્યો અપકાર તો, ઢંકારો સહુ ધાર.	૨૪
જથ નીંદક જગ જાણુજો, જથ વધતો જન જોઇ;	
આગળ જથ અટકાવવા, તત્પર સરવે હોય.	૨૫
તું તાનાથી જો દહ્યો, તો સહુ તુથી દૂર;	
વીણ કિનારની નદી, વ્યર્થ જાય જ્યમ પૂર.	૨૬
નીદા કરિને અવરની, નિજ નીંદા ન કરાવ;	
અવર થેલિ ઉજેગવા, વચન કોશ ન બરાવ.	૨૭
છે કોપત્ર કે કાગડો, પેખે નવ પરખાય;	
વચને વર્તારો પડે, શમ અશબ સદાય.	૨૮
ચા સદગુણી દેખાડના, અચળ સદગુણ અંગ;	

પડશે ઝાંખું પઠ તુરત, પડખે દુરગુણ રંગ.
માન વિના મન જોધને, પણ ન રહે પગવાર;
ઉમંગથી એ આંગણે, રેતો જગ ધીઃકાર.

સોરઠો,

જો જગને અનુકૂળ, તો પાછ પરખાય તું;
સહને સુખનું મૂળ, બને કેમ બહુ મ્હેનતે ?
ઉંચી કરે અથાળ, સિંહ ગજચિર છેદન થવા;
શાંતી ન ખો શીયાળ, કરિ કુંભ રથળ ચીરવા.
અંતરમાંન ઉત્તરા, બીંતર અંધારે ભર્યું;
દિઠો બહાર પ્રકાશ, ભર્યો મિતર એ ભરમ થયો.
લાવે ત્યારે લાખ, લાલ લાડિ લાલન કરે;
ઉંચી કરે ન આંખ, જો જર હિણુતું જગતમાં.
ગરથે નર ગુણવાન, ગરથ સમો ગરથે જનાં;
ગુણનું જ્યાં નહિ જ્ઞાન, ગરથ ગુણરૂપ ગણિ રવાં.
વિશ્વ વિશે વેપાર, જડમતિ જરવાળા કરે;
જગજર કરે જુહાર, કેમ ક્યું કુકું કહે.
પાછ પૂર પિછાન, ગળાં કરે પહિ ગરથ લે;
મુખ પડ્યું જો મિદાંન, ભસો બહુ બરડા ભણે.
ઉચરે એક ખરાબ, ત્યાં બીજો હાથ કહે;
અનુભવ દેશું જવાબ, ગાડોગાડરિયો બને.
જો મૂરખતો માત્ર, મતી માનતો મહત્ત્વ પિડ;
પુણ્ય ઉપર ધરિ ખાર, બાંધિ પાપની પોટલી.

દોહરા.

ચારણુ ડાણું આ જગત, શું સુજ લેખા માંવ;
આખો ડાહો એકલો, મળી દોહ દેખાય.
ડૂંબેલો દેખે અંદર, ગળકાં આપે ખાય;
તોય બીજો ડૂંબે કહી, મદદે મોટો ભાય.
ગયો એક વખતેયિ તું, ફરિ ન હાય ચડનાર;
જણે છે તેથી જગત, પીડ પુરણ કરનાર.
નીંદકનો ઉપકાર ગણ, ઉર ન જરી અપકાર;

સાવચેત રાખે હૃને, ઘન સુધરે સંસાર.	૪૩
હેતુ છે, પણ સ્વાર્થનાં, હોય ન ચીત લગાર;	
જિવનાં જોએ ટળિ ગયો, તો પરખિય પગવાર.	૪૪
જો ડાલો આપે થયો, તો શિર છે જગમાર;	
અનણ્ય કે'શે કોટલું, તજજો ડા'પણ ભાર.	૪૫
જેલ જગતનો છું બન્યો, પડ્યું કાંધ ક્યાં જાય;	
ધોંસરું તજતાં કાગડા, કાંધ ઠેસિને ખાય.	૪૬
નવરા વરા કર્યો કરે. નવરાવવા વિચાર;	
નાજો થઇ નવરા કર્યો, તો નવરાનો માર.	૪૭
ગિતા મ્હાનપદ કાં ન હું, એ મતની તકરાગ;	
પીતા મ્હાન નહિ છું લધુ, ધર સમજણ ચિત ધાર.	૪૮
ભય ભય પણ ન તજે કદી, વદી દુસલ મુખ વે'ણ;	
તક ધરે જ્યમ પય વિષે, દધિ બનિ મુગ રૂપ રહેન.	૪૯

સોરઠો.

અવગુણ ખાણ અનણ્ય, જો જોજો તું અવરની,	
હાથે કરિને હાણ, હાણ બદલ ક કોત્રી.	૫૦
કાં ચિતમાં ગભરાય, જો આવ્યો રણનો પછી;	
મરિ મેદાન કરાય, એ વિષુ અન્ય હુપાપરો ?	૫૧
હાંસલ કાજ હરામ, દાનત કીધી દોદગી;	
કોણ પાડશે કામ ? કપટી કલ્યા પછી કુતર.	૫૨
જાવું જાણુ જરૂર, કાં આફર હલય કરો;	
હાકમ પાસ હજાર, નર વિના નાનપ દિસે.	૫૩

દોહરો.

થવા ગરિણપર પાતકી, જગજન ઉર ઉ-સાહ;	
કૂરખને પછિ કાળ સમ, વહે સળગને વાહ.	૫૪
શાણે તદ્દપી સૃષ્ટિજન, ઉનમતામનાં ચાર;	
સ ધુતાઇ છાજે નહિ, દુષ્ટ તણે દરમર.	૫૫
નિજ દુરંદુષ્ટ નજરે તદા, દરે ન કદિ સ્વિકાર;	
આપ હાંકવા અન નરના, કરશે અંગીકાર.	૫૬
શંક સાથે શક થઇ વગે, પામે માન મદાન;	

ઉલટું શુભ આચરણથી, દુર્ખ ઉપજે પરિણામ.
સગવડ ધર શોભા ન ધર, શોભા ધર સુખ જાય;
શોભા મોભામાં મરે, સગવડ ના સચવાય.
હાજીમાં રાજી રહે, પાજી આ સંસાર;
નાજીનારાજી મહે, હાજી બેડા પાર.

૫૭

૫૮

૫૯

ધર્મ દરશન.

સોરઠો.

વેરાગીને વેશ, તોય રાગ તનમાં ધણો;
દૂર ક્યો નહિ દેશ, ગારો સંસારી તુંથી.

૧

દોહરા.

દીલાં દુષ્કાં તન ધરી, ક્યો ધરામાં ધધ;

દિવ્ય ચક્ષુ મમદેહ આ, વદિને દોરે અધ.

૨

જે ધારણ કરતાં સુખમ, નિત સુખ લહે અત્યંત;

ધર્મ ધરાતળ ધારણે, બાકી પાપી પંથ.

૩

તનયા તનય દુખી થયાં, ધરી ન પીડા ધ્યાન;

માન કાજ દધ દામ દુખિ, સધર્મ શાને માન ?

૪

તન ધોણું મન કાળું છે, તો શું વડું શુભાન;

ઉજાળ જગને દાખવે, ધારે ચિત નાદાન.

૫

સ્વાર્થ ચક્ષુ પડદો ધયો, કયમ સાચું દેખાય;

અધ ઝાળખાવે અવર, તું પડદાનો ધાય.

૬

ત્રાસી બવ અણુવ થકી, કો દુષ્કર્મ અપાર;

વિના શાન વૈરાગી, તજ્યું કેમ ચિત ધાર ?

૭

ધિકતો ધન તૃણ થકી, અસખ દર અપાર;

માને સુખ મોહા પરે, નાણે લાજ જોનાર.

૮

મોક્ષ દરશન.

દોહરા.

ન્યુનાધિક કાંછે નહીં, સરખું સકળ પ્રમાણ;

દાગીના જુદા ચતાં, કનક ન મટે અજાણ.

૧

નાણાં ખરખ્યાં ના જરી, તો કયમ તાર હોય;

ગમે પડુ જાણી જગત, ગરબં સમો ગણિ જોય.	૨
ખીતક તું શિશુ તું ખરો, તું યુવાન વૃદ્ધ યાય;	
તપાસ તન તારું ન તે, સમયે સકળ સુહાય.	૩
તું પળતાં પરદેશમાં, સયવારો સહુ હોય;	
કો છુટું પડ્યું તું રડ્યો, મને વિચારી જોય.	૪
તું જ્યારે તારો મટે, તો સહુ તુજ મટિ જાય;	
ધાધલ શેની ધાર ચિત, સમયે સહુ સમજાય.	૫
તું જનતાં ક્યમ જગતમાં, પડરો મહાન દુઃખ;	
કાજિ હિસાબ ઠચેરિના, કાજી ચિત મંભાજ.	૬
મહુએ સહુનું સાચવે, તું તારું ન મંભાજ;	
બાળ ગણી પોંચો દિધો, ગ્રભો હાય યજ કાળ.	૭
પીડા કરતાં આળસ્યા, એ ઉર છે દુખ ખૂન;	
હવે રક્ત પીશું કીયાં, સાચું એ ચિત જાળ.	૮
દુનિઆ દરવાજા વિશે, ઉંટ આગળે જાય;	
કરિ હડશેલે ઉંટ મરે, હાર અવર ખેલાય.	૯
જાણું તે જાશે સકળ, જાશે પછિ જાણના;	
જોશે રોશે કોણ એ, કર વપુમાંહિ વિચાર.	૧૦
ઉદય માત્ર આનંદ ચિત, અસ્ત થતાં આકંદ;	
આખો ભય ઉછાળ્યા કરે, દુસ્ત્રો જગતને દૂંદ.	૧૧
તું સહુ કાં તારાં મણે, તારું છે નહિ કોય;	
અદિત નીરખી આપનું, પછવાડે સહુ રોય.	૧૨
દુખરૂપ આ દુનિઆં નથી, તું દુનિઆં દુખરૂપ;	
બાધી પોટકી દુખની, પછિ ગણુ ચિતમાં જૂપ.	૧૩
આરંભે વ્હાલો અધિક, આખર આપ અસાર;	
સાકર વ્હેંચી એક દિન, એકદીન ધર ખાર.	૧૪
બાકી કોઈ રચું નથી, અમીર અને ઉમરાવ;	
સહુ મંભાયા આ જો, જાનો રહેલ જમાવ.	૧૫
જન્મ થયો આનંદ જ્યાં, દર કાળ દુખ રૂપ;	
સંયે ચોંટ્યો તાહરે, બલે જુગીનો જૂપ.	૧૬
હોય બિખારી જૂપ કે, પદાવાત ન લગાર;	

- લાત સઠળી મુખપર ધરે, નહીં કાળદરકાગ. ૧૭
- લઘ લાખ આબ્યો નથી, કો ન સંમહે સાથ;
- રમત રમે ચુકે અહીં, આપે બને અનાથ. ૧૮
- જતન રતન રોળી કરે, દહન કરે નિજ દેહ;
- ઝુંટી ગાય જતન છતાં, ચિત હજી શંસદેહ. ૧૯
- સુત સુખરૂપ કાંગણુ તું ચિત, જન્મ યદી દુખરૂપ;
- આસાર તો અગ્ની અધિક, સાર મરણ મહાદુઃખ. ૨૦
- જો સંબધી દિતકર ન તું, તો પછિ જો દેખાવ;
- તિરસ્કાર દ્રષ્ટી તુપર, નાંખે ધરી અભાવ. ૨૧
- સત્તા શુભ કરવાનિ જો, તો સકુનો તું ધાર;
- ગમે તેમ કરે નીચ પણુ, આપે માન અપાર. ૨૨
- હું તરૂં ન શુભ કરિ સકે, એ તુજને અનુમાન;
- તોપણુ મોટપ ધારિ મન, મા-યું સુખ નાદાન. ૨૩
- તું કોનો નહિ તારૂં કો, ચિતમાં સકળ વિચાર;
- આર દિવસ સુસાદરી, તેમાં સદૃ મળનાર. ૨૪
- જરા લેવા જમ ધાય તો, અપયજ્ઞ બહોરત યાય;
- પુણ્ય પામવા પ્રીતતો, ગાંઠ પાપ ગુંથાય. ૨૫
- કરે શુણુ તેઠ અશુણુ બને, આપ રૂપ અવશુણુ;
- શુણુ આરોપણુ થાય તો, આપ બને અવશુણુ. ૨૬
- બાંધિસો બંધવા કરે, છુટું કેમ થવાય;
- બંધાયો હાથે કરી, ગાંઠ છોડ સુખ થાય. ૨૭
- તેં બહોરત હાથે કરી, શં પછિ મન પસ્તાય;
- બહોરત વેચારો નહીં, અંતે આગળ થાય. ૨૮
- ગતનો શોચ મમાર શું, હવું શું તુજ તલભાર;
- વિણુ મુડી મઝાણુ આ, ખોટ તને ન લગાર. ૨૯
- જાનીને ચિત હોય ના, જગત બ્રાસ આબ્રાસ;
- ત્રાસ ન વાસ છતાં કરે, અલગ ઉભો રહિ કપાસ. ૩૦
- તારાં બની વૃજને હણે, ગણે ન દોષ લગાર;
- તું લગિરે તીખો બને, ધસાર દે ધીન્કાર. ૩૧
- આધિનતા ઉપર ધરે, સ્વાધિનતા ચિત માંય;

અવળિ ટલિ અવળું કરે, તો ન તુંથી બોલાય.	૩૨ .
વિષય વારિધીમાં ચડ્યો, પડ્યો પ્રેમને પૂર;	
પાંપય પીને અમર થા, કાં પડિને ચકચૂર.	૩૩
દૂર દેખતાં દોટ દે, દર દોટ રહે દૂર;	
કાં યાકી મૂરખ મરે, મૃગ તૃષ્ણાને પૂર.	૩૪
જતો હોય જ્યમ ગામમાં, ત્યમ અપે ઉપદેશ;	
ફરિ દેવી સફર હજી, ઉત્તમાં એ આદેશ.	૩૫
લડે પડે રખડે ચડે, ઉખડે નડે અપાર;	
ક્યાં છે તારી હાજરી, તો કાં કર જંજાળ.	૩૬
જશ ન મળ્યો જૂતી મગી, તો કાં શેષે ચિત્ત;	
બોક્તા નથી રેનાર ત્યાં, બોમ્બ રહે ક્યમ નિત્ય!	૩૭
માન બોમપર જઈ ચડ્યો, જ્યાં અભિલાષ અંગાર;	
જળે કહે ના મુખ યકી, ત્યમ નહિ ઉતરનાર.	૩૮

ઈશ્વર દર્શન.

કોહુરા.

નીચતણે પાથે નમ્યો, વંઠી વારંવાર;	
અમ્યુત પદ નવ ઓળખ્યું, માર ભક્તે કે તાર.	૧
બાપ ગણીને અવરને, બે.લાબ્યો બહુ વાર;	
બૂલ્યો તને બટકી બમ્યો, માર ભક્તે કે તાર.	૨
અણ જગા ઉણી નહીં, એ ચિતમાં ન વિચાર;	
માન્યો એક જગા પરે, માર ભક્તે કે તાર.	૩
દ્રષ્ટી વિણ દરખાણ નહીં, આલે આ સંસાર;	
પાપ કર્મથી નવ પ્રિયું, માર ભક્તે કે તાર.	૪
નુજર નં ગઈ નાગર તણી, તાણિ ખેચતા તાર;	
જ્યાં ગળ્યો સાકર મે, માર ભક્તે કે તાર;	૫
હું જેવો હંતમાગી મેં, ધાયો તને ધરા;	
વિશ્વંભર વિષ્ણુ પડ્યો, માર ભક્તે કે તાર.	૬
કણ કાડીને હસ્તિ મુખ, હાંશે દોંયો હજાર;	
પ્રિયું ન તે નેવે ધર્યું, માર ભક્તે કે તાર.	૭

- આજરામર અવિનાશી જે, ધરે ન અહીં અવતરે.
છતા માન્યું મુખ્ય બન્યો, માર બલે કે તાર. ૯
- વશ નહિ વિશ્વપતી જરા, માયાનો નહિ માર;
મુર્તિ માનિ અબર ધર્યા, માર બલે કે તાર. ૧૦
- રમનામાં રમતાં ફરે, બધી વિશ્વનાં બાળ;
હિડોળે હસ્યો ધરી, માર બલે કે તાર. ૧૦
- કુદરતની રચના ચક્રી, કયો ન ચિત કરાર;
ગુરુ મુખ્ય રમનામાં રસ્યો, માર બલે કે તાર. ૧૧
- દુનયી ન કો વધનો ધરે, અવનીપતિ અધિકાર;
ધરાંર ધાર્યો અવર મેં, માર બલે કે તાર. ૧૨
- અણુસમજી ગુરનાં કર્યો, વચનો અંગીકાર;
ઓળખ રહિ નહિ આપની, માર બલે કે તાર. ૧૩
- મત્ત થયો માયા તણા, કેકે અવર ન કાર;
લાગ્યો નહિં લગાર ઉર, માર બલે કે તાર. ૧૪
- અંધ બન્યો અર્ણવ પડ્યો, છૂટ્યો સહુ સુવિચાર;
નયનહીન નાત્રિક મળ્યા, માર બલે કે તાર. ૧૫
- હળ કરીને બહુ છેતર્યાં, ચિત્ત નવ કયો વિચાર;
મુખ માન્યું સમૃધિ વિષે, માર બલે કે તાર. ૧૬
- ગુરુપ ગુરને નવ દિશા, અવગુણના આગાર;
હળાં સાર સમજી રહ્યો, માર બલે કે તાર. ૧૭
- અધમોદ્ધારણુ ધાગિ, ધારણુ ધરી ધરાંર;
આશા રખી એકે હર, માર બલે કે તાર. ૧૮
- તારણુ તરણુ તમામનો, તો હુમાં શો ભાર;
અવલંબન અધિકાર રંગ, માર બલે કે તાર. ૧૯
- ગરિબ નિવાળ નિવાળતો, દીન નાથ દાતાર;
બળ્યા પછિ જીવ્યો જગે, માર બલે કે તાર. ૨૦
- પાપ હડે પ્રભુ નયનથી, નહિ તપાસ અધિકાર;
ગમે તેમ તો શું હવે, માર બલે કે તાર. ૨૧
- ગામે ગામે ગોતવા નિકળ્યો વારંવાર;
રચરાચર સર્જ્યો નહીં, માર બલે કે તાર. ૨૨

- પાપ પેખનાં પાર નહિ, અધિક આપ ઉપકાર;
હાર ચડ્યો ધિક્કાર નહિ, માર બસે કે તાર. ૨૩
- સરિતા જતાં સમુદ્રમાં, મટે નામ આકાર;
નાથ નીંરી નહું છું નહિ, માર બસે કે તાર. ૨૪
- દ્રષ્ટીમાં અમૃત દિસે, મૃત નહિ જો દેહાર;
ધિકર છેડિ શબવત્ બચ્યો, માર બસે કે તાર. ૨૫
- સરણુ અવર નહિ અવનિર્મા, આપ એક આધાર;
મધ સુસ્થુ મધમાંજિ યધ, માર બસે કે તાર. ૨૬
- સેવા દાન દિધે નહીં, સેવ્ય શીર ઉપકાર;
બજન કરે, બવતારસો, માર બસે કે તાર. ૨૭
- સંપતિ પતિ સરકાર છે, જગત ન્યાય નિરધાર;
હક છે સંપતિ હીનનો, માર બસે કે તાર. ૨૮
- નારી નાગી હોય તો, ધણિને લાજ ધરાય;
કરાર એવો પરણતાં, માર બસે કે તાર. ૨૯
- નાથ જના વિધવા યવા, નવ ઇચ્છે કો નાર;
અનાથ નાથ ઇલાપતી, માર બસે કે તાર. ૩૦
- “પુણ્ય કરે પામે” જાં, છે એ કૃત કરાર;
ન કરે તો પાપી શું છે? માર બસે કે તાર. ૩૧
- કરી ખુશામત ખવડમાં, બરિ બાટાઈમુખ બાર;
સ્વતંત્ર તો અપરાધ શો? માર બસે કે તાર. ૩૨
- આશ્રિત ઇચ્છે વા નહી, બહુ કર્યાનો બાર;
શિર છે સ્પષ્ટિપતી સહ, માર બસે કે તાર. ૩૩
- કિડી તણા ગુન્હા કરા, હાથી પાસ હજાર;
સેવુ સેવુ લાયક નથી, માર બસે કે તાર. ૩૪
- તને બાળવા બાનથી, બટકયો ગુરૂને હાર;
માયા કન્વળ આંજિયું, માર બસે કે તાર. ૩૫
- ગાંડા તણા ગુન્હા ગણે, નાથ ન આવે પાર;
નાગર ન્યાયાધીશ હો, માર બસે કે તાર. ૩૬
- પડવા ઉપર પાડુ તણો, પ્રેમ ન મારે માર;
બંધ શક્તિ બંડસો બસો, માર બસે કે તાર. ૩૭

સ્વર્ગ તણો મહિમા મરમ, છો માને સંમાર;	
સાર ન સ્વર્ગ નજર સરસ, માર બયે કે તાર.	૩૮
ચડે ઉચો પડવા તણી, ઉરમા ફિકર અપાર;	
જ્યા વ્યથા વેદાઈ કા, માર બલે કે તાર.	૩૯
ભળને ભુલ્યા જાને કારણે, અંગ ન તુજા ઇતખાર;	
ભવ્ય સજિત બહસો બયો માર બલે કે તાર.	૪૦ -
પાણીમા પટ જો પડે, હણે મેલ દધ માર;	
ગંદવાડ ઉર નવ ઝહે, માર બલે કે તાર.	૪૧
કુરુણાનિધિ સંશય કરો, કર કેમ કરતાર;	
શિક્ષાનો મારગ શું છે? માર બલે કે તાર.	૪૨
સાઈ નકાઈ સંઝહે, દરિયો કા દરખાર;	
દયાનીધી કયમ ચિત ડર માર બલે કે તાર.	૪૩
દહન કરે દુઃકર્મ જો, દયાનીધી ધરખાર;	
દયાનીધી ચાની દયા, માર બલે કે તાર.	૪૪
તપ્ત પાસ તપ્તેશના, સિર ધર્યું વારવાર;	
કાપો કે કલમય હણે, માર બલે કે તાર.	૪૫
રજરૂપ તારા નામને, ગજરૂપ કર્યું ગમાર,	
ધર્મશુરના ઢોગથી, માર બલે કે તાર.	૪૬
રીંછ બનાવી રાંકને, ધર્મ શુરએ ધરા;	
મુખ સાકડિ દિધિ નવ છુટે, માર બલે કે તાર.	૪૭
તરાય કે ન મરાય જરિ, માર નયનનો માર;	
દરખારે દરવાર રહું, માર બલે કે તાર.	૪૮
પેગામે પેગામનો, ફૂડો ક્યો કરાર;	
અદેખાઈ ઉભી કરી, માર બલે કે તાર.	૪૯
માપ પુંજની પોટડી, દર્યાવા દરખાર,	
સપ્ત આબ્યો દ્રષ્ટિ પડી, માર બલે કે તાર.	૫૦
કલમયની કાળપ જવા, તિથે વારવાર,	
હુળડી મારી દોડીને, માર બલે કે તાર.	૫૧
અનિતિ અંતરમાં જરી, ઉપર યત્ન ઉદાર;	
દેખાડી દાનાઈ મેં, માર બલે કે તાર.	૫૨

મહા પ્રભુસમગેશ્વ મનુષ્યને, જે અધના આગાર;	
પવિત્ર માન્યા થતિત થઇ, માર બહે કે તાર.	૫૩
જમ્બુન કર્મે જગમાં દીકાં, ગુરનાં જેમ ગમાર;	
તોય પવિત્ર પ્રમાણુવો, માર બહે કે તાર.	૫૪
ગુર સ્વારથની ધટિયે, ડોશી સમ દરવાર;	
દળણાં દળ્યાં મરૂત ગયાં, માલ બહે કે તાર.	૫૫
મોટપ માની મોજમાં, નાનપ હતી નિરધાર;	
પણ અશમે સુઝયું ન તે, માર બહે કે તાર.	૫૬
મહાન નજર નકરી જરી, ટુંકી કરી તકરાર.	
મુજ શુભ અવર અશભ છે, માર બહે કે તાર.	૫૭
સુઝયો નહિ રહેલો ચિત્તો, જે જતો ભવપાર;	
ગુર અભિમાને ધુન્ધ્યો, માર બહે કે તાર.	૫૮
મતિ માને નહિ મહિ વિષે, એ પણ અગિઠાર;	
કર્મ કે'ણ કપટિ તણું, માર બહે કે તાર.	૫૯
આશમની આશમ તને, જલમ જનકે જર;	
માલમ નહિ માલમ મને, માર બહે કે તાર.	૬૦
અવર અનિષ્ટ અનંત સુખ, નિજ દુખ પણ સુખ ધાર.	
ધારી ઠોઠ ઠસાવીયું, માર બહે કે તાર.	૬૧
ધની સંચરે સ્વર્ગમાં, રહું જે નર્કાગાર.	
ગુન્હો તમારો ગુણનિધિ, માર બહે કે તાર.	૬૨
રસનાથી રટતો રહે, પાપી વાર હજાર;	
રસનાહિન થાયી રહું, માર બહે કે તાર.	૬૩
પાછ રાજ મેળવ્યે, બલાધના બંડાર;	
ઉપાડું ક્યાં અધિપતી, માર બહે કે તાર.	૬૪
તર પાપે તીરથે ગયો, ડબ્બી દહ દરવાર;	
પેળી ધુન્ધ્યો પડ આ, માર બહે કે તાર.	૬૫
તને શુભાવા ભાવથી, સદગુણ મુખ ઉચ્ચાર;	
ભાંતર ભડ પાપે ભર્યું, માર બહે કે તાર.	૬૬

દેશી.

પામરજનથી ન પામી શકાય, સત્તા એ સરવેશની. ૭૮.

જન વારિધી તોફાનમાં, નૌકા પડ્યું તણાવ;	
નાવિક નારાયણ બનીરે, સહુને શુભ પથમાં લાઇ જાય.	સત્તા.
વિષય વ્યાપ ડસતાં ચડ્યુરે, વિષ કરતા આક્રંદ;	
જાન મહોરો લઇ આવરોરે, મારા ગારડી સ્વરૂપે ગોવીંદ.	સત્તા.
માયા જળ જગે પડીરે, વિધ વિધ ધરિયા હંદ;	
હંદ મટે ફાંસી ઠટેરે, બલીહારી છે બાળમુકુંદ.	સત્તા.
સુધન્વાને ઉગારીયોરે, તેજ ચક્રી તતકાળ;	
હંડકરૂપ થઇને ઠવારે, મારા ગોવીંદ ગુણના આગાર.	સત્તા.
ટીટોડીએ બાળક ધર્યોરે, સ્થાન ગણી સુખ કંદ;	
લસકરે જાતાં જળબ્યારે, ગજ ધંટા સ્વરૂપે ગોવીંદ.	સત્તા.
ગજ ઘેરાણો મોહયારે, હસ્યો કાળને હંદ;	
અરજ સુણીને આવિધારે, મારા ગરડે ચડીને ગોવીંદ.	સત્તા.
પ્રહ્લાદને પિંડે પિંટારે, શીરપર દુખનાં વંદ;	
ચંબ ફાડી યાપે હણ્યોરે, મારા ગુણિયલ ગરવા ગોવીંદ.	સત્તા.
પાંચાળીને પીડા પડીરે, ઉધડમાં અરિધી અંગ;	
લજ્યા રાખવા દાસનીરે, ચીર રૂપ થઇ બાવ્યા ગોવીંદ.	સત્તા.
હરણી પડી છે પાચમાં, ચીંચાણા પર બાળ;	
મૃગ માર્યા મોર બાધને, બાલ રૂપે ડસ્યા મહારાજ.	સત્તા.
રાડ ઠરે રશિયા વધુરે, નહિ જાપાનને જંપ;	
લપાટ મારી રીંછનેરે, ગુણરૂપ થઇ ગરવા ગોવીંદ.	સત્તા.
અવગુણ બક્ત તણા પ્રશુરે, ચિત નવ લાવ્યા કાંધ;	
આપે એ ઝોધારિયારે, પીયો રોહીદાસ સજન દસાધ.	સત્તા.

ગ્રીષ્મી વરસાદ.

શિખરિણી વૃત.

વિખાણી છે વેણી તન કૃપ થયું છે વિરહથી,
 છુરા રંગો જાસે સકળતન ફિકું દુઃખ ચક્રી;
 ક્ષતો મોટાં જાસે વિસરી તનુસુખ બધું પ્રિયા,
 ઠરેએ માએ શું પરમ પુનિતા પ્રિય પતિદયા.
 સુહાસાં આગાત્રો વિજયગતિ આશી પ્રિયતને,

નપૂછી પ્યારાએ વધતિ દુખ સરીતા ઉર વિશે;
 પિડા પામે પાખી પ્રિય વિણુ જીવે ઉંચ વૃત્તિયે;
 હવે આત્માની છે અવધ કરિ યાદી દીન લહે. ૨
 ઉડે અગે આગ્યે વિકળ ગતિ જે વેણિનિ યથ;
 રહી જેવી તેવી સુધરિ નહિ વિરહે પ્રિય તણે,
 સુધારે સ્વામી તો વિકળવટ વેણીબધ બને;
 નથી ત્યાં નીશાણ વિમુખ પ્રિયથી ક્યમ સમિધરે. ૩
 જાપે પ્યારા પ્યારા તૂપિત નયનો મટકું ન કરે,
 રહે ચારે પાસે પરમ પ્રિયપતી દર્શન ચહે;
 ન દેખે બીજું કંઈ, વિરહિણુ દયા પાત્ર બનીશું,
 બિજું શું દ્રષ્ટે લે દરદ દિલ્લતું કો નવ લહે. ૪
 સુકાં ખુલ્લાં અંગો વિપુલ વસનો સહુ જીવું બનતાં;
 મહાંથી દેખાતાં કપ, નિરખિ નેત્રો દુઃખિ ચંચાં,
 સુભાગી સ્વામી છે વિરહિણી પ્રિયા પાત્ર ભળતો;
 વિયોગે દેખાતી કપતલું ખિલે દ્રષ્ટિ પ્રિયતો. ૫
 પુછે સાહેલી દો ક્યમ કપતલું બાઝ દિસતું,
 સુખે આ શી ગ્લાની જવઈ રહિ રોના વિલસતું;
 ઉભી શાને માટે હૃદય જડતા આ તુજ દિસે,
 વિપૂજ આબ્યાની અવધ વધતી કાંમન વસે. ૬
 નથી ચૂક્યા ટાંણું સુજતન સુઠાણું વિરહથી,
 ઉભી પ્યારા માટે નજર કરવા અહીં ત્વરિત યથ;
 કદી દેખું દ્રષ્ટે દુખ ચક્રી મિંચું નેત્ર ક્યમ હું;
 વિચ્ચેથી વ્હાણાની નજર ન પડે એ ચિત્ત ડરે. ૭
 દિનો વિત્યા જ્યારે અવધિ અંતકદિન નિરખિને,
 પિડા પામે પ્યારી અગન જળતી મહિ ધૃત ધરે;
 ચતાં રાતાં અજો, અગન પટ આચ્છાદિત ચર્ચુ,
 ખિલી સંજ શાણી સખિશું ચિત વીહવળ બનિ રણું. ૮
 બજે જોણી બાળા સહચરિ પ્રમાણી પ્રિયતણી,
 પઠાવાની પ્રીતી પ્રિયપતિ કને આતુર બની;
 સખી જો સ્વામીની નણદિ સુજ મારી નજર કર,

યદ્ય ઈ આ કેવે કપ સકળ કાયા પ્રિય વમર. ૯
 જઈને કે'તીના વિક્રમગતિ મારી પ્રિય કને;
 રખે એ રીખાશે પ્રિયતણિ બધા કષ્ટ સુધિને,
 કહું ત્યારે શાણી પરમ પ્રિય બેની વચન બે;
 જઈને કે' ને ત્યાં સહુદ ચિતથીને શાંત વૃત્તિએ. ૧૦
 કદી નો કે' કામ્યે જવું જરૂર શાણી અવરને;
 તથાપી મારી આ લગિર નવ ઉતારવળ કરે,
 પ્રસારીને શાંતી અમલ સુખ રાખી સુલલથી;
 મિઠાં વેણે મારી ! અરણિ ધરજે પદપ્રિત યકી. ૧૧
 જઈને જોશેતો નયનમિચિ પ્રીતમ નિજ હૃદે;
 હશે બેસાડીને નિરખિ પ્રિયવદતા પ્રિયનમે,
 બને છે શું પાસે નજર જરિ તે પર નવ કરે;
 હશે એ એકાંતે વગર ચિત બ્રાતે વિચરજે. ૧૨
 તથાપી બોલોને પ્રિયતમ તણી દ્રષ્ટિ ફરવા,
 બિરાડે ના બાળા ઉરપ્રિત ઉઠાળા પ્રિતમના;
 તને તેવે ટાણે લગિર પ્રિય પાસે શમીજવું,
 ધટે સારું છે એ ધટિત નદિ ધ્યાને ચુકવવું. ૧૩
 પ્રતીધાસે કે'તા વિમળ વૃત્તિ અંતર પ્રિય તમે;
 “હવે ક્યારે બેળાં મધ શું રમશું ક્યાં રંગ ઝમી”
 ન બોલાવે બાગી લગિર સિતહારી મુખ કરે;
 જશે ત્યારે જાગી નિરખિ સખી સામાં નયન બે. ૧૪
 પુછી જોશે પ્રેમે પ્રજાગવૃત્તિ વાળી પ્રિય સખી;
 શું લારી કઈ પ્યારી ખજાર પ્રિયતમ કે' ઉલટથી;
 તું તેટાણે કે' ને પ્રિય સખિ સુખી વાંચી તમને,
 રહેછે રાગ એ પ્રજાગ ગતિ વિધિની ચિત ગણે. ૧૫ ૧૫
 પુછ્યા છે શાણીએ કુશળ, પિરહેથી દહન યદ્ય;
 તથાપી ધન્ય છે અમલમુખ દર્શન ચિત યકી,
 વિદેશીને વાંકા ચિકટપથ પ્રીતી ચિત દિસે;
 પિડા ના પામે એ મુજમમ દહ પ્યારી વદજે. ૧૬
 જરા નો રીખાશે તુજ વચન કહેવાની કનેથી.

દુઃખી નાં જીવાશે વિકળ ગતિ જોષ પ્રિય તથી;
 દુતો દાણું મારું વિરલ દુખ આશા વમળમાં,
 શું કામે ખારાને બમણું દુખ આપું વરણ્યાલ ૧૭
 યયું ત્યારે જાણા મરજિ સમ તારી પ્રિયકને,
 કહેજે મારું કંઈ પ્રિતમ ચિત જ્ઞાની દુર કરે;
 હુતો જાતે ડાહી તદ્દપિ ગરજું શું ચિતજહે,
 નહી જૂને બાધ વચન મુજ કેવાં પ્રિતમને. ૧૮
 ગમ ગોરી ઉભી ચિનય થકી જ્યોમે વિલસતી,
 ઉઠે ઉર્મી ઉરે વિધ વિધ પિડાતી પ્રિયવિણી;
 ઉપાએ અંધારી કળજ સમ સાડી ઉરધરી,
 ખુટા દેખાતાકો ચમક ચમકે ને ઉપરથી. ૧૯
 વડીજ્યોમે વીંટી સંજળતણું પુલકે પ્રજળ થઇ,
 ઝિણા સરે સાણી નિબિડ તિમિરેથી થટ બની;
 પછે ત્યાં દેખાયો, શયિ ઉદય પશ્ચિમ દિશિમાં,
 દિતીયા કરોએ સરક સરિજાતો અલ્પ ઉરમાં. ૨૦
 દિંદો દ્રષ્ટે સાણી તુરત ચમિ જાનો શયિ ઉરે,
 મને અંધાણી ત્યાં પ્રજળ વૃતિ જાવા પ્રિયકને;
 અને આશાશે ત્યાં ઉદધિ મહિં હોડી સમ દિસે,
 જતાં તેમાં દુઃખે અચિત સમ જાશે પ્રિયકને. ૨૧
 વહું જો વારીધી શગળ મહિ હોડી શયિકળા,
 હું હું ધામે ધામે પ્રિતમ મળશે ત્યાં પલકમાં;
 નથી બીજે ક્યાંઈ અવર મુજથી એ હૃદયમાં,
 ઉરે એ આશા છે પ્રિતમ ફળ પામું પલકમાં. ૨૨
 મજે જો જ્ઞાતો તો પ્રથમ કપડો દે દુઃખ રડ;
 ન લાગ્યા ચિતે કંઈ વિપતિ મુજની એ બધું કહું,
 મુકાણું શ્રેણીતે કરચણ પડી અંમ ઉપરે;
 દુખે દાઝી દેહે, વિકળગતિ નિત્યે વપુ લહે. ૨૩
 કમે વેરી દાંડી કપતણું છતાં કષ્ટ કરવા,
 વધારે વીતડે પરમપ્રિય તારા વિરહમાં;
 છું ઉર્મી ઉરે ચહરિ વહિ ઝીણી ઝરણથી,

ઉજાળા મારે એ ઉરમહિ' રહિ મરત બનિ શી. ૨૪
 બધે બ્યાખો દીસે જળહળ થતો અગ્ની બહુકો,
 અને તેમાં સર્વે જગતજન તાપે બળિ જતાં;
 ત્રિ તાપે દાઝેલાં ઉપરચિ રવી તાપ નિરખી,
 બળી જનાં દીઠાં મગજ ફરી જતો જગતથી. ૨૫
 દિસે છે રેતીના સકળ કણ અગ્ની સમ બ-યા;
 અને દાઝે સર્વે કણમહિ પડી દુઃખ ખમતાં,
 વડાં વૃક્ષો માંદો તરત છુપિ જતાં પખિગણને;
 પડે ડાળેથી તો જમિનપર લાગે અગ્ની બડકો. ૨૬
 બિચારાં નાનાંશાં મૃગમૃગિ ફરે સાંત બનવા;
 કુટે પાણી પ્રીતે અથડિ મરતાંતાં મૃગજાળે,
 મૃયા દીઠું સાચું હૃદય મહિ ચાંતી સુખ થવા;
 સદા દોડે સભે મૃગજાળ મૃયા ના નિરખતાં. ૨૭
 અને રેડાતો જ્યાં ગરમ રસ ચારે દિશ મહોં;
 બળી જતાં દીઠાં સકળ જિવ જંતુ રખડિ ત્યાં,
 દિઠો જવાળા રેલી જળહળ થતી ચાર દિશમાં;
 અને તેમાં બ્યાખા મકળજન કાળાં યજ્ઞ જતાં. ૨૮
 દયા શી એને કો' હૃદય કુર જેણે મહિ લીધું,
 દઝાડી માર્યાનું જરૂર પણ પ્રીતે કરિ ઉરે;
 વડાં વૃક્ષો માંદો કપિગણુ દીઠાં છે પ્રજાળતાં,
 અને શીશ્યોને પ્રજાળ દવમાંથી તજિ જતાં. ૨૯
 પડ્યાં દીઠાં પખી વિટપ પરથી તાપ અડતાં,
 ન પાછાં દેખાયાં ટળવળિ થયાં મૃત્યુ વશ ત્યાં;
 દિઠા જ્યાં અગ્નીના નિધિમગ વડાલોદ વળતા,
 અને તે માંદોતો સકળ જિવ જંતુ બળી જતાં. ૩૦
 તત્ત્વાંતીરપાયે નિજ શિશુ ત્રિતી હીન બનિને,
 અને છોડી દીધાં તરવર રૂંડાં અગ્નિ સમજે,
 વહે ઉનો ઉનો અનિલ અડકે અંમ ઉપરે,
 જાગલી દેતોએ જન ચરિરને વ્યાથસમ એ. ૩૧
 અને વૃક્ષો સૂક્યાં પ્રજાળ દવથી તો જળિ જળો;

ગદીના ખાખે ત્યા ઉડિ ગામ બધી અગ્ની પવને,
 દગાડે દાડી જ્યાં નિગિચર સમેા ઝીબ્મ અરિતો;
 રહે ત્યા શી રીને સનિવન જરા અમૃત પિવે. ૩૨
 કપી જંગ દોડે ચિશુનિજ ગદી છાતી પગે;
 રણે ચારે દિગે જળિ જળિ જતા પાપ સહુના;
 બળે, તેને ટાણે પદડિ કરથી એ નિજ ચિશુ,
 નિચે નાખી બેસે નિવન વધતું છે સહુ ચકી. ૩૩
 દયા જ્યા વેચાણી જનક જનનીના ઉર તણી,
 પ્રભાએ પેખાણી ફર ચિત તણા ઝીબ્મ તણી એ,
 ન દોડું કો થાતુ નિજ સુખ થવા સર્વ મથતા,
 બચાવે પોતાને અનર જનના દાઝ ધરતા. ૩૪
 સહુ દોડે દોટે પ્રજા દવથી તો સાત બનવા,
 કર્યા એવા દીએ જગત જનના હાલ અહિઆ;
 વહે વારીધી શો ગરમ અનિવે ફર બનિને,
 સદા નાખે શેકી જરિ નહિ વિવેકી ચિત વિરે. ૩૫
 પિતાડે વિશ્વે આ ઉર ધરિ અબીમાન અદકુ,
 ન હુથી કો ખીજે નજર દિસતો ફૂ જગમા,
 દયા હોયે શાની કરગરિ કસાઈ નજિકમા,
 પશુઓ પીડે જ્યા, અધિક પિડના આશ ઉરમા. ૩૬
 ગણે પાપી મોટો અગણિત કરી પાપ ચિતમા,
 દયા શાને રાખે કમતિપાણુ ધારે સ્વબળમા;
 રહે પાપી રાજ સકળ જન પીડા વધુ મહે,
 અને પોતાનુ જો વધતું બા દેખે જગત તો ૩૭
 દયા શાની એને નિરદય બન્યુ પાપિ દિવડુ.
 ન દીસે ત્યા કોદી જરિક મૃદુતા ભાન ચિતને;
 શમત્તા દેવાવે જગત મરનાનુ મન નહીં,
 વિચારે પહેલા એ સ્વબળ બતનાવા જગતને. ૩૮
 અદેખા ઝીબ્મે તો અગણિત કર્યા ધાવ ઉરમા,
 વ્યથા વેઠાદીને નર્મજ બનનાને પનકમા,
 તથાપી મોટયું આ ત્વરિત ચિત તુમા કયમ ખસે,
 બધા પેરી થાયે તદપિ તનથી શુ પ્રિત હૃદ ૩૯

નથી બાકી હાવાં, પ્રિતમ મુજ શીરે પિડ તણી,
 વિચારો બહાસા તો નળણિ ગણિ આંખો અતિ રડી;
 નિવારો ના ઝાઝું વખત વધતો બે વિરહનો,
 યશે તો રોકારો, કુમળું હર બેટા ન પ્રિયનો. ૪૦
 અતીશે અંગારા, વિરહ વપુમાંહીં તપી રહ્યા,
 હું દાઝુંદું દાંડી, વધતિ ચિત બહાસા નિત બચા;
 તથાપી ક્યાં બોલું, હરનું દુખ મારું અવરને,
 કરે શું ખીખું કે મહત લવું ચાને અરિ હસે. ૪૧
 શકે સાંખી કો'શે પ્રબળ દુખ કાયા કુસુમ આ,
 બળે છે એ તાપે ક્યમ ન કરમાશે પ્રિયતમા;
 જુદાઈનો ઝાઝો અનળ મિતરે છે ભવ્ય બળનો,
 દમોડે દાંડીએ પ્રબળ વૃત્તિથી શીખ અરિ તો. ૪૨
 કહોને શી રીતે કુસુમ કુમળું આ ખમી શકે,
 સુકાયે ચિરાયે પ્રબળ દવમાં ક્યાં વિકસશે;
 નમેરા શત્રુ છે દુખદષ્ટ દિશે રાજિ વધતા,
 રહે છે એ રોજે પ્રિતમ વિશ્વ પાછ પળવતા. ૪૩
 બાળા વદી એટલું સુઈનામાં,
 અને પડી પૃથ્વી મહીં ખીચારી;
 ન બાન પોતાનું રહ્યું લગીરે,
 ન ચિત્ત દીડું જરી સ્વસ્થ ના ત્યાં. ૪૪
 પડી ખીચારી વિરહે વીંટાઈ,
 ભલાઈ ક્યાંથી, કુરતા કસાઈ;
 આવે ન કે દી ચિતમાં વિચારો,
 રહું કર્યા ના કદિ દુષ્ટને તો ૪૫
 ખિચારી બાળા પતિના વિચોગે,
 સહે બધું દુઃખ મિલાપ માટે;
 હરામીયો ત્યાં પિડતા હમેશાં,
 ખમી શકે કેમ સૌજન્યને તે. ૪૬
 તથાપિ બેલી પ્રભુ છે બધાંનો,
 નિવાડનો અર્થુવમાં પડેવાં;

હગારી સેતો અમની મૂખેથી, અને પીધું હોય કદાપિ વિષ તો.	૧૭
બિચારી બાળા લવિને પીયુતું, પિયુષ જેવું અભિધાન મૂખે;	
શાંતી તજીને પડિએ જૂમીમાં, અને થઇ મૂર્છિત ત્યાંજ બાળા.	૪૮
બસાં દીલો બમાં મળતાં ભક્ષાને, હમેશ યાતાં દુખી જોઇ દુઃખ એ;	
અને નીચા ત્યાં પગલે ધસી છે, ધગી રહેલું જગ હાંકવાને.	૪૯
પિડા હર્યાતું ચિતમાં બિચારી, છે શાંત સાડી સહુને વિંટાળી;	
બળી જતાં શાંત થવાજ દિલો, કર્યા બહુએ સખિયે ઉપાયો.	૫૦
અનીલ હડો ધરિને કરે એ, મૂર્છિત બાળા પર વીંજતીતી;	
તપાપી બાળા જગતી રહેલી, જવાળા સમો શ્વાસ ઉશ્વાસ સેતી.	૫૧
દુખીજ જોઇ સહુએ બિચારી, અનીલ પણુ જે ધડી વાર થંબ્યો;	
ન શાંદનાં પત્ર જરાય હાલે, દયા ધરી વીરહિણી પ્રિયાની.	૫૨
થયું બધું શાંત પ્રીયા ન બોલી, સહુ કરે ત્યાં કકળાટ ઉભા;	
સ્વાણુ ચિત્તે નિરખે સહુએ, અને ભરી આંખ તમામ દુઃખ.	૫૩
ધરી નીચાએ સહુને ઉચ્છળે, રમાડતી વ્યોમ અને ધરાને;	
દુખી દીક્રી દીલથી આજ બાળા, ધુરી મઇ ધીરજ એમની ત્યાં.	૫૪

રડી પડી જોઈ સ્થિતી વિયોગી, કોને ન યારો કદિ આવું દુઃખ; સહુ ચિત્તે માત્ર વિચાર એક, બિચારીતું દુઃખ જાણ્યો ટળીને.	૫૫
મુહોત જોઈ મનનાં દયાળુ, સુખી થવા અંતર વાચતાંતાં; ફેલે ફેલે અશ્રુ વહે બધાંને, દુખી ગણી આ સુકુમાર બાળા.	૫૬
ગરીબના આસ ઉપાસ માંઢી, રસો ચમત્કાર અકાશ બેઠે; ગણી જતા પથર આસ માંઢી, તો શું કહેવું દીસનાં દયાળુ.	૫૭
પડી બિચારી જુમિ બાન જૂઠાં; ને ગાઢ તિમિરે દંઢાયલીએ, લચી રલાં વાદળ વ્યોમ માંઢિં; દુખી તણું સંકટ નિર્ભવાને.	૫૮
તીમીર કાળું વણિ અમ ઉચે, નખી રલાં, કાળું વધુ થયેલું; બાળા પડી બાન જુની વપડું, ને ગાઢ નિદ્રાવશ તુલં થાતી.	૫૯
રકુરે નવાં સ્વપ્ન પતી મળ્યાંનાં, આનંદ ઝાઝો નીરખી થનોતો; પણે પતી પાસ સખી ગયેલી, સંઘ્યા ઠલી વીતક વાત પ્હેલી.	૬૦
દારા દુખી છે વધતા વિયોગે, જો વણુંવી વાત બધી દિઠેલી; સુણી સખીથી પ્રિયના દુખોની, વાણી દયા દીસ વધુ વશી છે.	૬૧
દયાળુતું દીસ લગેશ પોતું, દશે સદા માખણથી વધારે;	

સ્વનાયથી માખણુ તો ગળે છે, ને અન્ય તાપે હૃદયું દ્રવે છે.	૧૨
દુખી સુણી બ્યાં વિરહેથી બળા, અરી બચા બ્યાં વધતી ગુમરે; દયાળુ પ્રેમી દિલ ઉછળ્યું ત્યાં, જાણે નિધી એ મરમદ મેલી.	૧૩
ધુધુ થતું ઉચ્ચ સ્વરૂપ જાણે, નીધી તણું રૂં જગ બોળિ દેશે; ચડ્યો વધુ ક્રોધ સુણી સખીના, ખરાં સખૂનો પ્રિય વિપત્તિનાં.	૧૪
આવી સખી યાદ પડી વિખુટી, જે વિહનાં દર્ હશે સહેતી; નહી જીવે એ અખળા બિચારી, અરે અરેરે ભુલથી વિસારી.	૧૫
ઘટે ન આવું ધરના ધણીને, વિસારી મૂકી રમણી સખીને; હશે નિરાધાર હું વીણુ એ તો, અને વળી દુષ્ટતું દુખ રહેતી.	૧૬
હું જીવતાં જો અખળા પિડાઈ, ધિઃકાર જીવ્યુ મુજ જગતમાં છે; દાતાર એ, ચાચક પાછું કેદી, ફરે નહીં, દાંછ મળ્યા વિના તો.	૧૭
અને ખરો માગણુદાર એ તો, સિધા વિનાના રૂકરતો ધરે એ, સત્તા છતાં જો દુખ ના રિવારે, ત્રિઃકાર તેને જીમ આ કરે છે.	૧૮
જીવું છતાં જો દુખિ યાવ નારી, સત્તા ન મારી, કંઈ કામની છે ? અરી પરે ના અજમાવી સત્તા, સત્તા ન એ તો ખરિ ચંદના છે.	૧૯

પ્રચંડ માર્ગે પડકાર ત્યા તો,	
કુલીશ વિદુતનું હાથ લીધું;	
ફેંકયું પ્રિયાનું દુષ્ણ યજ્ઞવ ને,	
અરી વિદારી મુખ નિર્જવાને.	૭૦
છે વ્યોમ ચીરાયું દીકું સહુએ,	
અને દીકી સહુ સ્થળ આગ લાગી;	
ચીરી દિધું તીમિર ગાદ તોય;	
ને પેટ ફોડી દિધું અંધકારનું.	૭૧
પ્રિયા દીકી જ્યાં વિરહે પડેલી,	
શુભાવીને જ્ઞાન શરીરનું એ;	
છે માત્ર તે શ્વાસ ઉશ્વાસ લેતી,	
એ શ્વાસમાં અગ્ની વસેલી પૂરું.	૭૨
ખજાડ વણે સળગાવવાને,	
એ અગ્ની બેદી જઈ આભમા બે;	
અને થયો વિદુતનો ઝબકો,	
જનો તણી આંખ ઉઘાડવાને.	૭૩
જણે શું આ પર્વત શૃંગ ચીરે,	
કુલીશથી વાસવ ક્રોધધારી,	
કે શું ત્રિપુરાસૂરને હણ્યામાં,	
મહાન શક્તી શીવજી ઉપાડી.	૭૪
ફેંક્યું પ્રિયાના દુષ્ણના નિસાસા,	
જ્વાળામુખી યા પ્રગટયા શું વ્યોમે;	
અને જણાવે પ્રિયને પીડાએ,	
અસહ્ય આ વિપત્તિ ફેડવાને.	૭૫
દારૂણ શું દેવ અનેજ દાનવે,	
માંડયું દિસે યુદ્ધ અકાશમાહી,	
કેળાધિ તનના શુભ વસ માંહી,	
સુ બાહુ શું રામ શરે હણાતો.	૭૬
અનીલ ઠંડો લહરે ચડીને,	
સચાન દીશા મહિથીજ વાલો;	

જાણે પડી-મુર્છિત બાળિકાને, જગાડવા વૈદ સમાન યાનો.	૭૭
વળી પડેલા જખમો જળે ત્યાં, સમીર ઠંડાઇથી સુખ આપે; કેત્રીમ ત્યાં શ્વાસ ઉશ્વાસ દેતો, પડેલાં બેભાન જગાડવાને.	૭૮
ગુલાબ ગુલબાસ સુવાસ લોટી, બેટી પથે કુંદ તણી ઠળીને; આનંદ દેવા વિરહી સખીને, દયાળુ થૈને સહુમાં રૂપોએ.	૭૯
અને પ્રિયાનું દુખ જોઇને પીયુ, એ બોમમાંથી પડવાનું ધારતો; સ્નેહી તણા દુખ સમે દયાળુ, આકાશ ચીરી પ તું મુકે છે.	૮૦
તૈયારિ સ્વારી નિકળ્યાનિ કાધી, ડંકા નિશાને જણુબુઝ બધાને; ને આગવાની કરતો સમીર, ચડો ચઢને જગમાં ધુમે છે.	૮૧
ઝીણી ઝિણાં ત્યાં પગલાં ભરીને, ખરે વિરોગી સખિ બેઠવાને; અને દુખી કેવિ હરો વિચારી, આશુ વધૂ આંખથી મૂકતોતો.	૮૨
સુમી રૂઝાં આશુ સખી તણાં રૂવાં, મૂર્છા છતાં એ ચમકી ઉઠ્યાં છે; મધુર કોકીલ અને પપૈયા, હતા બહુ દાદર દાર પાળો.	૮૩
આનંદનો ઉમળકો ધરીને, ધ્વની કરે સતિ જગાડવાને; પીયૂ પીયૂના કરતો ઉચારો, એતાવતો વિરહીણી પ્રિયાને.	૮૪

કલાપિને કોડિલ ગાન ગાઇ,
 દરેક ટોકે જથુને ખુશાલી;
 ઉઠો સખી નાય પધારવાને,
 વિલંબ છે ના સજિલો શ્રંગારો. ૮૫
 સુણે ન મુઠા મહિ નીંદ લાગી,
 અને થયો સ્વર્ષ અનીલમીડો;
 થયું વળી સ્વપ્ન પિયુ સમાગમે,
 એ સૂખમાંથી કયમ ઝટ જાગે. ૮૬
 પ્રભાત થાતું ગઇ રાત વીતી,
 અને બધાં પંખિ ઉચારતાંતાં;
 ગુણો પિયુના સુણ્ય નિંદમાંથી,
 અને ખુશાલી મહીં જળુકિ જાગી. ૮૭
 આનંદ આનંદ રહ્યોજ રેલી,
 રૂંધે રૂંધેથી સગિતા સમે ત્યાં;
 પ્રવાહ આનંદ તણો જાગે શું,
 નીધી સમે થઇ ઉમરાઈ જાતો. ૮૮
 મીડો ધ્વનીકર્ણ પડ્યો સુતેલી,
 જાણ્યુનિ આઆ", જાણી ઉઠી ત્યાં;
 દિલેલ દ્રષ્ટે પિયુને ઉભેલા,
 ધડીકના સાથું ગણ્યું મને તે. ૮૯
 જાણે થયું સ્વપ્ન તથાપિ જાગૃતે,
 રહેલ સંસ્કાર સુયો હશે એ;
 તથાપિ યોળા નિજ આંખ હાથે,
 શું જાગતી જાન થવા વધારે. ૯૦
 થઇ ખરી ખાતરી જાગૃતિમાં,
 ફલ્યું હતું સ્વપ્ન, તથાપિ સત્યમાં;
 મળી મિટે મીટ પિયુનિ સાથે,
 આનંદ ઉમરાઈ વણા થરીરે. ૯૧
 બધે સરીતા સરમાં બરાઇ,
 પ્રવાહ આનંદ તણો અધીક;

જલજે પડી-મુર્છિત બાળિકાને,
જગાડવા વૈદ સમાન યાતો.

૭૩

વળી પડેલા જખમો જળે ત્યાં,
સમીર ઠંડાઇથી સુખ આપે;
કેત્રીમ ત્યાં શ્વાસ ઉશ્વાસ દેતો,
પડેલાં બેભાન જગાડવાને.

૭૮

ગુલાબ ગુલબાસ સુવાસ લોટી,
બેટી પથે કુંદ તણી કળીને;
આનંદ દેવા વિરહી સખીને,
દયાળુ થૈને સહુમાં ક્યોએ.

૭૫

અને પ્રિયાનું દુખ જોઇને પીયુ,
એ જ્યોતમાંથી પડવાનું ધારતો;
સ્નેહી તણા દુખ સમે દયાળુ,
આકાશ ચીરી પ તું મુકે છે.
તૈયારિ સ્વારી નિકળ્યાનિ કાધી,
ડંકા નિચાને જલ્યુબુ જધાને;
ને આગવાની કરતો સમીર,
ચડો ચઢને જમમાં ધ્રુમે છે.

ઝીણી ઝીણાં ત્યાં પગલાં ભરીને,
ખરે વિયોગી સખિ બેઠવાને;
અને દુખી કેવિ હશે વિચારી,
અશ્રુ વધુ આંખથી મૂકતોતો.
સુમી રૂડાં અશ્રુ સખી તણ્યાં રૂવાં,
મૂઝાં છતાં એ ચમકી ઉઠ્યાં છે;
મધુર કોકીલ અને પપૈયા,
હતા બહુ દાદુર દાર પાળો.
આનંદનો ઉમળકો ધરીને,
ધ્વની કરે સતિ જગાડવાને;
પીયૂ પીયૂના કરતો ઉચારો,
ચેતાવતો વિરહીણી પ્રિયાને.

- રેલ્યો સરીતા સર છોડિ છેક,
મળ્યો મહા પ્રેમ પયોનિધિમાં. ૯૨
- જેટી પડ્યાં જોય વિયોગ અલે,
તે એક સૌની દ્રષ્ટે જાણ્યામાં;
પુછ્યાં સમાચાર ખુલાવિના સખી;
અને કહી વીપતિ ગ્રીષ્મ ફરી. ૯૩
- હણ્યો હવે ના ધર ખીક બાગા,
હું જો હોલોધું ધરી શસ્ત્ર મળો;
જો સામું દેખાય રૂડું ધનુષ્ય એ;
હણ્યો અરીએ થકિ ગ્રીષ્મ મહેતો. ૯૪
- લીર પ્રિયા ના કર વિત્ત તું હવે,
જરીય ના સંકટ રૈસવા દઉં;
આનદનો આજ ખરો સમો છે,
પ્રજ્વળિ ઇચ્છા શુભ બેટવામાં. ૯૫
- વિયોગનો યોગ ધડીક ચાય,
કદી ન પેમી જિવથી જિવાય;
હરો કૃપા એ કદાચાનિધીની,
મુશ્ય સમો જિવન પ્રેમિ પામે. ૯૬
- એ પ્રેમ દો' કે પ્રશુની કપાએ,
જ્યાંથી બધું વિશ્વ પ્રકાશ પામે;
અને જિવે જોયિ સુખી સદૈવ,
એ પ્રેમ પીયૂષનું પાન કેવું. ૯૭

